



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

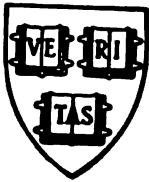
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>



HARVARD
COLLEGE
LIBRARY



THE
LAGHU KAUMUDI,
A SANSKRIT GRAMMAR,

BY

VARADARAJA.

WITH AN ENGLISH VERSION, COMMENTARY, AND REFERENCE

BY

JAMES R. BALLANTYNE LL.D.
PRINCIPAL OF THE SANSKRIT COLLEGE, BENARES.

Second Edition.

BENARES:
R. J. LAZARUS & CO., MEDICAL HALL PRESS.
LONDON: TRÜBNER & CO.

MDCCCLXVII

~~3244-11~~

Harvard College Library
May 3, 1899
. Gift of
FITZEDWARD HALL,
of London.

~~3244-11~~

LIBRARY
FITZEDWARD
HALL

Ind L 3451. 32. 7



REMARKS: PRINTED BY E. J. LARSON & CO.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
JAN 27 1966

P R E F A C E .

THE grammatical compendium of which this is a translation is current among the pandits of the North-west provinces, and of most of the other provinces of India. The translation is one of a series of attempts to encourage and facilitate the interchange of ideas between the pandits and the senior English students of the Government Colleges. How different the arrangement of a Sanskrit treatise on Grammar is from that of an English treatise on the subject, may be inferred from the facts stated in the subjoined extract from the preface to the Hindí version of the same compendium.

The groundwork of the grammatical literature of the Sanskrit is comprised in Páṇini's eight Lectures, entitled "*The Aṣṭādhyáyi.*" Each of the lectures is divided into four sections, and each section into a number of *sútras*, or succinct aphorisms. On these Mr. Colebrooke remarks :—"The studied brevity of the *Páṇiníya* *sútras* renders them in the highest degree obscure; even with the knowledge of the key to their interpretation, the student finds them ambiguous. In the application of them when understood, he discovers many seeming contradictions; and with every exertion of practised memory, he must experience the utmost difficulty in combining rules dispersed in apparent confusion through different portions of Páṇini's eight Lectures."

The same accomplished scholar adds :—"The outline of Páṇini's arrangement is simple; but numerous exceptions, and frequent disgraces, have involved it in much seeming confusion. The

"first two lectures (the first section especially, which is in a
 "manner the key of the whole grammar) contain definitions; in
 "the three next are collected affixes, by which verbs and nouns
 "are inflected. Those which appertain to verbs occupy the
 "third lecture:—the fourth and fifth contain such as are affixed
 "to nouns. The remaining three lectures treat of the changes
 "which roots and affixes undergo in special cases, or by general
 "rules of orthography, and which are all effected by the addition,
 "or by the substitution, of one or more elements. The apparent
 "simplicity of the design vanishes in the perplexity of the struc-
 "ture. The endless pursuit of exceptions and limitations so dis-
 "joins the general precepts, that the reader cannot keep in view
 "their intended connexion, and mutual relation. He wanders in
 "an intricate maze, and the clew of the labyrinth is continually
 "slipping from his hands."

Such a work as that above described being obviously unsuited
 for a beginner, a different arrangement of Páṇini's *sūtras* was
 attempted by several grammarians, "for the sake of bringing into
 one view the rules which must be remembered in the inflections
 of one word, and those which must be combined even for a single
 variation of a single term." This arrangement, Mr. Colebrooke
 adds, "is certainly preferable; but the *sūtras* of Páṇini, thus
 "detached from their context, are wholly unintelligible; without
 "the commentator's exposition, they are indeed, what Sir Wil-
 "liam Jones has somewhere termed them, 'dark as the darkest
 "oracle.'"

Such an arrangement as that here referred to, is adopted in
 the *Siddhānta Kaumudī* of Bhaṭṭojī Dīkshita and in its abridge-
 ment the *Leḡha Siddhānta Kaumudī* of Varadarāja.

One of the first objects of this edition of the Grammar is to explain each term and each process, on its first occurrence, with something of that fulness of illustration, which the pandits think it better to defer imparting until a later stage in the pupil's course. According to the established system, the juvenile pupil, who has only commenced learning the language in which the grammar is written, cannot proceed three lines in advance of the point at which his preceptor's last lecture broke off. If he can proceed half a line in advance of it, it is more than was to have been expected.

Another omission of the native grammars is supplied to a certain extent in this edition. When a word is given as an example under a rule, perhaps six or eight rules have previously had a share in bringing the radical word into the form to which the ultimate rule applies. For instance, when we wish to determine one particular pronoun, (to quote from Mr. Wollaston's preface to his practical Grammar of the Sanskrit) "six rules are to be referred to "in forming the word, and the student must be able to remember "them all before he can do it, for there is no reference to them "whatsoever. Yet such references are much more necessary than "those that are annexed to the propositions in Euclid, because the "solution of these words is generally more complicated than that "of the theorema."

References are supplied in this edition, not to every rule required, yet to more than the attentive student is likely to have forgotten.

J. R. B.

Benares College, July 31st, 1849.

PREFACE

TO THE SECOND EDITION.

THE translation of the *Laghu Kaumudí* by the late Dr. Ballantyne, which, as Professor Max Müller observes, "has enabled even beginners to find their way through the labyrinth of native grammar," has been for many years out of print, and is continually inquired for by those who wish to obtain a well-grounded knowledge of a language the students of which, in Europe alone, may be counted no longer by tens but by hundreds.

For the publication of this edition, such students are indebted to the enlightened liberality of H. H. the Mahárájah of Vizianagram, K. C. S. I., who has already munificently encouraged Sanskrit and English scholarship in this country by his endowments to the Queen's College at Benares and the Universities of Calcutta and Madras.

The Sanskrit text and English translation have been carefully revised and corrected by Pandit Bechan Ráma Tiwári, Librarian of the Sanskrit College, and Bábi Mathurá Prasáda Mítra, Second Master of the English College.

Several of the corrections and alterations which appear in this edition were either made, suggested, or approved years ago by Dr. Ballantyne himself; and it is hoped that no change has been made in which he would not have thoroughly concurred.

For the greatly improved type, paper, and general appearance of the book we are indebted to the spirited publishers, Messrs. E. J. Lazarus and Co.

R. T. H. G.

। सप्तकौमुदीव्याकरणम् ।

। श्रीगणेशाय नमः ।

नत्वा सरस्वतीं देवीं शुद्धां गुण्यां करोम्यहम् ।

पाणिनीयप्रवेशाय लघुसिद्धान्तकौमुदीम् ।

SALUTATION TO GAṆEŚA !

Having made obeisance to Saraswatī, the divine, the pure, endowed with good qualities, I make this abridged Siddhānta-kaumudī in order that people may enter some way into the Pāṇinīya grammar.



। लघुकौमुदीव्याकरणम् ।

। संचाप्रकरणम् ।

अ इ उ ष् । १ । ऋ लृक् । २ । ए औऋ । ३ । ऐ
 औष् । ४ । इ य व रट् । ५ । लृक् । ६ । ज म ऋ ष
 नम् । ७ । झ भञ् । ८ । घ ठ ध ष । ९ । ज व ग ङ
 दश् । १० । ख फ छ ठ व च ट तव् । ११ । क पय् । १२ ।
 श ष सर । १३ । ह् । १४ ।

इति माहेश्वराणि सूत्राण्युदासंचार्थानि ।

No. 1.—A I UṆ; Ṛ LṚIK; E OṆ; AI AUCH; HA YA VA RAṬ;
 LAṆ; NA MA NA NA NAM; JHA BHAN; GHA DHA DHASH; JA BA GA
 DA DAŚ; KHA PHA CHHA THA THA CHA ṬA TAV; KA PAY; ŚA SHA
 SAR; HAL. THESE groups of letters ARE THE APHORISMS OF MA-
 HESHWARA or Śiva; DESIGNED FOR the formation of NAMES or *pra-*
tyāhāras SUCH AS AṆ AND THE LIKṆ, by which whole classes of let-
 ters can, severally, be designated. See No. 8.

एषामन्त्या इतः ।

No. 2.—THE FINAL letters OF THESE aphorisms are termed
 'IT.' For example, in the aphorism a i uṆ, the letter Ṇ is called
 'it.' See, further, No. 7.

इकारादिघकार उच्चारणार्थः ।

No. 3.—THE short vowel A, IN the terms HA &c., IS IN ORDER
 TO THE ARTICULATION of the letters h &c. For instance, by ha, ya,
 va, ra, &c., the bare consonants h, y, v, r, &c. are intended.

स्यमध्ये त्वित्संघकः ।

No. 4.—BUT, IN the body of the sixth aphorism of No. 1, viz. **LAX**, **it**, i. e. the short vowel **a**, IS, EXEMPTED 'IT.' The design of this exception will appear in No. 37.

इसमथम् । १ । ३ । ३ ।

उपदेशेऽन्त्यं हलित् स्यात् । उपदेश चाद्योच्चारणम् । सूत्रेष्वदृष्टं सूचन्तारादनुवर्तनीयं सर्वत्र ।

No. 5.—Let A CONSONANT FINAL in an *upadesa* be called 'i' (No 7.). An *upadesa* is defined as signifying an 'original enunciation'—that is to say, an affix, (*pratyaya*, No. 139,) or an augment (*dyams* No. 102), or a verbal root (*dhātu*, No. 49), or, in short, any form of expression which occurs only in technical treatises on grammar, and which is not a word ready for use, but one of the supposed original elements of a word.

A word which is not seen in a *sūtra*, but which is necessary to complete the sense, is always to be supplied from some other *sūtra*. The reason of this is as follows. In the treatises of the Sanskrit grammarians, brevity is regarded as a primary requisite. According to the author of the *Mahābhāṣya*, or Great Commentary, 'the grammarians esteem the abbreviation of half a short vowel as equivalent to the birth of a son.' Accordingly, *Pāṇini* in his *Aṣṭādhyāyī* or 'Grammar in Eight Lectures,' avoids repeating in any *sūtra* the words which can be supplied from a preceding one. When the original order of the *sūtras* is abandoned, as in the present work, it becomes necessary to place before the student, in the shape of a commentary, the words which *Pāṇini* left him to gather from the context. Thus, to complete the *sūtra* before us (viz., *hal antyama*), the words '*upadesa*' and '*i*' are required; and these are supplied from a previous *sūtra*, which, in the present arrangement, will be found at No. 36.

अदर्शनं लोपः । १ । १ । ६० ।

इत्यन्त्यादर्शनं लोपसंघं स्यात् ।

No. 6.—LOPA (elision, or the substitution of a blank) signifies

DISAPPEARANCE. Let this be the term for the disappearance of anything previously apparent.

तस्य लोपः । १ । ३ । ६ ।

तस्येते लोपः स्यात् । षादयोऽबादयोः ।

No. 7.—In the room OF THAT which is called 'it,' let there be A BLANK. Thus all the final consonants in the *Śiva-sūtras* are left out of view, when these are employed to designate any class of letters; the use of the ण and the rest of the fourteen being to assist in forming the brief names of these classes, as explained in the rule here following.

आदिरन्त्येन सहेता । १ । १ । ७१ ।

अन्त्येनेता सहित आदिर्मध्यगानां स्वस्य च संज्ञा स्यात् । यथाऽणिति च इ उ षर्षानां संज्ञा । यवमच् ह्रस्वित्यादयः ।

No. 8.—Let AN INITIAL LETTER, WITH AN 'IT' LETTER AS A FINAL, be the name of itself, and of the intervening letters. Thus, let 'aṇ,' formed of 'a' as its initial letter, and of 'ṇ' (No. 7.) as its final, be the name of 'a' itself and of 'i' and 'u' which intervene betwixt 'a' and 'ṇ.' So let 'aoh' be the name of 'a,' 'i,' 'u,' 'ṛi,' 'ḷi,' 'e,' 'o,' 'ai,' 'au,' that is to say, of all the vowels; let 'hal' be the name of all the consonants between 'h' inclusive in the fifth *Śiva-sūtra*, and the 'l' which closes the list; and 'al' the name of all the letters together, both vowels and consonants; and so of other *pratyāhāras*, or names of classes of letters.

ऊयाखोऽङ्गुस्वदीर्घसुतः । १ । २ । २७ ।

उश्च ऊश्च ऊश्च वः षां काल इव कालो यस्य सोऽष् क्रमाद्-ह्रस्वदीर्घप्रतसंज्ञः स्यात् । च प्रत्येकमुदात्तादिभेदेन विधा ।

No. 9.—Let A VOWEL WHOSE TIME (or prosodial length) is THAT OF short u, long ū, and prolated ū, be called accordingly SHORT, LONG, and PROLATED. These again are severally threefold, according to the division of 'acutely accented &c.,' here following.

उपेवदातः । १ । २ । २६ ।

No. 10.—A vowel uttered WITH A HIGH TONE is said to be ACUTELY ACCENTED. (The grammarians describe this accentuation as being the result of employing, in the utterance of the vowel, what they call the *upper half* of the organ, that is to say of the palate, lips, &c., see No. 14).

गोचैरनुदात्तः । १ । २ । ३० ।

No. 11.—A vowel uttered WITH A LOW TONE is said to be GRAVELY ACCENTED.

समाहारः स्वरितः । १ । २ । ३१ ।

य नवविधोऽपि प्रत्येकमनुनासिकाननुनासिकत्वाभ्यां द्विधा ।

No. 12.—When there is A COMBINATION of the acute and grave accent, the vowel HAS THE CIRCUMFLX ACCENT. The application of the three accents to the three several prosodial lengths gives nine varieties of each vowel. This nine-fold variety is further doubled by the presence or absence of *nasality*, which is next to be defined.

मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः । १ । १ । ८ ।

मुखसहितनासिकयोश्चार्थमाद्यो वर्णोऽनुनासिकसंज्ञः स्यात् । तद्विचक्षम् । अ इ उ ऋ एषां वर्णानां प्रत्येकमष्टादश भेदाः । लृ-वर्णस्य द्वादश तस्य दीर्घाभावात् । यचामपि द्वादश तेषां ह्रस्वाभावात् ।

No. 13.—Let THAT WHICH IS PRONOUNCED BY THE NOSE ALONG WITH THE MOUTH be called NASAL. Thus, of the letters *a i u ri*, there are severally eighteen different modifications. Of the letter *lrī* there are only twelve, because it does not possess the long (but only the short and the prolated) prosodial time (No. 9). Of the letters *e ai o au* also there are only twelve modifications, because these have not the short prosodial time.

तुल्यास्वयवर्णं स्ववर्णम् । १ । १ । ९ ।

तत्प्रत्यादिष्यन्माभ्यान्तरप्रयत्नश्चेत्येतद्द्वयं यस्य येन तुल्यं तन्मिथः स्ववर्णसंज्ञं स्यात् । अस्तुवर्णयोर्मिथः सावस्यं वाच्यम् ।

No. 14.—Let two letters HAVING THE SAME ORGAN (or *place* of origin) such as the palate, &c., and attended WITH THE SAME EFFORT of utterance within the mouth, be called HOMOGENEOUS one with another. *Kātyāyana* remarks on this: 'The homogeneity of *ṛi* and *ḷi*, one with another, should be stated.' This form of expression—viz, '*should be stated*'—distinguishes the supplementary remarks (*vārtika*) of *Kātyāyana*.

अकुह्विसर्वनीयानां कण्ठः । इक्षुयशानां तालु । चतुरषाणां मूर्धा । लृत्तुलसानां दन्ताः । उपपध्मानीयानामोष्ठौ । समह्वनानां नासिका च । एदेतोः कण्ठतालु । ओदेतोः कण्ठोष्ठम् । वकारस्य दन्तोष्ठम् । जिह्वामूलीयस्य जिह्वामूलम् । नासिकानुस्वारस्य ।

No. 15.—The THROAT is the organ OF the gutturals A Á KA KHA GA GHA ŃA (No. 17) HA and VISARGA ; the PALATE, OF the palatals I Í CHA CHHA JA JHA ÑA YA and ŚA ; the HEAD, OF the cerebrals ṚÍ RÍ ṬA ṬHA ḌA ḌHA ṆA RA and SHA ; the TEETH, OF the dentals ḶRÍ ḶRÍ TA ṬHA ḌA ḌHA ṆA LA and SA ; the LIPS, OF the labials U Ú PA PHA BA BHHA MA, AND OF UPADHMÁNÍYA, as *visarga* is called when it is written in the form of two semi-circles before *pa* or *pha* (No. 117). OF the nasal letters ÑA MA ŃA ṆA AND NA, the NOSE ALSO is an organ, in addition to the organ of the class in which each respectively appears above. The organs OF E and AI are the THROAT and the PALATE ; OF O and AU, the THROAT and the LIPS ; OF VA, the TEETH and the LIPS. The organ OF JIHWÁMÚLÍYA, as *visarga* is called when it is written in the form of two semi-circles before *ka* or *kha*, is the ROOT OF THE TONGUE. The NOSE is the organ OF ANU-SWÁRA.

यत्रो द्विधा । आभ्यन्तरो बाह्यश्च । आद्यः पञ्चधा । स्युष्टेष्वस्युष्टेष्वद्विवृतविवृतसंवृतभेदात् । तत्र स्युष्टप्रयत्नं स्पर्शानाम् । ईष्वस्युष्टमन्तःस्थानाम् । ईषद्विवृतमूष्मणाम् । विवृतं स्वराणाम् । इष्वस्युष्टेष्वस्य प्रयोगे संवृतम् । प्रक्रियादशायां तु विवृतमेव । बाह्यस्येकादशधा । विवारः संवारः श्वाशो नादो घोषोऽघोषोऽल्पप्रायो महाप्राय उदानोऽनुदानः स्वरितश्चेति । खरो विवाराः श्वासा अघोषाश्च ।

इहः संवारा नादा घोषश्च । वर्गाणां प्रथमतृतीयपञ्चमा यश्चा-
 स्वप्रायाः । वर्गाणां द्वितीयचतुर्थो यश्च महाप्रायाः । कादयो
 माकसान्ताः स्पर्शाः । यद्योऽन्तःस्थाः । यल ऊष्माणः । अचः स्वराः ।
 (ख) (घ) इति क्साभ्यां प्रागर्ध्विसर्गसदृशो जिह्वामूलीयः ।
 (च) (छ) इति यकाभ्यां प्रागर्ध्विसर्गसदृश उपध्मानीयः । अं अः
 इत्यचः परावमुस्वारविसर्गौ ।

No. 16.—THE EFFORT in utterance is TWOFOLD, that which takes place WITHIN the mouth, AND that which is EXTERNAL as regards the mouth, belonging to the throat. THE FORMER IS OF FIVE KINDS—ACCORDING TO THE DIVISION OF TOUCHED, SLIGHTLY TOUCHED, SLIGHTLY OPEN, OPEN and CONTRACTED. The EFFORT when the organ is TOUCHED by the tongue, BELONGS TO the five classes of consonants SPARŚA; when it is SLIGHTLY TOUCHED TO the semi-vowels (called ANTASTHA, because, in the common arrangement of the alphabet, they stand between the five classes and the sibilants); when the organs of speech are SLIGHTLY OPEN, TO the sibilants and the aspirate ÚSHMAN; when the organs are OPEN, TO the vowels SWARA. IN ACTUAL USE, the organ in the enunciation OF THE SHORT A is CONTRACTED: but it is considered to be OPEN only, as in the case of the other vowels, when the vowel A is IN THE STATE OF TAKING PART in some operation of grammar. (The reason for this is, that if the short a were held to differ from the long á in this respect, the *homogeneousness* mentioned in No. 14 would not be found to exist between them, and the operation of the rules depending upon that homogeneousness would be debarred. In order to restore the short a to its natural rights, thus infringed throughout the *Aśśádkhyáí*, *Pápiní* with oracular brevity in his closing aphorism gives the injunction 'AA,' which is interpreted to signify "Let short a be held to have its organ of utterance contracted, now that we have reached the end of the work in which it was necessary to regard it as being otherwise."

The effort in utterance EXTERNAL as regards the mouth is OF ELEVEN KINDS—viz., EXPANSION of the throat, producing hard articulation; CONTRACTION of the throat, producing soft articulation; SIGHING; SOUNDING; LOW PREPARATORY MURMUR; ABSENCE OF SUCH

MURMUR; SLIGHT ASPIRATION; STRONG ASPIRATION; and the effort of ACUTE, GRAVE, and CIRCUMFLEX accentuation. IN the case of the letters in the *pratyáhára* KHAR (viz., the hard consonants *kha pha chha sha tha cha ja ta ka pa sa sha sa*.) the effort is that of VIVÁRA, ŚWÁSA, and AGH(Ū)SHA. IN the case of the letters in the *pratyáhára* HAS, (viz., the soft consonants *ha ya va ra la na ma ná na na jha bha gha dha dha ja ba ga da da*.) it is that of SANVÁHA, NÁDA, and GHOSHA. (We may here remark, that, as these two classes of consonants, the hard and soft are effectually discriminated by the *vivára* and *sanvára* difference, the additional distinctions of *śwása*, *náda*, *ghosha*, and *aghośha* whatever may be their utility or import elsewhere, are of no consequence here. With reference to the low preparatory murmur and its absence, the soft and hard letters are sometimes termed 'sonants' and 'surda'.) THE FIRST AND THIRD LETTER IN each of THE FIVE CLASSES, in the ordinary arrangement of the alphabet (viz., *ka cha ja ta pa* and *ga ja da da ba*), AND the letters denoted by the *pratyáhára* YAṆ (viz., the semi-vowels *ya va ra la*), are UNASPIRATED. THE SECOND AND FOURTH LETTERS OF the same CLASSES (viz., *kha chha sha tha pha* and *gha jha dha bha*.) AND the letters denoted by the *pratyáhára* ŚAL, (viz., the sibilants and the aspirate, *śa sha sa ha*.) are ASPIRATED. The letters in the ordinary arrangement of the alphabet, BEGINNING WITH KA, AND ENDING WITH MA, are the five classes of consonants SPARŚA. Those denoted by the *pratyáhára* YAṆ are the semi-vowels ANTASTHA; those denoted by ŚAL, the sibilants and aspirate ÚSHMAN; those denoted by ACH are the vowels SWARA. A character LIKE THE HALF OF VISARGA, when standing BEFORE KA or KHA, is called JIHWÁMŪLĪYA and when standing BEFORE PA or PHA, is called UPADHMÁNĪYA (No. 15). A character, in the shape of A DOT, FOLLOWING A VOWEL, is called ANUSWÁRA; and one in the shape of TWO DOTS, or small circles, VISARGA.

अक्षुदित् सवर्यस्य चाप्रत्ययः । १ । २ । ६६ ।

अविधीयमानोऽक्षुदित् सवर्यस्य संज्ञा स्यात् । अचेवात् परेषु
 स्कारेषु । कु चु टु तु पु यत्ते उदितः । तदेवम इत्यष्टादशानां सं-
 ज्ञा । तट्टेकारोऽकारौ । च्कारस्त्रिंशत्तः । एवं लृकारोऽपि । एषो

द्वयानाम् । अनुनासिकाननुनासिकभेदेन यवला द्विधा । तेना-
नुनासिकास्ते द्वयोर्द्वयोः संज्ञा ।

No. 17.—Let a letter, denoted by the *pratyāhāra* AN, NOT pronounced as AN AFFIX or operative agent, but as something to be operated upon, AND let in like manner A LETTER FOLLOWED BY AN INDICATORY U, be the name of (and so imply) its homogenous letters also.

Here the *pratyāhāra* an is made by the letter ण (of the sixth of the *sūtras* of Śiva, viz. laṅ, and not by the ण at the end of the first *sūtra*. The *pratyāhāra* is therefore held to denote the semi-vowels as well as the vowels.) The letters above referred to, with an indicator u, are ku oṅ ṣu tu pu; (ku represents the guttural class, oṅ the palatals, ṣu the cerebrals, tu the dentals, and pu the labials). Hence a is the name of (and implies) its eighteen several varieties (No. 13): and so i and u. The vowel ri is the name of thirty (for it denotes its own eighteen varieties, and the twelve varieties of ṛi, No. 13). So ṛi also (for it denotes its own twelve varieties, and the eighteen modifications of ri). The diphthongs e ai o au (eḥ) are each the name of twelve. Through the distinction of nasal and non-nasal, ya va and la are twofold; and, by this rule, the non-nasal form of each implies both.

परः संनिस्पर्शः संहिता । १ । १ । १०६ ।

संयोगमतिशयितः संनिधिः संहितासंज्ञः स्यात् ।

No. 18.—Let the CLOSEST PROXIMITY of letters be called CONTACT (*sāhita*).

इयोऽमन्तराः संयोगः । १ । १ । ७ ।

संयोगव्यवहृता ह्यस्य संयोगसंज्ञाः स्युः ।

No. 19.—Let CONSONANTS UNSEPARATED by vowels be called A CONJUNCTION of consonants.

सुत्तिकुन्तं पदम् । १ । ४ । १४ ।

सुत्तिकुन्तं च पदसंज्ञं स्यात् । इति संज्ञाप्रकरणम् ॥

No. 20.—Let THAT WHICH ENDS IN “SUP” (No. 137) OR IN “TIṢ” (No. 408) be called a PADA (or inflected word, as distinguished from a root, or that which has undergone no such inflection).

So much for the chapter on terms. We now come to the conjunction of vowels.

अचसन्धिः ।

इदो यद्यचि । ६ । १ । ७७ ।

इकः स्थाने यच् स्यादचि संहितायां विषये । सुधी उपास्य इति स्थिते ।

No. 21—Instead OF a letter denoted by the *pratyāhāra* IK, let there be one denoted by the *pratyāhāra* YAṆ, in each instance WHERE one denoted by the *pratyāhāra* ACH immediately follows.

In the case, for example, of the word *sudhī* (meaning “the intelligent”) followed by the word *upāsya* (“to be worshipped”).

It is to be observed that the foregoing aphorism consists solely of the three *pratyāhāras* *ik yaṇ* and *ach*, the first having the termination of the genitive or *sixth case*; the second, that of the nominative or *first case*; and the third, that of the locative or *seventh case*. The force of these terminations is to be ascertained from other aphorisms; because, although the author of the *Kaumudī*, in his *vṛitti* or expansion of the aphorism, has collected all that is required, yet the student, not content to receive anything on a lower authority than that of *Pāṇini*, must be enabled to verify the interpretation offered to him. Holding, therefore, that we have merely got three *pratyāhāras*, with different terminations, we proceed to enquire (1st) which is to give way, (2nd) which is to take its place, and (3rd) which is to be regarded as the cause of the change. For the sake of brevity we may now drop the term *pratyāhāra*, and speak of *yaṇ*, *ach*, &c. simply.

तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य । १ । १ । ६६ ।

स्यमीनिदेशेन विधीयमानं कार्यं वर्णान्तरेण्ययसंहितस्य पूर्वस्य बोध्यम् ।

No. 22.—WHEN A TERM IS EXHIBITED IN THE SEVENTH CASE (No. 137,) the operation directed is to be understood as affecting the state OF WHAT immediately PRECEDES that which the term denotes.

In the present instance, the term exhibited in the seventh case is *ach*. In the example *sudhí upásya*, the *u* of *upásya* is the vowel which that term denotes; and that which is to be affected is the final *í* (*it*) of *sudhí*, which immediately precedes the *u*. By the foregoing rule, *yan* is to be substituted for the *it*, but *yan* is the common name of the four letters *y v r* and *l*, and the question occurs—which of these is to be the substitute? The next rule supplies the answer.

स्वानेऽन्तरतमः । १ । १ । ५० ।

इषद्धे यति सदृशतम आदेशः स्यात् । सु ध् य् उपास्य इति चाते ।

No. 23.—When a common term is obtained as a substitute, let THE LIKEST of its significates, to that IN THE PLACE of which it comes, be the actual substitute.

Of the four letters denoted by *yan*, *y*, being a palatal, is the likest to *í*. Thus we have got *sudhyupásya*, which furnishes an occasion for another rule to come into operation.

अनचि च । ८ । ४ । ४७ ।

अचः अस्व यरो द्वे वा स्तो न त्वचि ।

No. 24.—Of *yar*, after *ach*, the reduplication is optional; BUT NOT IF *ACH* FOLLOW.

In *sudhyupásya* the *dha* is *yar* (this denoting all the consonants except *ha*), and it follows *u* (*ach*), and it is not followed by *ach*, being followed by *ya*. Therefore, if we make the optional reduplication, we get *sudhdhyupásya*. This calls another rule into operation.

अर्था अश् अचि । ८ । ४ । ५३ ।

स्वुम् । इति अकारस्य दकारः ।

No. 25.—Instead OF the letters called JHAL there shall be JAŚ IF JHAŚ FOLLOW.

Thus, instead of the first *dha* (*jhal*) of *suddhyupāsya*, since *dha*, (*jhaś*) follows it, there must be *jaś*; that is to say, *ja ba ga da* or *da*. Of these the likest (No. 23) is *da*. So, we get *suddhyupāsya*; and the process might here terminate, did not another rule start an objection.

संयोगान्तस्य लोपः । ट । २ । २३ ।

संयोगान्तं यत् पदं तदन्तस्य लोपः स्यात् ।

No. 26.—Let there be ELISION of the final OF THAT *pada* (No. 20) WHICH ENDS IN A COMPOUND CONSONANT.

In *suddhyupāsya* the *pada* *suddhy* ends with a compound consonant; and, according to the rule, the whole *pada* ought to disappear. The rule, however, is limited by the qualification that follows.

अलोऽन्त्यस्य । १ । १ । ५२ ।

बन्धीनिर्दिष्टान्त्यस्यादेशः स्यात् । इति प्रथे ।

No. 27.—Let the substitute take the place OF ONLY THE FINAL LETTER of that which is denoted by a term exhibited in the genitive or sixth case.

An instance of elision (*lopa* No. 7) is regarded by the Sanskrit grammarians as the *substitution of a blank*. So a blank is directed to be substituted for the *y*, the final letter of the word *suddhy*, which is denoted (in No. 26) by a term, in the genitive or sixth case, viz. "of that *pada* which ends in a compound consonant." But here *Kātyāyana* interferes, and remarks as follows:—

यणः प्रतिषेधो वाच्यः । सुह्युपास्यः । मङ्गरिः । धाम्ब्रः ।
साहतिः ।

No. 28.—"The PROHIBITION of the rule (No. 26) in the case OF YAM SHOULD BE STATED."

So the elision does not take place, and the formation of the word *Suddhyupāsya* (a name of God—"He who is to be worshipped by the intelligent") is completed.

By a like process are formed the three words *Maddhwari* (a name of *Viṣṇu*—"the foe of the demon *Madhu*,") *Dhātvanā* (a name of *Brahmā*—"a portion of *Viṣṇu* the cherisher") and *līṭṭi* ("the form of the letter *lī*") in which the other letters denoted by *yaṅ* are successively exhibited. The student, after making himself familiar with the process in the instance of *Suddhy-upāya*, should exercise himself in applying it to these and similar instances, not referring to his book except when his memory fails him.

We now proceed to consider the changes that depend upon the diphthongs (*ech*).

श्चोऽयवायावः । ६ । १ । ७८ ।

श्चः क्रमाद्य् च्व् चाय् चाव् एते स्युरचि ।

No. 29.—Instead OF *ECH*, when *ach* follows, let there be in due order, *AY AV AY AV*.

The due order is ascertained by the next rule.

वयासंख्यमनुदेशः समानाम् । १ । ३ । १० ।

समसम्बन्धौ विधिर्य्यासंख्यं स्यात् । हरये । विष्णवे । नायकः ।

व्यक्तः ।

No. 30.—When a rule involves the case OF EQUAL NUMBERS of substitutes and of things for which these are to be substituted, let THEIR MUTUAL CORRESPONDENCE (or the assignment of each to each) be ACCORDING TO THE ORDER OF ENUMERATION.

Thus *ech* denotes the four diphthongs *e o ai au*, and the four substitutes enumerated in the preceding rule are distributed among them thus—*ay* is the substitute of *e*, *av* of *o*, *āy* of *ai* and *āv* of *au*. Example: *harē + e = harāye* "to Hari," *viṣṇo + e = viṣṇāve*, "to Viṣṇu," *nai + āka = nāyaka* "a leader," *puw + āka = pāvaka*, "a purifier, i. e. "Fire."

A similar change, under different circumstances, is directed by the next rule.

वान्मो वि प्रत्यवे । ६ । १ । ७९ ।

यकारादौ प्रत्यये परे चोदेतिरव् चाव् एतो स्तः । गव्यम् । नाव्यम् ।

No. 31.—There shall be substituted WHAT ENDS IN V (viz. the two substitutes *av* and *āv*) for the corresponding *o* and *au*, WHEN AN AFFIX (No. 139) beginning with the letter YA FOLLOWS.

Thus *go+yam=gavyam* "belonging to a cow;" *naa+yam=navyam* "belonging to a boat."

The following *vārtika* provides for a solitary case.

अध्वपरिमाणे च । गव्यतिः ।

No. 32.—"And when the compound is employed in the sense of a measure of distance," the *o* of *go*, followed by *yāti* (though this is not an affix, No. 31) becomes *av*. Thus *go+yāti=gavyāti*, when it signifies "a distance of about four miles;" but the substitution does not take place when it signifies a "yoke of oxen" (*goyāti*).

अदेङ्गुणः । १ । १ । २ ।

अत् एह् च गुणसंज्ञः स्यात् ।

No. 33.—Let short A and Eñ (that is to say *e* and *o*) be called GUNA.

But why is the short *a* alone understood here in seeming contradiction to what was said in No. 17? The next rule will account for this.

तपरस्तत्प्राञ्चस्य । १ । १ । ७० ।

तः परो यस्मात् च च तात्परश्चोच्चार्यमाणः समकालस्येव संज्ञा स्यात् ।

No. 34.—Let a vowel FOLLOWED BY THE LETTER T, and a vowel following the letter t, be the name only OF THE LETTER WHICH HAS THE SAME PROSODIAL LENGTH. (Nos. 9 and 17.)

The letter *a* is the representation of eighteen varieties (No. 17); but when it is followed by *t*, as in the preceding rule, it represents neither the long nor the prolated modifications.

आङ्गुणः ६ । १ । ८७ ।

अथर्थादचि परे पूर्वपरयोरेको गुणादेशः स्यात् । उपेन्द्रः । गङ्गोदकम् ।

No. 35.—When *ach* comes AFTER *ā* (or *á*), let *GUṆA* be the single substitute for both.

Example *upa + indra = upendra* (a name of *Kṛishṇa*—"born subsequently to *Indra*"); *ganigá + udakam = ganigodakam* ("the water of the Ganges").—In these examples the *guṇa e* is substituted for *a* and *i*, and the *guṇa o* for *á* and *u*, because the organs employed in the pronunciation of *e* (the throat and palate) are those severally employed in the pronunciation of *a* and *i* (Nos. 16 and 23); and the organs employed in the pronunciation of *o* (the throat and lips) are those severally employed in the pronunciation of *á* and *u*.

उपदेशेऽनुमासिक इत् । १ । ३ । २ ।

रा

उपदेशेऽनुमासिकोऽचित्संज्ञः स्यात् । प्रतिष्ठानुमासिक्याः पाणिनीयाः । तच्चसूत्रस्यावर्षेण सहोच्चार्यमाद्यो रेफो रलयोः संज्ञा ।

No. 36.—IN AN UPADEŚĀ (No. 5), let A NASAL VOWEL be called "i" (No. 7).

In *Pāṇini's* Grammar there is no visible sign of the nasality of a vowel—hence we can know a vowel to be nasal only from *Pāṇini's* explicitly asserting that it is so, or from our finding that he treats it in such a way that we must conclude he regarded it as nasal. When speaking of the *Śiva-sūtras*, it was mentioned that the vowel in the *sūtra laṅ* is called "i." According to No. 8, therefore, this vowel may be employed as the final of a *pratyāhāra*, and the *ra* in the next rule (No. 37) is held to be this *pratyāhāra*, the name common to the two letters *ra* and *la*.

उरश् रपरः । १ । १ । ५ । १ ।

अ इति चिंततः संज्ञेत्युक्तं तत्स्थाने योऽश् च रपरः सन्नेव प्रवर्तते । कुम्भार्चिः । तत्कारः ।

No. 37.—*AN*, substituted IN THE PLACE OF *RI*, which (No. 17) is the representative of thirty varieties, is always FOLLOWED BY the *pratyāhāra* *RA* (No. 36). Example: *Kṛishṇa + riddhi = Kṛishṇariddhi* ("the growth of *Kṛishṇa*"), *tava + lṛikāra = tavalkāra* ("thy letter *lṛi*").—The *pratyāhāra an* denotes *a*, *i* and *u*. The

a in the two preceding examples in the *guṇa* directed by rule No. 35. [As examples of *i* and *u*, directed by other rules, we may notice *kṛi + ati = kīrati*, "he scatters," and *dvaīmātri + a = dvaīmatura*, "having both a mother and a stepmother."] The *guṇa* substitute of *ri* is *a*, because *a*, like *ri*, has only one organ of pronunciation, whereas *e* and *o*, having two each, are less like *ri*. (No. 16.)

लोपः शाकल्यस्य । ८ । ३ । १६ ।

अवर्णपूर्वयोः पदान्तयोर्यवयोर्वा लोपोऽपि परे ।

No. 38.—In deference to the opinion of ŚĀKALYA, let the ELISION be optional of the letters *ya* and *va* preceded by *a* or *á*, and at the end of a *pada* followed by *as*.

Thus *hare iha*, by No. 29, becomes *harayiha*; then the *ya* at the end of the *pada haray*, being preceded by *a*, and followed by *i* (*as*), may be optionally elided by this rule—the optionality of which is delicately implied in the aphorism by its being rested on the authority of the ancient grammarian Śākalya, the propriety of whose injunction Pāṇini does not deny, although he does not admit it to be absolutely obligatory. The form of expression *hara iha* would then appear to furnish occasion for the operation of rule No. 35—but the rule here following debars this.

पूर्वचासिद्धम् । ८ । २ । १ ।

सपादसप्तार्थायी प्रति त्रिपादसिद्धा त्रिपाद्यामपि पूर्वं प्रति परं शास्त्रमसिद्धम् । हर इह । हरयिह । विष्य इह । विष्यविह ।

No. 39.—AS FAR AS CONCERNS WHAT PRECEDES THEM, the three last chapters of the Grammar of Pāṇini are AS IF THE RULES CONTAINED IN THESE THREE CHAPTERS HAD NEVER TAKEN EFFECT; and further, in these three chapters, a subsequent rule is as if it had not taken effect, so far as any preceding rule is concerned.

To understand this, it must be recollected that the grammar of Pāṇini is divided into eight Lectures (*adhyāya*), each Lecture into four chapters (*pāda*), and each chapter into a number of succinct Aphorisms (*sūtra*). When the correct formation of a word is to be ascertained by the rules of this grammar, each *sūtra* is con-

ceived to present itself, or to be found (*prápta*,) when an occasion for its operation occurs. Now in the case of *hara iha* (No. 38), an occasion for the operation of No. 35 occurs, because no consonant intervenes between the *a* and *i*. But the elision of the intervening consonant (*y*) was the effect of a rule (No. 38) which stands as the nineteenth aphorism in the third chapter of *Páṇini's* eighth Lecture; and therefore, so far as rule No. 35 is concerned, which is the eighty-seventh aphorism of the first chapter of the sixth Lecture, the elision is as if it had never taken effect. Thus we have optically *hara iha* or *harayika* "to Hari here", and so also *vishva iha* or *vishnaviha* "Oh Vishṇu! here".

हृदिरादिष् । १ । १ । १ ।

आदेशे वृद्धिबंधः स्यात् ।

No. 40—Let LONG *Á* (No. 34), and *AI* and *AU*, be called **VRIDDHI**.

हृदिरेचि । ६ । १ । ८८ ।

आदेशे च परे वृद्धिरेकादेशः स्यात् । गुणापवादः । कृष्णोक्तत्वम् । यज्ञोचः । देवेश्वर्यम् । कृष्णोत्कथ्यम् ।

No. 41—WHEN *ECH* FOLLOWS *a*, let **VRIDDHI** be the single substitute for both.

This is a contradiction (*apaváda*), of the rule No. 35, which directs *gṛha* to be substituted in such a case. This rule takes effect, to the limitation of No. 35, because the latter has still a sphere left for its operation; whereas if No. 35 were always to take effect, the operation of the present rule would always be forestalled. Such a rule as the present is tantamount to an exception to a more general rule. The Sanskrit Grammar acknowledges no irregularity, or exception to a rule,—holding that a word which differs from all others of its class is "sui juris", and must have a rule of its own. (No. 32).

Thus we have *kṛishṇa + kṛatwam = kṛishṇaikṛatwam* "oneness with *Kṛishṇa*", *ganḡá + oḡha = ganḡaugḡha* "the torrent of the *Ganḡa*", *deva + aishwaryam = devaishwaryam* "the divinity of a *God*", *kṛishṇa + autkarṇthyam = kṛishṇautkarṇthyam* "a longing after *Kṛishṇa*."

एत्येधत्सु । इ । १ । ८६ ।

अथर्थादेजाद्योरेत्येधत्सोऽङ्गि च परे वृद्धिरेकादेशः स्यात् । उपेति ।
उपेधते । प्रष्टोहः । यजाद्योः किम् । उपेतः । मा भवान् प्रेदिधत् ।

No. 42.—WHEN the verbs ETI and EDHATI, in those forms which begin with *ech*, FOLLOW *a*, AND when the substitute *ŪTH* (No. 282) follows it, let *vridhhi* be the single substitute of the concurring vowels.

This rule limits No. 51, which had previously limited No. 35.

Hence we have *upa + eti = upaiti* "he comes near", and *upa + edhate = upaidhate* "it increases." In the example *prashṭhauhah* (the accusative or second case plural of *prashṭhavāh* "a young steer training for the plough"), the elements *prashṭha vāh* and *śas* are (by Nos. 137, 156, 185, 282, 281, 5, and 283) brought to the form *prashṭha śhah*, to which the present rule applies, the result being *prashṭhauhah*.

Why do we say (of the verbs *eti* and *edhati*) "in those forms which begin with *ech*?" Because other parts of these verbs, not beginning with *ech*, are not affected by this rule. Example: *upa + ita = upeta* "approached"—(No. 35); *mā bhavān predidhat = pra + ididhat*, "Let not your honour promote".

अक्षादृद्धिन्यामुपसंस्थानम् । अक्षौद्धिणी सेना ।

No. 43.—"IT MAY BE ADDED that the substitution of *vridhhi* takes place also (No. 42) and not that of *guna*, WHEN *ŪHINI* FOLLOWS *AKSHA*." Thus *aksha + śhini = akshauhini* "an army."

प्रादूहोढोढ्येष्येषु । प्रोहः । प्रोठः । प्रोठिः । प्रेषः । प्रेष्यः ।

No. 44.—"And the substitution of *vridhhi* takes place also (No. 42) WHEN *PRA* IS FOLLOWED BY *ŪHA ŪPHA ŪPHI ESHA* and *ESHYA*. Thus *pra + śha = prauha* "a good argument," *pra + śṭha = prauṣṭha* "proud," *pra + śḍhi = prauḍhi* "audacity," *pra + eśha = praiśha* "sending," *pra + eśhya = praiśhya* "a servant."

चते च तृतीयाद्यमाद्ये । सुखेन चतः सुखार्तः । तृतीयेति किम् ।
परमर्तः ।

No. 45.—“AND IF SHORT *ṛi* FOLLOW *a* IN A COMPOUND WORD the first member of WHICH HAS the sense of THE THIRD or instrumental CASE.”—Example: *sukha + ṛita = sukhárta* “affected by joy.” (Nos. 37 and 73.)—Why (do we say) “which has (the sense of) the third (or instrumental case)?” Because otherwise, as in the compound *parama + ṛita = paramarita* “last-gone,” this rule does not apply.

प्रवत्सतराकम्बलवसनार्थदयानामृषे । प्रार्थम् । वत्सतरार्थम् ।
इत्यादि ।

No. 46.—“AND WHEN *ṛiṇa* (‘a debt’) FOLLOWS *PRA VATSATA RA KAMBALA VASANA ṚiṆA* and *DAŚA*.” Thus *prárṇa* “principal debt,” *vatsatarárṇa* “debt of a steer,” *kambalárṇa* “debt of a blanket,” *vasanárṇa* “debt of a cloth,” *ṛiṇárṇa* “debt of a debt, compound interest,” *Daśárṇa* “the river Dosaron or Dosarene” (No. 1341).

उपसर्गाः क्रियायोगे । १ । ४ । ५६ ।

प्रादयः क्रियायोगे उपसर्गसंज्ञाः स्युः ।

No. 47.—Let *pra*, &c. (No. 48) WHEN PREFIXED TO A VERB be termed *upasargae*.

प्र । परा । अप । सम् । अनु । अव । निस् । निर् । दुस् ।
दुर् । वि । चाद् । नि । अधि । अपि । अति । सु । उद् ।
अभि । प्रति । परि । उप । एते प्रादयः ।

No. 48.—By “*PRA &C*” we mean THE FOLLOWING particles—*pra* “before,” *para* “opposite,” *apa* “off,” *sam* “with,” *anu* “after,” *ava* “down,” *nis* or *nir* “out,” *dus* or *dur* “ill,” *vi* “apart,” *śa* “as far as,” *ni* “within,” *adhi* “over,” *api* “verily,” *ati* “beyond,” *su* “well,” *ut* “up,” *abhi* “opposite,” *prati* “back again,” *pari* “around,” *upa* “next to.”

भ्वाद्भ्यो धातवः । १ । ३ । १ ।

क्रियावाचिणो भ्वाद्भ्यो धातुसंज्ञाः स्युः ।

No. 49.—Let verbal roots **BEÚ** "be" **VÁ** "blow" and **THE LIKE** be called **DHÁTU**.

उपसर्गादिति धातौ । ६ । १ । ६१ ।

अवर्णान्तादुपसर्गादृकारादौ धातौ परे वृद्धिरेकादेशः स्यात् ।

प्राच्छति ।

No. 50.—WHEN A **DHÁTU** (No. 49) BEGINNING WITH **RI** FOLLOWS AN **UPASARGA** (No. 47) ending in *a* or *á*, let *vṛiddhi* be the single substitute for both. Thus *pra+ríchchhati*=*prárchchhati* "he goes on rapidly."

एङि पररूपम् । ६ । १ । ६४ ।

आदुपसर्गादेङादौ धातौ पररूपमेकादेशः स्यात् । प्रेषते । उपोषति ।

No. 51.—WHEN a *dhātu* BEGINNING WITH **ÉH** FOLLOWS an *upasarga* ending in *a* or *á*, let the single substitute for both be **THE FORM OF THE SUBSEQUENT VOWEL**. Thus *pra+ejate*=*prejate* "he trembles," *upa+oshati*=*uposhati* "he sprinkles."

अचोऽन्त्यादि टि । १ । १ । ६४ ।

अचां मध्ये योऽन्त्यः स आदिर्यस्य तट्टिसंघं स्यात् ।

No. 52.—Let the final portion of a word, BEGINNING WITH **THE LAST OF THE VOWELS** in the word, be called **TI**.

शकन्धादिषु पररूपं घाच्यम् । तच्च टेः । शकन्धः । कर्कन्धः । मनीषा । लाङ्गलीषा । आकृतिगणोऽयम् । मार्तरुडः ।

No. 53.—"It SHOULD BE STATED that **THE FORM OF THE SUBSEQUENT VOWEL** takes the place of both IN **ŚAKANDHU** &c.

Thus *śaka+andhu*=*śakandhu* "a sort of potherb," *karka+andhu*=*karkandhu* "the jujube," *lāṅgala+īsha*=*lāṅgaliṣha* "the handle of a plough," *mārta+anda*=*mārtanḍa* "the sun," *manas+īśá*=*manīśá* "intellect."

This is a class of compound words, the fact of a word's belonging to which is known only from its form, *a posteriori*, and is not discoverable by any consideration of its constituent parts *a priori*.

धोमाङ्गोश्च । ६ । १ । ६५ ।

धोमि चाङ्गि चात् पररूपमेकादेशः स्यात् । शिवायोऽनमः । शिवेहि ।

No. 54.—AND WHEN the mystic syllable OM, OR the *upasarga* *āṅ* (No. 47.) follows *a* or *ā*, let the single substitute be the form of the subsequent.

Example: *Śivāya + om + namaḥ = Śivāyōṅnamah* "adoration to Śiva!"; *Śiva + ā + ihi = Śivāhi* "oh Śiva, come." (Nos. 5, 55, and 35.)

अकः सर्वेषु दीर्घः । ६ । १ । १०१ ।

अकः सर्वेषुऽपि परे पूर्वपरयोर्दीर्घ एकादेशः स्यात् । दैत्यारिः । शीघ्रः । विष्वदयः । होतृकारः ।

No. 55.—WHEN A HOMOGENEOUS VOWEL FOLLOWS AK, let the corresponding LONG vowel be the substitute for both.

Example, *dāitya + ari = dāityāri*, "a foe of the demons," (a name of *Viṣṇu*), *śrī + śā = śrīśā*, "the lord of *Śrī*," *Viṣṇu + udāya = Viṣṇūdāya* "the rise of *Viṣṇu*," *hotri + lrikāra = hotrīkāra* "the letter *lri* of the officiating priest." (No. 16.)

इकः पदान्तादिति । ६ । १ । १०६ ।

पदान्तप्रदेशोऽपि परे पूर्वरूपमेकादेशः स्यात् । हरेऽव । विष्वोऽव ।

No. 56.—AFTER *kā* FINAL IN A PADA (No. 20) IF SHORT *a* come, let the single substitute for both be the form of the precedent vowel.

Example: *hara + ava = harēva* "Oh Hari!—off;" *viṣṇo + ava = viṣṇo'va* "Oh Viṣṇu! off—". A character termed *ard-śākhāra*, or "half the letter *a*," is generally written in the place of the letter thus elided, as we write an apostrophe in some analogous cases.

सर्वत्र विभाषा गोः । ६ । १ । १२२ ।

लोके वेदे चेतन्नास्य गोरति वा प्रकृतिभावः पदान्ते । गो अयम् । गोऽयम् । इतन्नास्य किम् । चिरन्वयम् । पदान्ते किम् । गोः ।

No. 57.—EVERYWHERE, both in secular and sacred writing, THE ORIGINAL FORM OF the word GO ("a cow"), being a *pada* ending in *en*, may be optionally retained before *a*.

Example: *Go + agram = go agram* or *go'gram*, "a multitude of cows." Why ending in *en* ? Because the word *go*, at the end of the compound word *chitragu* ("having a brindled cow,") where, in the neuter, it ends in *u* (Nos. 269 and 275), has not the option of remaining unchanged. So *chitragu + agram = chitraguagram* "a multitude of brindled cows," (No. 21.) Why "being a *pada* so ending ?" Because, though it end in *en*, the rule does not apply unless the word *go* be a *pada* (No. 20), so that, in forming the ablative or fifth case, (by Nos. 137, 155, 36, 124, and 111,) we have *go + aś = goś* (by No. 193).

अनेकाख् शित् सर्वस्य । १ । १ । ५५ ।

इति प्रप्रे ।

No. 58.—Let a substitute CONSISTING OF MORE THAN ONE LETTER, OR CONTAINING AN INDICATORY PALATAL *ś*, take the place OF THE WHOLE of the original expression.

दिच्च । १ । १ । ५३ ।

दिदनेकालप्यन्त्यस्यैव स्यात् ।

No. 59.—AND let THAT WHICH HAS AN INDICATORY *ś*, even though it consist of more than one letter, take the place of the final letter only of the original expression.

अवहः स्फोटायनस्य । ६ । १ । १२३ ।

पदान्ते यदन्तस्य गोरवह् वाऽचि । गोऽयम् । गवायम् । पदान्ते किम् । गवि ।

No. 60.—According to the opinion OF SPHOTA-YANA, AVAŚ may be the substitute of *go* at the end of a *pada* ending in *en* if *aś* follow.

Thus we may have *go + agram = gavaśgram* "a multitude of cows," (Nos. 59, 5, and 55) as well as *go'gram* (No. 57). Why

"at the end of a *pada* !" Because *go*+*ní*=*gavi* "in a cow"—
(Nos. 137, 155, and 29.)

इन्द्रे च । ई । १ । १२४ ।

गौरवत् स्यादिन्द्रे । गवेन्द्रः ।

No. 61.—AND IF the word **INDRA FOLLOW**, let *avaní* (No. 60) be the substitute of *go*. Thus *go*+*indra*=*gavendra* "lord of kine"—(a name of *Krishna*.)

दूराधूते च । ट । २ । ८४ ।

दूरात् संबोधने वाक्यस्य टेः प्रुतो वा ।

No. 62.—AND IN CALLING to a person FROM A DISTANCE, the substitution of the prolated modification (No. 9) of the *fi* (No. 52) is optional.

शुतप्रयुष्ठा अचि नित्यम् । इ । १ । १२५ ।

स्तेऽचि प्रकृत्या स्यः । आगच्छ कृष्य इ अच गोश्चरति ।

No. 63.—Let **PROLATED** (No. 9) AND **EXCEPTED** (No. 64) vowels, WHEN **ACH** FOLLOWS, INVARIABLY remain unaltered.

Example: *agachchha kṛishṇá atra gauścharati* (Come *Krishna* / the cow is feeding here.)

ईदूदेद्विवचनं प्रयुष्यम् । १ । १ । १२१ ।

ईदूदेदनां द्विवचनं प्रगृह्यं स्यात् । हरी यतो । विष्णु रमो ।
वङ्गे चम् ।

No. 64.—Let A **DUAL case-affix** (No. 142) ENDING in LONG *i*, *é*, OR *e*, be **FRAGRINYA** (No. 63).

Example: *harí tau* "these two *Haris*," *viṣṇú imau* "these two *Viṣṇus*," *gané au* "these two rivers *Ganges*."

अदसो मात् । १ । १ । १२ ।

अप्यात् वराषेदूतो प्रगृह्यो स्तः । अमी ईशाः । रामकृष्णावमू
चासने । मात् ङिस् । अमुषेऽच ।

No. 65.—Let *f* and *ś* coming AFTER the *m* OF the words ADAS (No. 386) be *pragrihya* (No. 63).

Example: *amī śśāh* "those lords," *Rāmakṛishṇāvamāś śśāte* "*Rāma* and *Kṛishṇa*, those two are present."—Why do we say "after the *m*?" Because in the example *amuke + atra = amuke'tra* "those here," the *ε*, preceded not by *m* but by the *k* of *akach* (No 1321), is not *pragrihya*, which it would have been, by the influence of No. 64, which includes *ε* as well as *f* and *ś*, and from which the word "dual" is not supplied here, else this rule would be useless.

चादयोऽसत्त्वे । १ । ४ । ५७ ।

अद्रव्यार्थाश्चादयो निपाताः स्युः ।

No. 66.—Let *CHA* &c, NOT SIGNIFYING SUBSTANCES (*dravya*,) be called *nipātas*.

प्रादयः । १ । ४ । ५८ ।

यतेऽपि तथा ।

No. 67.—And so let *PRA* &c. (Nos 48 and 66.)

निपात एकाजनाङ् । १ । १ । १४ ।

एकोऽञ् निपात आह्वर्षेः प्रगृह्यः । इ इन्द्रः । उ उमेयः । वाक्यस्मरणयोरङित् । आ एवं नु मन्यसे । आ एवं किल तत् । अन्यञ्ङित् । ईषदुष्यम् । चोष्यम् ।

No. 68.—Let ANY NIPĀTA (No. 66.) CONSISTING OF A SINGLE VOWEL WITH THE EXCEPTION OF the *nipāta śś*, be *pragrihya* (No 64).

Example: *i indra* "oh *Indra*!" *u umēśa* "oh lord of *Umā*!" The *nipāta* *ā*, as an interjection either making no particular difference in the sense of the sentence or else indicating reminiscence, has no indicative *ś*, and therefore is not subject to the exception enjoined above. Example, *ā evānu manyase* "Now thou thinkest so, not having always thought so;" *ā evān kila tat* "Ah!—now I recollect—it is just so." Elsewhere, that is to say when it implies diminution, the *ā* has an indicative *ś*, and

is the subject of the exception above enjoined. Example, *śrī + uśpam = ośpam* "a little warm." (Nos 5 and 35).—

ओत् । १ । १ । १५ ।

येदन्तो निपातः प्रगृह्यः । अहो ईयाः ।

No. 69.—A *nīpāta* ending in *o* is *pragrikya* (No. 64.)

Example: *aho śāh* "Ho lords!"

संयुधौ श्राकस्यस्येतावमार्षे । १ । १ । १६ ।

संयुद्धिनिमित्तकं चोकारो वा प्रगृह्योऽवेदिक इतो षरे । विष्णो इति । विष्णविति ।

No. 70.—In deference to the opinion of ŚĀKALYA let *o* IN THE VOCATIVE SINGULAR WHEN FOLLOWED BY the word ITI, NOT IN THE VEDA, be optionally *pragrikya* (No. 64.) So we may have either *viṣṇo iti* by this rule, or *viṣṇaviti* by No. 29, or *viṣṇa śi* by the further operation of the optional rule No. 38. "Oh Viṣṇu!" thus &c."

मय उभो वो वा । ८ । ३ । ३३ ।

मयः परस्योवो वो वाऽचि । किमुक्तम् । किमु उक्तम् ।

No. 71.—Instead OF the affix *उभे*, (that is to say the indeclinable affix *u*.) AFTER the *pratyāhāra* MAY, if *ack* follow, there is OPTIONALLY *v*. Example, *kim + u + uktam = kimvuktam* "whether said," or *kimu uktam* (No. 68).

इदोऽसवर्षे श्राकस्यस्य इस्वश्च । ६ । १ । १२७ ।

यदान्त इको इस्वा वा स्युरसवर्षेऽचि । इस्वविधिसामर्थ्यात् स्वरसंधिः । चत्ति षच । चत्तयच । यदान्ता इति किम् । गौर्यौ ।

No. 72.—And, in deference to the opinion of ŚĀKALYA, WHEN A HETEROGENEOUS vowel FOLLOWS, let there be THE SHORT instead OF *IK* at the end of a *pada*.

As this injunction of shortening must not be an entirely abortive rule, the vowels shall not undergo a further change (as No. 21 would otherwise cause them to do). Example, *chabṛ + atra =*

chakri atra "the discus-armed *Vishnu* here." On the alternative of not shortening the vowel, we have *chakri + atra = chakryatra* (by No. 21). Why "at the end of a *pada*"? In the example *gauri + au = gauryanu* "two goddesses *Gauri*," there is no option (No. 21) the word ending in *i* not being a *pada*. (From No. 20 we learn what constitutes a *pada*, but how to ascertain that a word is a *pada*, when the characteristic there referred to, as it sometimes happens, has no visible representative in the word itself, we must be content to learn further on. In the meantime we have to bear in mind whether any particular rule refers to a *pada* only, or also to other forms of speech.)

अचो रहाभ्यां हे । ट । ४ । ४६ ।

अचः पराभ्यां रेफहकाराभ्यां परस्य यरो द्वे वा स्तः । गोय्यौ ।

No. 73.—Of *yar*, that is to say, of all the consonants except *ha*, AFTER the letters RA OR HA FOLLOWING ACH, REDUPLICATION is optional. Hence we may write *gauryyanu* or *gauryanu* "two goddesses *Gauri*."

न समासे । वाप्यस्वः ।

No. 74.—The option of shortening (No. 72) does NOT hold IN A COMPOUND word. Example, *vāpi + āśva = vāpyāśva* "a horse that can walk on water," where the application of No. 21 is imperative.

द्वत्यकः । ६ । १ । १२८ ।

अति परे पदान्ता अकः प्राग्वद्वा । ब्रह्म अतिः । ब्रह्मणिः ।

पदान्ताः किम् । आच्छत् ।

No. 75.—AK (that is to say, *a* or *ā* in addition to the other vowels in No. 72) final in a *pada* may optionally take the short substitute as stated above (No. 74) WHEN short RI FOLLOWS. Example, *brahmā + rishi = brahmarishi* or *brahmarishi* "a divine saint." (Nos. 35 and 37).—Why "final in a *pada*"? Because, to the word *ārochhat* "he was going," where the *ā* is not final in a *pada* (being an augment derived from No. 478) the option of this rule does not extend; so we have *ā + rochhat = ārochhat* by No. 218. We now proceed to

THE CONJUNCTION OF CONSONANTS.

स्तोः शुना षुः । ८ । ४ । ४० ।

शकारतवर्गयोः शकारवर्गाभ्यां योगे शकारवर्गौ स्तः ।
रामश्चेत् । रामश्चिनोति । चञ्चित् । शार्ङ्गिष्ठय ।

No. 76.—In the room OF SA AND TU (that is to say, these five dentals *ta tha da dha na*, No. 17) when they come in contact WITH ŚA AND CHU, (that is say, these five palatals *cha chha ja jha ṅa*), there are ŚA AND THE PALATALS." Example, *rāmas + śete = rāmasśete* "Rāma sleeps," *rāmas + chinoti = rāmaschinoti* "Rāma collects," *sad + chit = sachchit* "pure reason," (No. 90,) *śarīgin + jaya = śarīginjaya*, "Oh Viṣṇu be thou victorious."

यात् । ८ । ४ । ४४ ।

यात् वस्वोत्तं न । विस्रः । व्रस्रः ।

No. 77.—This (No. 76) is not said of a dental which comes AFTER ŚA. Example, in *viś + na = viśna* "lustre," *praś + na = praśna* "a question," no alteration takes place.

हुना हुः । ८ । ४ । ४१ ।

स्तोः हुना योगे हुः । रामष्पुः । रामष्ठीकते । पेषु । तट्टी-
का । चञ्चित्कये ।

No. 78.—In the room of *sa* and *tu* (No. 76) when they come IN CONTACT WITH SHA and ṬU, (that is to say, the cerebrals *ṣa ṣha ṣa*), there are *śha* and *ṣu*, (that is to say, there is a cerebral substitute).—Example, *rāmas + śhaṣṣha = rāmasśhaṣṣha* "Rāma sixth," *rāmas + ṣṣkate = rāmasśṣkate* "Rāma stands," *peṣh + ṣṣā = peṣhṣṣā* "a grinder," *taṣ + ṣṣkā = taṣṣkā* "a comment on that" (No. 90), *chakrin + ṣṣaukaś = chakrinṣṣaukaś* "Oh discus-armed! thou goest."

न यदान्ताटोरमाम् । ८ । ४ । ४२ ।

यदान्ताट्टवर्मात् परस्यानामः स्तोः हुर्न स्यात् । वट्ट वन्तः । वट्ट
ते । यदान्तात् किम् ईद्रे । टोः किम् । सर्पिष्ठमम् ।

No. 79.—AFTER **TU** (No. 78) FINAL IN A PADA the change of a dental to a cerebral, EXCEPT in the case of the affix **NĀM**, shall not take place.

Example: *śaḍ + śanta = śaṭśanta* "six good,"—(No. 90), *śaḍ + te = śuṣṭe* "they six,"—Why "final in a pada?" Compare *īḍ + te = īṣṭe* "he praises," where it is not so. Why only, "after *tu*?" Because the cerebral *śu* is not included. Example: *sarpish + tama = sarpiṣṭama* "most excellent clarified butter."

अनाम्वतिनगरीयामिति वाच्यम् । षष्ठ्याम् । षष्ठ्यवतिः
षष्ठ्यगयः ।

No. 80.—"IT SHOULD BE STATED that **NAVATI** and **NAGARĪ** as well as **NĀM** are NOT prevented by No. 79 from undergoing the cerebral change.

Example, *śaḍ + nām = śaṇṇām* "of six," *śaḍ + navati = śaṇṇavati* "ninety six," *śaḍ + nagaryuk = śaṇṇagaryuk* "six cities," whose names are feminine.

तेः षि । ८ । ४ । ४३ ।

न षुत्वम् । सन्वष्टुः ।

No. 81.—In the room OF **TU** (No. 76) there is not a cerebral substitute WHEN **SHA** FOLLOWS. Example, *sun + śaśṭha = san-śaśṭha* "being sixth".

भ्रूलां जघ्रोऽन्ते । ८ । २ । ३६ ।

पदान्ते भ्रूलां चयः स्युः । घागीयः ।

No. 82.—In the room OF **JHAI**, (that is to say, of any consonant except a semi-vowel or a nasal), let there be **JĀŚ**, (that is to say, a soft unaspirated consonant) AT THE END of a *pada*.

Example: *vāk + śaś = vāśśaś* "the god of speech," a name of *Vrihaspati*.

यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा । ८ । ४ । ४५ ।

यः षदान्तस्यानुनासिके परेऽनुनासिको वा स्यात् । एत-
न्मुरारिः । एतद्मुरारिः ।

No. 83.—In the room OF YAR final in a *pada*, WHEN A NASAL FOLLOWS, there may be OPTIONALLY A NASAL.

Example: *stad + murári = etanmurári* or *etadmurári* "that Vistara."

प्रत्यये भाषायां नित्यम् । तन्माषम् । चिन्मयम् ।

No. 84.—"WHEN it is a PRATYAYA (No. 139) that FOLLOWS IN SECULAR LANGUAGE, the preceding rule (No. 83) is ABSOLUTE."

Example: *tat + mátram = tanmátram* "merely that," "a primary element," *chit + mayam = chinmayam* "formed of intellect."

तोषि । ट । ष । इ० ।

परसवर्धः । तल्लयः । विद्वान्लिखति । नस्यानुनासिको लः ।

No. 85.—In the room OF TU (No. 76) WHEN the letter LA FOLLOWS, one homogeneous with the latter is substituted.

Example: *tat + laya = tallaya* "its destruction." The *la* substituted for *na* is a nasal *la* (No. 17). This is sometimes indicated by writing over it the mark *chandra-vindu* as in *vidván + likhati = vidvānlikhati* "the learned man writes."

उदः स्यास्तम्भोः पूर्वस्य । ट । ष । इ१ ।

उदः परयोः स्यास्तम्भोः पूर्वसवर्धः ।

No. 86.—AFTER UD, in the room OF the words STHÁ AND STAMBHA, the substitute is a letter belonging to the class OF THE PRIOR.

Thus, suppose we have to put together *ud + sthánam*:—the aphorism, without the gloss, exhibits to us the word *ud* in the ablative or *fifth* case. We must ascertain from another rule what is the special import of the fifth case here, as we did with respect to the locative or seventh case in No. 21. The maxim of interpretation (*paribhāṣá*) here follows.

तस्मादित्युत्तरस्य । १ । १ । ६७ ।

पञ्चमीनिर्देशेन क्रियमाणं कार्यं वर्णान्तरेणाध्यवहितस्य परस्य
ज्ञेयम् ।

No. 87.—An operation caused BY the exhibition of a term in THE ablative or FIFTH CASE, shall be understood to enjoin the substitution of something in the room OF THAT WHICH immediately FOLLOWS the word denoted by the term.

Therefore the substitution of the letter *d* enjoined by No. 86 is to be in the room of the words *sthá* and *stambhá*. This again is qualified (as No. 26 by No. 27) by the following maxim.

आदेः परस्य । १ । १ । ५४ ।

परस्य यद्विहितं तत् तस्यादेर्बोधम् । इति सप्तम्य थः ।

No. 88.—That which is enjoined to come in the room OF WHAT FOLLOWS is to be understood as coming in the room only OF THE FIRST letter thereof.

Therefore, in the example *ud + sthánam* (No. 86) a dental letter is to be substituted for the *s*; and the dental which, like *s*, has the characters of *vivára* and *maháprána* (No. 16), that is to say which is both hard and aspirated—viz *th*—is the proper letter of the set. (No. 23). Thus we have *ud + thstánam*, which comes within the scope of the next rule.

भ्ररो भ्ररि सवर्णे । ८ । ४ । ६५ ।

इलः परस्य भ्ररो वा लोपः सवर्णे भ्ररि ।

No. 89.—There is optionally elision OF JHAR, preceded by a consonant, WHEN A HOMOGENEOUS JHAR FOLLOWS.

Thus we may have *ud + thánam* as well as *ud + thstánam*, to each of which the following rule applies.

भ्ररि च । ८ । ४ । ५५ ।

भ्ररि क्त्वां चरः स्युः । इत्युदो दस्य तः । उत्थानम् । उत्तम्भनम् ।

No. 90.—AND WHEN KHAR FOLLOWS, let there be *char* in the room of *jhal*. Therefore, in the example in No. 89, the soft *d* is changed to the hard *t*, and we have *utthánam* or *utththánam* “uprising;” and so (No. 86) by the same process, *uttumbhanam* “upholding.”

मृधो षोऽन्यतरस्याम् । ८ । ४ । ६२ ।

क्यः परस्य हस्य वा पूर्वसवर्षः । नादस्य घोषस्य संवारस्य म-
हत्त्वस्य तादृशो वर्गचतुर्थः । वाग्यरिः । वाग्हरिः ।

No. 91.—In the room OF the letter HA, AFTER JHAY, there is OPTIONALLY a letter homogeneous with the prior.

The fourth letter of each class (that is to say, the soft aspirate) is the suitable substitute for *ha* (No. 16). Thus *vág+hari* may be written *vágghari* “eloquent”——“a lion in discourse.”

श्चोऽटि । ८ । ४ । ६३ ।

क्यः परस्य शस्य चो वाऽटि । तद् शिव इत्यथ दस्य चुत्वेन
चकारे कृते चरि चेति चकारस्य चकारः । तच्छिवः । तद्शिवः ।

No. 92.—In the room OF the palatal *śa* preceded by *jhay*, there is optionally the letter CHHA WHEN AT FOLLOWS.

Example: *tad+śiva*, by this rule, optionally becomes *tad+chhiva*, and then, by Nos. 76 and 90, *tachchiva*; on the other alternative (by Nos. 76 and 90), it becomes *tachśiva* “that Śiva.”

ह्रस्वममीति वाच्यम् । तच्छ्लोकेन ।

No. 93.—IT SHOULD BE STATED that the foregoing rule applies not merely when *a* follows but WHEN AM (a more comprehensive *pratyāhāra*) FOLLOWS. Thus we have *tad+ślokena=tachchhlokena* “by that couplet,” where the *ś* is followed by *l*.

मोऽनुस्वारः । ८ । ३ । २३ ।

मान्तस्य षदस्यानुस्वारो हलि । हरि वन्दे ।

No. 94.—In the room of the letter M final in a *pada* (or, as the gloss, trusting to No. 27, words it, “in the place of a *pada* which ends in *m*,”) there is ANUSWÁRA, when a consonant follows.

Example : *harim + vande = harinvande* "I salute Viṣṇu."

नद्यापदान्तस्य भ्रलि । ट । इ । २४ ।

नस्य मस्य वापदान्तस्य ऋल्यनुस्वारः । यशांसि । आहंस्यते ।

No. 95.—AND also in the room OF the letter NA and ma NOT FINAL IN A PADA, WHEN JHAL FOLLOWS, there is *anuswāra*.

Example : *yaśán + si = yaśánsi* "glories;" *ákrām + syate = ákrānsyate*, "he will subdue."

अनुस्वारस्य ययि परसवर्षः । ट । ङ । ५८ ।

शान्तः ।

No. 96.—In the room OF ANUSWÁRA, WHEN YAY FOLLOWS, a letter HOMOGENEOUS WITH THE LETTER is substituted.

Example : *śáni + ta = śánta* "quiet."

वा पदान्तस्य । ट । ङ । ५९ ।

त्वङ्करोषि । त्वं करोषि ।

No. 97.—In the room OF *anuswāra* FINAL IN A PADA, the substitution (enjoined by No. 96) is OPTIONAL.

Example : *twánkaroshi* or *twan karoshi* "thou doest."

मो राजि समः कौ । ट । इ । २५ ।

क्लिबन्ते राजतो परे समो मस्य म एव स्यात् । समाट् ।

No. 98.—Let the letter M itself be in the room OF the m of the particle SAM (No. 48) WHEN the word RÁJ FOLLOWS, ENDING IN the technical affix KWIP (No. 835).

Example : *sam + ráj = samráj* "a great king."

हे मपरे वा । ट । इ । २६ ।

मपरे हकारे परे मस्य मो वा । किं ह्यलपति । किं ह्यलपति ।

No. 99.—WHEN the letter H FOLLOWS, being itself FOLLOWED BY M, the substitute for a preceding m is optionally m itself.

Example, *kinhmalayati* or, by No. 94, *kin hmalayati* "what does he cause to shake?"

यवत्परं यवत् वा । कियँद्यः । किं द्यः । कियँद्द्वस्यति
किं द्वस्यति । किल्लँद्द्वस्यति । किं द्वस्यति ।

No. 100.—WHEN the letter *h* follows, being itself FOLLOWED BY the letters *y*, *v*, or *l*, the substitute for a preceding *m* is optionally *y*, *v*, or *l*." (No. 30). Example, *kiykyah* or, by No. 94, *kin kyah* "what does it matter about yesterday?" *kiyhwalayati* or *kin hwalayati* "what does he cause to shake?" *kihlldalayati* or *kin hldalayati* "what gladdens?"

नपरे नः । ङ । ञ । २७ ।

नपरे ह्वारे मस्य ने वा । किन्हुते । किं हुते ।

No. 101.—WHEN the letter *h* follows, being itself FOLLOWED BY the letter *n*, the substitute for a preceding *m*, is optionally *n*.

Example, *kinhnuts*, or, substituting *anusvāra*, (No. 94) *kin hnuts* "what withholds?"

ङः सि घृट् । ङ । ञ । २६ ।

ङत् परस्य षस्य घृट्वा ।

No. 102.—DHUṬ is optionally the augment (*āgama*) of the dental WHEN IT FOLLOWS the cerebral *ḍ*,—as in the example *ḍaḥ aṅṅaḥ* "being six." A question here arises as to where the augment is to be placed,—with reference to which we find the following direction.

आद्यन्तो ङङितौ । १ । १ । ४६ ।

टिङितौ यस्योहो तस्य क्रमादाद्यन्तो स्तः । षट् सन्तः । षट् सन्तः ।

No. 103.—Of whatsoever the augments enunciated are distinguished by an INDICATORY Ṭ OR K, they PRECEDE OR FOLLOW it accordingly. The augment of *s*, enunciated in No. 102, is distinguished by an indicator *ṭ* (No. 5); the augment is therefore to pre-

code the *s*. The *ʃ* is elided by Nos. 5 and 7, and the vowel by Nos. 36 and 7, and, the *dh* being changed to *t* by No. 90, we get *shatsantah*, or, without the augment (No. 102), *shatsantah* "being six."

ङ्योः कुक् टुक् शरि । ट । ३ । २८ ।

वा स्तः । प्राङ् षष्ठः । प्राङ्शुष्ठः । सुगच्छ् षष्ठः । सुगच्छ् ट् षष्ठः ।

No. 104.—OF ŚA AND ṆA respectively, WHEN ŚAR FOLLOWS, there are optionally the augments KUK and TUK. The indicatory *k* shows that the augment follows the letter (No. 103). Example, *prāś*, *śhushṣha* or *prāśśhushṣha* "sixth anterior," *sugacṣ* *śhushṣha* or *sugacṣśhushṣha* "sixth numerator."

नश्च । ट । ३ । ३० ।

नान्तात् परस्य षस्य धुङ्वा । सन् त्चः । सन् षः ।

No. 105.—AND of the dental *s*, AFTER WHAT ENDS IN N, the augment *dhuf* (No. 102) is optional.

Example, *san tsah* or *san sah* "he being."

शि तुक् । ट । ३ । ३१ ।

पदान्तस्य नस्य शे परे तुङ्वा । सञ्छम्मुः । सञ्छम्मुः ।

सञ्छम्मुः । सञ्छम्मुः ।

No. 106.—Of *n* final in a *pada* there is optionally the augment TUK, WHEN the palatal *ś* FOLLOWS. Example, *san + ś + śambhu* = *sanśchchambu* (Nos. 92 and 76), which, by the optional elision of the *ch* (No. 89) may become *sanśchambu* ("the good Śambhu, or Śiva"). *Sanśśambhu* (No. 92). Without the augment, we have *sanśambhu* by No. 76.

ङ्मो ह्रस्वादधि ङ्मुणित्यम् । ट । ३ । ३२ ।

ह्रस्वात् परो यो ङ्म् तदन्तं यत् पदं तस्मात् परस्याधो नित्यं

ङ्मुद् स्यात् । प्रत्यङ्गुत्त्वा । सुगच्छीयः । सन्नच्युतः ।

No. 107.—WHEN A VOWEL comes AFTER a *pada* ending in ŚAM preceded by a short vowel, the augment ŚAMUṬ shall INVARIABLY be applied.

The name of this augment is derived from the *pratyáhára śam*, so that (by No. 30) it is understood to imply the reduplication of the nasal.

Example, *pratyān' + átmá = pratyān'átmá* "soul evidently existent", *sugan + íśa = sugan'íśa* "the lord of an excellent class," *sam + achyuta = sannachyuta* "existing Vishṇu."

समः सुटि । ट । इ । यू ।

समो इः सुटि ।

No. 108.—In place OF the particle SAM, WHEN SUT FOLLOWS, there is *ru*.

For example, having got *sam + sut + kartá*, this rule, after the indicatory letters (by Nos. 36 and 7) have been elided, gives *sar + s + kartá*.

अचानुनासिकः पूर्वस्य तु वा । ट । इ । श ।

अच इच्छरवे रोः पूर्वस्यानुनासिको वा ।

No. 109.—BUT HERE, in the division of the grammar where *ru* is the subject of discussion, THE NASAL FORM IS OPTIONALLY the substitute OF WHAT PRECEDES *ru*.

Thus, in the example under rule No. 108, the *a* of *sar* is optionally nasal, and this may be indicated by the mark *chandra-vinda* (No. 85).

अनुनासिकात् परोऽनुस्वारः । ट । इ । ष ।

अनुनासिकं विहाय रोः पूर्वस्मात् परोऽनुस्वारागमः ।

No. 110.—AFTER what precedes *ru*, if we omit to substitute THE NASAL (of which the option is afforded by No. 109) ANUSWÁRA shall be the augment.

Thus, in the example under No. 108, if we do not substitute the nasal by No. 109, we must write *anuswára* as an augment.

अरवसानयोर्विसर्जनीयः । ट । इ । शू ।

अरवसाने च पदान्तस्य रस्य विसर्गः ।

No. 111.—Instead of the letter *r* final in a *pada*, there is VI-SARGA, WHEN KHAR FOLLOWS OR when there is A PAUSE (No. 144).

So the *r* in the example under No. 108 is changed to silent *h*; thus *sanh + s + kartā*.

सम्पुङ्गानां षो वक्तव्यः । संस्कर्ता । संस्कर्ता ।

No. 112.—“Instead OF SAM (No. 108) and also of the words PUM and KĀN, the substitution of *s* (for *visarga* by No. 122) SHOULD BE STATED to be invariable (to the exclusion of the optional retainment of *visarga* suggested by No. 123).”

Thus the example under No. 108 becomes *sanskartā* (“one who completes”), the *n* representing either the sign of nasality (No. 109) or *anusvāra* (No. 110).

पुमः खयम्परे । ट । इ । ई ।

अम्परे खयि पुमो रुः । पुंस्कोक्किलः । पुंस्कोक्किलः ।

No. 113.—Instead OF the word PUM, WHEN KHAY FOLLOWED BY AM FOLLOWS it, there is *ru*.

Example, *pum + kokila = punskokila* “a male cuckoo”, where the *n* represents either the sign of nasality (No. 109) or *anusvāra* (No. 110). See also Nos. 111 and 112.

नश्चव्यप्रश्नान् । ट । इ । ७ ।

अम्परे छवि नान्तस्य पदस्य रुः ।

No. 114.—Instead OF *n* final in a *pada*, EXCEPTING the *n* in the word PRAŚĀN, WHEN CHHAV FOLLOWS, followed by *am*, there shall be *ru*.

For example, *chatrin + trāyasīva*—here *n* is final in a *pada*, and *chhav (t)* follows, followed by *am (r)*; hence the *n* becomes *r*, which by No. 111, becomes *visarga* before a hard consonant, the preceding vowel being either nasal, according to No. 109, or followed by *anusvāra*, according to No. 110.

विसर्जनीयस्य सः । ट । इ । इ४ ।

खरि । चक्रिंस्त्रायस्व । चक्रिंस्त्रायस्व । अप्रशान् किम् । प्रशान्
तन्वेति । पदस्येति किम् । हन्ति ।

No. 115.—Instead OF VISARGA, let there be the letter s, when *khar* (a hard consonant) follows. By this rule, in addition to No. 114, *chakrin + tráyasva* becomes *chakrinstráyasva* "Oh discus-armed! preserve", where the *n* represents either the nasal (No. 109) or *anuswára* (No. 110). Why did we say, in No. 114, "excepting the *n* in the word *praśán*?" Because that rule does not apply to such an instance as *praśán tanoti* "the quiet man spreads." And why "final in a *pada*?" Because it does not apply to such a case as *han + ti = hanti* "he kills," where *han* is not a *pada*.

नृन् पे । ङ । इ । १० ।

नृन्निष्पस्य रुधां पे ।

No. 116.—Instead OF the *n* of the word *nṛin*, WHEN the letter *p* FOLLOWS, there is optionally *ru*.

रुधोः ऋ ऋपो च । ङ । इ । इ । ७ ।

रुधोः रुधोः च विवर्गस्य ऋ ऋपो स्तः । चाद्विवर्गः ।

नृन् ऋ पाहि । नृन् ऋ पाहि । नृन् ऋ पाहि । नृन् ऋ पाहि । नृन् ऋ पाहि ।

No. 117.—AND also WHEN A CONSONANT of the GUTTURAL class OR of the LABIAL class FOLLOWS, there are, instead of *visarga*, optionally *JIHVÁNÚLÍYA* AND *UPADHMÁNÍYA* (No. 15). The optionality of *visarga* is implied in the word "and," (No. 111). Thus the words *nṛin pāhi* ("preserve thou men") may be written (as exhibited above) in five ways, either simply, or with the nasal substitute (No. 109) and *upadhmáníya* (No. 117), or with the nasal and *visarga* (Nos. 109 and 111), or with the substitution of *anuswára* (No. 110) followed by either *upadhmáníya* or *visarga*.

तस्य परमाद्येदितम् । ङ । १ । २ ।

द्विरुक्तस्य परमाद्येदितं स्यात् ।

No. 118.—OF THAT which is twice uttered, let THE LATTER be called A REDUPLICATION (*ánredhita*).

कामाद्येदिते । ङ । इ । १ । २ ।

कान्नकारस्य ह्रामेडिते । कौस्कान् । क्कान् ।

No. 119.—Instead OF the *n* of the word कान्, let there be *rs*, WHEN A REDUPLICATION FOLLOWS.

Example, *kān + kān = kānskān* "which of them ?," where the *n* of the first syllable is either the nasal (No. 109) or *anusvāra* (No. 110). For the *s*, see Nos. 111 and 112.

छे च । ई । १ । ७३ ।

इस्वस्य छे तुक् । शिवच्छाया ।

No. 120.—AND WHEN the letter CHHA FOLLOWS, the augment of a short vowel is *tuk*. (No. 103).

Example, *śiva + chhāyā = śivachchhāyā* "the shadow of Śiva."—(No. 76).—

पदान्ताद्वा । ई । १ । ७६ ।

दीर्घात् पदान्ताच्छे तुम्बा । लक्ष्मीच्छाया । लक्ष्मीद्याया ।

No. 121.—When *chha* comes AFTER a long vowel FINAL IN A PADA, the augment *tuk* is OPTIONAL.

Example, *lakshmi + chhāyā = lakshmi chchhāyā* or *lakshmi chhāyā*, "the shadow of *Lakshmi*."—(No. 76).—

So much for the combination of consonants. We now come to

THE CHANGES OF VISARGA.

विसर्जनीयस्य सः । ङ । ३ । ३४ ।

विष्णुस्त्राता ।

No. 122.—Instead OF VISARGA, there is *s*, when a hard consonant follows. (स्त्रि)

Example, *viṣṇuḥ + trātā = viṣṇustrātā* "Viṣṇu the preserver."—

वा शरि । ङ । ३ । ३६ ।

शरि विसर्गस्य विसर्गो वा । हरिः येते । हरिग्येते ।

No. 123.—WHEN ŚAR (a sibilant) FOLLOWS, *visarga* may OPTIONALLY be instead of *visarga*—or, in other words, it may remain unchanged.

Example, *harīḥ śete* or *harīśete* "Hari sleeps."—(No. 76).

ससञ्चयो ङः । ८ । २ । ६६ ।

इदन्तस्य सस्य सञ्चयश्च ङः स्यात् ।

No. 124.—Instead OF s, final in a *pada*, AND OF the word SAJUH, let there be RU.

अतो रौरसुतादसुते । ६ । १ । ११३ ।

आप्तादतः परस्य रोदः स्यादप्तेऽति । शिवोऽर्च्यः ।

No. 125.—Instead OF RU, coming AFTER AN UNPROLATED AT (short a), let there be U, WHEN AN UNPROLATED at also FOLLOWS.

Example, *śivar + archyah = śiva + u + archyah = śivo'rchyah* "Śiva to be worshipped." (Nos. 35 and 56).

इञि च । ६ । १ । ११४ ।

तथा । शिवो वन्द्यः ।

No. 126.—AND WHEN HAŚ (a soft consonant) FOLLOWS, *ru* shall be changed to *u*, when it is preceded by short *a*.

Example, *śivar + vandyah = śivo vandyah* "Śiva to be worshipped."

भोभगोश्चघोश्चपूर्वस्य योऽञि । ८ । ३ । १७ ।

इत्तत्पूर्वस्य रोर्मादेयोऽञि । देवा इह । देवायिह । भोस् भगोस् चघोस् इति सान्त्य निपाताः । तेषां रोर्मात्वे कृते ।

No. 127.—Instead OF RU, PRECEDED BY BHO BHAGO AGHO A or Ś, Y is substituted, WHEN AŚ FOLLOWS.

Example, *devāḥ + iha = devāyīha*, or (by No. 38) *devā iha* "the deities here,"—*Bhos bhagos* and *aghos* are interjections ending in *a*. When *y* has been substituted for their *ru* (derived from No. 124), it may chance to come under the operation of the rule here following.

इलि सर्वेषाम् । ८ । ३ । २२ ।

भोभगोअघोअपूर्वस्य यस्य लोपः स्याद्इलि । भो देवाः । भगो नमस्ते । अघो याहि ।

No. 128.—Let there be elision of the Y OF ALL these, viz. the words in which it is preceded by *bho bhago agho a* or *é* (No. 127), when a consonant follows.

Example, *bho devāh* "Oh deities!", *bhago namaste* "oh! adoration to thee!", *agho yāhi* "oh! come."

रोऽसुपि । ८ । २ । ६६ ।

अहो रेफादेशो न तु सुपि । अहरहः । अहर्गणः ।

No. 129.—R is the substitute of the word *ahan*, but NOT WHEN A CASE-AFFIX (No. 137) FOLLOWS.

Example, *ahan+ahah=aharahah* (No. 211) "day by day," *ahan+gana=ahargana* "a class of days."

रो रि । ८ । ३ । १४ ।

रेफस्य रेफे परे लोपः ।

No. 130.—There is elision OF R, WHEN R FOLLOWS.

द्रुलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽयः । ६ । ३ । १११ ।

ठरेफयोर्लोपनिमित्तयोः पूर्वस्यायो दीर्घः । पुना रमते । हरी रम्यः ।

शम्भु राजते । अयः किम् । तृठः । वृठः । मनस्वरय इत्यय इत्ये कृते ह्यि चेत्युत्वे रो रीति लोपे च प्राप्ते ।

No. 131.—WHEN DHA OR R, CAUSING AN ELISION, FOLLOWS, instead OF a PRECEDING AN, there shall be ITS LONG VOWEL.

Example, *punar+ramate=punā ramate* "he again sports" (No. 130), *harir+ramyah=harī ramyah* "Vishnu is beautiful," *śambhur+rājate=śambhū rājate* "Śiva is resplendent."

Why "of an f" Because the rule does not include any other vowel. Example, *triṣṭh+ḥa=triṣṭhā* "destroyed," *vriṣṭh+ḥa=vriṣṭhā* "raised."

In the case of *manas+ratha*, the change of *s* to *ru* (No. 124) having taken place, giving *manar+ratha*, two conflicting rules present themselves—the one (No. 126) directing that the *r* shall be changed to *u*, the other (No. 130) that the *r* shall be elided. The doubt, which rule shall take effect in such a case, has given occasion for the maxim here following.

विप्रतिषेधे परं कार्यम् । १ । ४ । २ ।

तुल्यबलविरोधे परं कार्यं स्यात् । इति प्राप्ते पूर्वेषासिद्धमिति
ये रीत्यस्यासिद्धत्वादुत्त्वमेव । मनोरथः ।

No. 132.—WHEN RULES of equal force PROHIBIT EACH OTHER, LET THE LAST (in the order of the *Ashṭādhyāyī*) TAKE EFFECT.

According to this maxim, in the example *manar+ratha* (under No. 131), the elision of the *r* ought to take place, by rule No. 130 which occurs in the eighth Lecture. But here the maxim (No. 39) interferes, which enjoins that a rule occurring in any of the three last Chapters of the Grammar shall be either as if it did not exist, or as if it had never come into operation, so far as concerns any rule that occurs earlier; and therefore No. 126, as if No. 130 did not exist, proceeds to substitute *u*, and thus we have *manar+u+ratha=manoratha* "a wish." (No. 35).

रतनदोः सु लोपोऽकारनञ्समासे हलि । ६ । १ । ३२ ।

अकारयोरेतनदोः सुस्तस्य लोपो हलि नतु नञ्समासे । य
विष्णुः । स इमः । अकोः किम् । यको रुद्रः । अनञ्समासे
किम् । असन्निवः । हलि किम् । योऽच ।

No. 133.—There is ELISION OF the SU (the case-affix of the nominative singular, No. 137) OF the pronouns ETAD AND TAD, provided they are WITHOUT the augment *k* (No. 1321), WHEN A CONSONANT FOLLOWS; BUT NOT if they are IN A COMPOUND WITH the privative particle *NAH* (a).

Example, *ekas+viṣṇuk=ekaviṣṇuk* "that Vishṇu" (Nos. 338 and 169), *śas+śambhuk=śaśambhuk* "that Śiva" (No. 338).—Why "without the augment *k*?" Witness *ekako rudraḥ* "that Śiva." Why "not if they are in a compound with the

privative particle *nañ (a)!* Witness *asas + śivah = asasśivah* "not that Śiva." (No. 76.) Why "when a consonant follows?" Witness *eshas + atra = esho'tra* "he here." (Nos. 124 and 125.)

सोऽचि लोपे चेत् पादपूरणम् । ६ । १ । १३४ ।

स इत्यस्य सोर्लोपः स्यादचि पादश्चेत्लोपे सत्येव पूर्येत । सेमा-
मविद्धि प्रभृतिम् । सैष दाशरथी रामः ।

No. 134.—Let there be elision OF the *su* of SAS, even WHEN A VOWEL FOLLOWS (No. 133), IF BY THE ELISION alone THE VERSE CAN BE COMPLETED.

Example, (*sa + imām =*) *semām aviddhi prabhṛitim* "do not separate this collection," *saisha dāśarathī rāmah* "that Rāma, the son of Dāśaratha."

So much for the changes of *Visarga*. We now come to the declension of

MASCULINES ENDING IN VOWELS.

■ अचन्तपुंलिङ्गाः ■

अर्थवद्धातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् । १ । २ । ४५ ।

धातुं प्रत्ययं प्रत्ययान्तं च वर्जयित्वार्थवच्छब्दस्वरूपं प्रातिपदि-
कसंज्ञं स्यात् ।

No. 135.—Let any SIGNIFICANT form of word, NOT being A VERBAL ROOT (No. 49), AN AFFIX (No. 139), OR WHAT ENDS WITH AN AFFIX, be called A CRUDE FORM of word (*prātipadika*).

कृतद्धितसमासाश्च । १ । २ । ४६ ।

कृतद्धितान्तो समासश्च तथा स्युः ।

No. 136.—AND let forms of words ending in the affixes called KRIT (No. 329) and TADDHITA (Nos. 975 and 1067) AND COMPOUNDS (*saṁāsa*, No. 961) also be called *crude forms* (No. 135).

स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्
ङसोसाम्ङ्योस्सुप् । ४ । १ । २ ।

सु षो जस् इति प्रथमा । अस् षोऽ शस् इति द्वितीया । टा
भ्यास् म्मिस् इति तृतीया । हे भ्यास् भ्यस् इति चतुर्थी । इति
भ्यास् भ्यस् इति पञ्चमी । इस् षोस् आस् इति षष्ठी । इि षोस्
सुस् इति सप्तमी ।

No. 187.—[In this aphorism the case-affixes are enunciated.—
The cases, exclusive of the Vocative which is held to be a peculiar
aspect of the nominative, are seven—1st Nominative, 2nd Accusative,
3rd Instrumental, 4th Dative, 5th Ablative, 6th Genitive, 7th
Locative. The case-affixes, with their significations, are as follows:—]

	Singular.	Dual.	Plural.	
1st	su	au	jas	—
2nd	am	au	śas	—
3rd	ī	bhyām	bhis	"by."
4th	śe	bhyām	bhyas	"to."
5th	śasi	bhyām	bhyas	"from."
6th	śas	os	ām	"of."
7th	śi	os	sup	"in."

[After the elision of the indicatory letters, these affixes appear
as follows:—

1st	s	au	as
2nd	am	au	as
3rd	ī	bhyām	bhis
4th	e	bhyām	bhyas
5th	as	bhyām	bhyas
6th	as	os	ām
7th	i	os	su

The reader who enters upon the study of the *Laghu Kaumudī* without any previous acquaintance with Sanskrit, will find the recollection of the rules more easy, and his apprehension of their import more distinct, if he make himself familiar with the most usual signs of the 7th, 6th, and 5th cases, for information respecting which he was referred (at Nos. 22, 27, and 87,) to the present section. When the uninflected word ends in a consonant, the affix is

generally attached unaltered. Thus the 7th case singular of the word *ach*, in No. 21, is *achi*; the 7th dual of *omán*, in No. 54, is *omános*; and the 7th plural of *etyedhatyúsh*, in No. 42, is *etyedhatyúshou*. So again, the 6th case singular of *ik*, in No. 21, is *ikas*, which, by Nos. 124 and 126, becomes *iko* before a soft consonant; the 6th dual of *sajush*, in No. 124, is *sajushos*, which, by Nos. 124 and 130, becomes *sajusho* when followed by *r*; and the 6th plural of *jhal*, in No. 25, is *jhalám*, which, by No. 94, becomes *jhalá*. So again, the 5th case singular of *eh* in No. 56, is *ehas*, which, by Nos. 124 and 111, becomes *ehak*; the 5th dual of a term ending in a vowel occurs in No. 73, *vis. rahábhyám*, which, by No. 94, changes its final to *á*.

When the uninflected term ends in a vowel, the case-affixes are liable to several variations. Among the most noticeable modifications are the following, which take the place of the final *a*:—

	Singular.	Dual.	Plural.
5th	<i>át</i>	<i>ábhyám</i>	—
6th	<i>asya</i>	—	<i>ánám</i>
7th	<i>e</i>	—	<i>eshu</i>

Examples of these terminations occur in No. 35, where *át* becomes *ád* (by No. 82); in No. 73—*rahábhyám*; in No. 26—*sahyogántasya*; in No. 30—*samánám*; in No. 31—*pratyays*;—and in No. 44—*ihodhodhyeshaishehu*.]

स्वाप्नातिपदिकात् । ४ । १ । १ ।

No. 138.—AFTER what ends with the feminine terminations *śī* (No. 256 &c.) or *āP* (No. 1341 &c.) OR after A CRUDE FORM (No. 135 &c.).—

[This aphorism is one of those which are said to exercise an authority (*adhikāra*) over other aphorisms, inasmuch as they consist of terms which other aphorisms, in order to complete their sense, are under the necessity of borrowing. (No. 5.) Some aphorisms, such as the present, consist solely of words which, taken by themselves, convey neither a definition nor a direction, and which are enunciated solely for the purpose of avoiding the necessity of repeating the same words in a number of succeeding aphorisms.

Such aphorisms are said to be *kevaládhikára*, or "intended simply to regulate the sense of others." On the other hand, in No. 21, only a portion of the aphorism, viz., the word *achi*, exercises *adhikára*, which it does over the sense of No. 35 &c.]

प्रत्ययः । ३ । १ । १ ।

No. 139.—AN AFFIX.

[This, like No. 138, is an aphorism intended solely to regulate the sense of others.]

परस्य । ३ । १ । २ ।

इत्यधिकृत्य । अन्तादाबन्तात् प्रातिपदिकाच्च परे स्वादयः प्रत्ययाः
स्यः ।

No. 140.—AND SUBSEQUENT.

[This, like Nos. 138 and 139, is an aphorism intended solely to regulate the sense of others. The sense of the three aphorisms combined is as follows :—]

Let the affixes *su* &c. (No. 137) come after, or be attached to words ending in *śi* or *dp* (that is to say, words with feminine terminations,) and after crude forms (No. 135).

सुपः । १ । ४ । १०३ ।

सुपस्त्रीष्वि षीष्वि षचनान्येकस्य एकवचनद्विवचनबहुवचनसंज्ञानि
स्यः ।

No. 141.—OF SUP (which is a *pratyádhára* formed of *su* the first of the case-affixes, and the final *p* of the last of them,) let the three expressions in each successive set of three be severally termed "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural).

द्वोकयोर्द्विवचनैकवचने । १ । ४ । २२ ।

द्वित्वेकत्वयोरैते स्यः ।

No. 142.—The DUAL AND the SINGULAR case-affixes are to be employed severally IN the sense of DUALITY AND UNITY.

बहुषु बहुवचनम् । १ । ४ । २१ ।

बहुत्वविवक्षायां बहुवचनं स्यात् ।

No. 143.—IN expressing MULTITUDE, let A PLURAL case-affix be employed.

विरामोऽवसानम् । १ । ४ । ११० ।

वर्णानामभावोऽवसानसंज्ञः स्यात् । ह्रस्वविसर्गो । रामः ।

No. 144.—Let CESSATION, or the absence of succeeding letters, be called a PAUSE (*avasāna*).

We now proceed to decline the word *rāma* (the name of an incarnation of *Vishnu*).—Attaching the case-affix of the 1st case singular, after removing the indicatory vowel (No. 36), we get *rāmas*: then the *s* becomes *ru* by No. 124, and finally *visarga* by No. 111, giving *rāmah*.

सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ । १ । २ । ६४ ।

एकविभक्तौ यानि सरूपाण्येष दृष्टानि तेषामेक एव शिष्यते ।

No. 145.—IN ANY INDIVIDUAL CASE (*vibhakti*) there is but ONE RETAINED OF the WORDS, ALWAYS SIMILAR IN FORM. [That is to say, the dual, which means "two *Rāmas*," implies "*Rāma* and *Rāma*;" and the plural, which means "more *Rāmas* than two," implies at least "*Rāma*, and *Rāma*, and *Rāma*;" and of these words, similar in sense as well as in form, we are to retain but one, when adding the affixes of the dual and plural. It would be otherwise had we to attach a dual affix to an aggregate signifying the two opponents "*Rāma* and *Rāvaṇa*," or the two which, in some of their inflections, differ in sound as well as in sense, *mātri* "a mother," and *mātri* "a measurer." But when the words never differ in form, though they do so in sense, this rule may apply. Thus *śrī* signifies "beauty" and also "wealth"—and "beauty and wealth" may be implied in the dual *śrīyau*.]

In the 1st case dual, then, we have *rāma*+*au*, which might appear to furnish occasion for the operation of the rule here following to the exclusion of No. 41, which gives way in accordance with No. 132.

प्रथमयोः पूर्वसवर्णः । ६ । १ । १०२ ।

शब्दः प्रथमाद्वितीययोरचि पूर्वसवर्णदीर्घं एकादेशः स्यात् । इति प्रथमः ।

No. 146.—When *ach* OF THE FIRST OR SECOND CASE follows *ak*, let THE LONG VOWEL HOMOGENEOUS WITH THE ANTECEDENT be the substitute singly for both. By this rule *rāma+au* would become *rāmā*, but the rule here following interposes.

नादिचि । ६ । १ । १०४ ।

आदिचि न पूर्वसवर्णदीर्घः । वृद्धिरेचि । रामो ।

No. 147.—WHEN *ICH* FOLLOWS *A* OR *Á*, the substitution of the long vowel homogeneous with the antecedent (No. 146) shall NOT take place. Then, by No. 41, thus freed from the obstruction of No. 146, we have *rāma+au=rāmau* "two *Rāmas*."

चुट्ट । १ । ३ । ७ ।

प्रत्ययाद्यो चुट्ट इतो स्तः ।

No. 148.—PALATAL (*ctu*) OR CEREBRAL (*tu*) LETTERS initial in an affix are to be elided. Therefore, in the affix of the 1st case plural, the *j* of *jas* is to be elided, leaving *as*.

विभक्तिश्च । १ । ४ । १०४ ।

सुप्रिके विभक्तिसंज्ञो स्तः ।

No. 149.—AND *sup* (the case-affixes—No. 137) and *tiś* (the verbal affixes enunciated in No. 407) are called **VIBHAKTI**.

न विभक्तौ तुस्माः । १ । ३ । ४ ।

विभक्तिस्थ्यास्तवर्मसमा नेतः । इति अस्य नेत्वम् । रामाः ।

No. 150.—*TU* (the dentals *ta tha da dha na*) and *s* and *m*, standing IN A **VIBHAKTI** (No. 149) are NOT to be elided. Therefore the final *s* in *jas* is not to be elided, notwithstanding Nos. 5 and 7; & *rāmā*, by Nos. 124 and 111, becomes *rāmāś* "*Rāmas*"—more than two.

एकवचनं सम्बुद्धिः । २ । ३ । ४६ ।

संबोधने प्रथमाया एकवचनं सम्बुद्धिसंबं स्यात् ।

No. 151.—In the sense of the vocative, let the SINGULAR of the first case be called SAMBUDDHI.

यस्मात् प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् । १ । ४ । १३ ।

यः प्रत्ययो यस्मात् क्रियते तदादि शब्दस्वरूपं तस्मिन् प्रत्यये परेऽङ्गं स्यात् ।

No. 152.—AFTER WHATSOEVER there is AN AFFIX (*pratyaya*) ENJOINED, let WHAT BEGINS THEREWITH, in the form in which it appears WHEN THE AFFIX FOLLOWS it, be called AN INFLECTIVE BASE (*aṅga*).

For example, in the first case singular it is enjoined that the affix *su* (No. 137) shall follow the crude form of a noun—for instance *rāma*. Then this word *rāma*, if it remain unchanged when the affix follows it, is called *aṅga*.

एङ्ङस्वात् सम्बुद्धेः । ३ । १ । ६६ ।

एङ्ङस्वात्स्वान्ताद्याङ्ङलुप्यते सम्बुद्धेश्चेत् । हे राम । हे रामो । हे रामाः ।

No. 153.—AFTER an inflective base (No. 152) ending in *ek* OR IN A SHORT VOWEL, a consonant is elided if it be that OF SAMBUDDHI (No. 151). Hence the *s* is elided in *he rāma* "Oh *Rāma* !" In the dual and plural the vocative is the same as the 1st case ; so *he rāmau* "(Oh two *Rāmas* !" *he rāmāḥ* "Oh *Rāmas* !" We now come to the 2nd case, and we find *Rāma+am*, where we might expect No. 55 to take effect. But this is prevented by the rule here following.

अमि पूर्वः । ३ । १ । १०७ ।

अङ्कोऽप्यचि पूर्वरूपमेकादेशः । रामम् । रामो ।

No. 154.—WHEN the vowel of AM (the affix of the 2nd case singular) FOLLOWS *ak*, the form of THE PRIOR is the single sub-

stitute for both. Hence *rāma* + *am* = *rāmam* "Rāma", *rāma* + *au* = *rāmau* "two Rāmas" (No. 141). In the 2nd case plural we find *rāma* + *śas* and the rule here following.

सञ्ज्ञतद्धिते । १ । ३ । ८ ।

तद्धितवर्षप्रत्ययाद्या लशक्ववर्गो इतः स्युः ।

No. 155.—The letters L, Ś, AND KU (that is to say, *ka kha ga gha ś*) are indicative IN AN AFFIX NOT belonging to the class TAD-DHITA (the class employed in forming nominal derivatives No. 1067). Thus the example under consideration becomes *rāma* + *as*; then No. 146 comes into operation, and the rule here following enjoins a substitution.

तस्माच्छसो नः पुंसि । ६ । १ । १०३ ।

पूर्ववर्षदीर्घात् परो यः शसस्वस्तस्य नः स्यात् पुंसि ।

No. 156.—AFTER THAT long vowel homogenous with the prior (No. 146), N is substituted in place OF the s of ŚAS, IN THE MASCULINE. Thus we have *rāmān* : a form which might seem to give occasion for the rule next following.

अदकुषाङ्मुञ्चव्यवायेऽपि । ८ । ४ । २ ।

अद् क्वर्मः पवर्गो ञ्ङ् मुञ् एतेर्ब्यस्तेर्यथासंभवमिलितेश्च व्यवायेऽपि रवाभ्यां परस्य नस्य चः समानपदे । इति प्राप्ते ।

No. 157.—EVEN WHEN a SEPARATION is caused BY the intervention of the *pratyāhāra* AT, KU, PU, (the five gutturals and five labials), ŚŚ (the particle *ś*), AND NUM (*anusvāra*), singly or combined in any possible way, the substitution of the cerebral for the dental *n* following *r* or *śk* in the same *pada* (No. 292) shall take place.

By this rule the final *n* in *rāmān* would be replaced by a cerebral, but the rule next following prohibits the substitution.

पदान्तस्य । ८ । ४ । ३७ ।

नस्य चो न । रामान् ।

No. 158.—The cerebral ण shall not be substituted in the room of dental न FINAL IN A PADA. Thus finally we have *rámān* “the *Rámas*.”

In the 3rd case singular we first find *rāma + śá*, but the rule next following enjoins a substitution.

टाडसिडसामिनात्स्याः । ७ । १ । १२ ।

षादन्ताट्टादीनामिनादयः स्युः । षत्वम् । रामेष ।

No. 159.—Let *INA ÁT* AND *SYA* be substituted in the room of *TA* (3rd singular) *ŚASI* (5th sing.) AND *ŚAS* (6th sing.) after what ends in short *a*.

Thus we have *rāma + ina*, which after the cerebral ण has been substituted by No. 157, becomes *rāmēna* “by *Rāma*.” (No. 35.)

In the 3rd case dual we first find *rāma + bhyām*, which calls into operation the rule following.

सुपि च । ७ । ३ । १०२ ।

यत्राटो सुप्यतोऽङ्गस्य दीर्घः । रामाभ्याम् ।

No. 160.—AND WHEN A CASE-AFFIX beginning with *yau* FOLLOWS, the long vowel shall be substituted for the final of an inflective base (No. 152) ending in short *a*. Hence *rāmābhyām* “by two *Rámas*.”

In the 3rd plural we find *rāma + bhīḥ*, and here also a substitution is enjoined.

द्यतो भिस ऐस् । ७ । १ । ६ ।

चनेकाल् शित् षर्षस्य । रामैः ।

No. 161.—AFTER what ends in SHORT *A*, let there be *AIS* in the room of *BHIS*. From No. 58 we learn that this substitute takes the place not of the first letter merely (No. 88), but of the whole term (*bhīḥ*). By Nos. 124 and 111 we thus get *rāmāiḥ* “by the *Rámas*.”

In the 4th singular, we find *rāma + śe*, and again a substitution is enjoined.

कुर्यः । ७ । १ । १३ ।

अतोऽङ्गात् परस्य कुर्यादेवः ।

No. 162.—Let YA be the substitute OF *ĥe* after an inflective base ending in short *a*.

Thus we have *rāma* + *ya*, an instance which the rule next cited takes cognizance of.

स्यानिबदादेशोऽनस्रविधौ । १ । १ । ५६ ।

आदेशः स्यानिवत् स्यात्तु स्यान्वलाभ्यविधौ । इति स्यानिबन्धात् सुपि चेति दीर्घः । रामाय । रामाभ्याम् ।

No. 163.—A SUBSTITUTE IS LIKE (or succeeds to all the titles and liabilities of) THAT WHOSE PLACE IT SUPPLIES—BUT NOT IN THE CASE OF A RULE the occasion for the operation OF which is furnished by the LETTERS of the original term.

According to this maxim, the *ya* substituted for *ĥe*, by No. 162, is, like it, entitled a case-affix (*sup*—No. 137); but it is not held to consist of the same letters as *ĥe*; hence, as it begins with the letter *y* (of the *pratyāhāra yau*), it furnishes occasion for the operation of No. 160, by which the short *a* of the inflective base is lengthened. Thus we have *rāmāya* "to *Rāma*." The 4th dual *rāmābhyām* "to two *Rāmas*"—is formed like the 3rd.

In the 4th plural we have first *rāma* + *bhyas*, which calls into operation the rule next following (and not No. 160).

बहुवचने ऋस्येत् । ७ । ३ । १०३ ।

ऋणादौ बहुवचने सुप्यतोऽङ्गस्येकारः । रामेभ्यः । सुपि क्विम् । षष्णम् ।

No. 164.—WHEN A PLURAL case-affix beginning with JHAL FOLLOWS, *ṛ* is the substitute for the final short *a* of an inflective base.

Thus we have *rāmebhyāḥ* "to the *Rāmas*." Why do we say "case-affix *ṛ*" Because the rule does not extend to the verbal affixes. Ex. *pacha* + *dhvam* = *pachadhvam* "do ye cook."

In the 5th sing. we have first *rāma + śasi*, and *śt* is substituted for *śasi* by No. 159, and we get *rāmāt* (No. 55), a form to which the rule next cited has reference.

वावसाने । ८ । ४ । ५६ ।

ववसाने क्त्वां चरो वा । रामात् । रामाद् । रामाभ्याम् । रामेभ्यः । रामस्य ।

No. 165.—WHEN A PAUSE (No. 144) ENSUES, *char* may OPTIONALLY be substituted for *jhal*. So we may write *rāmāt* or (by No. 81) *rāmād* "from *Rāma*."

The dual and plural of the 5th case are like those of the 4th :—*rāmābhyām* "from two *Rāmas*", *rāmebhyah* "from the *Rāmas*."

In the 6th sing. we have first *rāma + śas*; and, on making the substitution enjoined by No. 159, we get *rāmasya* "of *Rāma*." In the dual we have first *rāma + os*, which brings into operation the rule next following.

श्रोसि च । ७ । ३ । १०४ ।

अतोऽङ्गस्येकारः । रामयोः ।

No. 166.—AND WHEN *os* FOLLOWS, then *e* is substituted for the final short *a* of an inflective base. Thus we have *rāms + os = rāmayoh* "of two *Rāmas*"—(No. 29).

In the 6th plural we have first *rāma + śm*, which calls into operation the rule next following.

इत्स्वन्त्यापो मुद् । ७ । १ । ५४ ।

इत्स्वान्तात्त्वन्तादाबन्ताच्चाङ्गात् परस्यामो मुदागमः ।

No. 167.—*NUṬ* shall be the augment OF WHAT COMES AFTER an inflective base ending in A SHORT VOWEL, OR in *NADī* (No. 215) OR in *ĀP* (No. 1341).

From No. 103 we learn that this augment is to be prefixed. We thus get *rāma + nām*, to which the rule following has reference.

नामि । ६ । ४ । ३ ।

चञ्चन्ताङ्गस्य दीर्घः । रामाणाम् । रामे । रामयोः । एत्वे कृते ।

No. 168.—WHEN *NĀM* FOLLOWS, the long vowel shall be substituted for the final of an inflective base which ends in a vowel. Thus we get *rámánám* "of the *Rámas*." (No. 157.)

In the 7th sing. we have *rāma + nis*, which, by Nos. 156 and 33, becomes *rāme* "in *Rāma*." The dual is like the 6th—*rāmayoh* "in two *Rāmas*."

In the 7th plural we have *rāma + su*, which, by No. 164, becomes *rāmes + su*, and this calls into operation the rule following.

आदेशप्रत्यययोः । ट । इ । ए ।

इयङ्भ्यां परस्यापदान्तस्यादेशः प्रत्ययावयवश्च यः सस्तस्य मूर्धन्यादेशः । ईषद्विवृतस्य सस्य तादृश एव षः । रामेषु । एवं कृष्णादयोऽप्यदन्ताः ।

No. 169.—The cerebral substitute shall take the place of the dental *s*, when the *s* is part OF A SUBSTITUTE OR OF AN AFFIX following *in* or *ku*, and is not the final letter of the *pada*.—Of the cerebrals, the *ishadvivṛita sh* (No. 16) most resembles the *s*, and is therefore the proper substitute. Thus we get *rāmeshu* "in the *Rāmas*."

In the same way are declined *kṛishṇa* and other words ending in short *a*.

[Having explained this declension very fully, we shall indicate the steps of the process as they recur in the sequel more concisely.]

सर्वादीनि सर्वनामानि । १ । १ । २७ ।

सर्वं विश्वं उभ उभयं इतर इतम अन्य अन्यतर इतर त्वत् त्व नेमं समं विम । पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायाम-संज्ञायाम् । स्वमन्नातिथनास्थायाम् । अन्तरं बहिर्योगोपसंख्यानयोः । त्पद् तद् यद् एतद् इदम् अदस् एक द्वि युष्मद् अस्मद् भवतु विम् ।

No. 170.—*SARVA* &c. are called *PROMONINALS* (*sarvanāma*).

This class of words consists of the following:—*sarva* "all," *visva* "all," *ubha* "both," *ubhaya* "both," *datara datama* (affixes employed in the formation of such words as *katara* "which of two?" and *katama* "which of many?") *anya* "other," *anyatara* "either," *itara* "other," *twat* or *twa* "other," *nema* "half," *sama* "all," *sima* "whole." The seven following are pronominals when they imply a relation in time or place, not when they are names—viz, *pūrva* "prior, east," *para* "after," *avara* "posterior, west," *dakṣiṇa* "south, right," *uttara* "inferior, other, north," *apara* "other," *adhara* "inferior, west;"—so also *sva* when it signifies "own," not when it signifies "a kinsman" or "property;" *antara* when it signifies "outer" or "an under garment;" *tyad* or *tad* "he, she, it, that," *yad* "who, which, what," *etad* "this," *idam* "this," *adas* "this, that," *eka* "one," *dvi* "two," *yushmad* "thou," *asmad* "I," *bhavatu* "your honour, your excellency," *kim* "who? what?"—

असः शी।७।१।१७।

अदन्तात् सर्वनाम्नो असः शी स्यात् । अनेकास्त्वात् सर्वादेशः ।
सर्वे ।

No. 171.—After a pronominal ending in short *a*, let *śi* be the substitute OF *JAS* (1st case plur.). As the substitute consists of more letters than one, it takes the place of the whole (No. 58). Ex. *sarva* + *śi* = *sarve* ("all"—Nos. 156 and 35).

सर्वनाम्नः स्मै।७।१।१४।

अतः सर्वनाम्नो ङेः स्मै । सर्वस्मै ।

No. 172.—AFTER A PRONOMINAL ending in short *a*, *smai* is the substitute of *śe* (4th sing.).

Example, *sarvasmai* "to all."

हसिद्धोः स्मात्स्मिनौ।७।१।१५।

अतः सर्वनाम्न यतयोरेतौ स्तः । सर्वस्मात् ।

No. 173.—After a pronominal ending in short *a*, *smāt* AND *smin* are the substitutes OF *śasi* (4th sing.) AND *śi* (7th sing.) Example, *sarvasmāt* "from all." (No. 160.)

धामि सर्वनाम्नः सुट् । ७ । १ । ५२ ।

अवर्षान्तात् परस्य सर्वनाम्नो विहितस्यामः सुडागमः । एत्वे ऋत्वे । सर्वेषाम् । सर्वस्मिन् । शेषं रामवत् । एवं विश्वादयोऽप्यदन्ताः । उभयशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः । उभो २ । उभाभ्याम् ३ । उभयोः २ । तस्येह पाठोऽकचर्थः । इतरदन्तमो प्रत्ययो । प्रत्ययग्रहणे तदन्तग्रहणमिति तदन्ता ग्राह्याः । नेम इत्यर्थे । समः सर्वपर्यायस्तुल्यपर्यायस्तु न समानामिति ज्ञापकात् ।

No. 174.—SUT is the augment of *am* (6th plur.), WHEN *AM* COMES AFTER A PRONOMINAL ending in *a* or *ā*. Example (Nos. 164 and 169) *sarveshām* "of all." In the 7th sing. (No. 173) *sarvasmīn* "in all." The rest of the declension is like that of *rāma*. In the same way are declined *viśva* and the other pronominals (No. 170) ending in short *a*. The word *ubha* "both" takes invariably the dual affixes. Ex. *ubhau* "both," *ubhābhyām* "by, to, or from both," *ubhayoh* "of or in both." The object of its being inserted in the list of pronominals (whilst its declension does not differ from that of *rāma*) is its taking the augment *atach* (No. 1321, which it could not take if it were not a pronominal). The terms *ātara* and *ātama* are affixes. "By citing the affix we cite that which ends therewith:"—(says *Paṭanjali*) so the words that end with these affixes are to be reckoned pronominals. The word *nema* is a pronominal when it signifies "half." That *sama*, which is a pronominal when synonymous with *sarva* "all," is not so when synonymous with *tulya* "like" we learn from the expression *samānam* "of equals"—in No. 30—(which would have been *sameshām*, if the word, in that sense, had been a pronominal.)

पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायाम् । १ । १ । ३४ ।

स्तेषां व्यवस्थायामसंज्ञायां सर्वनामसंज्ञा गणसूत्रात् सर्वत्र या ज्ञाया सा अस्ति वा । पूर्वे । पूर्वाः । असंज्ञायां किम् । उत्तराः कुरुवः । स्वामिधेयापेक्षावधिनियमो व्यवस्था । व्यवस्थायां किम् । दक्षिण ग्राह्याः । कुरुता इत्यर्थः ।

No. 175.—The name of pronominal (No. 170) belongs to PÚRVA "prior," PARA "after," AVARA "posterior," DAKSHINĀ "south," UTTARA "inferior, other, north," APARA "other," AND ADHARA "inferior," WHEN THEY DISCRIMINATE RELATIVE POSITION, NOT when they are NAMES.

The designation of pronominal assigned to these in every case by the aphorism No. 170, which implies the list of words enumerated in the commentary thereon, is optional when *jas* (1st plural) follows.—Ex. *púrve* (by No. 171) or *púrvāḥ* (No. 151).—Why do we say "not when they are names?" Witness *uttarāḥ* (not *uttare*) when the word is used as a name for "the Kurus."

That there is "a specification, (*niyama*), or tacit implication, of a determinate point (*avadhi*), with reference to which something is to be described by the word itself" is what we mean when we say that "a relation in time or place (*avasthā*) is implied,"—[For example, we wish to describe Benares as being *southern* (*dakshina*). To do this, we may specify some point—say one of the peaks of the *Himālaya*—with reference to which Benares may be described as "a place to the southward." Again, we here may thus speak of the people to the south of the *Vindhya* mountains, as being "southern," not with reference to the inhabitants of Ceylon, but with reference (as every one here understands, by tacit implication) to us ourselves who live to the north of the *Vindhya* range]. Why do we say, "when a relation in time or place is implied?" Witness *dakshināḥ* (not *dakshine*) *gīthakāḥ*, meaning "clever singers."

स्वमञ्जातिधनास्यायाम् । १ । १ । ३५ ।

ज्ञातिधनान्यवाचिनः स्वशब्दस्य प्राप्ता संज्ञा अस्ति वा । स्वे ।
स्वाः । आत्मीया आत्मान इति वा । ज्ञातिधनवाचिनस्तु स्वाः ।
ज्ञातयोऽर्थे वा ।

No. 176.—The designation, as a pronominal, of the word *swa* (No. 170) WHEN IT SIGNIFIES SOMETHING ELSE THAN A KINSMAN OR PROPERTY, optionally obtains when *jas* (1st plural) follows. Thus we have either *swas* (No. 171) or *swāḥ* (No. 151) in the sense of "own" or "selves," but *swāḥ* alone, in the sense of "kinsmen" or "articles of property."

अन्तरं बहिर्योगोपसंबन्धानयोः । १ । १ । ३६ ।

बाह्ये परिधानीये चार्थेऽन्तरशब्दस्य प्राप्ता संज्ञा षसि वा । अन्तरे अन्तरा वा गुहाः । बाह्या इत्यर्थः । अन्तरे अन्तरा वा शाटकाः । परिधानीया इत्यर्थः ।

No. 177.—The designation, as a pronominal, of the word *antars* (No. 170) WHEN IT SIGNIFIES "OUTER" OR "A LOWER GARMENT," optionally obtains when *jas* (1st plural) follows. Thus we may write *antars* or *antarāh*, when speaking of houses "external" (for instance to the walls of the city); and so also when speaking of the petticoats worn under the upper garment.

पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा । ७ । १ । १६ ।

एभ्यो ङसिद्धोः स्मात्स्मिन्ने वा स्तः । पूर्वस्मात् । पूर्वात् । पूर्वस्मिन् । पूर्वे । एवं परादीनाम् । शेषं सर्ववत् ।

No. 178.—AFTER THE NINE BEGINNING WITH *PÚRVA*, (that is to say, after *púrva*, *para*, *avara*, *lakshma*, *uttara*, *apara*, *adhara*, *sva*, and *antara*) the substitution of *smát* and *emin* for *śasi* and *śi* (No. 173) is OPTIONAL.

Thus we may write either *púrvasmát* or *púrvát*, *púrvasmin* or *púrve* :—and so of *para* &c. In other respects the declension of these words is the same as that of *sarva*.

प्रथमचरमतयाख्यार्धकतिपयनेमाश्च । १ । १ । ३३ ।

इते अस्युक्तसंज्ञा वा स्युः । प्रथमे । प्रथमाः । तयः प्रत्ययः । द्वितये । द्वितयाः । शेषं रामवत् । नेमे । नेमाः । शेषं सर्ववत् ।

No. 179.—The words *PRATHAMA* "first," *CHARAMA* "last," *TAYA* (which is an affix, respecting which see the maxim cited under No. 174.—), *ALPA* "few," *ARDHA* "half," *KATIPAYA* "some," and *HEMA* "half," shall be optionally termed pronominal (No. 170) when *jas* (1st pl.) follows.

Thus we may write *prathamā* or *prathamāh*. Of the affix *śays* we have an example in *dvitāys* or *dvitāyāh* "second." The rest of the declension is like *rāma*. The word *nema* is enumerated

among the pronominals in No. 170—therefore, though by this rule the nominative plural may be like *rāma*, the rest of the declension is like *sarva*.

तीयस्य द्वित्सु वा । द्वितीयस्मे । द्वितीयायेत्यादि । एवं तृतीयः । निर्घरः ।

No. 180.—WHEN CASE-AFFIXES WITH AN INDICATORY \acute{I} FOLLOW, (such are the 4th, 5th, 6th, and 7th singular) the term pronominal (No. 170) is OPTIONALLY a name OF what ends in *TĪYA*.

Example, *dwitīyasmāi* or *dwitīyāya* “to the second,” and so on.—So also *tṛitīya* “the third.”

We now come to the declension of the word *nirjara* “imperishable,”—which is derived from the feminine word *jarā* “decrepitude.”

अराया अरसन्धतरस्याम् । ७ । २ । १०१ ।

अबादो विभक्तौ । पदाङ्गाधिकारे तस्य तदन्तस्य च । निर्दिश्यमानस्यादेशा भवन्ति । एकदेशविकृतमनन्यवदिति अरसन्धस्य अरस् । निर्घरसौ । निर्घरस इत्यादि । एषे इलादौ च रामवत् । विश्वपाः ।

No. 181.—Instead OF *JARĀ* there is OPTIONALLY *JARAS*, when a *vibhakti* (No. 170) beginning with a vowel follows.

Where a rule refers to a *pada* or an *aṅga* (No. 153), the rule, if it apply to a particular word, applies also to what ends with the word. Hence this rule, which applies to the word *jarā*, applies also to *nirjara*, just as, in English, the substitution, in the plural, of “geese,” for “goose,” applies also to the case of “wildgeese.” But here a question might arise, suggested by No 58, as to whether the substitute should not take the place of the whole word—so that the plural of “wildgoose,” should become “geese” simply. To guard against this, it is declared that “Substitutes take the place of that only which is exhibited (when the substitute is enjoined).”—Thus, in *nirjara*, the substitute takes the place of the *jarā* only, for *jarā* only was exhibited when the substitute *jaras* was

enjoined. Here another objection may be raised, for *jaras* was enjoined to take the place of *jará*, with a long final, not of *jara*, the final of which is short. This objection is met by the maxim that "What is partially altered does not thereby become something quite different," (and this is illustrated in the *Mahābhāṣya* by the case of a dog, which, having lost his ears, does not thereby lose his personal identity,) :—so *jaras* may be the substitute of the partially altered *jara*. Thus we get *nirjarasaṁ* "two imperishables," *nirjarasāḥ* "imperishables," and so on.—On the other alternative, and when the affixes begin with a consonant, the word is declined like *rāma*.

We now come to the declension of *viśvapa* "the preserver of all"

दीर्घाज्जसि च । ६ । १ । १०५ ।

विश्वपे । विश्वपाः । हे विश्वपाः । विश्वपाम् । विश्वपो ।

No. 182.—AND WHEN *JAS* (1st pl.) or *ich* (*pratyāhāra*) COMES AFTER a LONG vowel, the long vowel homogeneous with the prior is not substituted for both (by No. 146, any more than under the circumstances stated in No. 147). We have therefore the 1st dual *viśvapau* (by No. 41), and plural *viśvapāḥ* (by No. 55).—In the vocative singular we have *he viśvapāḥ*, the same as in the nominative. In the 2nd case sing. *viśvapām* (No. 155); in the dual, as in the 1st case, *viśvapau*.

सुटंनपुंसकस्य । १ । १ । ४३ ।

स्वादिपञ्चवचनानि सर्वनामस्थानसंज्ञानि स्युस्त्रीबस्य ।

No. 183.—Let *SUṬ* (which is a *pratyāhāra* formed of *su* the first case-affix, and *auṣ* the fifth, and which serves as a name common to the five), but NOT OF a NEUTER word be called *sarvanāmasthāna*.

स्वादिषसर्वनामस्थाने । १ । ४ । १७ ।

स्वादिषसर्वनामस्थानेषु पूर्व पदं स्यात् ।

No. 184.—WHEN the affixes BEGINNING WITH *SU* and ending with *ḥs* (which occurs in the 70th aphorism of the 3rd Chapter of the 5th Lecture) FOLLOW, NOT being *SARVANĀMASTHĀNA*

(No. 183), let what precedes be called *pada*. [This is an extension of the application of the term *pada* as laid down in No. 14].

यच्च भम् । १ । ४ । १८ ।

यादिष्वच्चादिषु च कप्रत्ययावधिषु स्वादिष्वसर्वनामस्थानेषु पूर्वमसंज्ञं स्यात् ।

No. 185.—AND WHEN affixes, with an initial Y OR initial VOWEL, beginning with *su* and ending with *ka*, follow, not being *sarvanāmasthāna* (No. 183), let what precedes be called *BHA*.

[The question here arises, whether a word which gets the name of *bha* from this rule, and of *pada* from the one preceding, is to retain both names, or, if not, which name is to be retained. The rule next cited supplies the answer].

आ कडारादेका संज्ञा । १ । ४ । १ ।

इत उर्ध्वं कडाराः कर्मधारय इत्यतः प्रागेकस्यैकेव संज्ञा ज्ञेया ।
या परानवकाशा च ।

No. 186.—From this point (that is to say, from the 1st aphorism of the 4th Chapter of the 1st Lecture), TO the aphorism “*KA-PĀRĀH karmadhāraye*” (which is the 38th aphorism of the 2nd Chapter of the 2nd Lecture) only ONE NAME of each thing named is to be recognised—viz : that which comes last (where the claims are otherwise equal—(see No. 132) and that which, were its claim disallowed, would have no other opportunity of conducing to any result (see No. 41).

धातो धातोः । ६ । ४ । १४० ।

आकारान्तो यो धातुस्तदन्तस्य भस्याङ्गस्य लोपः । चलोऽन्त्यस्य । विश्वपः । विश्वपा । विश्वपाभ्यामित्यादि । एवं चङ्गुध्मादयः । धातोः क्विप् । हाहान् । हरिः । हरी ।

No. 187.—Let there be elision OF the final letter of an inflective base, entitled to the designation of *bha* (No. 185), when it ends in A DHĀTU (No. 49) WITH LONG *á* as its final letter.

The word *viśvapá* ends in a *dhātu*, viz. *pá* (in the sense

of "preserving") which has long *á* as its final letter; and the word which, by No. 147, is called an inflective base (*aṅga*) when an affix follows, is, by No. 185, entitled to the designation of *bhā* when the case-affix (not being one of the five first) begins with a vowel. The long *á* is then elided.

Example, *viśwapaś + śas = viśwapaś* (2nd case plural), *viśwapaś + śá = viśwapaś* (3rd sing). Before the consonantal terminations there is no change. Example, *viśwapaśbhyám* (3rd dual). In the same way are declined *śaṅkhadhmá* "the blower of a conch-shell," and the like.—Why do we say, "when it ends in a *dhātu*?" Because primitive words, like *háhá* "a *gandharba*," do not come within the scope of the rule. Example, 2nd pl. *háhán* (Nos. 146 and 156).

We now come to the declension of a noun ending in short *i*—*hari* "a name of *Vishnu*." 1st s. *harī*, 1st du. *harí* (No. 146).

वसि ष।७।३।१०६।

इत्स्वान्तस्याङ्गस्य गुणः । हरयः ।

No. 188.—AND WHEN *JAS* FOLLOWS, *guṇa*, shall be the substitute of the short final of an inflective base. Hence 1st pl. *hari + jas = harayak*.

इत्स्वस्य गुणः ।७।३।१०८।

सम्बुद्धो । हे हरे । हरिम् । हरी । हरीन् ।

No. 189.—The substitute OF A SHORT final is *GUṆA*, when *sambuddhi* (No. 152) follows. By this and No. 153, we get the vocative sing. *he hara*. 2nd s. *harim* (No. 154), 2nd du. *harí*, 2nd pl. *harín* (No. 156).

शेषो घसखि ।१।४।७।

शेष इति स्पष्टार्थम् । इत्स्वो याविदुतो तदन्तं सखिवर्षे चिसं-
ज्ञम् ।

No. 190.—WITH THE EXCEPTION OF the word *SAKHI*, THE REST of the words that end in short *i* or *u* are called *GHI*. The words "the rest" are said to be employed here "for the sake of distinctness."

आङो नास्त्रियाम् । ७ । ३ । १२० ।

घेः परस्याङो ना स्यादस्त्रियाम् । आङिति टासंज्ञा । हरिषा ।
हरिभ्याम् । हरिभिः ।

No. 191.—Let *NA* be the substitute OF *Á* coming after *ghí* (No. 190), but NOT IN THE FEMININE. The term *á* is the ancient designation of *íá*, the 3rd sing. case-affix.

Example, *hari + íá = hariná* (No. 157). 3rd du. *haribhyám*, 3rd pl. *haribhíh*.

घेर्ङिति । ७ । ३ । १११ ।

घिसंज्ञस्य ङिति सुषि गुणः । हरये ।

No. 192.—Let *guṇa* be the substitute OF *GHI* (No. 190), WHEN a case-affix WHICH HAS AN INDICATORY *ś* FOLLOWS. Thus 4th a. *hari + śe = haraye* (No. 29).

ङसिङसोश्च । ६ । १ । ११० ।

यङो ङसिङशोरति पूर्वङ्पमेकादेशः । हरेः । हयोः । हरी-
याम् ।

No. 193.—AND when the short *a* OF *śASI* AND *śAS*, comes after *ś*, let the form of the prior be the single substitute for both. Thus, 5th and 6th a. *hari + śasi* and so also *hari + śas = hareś* (No. 192). 6th and 7th du. *haryok* (Nos. 21 and 73)—6th pl. *harindám* (Nos. 167, 168, and 157).

अच्च घेः । ७ । ३ । ११६ ।

इद्व्यामुत्तरस्य ङोद्वरत् । हरो । हरिषु । एवं कस्यादयः ।

No. 194.—Let *au* be the substitute of *śi* (the case-affix of the 7th a), when it follows short *i* or *u*, AND let short *A* be the substitute OF the *GHI* (No. 190) itself. Thus 7th a. *harau* (No. 41). 7th pl. *harishu* (No. 169). In the same way are declined *hari* "a poet," and the like.

अनङ् सौ । ७ । १ । ६३ ।

उत्तरङ्गस्यानङादेशोऽसम्बुद्धो सौ ।

No. 195.—ANAN is the substitute of the word *sakhi*, WHEN SU FOLLOWS, provided it is not the sign of the vocative (No. 152).

The substitute, though consisting of more letters than one (No. 58), is prohibited by No. 59 from taking the place of more than the last letter. Thus we have *sakhan + s*.

अनोऽन्यात् पूर्व उपधा । १ । १ । ६५ ।

अन्यादन्तः पूर्वो यो वर्णः स उपधासंज्ञः स्यात् ।

No. 196.—The letter BEFORE THE LAST LETTER of a word is called THE PENULTIMATE (*upadhá*).

सर्वनामस्थाने चासम्बुद्धौ । ६ । ४ । ८ ।

मान्त्वोपधाया दीर्घोऽसम्बुद्धो सर्वनामस्थाने ।

No. 197.—AND the long form is the substitute of the penultimate letter (No. 196) of what ends in *n*, WHEN a SARVANÁMASTRÁNA (No. 183), NOT being SAMBUDDHI (No. 152), FOLLOWS. Thus we have *sakhan + s*.

अपृक्त एकाक्ष् प्रत्ययः । १ । २ । ४१ ।

No. 198.—AN AFFIX consisting of A SINGLE LETTER (exclusive of indicatory letters) is called APRIKTA.

इक्ष्वाब्भ्यो दीर्घात् सुतिस्यपृक्तं इक्ष् । ६ । १ । ६८ ।

इक्ष्णात् परं दीर्घो यो व्यापो तदन्ताच्च परं सुतिषीत्येतदपृक्तं क्षुप्यते ।

No. 199.—SU (the 1st sing. case-affix) AND TI AND SI (the terminations of two of the persons of the verb) when reduced to A SINGLE CONSONANT (No. 198), and when standing AFTER what ends in a CONSONANT OR in the LONG vowel deduced from the feminine terminations *śi* (No. 256) AND *śp* (No. 1341), are elided. Thus *sakhan + s* becomes *sakhan*.

न लोपः प्रातिपदिकान्तस्य । ८ । २ । ७ ।

प्रातिपदिकसंज्ञकं यत् पदं तदन्तस्य नस्य लोपः । सखा ।

No. 200.—There is ELISION OF N FINAL IN A *pada* which is entitled to the designation of PRÁTIPADIKA (No. 135).

The word *sakhi* is a *prátipadika* ; it becomes a *pada* (No. 20) when the case-affix is added ; and this name of *pada* it retains (by No. 210) after the case-affix has been elided. Thus *sakhán* is a *pada*. But *sakhán* is also entitled to the designation of *prátipadika*, like *sakhi* the place of which it occupies, according to No. 163. Thus, by the present rule, the form of the word becomes finally *sakhá* "a friend."

सख्युरसम्बुद्धौ । ७ । १ । ६२ ।

सख्युरङ्गात् परं सम्बुद्धिर्बर्त्तुं सर्वनामस्थानं खिद्वत् स्यात् ।

No. 201.—Let a *sarvanámasthána* (No. 183) coming AFTER the word SAKHI, NOT IN THE SENSE OF THE VOCATIVE SINGULAR, be like that which contains an indicatory ण.

अचो ङ्ङिति । ७ । २ । ११५ ।

अजन्ताङ्गस्य षुद्धिर्भिति ङिति च परे । सखायो । सखायः । हे सखे । सखायम् । सखायो । सखीन् । सख्या । सख्ये ।

No. 202.—Let *vridhhi* be the substitute OF an inflective base ending in A VOWEL, WHEN THAT WHICH HAS AN INDICATORY ङ OR ण FOLLOWS.

Thus *sakhi*, when the 1st dual case-affix is to be annexed, becomes *sakhai* (No. 201), and *sakhai + au = sakháyau* (No. 29),—so also 1st pl. *sakháyah*. The vocative sing. (by Nos. 189 and 153) is *he sakhe*. In the 2nd s. and du., *sakháyam* and *sakháyau*, Nos. 201 and 202 again apply: 2nd pl. *sakhán* (Nos. 146 and 156), 3rd s. *sakhyá*, 4th s. *sakhye*.

खत्यात् परस्य । ६ । १ । ११२ ।

खितियष्टाभ्यां खीतीशब्दाभ्यां कृतयथादेशाभ्यां परस्य ङसिद्ध-
शोरत्त उः । सख्यः ।

No. 203.—Short *u* is the substitute OF the *a* of *śasi* and *śas* FOLLOWING the words KHI AND TI or *khí* and *tí* which have substituted *yaṅ* (No. 21) for the final vowel.

Khí and *tí* are the terminations of the words *sakhi* and *pati*, which they are here employed to designate. The long forms *khi* and *tí* indicate certain derivative forms ; see No. 223.

The words "which have substituted *yan*," are employed to show that rule No. 192 does not apply here ; and the same object is attained in the aphorism by writing not *khi* and *ti* but *khya* and *tya*, the *s* in which is intended merely to facilitate pronunciation.

Thus we have 5th and 6th a. *sakhyuh*.

धैत् । ७ । ३ । ११८ ।

इतः परस्य ङोत् । सख्यो । शेषं हरिषत् ।

No. 204.—*AUT* is the substitute of *SI* after short *i*. Hence 7th a. *sakhyau*. The rest is like *hari* (No. 187).

पतिः समास एव । १ । ४ । ८ ।

चिदंशः । पत्ये । पत्युः २ । पत्यो । शेषं हरिषत् । समासे तु मूलपत्ये । कतिशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः ।

No. 205.—The word *PATI* is called *ghi* (No. 190) ONLY when it is IN A COMPOUND (*samāsa*).

Hence in the 4th a. *patye* "to a master," No. 192 does not apply ; in 5th and 6th a. *patyuh*, No. 203, not No. 193, applies ; and in 7th a. *patyau*, No. 204 applies, but not 194. The rest is like *hari*. But in a compound, as in *bhūpataye*. "to the lord of the earth," *pati* is treated as *ghi* (No. 191 &c.).

The word *kati* "how many?" takes the plural terminations only.

बहुवचनवतुडति संख्या । १ । १ । २३ ।

No. 206.—Let the words *BAHU*, and *GAṆA*, and those which end in *VATU* and *PATI* be called *sakhyā*.

The word *kati* is one of those which end in *ḍati*, the *ḍ* in which affix is indicative.

डति च । १ । १ । २५ ।

इत्यन्ता संख्या षट्संज्ञा स्यात् ।

No. 207.—*AND* let a *sakhyā* (No. 206) which ends in *PATI* be called *śhaḍ* (No. 324).

Thus the word *kati* is called *shat*.

षज्ञो लुक् । ७ । १ । २२ ।

अशयसोः ।

No. 208.—Let there be ELISION (*lut*) of *jas* and *éas* AFTER words termed SHAT (No. 207).

प्रत्ययस्य लुक् ऋ लुपः । १ । १ । ६१ ।

लुक् ऋ लुक् शब्देः कृतं प्रत्ययादर्शनं क्रमात् तत्तत्संबन्धं स्यात् ।

No. 209.—Let the disappearance OF AN AFFIX when it is caused by the words LUK, ŚLU, OR LUP be designated by these terms respectively (to distinguish it from the ordinary elision termed *lopa*—No. 6).—

प्रत्ययद्योपे प्रत्ययलक्षयम् । १ । १ । ६२ ।

प्रत्यये लुपेऽपि तदाश्रितं कार्यं स्यात् । इति अस्मि चेति गुणे प्राप्ते ।

No. 210.—WHEN ELISION (*lopa*) OF AN AFFIX HAS TAKEN PLACE, THE AFFIX shall still exert its influence, and the operations dependent upon it shall take place as if it were present.

The word *lakshana*, in the aphorism, signifies "that by which a thing is recognised." A case-affix is recognised (No. 153) by its causing that which it follows to take the name of *aśga*. In accordance with the present rule therefore the word *kati* retains the name of *aśga*, though the affixes *jas* and *éas* have been elided by No. 208; and, in virtue of its having the name of *aśga*, it ought to take a *guna* substitute through the operation of No. 188. But the rule following debars this.

न लुमताङ्गस्य । १ । १ । ६३ ।

लुमता शब्देन लुपे तन्निमित्तमङ्गकार्यं न स्यात् । कति २ ।
कतिभिः । कतिभ्यः २ । कतीनाम् । कतिषु । युष्मद्स्मद्बृहद्संज्ञ-
कास्त्रिषु सङ्ख्याः । चिश्चो नित्यं बहुवचनान्तः । च्यः । चीन् ।
चिभिः । चिभ्यः २ ।

No. 211.—When an affix is elided BY the enunciation of one of the three terms (in No. 209) CONTAINING the letters LU, the effect which it is competent to cause in respect OF AN AŅGA or inflective base shall NOT take place.

In the 1st pl. of *kati*, the affix *jas* is elided by the enunciation of *lak* (No. 208), and therefore the substitution of *guṇa* which the elided *jas* would otherwise (by Nos. 210 and 188) have been competent to cause, does not take place.

Thus we have 1st and 2nd pl. *kati* "how many?" 3rd *kati-bhik*, 4th and 5th *kati-bhyah*, 6th *katinām* (Nos. 167 and 168), 7th *katisu* (No. 169).

The words *yushmad* "thou," *asmad* "I," and the words called *abaf* (Nos. 324 and 207) retain the same form in all the three genders.

The word *tri* "three," is always plural.

Example, 1st pl. *trayah* (No. 188), 2nd *trīn* (Nos. 146 and 156), 3rd *tribhik*, 4th and 5th *tribhyah*.

पेस्रवः । ७ । १ । ५३ ।

यामि । ययासाम् । त्रिषु । गोसत्वेऽपि । प्रियययासाम् ।

No. 212.—TRAYA is the substitute OF TRI, when *ām* follows.

Example, 6th pl. *trayānām* (Nos. 167 and 168), 7th *trīsu* (No. 169).

And this rule applies also when *tri* is final in a compound adjective.

Example, *priyatrayānām* "of these who have three dear friends."

खदादीनामः । ७ । २ । १०२ ।

ययाम्कारो विमत्तो । द्विपर्यन्तानामेवेष्टिः । द्वौ २ । द्वभ्याम् ३ ।
द्वयोः २ । यानि लोकमिति षपीः सूर्यः ।

No. 213.—Short A is the substitute OF TYAD &C. when a case-

affix follows. "TYAD &c." (see No. 170) implies "tyad, tad, yad, dad, idam, adas, eka, and dvi." The *Mahābhāṣya* directs that the list shall not extend beyond *dvi*. That this is the direction of *Patañjali* (the author of that "Great Commentary," on the aphorisms of *Pāṇini*) is indicated by the form of expression "it is the wish," or "it is wished," (*ishfiḥ* or *ishyate*. Compare No. 14.) Thus we have 1st and 2nd du. *dvaṁ* "two" (No. 147), 3rd 4th and 5th *dvaḥbhyām* (No. 160), 6th and 7th *dvaḥ* (No. 166).

We now come to the declension of *papī* "the sun," (the "cherisher of the world," derived from *pā*, "to cherish").

दीर्घाञ्जसि च । ई । १ । १०५ ।

दीर्घाञ्जसि इचि च परे न पूर्वसवर्षदीर्घः । पप्यो । पप्यः । हे पपीः । पपीम् । पपीन् । पप्या । पपीभ्याम् । पपीमिः । पप्ये । पपीभ्यः २ । पप्यः २ । पप्योः २ । दीर्घत्वात् नुट् । पप्यास् । जे तु सवर्षदीर्घः । पपी । पपीषु । एवं वातप्रम्यादयः । बभूवुः श्रेयस्यो यस्य स बहुश्रेयसी ।

No. 214.—AND WHEN JAS OF *ich* (*pratyāhāra*, No. 147) comes AFTER A LONG vowel, the long vowel homogeneous with the prior is not substituted (No. 146).

Therefore (by No. 21) 1st du. *papyau*, 1st pl. *papyah*, vocative sing. *he papih*, 2nd s. *papim* (No. 154), 2nd pl. *papīn* (No. 156), 3rd s. *papyā*, 3rd 4th and 5th du. *papibhyām*, 3rd pl. *papībhik*, 4th s. *papye*, 4th and 5th pl. *papībhyah*, 5th and 6th s. *papyah*, 6th and 7th du. *papyoh*. There is not *nuḥ* (No. 167) for the vowel is long—hence 6th pl. *papyām*. When *hi* is added, then by No. 54, 7th s. *papīh*, 7th pl. *papīshu*.

In the same way are declined *vālapramī* "an antelope," and the like.

We now come to the declension of *bahuvrīyasī* "a man who has many excellent qualities."

युष्वास्थो नदी । १ । ४ । ३ ।

ईदूदन्तो नित्यस्त्रीलिङ्गो नदीसंज्ञो स्तः । प्रथमलिङ्गग्रहणं च ।
पूर्वं स्त्र्यास्यस्योपसर्जनत्वेऽपि नदीत्वं वक्तव्यमित्यर्थः ।

No. 215.—Words ending in long *f* and *ū*, always FEMININE, and having no masculine of the same form, (as the word *grāmanī* has,) are called *nadī* (the word *nadī* “a river” being a type of the class.) “And its original gender is to be taken” into account:—that is to say, it is to be spoken of as retaining its character as a *nadī*, even when the word which was at first feminine comes to form part of a compound epithet applied to a male.

अम्बार्थनयोर्ऋस्वः । ७ । ३ । १०७ ।

अम्बुद्धो । हे बहुमेयसि ।

No. 216.—THE SHORT vowel shall be the substitute OF certain words SIGNIFYING “MOTHER,” AND OF words called *NADĪ* (No. 215), when the affix of the vocative singular follows.

Example, *he bahuśreyasi* (No. 153).

आएनद्याः । ७ । ३ । ११२ ।

नयन्तात् परेषां ङितामाडागमः ।

No. 217.—*ṅ* is the augment of the case-affixes with an indicative *ṅ*, when they come AFTER a word ending with a *NADĪ* (No. 215).

आटस्य । ६ । १ । १६० ।

आटोऽपि परे वृद्धिरेकादेशः । बहुमेयस्ये । बहुमेयस्याः २ ।
बहुमेयसीनाम् ।

No. 218.—AND when *ack* comes AFTER *ṅ*, *vriiddhi* is the single substitute for both. Thus in the 4th s. *bahuśreyasī* + *āṅ* + *he* = *bahuśreyasīyāsi*, 5th and 6th s. *bahuśreyasīyāḥ*, 6th pl. *bahuśreyasīnām* (No. 167).

ङेराम् नद्याम्नीभ्यः । ७ । ३ । ११६ ।

नयन्तादावन्तान्नीयङ्गात् परस्य ङेराम् । बहुमेयस्याम् । शेर्षं

पपीवत् । अह्यन्तात्वात् सुलोपः । अतिलक्ष्मीः । शेवं बहुभ्येयसी-
वत् । प्रथीः ।

No. 219.—*AM* is the substitute OF *SI* AFTER words ending in *NADf* (No. 215) AND in the feminine termination *ĀP* and the word *NI*. Hence 7th s. *bahubreyasyām*. The rest of the declension is like *papī* (No. 213).

The word *atilakṣmī* is, in the 1st s., *atilakṣmī* "who has surpassed *Lakṣmī*," the *su* not being elided by No. 199, because the word *lakṣmī* (the name of one of the goddesses) is a primitive, and is not formed by a feminine affix *śī*. The rest of the declension is like *bahubreyasī* (No. 214).

We now come to *pradhī*, 1st s. *pradhī* "a man of superior understanding."

अधि ऋधातुध्रुवां खोरियङुवङो । ६ । ४ । ७७ ।

श्नप्रत्ययान्तस्येवर्णोवर्णान्तस्य धातोर्ध्रु इत्यस्य चाङ्गस्येयङुवङो
स्तोऽच्चादौ प्रत्यये परे । इति प्राप्ते ।

No. 220.—*IYAŃ* AND *UVAŃ* are the substitutes OF what ends with the *pratyaya śNU* AND of what ends in A *VERBAL ROOT IN I OR U* (whether long or short), AND of the inflective base *BHRŪ*, WHEN an affix beginning with A *VOWEL FOLLOWS*.

This rule should include the case of *pradhī* (which is formed from the verbal root *dhyai* "to meditate"), but the rule following restricts it.

एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य । ६ । ४ । ८२ ।

धात्ववयवसंयोगपूर्वो न भवति य इवर्षस्तदन्तो यो धातुस्त-
दन्तस्यानेकाचोऽङ्गस्य यच्चच्चादौ प्रत्यये । प्रथ्यो र् । प्रथ्यस् ।
प्रथ्यः । प्रथ्यि । शेवं पपीवत् । एवं याम्भीः । ङो तु । याम्भ्याम् ।
अनेकाचः क्त्विस् । नीः । नियो । नियः । अस्मि शसि च परत्वादि-
यङ् । नियस् । नियः । ङेरास् । नियाम् । असंयोगपूर्वस्य क्त्विस् ।
सुभियो । यच्चक्तियो ।

No. 221.—*Yan* is the substitute OF I OR *i* terminating a verbal root final in an inflective base OF MORE VOWELS THAN ONE, provided the I OR *i* is NOT PRECEDED BY A COMPOUND CONSONANT forming part of the root, when an affix beginning with a vowel follows.

In *pradhī*, which is a dissyllable, the final *i* terminates an inflective base of more vowels than one, and it is not preceded by a compound consonant. The rule therefore applies, and we have 1st and 2nd du. *pradhyaū*, 2nd s. *pradhyaṃ*, 1st and 2nd pl. *pradhyaḥ*, 7th s. *pradhyaī* (No. 55 being debarred). The rest of the declension is like that of *papī* (No. 213). In the same way *grāmanīh* "a female head of a village"; but, in the 7th s. this makes *grāmanyaḥ* (by No. 219, being derived from the root *ni* "to lead.") Why "of more vowels than one?" Witness *nīh* "a leader," which makes, by No. 220, 1st and 2nd du. *niyaū*, 1st pl. *niyaḥ*, and in the 2nd s. and pl. *niyaṃ* and *niyaḥ* (Nos. 154 and 146 being superseded by No. 220, which occupies a later place in the *Akṣīdyāyī*—see No. 132). In the 7th s. *niyām* (No. 219).—Why "provided the vowel is not preceded by a compound consonant?" Witness 1st du. *sūtriyāū* "two prosperous men," and *yauatriyāū* "two purchasers of barley," where the final *i* is preceded by a compound consonant, and to which therefore not this rule but No. 220 applies.

[It may be worth while to review the steps which rendered necessary the enunciation of this rule with reference to the word *pradhyaū*. The word might apparently have been formed at once from *pradhī+au* by No. 21, but that rule was superseded by a subsequent rule No. 146. By No. 214, however, this rule was positively forbidden to take effect, and as it therefore departs, with all its effects, No. 21 reappears, but to be again superseded by No. 220, to which the preference attaches on the principle stated under No. 41. No. 221 then supersedes No. 220, but as it does this not by positive prohibition, but by usurping a portion of its sphere of application, No. 21 is not again restored. Had it been so, the prohibitory rules would also have reappeared in an endless cycle.]

मतिश्च । १ । ४ । ६० ।

प्रादयः क्रियायोगे गतिसंज्ञाः स्युः । गतिकारकेतरपूर्वपदस्य यण्
नेष्यते । । शुद्धधियो ।

No. 222.—AND let *pra* &c. (No. 47), in combination with a verb, be called GATI (as well as *upasargu*).

It is not wished (by the author of the *Mahābhāṣya*) that *yan* (enjoined by No. 221) should be the substitute of a word to which is prefixed any thing else than a *gati* or a *kāraka* (meaning by *kāraka* a case which is in grammatical relation with a verb). Therefore in the example *suddhadhiyanu* "two men of pure minds," the substitution of *yan* does not take place, but No. 220 applies, because the word *suddhadhi* means "one whose thoughts are pure," and here the word "pure," is in grammatical relation with the verb "are," in respect to which it is therefore a *kāraka*, but it is not so in regard to the verb "to think," from which the word *dhi* is derived.

न भूसुधियोः । ६ । ४ । ८५ ।

एतयोरचि सुपि यण् न । सुधियो । सुधिय इत्यादि । सुखमि-
च्छतीति सुखीः । सुतीः । सुख्यो । सुत्यो । सुख्युः २ । सुत्युः २ ।
शेषं प्रधीवत् । शम्भुर्हरिवत् । एवं भान्वादयः ।

No. 223.—When a case-affix beginning with a vowel comes AFTER these two viz. BHÚ and SUDHÍ, there shall NOT be *yan*. (This debars No. 232 and 221, and gives occasion for No. 220 to come into operation). Hence, 1st. d. *sudhiyanu*, "two intelligent persons," 1st. pl. *sudhiyah*, &c.

The word *sukhi* signifies "one who loves pleasure." It is declined like *suti* "one who wishes a son:" thus—1st. s. *sukhih*, *suti*; 1st. d. *sukhiyanu*, *sutyau*; 5 and 6. s. *sukhiyah*, *sutyuh* (No. 203). The rest is like *pradhi* (No. 220 &c.). The word *bambhu* "Śiva" is declined like *hari* "Vishnu," and in like manner *bhanu* "the sun," &c.

तृञ्चत् क्रोष्टुः । ७ । १ । ६५ ।

असम्बुद्धो सर्वनामस्थाने । क्रोष्टुशब्दस्य क्रोष्टु प्रयोक्तव्य इत्यर्थः ।

No. 224.—With the five first case-affixes (No. 183) excluding the case where the sense is that of the vocative singular, **KROSHṬU** is LIKE what ends in **TRICH**. That is to say, *kroshṭri* is employed instead of the word *kroshṭu* "a jackal."

अतो ङिसर्वनामस्थानयोः । ७ । ३ । ११० ।

अतोऽङ्गस्य गुणो ङो सर्वनामस्थाने च । इति प्राप्ते ।

No. 225.—WHEN **RI** (7th sing.) & THE FIVE FIRST CASE-AFFIXES COME AFTER what ends in short **RI**, *guṇa* shall be substituted for the inflective base that ends in **ri**. This being obtained, (another rule presents itself).

अदुश्नस्युद्गोऽनेहसां च । ७ । १ । १४ ।

अदन्तानामुयनसदीनां चानङ् स्यादसम्बुद्धो षो ।

No. 226.—When *su*, not in the sense of the vocative, follows, let *enañ* be the augment of what ends in short **ri**, and of *uśanas* "the regent of the planet Venus," *puruḷaśabas* "Indra," and *anaśas* "time." [This gives *kroshṭ + an + s*.]

अप्तृन्पृष्वसूनप्तृनेष्टृत्वष्टृष्यत्तृहोत्तृपोत्तृप्रशास्तृषाम् ।

६ । ४ । ११ ।

अवादीनामुपधाया दीर्घोऽसम्बुद्धो सर्वनामस्थाने । क्रोष्टा ।
क्रोष्टारो । क्रोष्टारः । क्रोष्टृन् ।

No. 227.—When the first five case-affixes, excluding the case where the sense is that of the vocative singular, come after the word **AP** "water," what ends in **TRIN** or **TRICH**, **SWASRI** "a sister," **KAPTṚI** "a grandson," **NESHṬṚI** "a priest who officiates at a sacrifice," **TWASHṬṚI** "a carpenter," **KSHATṬṚI** "a charioteer," **HOTṚI** "a priest who recites the *Rig-Veda* at a sacrifice," **POTṚI** "a priest who officiates at a sacrifice," and **PRAŚÁSTṚI** "a ruler," the penultimate letter (No. 196) shall be lengthened. Thus [we get *kroshṭán + s*, but the *s* is elided by No. 199 and the *n* by No. 200—leaving] 1st sing. *kroshṭá*, 1st du. *kroshṭáras*, (the **ri** becoming *ar* by No. 225, and being lengthened to *ár* by No. 227). 1st p. *kroshṭárah*. In the 2nd p. the form *kroshṭán* is derived from *kroshṭu* by Nos. 146 and 156.

विभाषा तृतीयादिष्वचि । ७ । १ । ६७ ।

असादिषु क्रोष्टुर्वा तृचवत् । क्रोष्टा । क्रोष्टे ।

No. 228.—*Kroshṭu* may OPTIONALLY be as if it ended in *trich*, WHEN THE 3RD OR ANY SUBSEQUENT CASE-AFFIX THAT BEGINS WITH A VOWEL FOLLOWS. Thus, 3rd sing. *kroshṭrá*, 4th sing. *kroshṭre*.

घृत उत । ६ । १ । १११ ।

घृतो ङसिङ्घोरत्युदेकादेयः । रपरः ।

No. 229.—When the short *a* of *śasi* and *śas* (5th and 6th sing.) comes AFTER SHORT *Ṛ*, then SHORT *U*, followed by *r*, is the single substitute for both. [Thus we get *kroshṭur + a*.]

रात् सस्व । ८ । २ । २४ ।

रेफात् संयोगान्तसस्येव लोपो नान्यस्य । रस्य विसर्गः । क्रोष्टुः । क्रोष्टोः २ ।

No. 230.—There is elision OF *s*, but not of any other letter of the alphabet, when it comes at the end of a conjunct consonant AFTER *R*. *Visarga* is then substituted for the *r*, by No. 111, and we get *kroshṭuh*,—6. and 7. du. *kroshṭroh*.

नुमधिरतृचवद्वावेभ्यो नुट् पूर्वविप्रतिषेधेन । क्रोष्टुनाम् । क्रोष्टुरि । पक्षे हलादौ च शम्भत् । क्रुष्टुः । क्रुष्टो । क्रुष्टुमित्यादि । अतिचमूशब्दे तु नदीकार्ये विशेषः । हे अतिचमु । अतिचम्वे । अतिचम्व्याः २ । अतिचमूनाम् । खलपूः ।

No. 231.—“BY A PRECEDING RULE'S OPPOSITION, (contrary to *Pāṇini's* direction—see No. 132,) the augment *NUṬ* (No. 167) takes effect IN PREFERENCE TO *NUM* (No. 271), the *sūtra* “*ACH* &c.” (No. 249), and THE RESEMBLANCE TO what ends in *TRICH* (No. 228) [the enunciation of each of which is subsequent to No. 167 in the order of the *ashādhyāyī*.]

Hence—*kroshṭu + nuṭ + am = kroshṭánam* (No. 168). In the 7th sing. *kroshṭari*. On the alternative (of the word's not being

considered as ending in *trich*), and when the case-affix begins with a consonant, the word is declined like *śambhu*.

Háhák "a celestial musician," 1st du. *háhvaru*, 2nd sing. *hákám*, &c. In the word *atichamú* "victorious over armies," the difference (from *háká*, as regards declension), consists in its being treated as *nadí* (No. 215). Hence, voc. s. *he atichamu* (No. 216), 4th sing. *atichamvai* (Nos. 217 and 218), 5th and 6th sing. *atichamodák*, 6th p. *atichamúnám*.

We now come to the declension of *khalapú* "a sweeper."

धोः सुपि । ६ । ४ । ८३ ।

धात्ववयवसंयोगपूर्वो न भवति य उवर्षस्तदन्तो यो धातुस्तद-
नस्यानेकाचोऽङ्गस्य यश्च स्यादचि सुपि । खलप्यो । खलप्यः । एवं
कुत्वादयः । स्वम् । स्वमुवो । स्वमुवः । वर्षाम् ।

No. 232.—WHEN A CASE-AFFIX, beginning with a vowel, FOL-
Lows, then *yan* shall be the substitute for an inflective base con-
taining more vowels than one, if the base ends with a verbal root
ending in *U* or *ú* not preceded by a conjunct consonant forming
part of the verb.

Thus we have 1st du. *khalapvaru*, 1st p. *khalapvak*. In the
same way *śulá* "who cuts well," &c. [But this does not apply to
śvabhá "the Self-existent," because of the prohibition by No.
223—]. 1st s. *śvabhák*, 1st du. *śvabhuvau*, 1st p. *śvabhvak*.

We have next the declension of *varshábhú*.

वर्षाम्बुश्च । ६ । ४ । ८४ ।

चस्य यश्च स्यादचि सुपि । वर्षाम्बावित्यादि । दृन्मुः ।

No. 233.—AND the substitute OF *VARSHÁBHÚ*, "a frog—rain-
born," shall be *yan* when a vowel follows, [in spite of No. 220.]
Thus we have, 1st du. *varshábhuvau* and so on.

Next we have to consider the declension of *drinbhú* "a snake."

दृन्करपुनःपूर्वस्य भुवो यश्च वत्सव्यः । दृन्म्वो । एवं करम् ।
धाता । हे धाताः । धातारो । धातारः ।

No. 234.—“YAN SHOULD BE MENTIONED as the substitute OF BHÚ when PRECEDED BY DR̥IN, KARA, AND PUNAR.”

Thus 1st du. *dr̥inbhvan*. In the same way *karabhá* “a finger-nail.”

The word *dhátri* “the Cherisher,” makes 1st sing. *dhátá*, vocative sing. *he dhátah* (Nos. 199, 225, and 111.), 1st du. *dhátáras* (Nos. 225 and 227), 1st pl. *dhátárah*.

ऋषोन्नस्य यत्वं वाच्यम् । धातुषाम् । एवं नप्सादयः । नप्सादियह्यं व्युत्पत्तिपक्षे नियमार्थम् । तेनेह न । पिता । पितरो । पितरः । पितरम् । शेषं धातुषत् । एवं जामापादयः । ना । नरो ।

No. 235.—“IT SHOULD BE STATED THAT THE CEREBRAL N IS SUBSTITUTED FOR THE DENTAL N AFTER RI AND RĪ.” Thus, 6th p. *dhátrīnám*. In the same way *napt̥ri* &c. (No. 227). If the alternative view be taken, that these words are formed (by the affixes mentioned in No. 227), then the citing of *napt̥ri* &c. (in No. 227) determines that these *alone* (of the words so ending that come under the head of *Unádi* No. 901) are amenable to the rule. Hence (as *pitr̥i* “a father,” is not cited, and is formed by an *unádi* affix) the rules do not apply to the example following viz. 1st sing. *pitá* (No. 221), 1st du. *pitarau*, 1st pl. *pitarah*, 2nd sing. *pitaras*. The rest is like *dhátri* (No. 234). In the same way *jámátri* “a son-in-law,” &c.

The word *n̥ri* “a man,” makes 1st sing. *ná*, 1st du. *narau*.

नृ च । ई । ऌ । ई ।

अस्य नामि वा दीर्घः । नृषाम् । नृषाम् ।

No. 236.—AND N̥RI optionally substitutes the long vowel, when *nám* follows. Hence *n̥rīnám* or *n̥rīnám*.

गोतो खित् । ७ । १ । ६० ।

योकारान्ताद्धितं सर्वनामस्थानं खित्तु । गोः । गावो । गावः ।

No. 237.—Placed AFTER a word ending in O, such as OO “a cow,” each of the first five case-affixes is AS IF IT HAD AN INDICATORY cerebral N, [the effect of which—see No. 202—is to sub-

stitute *ṛiddhi* for the preceding vowel]. Thus 1. a *go+s=gauh*, 1. d. *gávan*, 1. p. *gávah*. [The *t* in the *sátra* shows (No. 34.) that the rule speaks of the vowel *o*, not of the word *go*.]

घोतोऽम्बसोः । ६ । १ । ८३ ।

घेतोऽम्बसोरच्याकार यकादेशः । गाम् । गावो । गाः । गवा ।
गवे । गोः २ । इत्यादि ।

No. 238.—WHEN the vowel of AM OR ÁS comes AFTER O, the single substitute of both is long *á*. Thus—2. a *go+am=gám*, 2. du. (see No. 237) *gávan*, 2. p. *gávah*. The 3rd and 4th a. *gavá* and *gava* are formed according to the general rules for the permutation of vowels. In the 5. and 6. a. (by No. 193) *goh* &c.

रायो इत्थि । ७ । २ । ८५ ।

रस्याकारादेशो इत्थि विभक्तौ । राः । रायो । रायः । राभ्या-
मित्यादि । र्योः । र्यावो । र्यावः । र्योभ्यामित्यादि ।

। इत्यजन्ताः पुंलिङ्गाः ।

No. 239.—OF RAI "wealth," WHEN a case-affix beginning with A CONSONANT FOLLOWS, long *á* shall be the substitute. Thus 1. a *rai+s=ráh*, 1. du. *ráyau*, 1. p. *ráyah*, 3. d. *rábhyám*, &c.

Gla "the moon," is declined regularly—thus—1. a *glauh*, 1. d. *glávan*, 1. p. *glávah*, 3. d. *glaubhyám*, &c.

So much for masculines ending in vowels.

OF FEMINE WORDS ENDING IN VOWELS.

The first example is *ramá* which, by No. 199, takes the form *ramá* in the 1st case sing.

। अजन्तस्त्रीलिङ्गाः ।

रमा ।

भौक आयः । ७ । १ । १८ ।

आजन्तादङ्गात् परस्योऽः यी स्यात् । योऽित्योकारविभक्तौः संज्ञा ।
रमे । रमाः ।

240.—Let *ś* be the substitute OF *auś* AFTER an inflective base ending in *āp*. This *auś* is the name of whatever case-affix begins with *au*. Hence, 1. d. (*ramā+ś*=) *rame*, 1. p. *ramāś*.

सम्बुद्धौ च । ७ । ३ । १०६ ।

चाप एकारः स्यात् सम्बुद्धौ । एङ्ङ्रस्वादिति सम्बुद्धिलोपः । हे रमे । हे रमे । हे रमाः । रमास् । रमे । रमाः ।

241.—AND WHEN *SU* FOLLOWS IN THE SENSE OF THE VOCATIVE SINGULAR, let *e* be the substitute of *āp*. By No. 153 there is elision of the case-affix following *e* in the sense of the voc. sing. Thus *he rame*, voc. d. *he rame* (No. 240), voc. p. *he ramāś*, 2. s. *ramām*, 2. du. *rame*, 2. p. *ramāś*.

आङि चापः । ७ । ३ । १०५ ।

आङ्योसि चाप एकारः । रमया । रमाभ्यास् ३ । रमामिः ।

242.—AND IF *āś* (No. 191) or *os* FOLLOW, *e* shall be the substitute OF *āp*. Thus, 3. s. (*rams+ā*=) *ramayāś*, 3. 4. and 5. du. *ramābhyām*, 3. p. *ramābhik*.

याङापः । ७ । ३ । ११३ ।

चापो ङितो याट् । वृद्धिः । रमाये । रमाभ्यः २ । रमायाः २ । रमयोः । रमाभ्याम् । रमायाम् । रमासु । एवं दुर्गात्मिकादयः ।

No. 243.—*Yāt* is the augment of whatever case-affix, FOLLOWING *āp*, has an indicative *ś*. Thus, *vṛiddhi* being obtained from No. 61, we have 4. s. (*ramā+yāt+e*=) *ramāyai*, 4. and 5. p. *ramābhyah*, 5 and 6. s. *ramāyāś*, 6. d. *ramayok* (No. 242), 6. p. *ramānām* (Nos. 167 and 157), 7. s. *ramāyām* (No. 219), 7. p. *ramāsu*.

In the same way are declined *durgā* "the goddess *Durgā*," *ambikā* "a mother" and the like.

सर्वनाम्नः स्याद्ङ्रस्वश्च । ७ । ३ । ११४ ।

चावन्तात् सर्वनाम्नो ङितः स्याद्ङापश्च ङ्रस्वः । सर्वस्ये । सर्वस्याः २ । सर्वोऽसाम् । सर्वस्याम् । एवं रमावत् । एवं चिस्वाद्य चावन्ताः ।

No. 244.—Let *syát* be the augment of whatever case-affix, with an indicatory *ś*, comes AFTER A PRONOUN ending in *áp*; AND let A SHORT vowel substitute take the place of *áp*. Thus the 4. & f. of *sarva* "all," is (*sarvā + syát. + e =*) *sarvasyai*, 5. and 6. s. *sarvasyāh*, 6. p. *sarvāśm* (No. 174), 7. & *sarvasyām* (No. 219). The rest is like *ramā*. In the same way are declined *viśvā* "all," and the like, ending in *áp*.

विभाषा दिक्समासे बहुव्रीहौ । १ । १ । २८ ।

उर्वनामता वा । उत्तरपूर्वस्ये । उत्तरपूर्वाये । तीयस्येति वा
 संज्ञा । द्वितीयस्ये । द्वितीयाये । एवं तृतीया । चम्बार्थेति ह्रस्वः ।
 हे चम्ब । हे चम्बु । हे चम्बु । चरा । चरसो । चरे । इत्यादि ।
 चरे रमावत् । गोपा विश्वपावत् । मतिः । मतीः । मत्या ।

No. 245.—IN A COMPOUND, of the kind termed *BAHUVRĪHI* (No. 1034), WITH a word signifying DIRECTION (No. 175), the pronominal character is optional. Thus in the 4. & we may have either *uttarapūrvasyai* (No. 244) or *uttarapūrvāyai* (No. 243) "for what lies to the north-east."

According to No. 180, the name of pronominal is optionally given to what ends in *tīya*. Hence, 4. & *dwitīyasyai* or *dwitīyāyai* "to the second." In the same way *trītyā* "the third."

According to No. 216, a short vowel is substituted in the voc. sing. of words signifying "mother." Example, *he amba*, *he akka*, *he alla*.

In accordance with No. 181, we may have 1. & *jarā* "decrepitude," 1. d. *jarasau* or *jarā* &c. On the alternative of its not being considered pronominal, the word is declined like *ramā*. *Gopā* "a cowherdess," is declined like *viśvāpā* (No. 182).

Matih "sagacity," 2. p. *matih* (No. 156), 3. & *matyā* (No. 191).

किति ह्रस्वश्च । १ । ४ । ६ ।

इयदुच्युष्यागो स्त्रीष्वभिज्ञो नित्यस्त्रीलिङ्गाधीदूतो ह्रस्वो च-

घणोषणौ स्त्रियां घा नदीसंघो स्तो ङिति । मत्ये । मत्ये । म-
त्याः २ । मतेः २ ।

No. 246.—Words, always feminine, ending in long *i* and *u*, with the exception of the word *at̥ri* “a woman,” being such as admit *iyāñ* and *uvāñ* (No. 220); and also words ending in short *i* and *u* in the feminine, are optionally termed *nad̥i* (No. 215) when a case-affix with an indicatory *ñ* follows. Hence 4. a. (by No. 218 *mat̥i*+*āñ*+*e*=) *matyāi*, or, alternatively (No. 192) *matyāe*, 5. and 6. a. *matyāh* or *matāh* (No. 193).

इदुश्याम् । ७ । ३ । ११७ ।

नदीसंघकाभ्यां परस्य ङेराम् । मत्याम् । मतो । शेषं हरिक्त् ।
एवं बुद्ध्यादयः ।

No. 247.—*Am* is the substitute of *ñi* AFTER SHORT I OR U, when these are termed *nad̥i* (No. 246). Hence 7. a. *matyām* (No. 219, or, on the alternative of the name *nad̥i* not being taken, *matāu* (Nos. 246 and 194.—The rest is like *hari* (No. 187). In the same way *buddhi* “intellect,” and the like.

चिचतुरोः स्त्रियां तिसृ घतसृ । ७ । २ । ६६ ।

स्त्रीलिङ्गयोरतो स्तो विभक्तौ ।

No. 248.—*TISRI* AND *CHATASRI* are instead of *TRI* “three,” AND *CHATUR* “four,” IN THE FEMININE, when a case-affix follows.

अचि र घतः । ७ । २ । १०० ।

तिसृ घतसृ एतयो र्छकारस्य रेफादेशः स्यादचि । गुणदीर्घात्वा-
नामभावः । तिस्रः २ । तिसृभिः । तिसृभ्यः २ । चामि बुद् ।

No. 249.—WHEN A VOWEL FOLLOWS, then *R* shall be the substitute OF THE *RI* OF *tisri* and *chatasri*. Hence there is neither *guna* (No. 225), nor prolongation (No. 146), nor the substitution of *u* (No. 229). Thus 1. and 2. p. *tisrah*, 3. p. *tisribhīh*, 4. and 5. p. *tisribhyah*. When *ām* (6. p.) follows, *nuñ* is obtained from No. 167; and then the preceding vowel ought to be lengthened by No. 168, but the next rule forbids this.

न तिसृषतसु । ६ । ४ । ४ ।

स्तयोर्नामि दीर्घो न । तिसृषाम् । तिसृषु । द्वे २ । द्वाभ्याम् ३ ।
द्वयोः २ । गोरी । गौर्यौ । गौर्यः । हे गौरि । गौर्यावित्यादि ।
इवं नद्यादयः । लक्ष्मीः । शेषं गौरीवत् । एवं तरीतन्त्र्यादयः ।
स्त्री । हे स्त्रि ।

No. 250.—TISRI & CHATASRI ARE NOT lengthened, when *nám* follows. Thus, 6. p. *tisrinám*, 7. p. *tisrishu*.

The word *dvi* "two," becomes, in the feminine, 1. and 2. d. *dvau* (Nos. 213 and 240), 3. 4. and 5. d. *dvābhyām*, 6. and 7. d. *dvayoh* (No. 242).

Gaurī "the brilliant (goddess *Pārvatī*)" is declined as follows:—1. a. *gaurī* (No. 199), 1. d. *gauryaū*, 1. p. *gauryah*, voc. a. *he gaurī* (No. 216), and so on. In the same way *nadī* "a river," and the like.

The word *lakṣmī* "the goddess of prosperity," not being a derivative, does not fall under No. 199, and therefore makes in the 1. a. *lakṣmī*. The rest is like *gaurī*. In the same way *tarī* "a boat," *tantrī* "a guitar-string," and the like.

The word *strī* "a woman" makes 1. a. *strī* (No. 199), voc. *he strī* (No. 216).

स्त्रियाः । ६ । ४ । ७६ ।

अस्त्येयवृषादो प्रत्यये परे । स्त्रियो । स्त्रियः ।

No. 251.—Let *iyā* be the substitute OF *STRĪ*, when an affix beginning with a vowel follows. Thus 1. d. *striyaū*, 1. p. *striyah*.

बाम्ब्रसोः । ६ । ४ । ८० ।

स्त्रिया इयङ् । स्त्रियम् । स्त्रीम् । स्त्रियः । स्त्रीः । स्त्रिया ।
स्त्रियो । स्त्रियाः २ । परत्वाद्नुट् । स्त्रीषाम् । स्त्रीषु । स्त्रीः । स्त्रियो ।
स्त्रियः ।

No. 252.—OPTIONALLY is *iyāñ* the substitute of *strī*, WHEN *AM* OR *ŚAS* FOLLOWS. Thus 2. a. *striyam* or *strīm* (No. 154), 2. p. *striyah* or *strīh* (No. 146), 3. a. *striyā*, 4. a. *striyai* (Nos. 217 and 218), 6. a. *striyāh*. In the 6. p. *nuṣ* is obtained, because No. 167 is a *sūtra* posterior to No. 251. Hence *strīnām*, 7. p. *strīḥu*.

The word *trī* "prosperity," makes 1. a. *trīh*, [not being formed by the feminine termination. No. 198.] 1. d. *trīyau*, 1. p. *trīyah*.

नियतुवङ्स्थानावस्त्री । १ । ४ । ४ ।

इयङुवङोः स्थितियंयोस्तावीदूतो नदीसंचो न स्तो न तु स्त्री ।
हे श्रीः । श्रिये । श्रिये । श्रियाः । श्रियः ।

No. 253.—The words ending in *ī* or *ū* WHICH ADMIT the substitutes *IYĀÑ* AND *UVAÑ*, (No. 220) are NOT called *nadī* (No. 215); but NOT SO the word *STRĪ*, (which is called *nadī* notwithstanding its substituting *iyāñ*). Hence, voc. a. *he trīh* (No. 216 not applying here), 4. a. *trīyai* (Nos. 246 and 217) or *trīye*, 6. a. *trīyāh* (Nos. 246 and 217) or *trīyah*.

वामि । १ । ४ । ५ ।

इयङुवङुस्थानो स्त्र्याख्यो य वामि वा नदीसंचो स्तो न तु स्त्री ।
श्रीयाम् । श्रियाम् । श्रियि । श्रियाम् । धेनुर्मतिवत् ।

No. 254.—When *ĀM* FOLLOWS, then feminine words ending in *ī* and *ū*, which admit *iyāñ* and *uvañ* (No. 220), are OPTIONALLY termed *nadī*; but not so the word *strī* (which is always *nadī*). Hence 6. p. *trīnām* (No. 167) or *trīyām*, 7. a. *trīyi* or *trīyām* (No. 219).

The word *dhenu* "a milch cow" is declined like *matī* (No. 245).

श्रियां च । ७ । १ । ६ ।

स्त्रीवाची क्रोष्टुस्तृजन्तवद्रूपं लभते ।

No. 255.—AND IN THE FEMININE, the word *krōsh/ta* "a jackal" takes a form like what ends in *trīh* (No. 224).

श्रमेभ्यो ङीप् । ४ । १ । ५ ।

सुदन्तेभ्यो नान्तेभ्यश्च स्त्रियां ङीप् । क्रोष्टी गौरीवत् । भूः
घीवत् । स्वयंभूः पुंषत् ।

No. 256.—AFTER WORDS ENDING IN *ri*, and after words ending in *a*, in forming the feminine, the affix is *ṅīp*. Thus is formed *bhṛṅī*, which is declined like *gaurī* (No. 250).

The word *bhṛṅī* "the eyebrow" is declined like *śrī* (No. 252), and *svayambhū* as in the masculine (No. 232).

न षट्स्वस्रादिभ्यः । ४ । १ । १० ।

ङीष्ठापो न ।

स्वसा तिस्रश्चतस्रश्च मनान्दा द्रुहिता तथा ।

याता मातेति स्रप्ते स्वस्रादय उदाहृताः ।

स्वसा । स्वसारो । माता पितृषत् । यस्मि मातुः । दोगोषत् ।
यः पुंषत् । नैम्बोवत् ।

। इत्यजन्तस्त्रोचिङ्गाः ।

No. 257.—NOT AFTER *ṣhaṭ* (No. 324), NOR AFTER *swasri* &c, is the feminine termination *ṅīp* or *īp* affixed. By "*swasri* &c," are meant the following seven viz. *swasā* "a sister," *tisrah* "three," *chaturah* "four," *manānda* "a husband's sister," *duhitā* "a daughter," *yātā* "a husband's brother's wife," and *mātā* "a mother." Thus we have 1. a. *swasā* (No. 227), 1. d. *swasārau*.

The word *mātā* is declined like *pitrī* (No. 235), only that in the 2 p. it makes *mātrī* (No. 156).

The word *dya* "the heaven" is declined like *go* (No. 237), *rai* "wealth" as in the masculine (No. 239), and *nau* "a boat," like *glau* (No. 239).

So much for feminines ending in vowels.

OF NEUTER WORDS ENDING IN VOWELS.

। अद्यन्तनपुंसकलिङ्गाः ।

अतोऽम् । ७ । १ । २४ ।

अतोऽङ्गात् क्लीबात् स्वमोरम् । ज्ञानम् । एङ्ङस्वादिति ह्रस्वोपः । हे
ज्ञान ।

No. 258.—AFTER a neuter inflective base ending in short *a*, there is *AM* instead of *su* and *am*. Hence *jñāna + su = jñānasm* "knowledge." The 2nd *a* is the same. In the voc. *s*, by No. 153, the consonant *m* is elided—thus *he jñāna*.

नपुंसकाद्य । ७ । १ । १६ ।

क्लीबादौङः शी । भसंज्ञायाम् ।

No. 259.—AND AFTER A NEUTER, *ś* is instead of *au* (No. 240). As that which precedes this affix is termed *bha* (No. 185), the following rule presents itself.

यस्येति च । ६ । ४ । १४८ ।

ईकारे तद्धिते च भस्येवर्णावर्णयोलौपः । इत्यलोपे प्राप्ते ।

No. 260.—WHERE long *ī* follows, AND when a *taddhita* affix follows, there is elision OF the *i* or *ī* or *ā* or *é* of a *bha*. The elision of the *a* having thus presented itself, *Kātyāyana* interposes.

चौङः श्यां प्रतिषेधो चाद्यः । ज्ञाने ।

No. 261.—"It should be mentioned that the rule is debarred in the case where *ś* is the substitute of *au*." Hence l. d. *jñāna + ś = jñāna*.

अभ्यलोः श्चिः । ७ । १ । २० ।

क्लीबात् ।

No. 262.—Instead OF *JAS* AND *śAS*, let there be *śi* after a neuter.

श्चि सर्वनामस्थानम् । १ । १ । ४२ ।

No. 263.—Let *śi* be termed SARVANĀMASTHĀNA.

नपुंसकस्य ऋक्षचः । ७ । १ । ७२ ।

कसन्तस्याकन्तस्य च क्लीबस्य नुम् स्यात् सर्वनामस्थाने ।

No. 264.—Let *num* be the augment OF what being NEUTER ends in JHAL OR ACH, when a *sarvanāmasthāna* follows.

मिदचोऽन्त्यात् परः । १ । १ । ४७ ।

चचां मध्ये योऽन्त्यस्तस्मात् परस्तस्यैवान्ताधयवो मित् स्यात् ।
उपधादीर्घः । ज्ञानानि । पुनस्तद्वत् । शेषं पुंवत् । एवं धन-
जनफलादयः ।

No. 265.—Let WHAT HAS AN INDICATORY *m* COME AFTER THE LAST OF THE VOWELS, and become the final portion of that (which it augments). Thus the *n* (of *num*, No. 264) is annexed to the final *a* of *jñāna*, and is regarded as a portion of the word. Then the new penultimate vowel (by No. 197) is lengthened, and we have *l. p. jñānāni*. Again in the accusative case it is the same. The rest is like the masculine. In the same way are declined *dhana* "wealth," *vana* "a wood," *phala* "fruit," and the like.

अद्भुतरादिभ्यः पञ्चभ्यः । ७ । १ । २५ ।

इभ्यः क्लीबेभ्यः स्वमेरद्धादेशः स्यात् ।

No. 266.—Let *ADP* be the substitute for *su* and *am* AFTER THE FIVE, *ĀTARA* &c. viz., (*ātara*, *ātuma*, *anya*, *anyaturu*, and *itara*—see No. 170) when neuter.

टेः । ६ । ४ । १४३ ।

द्विति मस्य टेलोपः । कतरत् । कतरद् । कतरे । कतराचि । हे
कतरत् । शेषं पुंवत् । एवं कतमत् । इतरत् । अन्यत् । अन्यत-
रत् । अन्यतमस्य त्वन्यतममित्येष ।

No. 267.—When that which has an indicative *ḍ* follows, there is elision OF the *ṛi* (the last vowel with anything that follows it—No. 32) of a *bha* (No. 185). Hence in the case of *katara* "which of the two?" formed by the affix *ātara* (No. 170), when '*adḍ*' is

substituted for *su* or *am* by No. 266, we have 1st and 2nd s. *katara* + *add* = *katarat* (No. 165) or *katarad*, 1st and 2nd d. *katara*, 1st and 2nd p. *katarāṇi*, voc. s. *he katarat*. The rest is like the masculine. In the same way *katamat*, *itarat*, *anyat*, and *anyatarat*. But *anyatama* makes *anyatamam* (like *jñānam* No. 258), because the citation of *anyatara*, in No. 170, shows that *anyatara* and *anyatama* are not held to be formed from *anya* by the affixes *ḍatara* and *ḍatama* included in the list there given.

एकतरात् प्रतिषेधः । एकतरम् ।

No. 268.—“There should be a PROHIBITION of the substitution, directed by No. 266, for the affix that comes AFTER EKATARA.” Hence 1st and 2nd s. *ekatarām*.

ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य । १ । २ । ४७ ।

अजन्तस्येत्येष । शीपं ज्ञानवत् ।

No. 269.—THE SHORT vowel shall be the substitute, IN THE NEUTER, OF A CRUDE FORM provided it end in a vowel. Hence *br̥pá* + *su* = *br̥pam* “having wealth,” like *jñāna* (No. 258).

खमोर्नपुंसकात् । ७ । १ । २३ ।

लुक् स्यात् । वारि ।

No. 270.—OF SU AND AM AFTER A NEUTER, let there be the elision called *luk* (Nos. 209 and 211). Hence *vāri* + *su* = *vāri* “water.”

इदोऽचि विभक्तौ । ७ । १ । ७३ ।

इजन्तस्य ह्रीवस्य नुमचि विभक्तौ । वारिणी । वारीणि । न नुमन्ते-
त्यस्यानित्यत्वात् पक्षे सम्बद्धिनिमित्तो गुणः । हे वारि । हे वारे ।
घेर्ङितीति गुणे प्राप्ते । षट्प्रोत्त्वतृज्वद्वावगुण्येभ्यो नुम् पूर्वविप्रतिषे-
धेन । वारिणे । वारिणः २ । वारियोः २ । नुमचिरेति नुद् ।
वारीणाम् । वारिणि । ह्लादो वारिवत् ।

No. 271.—Let *num* be the augment OF a neuter ending in IK, WHEN A CASE-AFFIX beginning with ACH FOLLOWS. Hence 1. d. *vāri* + *au* = *vāriṅ*, 1. p. *vāri* + *jas* = *vāriṅs* (No. 197).

As the rule No. 211 is not invariable, we have, alternatively, the *guna* caused by *sambuddhi* (No. 189). Hence either *he vāri* (No. 271) or *he vāra*. [That the rule is not invariable, Patañjali declares in the *Mahābhāṣya*.]

When the affixes with an indicatory *ś* are to be added, *guna* is obtained from No. 192; but *num* takes effect to the exclusion not only of *guna* but of *vridhhi* (No. 202) and the substitution of *su* (No. 194) and the being regarded as ending in *trich* (No. 224) the prior rule here debarring the subsequent (contrary to the general principle laid down at No. 132). Hence 4. a. *vāriṅa*, 5. and 6. a. *vāriṅak*, 6. and 7. d. *vāriṅoh*. In the 6. p. according to the *vārti*-*ka* No. 231, there is *auś*, and then the preceding vowel is lengthened by No. 168—thus *vāriṅām*. In the 7. a. (by the same rules as the 5th and 6th) *vāriṅā*. With the affixes beginning with consonants, the word is declined like *hari* (No. 187).

अस्तिदधिसस्यस्यममङुदातः । ७ । १ । ७५ ।

ददाधधि ।

No. 272.—Instead OF *ASTHI* “a bone,” *DADHI* “curdled milk,” *SAKTHI* “the thigh,” AND *AKSHI* “the eye,” there shall be *ANAN* ACUTELY ACCENTED, when *ś* follows, or any of the subsequent terminations beginning with a vowel.

अपोपोऽनः । ६ । ४ । १३४ ।

अङ्गावयवोऽर्धनामस्थानयजादिस्वादिपरो योऽन् तस्याकारस्य लोपोः । दधा । दधे । दधः २ । दधोः २ ।

No. 273.—There is ELISION OF the *A* OF *AN* followed by one of the affixes *su* &c. beginning with *y* or *uch*, those affixes called *carvanāmasthāna* being excepted, and the *an* being a portion of the *oṅga*. Hence 3. a. *dadhi* + “*nak*” + *ś* = *dadhna*, 4. a. *dadhna*, 5. and 6. a. *dadhnak*, 6. and 7. d. *dadhnoh*.

विभाषा ङिञ्योः । ६ । ४ । १३६ ।

अङ्गावयवोऽर्धनामस्थानपरो योऽन् तस्याकारस्य लोपो वा स्या-
ङिञ्योः परयोः । दधि । दधनि । शेषं वारिवत् । एवमस्यसकृद्याच ।

सुधि । सुधिनी । सुधीनि । हे सुधे । हे सुधि । सुधिनेत्यादि । मधु । मधुनी । मधूनि । हे मधो । हे मधु । सुलु । सुलुनी । सुलूनि । सुलुनेत्यादि । धातृ । धातृणी । धातृणि । धातृणाम् । हे धातः । एवं वाचादयः ।

No. 274.—WHEN *NI* AND *ŚI* FOLLOW, the elision is OPTIONAL of the *a* of *an*, that being a portion of the *aṅga*, and followed not by a *sarvanāmasthāna*.

Example, 7. s. *dadhni* or *dadhani*. The remainder is like *śri* (No. 270). In the same way *asthi*, *sakthi*, and *akshi*.

The word *sudhī* "intelligent" makes 1. s. *sudhi* (Nos. 266 and 270), 1. d. *sudhinī*, 1. p. *sudhīni*, voc. s. *he sudhe* (No. 189) or *he sudhi* (No. 211, see No. 271), 3. s. *sudhinā*, and so on. So 1. s. *nadhu* "sweet," 1. d. *madhunī*, 1. p. *madhīni*, voc. s. *he madho* or *he madhu*, and so *sulu* "which cuts well," 1. d. *sulunī*, 1. p. *ulūni*, 3. s. *sulunā*, and so on. Again, 1. s. *dhātṛi* "fostering," 1. d. *dhātṛinī*, 1. p. *dhātṛīni*, 6. p. *dhātṛīnām* (Nos. 167, 163 & 135), voc. s. *he dhātah* (Nos. 186 and 110). In the same way *jñātṛi* "intelligent," and the like.

एच इग्भस्वादेशे । १ । १ । ४८ ।

प्रद्यु । प्रद्युनी । प्रद्यूनि । प्रद्युनेत्यादि । प्ररि । प्ररिणी । प्ररीणि । प्ररिणा । एकदेशविकृतमनन्यवत् । प्रराभ्याम् । प्ररीणाम् । सुनु । सुनुनी । सुनूनि । सुनुनेत्यादि ।

। इत्यजन्तनपुंसकलिङ्गाः ।

No. 275.—OF *ECH IK* is the substitute, WHEN SHORT *A* IS SUBSTITUTED. Thus, 1. s. (*pra + dyau + su =*) *pradyu* "heavenly," 1. d. *pradyunī*, 1. p. *pradyīni*, 3. s. *pradyunā*, &c. ; so too (*pra + ai + su =*) *prari* "possessed of great wealth", 1. d. *prarinī*, 1. p. *prarīni*, 3. s. *prarinā* &c. In accordance with the maxim that "what is partially altered does not become something quite different," though the *ai* has been changed to *i*, yet No. 239 applies to the 3rd d. giving *prarābhyām*, 6. p. *prarīnām*. In the same

way ($su + nau + su =$) $sunu$ "possessed of good boats," 1. d. $sunu-$
 nā, 1. p. $sunūni$, 3. a. $sununā$, and so on.

So much for neuters ending in vowels.

MASCULINES ENDING IN CONSONANTS.

१ हलन्तपुंलिङ्गाः ।

शो ङः । ङ । २ । ३१ ।

कसि पदान्ते ष । लिट् । लिङ् । लिङो । लिङ् । लिङ्गम् ।

लिट्सु । लिट्सु

No. 276.—Instead OF H let there be ηh , when *jhal* follows, or at the end of a *pada*. Thus $lih + su = li\eta$ or $li\eta$ (Nos. 199, 82 and 166) "who licks," 1. d. $lihau$, 1. p. $lihah$, 3. d. $li\eta bhydm$ (No. 184), 7. p. $li\eta su$ or $li\eta su$ (No. 102).

दादेर्धातोर्घः । ङ । २ । ३२ ।

कसि पदान्ते षोपदेशे दादेर्धातोर्घस्य षः ।

No. 277.—When *jhal* follows, or at the end of a *pada*, GH is the substitute OF the H OF WHAT verbal root, in an *upadeśa* (see No. 5, here referring to the grammatical list called *dhātupāṭha*), BEGINS WITH D.

रकाषो वशो भव ऋषन्तस्य रध्वोः । ङ । २ । ३७ ।

षात्कवयवस्येकाषे ऋषन्तस्य वशो भव् शे ष्वेपदान्ते ष । धुक् ।

धुम् । दुहो । दुहः । धुभ्याम् । धुषु ।

No. 278.—BHASH is the substitute OF BASH being part OF WHAT verbal root HAS but ONE VOWEL AND ENDS IN JHASH, WHEN S OR DEW FOLLOWS, or at the end of a *pada*. Thus $duh + su = dhuk$ or $dhug$ "who milks" (No. 277), 1. d. $duhou$, 1. p. $duhah$, 3. d. $dhugbhydm$ (No. 184), 7. p. $dhuketu$ (No. 169).

वा इहमुहष्वृष्यिहाम् । ङ । २ । ३३ ।

एषां हस्य वा घो मलि पदान्ते च । ध्रुक् । ध्रुग् । ध्रुद् । ध्रुह् ।
द्रुहो । द्रुहः । ध्रुभ्याम् । ध्रुहभ्याम् । ध्रुवु । ध्रुदसु । ध्रुदस्यु ।
एवं मुद् ।

No. 279.—When *jhal* follows, or at the end of a *pada*, *gh* shall be **OPTIONALLY** the substitute OF **DRUH** “to hate,” **MUH** “to be foolish,” **SNUH** “to be sick,” AND **SNIH** “to be unctuous.”

Thus *druh*+*su*=*dhruk* or *dhrug*, or, alternatively, *dhruf* or *dhrud*, “who hates,” 1. d. *druhau*, 1. p. *druhik*, 3. d. *dhrugbhyám* or, alternatively, *dhrudbhyám*, 7. p. *dhrukaku* or *dhrufau*, or (No. 102) *dhrustau*. In the same way *muh*.

धात्वादेः घः सः । ६ । १ । ६४ ।

स्रुद् । स्रुह् । स्रुक् । स्रुग् । एवं स्निह् ।

No. 280.—**S** is the substitute OF **SH** INITIAL IN A **VERBAL** ROOT. Thus the root cited in No. 279, which in the grammatical list appears in the shape of *shnuh*, becomes, when at the end of a word, in the 1. a. *snuf*, *snud*, *snuk* or *snug*. In the same way *snih*.

सङ्गथः संप्रसारणम् । १ । १ । ४५ ।

No. 281.—Let **IK** substituted in the place OF **YAN** be called **SAṆPRASÁRAṆA**.

वाह् जद् । ६ । ४ । १३२ ।

भस्य वाहः संप्रसारणमूढ् ।

No. 282.—**UṬH** is the *saṅprasāraṇa* (No. 281) OF *vāh*, when this is a *bha* (No. 185). Thus we should have *ś*+*āh*.

संप्रसारणाच्च । ६ । १ । १०८ ।

संप्रसारणादचि पूर्वस्यपमेकादेशः । वृद्धिः । विश्वोद् । इत्यादि ।

No. 283.—And **AFTER** A **SAṆPRASÁRAṆA**, if *ack* follows, the form of the prior is the single substitute. Thus we have (No. 282) *ś*+*āh*=*āh*. Then (by No. 42) there is *vṛiddhi*, whence we have 2. p. *viśva*+*āh*+*śas*=*viśvaśah* “the all sustaining,” &c.

चतुरनडुषोरामुदात्तः । ७ । १ । ६८ ।

No. 284.—OF CHATUR AND ANADUḤ ACUTELY ACCENTED AM is the augment, (when a *survanāmasthāna* follows). [Thus we get *anaḍuḥ*. No. 265.]

सावनडुषः । ७ । १ । ६९ ।

नुम् । अनड्वान् ।

No. 285.—WHEN SU FOLLOWS, *num* is the augment OF ANADUḤ. The word having been previously altered by No. 284, we have *anaḍuḥ + num + su = anaḍvān* "an ox." [The elision of *h* by No. 26 is not perceived by No. 200—see No. 39—so that the *s* is not elided.]

घम् सम्बुधौ । ७ । १ । ६६ ।

हे अनड्वन् । अनड्वो २ । अनडुहः ।

No. 286.—WHEN SU GIVES the SENSE OF the VOCATIVE, the augment of *anaḍuḥ* and *chatur* is AM. Thus *he anaḍvān*, 1st and 2nd d. *anaḍvohau*, 2nd p. *anaḍvahaḥ*.

वसुपुंषुध्वंस्वनडुषां दः । ८ । १ । ७२ ।

यान्तस्य वस्वन्तस्य संसादेश्च दः स्यात् पदान्ते । अनडुङ्गामित्यादि । यान्तेति किम् । विद्वान् । पदान्तेति किम् । मस्तस् । ध्वस्तम् ।

No. 287.—At the end of a *pada*, let D be the substitute OF that which, formed by the affix VASU, ends in *s*, and of BRAN̄SU "to fall down," DHVĀRSU "to fall down," AND ANADUḤ. Thus, 3rd d. *anaḍudbhyaṃ* &c. (No. 184). Why if it "ends in *s*?" Witness *vidvān*, the 1st s. m. of *vidvās* "learned," (where the *pada*, though formed by *vasu*, does not end in *s*). Why "at the end of a *pada*?" Witness *svastam*, and *dhvastam*, "decayed" (where the final *s* of the root is not the final of a *pada*).

सहेः साडः सः । ८ । ३ । ५६ ।

सहृदस्य सहेः यस्य मूर्ध्न्यादेशः । तुराषाद् । तुराषाह् । तुराषादो । तुराषाहः । तुराषाङ्गामित्यादि ।

No. 288.—Let there be a cerebral substitute in the room OF the S OF the root SHAHA in the shape OF SÁP. Hence in the 1. a of *turásáh* "Indra," we have *turásáhá* or *turásáhá* (No. 276). When the *h* is not changed to *gh*, the present rule does not apply—thus 1st d. *turásáhau*, 1st p. *turásáhah*. In the 3rd d. again *turásáhá-bhyám*, and so on.

दिव प्रौत् । ७ । १ । ८४ ।

दिविति प्रातिपदिकस्योत् स्यात् षो । सुद्योः । सुदिवो ।

No. 289.—Let AUT be the substitute OF the crude form DIV, when *su* follows. Thus *sudiv* becomes (*sudi*+*au*=) *sudyau*, and 1st a. *sudyauh* "passing pleasant daya." In the 1st d. *sudivau*.

दिव उत् । ६ । १ । १३१ ।

पदान्ते । सुद्युभ्यामित्यादि । चत्वारः । चतुरः । चतुर्भिः । चतुर्भ्यः ।

No. 290.—At the end of a *pada*, let UT be the substitute OF DIV. Thus 3. d. *sudyubhyám*, and so on.

We have now to consider the declension of *chatur* "four." By No. 284 this word takes the augment *ám* in the 1st p. *chaturáh*. The declension then goes on regularly—2nd p. *chaturah*, 3rd p. *chaturbhik*, 4th p. *chaturbhyah*.

षट्चतुर्भ्यश्च । ७ । १ । ५५ ।

शभ्य चामो नुडागमः ।

No. 291.—Let *nu* be the augment (No. 103) of *ám* (6th p.) coming AFTER SHAT (No. 324) AND CHATUR.

रषाभ्यां ना णः समानपदे । ८ । ४ । १ ।

No. 292.—Let ण be substituted in the room OF N coming AFTER R OR SH IN THE SAME PADA.

अथै रषाभ्यां हे । ८ । ४ । ४६ ।

चतुर्षाम् ।

No. 293.—There are optionally two in the room of the pre-

स्योऽस्य यत् coming AFTER R OR H AFTER A VOWEL. Thus we have 6th p. *chaturṅgam*.

रोः सुपि । ८ । ३ । १६ ।

रोरेष दिवर्गः सुपि । बत्वम् । बस्य द्वित्वे प्राप्ते ।

No. 294.—Instead OF RU only (& not of the r which has not an indicative u) there shall be *visarga*, WHEN SUP (7th p.) FOLLOWS. Hence the substitution of *visargu* does not take place in the case of *chatur*. In the 7th p. the change of s to sh is obtained from No. 169; and then the reduplication of the sh offering itself in No. 293, we look forward.

शरोऽषि । ८ । ४ । ४६ ।

शचि परे शरो न द्वे स्तः । चतुर्थे ।

No. 295.—There are not two in the room OF A SIBILANT, WHEN A VOWEL FOLLOWS. Hence *chaturshu*.

मो मो धातोः । ८ । २ । ६४ ।

षदान्ते । प्रथाम् ।

No. 296.—At the end of a *pada*, N is the substitute OF the M OF A VERBAL ROOT. Thus 1st s. *prabhm + su = prabhn* "tranquil."

किमः कः । ७ । २ । १०३ ।

किमत्तो । कः । को । के । इत्यादि । सर्वेषु ।

No. 297.—When a case-affix follows, KA is the substitute OF the interrogative pronoun KIM. Thus 1st s. *kak* "who?" 1st d. *kas*, 1st p. *ks* (No. 171), and so on, like *sarva* (No. 172).

इदमो मः । ७ । २ । १०८ ।

यो । त्यदाद्यत्वापवादः ।

No. 298.—When *su* follows, let M be the substitute of the pronoun IDAM "this." This direction, to substitute m for ma, debars the substitution of a by No. 213.

इदोऽयं पुंसि । ७ । २ । १११ ।

इदम इदोऽय् सो पुंसि । अयम् । त्यदाद्यत्वे ।

No. 299.—When *su* follows, IN THE MASCULINE, *ay* is the substitute OF the *id* of the pronoun *idam* (No. 298). Thus 1st s. *ayam*. In the other cases *a* is substituted for the final by No. 213.

अतो गुणे । ६ । १ । ६७ ।

अपदान्तादतो गुणे पररूपमेकादेशः ।

No. 300.—If *GUṆA* come AFTER short *A* not final in a *pada*, the single substitute for both is the form of the subsequent.

Thus, when *a* (by No. 213) is substituted for the *m* of *idam*, we have *ida + a = ida*.

दश्च । ७ । २ । १०६ ।

इदमो दस्य मः स्याद्विभक्तो । इमो । इमे । त्यदादेः सम्बोधनं नास्तीत्युत्सर्गः ।

No. 301.—AND let *m* be the substitute OF the *D* of *idam*, when a case-affix follows. Thus 1st d. *imam* (No. 213), 1st p. *ims* (No. 171).

It is a peculiarity of the pronouns *tyad* &c. that they are not used in the vocative.

अनायकः । ७ । २ । ११२ ।

अककारस्येदम इदोऽनापि विभक्तो । आबिति प्रत्याहारः । अनेन ।

No. 302.—The substitute for the *id* OF WHAT *idam* IS WITHOUT *K* (No. 1321) is *AN*, WHEN one of the case-affixes termed *ĀP* FOLLOWS. This *āp* is a *pratyāhāra* formed of the *ā* of the 3rd case sing. and the *p* of the 7th pl. and denoting these and the intermediate cases—(Compare No. 183). Thus we have 3rd s. *anena*.

इति लोपः । ७ । २ । ११३ ।

अककारस्येदम इदो लोप आपि इलादो । मानर्ध्वोऽलोऽन्त्यविधिरन्ध्यासविकारे ।

No. 303.—WHEN *āp* (No. 302) that begins with A CONSONANT

FOLLOWS, there is ELISION of the *id* of the *idam* which is without *k* (No. 1321). According to No. 27, the elision should be only of the final, and not of the whole *id*—but we are told that No. 27 does not apply to what (like *id*) has no meaning, except in the case of changes connected with the reduplication of verbs (No. 427). Thus, there remains of the word only *a*.

घाघन्तवदेकस्मिन् । १ । १ । २१ ।

एकस्मिन् क्लियमाद्यं कार्यमादाविधान्त इव स्यात् । सुपि चेति दीर्घः । आभ्याम् ।

No. 304.—Let an operation be performed ON A SINGLE letter AS UPON AN INITIAL OR UPON A FINAL.

For Example,—by No. 160, it is directed that a final *a* is to be lengthened before a case-affix beginning with *yan*—but a caviller might object that the solitary *a* obtained from No. 303 is initial, and cannot therefore be final. The present rule therefore declares that it is to be regarded as either the one or the other as the case may require. Hence we have 3rd du. (*a* + *bhyām* =) *ābhyām*.

नेदमदपोरक्षोः । ७ । १ । ११ ।

अकारयोरिदमदसोर्मिस एस् न । यमिः । अस्मे । यभ्यः । अस्मात् । अस्य । अनयोः २ । यवाम् । अस्मिन् । एषु ।

No. 305.—*Ais* (No. 161) is NOT substituted for *bhis* AFTER the pronouns *IDAM* OR *ADAS* WITHOUT *K* (No. 1321). Hence 3rd p. *ebhik* (No. 164), 4th s. *usmai* (Nos. 303 and 172), 4th p. *ebhyah*, 5th s. *asmat* (No. 175), 6th s. *asya* (No. 159), 6th and 7th du. *anayoh* (Nos. 302 and 166), 6th p. *eshām* (No. 174), 7th s. *asmin* (No. 173), 7th p. *eshu* (No. 169).

द्वितीयाटौस्वेनः । २ । ४ । ३४ ।

इदमेतदोरन्वादेशे । किञ्चित् कार्ये विधातुमुपात्तस्य कार्यान्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वादेशः । यथा । अनेन व्याकरणमधीतमेन हन्तोऽध्यापयेति । अनयोः पविचं कुलमेनयोः प्रभूतं स्वमिति । हन्म् । ह्नो । ह्नान् । हनेन । हनयोः २ । राजा ।

No. 306.—WHEN an affix of the 2nd CASE, OR ङÁ OR OS FOLLOWS, let ENA be the substitute of *idam* and *etad*, in the case of its re-employment (*anvādeśa*) in the subsequent members of a sentence in which the pronoun has already been used. By “re-employment” (*anvādeśa*) is meant the employment again of what has been employed to direct some operation, to direct another operation. As, for example, “The grammar has been studied by him (*anena*), now set him (*enam*) to read the *Vedas*.” Or again “Of these two (*anayoh*) the family is illustrious—and their (*enayoh*) wealth is great.” The cases in this form are 2nd s. *enam*, 2nd. *enau*, 2nd p. *enān*, 3rd s. *enena*, 6th and 7th du. *enayoh*.

We now come to the declension of *rājan*, which makes 1st a *rājá* “a king” (Nos. 197, 199, and 200).

न ङिसम्बुद्धोः । ८ । २ । ८ ।

नस्य लोपो न छे सम्बुद्धो च । हे राजन् ।

No. 307.—There is NOT elision of न, WHEN ङI or SAMBUDDHI (No. 151), FOLLOWS. Thus *he rājan* “oh king.”

ङावुत्तरपदे प्रतिषेधः । ब्रह्मनिष्ठः । राजानो । राजानः । राज्ञः ।

No. 308.—According to *Kātyāyana* there is “a PROHIBITION of No. 307, WHEN there is ङI AND A SUBSEQUENT TERM forming a compound.” Thus *brahman + niṣṭha = brahmanishṭhak* “abiding in *Brahma*.” In the 1st and 2nd d. *rājānau*, 1st p. *rājānah*, 2nd p. *rājñah* (Nos. 185, 273, and 76).

नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुग्विधिषु कृति । ८ । २ । २ ।

सुम्बिधो स्वरविधो संज्ञाविधो कृति तुम्बिधो नलोपोऽसिद्धो नान्यथा ।

राजाश्च इत्यादावित्यसिद्धत्वादात्वमेत्वमेत्त्वं च न । राजभ्याम् । यत्त्वा । यत्त्वानो । यत्त्वानः ।

No. 309.—THE ELISION OF N (No. 200) shall be as if it had not taken effect (No. 39) IN SO far as regards RULES directing the application OF CASE-AFFIXES, OR relating TO ACCENTUATION OR the attribution of NAMES (as in No. 324) OR the augment TUK WHEN THERE IS A KRIT-AFFIX (Nos. 816 and 8827), but the elision shall

not be so regarded elsewhere. Hence the actuality of the elision is recognised in such instances as *rāja + aśva = rājāśva* "the king's horse," where the rule that presents itself (in this instance No. 55) is not one of those just enumerated. On the other hand, from the elision's not being regarded as having taken effect, there is neither prolongation of the vowel (No. 160) nor the change of *a* to *ē* (No. 164) nor the substitution of *aiś* for *bhis* (No. 161). Hence 3rd d. *rājābhyām*.

We have next to decline *yajvan* "a sacrificer," which makes 1st s. *yajvā*, 1st d. *yajvānau*, 1st p. *yajvānah*.

न संयोगादमन्तात् । ६ । ४ । १३७ ।

यमान्तसंयोगादनोऽकारस्य लोपो न । यच्चनः । यच्चना । यच्चभ्या-
सु । ब्रह्मस्यः । ब्रह्मसा ।

No. 310.—There is NOT elision of the *a* of *an* (No. 273), when it comes AFTER a CONJUNCT CONSONANT ENDING IN V OR M. Thus 2nd p. *yajvanah*, 3rd s. *yajvānā*, 3rd d. *yajvābhyām*. In the same way, from *brahman* "Brahma," we have 2nd p. *brahmanah*, 3rd s. *brahmānā*.

इन्द्रन्पुषार्यम्यां शौ । ६ । ४ । १२ ।

इवां शक्वेवोपधाया दीर्घो नान्यथ । इति निषेधे प्राप्ते ।

No. 311.—The penult letter is lengthened (No. 197) of the affix IN (indicating a possessor), HAN "to strike," PÚSHAN "the sun," AND ARYAMAN "the sun," only WHEN ŚI FOLLOWS (No. 262 and 263). A prohibition thus presenting itself (to the lengthening of the penult vowel in the 1st s. of the word *vritrahan* "Indra—the destroyer of the demon *Vritra*," we look forward).

शौ च । ६ । ४ । १३ ।

इन्द्रदीनामुपधाया दीर्घोऽसम्बुद्धो शौ । वृषहा । हे वृषहन् ।

No. 312.—AND WHEN SU FOLLOWS, not in the sense of the vocative singular, the long vowel is the substitute of the penult of *in* &c. (No. 311). Thus 1st s. *vritrahā*, voc. s. *he vritrahan*.

इकाजुत्तरपदे चः । ८ । ४ । १२ ।

यद्वाचुतरपदं यस्य तस्मिन् समासे पूर्वपदस्यान्निमित्तात् परस्य
प्रातिपदिकान्तनुम्बिभक्तिस्थस्य नस्य चः । वृषद्गणो ।

No. 313.—IN A COMPOUND THE LATTER TERM OF WHICH CON-
TAINS BUT ONE VOWEL, let there be a cerebral ऋ in the room of the
dental ण that follows anything which, standing in the prior term,
is qualified to cause (No. 292) the change, provided the dental ण
be at the end of a *prátipadika*, or be the augment *num* (No. 264),
or occur in a *vidhakti* (No. 150). Thus 2nd d. *vṛitrahāṇas*
(though the ण is not in the same *páda* with the र).

हो हन्तेऽर्षिचेषु । ७ । ३ । ५४ ।

ञिति णिति प्रत्यये नकारे च परे हन्तेर्हकारस्य कुत्वम् । वृषद्गः ।
इत्यादि । एवं शार्ङ्गिन् यशस्विन्नयमन् पूषन् ।

No. 314.—IF AN AFFIX WITH AN INDICATORY ऋ OR ण FOLLOW,
OR if ण follow, *ku* (i. e. one of the gutturals *ka kha ga gha ka*) is the
substitute OF the H OF the word HAN “to kill.” Thus (No. 273) in
the 2nd p. *vṛitraghnaḥ* &c.

In the same way are declined *śárṅgin* “Indra,” *yáśasvin*
“famous,” *aryaman* “the sun,” and *páśhan* “the sun.”

मघवा बहुधम् । ६ । ४ । १२८ ।

मघवन्शब्दस्य चा तु इत्यन्तादेशः । अ इत् ।

No. 315.—OF the word MAGHAVAN “Indra,” *ṛi* is OPTIONALLY
the substitute. In *ṛi* the *ri* is indicatory.

उगिद्घां सर्वनामस्थानेऽघातोः । ७ । १ । ७० ।

अघातोऽगितो ग्लोपिनोऽस्युतेश्च मुम् स्यात् सर्वनामस्थाने । मघ-
वान् । मघवन्तो । मघवन्तः । हे मघवन् । मघवद्गाम् । तृत्याभाषे ।
मघवा । सुटि राजवत् ।

No. 316.—Let *num* be the augment OF THAT WHICH, NOT
BEING A VERBAL ROOT, HAS AN INDICATORY UK, and of the verbal
root *anichu* “to go” with its *n* elided, WHEN A SARVANÁMASTHÁNA
(No. 183) FOLLOWS. Thus 1. a *maghavān* (Nos. 199, 26, and 197),

1. d. *maghavantau* (No. 265), 1. p. *maghavantah*, voc. s. *he maghavan*, 3. d. *maghavadbhyám*. If *tri* is not substituted (No. 315) we have 1. s. *maghavá*, and, with the five first affixes (*suť*), the word is declined like the word *rájan*.

श्वयुवमघोनामतद्धिते । ६ । ४ । १३३ ।

चन्नन्तानां भानामेषामतद्धिते संप्रसारणम् । मघोनः । मघवभ्याम् ।

द्वयं श्वन् युवन् ।

No. 317.—Instead of *śWAN* "a dog," *YUVAN* "a young man," AND *MAGHAVAN* "Indra," WHEN they are called *bha* (No. 185) and when a *TADDHITA* affix (No. 1067) DOES NOT FOLLOW, there is the *an̄prasāraṇa* (No. 281). Hence 5. s. *maghonah* (No. 283), 3. d. *maghavadbhyám*. So far in like manner *śwan* and *yuvan* are declined.

न संप्रसारणे संप्रसारणम् । ६ । १ । ३७ ।

यूनः । यूना । युवभ्यामित्यादि । चर्वा । हे चर्वन् ।

No. 318.—Let there NOT be a *SAṆPRASÁRAṆA*, WHEN a *SAṆPRASÁRAṆA* FOLLOWS. Hence in 2. p. *yúnah*, where the *v* of *yuvan* is replaced by the *an̄prasāraṇa*, the preceding *y* is not to be changed to a vowel.

So again 3. s. *yúná*. In the 3. d. *yuvadbhyám*, and so on.

The word *arvan* "a horse" makes 1. s. *arvá*, voc. s. *he arvan*.

चर्वयस्त्रसावनमः । ६ । ४ । १२७ ।

नसा रहितस्याचर्वन्नस्याङ्गस्य तृ हत्यन्तादेशो न तु सो । चर्वन्तो । चर्वन्तः । चर्वद्गामित्यादि ।

No. 319.—*Tri* is the substitute OF the final of an inflective base ending in *ARVAN* WITHOUT the privative prefix *NAṬ*, but NOT WHEN *SU* FOLLOWS. Thus 1. d. *arvantau* (No. 316), 1. p. *arvantah*, 3. d. *arvadbhyám*, and so on.

पविमथ्युमुषामात् । ७ । १ । ८५ ।

ये ।

No. 320.—OF the words PATHIN “a traveller,” MATHIN “a oburner,” AND RIBHUKSHIN “Indra,” long \acute{a} is the substitute, when *su* follows. [In the *sūtra* the finals of these three words do not appear by reason of No. 200.]

इतोऽत् सर्वनामस्थाने । ७ । १ । ८६ ।

पथ्यादेः ।

No. 321.—Instead OF the short *i* of *pathi* &c. (No. 320) there is short *a*, WHEN A SARVANĀMASTHĀNA (No. 183) FOLLOWS.

यो न्यः । ७ । १ । ८७ ।

पथिमथोस्यस्य न्यादेय. सर्वनामस्थाने । पन्याः । पन्याने । पन्यामः ।

No. 322.—NTH is the substitute OF the TH of the words *pathin* and *mathin*, when a *sarvanāmasthāna* follows. Thus 1. a. *panthāh* (No. 321), 1. d. *panthānas*, 1. p. *panthānah*.

भस्य ढेर्लोपः । ७ । १ । ८८ ।

भस्य पथ्यादेष्टिलोपः । पथः । पथा । पथिभ्याम् । एवं मच्चिन् च्चमच्चिन् ।

No. 323.—There is ELISION OF the \ddot{r} (No. 52) of *pathin* &c. (No. 320), WHEN the word is a BHA (No. 185). Hence 2. p. *pathah*, 3. a. *pathā*, 3. d. *pathibhyām*. In the same way *mathin* and *ribhukshin* (No. 320) are declined.

षान्ता षट् । १ । १ । २४ ।

षान्ता नान्ता च संख्या षट्संज्ञा स्यात् । पञ्चनृशब्दो नित्यं बहु-
वचनान्तः । पञ्च । पञ्च । पञ्चमिः । पञ्चभ्यः २ । नृट् ।

No. 324.—Let a numeral, ENDING IN SH OR N be called SHAT. The word *pañchan* “five” is always plural:—1. p. *pañcha*, 2. p. *pañcha*, 3. p. *pañchabhīh*, 4. and 5. p. *pañchabhyah*. In the 6th p. the augment *nuf* (No. 291).

नोपधायाः । ६ । ४ । ७ ।

नान्तस्योपधाया दीर्घो नामि । पञ्चानाम् । पञ्चसु ।

325.—When *nám* follows, the long vowel is the substitute OF THE PENULT LETTER OF that which ends in N. Thus 6. p. *pañcánám*, 7. p. *pañcharu*.

अष्टम आ विभक्तौ । ७ । २ । ८४ ।

ह्लादो वा स्यात् ।

No. 326.—WHEN A CASE-AFFIX beginning with a consonant FOLLOWS, let *á* be optionally the substitute OF the word ASHTAN "eight."

अष्टम्य षौश । ७ । १ । २१ ।

कृताकारादष्टनो अश्यसेरोश् । अष्टम्य इति वक्तव्ये कृतात्वनिर्देशो अश्यसेर्विषय आत्वं ज्ञापयति । अष्टो २ । अष्टम्यः २ । अष्टानाम् । अष्टासु । आत्वाभावे । अष्ट यञ्जवत् ।

No. 327.—*auś* is substituted for *jus* and *śas* coming AFTER the word ASHTAN, when (in accordance with the option allowed by No. 326) it has taken *á* as its final.

As (it might have been expected that) *ashṭabhyah* (with a short *a*) was to be enounced (in the *sūtra*), the exhibition of the word with the long *á* (*ashṭábhyaḥ*) informs us that the substitution of long *á* (No. 326) takes place in the case of *jas* and *śas* (although these affixes do not begin with consonants).

Thus 1. and 2. p. *ashṭau*, 4. and 5. p. *ashṭábhyaḥ*, 6. p. *ashṭánám*, 7. p. *ashṭásu*. On the alternative of the change to *á* (No. 321) not being made, *ashṭan* is declined like *pañchan* (No. 319).

अत्विग्दधृक्ष्ण्दिगुष्णिगप्सुयुञ्जिद्गुष्वा च । ३ । २ । ५६ ।

इम्यः क्षिप्रश्चैः सुप्यपपदे । युञ्जिद्गुष्वाः केवलयोः । क्षुञ्जेर्नेलो-
याम्नावरच निपात्यते । कनाधितो ।

No. 328.—AFTER *ṛITWIK* "a domestic chaplain," *DADHRĪK* "impudent," *ERAK* "a garland," *DĪK* "a direction," *UṢHṆĪK* "a quatrain," *AḌCHU* "to worship," *YUJĪR* "to join," AND *KRUṆCH* "to approach," there shall be the affix *twi*.

This affix comes after *anahu* only when a word ending with a case-affix precedes it in composition. It comes after *yujir* and *kruncha* when these are uncombined. The non-elision of the *a* (by 363) of *kruncha* is an irregularity.

The letters *k* and *n* are indicatory in the affix *krin*.

छदतिङ् । ३ । १ । ६३ ।

अथ धात्वधिकारे तिङ्निचः प्रत्ययः कृत्स्नः स्यात् ।

329.—In this portion of the *sūtras* in which there is a reference (No. 138) to verbal roots, let any affix EXCEPT *TIṢ* (No. 407) be called *KRIT*.

वेरपृक्तस्य । ६ । १ । ६७ ।

लोपः ।

No. 330.—OF *VI* when REDUCED TO A SINGLE LETTER (Nos. 198 and 36) there is elision.

दिग्प्रत्ययस्य कुः । ८ । २ । ६२ ।

द्विन् प्रत्ययो यस्मात् तस्य क्वर्गोऽन्तादेशः पदान्ते । इत्यस्यासिद्धत्वाच्चेः कुरिति कृत्वम् । अत्विग् । अत्विक् । अत्विचे । अत्विभ्याम् ।

No. 331.—At the end of a *pada*, A letter of the GUTTURAL class is the substitute for the final OF that after which THE AFFIX *KWIN* comes.

As this *sūtra* is non-existent in the sight of No. 333, the *j* of *ritwij* is (by No. 333, though the *Siddhānta Kaumudī* traces the change through Nos. 334 and 32, back to No. 331) changed to a guttural, and we have 1. a. *ritwig* or *ritwik*, 1. d. *ritwijou*, 2. d. *ritwigbhyaṃ*.

युधेरसमाप्ते । ७ । १ । ७१ ।

युधेः सर्वनामस्थाने गुम् स्यादसमाप्ते । सुलोपः । संयोगान्तलोपः । कृत्वेन नस्य ङः । युङ् । युञ्चो । युञ्चः । युञ्च्याम् ।

No. 332.—When a *sarvanāmasthāna* (No. 183) follows, let *su* be the augment OF YUJ NOT IN A COMPOUND. In the l. a. when we have *yuj+su*, the *su* is elided by No. 199; then the *j* is elided by No. 6; and then the dental *n* is changed to the guttural *ś* by No. 331, giving *yus̄* “who joins,” 1st d. *yun̄jau*, 1st p. *yun̄jah*, 3rd d. *yugbhyām* (No. 333).

चोः कुः । ८ । २ । ३० ।

चर्षगस्य चर्षगः स्यात्कलि पदान्ते च । सुयुक् । सुयुचो । सुयुभ्याम् । खन् । खञ्चो । खञ्भ्याम् ।

No. 333.—When *jhal* follows, or at the end of a *pada*, instead of the PALATAL class of letters, let there be A GUTTURAL.

Thus in the compound formed of *su* “well,” and *yuj* “to join,” we have 1st s. *suyuk* “who applies himself well,” 1st d. *suyujau*, 3rd d. *suyugbhyām*.

The word *khan* “who limps” (from the root *khaji* No. 497) makes 1st d. *khan̄jau*, 3rd d. *khan̄bhyām*.

व्रथश्चसृजसृजमृजयजराजधाजच्छशां षः । ८ । २ । ३१ ।

कलि पदान्ते च । जश्त्वचत्वे । राट् । राट् । राजो । रावः । राट् । एवं विधाट् देवेट् विश्वसृट् ।

No. 334.—When *jhal* follows, or at the end of a *pada*, let *SH* be the substitute OF VRAŚCHA “to cut,” BHRASJA “to fry,” SRIJA “to create,” MRJA “to rub,” YAJA “to worship,” RĀJA “to shine,” BHRĀJA “to shine,” AND of what ends in the letter *CHH* OR *ś*.

Then, by Nos. 82 and 165, we have 1st s. *rāṣ* or *rāś* “a ruler,” 1st d. *rājau*, 1st p. *rājah*, 3rd d. *rāṣbhyām*. In the same way *vibhrāś* “who shines much,” *devēṣ* “a worshipper of the gods,” and *viśvasrīṣ* “the creator of the universe.

परो व्रजेः षः पदान्ते । परावपपदे व्रजेः क्लिप् स्याद्वीर्घश्च पदान्ते चत्वमपि । परित्वाट् । परित्वाचो ।

No. 335.—“WHEN PARI (No. 48) is the first member in the compound, the affix *kwip* shall come AFTER VRAJ, the vowel

shall be lengthened, and SH shall be substituted AT THE END OF A PADA." Thus 1st a. *parivrāṣ* "a wandering mendicant," 1st d. *parivrāṣau*.

विश्वस्य वसुराटोः । ६ । ३ । १२८ ।

दीर्घः । विश्वाराट् । विश्वाराड् । विश्वराटो । विश्वाराणां ।

No. 336.—OF VIŚWA, WHEN VASU "wealth" OR RĀṬ (No. 334) FOLLOWS, the vowel is lengthened, Thus 1st a. *viśvārāṣ* or *viśvārāṣ* "a universal ruler. In the 1st d. the vowel is not lengthened, because the word is not in the form of *rāṣ* :—thus *viśvārāṣau*. In the 3rd d. again we have *viśvārāṣbhyām*.

स्त्रोः संयोगाद्योरन्ते च । ८ । २ । २६ ।

पदान्ते ऋलि च यः संयोगस्तदाद्योः स्त्रोलौपः । मृद् । यस्य
श्चत्वेन यः । ऋलां अश् ऋयीति यस्य अः । मृञ्चो । मृञ्चां ।
त्यदाद्यत्वं परदृपत्वम् ।

No. 337.—AT THE END of a *pada*, or when *jal* follows, there is elision OF S OR A GUTTURAL, INITIAL IN A COMPOUND CONSONANT.

Thus *bhṛasj* (by a special rule) is changed to *bhṛisj*, which by the present rule becomes *bhṛij*; it then becomes *bhṛiś* by No. 334, *bhṛiṣ* by No. 82, and optionally *bhṛiṣ* by No. 165. In the 1st d. as the word is not at the end of a *pada*, the *s* does not drop, but it changes to a palatal by No. 76. Then, by No. 25, the *ś* becomes *j*, giving *bhṛijau*. In the 3rd d. *bhṛiṣbhyām*.

Now as regards the pronouns *tyad* &c., there is the substitution of *a* (No. 218), and the substitution of the form of the subsequent (No. 300).

तद्दोः सः सावमन्थयोः । ७ । २ । १०६ ।

त्यदादीनां तदयोरमन्थयोः सः स्यात् सो । स्यः । त्यो । त्ये ।
सः । तो । ते । यः । यो । ये । यवः । यतो । यते ।

No. 338.—WHEN SU FOLLOWS, let *s* be substituted in the room OF the T OR D, NOT being FINAL, of *tyad* &c.

Thus *tyad* "that" makes in the 1st s. *tyah* (No. 213):—1st d. *tyau*, 1st p. *tye* (No. 71). *Tad* "that" makes 1st s. *sah*, 1st d. *taw*, 1st p. *ta*. The relative *yad* does not change its *d*, because it is final. It makes 1st s. *yah*, 1st d. *yau*, 1st p. *ye*:—*etad* "this" makes 1st s. *esah* (Nos. 338 and 169), 1st d. *etaw*, 1st p. *ete*.

ऊ प्रथमयोरम् । ७ । १ । २८ ।

युष्मद्स्मद्गं परस्य ऊ इत्येतस्य प्रथमाद्वितीययोश्चामादेशः ।

No. 339.—AM is the substitute OF *HE* (4. a.) AND OF the affixes of THE FIRST AND SECOND CASES coming after the pronouns *yushmad* "thou," and *asmad* "I."

त्वाणोसौ । ७ । २ । २४ ।

अनयोर्मपर्यन्तस्य त्वाद्वावादेशो स्तः ।

No. 340.—TWA AND AHA are the substitutes of the portion as far as the *m* of these two (*yushmad* and *asmad*), WHEN SU FOLLOWS. That is to say, *twa* is substituted for *yushm*, and *aha* for *asm*.

श्रेषे द्वापः । ७ । २ । २० ।

स्तयोऽङ्लोपः । त्वम् । अहम् ।

No. 341.—IN THE REMAINING cases (i. e. where *d* is not substituted as by No. 343, nor *y* as by No. 348) there is ELISION of the last vowel and what follows it (No. 52) of these two (*yushmad* and *asmad*). Thus the *ad* of *yushmad* being elided, and *twa* substituted for the other portion by No. 340, and *am* substituted for *su* by No. 339, we have 1st s. *twam* "thou" (No. 300). In like manner *aham* "I."

युवावौ द्विवचने । ७ । २ । २२ ।

द्वयोऽङ्गानयोर्मपर्यन्तस्य युवावो स्तो विभक्तौ ।

No. 342.—When a case-affix follows IN THE DUAL, YUVA AND *AVA* are the substitutes of these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*.

प्रथमावाच द्विवचने भाषायाम् । ७ । २ । २८ ।

श्रीद्व्येतयोरात्वं लोके । युवाम् । आवाम् ।

No. 343.—AND there is the substitution of long *d* IN THE FIRST CASE DUAL of these two IN SECULAR LANGUAGE (but not in the *Vedas*). Thus 1st d. *yuvām* and *āvām*. [The 2nd d. being the same as the 1st, the author employs *auś* which (see No. 240) denotes both. But, according to *Pāṇini's* view, the 2nd d. would be formed by No. 346.]

यूयवथौ जसि । ७ । २ । ६३ ।

अनयोर्मपर्यन्तस्य । यूयम् । वयम् ।

No. 344.—WHEN *JAS* FOLLOWS, *YŪYA* AND *VAYA* are substituted for these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*. Thus 1st p. *yūyam* (Nos. 339, 341, and 300) and *vayam*.

त्वमावेकवचने । ७ । २ । ६७ ।

एकस्योक्तावनयोर्मपर्यन्तस्य त्वमो स्तो विभक्तौ ।

No. 345.—When a case-affix follows IN THE SINGULAR, *TVA* AND *MA* are the substitutes of these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*.

द्वितीयायां च । ७ । २ । ८७ ।

अनयोरात् स्यात् । त्वाम् । माम् ।

No. 346.—AND IN THE SECOND CASE the substitute of these two (*yushmad* and *asmad*) shall be long *d*. Thus 2nd a. *tvām* and *mām*.

शशो न । ७ । १ । २६ ।

आभ्यां शशो नः स्यादमोऽपवादः । आदेः परस्य । संयोगान्त-
लोपः । युष्मान् । अस्मान् ।

No. 347.—The letter *n* is the substitute OF *śAS* coming after these two (*yushmad* and *asmad*).

This debars No. 339. Then, as the change is directed by a term in the 5th case (No. 87), and the substitute takes the place (by No. 88) of the first letter only of what follows the term in the 5th

case, the word would end in *ns*, but the *s* is elided by No. 26, and then the substitution of long *á* being obtained from No. 346, we have 2nd p. *yushmán* and *asmán*.

योऽचि । ७ । २ । ८६ ।

अनयोर्यकारादेशः स्यादनादेशेऽच्चादौ परतः । त्वया । मया ।

No. 348.—Let the letter Y be the substitute of these two (*yushmad* and *asmad*), WHEN an affix beginning with A VOWEL, and not having a substitute, FOLLOWS.

Thus 3rd s. *twayá* and *mayá*.

युष्मदस्मदोरनादेशे । ७ । २ । ८६ ।

अनयोरात् स्यादनादेशे हलादौ । युवाभ्याम् । आवाभ्याम् ।

युष्मामिः । अस्मामिः ।

No. 349.—Let long *á* be the substitute OF these two, YUSHMAD AND ASMAD, WHEN AN AFFIX FOLLOWS, beginning with a consonant and NOT HAVING A SUBSTITUTE. Thus 3rd d. *yuvábyháṁ* (No. 342) and *áwábyháṁ*, 3rd p. *yushmábhik* and *asmábhik*.

तुभ्यमद्यौ ऋयि । ७ । २ । ८५ ।

अनयोर्मपर्यन्तस्य । टिलोपः । तुभ्यम् । मह्यम् ।

No. 350.—TUBHYA AND MAHYA are the substitutes of these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*, WHEN *ṚE* FOLLOWS. The last of the vowels with what follows it is elided by No. 341, and then, by No. 339, we get 4th s. *tubhyam* and *mahyam*.

भ्यसिाभ्यम् । ७ । १ । ३० ।

आभ्यां परस्य । युष्मभ्यम् । अस्मभ्यम् ।

No. 351.—ABHYAM is the substitute OF BHYAS coming after these two (*yushmad* and *asmad*). Thus 4th p. *yushmabhyam* and *asmabhyam*. [The affix being a substitute; the long *á* of No. 349 does not appear here.]

एकवचनस्य च । ७ । १ । ३२ ।

आभ्यां ऋचेरत् । त्वत् । मत् ।

No. 352.—AND also of *śasi*, the affix OF THE SINGULAR in the fifth case, coming after these two (*yushmad* and *asmad*), the substitute is *at*. Thus 5th s. *tvat* and *mat* (Nos. 345 and 300).

पञ्चम्या अत् । ७ । १ । ३१ ।

आभ्यां पञ्चम्या भ्यसोऽत् स्यात् । युष्मत् । अस्मत् ।

No. 353.—Let *AT* be the substitute of *bhya*s OF THE FIFTH CASE, when it comes after these two (*yushmad* and *asmad*). Thus 5th p. *yushmat* and *umat* (No. 341).

तवममौ ङसि । ७ । २ । ६६ ।

अनयोर्मपर्यन्तस्य ।

No. 354.—WHEN *śas* FOLLOWS, *TAVA* AND *MAMA* are the substitutes of these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*.

युष्मदस्मद्भां ङसोऽश् । ७ । १ । २७ ।

तव । मम । युवयोः । आवयोः ।

No. 355.—AFTER *YUSHMAD* AND *ASMAD*, *as* is the substitute OF *śas*. Thus 6th s. *tava* and *mama* (No. 354), 6th d. *yuvayoh* and *dvayoh* (Nos. 342 and 348).

साम आकम् । ७ । १ । ३३ ।

आभ्यां साम आकम् । युष्माकम् । अस्माकम् । त्वयि । मयि । युवयोः । आवयोः । युष्मासु । अस्मासु ।

No. 356.—*AKAM* is the substitute OF *SĀM* (the affix of the 6th p. of most pronominals, see No. 174) coming after these two (*yushmad* and *asmad*). Thus 6th p. *yushmākam* and *asmākam*, 7. s. *twayi* and *mayi* (No. 345), 7th d. *yuvayoh* and *dvayoh*, 7th p. *yushmāsu* and *asmāsu* (No. 349).

युष्मदस्मदोः षष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्थयोर्वाभावो । ८ । १ । २० ।

पदात् परयोरपादादो स्थितयोः षष्ठादिषिषिष्ठयोर्वाभावोऽपि स्थितयोः सः ।

No. 357.—**VĀM AND NAU** are the substitutes of **YUSHMAD AND ASMAD ATTENDED BY THE AFFIXES OF THE SIXTH, FOURTH, OR SECOND CASE**, provided they stand after a *pada*, and not at the beginning of a hemistich. [This form is restricted to the dual by the three rules following.]

बहुवचनस्य वस्रसौ । ८ । १ । २१ ।

उक्तविधयोरनयोः षष्ठादिबहुवचनान्तयोर्वस्रसौ स्तः ।

No. 358.—**VAS AND NAS** are the substitutes of those two falling under the descriptions above given (in No. 357) when in the 6th case &c. OF THE PLURAL.

तेमयावेकवचनस्य । ८ । १ । २२ ।

उक्तविधयोरनयोः षष्ठीचतुर्थ्येकवचनान्तयोस्ते मे यतौ स्तः ।

No. 359.—**TE AND ME** are the substitutes of those two falling under the descriptions above given (in No. 357) in the 6th and 4th cases OF THE SINGULAR.

त्वानौ द्वितीयायाः । ८ । १ । २३ ।

द्वितीयेकवचनान्तयोस्त्वा मा इत्यादेशो स्तः ।

श्रीयश्चावतु मापीह दत्तात् ते मेऽपि शर्म सः ।

स्वामी ते मेऽपि स हरिः पातु धामपि नो विभुः ॥

सुखं वां नो ददात्स्वीयः पतिर्वामपि नो हरिः ।

षोऽव्याट्टो नः शिवं वो नो दद्यात् सेव्योऽथ वः स नः ॥

No. 360.—**TWĀ AND MĀ** are the substitutes OF these (*yushmad* and *asmad*) in THE SECOND CASE singular. Examples,—“May the Lord preserve thee (*tvā*) and me (*mā*) also here—may he give to thee (*te*), and to me (*me*) also, felicity! That *Hari* is thy (*te*) lord and mine (*me*) also. May the Omnipresent preserve you two (*vām*) and also us two (*nau*). May God give felicity to you two (*vām*) and to us two (*nau*). *Hari* is the lord of you two (*vām*) and also of us two (*nau*). May he preserve you (*vah*) and us (*nah*) may he give prosperity to you (*vah*) and to us (*nah*). He is the object of worship here of you (*vah*) and of us (*nah*).”

एकवाक्ये युष्मदस्मदादेशा वक्तव्याः । अन्वादेशे तु नित्यं स्युः ।
धाता ते भक्तोऽस्ति धाता तव भक्तोऽस्ति । तस्मै ते नम इत्येव ।
सुपात् । सुपाद् । सुपादौ ।

No. 361.—“IN A SIMPLE SENTENCE THESE SUBSTITUTES (see Nos. 357 &c.) OF YUSHMAD AND ASMAD MAY BE (optionally) USED, BUT IN A SUBSEQUENT REFERENCE THEY MUST BE INVARIABLY EMPLOYED.” For example—we may say “Brahmā is Thy (*ts* or *tova*) worshipper,” but, in the sequel “to Thee (*ts*) that art such, our reverence is due,” the form “*te*” alone is admissible.

We now come to the declension of the word *supād* or *supād* “having handsome feet,”—1st d. *supādan*.

पादः पद् । ६ । ४ । १३० ।

पाच्छब्दान्तं यदङ्गं भं तदवयवस्य पाच्छब्दस्य पदादेशः । सुपदः ।
सुपादा । सुपाद्गाम् । अग्निमत् । अग्निमथो । अग्निमथम् ।

No. 362.—*PAT* is the substitute OF the word *PĀD* when part of an inflective base ending in the word *pād* and entitled to the name of *bha* (No. 185). Hence 2nd p. *supadāh*, 3rd s. *supadā*, but 3rd d. *supādabhyām*.

The word *agnimath* “who kindles fire” makes 1st s. *agnimat* (Nos. 199, 82, and 165), 1st d. *agnimathau*, 2nd s. *agnimatham*.

अग्निदितां इच्छ उपधायाः क्षिति । ६ । ४ । २४ ।

इक्षन्ताणामग्निदितामङ्गणामुपधाया नस्य लोपः क्षिति क्षिति ।
नुम् । संयोगान्तस्य लोपः । नस्य कृत्वेन इः । प्राङ् । प्राञ्चो ।
प्राञ्चुः ।

No. 363.—WHEN THAT WHICH HAS AN INDICATORY *k* OR *ṣ* FOLLOWS, there is elision OF the *n* which is THE PENULTIMATE letter (No. 196) OF inflective bases ending in CONSONANTS and NOT HAVING AN INDICATORY SHORT *l*. For example, the word *prācch* “eastern” is formed from the root *acch* “to go” (the indicative vowel in which is not *i* but *u*) by the affix *kwin* (No. 328) which has an indicative *k*. Thus in forming the 1. s. after

eliding the affix (by No. 199) we have, by this rule, *prāch*. Then by No. 316 *num* is directed, which, by No. 265, makes *prānch*, then there is elision of the final consonant (No. 26), and finally, the *n* having been changed to a guttural by No. 331, we have *prāñ*. In the 1. d. *prāñchau*, 1. p. *prāñchah*.

घचः । ६ । ४ । १३८ ।

लुपनकारस्याञ्चतेर्भस्याकारस्य लोपः ।

No. 364.—There is elision of the letter *a* OF *ACH* (i. e. of the root *añchu*) of which the *n* has been elided, when it is entitled to the name of *bhu* (No. 185).

पौ । ६ । ३ । १३८ ।

लुपनकारमकाराञ्चतेो परे पूर्वस्यायो दीर्घः । प्राचः । प्राभ्याम् । प्र्यङ् । प्र्यञ्चो । प्रतीचः । प्रत्यभ्याम् । उदङ् । उदञ्चो ।

No. 365.—WHEN *añchu*, having its *a* elided (by No. 364) and its *n* (by No. 365)—and thus reduced to *CHI*, i. e. *ch*,—FOLLOWS, a long vowel is substituted for the *an* (or short vowel) that precedes. Thus in the 2. p. the vowel of the prefix *pra* (No. 47) being lengthened, we have *prāchah*, 3. d. *prāgbhyām* (Nos. 184 and 331).

The word *pratyañch* “western” (in which the prefix is *prati*) in like manner (No. 361) makes 1st s. *pratyāñ*, 1st d. *pratyāñchau*, 2nd p. *prātīchah* (No. 365), 3rd d. *pratyagbhyām*.

The word *udañch* “northern” makes 1. s. *udāñ*, 1. d. *udāñchau*.

उद ईत् । ६ । ४ । १३९ ।

उदङ्घ्यात् परस्य लुपनकाराञ्चतेर्भस्याकारस्य ईत् । उदीचः । उदभ्याम् ।

No. 366.—LONG *i* is the substitute of the letter *a* of the root *añchu*, deprived of its *n* and called *bhu* (No. 185), when it comes AFTER the word *UT* (No. 48). Thus 2nd p. *udīchah*, 3rd d. *udugbhyām*.

समः समि । ६ । ३ । ९३ ।

अप्रत्ययान्तेऽञ्चतो । सम्यङ् । सम्यञ्चो । समीचः । सम्यभ्याम् ।

No. 367.—Instead OF the prefix SAM (No. 48) there is SAMI, when *añchu* follows not ending with a *pratyaya* (as, for example, when the affix *kwin* is elided by Nos. 330 &c.). Hence 1st s. *samyah* "moving equally, right," 1st d. *samyanchau*, 2nd p. *samachah* (No. 365), 3rd d. *samyagbhyam*.

सहस्य सध्रिः । इ । इ । ६५ ।

तथा । सध्यङ् ।

No. 368.—Under the same circumstances (No. 367), there is SADHRI instead OF SAHA. Thus 1. s. *sadhryah* "moving with."

तिरसस्तिर्यङ्चोपे । इ । इ । ६४ ।

अलुप्राकारेऽञ्चतावप्रत्ययान्ते तिरसस्तिर्यादेशः । तिर्यङ् । तिर्यञ्चो । तिरश्चः । तिर्यभ्याम् ।

No. 369—TIRI is the substitute OF TIRAS, WHEN *añchu*, whose *a* is NOT ELIDED (No. 364) and which does not end in a visible affix (see No. 367), follows. Thus 1. s. *tiryah* "moving crookedly," 1. d. *tiryanchau*, 2. p. *tiraschah* (the *a* of *añchu* being here elided by No. 364), 3. d. *tiryagbhyam*.

नाञ्चेः पूजायाम् । इ । ४ । इ० ।

पूजार्थस्याञ्चतेरुपधाया नस्य लोपो न । प्राङ् । प्राञ्चो । नलोपाभावादलोपो न । प्राञ्चः । प्राङ्भ्याम् । प्राङ् । एवं पूजार्थे प्रत्यङ्मुदयः । क्रुङ् । क्रुञ्चो । क्रुङ्भ्याम् । पयोमुक् । पयोमुग् । पयोमुचो । पयोमुभ्याम् । उगिस्वान्नुम् ।

No. 370.—There is NOT elision (see No. 363) of the penultimate *n* OF the root *AÑCHU*, WHEN IT SIGNIFIES "TO WORSHIP." Thus the word *prāñch* "a worshipper" makes 1. s. *prāñ* (Nos. 199, 26, and 331), 1. d. *prāñchau*. As the *n* is not elided, the elision of the *a* (No. 364) does not take place, and we have 2. p. *prāñchah*, 3. d. *prāñbhyam* (Nos. 26 and 331), 7. p. *prāñchaku* (Nos. 26, 331, 104, and 169). In like manner are *pratyah* &c. declined when the signification relates to "worship."

The word *kruñich* "a curlew" makes, in like manner, 1. a. *kruñ*, 1. d. *kruñichau*, 3. d. *kruñbhyaḥ*.

The word *payomuch* "a cloud" makes 1. a. *payomuk* or *payomug* (Nos. 333 and 165), 1. d. *payomuchau*, 3. d. *payomugbhyaḥ* (No. 333).

In consequence of its being formed by an affix with an indicative *u*, the word *mahat* "great" takes *num* by No. 316.

सान्तमहतः संयोगस्य । ६ । ४ । १० ।

सान्तसंयोगस्य महतरश्च यो नकारस्तस्योपधाया दीर्घोऽसम्बुद्धो
सर्वनामस्थाने । महान् । महान्तो । महान्तः । हे महान् । महद्गाम् ।

No. 371.—When a *sarvanāmasthāna*, the affix implying the vocative singular excepted, follows, the long vowel becomes the substitute of that which immediately precedes the letter *n* OF A COMPOUND CONSONANT ENDING IN *s* OR THAT OF THE WORD MAHAT. Thus 1. a. *mahān* (Nos. 316, 371, 199, and 26); 1. d. *mahāntau*, 1. p. *mahāntak*, voc. a. *he mahān*, 3. d. *mahadbhyaḥ*.

यत्त्वसन्तस्य चाधातोः । ६ । ४ । १४ ।

यत्त्वसन्तस्योपधाया दीर्घो धातुभिन्नासन्तस्य चासम्बुद्धो । धीमान् ।
धीमन्तो । धीमन्तः । हे धीमन् । यसादो महद्गत् । भातेर्द्वत्सुः ।
द्वित्वसामर्थ्याद्भस्यापि टेलोपः । भवान् । भवन्तो । यत्त्वसन्तस्य तु
मघन् ।

No. 372.—The long vowel is the substitute of the penultimate letter OF WHAT ENDS IN *ATU*, AND OF WHAT, NOT BEING A VERBAL ROOT, ENDS IN *AS*, when the 1st singular case-affix, not with the force of the vocative, follows. Thus in the case of the word *dhīmat* "intelligent," formed of *dhī* "intellect" and the affix *matuḥ*, we find 1. a. *dhīmán* (Nos. 316, 199, and 26), 1. d. *dhīmāntau*, 1. p. *dhīmāntak*, voc. a. *he dhīman*. When *śus* (2. p.) and the remaining affixes follow, it is like *mahat* (No. 371).

The honorific pronoun *bhāvat* "Your Honour," is formed of *bhā* "to shine" and the affix *śavatu*. From rule No. 267 we learn

that an affix having an indicatory $\&$ causes the elision of fi , i. e. of the final vowel and what may follow it, in whatever is called *bha* (No. 185), and the elision of fi (here the final vowel of the root) takes place in order that the possession of an indicatory $\&$ by *davatu* may not be nugatory. Hence 1. a. *bhavan* (Nos. 372, 316, 199, and 26), 2. d. *bhavantau*. Of the word *bhavat*, when it ends with the participial affix *satrī* and signifies "being," the 1. a. is *bhavan*.

उभे अभ्यस्तम् । ६ । १ । ५ ।

षाष्ठीद्वित्वप्रकरणे ये द्वे विहिते ते उभे समुदिते अभ्यस्तसंज्ञे स्तः ।

No. 373.—Where reduplication is treated of in the Sixth Lecture, the two which are directed, BOTH taken together (not either separately) are called ABHYASTA—"a reduplicate."

नाभ्यस्ताच्छतुः । ७ । १ । ७ ।

अभ्यस्ताच्छतुर्नुम् न । ददत् । ददतो ।

No. 374.—OF ŚATRĪ AFTER A REDUPLICATED TERM there shall NOT be the augment *num* (No. 316). Hence *dadat*, the present participle of *dā* "to give," as it is a reduplicate, makes 1. a. *dadat*, 1. d. *dadatu*.

जक्षित्यादयः षट् । ६ । १ । ६ ।

बहुधातवोऽन्ये जक्षितिश्च सप्तम एते अभ्यस्तसंज्ञाः स्युः ।
जजत् । जजतो । जजतः । यवम् । जायत् । दरिद्रत् । यायत् ।
चकासत् । गुप् । गुपो । गुपः । गुभ्याम् ।

No. 375.—Let JAKSHITĪ &c., SIX verbs, with *jakshiti* itself as the seventh, be termed "reduplicate." Their being so termed brings them under No. 374, and we have 1. a. *jakshat* "eating," 1. d. *jakshatau*, 1. p. *jakshatah*. In the same way *jadgrat* "waking," *daridrat* "poor," *śāsat* "ruling," *chakśat* "shining."

The word *gup* "concealing" makes 1. a. *gup*, 1. d. *gupau*, 1. p. *gupah*, 3. d. *gubbhyām* (No. 82).

त्यदादिषु द्विशोऽनादीचने कम् च । ३ । २ । ६० ।

त्यदादिपुपपदेष्वचानार्थदृशेः क्वत् । चात् क्विन् ।

No. 376.—AND *KAR* shall be the affix AFTER *DRÍŚ*, NOT SIGNIFYING "PERCEPTION," WHEN *TYAD* &c. (No. 170) precede it in combination. By the word "and" in the *sūtra*, we are reminded that the affix *kwin* may be employed; and it is this latter that will be employed in the present instance.

आ सर्वनाम्नः । ६ । ३ । ९१ ।

दृग्दृशवतुषु । तादृक् । तादृशो । तादृशः । तादृश्याम् । व्रश्चेति
वः । अयत्त्वचत्वे । विद् । विट् । विशो । विशः । विद्याम् ।

No. 377.—When the word *drig* or *dris*, or the affix *vatu*, follows, *LONG Á* is the substitute OF A PRONOUN. Thus *tad* + *dris* (Nos. 27 and 55) becomes *tádris* "such," and l. a. *tádrík* (Nos. 199, 334, 81, 331, and 165), l. d. *tádrítan*, l. p. *tádrítah*, 3. d. *tádrigbhyám* (Nos. 334 &c.).

In the example *viś* "who enters," the final is changed to *śh* by No. 334, and then, by Nos. 82 and 165, we have l. a. *viś* or *viśh*. Again l. d. *viśtan*, l. p. *viśah*, 3. d. *viśbhyám*.

मशेर्वा । ८ । २ । ६३ ।

मशेः क्वर्गोऽन्तादेशो वा पदान्ते । नक् । नट् । नशो । नशः ।
नश्याम् । नश्याम् ।

No. 378.—A guttural letter is OPTIONALLY the substitute OF the final of *NAŚ* at the end of a *pada*. Thus l. a. *naś* or, alternatively, *naśh* (Nos. 334, 82, and 165) "who destroys," l. d. *naśtan*, l. p. *naśah*, 3. d. *naśbhyám* (No. 378) or *naśbhyám* (Nos. 334 &c.).

सुश्रोऽनुदके क्षिन् । ३ । २ । ५८ ।

अनुदके सुप्युपपदे सुशेः क्षिन् । घृतस्यक् । घृतस्यशो । घृत-
स्यवः । दधृक् । दधृशो । दधृश्याम् । रत्नमुट् । रत्नमुशो । रत्न-
मुद्याम् । षट् । बद्धिः । बद्धः २ । बस्थाम् । षट्सु । इत्वं प्रति
कथस्यापिद्वत्वात् ससञ्जोरिति इत्वंम् ।

No. 379.—The affix *KWIN* shall come AFTER the root *SPRIŚ*,

WHEN the preceding member of the compound is an inflected word OTHER THAN UDAKA. Thus the word *ghritasprīś* "who touches clarified butter" makes 1. a. *ghritasprīś* (Nos. 199, 334, 82, and 331), 1. d. *ghritasprīśau*, 1. p. *ghritasprīśah*.

The word *dadhṛīś* "arrogant" makes 1. a. *dadhṛīś* (Nos. 199, 82, and 331), 1. d. *dadhṛīśau*, 3. d. *dadhṛīśbhyām*.

The word *ratnamuś* "a stealer of gems" makes 1. a. *ratnamuś* (Nos. 199, 82, and 165), 1. d. *ratnamuśau*, 3. d. *ratnamuśbhyām*.

The numeral *śaṣṭh* "six" makes 1. p. *śaṣṭ* (Nos. 324, 208, 82, and 165), 3. p. *śaṣṭbhiḥ*, 4. and 5. p. *śaṣṭhyah*, 6. p. *śaṣṭām* (Nos. 82, 78, and 84), 7. p. *śaṣṭsu* (Nos. 82 and 90).

In the case of *pipaśīś* "one who wishes to read," the fact that this crude word ends in *ś* (caused by No. 169) is disregarded by No. 123 (an earlier rule in the *tripādī*—see No. 39) which directs *ru* to be substituted—making (after the elision of *su* by No. 199) *pipaśīr*.

वीरुपधायौ दीर्घ इकः । ट । २ । ७६ ।

रेफवान्तयोरुपधायौ इको दीर्घः पदान्ते । पिपटीः । पिपटिषो ।
पिपटीभ्याम् ।

No. 380.—THE LONG vowel is the substitute OF IK being the PENULTIMATE letter OF what ends in E OR V, at the end of a *pada*. Thus 1. a. *pipaśīś* (Nos. 199, 123, and 110), 1. d. *pipaśīśau*, 3. d. *pipaśīśbhyām*.

नुम्बिसर्जनीयश्चर्वायेऽपि । ट । ३ । ५८ ।

एतेः प्रत्येकं व्यथानेऽपि इण्कुभ्यां परस्य मूर्धन्यादेशः । इत्सेन
पूर्वस्य षः । पिपटीषु । पिपटीःषु । विद्वीः । विद्वीषो । विद्वी-
भ्याम् । विद्वीषु । विद्वान् । विद्वीषो । हे विद्वन् ।

No. 381.—AND EVEN WHEN there is A SEPARATION caused BY NUM, and VISARGA, AND A SIBILANT, severally, the cerebral substitute takes the place of the dental *s* coming after *in* or *ku*.

Thus, when *su* (7. p.) is to be attached, then the word *pipaṣṭhiśh*, by Nos. 123, 380, and 110, becomes *pipaṣṭhīśh*;—the *su* is then changed to *śhu* by No. 169; and finally, by the optional rule No. 78, we have either *pipaṣṭhīśhśhu* or *pipaṣṭhīśhu*.

The word *chikīrāśh* “who wishes to do” makes 1. a *chikīrāśh*. Here the affix is first elided by No. 199; then the final *śh* (regarded as *s*) is elided by No. 230, this rule (according to No. 39) regarding as inoperative the rule No. 169, which had changed the *s* to *śh*, and finally the *r* becomes *visarga* by No. 110. Then 1. d. *chikīrāśhau*, 3. d. *chikīrāśhīdm*, 7. p. *chikīrāśhu*. In the 7. p. the *s* is elided by No. 230, but the *r* is not changed to *visarga* by No. 110, that rule being debarred in this case by No. 294.

The word *vidvāśh* “wise” (formed by the affix *vasu*) makes 1. a *vidvāśh* (Nos. 316, 371, 199, and 26), 1. d. *vidvāśhau*, voc. a. *śh vidvāśh*.

वसोः संप्रसारणम् । ६ । ४ । १३१ ।

वस्यन्तस्य मस्य संप्रसारणं स्यात् । विदुषः । वसुसंस्विति दः ।

विदुष्याम् ।

No. 382.—Let the *SANPRASĀRAṆA* (No. 281) be the substitute of a *bha* (No. 185) which ends in *VASU*. Thus in the 2nd. p. the *v, i a w*, of *vidvāśh* becomes *v* (No. 283), and finally (by No. 169) we have *vidvāśh*. According to No. 287, the *s* final in a *pada* is changed to *d*, and we have 3rd d. *vidvāśhīdm*.

पुंसोऽसुङ् । ७ । १ । ८६ ।

सर्वनामस्थाने । पुमान् । द्वे पुमन् । पुमसि । पुंसः । पुम्याम् ।

पुंसु । स्रदुयनेत्यनङ् । उयना । उयनसो ।

No. 383.—Of the word *PUNŚ* “a male,” *ASUŚ* is the substitute, when a *sarvanāmasṭhāna* (No. 183) follows. Thus (regarding the *anusvāra* as equal to *m*) we get *pumas* (Nos. 5, 36, and 39) from which come 1. a *pumāśh* (Nos. 316 and 371), voc. a. *śh pumāśh*, 1. d. *pumāśhau*. Again 2. p. *pumśh*, 3. d. *pumśhīdm* (No. 26), 7. p. *pumśhu*.

The word *ubanas* "the regent of the planet Venus," by No. 226, substitutes *anah*, when *su* follows, not in the sense of the vocative. Thus we have 1. s. *ubana* (Nos. 197, 199, and 200), 1. d. *ubanasau*.

अस्य सम्बुद्धो वाऽनङ् नलोपश्च वा वाच्यः । हे उयन् । हे उयन् । हे उयन् । हे उयन्सो । उयनोभ्याम् । उयनस्व । अनेहा । अनेहसो । हे अनेहः । वेधाः । वेधसो । हे वेधः । वेधोभ्याम् ।

No. 384.—"OF THIS word (*ubanas*), WHEN *SU* IN THE SENSE OF THE VOCATIVE FOLLOWS, it SHOULD BE STATED that *ANAH* is OPTIONALLY the substitute, AND OPTIONALLY there is ELISION OF the *N*."

Thus we have either *he ubana*, or *he ubanan*, or *he ubanah* (Nos. 199, 123, and 110), voc. d. *he ubanasau*, 3. d. *ubanobhyam* (Nos. 123 and 125), 7. p. *ubanaesu*.

The word *anehas* "time" makes 1. s. *aneha* (Nos. 226 &c.), 1. d. *anehasau*, voc. s. *he anehah*.

The word *vedhas* "Brahmá" makes 1. s. *vedhah* (Nos. 372 and 110), 1. d. *vedhasau*, voc. s. *he vedhah*, 3. d. *vedhobhyam*.

अदस षौ सुलोपश्च । ७ । २ । १०७ ।

अदस षौत् स्यात् षौ सुलोपश्च । तदोरिति षः । अषौ । त्वदा-
दात्वम् । पररूपत्वम् । वृद्धिः ।

No. 385.—*AU* is the substitute OF *ADAS*, when *su* follows, AND there is ELISION OF *SU*. In accordance with rule No. 338, the *d* is changed to *a*. Thus 1. s. *asau* "that." In the 1. d., by No. 213, there is substitution of *a* for the final of *adas*; then, by No. 300, the preceding *a* merges in the following—giving *ada*; then, when the affix is attached, *vriddhi* is substituted by No. 41; but then the next rule interposes.

अदसोऽसेर्दादु दो मः । ८ । २ । ८० ।

अदसोऽवान्तस्य दात् परस्य ठदूतो दस्य मश्च । चान्तरत्स्या-
दुस्वस्य ठदीर्घस्य छः । अम् । असः षी । गुणः ।

No. 386.—Short *u* and long *ú* are the substitutes of what comes AFTER the *D* OF ADAS NOT ENDING IN *s*, and in the room OF *D* there is *M*. The short *u* is substituted for a short vowel, the long *ú* for a long vowel, on the principle (No. 23) that, of the substitutes that offer themselves, the one employed shall be the most similar to that of which it takes the place. Thus we have, instead of *adaś*, *amú*. In the 1st. p. long *í* is directed to be substituted for the affix by No. 171, and the substitution of *guṇa* (which would give *ada*+*í*=*ade*) being directed, we look forward.

एत ईद्वयवचने । ८ । २ । ८१ ।

अदसो दात् परस्येत ईद्वस्य मो बहुयौक्तो । अमी । पूर्वशासिद्ध-
मिति विमत्तिश्चायं प्राक् परचादुत्वमत्वे । अमुम् । अमू । अमून् ।
मुत्वे कृते चिसंज्ञायां नाभावः ।

No. 387.—IN THE PLURAL, LONG *í* is the substitute OF THE *E* (No. 386) that follows the *d* of *adas*; and instead of the *d* there is *m*. Thus 1. p. *amí*. In the 2. s. in accordance with No. 39, the several rules regarding the application of the case-affix first take place, and then we have the substitution of *u* and *m* (by No. 389). Thus 2. s. *amam* (by No. 386) becomes *amum*, 2. d. *amú*, 2. p. *amám* (instead of *adán*).

In the 3. s. *mas* having been made (by No. 386), and consequently the name *ghí* (No. 190) being applicable to the term, the substitute *nd* offers itself from No. 191. Thus we should have *mas*+*nd*; but here the question might occur, seeing that the *mu* was derived from a rule (No. 386) in the *tripádí* (No. 39), whether No. 191 does not regard the *mas* as non-existent.

The following rule refers to this point.

न मु ने । ८ । २ । ३ ।

नाभावे कर्तव्ये कृते च मुभावो नासिद्धः । अमुना । अमूभ्याम् ।
अमीभिः । अमुष्मे । अमीभ्यः । अमुष्मात् । अमुष्य । अमुयोः ।
अमीनाम् । अमुष्मिन् । अमीषु ।

इति इक्षन्ताः पुंसिज्ञाः ।

No. 388.—WHEN the production of *NA* IS TO TAKE PLACE OR HAS TAKEN PLACE, the existence of *MU* IS NOT to be regarded AS IF IT HAD NOT BEEN EFFECTED. Thus we have 3. a. *amund*. Then 3. p. *amúbhyám* (for *addbhyám*, see No. 386), 3. p. *amíbhik* (No. 387), 4. a. *amushmaí* (Nos. 172 and 169), 4. p. *amíbhyak*, 5. a. *amushmát*, 6. a. *amushyu*, 6. d. *amuyok*, 6. p. *amíshám* (No. 174), 7. a. *amushmin*, 7. p. *amíshu*.

So much for masculines ending in consonants.

FEMININES ENDING IN CONSONANTS.

। हलन्ताः स्त्रीलिङ्गाः ।

नष्टो धः । ट । श । ३४ ।

कलि पदान्ते च ।

No. 389.—The letter *DH* is the substitute for the final of the verb *NAHA*, when *jhal* follows, or at the end of a *pada*.

नष्टिहतिहृषिव्यधिरुचिसहितनिषु ह्यौ । ह् । श् । ११६ ।

क्लिबन्तेषु पूर्वपदस्य दीर्घः । उपानत् । उपानहो । उपानत्सु ।

क्लिन्नन्तत्वात् कुत्वेन घः । उष्मिक् । उष्मिहो । उष्मिभ्याम् ।

द्योः । दिवो । दिवः । द्युभ्याम् । गीः । गिरौ । गिरः । यवं यूः ।

चतस्रः । चतसृषाम् । का । के । काः । सर्वावत् ।

No. 390.—WHEN the verbs *NAHA* "to bind," *VRITA* "to be," *VRISH* "to rain," *VYADH* "to pierce," *BUCH* "to shine," *SHANA* "to bear," AND *TAN* "to stretch," ENDING WITH *KWIP*, FOLLOW, a long vowel is the substitute of the *pada* which precedes in the compound.

The word *upánah* "a slipper" (thus formed from *upa* + *na* + *kwip*) makes 1. a. *upánat* (Nos. 330, 199, and 389), 1. d. *upánahau*, 7. p. *upánatsu*.

In the case of the word *ushnik* "a metre of the Vedas," as it takes *gá* (No. 331) in consequence of its ending in *twina* (No. 323), we find 1. a. *ushnik*. Again 1. d. *ushnikau*, 3. d. *ushnigbhyám*.

The word *div* "the sky" makes 1. a. *dyauh* (No. 289), 1. d. *divau*, 1. p. *divah*, 3. d. *dyubhyám* (No. 290).

The word *gir* "speech" makes 1. a. *gih* (Nos. 199, 380, and 110), 1. d. *girau*, 1. p. *giraḥ*. In the same way *pur* "a city" makes 1. a. *púh*.

The word *chatur* "four" substitutes *chataṣi* (No. 248) in the feminine; and, by No. 249, the letter *r* is substituted for *ri*, when a vowel follows. Thus we have 1. p. *chataṣrah*. In the 6. p. *chataṣriṅám*, the vowel is not lengthened—see No. 250.

The feminine of *kim* "who" is like *sarvā* (No. 244).—1. a. *ká* (Nos. 297 &c.), 1. d. *ka*, 1. p. *káḥ*.

वः सौ । ७ । २ । ११० ।

इदमो दस्य यः । इयम् । त्यदादत्त्वम् । पररूपत्वम् । टाप् ।
दश्चेति मः । इमे । इमाः । इमाम् । अनया । हलि लोपः ।
आभ्याम् । आभिः । अस्ये । अस्याः २ । अनयोः । आसाम् ।
अस्याम् । आसु । सक् । सचः । सम्भ्याम् । त्यदाद्यत्वम् । टाप् ।
स्या । त्ये । त्याः । यवम् । तद् । यतद् । वाक् । वाचो । वाभ्याम् ।
वासु । अप् शब्दो नित्यं बहुवचनान्तः । अपृन्निति दीर्घः । आपः ।

No. 391.—Instead of the *d* of *idam* "this," there is *r*, WHEN *SU* FOLLOWS. Thus 1. a. *iyam* (No. 298). In the other cases No. 213 directs the substitution of short *a* for the final, and the preceding vowel merges in this by No. 300. The word being feminine, long *é* (*iép*) is added by No. 1341; the *d* is changed to *m* by No. 301; and, the base having thus become *imá*, we have 1. d. *ime* (No. 240), 1. p. *imáḥ*, 2. a. *imám*. In the 3. d. and subsequent cases the *id* is changed to *an* by No. 302; and, in the 3. a., *e* is substituted for the final by No. 342, giving *anayá*. By No. 303 there is elision of the *id*, when the case-affix begins with a consonant, so that we have 3. d. *ábhyám*, 3. p. *ábhiḥ*. In the 4. a., by No. 244, *asyái*, 5. and 6. a. *asyáḥ*, 6. d. *anayók* (No. 242), 6. p. *ásám* (Nos. 174 and 303), 7. a. *asyám* (Nos. 335 and 319), 7. p. *áou*.

The word *eraj* "a garland" makes 1. s. *erak* (Nos. 328, 199, 334, 82, and 331), 1. p. *erajah*, 3. d. *eragbhyám*.

The pronoun *tyad* "that" substitutes *a* for the final (Nos. 213 and 300), and, taking the feminine termination *śáp*, gives 1. a. *syd* (No. 338), 1. d. *tye*, 1. p. *tydh*. In the same way *tad* "that," and *etad* "this."

The word *vách* "speech" makes 1. a. *vák* (No. 333), 1. d. *váchau*, 3. d. *vágbhyám*, 7. p. *vákshu* (No. 169).

The word *ap* "water" always takes the terminations of the plural. By No. 227 this word lengthens the vowel in the 1. p. *ápah*.

अपो भि । ७ । ४ । ४८ ।

अपस्तकारो भादो प्रत्यये । अद्भिः । अद्भ्यः । अपाम् । अप्सु ।
दिक् । दिग् । दिशः । दिभ्याम् । त्यदादिष्विति दृशेः क्तिन्-
विधानादन्यथापि कुत्वम् । दृक् । दृग् । दृशे । दृभ्याम् । त्विद् ।
त्विवो । त्विद्भ्याम् । ससञ्जुषोरिति रुत्वम् । सञ्जुः । सञ्जुषो ।
सञ्जुभ्याम् । आशीः । आशिषो । आशीभ्याम् । असौ । उत्त्वमत्वे ।
अम् । अमूः । अमुया । अमूभ्याम् । अमूभिः । अमुष्ये । अमूभ्यः ।
अमुष्याः २ । अमुयोः २ । अमूषाम् । अमुष्याम् । अमूषु ।

इति हसन्ताः स्त्रीसिद्धाः ।

No. 392.—The letter *t* is the substitute OF the word AP "water," WHEN a *pratyaya* beginning with BH FOLLOWS. Thus 3. p. *adbhik* (No. 82), 4. p. *adbhyah*. Again 6. p. *apám*, 7. p. *apsu*.

The word *dis* "space" makes 1. s. *dig* or *dik* (Nos. 328 and 331), 1. p. *disah*, 3. d. *digbhyám*.

Since it is directed (No. 376) that *driś* shall take the affix *twiñ* when attached to the pronouns *tyad* &c, the word *driś* (thus falling under rule No. 331) elsewhere also substitutes a guttural in the place of its final. Thus 1. a. *drik* or *driḡ* "sight," 1. d. *driśau*, 3. d. *driḡbhyám*.

The word *twiś* "light" makes 1. a. *twiḡ* (No. 83), 1. d. *twiśau*, 3. d. *twiḡbhyám*.

The word *sajush* "a friend," by No. 123, substitutes *r* for its final at the end of a *pada*, which the word is when, by No. 26, the *su* of the 1. a. has been rejected. The vowel is then lengthened by No. 380, and the *r* becomes *visarga* by No. 110, giving *sajúh*, 1. d. *sajushau*, 3. d. *sajúrbbhým*. In the same way *átish* (for *átis*) "a benediction" makes 1. a. *átíh*, 1. d. *átishau*, 3. d. *átírbbhým*.

The pronoun *adas* makes 1. a. *asau* (No. 385). In the other cases, the substitution of *u* and *m* (by No. 386) having taken place, we have 1. d. *amú*, 1. p. *amúh*, 3. a. *amuyá*, 3. d. *amúbbhým*, 3. p. *amúbhik*, 4. a. *amushyai* (Nos. 244 and 169), 4. p. *amúbbhyah*, 5 and 6. s. *amushyáh* (Nos. 244 and 169), 6. and 7. d. *amuyoh*, 6. p. *amúshám* (No. 174), 7. a. *amushyám* (No. 169), 7. p. *amúshu*.

So much for feminines ending in consonants.

। इक्षन्ता नपुंसकखिन्नाः ।

स्वमेतुङ्क् । दत्वम् । स्वनदुत् । स्वनदुह्री । चतुरगदुहोरित्याम् ।
स्वनद्वान्हि । पुनस्तद्वत् । शेषं पुंषत् । घाः । घारी । घारि । घारा ।
घार्ष्याम् । चत्वारि । क्षिम् । के । कानि । इदम् । इमे । इमानि ।

NEUTERS ENDING IN CONSONANTS.

No. 293.—"In the case of neuters we have ELISION (*luk*) OF *SU* AND *AM* (No. 270)." In the case of *anaḍuh* (No. 287), there is the substitution of *d*. Thus we have 1. a. *swanaḍud* or *swanaḍut* "having good cattle," 1. d. *swanaḍuhí* (No. 259). In the 1. p., by No. 284, there is the augment *ám*, and thus, by No. 264, we have *swanaḍudáhi*. Again the same in the 2. p. The rest is like the masculine (Nos. 285 &c.).

The word *vár* "water" makes 1. a. *váh* (No. 110), 1. d. *vári* (No. 259), 1. p. *vári* (No. 262), 3. a. *várá*, 3. d. *várbbhým*.

The word *chatur* "four" (by Nos. 262 and 284) makes *chaturá*.

The interrogative *kim* "who, which, what?" makes 1. a. *kim* (No. 270), 1. d. *ks* (Nos. 297 and 259), 1. p. *kāni*.

The pronoun *idam* "this" makes 1. a. *idam* (No. 270), 1. d. *ime* (Nos. 301 and 259), 1. p. *imāni*.

अन्वादेशे नपुंसके एनद्वक्तव्यः । एनत् । एने । एनानि । एनेन ।
एनयोः । ब्रह्म । विभाषा द्विष्योः । अह्नी । अह्नी । अह्नानि ।

No. 394.—"It SHOULD BE MENTIONED (see No. 306) that IN A SUBSEQUENT PROPOSITION, ENAT is the substitute for *idam* or *etad*, IN THE NEUTER." Thus 1. a. *enat* (No. 270), 1. d. *ene* (Nos. 213 and 259), 1. p. *enāni*, 3. a. *enena*, 6. d. *enayoh*.

The word *brahman* "the Supreme" makes 1. a. *brahman* (Nos. 270 and 200).

According to No. 274, the word *ahan* "a day" makes 1. d. *ahnī* or *ahāni*:—1. p. *ahāni* (Nos. 263 and 197).

अहन् ८।२।ई८।

अहन्नित्यस्य हः पदान्ते । अहोभ्याम् । दखिड । दखिडनी ।
दखिडीनि । दखिडना । दखिडभ्याम् । सुपथि । टिलोपः । सुपथी ।
सुपथ्यानि । ऊर्क् । ऊर्ची । ऊर्न्वि । नरखामा संयोगः । तत् ।
ते । तानि । यत् । ये । यानि । यत्त् । यते । यमानि । गवाक् ।
गोची । गवाञ्ची । पुनस्तद्वत् । गोधा । गवाभ्याम् । शकृत् ।
शकृती । शकृन्ति । ददत् ।

No. 395.—The word *AHAN* substitutes *rs* at the end of a *pada*. Thus 3. d. *ahobhyām* (No. 126).

The word *danḍin* "having a staff" makes 1. a. *danḍi* (Nos. 270 and 200), 1. d. *danḍinī* (No. 259), 1. p. *danḍīni* (Nos. 263 and 197), 3. a. *danḍinā*, 3. d. *danḍibhyām* (Nos. 184 and 200).

The word *supathin* "having a good road" makes 1. a. *supathī*. By the elision of *i* directed in No. 323, and then, by No. 259, we have 2. d. *supathā*. In the 1. p. (Nos. 263, 321, and 323) *supanthāni*.

The word *úrj* "strong" makes 1. a. *úrk* (No. 333), 1. d. *úrj*, 1. p. *úrjī*, the conjunction of the consonants being in the order of *ṛ*, *r*, and *j*.

The pronoun *tad* "that" makes 1. a. *tut* (Nos. 270 and 165), 1. d. *ta*, 1. p. *tāni*. So *yad* "who, which," makes 1. a. *yat*, 1. d. *ya*, 1. p. *yāni*, and *etad* "this" makes 1. a. *etat*, 1. d. *ete*, 1. p. *etāni*.

The word formed of *go* "a cow," and *añchu* "to worship," and signifying "a worshipper of cows," makes 1. a. *gavdk* (Nos. 363, 59, and 333), 1. d. *gachī* (No. 56), 1. p. *gavāñchi* (No. 264). Again there is the same form in the 2nd case. In the 3. a. *gachā*, 3. d. *gavāñbhyaṃ*. [N. B. This word takes a great variety of shapes, being in fact a mere grammatical fiction.]

The word *śakṛit* "ordure" makes 1. a. *śakṛit*, 1. d. *śakṛitī*, 1. p. *śakṛitī* (No. 264).

The participle *dadat* "giving" makes 1. a. *dadat*.

वा नपुंसकस्य । ७ । १ । ७६ ।

अभ्यस्तात् परस्य वा जुम् सर्वनामस्थाने । ददन्ति । ददति । तुदत् ।

No. 396.—*NUM* (No. 374) shall **OPTIONALLY** be the augment of the affix *śatṛi* coming after a **NEUTER** reduplicate, when a *śarvānamasthāna* (No. 263) follows. Thus 1. p. *dadanti* or *dadati*.

The participle *tudat* "paining" is next declined.

आञ्छीमद्योर्नुम् । ७ । १ । ८० ।

अवधान्तात् परो यः शतुरक्षयवस्तदन्तस्य जुम् वा शीमद्योः । तुदन्ती । तुदती । तुदन्ति । भात् । भान्ती । भान्ती । भान्ति । पदत् ।

No. 397.—*NUM* shall optionally be the augment of that which ends with a portion (*a*) of the affix *śatṛi* coming **AFTER** what ends in **A** OR **Ā**, **WHEN śī** (No. 259) OR a **NADĪ** (No. 215) **FOLLOWS**.

For example, the verbal root *tud* (No. 693) taking the affix *śa-**tri* becomes *tuda*; and then, with the participial affix, it becomes *tudat* (No. 300), which, by this rule, makes 1. d. *tudantī* or *tudatī*. By No. 264, 1. p. *tudanti*. And so *bhāt* "shining" (root *bhā*), 1. d. *bhāntī* or *bhātī*, 1. p. *bhānti*.

By the *nadī*, in this aphorism, the feminine affix *śip* (*ī*) is intended.

The root *pach* takes the affix *śap* (No. 419), and its participle *pachat* "cooking" falls under the next rule.

शप्श्यनेर्नित्यम् । ७ । १ । ट १ ।

शप्श्यनेरात् परो यः शतुरवयवस्तदन्तस्य नुम् शीनदोः । पचन्ती । पचन्ति । दीव्यत् । दीव्यन्ती । दीव्यन्ति । धनुः । धनुषी । सान्तेति दीर्घः । नुम्बिसर्जेनीयेति षः । धनुषि । धनुषा । धनुर्भ्याम् । एवं चक्षुर्हविरादयः । पयः । पयसी । पयांसि । पयसा । पयोभ्याम् । सुपुम् । सुपुंसी । सुपुमांसि । अदः । विभक्तिकार्यम् । उत्त्वमत्वे । अमू । अमूनि । शेषं पुंषत् ।

इति हलन्ता नपुंसकसिक्काः ।

No. 398.—*Num* shall INVARIABLY be the augment OF that which ends with a portion of the affix *śa**tri* which comes after the *a* derived from *śAP* (No. 419) OR *śYAN* (No. 670), when *ś* or a *nadī* follows.

Hence *pachat* (No. 397) makes 1. d. *pachantī*. In the 1. p. *pachanti*. In like manner *dśvyat* "sporting" (No. 669) makes 1. d. *dśvyantī*, 1. p. *dśvyanti*.

The word *dhanus* "a bow" makes 1. s. *dhanuś* (Nos. 270, 123, and 110), 1. d. *dhanuśī* (No. 169). In the 1. p., as the word ends in *s* (No. 371), the vowel is lengthened, and the *s* is changed to *ś* notwithstanding the intervention of *num* (No. 381), giving *dhanuśīśī*. In the 3. s. *dhanuśā*, 3. d. *dhanuśbhyām* (No. 123). In like manner *chakshus* "an eye," *havis* "clarified butter," &c. The word *payas* "water" makes 1. s. *payas* (Nos. 270 &c.),

1. d. *payasī*, 1. p. *payānsī* (No. 371), 3. a. *payasā*, 3. d. *payo-
bhyām* (Nos. 123 and 126). The word *supuṁs* "of which the men
are good" makes 1. a. *supum* (Nos. 270 and 26), 1. d. *supuṁsī*,
1. p. *supumānsī* (Nos. 383, 316, and 371). In the neuter of the
pronoun *adas* "that," 1. a. *aduh*, the various alterations of the case-
affixes (directed in Nos. 259, 262, 172 &c.) first take place; and
then the substitution of *u* and *m* (No. 386) having been made, we
get 1. d. *amī*, 1. p. *amīni*. The rest is like the masculine.

So much for neuters ending in consonants.

॥ अद्ययानि ॥

स्वरादिनिपातमथ्ययम् । १ । १ । ३७ ।

स्वर् । अन्तर् । प्रातर् । पुनर् । अनुतर् । उद्येस् । नीचेस् ।
अग्नेस् । अथक् । अते । युगपत् । आरात् । पृथक् । ह्यस् ।
अस् । दिवा । राणे । सायम् । चिरस् । मनाक् । ईषत् । जोष-
स् । तूष्णीम् । बहिस् । अवस् । समया । निकषा । स्वयम् ।
वृथा । नक्तम् । नञ् । हेतो । इद्धा । अद्धा । सामि । वत् ।
ब्राह्मणवत् । क्षत्रियवत् । सना । उपथा । तिरस् । सनत् ।
सनात् । अन्तरा । अन्तरेण । ज्योक् । कम् । शम् । सहसा ।
विना । नाना । स्वस्ति । स्वथा । अलम् । षषट् । षोषट् ।
वोषट् । अन्यत् । अस्ति । उपांशु । समा । विहायसा । दोषा ।
मृषा । मिथ्या । मुधा । पुरा । मिथो । मिथस् । प्रायस् । मुहुस् ।
प्रवातुकम् । प्रवाहिका । आर्यहलम् । अभीक्ष्यम् । साकम् । सार्धम् ।
नमस् । हिसक् । थिक् । अथ । अम् । आम् । प्रताम् । प्रथान् ।
प्रतान् । मा । माङ् । आकृतिगणोऽयम् । च । वा । इ । अह ।
यव । यवम् । नूनम् । शश्वत् । युगपत् । भूयस् । कूपत् । सूपत् ।
कुवित् । नेत् । वेत् । चञ् । यच । तच । कञ्चित् । नह । हन्त ।
माक्षिस् । माक्षीम् । नक्षिः । आक्षीम् । माङ् । नञ् । यावत् ।
तावत् । त्वे । ज्ये । द्वे । रे । षोषट् । वोषट् । स्वाहा । स्वथा ।

षवट् । चोम् । तुम् । तथाहि । खलु । किल । अथ । सुष्ठु ।
 स्म । आदह । उपसर्गविभक्तिस्वरप्रतिरूपकारश्च । अषदत्तम् ।
 अहंयुः । अस्तिचीरा । अ । आ । इ । ई । उ । ऊ । ए । ऐ । ओ ।
 औ । पशु । युक्तम् । यथा । कथाश्च । पाट् । प्याट् । अङ्ग । हे ।
 हे । भोः । अये । घ । विषु । एकपदे । पुत् । आतः । चादिर-
 प्याकृतिगणः । तसिलादयः प्राक् पाशपः । शस्त्रप्रभृतयः प्राक् समा-
 सान्तेभ्यः । अम् । आम् । कृत्वोऽर्थाः । तसिधती । गानाओ ।
 एतदन्तमश्रयम् । अत इत्यादि ।

OF INDECLINABLE WORDS.

No. 399.—SWAR & C. AND the PARTICLES (*nipāta*) are called INDECLINABLES.

These are *swar* "heaven," *antar* "midst," *pratar* "in the morning," *punar* "again," *sanutar* "in concealment," *uchchais* "high," *nichais* "low," *sunuis* "slowly," *ridhak* "rightly," *rits* "except," *yugapat* "at once," *arāt* "far, near," *prithak* "apart," *kyas* "yesterday," *swas* "to-morrow," *divā* "by day," *rātrau* "in the night," *sāyam* "at eve," *chiram* "a long time," *mandā* "a little," *ishat* "a little," *josham* "silently," *tūshnām* "silently," *wahis* "outside," *avis* "outside," *samayā* "near," *nikashā* "near," *swayam* "of one's self," *vrithā* "in vain," *naktam* "at night," *nan* "not," *hetau* "by reason of," *iddhā* "truly," *addhā* "evidently," *sāmi* "half," *vat* "like" (e. g. *brāhmanavat* "priestly," *kehatriyavat* "like a Kshatriya"), *sandā* "perpetually," *upadhā* "division," *tiras* "crookedly," *sanat* or *sandāt* "perpetually," *antarā* or *antarena* "without, except," *jyot* "quickly," *kum* "water, ease," *śam* "ease," *sahasā* "hastily," *vinā* "without," *nānā* "various," *swasti* "greeting," *swadhā* (interjection) "oblation to manes," *alam* "enough," *vashaḥ*, *śraushaḥ* and *vrushaḥ*, (interjections) "oblation of butter," *anyaḥ* "otherwise," *asti* "existence," *upāsā* "privately," *kekumā* "patience, parlon," *viśāyasā* "aloft, in the air," *dośhā* "in the evening," *mṛishā* and *mīthyā* "falsely," *mudhā* "in vain," *purā* "formerly," *mitho* or *mithas* "mutually," *prāśyas* "frequently," *mukus* "repeatedly," *pravdhukam* or *pravdhikā* "at

the same time," *dryahalam* "violently," *abhikshnam* "repeatedly," *edbum* or *edrdham* "with," *namas* "reverence," *hiruk* "without," *dhik* "fie!" *atha* "thus," *am* "quickly," *ám* "indeed, yea," *pradám* "with fatigue," *pradán* "alike," *pratán* "widely," *má* or *máh* "do not."

The foregoing class of words ("swar &c.," is one the fact of a word's belonging to which is known only from its form, and could not have been inferred from its nature (see No. 53).

The following are particles (*nípáta*), viz. *cha* "and," *vá* "or," *ka* (an expletive), *aha* (vocative particle), *eva* "only, exactly," *evam* "so, thus," *ninam* "certainly," *kuwat* "continually," *yugapat* "at once," *bháyas* "repeatedly," *kúpat* "excellently," *súpat* "excellently," *kuvit* "abundantly," *net* or *chet* "if," *chañ* "if" [the *ñ* is indicative], *yatra* "where," *tatra* "there," *kachchit* "what if?", "naha" "no," *kanta* "ah!" *mákim*, *mákim*, or *nakih*, "do not," *ákim* "indeed!", *máh* "do not," *nan* "not," *yávat* "as much as," *távat* "so much," *twai*, *nwai*, or *dwai* "perhaps," *rai* (disrespectful interjection), *śraushaḥ*, *vaushaḥ* or *śwadhá* (interj.) "oblation to the gods," *śwadhá* "oblation to the manes," *vashaḥ* "oblation to the gods," *om* (mystical ejaculation typical of the three great deities of the Hindú mythology), *tum* "thouing," *tatháhi* "thus," (introducing an exposition), *khalu* "certainly," *kila* "indeed," *atha* "now" (auspicious inceptive), *sushṭu* "excellent," *smu* (attached to the present tense gives it a past signification), *ádaha* "fie!"

To the list of Indeclinables belong also what have, without the reality, the appearance of an *upasarga* (No. 47), of a word with one of the terminations of case or person, and of the vowels. In the example *avaduttam* "given away," the *ava* is not really an *upasarga*, for if it were, the word (by VII. 4. 47.*) would be *avattam*. In the example *ahañyuh* "egotistic," the *ahañ* is not identical with the *aham* "I," terminating in a case-affix—because a pronoun, really regarded as being in the nominative case, could not be the first member in such a compound. In the example, *astikákrá*, a cow or the like "in which there is milk," the *asti* must be regarded as differing from the word *asti* "is," which ends

* When the aphorism does not occur in the *Laghu Kaumudí*, the reference is made to the *Akṣarādhyaí*.

with the affix of the 3rd person singular, otherwise it could not have appeared as the first member in a compound. The vowels *a, á, i, í, u, ú, e, ai, o, au*, when, as interjections, they indicate various emotions, differ from the ordinary vowels. Other Indeclinables are *paśu* "well," *śukam* "quickly," *yathákaśhácha* "any how," *pát, pyát, ańga, hai, he, bhoh*, (vocative particles), *aye* "ah!" (indicating recollection), *gha* (vocative), *vishu* "on all sides," *ekapade* "at the same moment," *yut* "blame," *átah* "hence."

This list also ("cha &c.") is one each of the various individuals composing which is to be recognised by its own shape (No. 53).

Words are indeclinable which have the following terminations viz. the *taddhita* affixes (No. 1067) beginning with *tasil* (No. 1286) reckoning as far as (but not including) *pásap* (V. 3. 47.) :—or the terminations *śas* &c. (No. 1330) reckoning as far as the aphorism "*samásántáh*," (V. 4. 68.) :—or the *Vaidika* termination *am* or its equivalent *ám* (No. 1309) :—or the terminations that have the force of *kritvaruch* (i. e. which give the sense of such and such a number of times) :—or the terminations *tasi* (equivalent to *tasil*) and *vat* "like," and *ná* or *nám* (V. 2. 27). For example, *atah* "hence" (which ends in *tasil*) &c.

इन्धेजन्तः । १ । १ । ३६ ।

कृद्योमान्त एवन्तश्च तदन्तमव्ययम् । स्मारंस्मारम् । जीवसे ।
पिबथ्ये ।

No. 400.—What ends in a KRIT affix (No. 135) ENDING IN the letter M OR in ECH is indeclinable. Thus *smáram smáram* "having repeatedly remembered," *jívase* "to live," *pibadhyai* "to drink." (III. 4. 9.)

क्वातोसुन्क्षसुनः । १ । १ । ४० ।

एतदन्तमव्ययम् । कृत्वा । उदेतोः । विसृपः ।

No. 401.—What ends in KTWÁ (No. 935) or TOSUN OR KASUN (III. 4. 9.) is indeclinable. Thus *kritvá* "having done," *udeto* "having risen," *visripah* "having spread."

अव्ययीभावश्च । १ । १ । ४१ ।

अधिहरि ।

No. 402.—AND the kind of compound termed AVYAYĪBHĀVA (No. 966) is indeclinable. Thus *adhihari* "upon *Hari* or *Vishnu*."

अव्ययादासुपः । २ । ४ । ८२ ।

अव्ययादापः सुपश्च लुक् । तच्च शालायाम् । अथ ।

सदृशं चिबु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यन्न व्येति तदव्ययम् ॥

वष्टि भागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ।

आयं चैव हलन्तानां यथा वाचा निशा दिशा ॥

अवमाहः । अगाहः । अपिधानम् । पिधानम् ॥

इत्यव्ययानि ॥

No. 403.—There is elision (*luk*—No. 209) OF *ĀP* (the feminine termination) AND OF *SUP* (the case-affixes) AFTER what is INDECLINABLE. For example, *tatra śālayām* "in that hall." Here the indeclinable *tatra* "there" does not take either the feminine termination or a case-affix, although it is equivalent to *tasyām* "in that." So then "what changes not (*na vyeti*), remaining alike in the three genders, and in all cases, and in all numbers, is what is termed an indeclinable (*avyaya*)."

The grammarian *Bhāguri* wishes that there shall be elision of the initial *a* of *ava* and *api* (No. 48), and that *āp* shall be the termination of all feminine words which would otherwise end in consonants, e. g. *vāchā* "speech" (instead of *vāch*), *niśā* "night" (not *niś*), *dīśā* "space" (not *dīś*). [But the rule, thus resting on the authority of a single grammarian (see No. 38) is optional.] So we have either *avagāhak* or *vagāhak* "bathing," *apīdhānam* or *pīdhānam* "concealment."

So much for the Indeclinables.



॥ भ्वाद्दयः ॥

OF THE VERBS.

लट् । लिट् । लुट् । लृट् । लेट् । लोट् । लङ् । लिङ् ।
लुङ् । लृङ् । एषु पञ्चमो लकारश्छन्दोमात्रगोचरः ।

No. 404.—THE terminations generally of the moods and tenses of the verbs are denoted in the grammar by the letter *l*. The affixes of each particular tense are denoted by the letter *l* accompanied by certain indicatory letters as follows :—Present *LAṬ*, 2nd Preterite *LIṬ*, 1st Future *LUṬ*, 2nd Future *LRIT*, scriptural Imperative *LEṬ*, Imperative *LOṬ*, 1st Preterite *LAN*, Potential *LIN*, 3rd Preterite *LUAN*, Conditional *LRIAN*. THE FIFTH AMONG THESE (*vis. leṭ*) OCCURS ONLY IN THE VEDAS.

लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः । ३ । ४ । ६ ।

लकाराः सकर्मकेभ्यः कर्मणि कर्तरि च स्युरकर्मकेभ्यो भावे कर्तरि च ।

No. 405.—Let the letters *L* (above described) be placed after transitive verbs IN denoting THE OBJECT ALSO as well as the agent ; AND AFTER INTRANSITIVES IN marking THE CONDITION (i. e. the action itself, which the verb imports), ALSO as well as the agent.

[N. B.—The verb itself denotes the action : to be, or to do, generally; or to be, or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent : in the passive voice of a transitive verb, it marks the object ; but, in the passive form of an intransitive verb, the action itself.]

वर्तमाने लट् । ३ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियावृत्तेर्धातोर्लट् स्यात् । अटावितो । उच्चारणसामर्थ्य-
ह्यस्य नेत्वम् । भू सतायास् । कर्तृविद्ययां भू ल इति स्थिते ।

No. 406.—Let *LAṬ* (No. 404) be placed after a verbal root employed IN denoting PRESENT action. The *a* and the *l* (in *leṭ*) are indicatory. According to No. 155 the *l* also ought to be indi-

atory—but it is not to be regarded as indicatory here, because nothing (in the grammar) is enounced without a purpose (and no purpose would be served by the elision of this *l*, which therefore remains).

The verb *bhū* "to be" is now to be conjugated. When it is wished to speak of an agent, the case (as far as we have yet seen) standing thus, viz: *bhū*+*l* (we look forward).

तित्तसम्भि सिप्यस्य मिब्वस्मस्त ताताम्भ वासाया-
म्भमिब्वहिमहिङ् । ३ । ४ । ७८ ।

स्तेऽष्टादश सादेयाः स्युः ।

No. 407.—Let these eighteen be the substitutes of *l* (No. 404)
—viz

Parasmai-pada.

Ātmanē-pada.

	Sing.	Dual	Plural	Sing.	Dual	Plural
(Lowest.)	TIP	TAS	JHI	TA	ĀTĀM	JHA (he, they &c.)
(Middle.)	SIP	THAS	THA	THĀS	ĀTHĀM	DHWAM (thou, you &c.)
(Highest.)	MIP	VAS	MAS	IṬ	VAHI	MAHIṆ (I, we &c.)

सः परस्मैपदम् । १ । ४ । ९९ ।

सादेयाः परस्मैपदसंज्ञाः स्युः ।

No. 408.—Let the substitutes of *L* (No. 407) be called *PARASMAI-PADA*—i. e. "words for another."

[Such are the terminations of a verb the action of which is addressed to another than the agent—i. e. of a transitive verb.]

तङानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तङ् प्रस्थाहारः शान्ब्रह्मणो चेतस्संज्ञाः स्युः । पूर्वसंज्ञापवादः ।

No. 409.—Let the set comprised under the technical name *TAN* (i. e. the second set of nine, in No. 407, from *ta* to *mahiṆ* inclusive), and *THE TWO* ending in *ĀNA*—viz: the participial affixes *śānāc* (No. 883) and *kānāc* (No. 880) be called *ĀTMANĒ-PADA*—i. e. "words for one's self." This supercedes (in regard to these affixes) the previous name (derived from No. 408).

[Such are the terminations of a verb the action of which is addressed or reverts to the agent himself—as in the Middle Voice of the Greek.]

अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

अनुदात्तेतो द्वितश्च धातोरात्मनेपदं स्यात् ।

No. 410.—Let the affixes called *ĀTMANE-PADA* (No. 409) be placed AFTER a verbal root distinguished (in the catalogue of roots called *Dhātu-pāṭha*) by A GRAVELY ACCENTED INDICATORY VOWEL, OR by AN INDICATORY *ṣ*.

स्वरितञितः कर्षभिप्राये क्रियाफले । १ । ३ । ७२ ।

स्वरितेतो जितश्च धातोरात्मनेपदं स्यात् कर्तृगामिनि क्रियाफले ।

No. 411.—AFTER a verbal root distinguished by AN INDICATORY VOWEL CIRCUMFLEXLY ACCENTED, OR by AN INDICATORY *ṣ*, WHEN THE (direct) FRUIT OF THE ACTION ACCRUES TO THE AGENT, let there be the *ātmano-pada* affixes.

शेषात् कर्तरि परस्मैपदम् । १ । ३ । ७८ ।

आत्मनेपदनिमित्तहीनाद्धातोः कर्तरि परस्मैपदं स्यात् ।

No. 412.—AFTER THE REST, i. e. after whatever verbal root is devoid of any cause for the affixing of the *ātmano-pada* terminations (Nos. 410 and 411), let THE PARASMAI-PADA affixes be employed IN marking THE AGENT.

तिङ्स्त्रीणि षीणि प्रथममध्यमोत्तमाः । १ । ४ । १०१ ।

तिङ् उभयोः पदयोस्त्रयस्त्रिकाः क्रमादेतत्संज्ञाः स्युः ।

No. 413.—Let THE THREE TRIADS in both the sets (*parasmai-pada* and *ātmano-pada*) OF CONJUGATIONAL AFFIXES (comprised under the general name of *tiṅ*—a *pratyāhāra* formed of the first and last of them viz. *tip* and *maṭiṅ*—No. 407—) be called, in order, the LOWEST, the MIDDLE, AND the HIGHEST (person).

[These, it must be borne in mind, correspond to the 3rd, 2nd, and 1st persons of European grammar.]

ताम्येकवचनद्विवचनबहुवचनाम्येकत्रयः । १ । ४ । १०२ ।

सव्यप्रथमादिसंज्ञानि तिङ्स्त्रीणि चीणि प्रत्येकमेकवचनादिसं-
ज्ञानि स्युः ।

No. 414.—Let THESE three triads of conjugational affixes, which (No. 413) have received the names of Lowest &c., be called, (as regards the three expressions in each triad—*tip tas jhi* &c.) SEVERALLY, "THE EXPRESSION FOR ONE" (singular), "THE EXPRESSION FOR TWO" (dual), AND "THE EXPRESSION FOR MANY" (plural).

युष्मद्युपपदे समानाधिकरणे स्थानिद्यपि मध्यमः ।
१।४।१०५।

तिङ्वाच्यकारकवाचिनि युष्मद्युप्रयुज्यमाने प्रयुज्यमाने च मध्यमः ।

No. 415.—WHEN the pronoun YUSHMAD "thou" understood, and ALSO when the same EXPRESSED, IS THE ATTENDANT WORD IN AGREEMENT with the verb, and denotes the agent or object that is signified by the verbal termination, then let the verbal termination be THE MIDDLE (No. 413).

अस्मद्युत्तमः । १।४।१०७।

तद्यामूनेऽस्मद्युत्तमः ।

No. 416.—WHEN the pronoun ASMAD "I" IS in the same circumstances (as *yushmad* in No. 415), then let the verbal termination be THE HIGHEST (No. 413).

त्रेषु प्रथमः । १।४।१०८।

भू ति इति जाते ।

No. 417.—IN all OTHER CASES (besides those provided for in Nos. 415 and 416), let the verbal termination be THE LOWEST (No. 413).

The expression *bhū+l* (No. 406) having thus become *bhū+ti* (by the substitution directed in No. 407, we look forward).

तिङ् चित् सार्वधातुकम् । १।४।११३।

तिङ्ः चित्त्वं चात्त्वधिकारोक्ता यत्तत्त्वंज्ञाः स्युः ।

No. 418.—Let the affixes called **TIŚ** (No. 418) AND THOSE WITH AN INDICATORY ś, which are enounced in the division of the grammar pertaining to verbal roots, be called **SĀRVADHĀTUKA** (i. e. “applicable to the whole of a radical term”).

द्वर्तरि शप् । ३ । १ । ६८ ।

कश्च्ये सार्वधातुके परे धातोः शप् ।

No. 419.—When a *sārvadhātuka* affix (No. 418) follows, SIGNIFYING AN AGENT, let ŚAP be placed after the verbal root. [The ś and the p, by Nos. 155 and 5, being indicatory, there remains a, giving *bhū+a+ti*.]

सार्वधातुकार्धधातुकयोः । ७ । ३ । ८४ ।

अनयोः परयोरिगन्ताङ्गस्य गुणः । अवादेयः । भवति । भवतः ।

No. 420.—WHEN A *SĀRVADHĀTUKA* (No. 418) OR AN *ĀRDHA-DHĀTUKA* affix (No. 436) FOLLOWS, then let *guṇa* (No. 33) be the substitute of an inflective base (No. 152) that ends in *ik*.

Thus *bhū* becomes *bho*, and, *av* being substituted by No. 29, we have *bhavati* “he becomes.” In like manner *bhavatah* “they two become.”

झोऽन्तः । ७ । १ । ३ ।

प्रत्ययावयवस्य ऋस्यान्तादेयः । अतो गुणे । भवन्ति । भवसि ।

भवथः । भवथ ।

No. 421.—**AKT** is the substitute OF the letter **JH** being part of an affix (as in the case of *jhi*—407). By No. 300 the *a* of *ant* supplies the place both of itself and of the preceding *a* of *bhava*—so that we have *bhavanti* “they become.” Again—*bhavasi* “thou becomest,” *bavatah* “you two become,” *bhavatha* “you become.”

अतो दीर्घो यञि । ७ । ३ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घो यञादौ सार्वधातुके । भवामि । भवावः । भवामः । स भवति । तो भवतः । ते भवन्ति । त्वं भवसि । युवां भवथः । यूयं भवथ । अहं भवामि । आवां भवावः । वयं भवामः ।

No. 422.—THE LONG vowel shall be the substitute OF an inflective base ending in SHORT A, WHEN a *sārvadhātuka* affix (No. 418) beginning with YAṆ FOLLOWS. Thus (*bhava + mi =*) *bhavāmi* "I become," *bhavāvah* "we two become," *bhavāmah* "we become."

With the pronouns supplied, the present tense stands thus:—

Sing.	Dual.	Plu.
<i>sa bhavati.</i>	<i>tau bhavatah.</i>	<i>te bhavanti.</i>
<i>tvaaṅ bhavasi.</i>	<i>yuvāṅ bhavathah.</i>	<i>yūyāṅ bhavatha.</i>
<i>ahaṅ bhavāmi.</i>	<i>āvāṅ bhavāvah.</i>	<i>vayāṅ bhavāmah.</i>

परोक्षे चिट् । ३ । २ । ११५ ।

भूतानद्यतनपरोक्षार्थवृत्तेर्थातो लिट् स्यात् । लस्य तिबादयः ।

No. 423.—Let *LIT* (No. 404) come after a verbal root employed IN signifying what took place before the current day and UNPERCEIVED (by the narrator).

Instead of the *l* (of *lit*, the *i* and *t* of which are indicatory), let there be *tip* &c. (No. 407).

परत्पदानां षष्ठसुस्थस्युसयस्वमाः । ३ । ४ । ८२ ।
लिट्स्तिबादीनां षष्ठादयः स्युः । भू च इति-स्थिते ।

No. 424.—Let there be, in the room OF the PARASMAI-PADA affixes, *tip* &c., substituted for *lit*, *nal* &c.—viz.

Sing.	Dual.	Plural.
ṆAL	ATUS	US
THAL	ATHUS	A
ṆAL	VA	MA.

Proceeding to subjoin these affixes, (the *ṅ* and *l* being elided by Nos. 148 and 5) the case standing thus—*bhū + a*—we look forward.

भूवो वुम्बुर्लुचिटोः । ३ । ४ । ८८ ।
चचि ।

No. 425.—Let *VUK* (of which the *u* and *k* are indicatory) be the augment OF the root *BHŪ*, WHEN (a substitute for) *LUN* OR *LIT* beginning with a vowel FOLLOWS.

Thus *bhi+a* becomes *bhiv+a*.

लिटि धातोरनभ्यासस्य । ६ । १ । ८ ।

लिटि परेऽनभ्यासधात्ववयवस्यैकाचः प्रथमस्य द्वे स्त आदि-
भूतादचः परस्य तु द्वितीयस्य । भूष् भूष् च इति स्थिते ।

No. 426.—WHEN *lit* FOLLOWS, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, OF AN UNREDUPLICATED VERBAL ROOT; but, after an initial vowel, the reduplication is of the second portion (containing a single vowel) which follows it.

Thus *bhiv+a* having become *bhivbhiv+a*, we look forward.

पूर्वाऽभ्यासः । ६ । १ । ४ ।

अच ये द्वे तयोः ।

No. 427.—Let THE FIRST of those two which are here spoken of (No. 426) be called THE REDUPLICATE (*abhyaśa*).

इत्थादिः शेषः । ७ । ४ । ६० ।

अभ्यासस्यादिर्हल शिष्यतेऽन्ये हलो लुप्यन्त ।

No. 428.—Of the reduplicate (No. 427) THE FIRST CONSONANT IS LEFT; the other consonants are elided.

Thus we have *bhivbhiv+a*.

इत्थः । ७ । ४ । ५६ ।

अभ्यासस्याचः ।

No. 429.—In the room of the vowel of the reduplicate there is the SHORT vowel.

Thus we have *bhivbhiv+a*.

भवतेरः । ७ । ४ । ७३ ।

भवतेरभ्यासस्योकारस्य चः स्याल्लिटि ।

No. 430.—When *lit* follows, let there be A instead of the u of the reduplicate syllable OF the verb BHU.

Thus we have *bhivbhiv+a*.

अभ्यासे चर् च। ८। ४। ५४।

अभ्यासे क्त्वां चरः स्युर्त्रयश्च । क्त्यां अयः ख्यां चर इति
विवेकः । बभूव । बभूवतुः । बभूवुः ।

No. 431.—IN A REDUPLICATE syllable, let there be ALSO CHAR and *juś* instead of *jhāś*:—that is to say—let there be *juś* in the room of *jhāś*, and *char* in the room of *khay*—such is the distinction.

Thus *bh̄ibh̄āv + a* becomes finally *babh̄āva* "he became." In the same way *babh̄āvātuk* (No. 424) "they two became," *babh̄āvuk* "they became."

खिट् च। ३। ४। ११५।

खिट् च। ३। ४। ११५।

No. 432.—AND let a conjugational affix substituted for LIT be called *ārdhadhātuka* (No. 436).

आर्धधातुकस्येचच्चादेः। ७। २। ३५।

बभूविष । बभूवथुः । बभूव । बभूव । बभूविष । बभूविम ।

No. 433.—IT is the AUGMENT OF AN *ĀRDHADHĀTUKA* affix BEGINNING WITH VAL.

In accordance with No. 103, the *i* (of *if*) is *prefixed* to the affix—giving *bubh̄ivitha*, "thou becamest." Then *babh̄ivāthuk* "you two became," *babh̄īva* "you became," *babh̄īva* "I became," and again *babh̄iviva* (No. 433), "we two became," *babh̄ivima* "we became."

अनद्यतने लुट्। ३। ३। १५।

अविष्यत्यनद्यतनेऽर्धे चातोर्लुट् ।

No. 434.—Let LUT (No. 404) come after a verbal root IN THE SENSE OF what will happen but NOT IN THE COURSE OF THE CURRENT DAY.

स्वतासी लुट्। ३। १। ३३।

चातोरेतो स्तो लुट्। परतः । यवाद्यपवादः । लु इति लुट् लुटोर्माह्वस ।

No. 435.—WHEN *lṛi* AND *luṭ* FOLLOW, then these two, *SYA* AND *TÁSI*, are the affixes of a verbal root. This supersedes the affix *ṣap* &c. (No. 419). Both *lṛiś* and *lṛiḥ* are included in the expression "*lṛi*."

घार्धधातुर्ध्रं शेषः । ३ । ४ । ११४ ।

तिङ्शित्त्वान्यो धातेरिति विहितः प्रत्यय यत्संबन्धः स्यात् ।

इट् ।

No. 436.—Let the remainder, i. e. affixes other than *tiś* and those with an indicative *ś* (No. 418), subjoined to a verbal root be called *árdhadhátuka*—(i. e. "belonging to half the verb,"—or to six of the tenses).

The augment *if* here presents itself from No. 433, and the word (through Nos. 420 and 435) attains the form *bhavitás*.

लुटः प्रथमस्य ङारौरसः । २ । ४ । ८५ ।

द्वित्वसामर्थ्यादभस्यापि टेलोपः । भविता ।

No. 437.—*DÁ RAU* AND *RAS* are substituted in the room OF the affixes of THE LOWEST (No. 413) person OF *LUṬ*.

As the presence of *ḥ* as an indicative letter must not be unmeaning, there is elision of the final vowel with what follows it (No. 52), although the word is not one of those called *bha* (Nos. 185 and 187).

Thus *bhavitás* (from No. 436) becomes *bhavit*, and (with the *ś* derived from the *ḥś* of this rule), *bhavitáś* "he will become."

तासस्त्योर्लोपः । ७ । ४ । ५० ।

सादो प्रत्यये ।

No. 438.—There is ELISION OF *TÁS* (No. 435) AND of the verb *AS*, when an affix beginning with *s* follows.

रि च । ७ । ४ । ५१ ।

रादो प्रत्यये तथा । भवितारो । भवितारः । भविताचि । भवितास्यः । भवितास्व । भवितास्मि । भवितास्वः । चितास्मः ।

No. 439.—AND so (as directed in No. 438) WHEN an affix beginning with R. FOLLOWS.

Thus we have (No. 437) *bhavitārau* "they two will become," *bhavitārah* "they will become," *bhavitāsi* "thou wilt become," *bhavitāstah* "you two will become," *bhavitāstha* "you will become," *bhavitāsmi* "I will become," *bhavitāsvah* "we two will become," *bhavitāmah* "we will become."

सृट् शेषे च। इ। इ। १३।

भविष्यद्दर्थोद्भूतोर्लृट् क्रियार्थायां क्रियायां सत्यामसत्यां वा ।
स्यः । इट् । भविष्यति । भविष्यतः । भविष्यन्ति । भविष्यसि ।
भविष्यथः । भविष्यथ । भविष्यामि । भविष्यावः । भविष्यामः ।

No. 440.—AND IN THE REMAINING CASES, i. e. whether there be or be not another verb (denoting an action performed) for the sake of the (future) action (No. 903)—let LRIT come after a verbal root employed in the sense of the future (indefinite or 2nd).

The augment *syā* being obtained from No. 435, and *ī* from No. 433, and the *s* being changed to *sh* by No. 169, we have *bhaviśhyati* "he will become," *bhaviśhyatah* "they two will become," *bhaviśhyanti* "they will become," *bhaviśhyasi* "thou wilt become," *bhaviśhyastah* "you two will become," *bhaviśhyastha* "you will become," *bhaviśhyāmi* "I will become," *bhaviśhyāsvah* "we two will become," *bhaviśhyāmah* "we will become."

षोट् च। इ। इ। १३२।

विध्याद्येषु धातोर्षोट् ।

No. 441.—AND let LOT (No. 404) come after a verbal root in the sense of command &c.

आशिवि चिकुषोटो । इ। इ। १७३।

No. 442.—IN the sense of BENEDICTION, LIṢ AND LOT are employed.

इङ् । इ। उ। ट् ।

षोट् इकारस्य षः । भवतु ।

No. 443.—Let there be *U* instead OF the *I* of an affix substituted for *loṣ* (No. 441). Thus *bhavatu* “let him become.”

तुह्योस्तातङाशिष्यन्यतरस्याम् । ७ । १ । ३५ ।

आशिषि तुह्योस्तातङ् वा । परत्वात् सर्वादेशः । भवतात् ।

No. 444.—IN BENEDICTION *TĀTAŚ* IS OPTIONALLY the substitute OF *TU* (No. 443) AND *HI* (No. 447).

The affix, though containing an indicatory *ś* (No. 59), takes the place of the whole of the original affix, because it is ruled that No. 58, which is subsequent to No. 59 in the order of the *Aśā-dhyāyī*, shall here take effect (by No. 132). Thus *bhavatāt* “may he become.”

लोटो लृङ् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटस्तामादयः सलोपः ।

No. 445.—Let the treatment OF *LOT* (No. 441) be LIKE that of *LAŚ* (No. 456), and so let there be the substitution of *tām &c.* (No. 446) and the elision of *s* (No. 455).

तस्यस्यमिपां तान्तन्तामः । ३ । ४ । १०१ ।

ङितश्चतुर्थीं तामादयः । भवताम् । भवन्तु ।

No. 446.—Let *tām &c.*, i. e. *TĀM*, *TAM*, *TA*, AND *AM*, be instead of the four substitutes, viz. *TAS*, *THAS*, *THA*, AND *MIP*,—of any *l* which has an indicatory *ś* (viz. *luś*, *liś*, *luś*, and *liś*). Thus *bhavatām* (No. 445) “let the two become,” *bhavantu* “let them become.”

सैर्घपिच्च । ३ । ४ । ८७ ।

लोटः सैर्घः षोऽपिच्च ।

No. 447.—Instead OF the *SI*, substituted for *loṣ*, there is *HI*—AND this has NOT THE INDICATORY *P* (of the *śip*).

घतो हेः । ३ । ४ । १०५ ।

लृङ् । भव । भवतात् । भवताम् । भवत ।

No. 448.—Let there be elision (*lub*—No. 209) OF *HI* (No. 447) AFTER what ends in SHORT *A*. Thus *bhava* or (No. 446) *bha-*

saḍḍi "be thou," or "mayst thou become," *bhavatam* "do you two become," *bhavata* "become ye."

मेनिः । ३ । ४ । ८६ ।

लोटः ।

No. 449.—*NI* is the substitute OF *MI* in the room of *loḥ*.

आहुत्तमस्य पिच्च । ३ । ४ । ८२ ।

लौहुत्तमस्याद् पिच्च । द्विन्योस्तत्त्वं न । इकारोच्चारणसामर्थ्यात् ।

भवानि ।

No. 450.—*Ḍṭ* is the augment of the affixes OF THE HIGHEST person substituted in the room of *loḥ*, AND the termination is as if it had AN INDICATORY *P*.

The *hi* (No. 447) and *ni* (No. 449) do not undergo the change to *u* (by No. 443)—because in that case the enouncing of the *i* in these two substitutes would be unmeaning. Thus we have *bhavāni* "may I become"—(No. 103).

ते प्राग्धातोः । १ । ४ । ८० ।

ते न्युपसर्गसंज्ञका धातोः प्रागेव प्रयोक्तव्याः ।

No. 451.—THESE particles, termed *gati* (No. 222) and *upasarga* (No. 47) are to be employed BEFORE THE VERBAL ROOT—(that is to say, they are prefixes).

आनि षोड् । ८ । ४ । १६ ।

उपसर्गस्यान्निमित्तात् परस्य लोडादेशस्यानीति नस्य षः स्यात् ।

प्रमवाचि ।

No. 452.—Let there be a cerebral *ṣ* in the room of the dental *ś* of *ANI* (Nos 449 and 450), the substitute OF *LOṬ*, when it follows a letter competent to cause such a change (No. 157) standing in an *upasarga*. Thus, in consequence of the *r* in *pra*, we have *prabhāvaṣi* "let me prevail."

दुरः कश्चिद्वचयोद्दपसर्गस्यान्निवेधो वक्तव्यः । दुःस्थितिः । दुर्मन्वानि ।

इतश्च । ३ । ४ । १०० ।

द्वितो लस्य परस्मैपदमिकारान्तं यत् तस्य लोपः । अभवत् ।
अभवताम् । अभवन् । अभवः । अभवतम् । अभवत । अभवम् ।
अभवाव । अभवाम ।

No. 458.—AND there is elision of that *parasmaipada* affix (No. 408) ending in I (viz *tī, anti, si,* and *mī,*) which is the substitute of an *l* distinguished by an indicatory *ś*. Thus *abhavat* "he became," *abhavātām* (No. 446) "they two became," *abhavan* (No. 26) "they became," *abhavaḥ* (Nos. 124 and 111) "thou becamest," *abhavatām* (No. 446) "you two became," *abhavata* (No. 446) "you became," *abhavam* (No. 446) "I became," *abhavāva* (No. 455) "we two became," *abhavāma* "we became."

विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंमन्त्रप्रार्थनेषु लिङ् ३ ।
३ । १६१ ।

यस्येषु धातोर्लिङ् ।

No. 459.—Let *LIṅ* (No. 404) come after a verbal root IN these senses, viz COMMANDING, DIRECTING, INVITING, EXPRESSION OF WISH, ENQUIRING, AND ASKING FOR.

यासुट् परस्मैपदेषु दातो लिङ् । ३ । ४ । १०३ ।

लिङ्ः परस्मैपदानां यासुडागमो लिङ् ।

No. 460.—WHEN THE PARASMAIPADA SUBSTITUTES of *liṅ* FOLLOW, then *YÁSUT* (No. 103) ACUTELY ACCENTED is their augment, AND the termination is regarded as HAVING AN INDICATORY *ś*.

खिङ्ः स षोपोऽमन्त्यस्य । ७ । २ । ७६ ।

सार्वधातुखिङोऽमन्त्यस्य सस्य लोपः । इति षष्ठी ।

No. 461.—There is ELISION OF THE S, NOT being FINAL, of a *sarvadhātuka* substitute (No. 418) OF *LIṅ*.

This having presented itself, we look forward.

अतो वेद्यः । ७ । २ । ८० ।

अतः परस्य सार्वधातुकावयवस्य यास् इत्यस्येय् । गुणः ।

No. 462.—*Iy* is substituted in the room of *yds* (No. 460) being part of a *śrīvudhātuka* affix coming AFTER what ends in SHORT A.

Thus we have *bhava+iy+t* (No. 458); and, substituting *guṇa, bhavey+t*.

सोपो व्योर्बलि । ६ । १ । ६ । ६ ।

भवेत् । भवेताम् ।

No. 463.—There is ELISION OF V AND Y, when VAL (i. e. any consonant except *h* or *y*) FOLLOWS. Thus we have *bhavet* "he may become," *bhavetām* (No. 446) "they two may become."

भोजुस् । ३ । ४ । १०८ ।

लिङः । भवेयुः । भवेः । भवेन्म् । भवेत् । भवेयम् । भवेव । भवेम ।

No. 464.—Instead OF JHI, in the room of *liś*, there shall be JUS (No. 149). Thus *bhaveyuh* (No. 462) "they may become," *bhaveh* (No. 458) "thou mayst become," *bhavetām* (No. 446) "you two may become," *bhaveta* "you may become," *bhaveyam* "I may become," *bhaveva* (No. 455) "we two may become," *bhavema* "we may become."

खिङ्गशिषि । ३ । ४ । ११६ ।

आशिषि लिङ्गस्तिङ्गार्धधातुकसंज्ञः स्यात् ।

No. 465.—WHEN THE SENSE IS THAT OF BENEDICTION, let a termination of the set called *tiś* (No. 413) substituted in the room OF LIŚ be termed *ārhadhātuka*.

क्विदाशिषि । ३ । ४ । १०४ ।

आशिषि लिङ्गे यासुट् किति । स्कोः संयोगाद्योरिति सलोपः ।

No. 466.—WHEN THE SENSE IS THAT OF BENEDICTION, then *ydsuf*, the augment of *liś* (No. 460), is as if it were DISTINGUISHED BY AN INDICATORY K.

The *s* of *yds* (*ydsuf*) is elided before *tip*, according to No. 337.

किति च । १ । १ । ५ ।

गिस्विन्निमित्ते इस्त्वयथे गुणवृद्धी न स्तः । भूयात् । भूया-
स्ताम् । भूयासुः । भूयाः । भूयास्तम् । भूयास्त । भूयासम् ।
भूयास्व । भूयास्म ।

No. 467.—AND there are not *guṇa* and *vriddhi*, when indicated by the term “*ik*,” IF THAT which would otherwise cause the change HAS AN INDICATORY *g*, OR *k*, OR *ñ*.

According to No. 466, the augment *yásuḥ* (which otherwise, according to No. 420, would have caused the substitution of *guṇa* in the room of the *u* of *bhū* which is “*ik*,”) is to be regarded as having an indicatory *k*—so that we have *bhūyāt* (No. 458) “may he become,” *bhūyāstām* (No. 446) “may they two become,” *bhūyāsuk* (No. 464) “may they become,” *bhūyāh* (No. 337) “mayst thou become,” *bhūyāstam* “may you two become,” *bhūyāsta* “may you become,” *bhūyāsam* “may I become,” *bhūyāswa* “may we two become,” *bhūyāsmā* “may we become.”

बुक् । ३ । २ । ११० ।

भूताद्ये धातोर्बुक् स्यात् ।

No. 468.—Let *LI'ñ* (No. 404) come after a verbal root in the sense of what is past (indefinitely).

माङि बुक् । ३ । ३ । १७५ ।

सर्वसकारापवादः ।

No. 469.—WHEN (the prohibitive particle) *MĀñ* IS EMPLOYED, then let there be *LUñ*. This sets aside all the other tenses.

स्योत्तरे बुक् च । ३ । ३ । १७६ ।

स्योत्तरे माङि बुक् स्याद्बुक् ।

No. 470.—AND WHEN it (viz. *māñ*—No. 469) IS FOLLOWED BY *SMA*, there may be *LAñ*. By the word “and,” it is signified that *luñ* (No. 469) is equally admissible.

For examples, see No. 475.

बुि बुङि । ३ । १ । ४३ ।

शवाद्यपवादः ।

No. 471.—WHEN *LUK* FOLLOWS, let *CHLI* be added to the verbal root. This sets aside *sup* (No. 419) and the like.

ज्ञेः सिच् । ३ । १ । ४४ ।

इचाषितो ।

No. 472.—Instead OF *CHLI* (No. 471), let there be *SICH*. The *i* and *ch* in *sich* are indicatory.

गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः परस्मैपदेषु । २ । ४ । ७७ ।

लृक् । गापाषिहेणादेशपिबती गृह्यते ।

No. 473.—WHEN THE *PARASMAIPADA* AFFIXES COME AFTER the verbal roots *GA*, *STHÁ* "to stand," the six called *GHU* (No. 662), *PÁ*, & *BHÚ*, there is elision (*luk*—No. 209) OF *SICH* (No. 472). The roots *gá* and *pá* are here severally taken in the sense of the verb *is* "to go," and of *pá* "to drink" (not "to praise," and "to protect").

भूसुबोस्तिङि । ७ । ३ । ८८ ।

भूसु एतयोः सार्वधातुके तिङि गुणो न । अभूत् । अभूताम् ।

अभूवन् । अभूः । अभूतम् । अभूत । अभूवम् । अभूव । अभूम ।

No. 474.—WHEN A *śravadhātuka* TENSE-AFFIX COMES AFTER these two, *BHÚ* "to become," AND *SHÚ* "to bring forth," *guna* is not substituted (by No. 420). Thus we have *abhūt* (Nos. 457 and 458) "he became," *abhūtām* (No. 446) "they two became," *abhūvan* (No. 425) they became," *abhūh* "thou becamest," *abhūtām* "you two became," *abhūta* "you became," *abhūvam* "I became," *abhūva* "we two became," *abhūma* "we became."

न माद्योगे । ६ । ४ । ७४ ।

अडाटो न स्तः । मा भवान् भूत् । मा स्म भवत् । मा स्म भूत् ।

No. 475.—WHEN the verb is IN CONJUNCTION WITH the prohibitive particle *MÁ*, the augments *a* (No. 457) and *á* (No. 478) are NOT taken. Thus *má bhavān bhūt* "may you, Sir, not become," *má sma bhavat* (No. 470) "may he not become," *má sma bhūt* "may he not become."

लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ । ३ । ३ । १३६ ।

हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लृङ् क्रियाया
अनिष्पत्तौ गम्यमानायाम् । अभविष्यत् । अभविष्यताम् । अभवि-
ष्यन् । अभविष्यः । अभविष्यतम् । अभविष्यत । अभविष्यम् ।
अभविष्याव । अभविष्याम । सुषुष्टिश्चेदभविष्यत् तदा सुभिक्षमभ-
विष्यत् । इत्यादि ज्ञेयम् । अत सातत्यगमने । २ । अतति ।

No. 476.—WHERE THERE IS A REASON, such as the relation of cause and effect, FOR affixing LIŪ (No. 459), there let LRĪŪ (No. 404) be affixed, WHEN THE NON-COMPLETION OF THE ACTION is to be understood.

This tense (the conditional) takes the following form—*abhaviṣyat* (Nos. 457, 420, 435, 433, 169, and 458) "he would become," *abhaviṣyatām* (No. 446) "they two would become," *abhaviṣyaṅ* "they would become," *abhaviṣyah* "thou wouldst become," *adhaviṣyatum* "you two would become," *abhaviṣyata* "you would become," *abhaviṣyam* "I would become," *abhaviṣyāva* "we two would become," *abhaviṣyāma* "we would become."

"If there had been good rain, then there would have been plenty of food;"—or "If there were to be good rain, then there would be plenty of food;"—to apprehend the force of the conditional, let this and the like sentences be understood.

[In these renderings, let it be observed, there is an eye to the "non-completion of the action"—that is to say, it is implied that there was *not* good rain, nor consequent plenty:—or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.]

The verb *at*, "to go on continuously," (which, in the catalogue of roots, is written *atu*—with a supernumerary or indicatory letter termed an *anubandha*) is next to be conjugated:—*atati* (No. 419) he goes."

अत आदेः । ७ । ४ । ७० ।

अभ्यासस्यादेरतो दीर्घः स्यात् । आत । आततुः । आतुः ।

आतिथ । आतथुः । आत । आत । आतिथ । आतिम । अतिता ।
अतिघ्यति । अततु ।

No. 477.—Let there be a long vowel in the room OF SHORT A INITIAL in a reduplicate (No. 427). Thus, in the 2nd pret., we have *āta* (No. 424) "he went," *ātatah* "they two went," *ātuh* "they went," *ātitha* (No. 433) "thou wentest," *ātithuh* "you two went," *āta* "you went," *āta* "I went," *ātiva* "we two went," *ātina* "we went."

In the 1st fut. we have *ātātā* (No. 437) "he will go," 2nd fut. *ātishyati* (No. 440) "he will go," and imp. *ātatu* (No. 443) "let him go."

घ्राडजादीनाम् । ६ । ४ । ७२ ।

अघ्रादेरङ्गस्याङ्लुङ्लृङ्लृङ्ङु । आतत् । अतेत् । अत्यात् ।
अत्यास्ताम् । लुङि सिचि इडागमे कृते ।

No. 478.—Let *āt* be the augment OF WHAT inflective bases BEGIN WITH A VOWEL, when *luh*, *lah*, or *lrih* follows. Thus we have 1st pret. *ātāt* "he went," potential—*ātet* (No. 463) "he may go," benedictive *atyāt* (No. 467) "may he go," *atyāstām* "may they two go."

When *luh* (No. 468) is affixed, and *sich* (No. 472) follows, and the augment *if* (No. 433) has been attached—we look forward.

अस्तिसिचोऽपृक्ते । ७ । ३ । ६६ ।

विद्यमानात् सिचोऽस्तेश्च परस्यापृक्तस्य हल ईडागमः ।

No. 479.—Let *if* be the augment OF AN AFFIX CONSISTING OF A SINGLE (No. 199) consonant coming AFTER *SICH* actually present (unelided) OR AFTER the verb AS "to be."

इट ईटि । ८ । २ । २८ ।

इटः परस्य यस्य लोपः स्यादीटि । सिञ्जलोप एकादेशे सिद्धो
वाच्यः । आतीत् । आतिष्ठात् ।

No. 480.—WHEN *it* (No. 479) FOLLOWS, let there be elision of *s* coming AFTER *it* (No. 433).

[This elision of *s* (*sich*), being directed by a rule in one of the last three chapters of the grammar (No. 39), is not recognised by No. 479—which therefore acts as if the *sich* were positively present.] “It should be stated that the elision of *sich* is recognised as having taken place, in the case where a single substitute comes” (in the room of more than one element; as, for instance, when long *f* comes, by No. 55, in the room of *i*+*ś*): so that we have *dti*+*ś*=*dtś* “he went,” *dtishām* (Nos. 446, 169, and 78) “they two went.”

सिञ्जभ्यस्तविद्भिश्च । ३ । ४ । १०६ ।

सिञ्जोऽभ्यस्ताद्विदेश्च परस्य द्वित्त्वंबन्धिनो भेर्जुस् । आतिषुः ।
आतीः । आतिष्ठम् । आतिष्ठ । आतिषम् । आतिष्व । आतिष्म ।
आतिष्यत् । विधु गत्याम् । ३ ।

No. 481.—Let there be *jus* instead of *jhi* belonging to a tense designated by an *l* (No. 404) with an indicatory *ś*, when it comes AFTER *SICH* (No. 472) OR A REDUPLICATED verb, OR the root VID “to know.” Thus *dtishuh* “they went,” *dtśh* (Nos. 479 and 480) “thou wentest,” *dtishām* “you two went,” *dtishā* “you went,” *dtisham* “I went,” *dtishwa* “we two went,” *dtishma* “we went.”

Conditional—*dtishyat* (No. 476) “he would go.” The verb *akidh* (*akidhu*) “to go” is next to be conjugated.

ह्रस्वं सधु । १ । ४ । १० ।

No. 482.—Let a SHORT vowel be termed “LIGHT” (*laghu*).

संयोगे गुरु । १ । ४ । ११ ।

संयोगे परे ह्रस्वं गुरु ।

No. 483.—WHEN a CONJUNCT consonant FOLLOWS, let a short vowel be termed “HEAVY” (*guru*).

दीर्घं च । १ । ४ । १२ ।

गुरु स्यात् ।

No. 484.—AND let a LONG vowel be termed “heavy” (*guru*).

पुगन्तसधुपधस्य च । ७ । ३ । ८६ ।

पुगन्तस्य लघूपधस्य चाङ्गस्येको गुणः सार्वधातुकार्धधातुकयोः ।
धात्वादेरिति सः । वेधति । षत्वम् । सिषेध ।

No. 485.—AND let there be *guna* in the room OF the *it* of THAT inflective base WHICH ENDS WITH the augment PUK (No. 749) OR which HAS A "LIGHT" vowel (No. 482) as its PENULTIMATE letter (No. 296), when a *sarvadhātuka* or an *ardhadhātuka* affix follows.

According to No. 280, *s* is substituted for the *sk* initial in the root—and we have *sedhati* "he goes." In the 2nd pret., the substituted *s* being again changed to *sk* (by No. 169), we have *sishedha* (No. 424) "he went."

असंयोगाल्लिट् कित् । १ । २ । ५ ।

असंयोगात् परोऽपिल्लिट् कित् स्यात् । सिषिधत्तुः । सिषिधुः ।
सिषेधिथ । सिषिधथुः । सिषिथ । सिषेथ । सिषिधिब । सिषिधिम् ।
वेधिता । वेधिष्यति । वेधतु । असेधत् । सेधेत् । सिध्यात् ।
असेधीत् । असेधिष्यत् । एवं चित्ती संज्ञाने । ४ । शुच शोके । १ ।
गद व्यक्तायां षचि । ६ । गदति ।

No. 486.—Let a substitute of LIT, (No. 423), NOT coming AFTER A CONJUNCT consonant and not distinguished by an indicative *p*, be held to have AN INDICATORY *k* (No. 467). Thus *sishidhatuk* "they two went," *sishidhuk* "they went," *sishedkitha* (No. 433) "thou wentest," *sishidhuthuk* "you two went," *sishidha* "you went," *sishedha* "I went," *sishidhiva* (No. 433) "we two went," *sishidhima* "we went," 1st fut. *sedhitá* (No. 437) "he will go," 2nd fut. *sedhishyati* (No. 440) "he will go," imp. *sedhatu* (No. 443) "let him go," 1st pret. *asedhat* (No. 458) "he went," pot. *sedhet* (No. 463) "he should go," benedictive *sidhyát* (No. 467) "may he go," 3rd pret. *asedhát* (No. 480) "he went," cond. *asedhishyat* (No. 476) "he would go."

In the same way are conjugated *chit* (*chitt*) "to think," and *tuch* (*tucha*) "to grieve."

The word *gad* (*gada*) "to speak plainly" is next to be conjugated, which makes *gadati* "he speaks."

नैर्गद्नदपतपद्घुमास्यतिङ्न्तियातिवातिद्रातिष्ठा-
तिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषु च । ८ । ४ । १७ ।

उपसर्गस्थान्निमित्तात् परस्य नैर्षो गदादिषु परेषु । प्रणिगदति ।

No. 487.—Let cerebral ण be the substitute of the dental न OF the prefix NI, following a cause for such change (No. 157) standing in an *upasarga* (No. 47), WHEN the verbs *gad* &c. FOLLOW—these being GAD “to speak,” NAD “to be happy,” PAT “to fall,” PAD “to go,” the verbs termed GHU (No. 662), MĀ “to measure,” SHO “to destroy,” HAN “to kill,” YĀ “to go,” VĀ “to blow,” DRĀ “to flee,” PĀĀ “to eat,” VAP “to weave,” VAH “to bear,” ŚAM “to be tranquil,” CHI “to collect,” AND DIH “to anoint.” Thus we have *pranigadati* “he speaks loudly.”

दुषोश्चः । ७ । ४ । ६२ ।

अभ्यासकवर्गहकारयोश्चवर्गादेशः ।

No. 488.—Let a letter of THE PALATAL CLASS be the substitute OF a letter of THE GUTTURAL CLASS, OR OF H, in a reduplicate (No. 427).

अत उपधायाः । ७ । २ । ११६ ।

वृद्धिः स्याच्चिति चिति च प्रत्यये । अगाद । अगदतुः । अगदुः ।
अगदिय । अगदयुः । अगद ।

No. 489.—Let there be *vṛiddhi* in the room OF A PENULTIMATE SHORT A, when an affix, distinguished by an indicatory ण or न, follows. Thus we have, in the 2nd pret., *jagāda* (Nos. 488 and 424) “he spoke,” *jagadatuḥ* “they two spoke,” *jagaduh* “they spoke,” *jagaditha* (No. 433) “thou spokest,” *jagadathuḥ* “you two spoke,” *jagada* “you spoke.”

असुप्तमो वा । ७ । १ । ६१ ।

चित् स्यात् । अगाद । अगद । अगदिष । अगदिम । गदिता ।
गदिष्यति । गदतु । अगदतु । गदेत् । गद्यात् ।

No. 490.—Let णAL (No. 424), the termination of THE HIGHEST person (No. 416), be OPTIONALLY regarded as having an indicatory

१. Thus we have either *jagāda* or *jagada* "I spoke," *jagadiva* "we two spoke," *jagadima* "we spoke." In the 1st fut. *gaditā* (No. 437) "he will speak," 2nd fut. *gadishyati* (No. 440) "he will speak," imp. *gadata* (No. 443) "let him speak," 1st pret. *agadāt* (No. 458) "he spoke," pot. *gadet* (No. 463) "he may speak," benedictive *gadyāt* (No. 467) "may he speak."

अतो हलादेर्लघोः । ७ । २ । ७ ।

हलादेर्लघोर्वृद्धिर्वेडादौ परस्मैपदे सिचि । अगादीत् । अगदीत् ।
अगदिष्यत् । अद अद्यत्ते शब्दे । ७ ।

No. 491.—Let *vridhhi* be optionally the substitute OF a "LIGHT" A (No. 482) PRECEDED BY A CONSONANT, when *sich* follows, and a *parasmaipada* affix preceded by the augment *i* (No. 433). Thus we have, 3rd pret, *agādīt* or *agadīt* (No. 480) "he spoke," cond. *agadishyat* (No. 476) "he would speak."

The verb *ṇad* (*ṇada*) "to sound inarticulately" is next to be conjugated.

णो नः । ६ । १ । ६५ ।

धात्वादेर्यस्य नः । षोपदेशस्त्वनर्दनाटिनायाधन्वन्कुन्नुतः ।

No. 492.—Let there be dental N in the room OF cerebral ṅ initial in a root.

With the exception of *ṇard* "to sound," *ṇaṣ* "to dance," *ṇāth* "to beg," *ṇādḥ* "to beg," *ṇand* "to thrive," *ṇakt* "to destroy," *ṇṛi* "to lead," and *ṇṛit* "to dance," all the verbs that begin with ṇ have a cerebral ṅ in the original enunciation.

उपसर्गाद्समासेऽपि षोपदेशस्य । ८ । ४ । १४ ।

उपसर्गस्थान्निमित्तात् परस्य षोपदेशस्य धातोर्नस्य चः । प्रखदति ।
प्रखिनदति । नदति । ननाद ।

No. 493.—Let cerebral ṅ be the substitute of the dental n OF WHAT ROOT HAS cerebral ṅ IN ITS ORIGINAL ENUNCIATION, when it comes AFTER a cause of such change standing in AN UPASARGA (No. 452), EVEN THOUGH THE COMPOUND BE NOT A SAMĀSA (No.

961). Thus we have *pranadati* "he shouts," *praninadati* (No. 467) "he shouts."

The simple verb is conjugated thus:—*nadati* "he sounds," *nanáda* "he sounded."

घत एषड्बमध्येऽनादेशादेशिङि । ६ । ४ । १२० ।

स्निग्धमितादेशादिकं न भवति यदङ्गं तदवयवस्यासंयुक्तद्वल्म-
ध्यस्थस्यात् एत्वमभ्यासलोपश्च किति लिटि ।

No. 494.—WHEN a substitute of *LIṬ*, regarded as having an indicative *k* (No. 486), FOLLOWS, then there shall be the substitution of *e* in the room OF SHORT A, standing BETWEEN SIMPLE CONSONANTS, which forms a part OF WHAT inflective base DOES NOT BEGIN WITH A SUBSTITUTE (in the room of the letter of reduplication—No. 488—) caused by *lit*; and there shall be elision of the reduplicate.

यच्चि च सेटि । ६ । ४ । १२१ ।

प्रागुक्तं स्यात् । नेदिथ । नेद्युः । नेद । ननाद । ननद ।
नेदिथ । नेदिम । नदिता । नदिष्यति । नदतु । अनदत् । नदेत् ।
नद्यात् । अनदीत् । अनदीत् । अनदिष्यत् । तुनदि समृद्धो । ८ ।

No. 495.—AND WHEN *THAL* (No. 424) FOLLOWS WITH IT, (No. 433), let what is mentioned above (No. 494) take place.

Thus—*neditha* "thou didst sound," *nedathuh* "you two did sound," *neda* "you did sound," *nanáda* or *nanada* (No. 490) "I did sound," *nediva* "we two did sound," *nedima* "we did sound,"—*naditá* "he will sound," *nadishyati* "he will sound," *nadatu* "let him sound," *anadat* "he sounded," *nadet* "he may sound," *nadyát* "may he sound," *anádít* or *anadít* (No. 491) "he sounded," *anadishyat* "he would sound."

The verb *nand* "to thrive" is next to be conjugated. In the original enunciation this root appears in the form of *funadi*.

आदिर्निटुसुवः । १ । ३ । ५ ।

उपदेशे धतोराया स्ते इतः स्युः

No. 496.—Let NI AND TU AND DU, INITIAL in a root in its original enunciation (in the catalogue of roots) be indicatory.

इदितो नुम् धातोः । ७ । १ । ५८ ।

नन्दति । ननन्द । नन्दिता । नन्दिष्यति । नन्दतु । अनन्दत् ।
नन्देत् । नन्द्यात् । अनन्दीत् । अनन्दिष्यत् । अर्धे पूषायाम् । ६ ।
अर्धति ।

No. 497.—Let NUM be the augment OF A ROOT WHICH HAS AN INDICATORY SHORT I (as *funadi* has). As the augment has an indicatory *m* (No. 265), it is subjoined to the last vowel—and thus we have *nandati* “he thrives,” *nananda* “he throve,” *nanditá* “he will thrive,” *nandishyati* “he will thrive,” *nandatu* “let him thrive,” *anandat* “he throve,” *nandet* “he may thrive,” *nandyát* “may he thrive,” *anandít* “he throve,” *anandishyat* “he would thrive.”

The verb *arch* (*archa*) “to worship” is next conjugated:—
archati “he worships.”

तस्मान्मुद्दिष्यः । ७ । ४ । ७१ ।

द्विहलो धातोर्दीर्घाम्भूतात् परस्य नुट् स्यात् । आनर्धे । आनर्धेतुः ।
अर्चिता । अर्चिष्यति । अर्धतु । अर्धत् । अर्धेत् । अर्ध्यात् ।
आर्धीत् । आर्धिष्यत् । व्रच गतो । १० । व्रचति । व्रचाव ।
व्रचिता । व्रचिष्यति । व्रचतु । अव्रचत् । व्रजेत् । व्रज्यात् ।

No. 498.—Let NUT be the augment (of the short *a*) OF what root contains A DOUBLE CONSONANT, AFTER THAT lengthened (reduplicate derived from No. 477). Thus we have *ánaroha* (No. 103) “he worshipped,” *ánarohatuk* “they two worshipped,” *arohitá* “he will worship,” *arohishyati* “he will worship,” *arohatu* “let him worship,” *árohat* (No. 478) “he worshipped,” *arohet* “he may worship,” *arohyát* “may he worship,” *árohit* “he worshipped,” *árohishyat* “he would worship.”

The verb *vraj* (*vraja*) “to go” makes *vrajati* “he goes,” *vrañja* (No. 428) “he went,” *vrajitá* “he will go,” *vrajishyati*

"he will go," *vrajatu* "let him go," *avrajat* "he went," *vrajet* "he may go," *vrajyāt* "may he go."

वद्व्रजइखन्तस्याचः । ७ । २ । ३ ।

यथामघो वृद्धिः सिचि परस्मैपदेषु । अत्राचीत् । अत्रजिष्यत् ।
कटे वर्षावरणयोः । ११ । कटति । चकाट । कटिता । कटिष्यति ।
कटत् । अकटत् । कटेत् । कट्यात् ।

No. 499.—Let *vridhhi* (without the option allowed by No. 491) be the substitute OF THE VOWEL OF these—viz, VAD "to speak," VRAJ "to go," AND OF WHAT inflective base ENDS IN A CONSONANT, when *sich* (No. 472) follows, and the *parasmaipada* affixes. Thus *avrajit* "he went," *avrajishyat* "he would go."

The verb *kaṣ* (*kaṣe*) "to rain or to appear" makes *kaṣati* "it rains," *chakāṣa* (No. 488) "it rained," *kaṣitā* "it will rain," *kaṣishyati* "it will rain," *kaṣatu* "let it rain," *akāṣat* "it rained," *kaṣat* "it may rain," *kaṣyāt* "may it rain."

इम्यन्तश्चश्चसजायुषिश्च्येदिताम् । ७ । २ । ५ ।

इमयान्तस्य चणादेर्यन्तस्य श्वयतेरेदितश्च वृद्धिर्नेडादौ सिचि ।
अकटीत् । अकटिष्यत् । गुपु रक्षये । १२ ।

No. 500.—*Vridhhi* (No. 499) shall not be the substitute OF WHAT ENDS IN H, or M, or Y, NOR OF the roots KSHAṆ "to kill," ŚWAS "to breathe," JĀGRI "to wake," NOR OF those ending with the affix *ṣi* (No. 747), NOR OF ŚWI "to increase," NOR OF WHAT root IS DISTINGUISHED BY AN INDICATORY E, when *sich*, preceded by the augment *iḥ* (No. 433), follows. Thus *kaṣe* makes *akāṣit* "it rained," *akāṣishyat* "it would rain."

The verb *gup* (*gupi*) "to protect" is next to be conjugated.

गुपुधूपविच्छिपयिष्यपनिभ्य आयः । ३ । १ । २८ ।
स्वाच ।

No. 501.—The affix *ĀYA* comes AFTER GUP "to protect," DHŪP "to heat," VICHCHH "to approach," PAṆ "to praise," AND PAṆ "to praise"—their sense remaining unaffected by it.

सनाद्यन्ता धातवः । ३ । १ । ३२ ।

सनादयः कर्मणिङन्ताः प्रत्यया चन्ते येषां ते धातुसंज्ञकाः ।
धातुत्वान्नडादयः । गोपायति ।

No. 502.—Let those words be called DHĀTU (i. e. verbal roots,) AT THE END OF WHICH ARE THE (twelve) AFFIXES BEGINNING WITH SAN (III. 1. 5.) and ending with णिँ, which occurs in the aphorism III. 1. 30. (No. 560). Since the words so ending are considered as roots, they take the tense-affixes *laṣ* &c. The affix *dya* (No. 501) being one of the twelve, we have *gopáyati* "he protects."

आयादय आर्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ।

आर्धधातुकविषयायामायादयो वा स्युः ।

No. 503.—When it is desired to express one's self WITH AN ĀRDHADHĀTUKA affix, let ĀYA AND THOSE THAT FOLLOW IT (in the list of twelve—No. 502), viz : *tyaṣ*, III. 1. 29., and *ṣiṣ* (No. 560), be OPTIONALLY affixed.

कास्यनेकाच चाम् वक्तव्यः । लिटि । चासुकाशोराम्बिधानान्मस्य
नेत्वम् ।

No. 504.—"ĀM SHOULD BE MENTIONED as the affix OF the verb KĀS 'to shine,' AND OF WHAT verb HAS MORE THAN ONE VOWEL," when *liṣ* follows.

That the *m* of this affix is not indicatory is ascertained by the direction that *dm* shall be applied to *ds* "to sit," and *kds* "to shine," (its application to which would be useless if the *m* were indicatory :—see Nos. 265 and 55).

अतो लोपः । ६ । ४ । ४८ ।

आर्धधातुकोपदेशे यददन्तं तस्यातो लोप आर्धधातुके ।

No. 505.—When an *ārdhadhātuka* affix follows, there is ELISION OF the SHORT A of that which ends in short *a* at the time when the *ārdhadhātuka* affix is directed to be attached.

चामः । २ । ४ । ८१ ।

आमः परस्य लुक् ।

No. 506.—Let there be a blank (*luk*—No. 209) in the room of what (tense-affix) comes AFTER *ām* (No. 504).

हम् चानुप्रयुज्यते लिटि । ३ । १ । ४० ।

आमन्तालिट्पराः कृम्वस्तयोऽनुप्रयुज्यन्ते । तेषां द्वित्वादि ।

No. 507.—AND after what ends with *ām* (No. 506), the verbs implied in the *pratydhāra* *KṚDĪ* (which is held to imply *kṛi* “to do,” *bhāi* “to become,” and *as* “to be”), FOLLOWED BY *LIṬ*, ARE ANNEXED.

These auxiliaries undergo reduplication (No. 426) and the other consequences of taking the affixes denoted by *liṭ*.

उरत् । ७ । ४ । ईई ।

अभ्यासश्चर्षस्यात् । वृद्धिः । गोपायांचकार । द्वित्वात् परत्वा-
द्यसि प्राप्ते ।

No. 508.—SHORT A is the substitute OF *RI* (OR *ṚI*) in a reduplicate. Thus the root *kṛi*, having substituted *vṛiddhi* by No. 202, becomes *chakāra* (Nos. 488 and 424); and this, subjoined to *gup* (altered by Nos. 501 and 504), gives *gopdyāchakāra* (Nos. 94 and 97) “he protected.”

In forming the dual of this person (*kṛi + atus*) the change of *ri* to *yan* first presenting itself, because the aphorism directing it (No. 21) is posterior (No. 132) to that (No. 426) which directs the reduplication—we look forward.

द्विर्बचनेऽचि । १ । १ । ५६ ।

द्वित्वनिमित्तेऽचि अच आदेशो न द्वित्वे कर्तव्ये । गोपायांचक्रतुः ।

No. 509.—WHEN (an affix beginning with) A VOWEL FOLLOWS, THAT IS A CAUSE OF REDUPLICATION, a substitute shall not take the place of a preceding vowel, whilst the reduplication is yet to be made. But, the reduplication having been made, the substitution may then take place, and thus we have *gopdyāchakratuḥ* “they two protected.”

एकाच उपदेशेऽनुदात्तात् । ७।२।१० ।

उपदेशे यो धातुरेकाच्चनुदात्तश्च तत आर्थधातुक्तस्येन ।

उदृदन्तेयौतिरुग्शीस्तुनुपुश्विडीङ्शिमिः ।

वृङ्बृज्भ्यां च विनेकाचोऽचन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

चान्तेषु शक्लकः । चान्तेषु एच्मुघ्रिघ्वच्विघ्विचः षट् । चान्तेषु प्रच्छेकः । चान्तेषु त्यच्निच्भज्भज्भुज्भुज्भस्वस्वयच्पुष्कृष्कृ-
 ङ्गुविचिर्स्वङ्गुसङ्गुतुचः पञ्चदश । चान्तेषु अद् दृद् छिद् छिद् तुद्
 नृद् पद्य भिद् विद्य विन्द विन्द् यद् सद् स्विद्य स्कन्दिहदी षोडश ।
 चान्तेषु क्रुध् क्षुध् मुध्य बन्ध् युध् रुध् राध् व्यध् शुध् साध् सिध्य
 एकादश । चान्तेषु मन्यह्नो द्वौ । चान्तेषु आप् बिप् कुप् तप्
 तिप् तृप्य दृप्य लिप् लृप् षष्पष्स्वप्स्त्रयोदश । चान्तेषु
 यभ्रभ्लभस्त्रयः । चान्तेषु गम्नम्यम्रमश्चत्वारः । चान्तेषु
 क्रुय् दंय् दिय् दृय् मृय् रिय् रुय् लिश्विश्विस्त्रयो दश । चान्तेषु
 कृष् त्विष् सुष् द्विष् दुष् पुष्य पिष् विष् शिष् शुष् स्निष् एकादश ।
 चान्तेषु घस्वसती द्वौ । चान्तेषु दह् दिह् दुह् गह् मिह् रह्-
 लिह्वहोऽष्टौ ।

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवस्त्यधिकं यत्तम् ।

गोपायांचकथे । गोपायांचक्रथुः । गोपायांचक्र । गोपायांचकार ।
 गोपायांचकृष । गोपायांचकृम । गोपायांचभूष । गोपायामास । जुगोष ।
 जुगुपतुः । जुगुपः ।

No. 510.—If (No. 433) shall not be the augment of an *ardha-*
dhatuka affix coming AFTER WHAT ROOT, IN AN ORIGINAL ENUNCI-
 ATION, HAS A SINGLE VOWEL AND IS GRAVELY ACCENTED.

With the exception of roots ending in *ú* and *ri*, and with the
 exception of the roots *yu* "to mix," *ru* "to sound," *kakru* "to
 whet," *ś* "to sleep," *akru* "to distil," *ru* "to praise," *kaku* "to
 sneeze," *śvi* "to increase," *śfi* "to fly," and *śri* "to serve," and
śri (*śriś*) "to serve," and *śri* (*śriś*) "to choose," what roots, con-

taining a single vowel, are among those that end in a vowel, are called "gravely accented."

(Among monosyllables terminated by consonants, that have their efficient vowels "gravely accented," there are)—of those that end in *k*, one only—viz. *śak* (*śakṛi*) "to be able :"—of those that end in *ch*, six—viz. *pach* "to cook," *much* "to be free," *rick* "to purge," *vach* "to speak," *vich* "to differ," and *sich* "to sprinkle :"—of those that end in *chh*, one only—viz. *prachchh* "to ask :"—of those that end in *j*, fifteen—viz. *tyaj* "to abandon," *nij* "to cleanse," *bhaj* "to serve," *bhanj* "to break," *bhuj* "to enjoy," *bhrasj* "to fry," *masj* "to merge," *yaj* "to sacrifice," *yuj* "to join," *ruj* "to be sick," *ranj* "to colour," *vijir* "to differ," *swanj* "to embrace," *sanj* "to embrace," and *erij* "to abandon :"—of those that end in *d*, sixteen, viz. *ad* "to eat," *katud* "to pound," *khid* "to be distressed," *chhid* "to cut," *tud* "to torment," *nud* "to send," *pad* "to go," *bhid* "to break," *vid* "to be," *vid* "to consider," *vid* "to acquire," *śad* "to wither," *sad* "to wither," *swid* "to sweat," *skund* "to go," and *had* "to evacuate :"—of those that end in *dh*, eleven, viz. *krudh* "to be angry," *katudh* "to be hungry," *bulh* "to know," *bandh* "to bind," *yudh* "to fight," *rudh* "to obstruct," *rādth* "to accomplish," *vyadh* "to pierce," *śudh* "to be pure," *śadh* "to accomplish," and *sidh* "to be accomplished :"—of those that end in *n*, two, viz. *man* "to think," and *han* "to kill :"—of those that end in *p*, thirteen, viz. *āp* "to obtain," *kātip* "to throw," *chhup* "to touch," *lap* "to inflame," *tip* "to drop," *trip* "to be satisfied," *drip* "to be proud," *lip* "to smear," *lep* "to disturb," *vap* "to sow," *śap* "to vow," *swap* "to sleep," and *erip* "to creep :"—of those that end in *bh*, three, viz. *yabh* "to copulate," *rabh* "to begin," and *labh* "to acquire ;"—of those that end in *m*, four, viz. *gam* "to go," *nam* "to bow," *yum* "to stop," and *ram* "to sport :"—of those that end in *ś*, ten, viz. *krus* "to cry aloud," *daś* "to bite," *dīs* "to show," *dṛīs* "to see," *mṛīs* "to perceive," *rīs* "to hurt," *ruś* "to hurt," *līs* "to lessen," *viś* "to enter," and *spṛīs* "to touch :"—of those that end in *śh*, eleven, viz. *kṛiśh* "to attract," *twiśh* "to shine," *tusḥ* "to be satisfied," *dwiśh* "to hate," *dusḥ* "to do wrong," *pusḥ* "to cherish," *piśh* "to grind," *viśh* "to pervade," *śiśh* "to hurt," *śusḥ* "to dry,"

and *ślish* "to embrace:"—of those that end in *s*, two, viz. *ghas* "to eat," and *vas* "to dwell:"—of those that end in *k*, eight, viz. *dak* "to burn," *dih* "to smear," *duh* "to milk," *nak* "to tie," *mih* "to urine," *ruh* "to ascend," *lih* "to lick," and *vah* "to bear."

Thus the gravely accented roots, among those ending in consonants, are a hundred and three.

The root *kṛi*, being gravely accented, falls under this rule and does not take the augment *ī*—so that we have *gopdyāñchakartha* "thou didst protect," *gopdyāñchakrathuk* "you two protected," *gopdyāñchakra* "you protected," *gopdyāñchakāra* "I protected," *gopdyāñchakṛiva* "we two protected," *gopdyāñchakṛima* "we protected." The same tense may be conjugated thus—*gopdyāmbabhūva* (No. 507) "he protected," or *gopdyāmasa* "he protected." On the option allowed by No. 503, it may also be conjugated thus—*jugopa* (Nos. 426 and 488) "he protected," *jugupatuh* (No. 486) "they two protected," *jugupuh* "they protected."

स्वरतिस्त्रयतिस्त्रयतिधूञ्छुदितो वा । ७ । २ । ४४ ।

स्वरत्यादेहृदितश्च परस्य घलादेरार्धधातुकस्येष्वा स्यात् । जुगो-
पिथ । जुगोष्य । गोपायिता । गोपिता । गोप्ता । गोपायिष्यति ।
गोपिष्यति । गोप्स्यति । गोपायतु । अगोपायत् । गोपायेत् ।

No. 511.—*It* (No. 433) shall be **OPTIONALLY** the augment of an *ardhadhātuka* affix beginning with *val* coming **AFTER** the verbs *svṛi* &c.—viz. *svṛi* "to sound," *shū*—whether of the 2nd or 4th class of verbs—Nos. 589 and 669—"to bring forth," and *dhū* "to agitate," **AND** after **WHAT** root has an **INDICATORY** LONG *ū*. As the root *gupi* has an **indicatory** *ū*, it thus makes either *jugopitha* or *jugoptha* "thou didst protect," *gopdyitā* or *gopitā* (No. 503) or *gopitā* "he will protect," *gopdyishyati* or *gopishyati* or *gopesyati* "he will protect," *gopdyatu* (the option of No. 503 not presenting itself here) "let him protect," *agopdyat* "he protected," *gopdyet* "he may protect."

नेटि । ७ । २ । ४४ ।

इच्छदो चिचि हलन्तस्य वृद्धिर्न । अगोपायीत् । अगोपीत् ।
अगोप्सीत् ।

No 512.—WHEN *sich*, PRECEDED BY *IT*, follows, *vridhhi* (No. 499) shall NOT be the substitute of a root ending in a consonant. Thus we have *agopáyit* or *agopít*, or (when the *if* is omitted under the option allowed by No. 511) *aguupsít* "he protected."

असौ अस्मि । ट । २ । २६ ।

असः परस्य अस्य लोपो अस्मि । अगोपाम् । अगोप्सुः । अगोप्सीः ।
अगोपाम् । अगोप । अगोपस्म । अगोपस्व । अगोपम । अगोपायिष्यत् ।
अगोपिष्यत् । अगोप्यत् । चि चये । १३ । चयति । चिचाय ।
चिचियतुः । चिचियुः । यकाच इति निषेधे प्रप्रे ।

No. 513.—Let there be elision of what *s* comes AFTER a JHAL, WHEN a JHAL FOLLOWS. Thus *agaupítam* "they two protected," *agaupéuk* "they protected," *aguupsékh* "thou didst protect," *agaupítam* "you two protected," *agaupíta* "you protected," *agaupéam* "I protected," *agaupéwa* "we two protected," *agaupéma* "we protected," *agopáyishyat* or *agopishyat* (No. 503) or *agopeyat* (No. 511) "he would protect."

The next verb to be conjugated is *kahi* "to wane," which makes *kahayati* "he wanes," *chiksháya* "he waned," *chikshiyatuk* (No. 220) "they two waned," *chikshiyuk* "they waned."

A prohibition (of the augment *if*—No. 433) having presented itself in rule No. 510, we look forward.

असृष्टृस्तृद्रुसृश्रुवो लिटि । ७ । २ । १३ ।

आदिभ्य एव लिटि इव न स्यादन्यस्मादितिऽपि स्यात् ।

No. 514.—It is only AFTER the verbs *kri* &c. viz.—*KRI* "to make," *SRI* "to go," *BHRI* "to nourish," *VRI* "to choose," *SHTU* "to praise," *DRU* "to run," *SRU* "to drop," and *SRU* "to hear," that *if* (No. 433) shall not be the augment, WHEN it is *LIT* that FOLLOWS ;—after another verb, though it be one (No. 510) that has not *if*, (when followed by a different *árdhadhátuka* affix,) the augment shall come, (if *lif*, beginning with *val*, follows).

अचस्ताखत् यल्यनिटो नित्यम् । ७ । २ । ६१ ।

उपदेशेऽन्तो यो धातुस्तासौ नित्यानिट् ततस्थल इण् ।

No. 515.—AFTER a root which ends in A VOWEL in its original enunciation, and which is ALWAYS DEVOID OF the augment *if* when *tási* (No. 435) follows,—THAT (No. 424), LIKE TÁSI, shall not have the augment *if*.

उपदेशेऽत्वतः । ७ । २ । ६२ ।

उपदेशेऽकारवान् यस्तासौ नित्यानिट् ततः परस्य थल इण् स्यात् ।

No. 516.—When a root (ending in a consonant), WITH SHORT A as its vowel IN THE ORIGINAL ENUNCIATION, is always devoid of the augment *if* when followed by *tási*, then *thal*, coming after that root, shall not have the augment *if*.

ऋतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ।

तासौ नित्यानिट् ऋदन्तादेव थलो नेड्भारद्वाजस्य मते ।
तेनान्यस्य स्यादेव । अयमत्र संयहः ।

अजन्तोऽकारवान् वा यस्तास्यनिट् थलि वेड्यम् ।

ऋदन्त ईट्टङ्गित्यानिट् क्रादन्त्यो लिटि सेड्भवेत् ।

चिञ्चियथ । चिञ्चयेथ । चिञ्चियथुः । चिञ्चिय । चिञ्चाय । चिञ्चय ।
चिञ्चियिव । चिञ्चियिम । चिञ्चिता । चिञ्चयति । चिञ्चयतु । अचिञ्चयत् । चिञ्चयेत् ।

No. 517.—In the opinion OF BHÁRADWÁJA, it is only AFTER a root which ends in SHORT *ṛi*, always devoid of the augment *if* when *tási* follows, that *thal* shall not have the augment *if*. Hence *if* should be the augment of any other verb (in *Bháradvāja's* opinion—in deference to which Nos. 515 and 516 are considered optional).

Here follows a couplet containing a synopsis of these rules relating to the augment *if*. What root ends in a vowel, or (ending in a consonant) has a short *a*, if it be devoid of *if* when *tási* follows, may optionally have *if*, when *thal* follows. "What ends in short *ṛi*

is, under the same circumstances, always devoid of *if*. Any verb, except *kṛi* &c. (No. 514), should have *if*, when *liṣ* follows (the foregoing option in the case of *thal* being borne in mind)."

Thus we have either *chikshayitha* or *chikshetha* "thou didst wane," *chikshiyathuh* "you two waned," *chikshiya* "you waned," *chikshāya* or *chikshaya* "I waned," *chikshiyiva* "we two waned," *chikshiyima* "we waned," *kahetā* "he will wane," *ksheshyati* "he will wane," *kshayatu* "let him wane," *akshayat* "he waned," *kshayet* "he may wane."

अथत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ ।

अवन्ताङ्गस्य दीर्घो यादो प्रत्यये न तु कृत्सार्वधातुकयोः । सीयात् ।

No. 518.—Of an inflective base ending in a vowel, the LONG vowel shall be the substitute, when an affix, beginning with the letter *y*, follows; but NOT IF the affix be one of those called KRIT (No. 329) OR a SĀRVADHĀTUKA. Thus *kshyāt* "may be wane."

सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ७ । २ । १ ।

इगन्ताङ्गस्य वृद्धिः स्यात् परस्मैपदे सिचि । अक्षेयीत् । अक्षेप्यत् । तप संतापे । १४ । तपति । तताप । तेषुः । तेषुः । तेषुथ । तपथ । तप्या । तप्यति । तपसु । अतपत् । तपेत् । तप्यात् । अताप्यीत् । अताप्याम् । अतप्यत् । क्रमु पादविद्येये । १५ ।

No. 519.—Let VRIDDHI be the substitute of an inflective base ending in *ik*, WHEN SICH FOLLOWS AND THE PARASMAIPADA affixes ARE EMPLOYED. Thus *akshaiṣīt* "he waned," *aksheshyat* "he would wane."

The next verb to be conjugated is *tap* (*tapā*) "to burn," which makes *tapati* "he burns," *atāpa* "he burned," *tepatuh* (No. 494) "they two burned," *tepuh* "they burned," *tepiṭha* (No. 495) or (optionally without the augment *if*—No. 517—) *atāpṭha* "thou didst burn," *tapātā* "he will burn," *tapasyati* "he will burn," *tapatu* "let him burn," *atapat* "he burned," *tapet* "he may burn," *tapyāt* "may he burn," *atāpēt* (No. 499) "he burned," *atāpētām* (No. 513) "they two burned," *atāpeyat* "he would burn."

The next verb to be conjugated is *kram* (*kramu*) "to walk."

वा स्वाशब्दाश्रयमुक्त्वा मुह्यन् च सिचुटिचषः । ३ । १ । ७० ।

गभ्यः श्यन् वा कर्त्तव्ये सार्वधातुके परे । पक्षे श्य् ।

No. 520.—AFTER these verbs, in the active voice, viz. BHRÁŚ "to shine," BHLÁŚ "to shine," BHRAM "to whirl," KRAM "to walk," KLAM "to be sad," TRAS "to fear," TRUṬ "to cut," AND LASH "to desire," there is OPTIONALLY *śyan* (No. 669). On the other alternative there is *śap* (No. 419).

क्रामः परस्मैपदेषु । ७ । ३ । ७६ ।

क्रमो दीर्घः परस्मैपदे शिति । क्राम्यति । क्रामति । अक्राम ।

क्रमिता । क्रमिष्यति । क्राम्यतु । क्रामतु । अक्राम्यत् । अक्रामत् ।
क्राम्येत् । क्रामेत् । क्रम्यात् । अक्रमीत् । अक्रमिष्यत् । पा पाने । १६ ।

No 521.—Let a long vowel be the substitute OF the vowel of the root KRAM, WHEN an affix with an indicatory *ś* FOLLOWS, and A PARASMAIPADA. Thus we have optionally (No 520) *krámyati* or *krámati* "he walks," *chakráma* "he walked." *kramitá* "he will walk," *kramishyati* "he will walk," *krámyatu* or *krámatu* "let him walk," *akrámyat* or *akrámat* "he walked," *krámyet* or *krámet* "he may walk," *kramyát* "may he walk," *akrumít* "he walked", *akra-mishyat* "he would walk."

The next verb to be conjugated is *pá* "to drink."

पाप्राध्मास्थाम्नादाणहृश्यर्तिसर्तिशदसदां पिबजिघ्र-
धमतिष्ठमनयञ्चपश्यर्द्धधौशीयसीदाः । ७ । ३ । ७८ ।

पादीनां पिबादयः स्युरित्सञ्चकयादो प्रत्यये । पिबादेशोऽदन्तस्तेन
न गुह्यः । पिबति ।

No. 522.—OF the verbs *pá* &c. viz. PÁ "to drink," GHRÁ "to smell," DHMÁ "to blow," SHṬHÁ "to stand," MNÁ "to acquire by study," DÁN "to give," DRÍŚ "to see," ṚI "to go," ṚI "to run," ŚAD to wither," AND SHAD "to decay," let the substitutes be *piba* &c. (viz. PIRA, JIGHRA, DHAMA, TISHṬHA, MANA, YACHCHHA, PAŚYA, ṚICHCHHA, DHAU, ŚÍYA, AND ŚÍDA, when an affix, beginning with an indicatory *ś*, follows (—see No. 419).

The substitute *piba* ends in short *a* (not in *b*), hence there is not the substitution of *guṇa* (by No. 485), and we have *pibati* "he drinks."

आत औ खसः । ७ । १ । ३४ ।

पयो ।

No. 523.—AFTER a root ending in LONG *á*, there shall be *AU* instead of *ṚAL* (No. 424). Hence *papau* "he drank."

आतो षोप इटि च । ६ । ४ । ६४ ।

अवाद्योरार्धधातुकयोः कृद्धिटोः परयोरातो लोपः । पपत्तुः । पपुः । पपिथ । पपाथ । पपथुः । पप । पयो । पपिव । पपिम । पपता । पास्यति । पिबतु । अपिबत् । पिबेत् ।

No. 524.—There shall be ELISION OF LONG *á*, when an *árdha-dhātuka* affix follows, beginning with a vowel and having an indicatory *k* or *ś*, AND WHEN the augment *IT* FOLLOWS. Hence *papatuk* (No. 486) "they two drank," *papuk* "they drank," *pupithu* or (without the augment *it*—517—) *papūtha* "thou didst drink," *papathuk* "you two drank," *papa* "you drank," *papau* (No. 523) "I drank," *papiva* "we two drank," *papima* "we drank," *pátá* "he will drink," *pásyati* "he will drink," *pibatu* (No. 522) "let him drink," *apibat* "he drank," *pibet* "he may drink."

रर्षिङि । ६ । ४ । ६७ ।

घुसंज्ञकानां मास्यादीनां च एत्वं स्यादार्धधातुके किति लिङि । पेयात् । गतिस्थिति सिधो लुक् । अपात् । अपाताम् ।

No. 525.—Let there be a change to *E* of the vowel of the verbs called *ghu* (No. 662), and of the verbs *má* "to measure," *sthá* "to stand" &c. (No. 625), WHEN an *árdhadhātuka* substitute of *LIT* (No. 465), with an indicatory *k*, FOLLOWS.

Thus *peyát* "may he drink." As there is elision (*luk*) of *sich* by No. 473, we have *apát* "he drank," *apátám* "they two drank."

आतः । ३ । ४ । ११० ।

सिक्लुङि आदन्तादेव केषुम् ।

No. 526.—When elision (*luk*) of *sich* takes place (No. 473), AFTER what ends in LONG \acute{a} only *jus* is the substitute of *ji* (No. 481).

उस्यपदान्तात् । ६ । १ । ६६ ।

अपदान्तादकारादुसि पररूपमेकादेशः । अपुः । अपास्यत् ।
स्ने हर्षस्ये । १० । स्नायति ।

No. 527.—WHEN US (No. 526) comes AFTER WHAT a or \acute{a} IS NOT FINAL IN A PADA (No. 20), the form of the subsequent vowel shall be the single substitute of both. Thus we have *apá + us* (No. 526) = *apuh* "they drank," *apásyat* "he would drink."

The next verb to be conjugated is *glai* "to be languid," which makes *gláyati* "he is languid."

आदेश उपदेशेऽशिति । ६ । २ । ४५ ।

उपदेशे यञन्तस्य धातोरात्त्वं न तु शिति । जलो । स्नाता । स्न-
स्यति । स्नायत् । अस्नायत् । स्नायेत् ।

No. 528.—There shall be a substitution of LONG \acute{a} for the final OF WHAT ROOT, IN THE ORIGINAL ENUNCIATION, ENDS IN ECH ; but NOT IF an affix with AN INDICATORY \acute{s} (such as *śap*) FOLLOWS. Thus as *śap* (No. 419) is not affixed when *liś* (No. 432) follows, the *ai* of *glai* becomes \acute{a} , and then, by Nos. 523 and 41, we have *jaglau* "he was languid," *glátá* "he will be languid," *glásyati* "he will be languid," *gláyatu* "let him be languid," *agláyut* "he was languid," *gláyet* "he may be languid."

वान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ।

घुमास्यादेरन्यस्य संयोगादेर्धातोरात् यत्त्वं धार्थधातुके किति
लिटि । स्नेयात् । स्नायात् ।

No. 529.—Let there be OPTIONALLY a change to *e* of the long \acute{a} OF any OTHER root, BEGINNING WITH A CONJUNCT consonant, than the roots called *ghu*, and the roots *má*, *sthá*, &c. (No. 625), when an *ardhadhátuka* substitute of *liś*, with an indicatory *ś* (No. 465), follows. Thus we have *gloyát* or *gláyát* (No. 528) "may he be languid."

यमरमनमातां सक् च । ७ । २ । ७३ ।

यथां सक् स्यादेभ्यः सिच इद् स्यात् परस्मैपदेषु । अम्लासीत् ।
अम्लास्यत् । इ कौटिल्ये । १८ । क्वरति ।

No. 530.—OF these, viz. of the verbs YAM “to restrain,” RAM “to sport,” NAM “to bow,” AND what roots end in LONG Á, let SAK be the augment; AND let *if* be the augment of *sich* coming after these, when the *parasmaipada* affixes are employed. Thus *aglásti* (No. 479) “he was languid,” *aglásyat* “he would be languid.”

Then next verb to be conjugated is *kwri* “to bend,” which makes *kwarati* “be bends.”

अतश्च संयोगादेर्गुणः । ७ । ४ । १० ।

अदन्तस्य संयोगादेरङ्गस्य गुणो लिटि । उपधाया वृद्धिः ।
अङ्कार । अङ्कारतुः । अङ्कहः । अङ्कर्थे । अङ्करथुः । अङ्कर । अङ्कार ।
अङ्कर । अङ्करिब । अङ्करिम । कृता ।

No. 531.—Let GUNA (notwithstanding Nos. 486 and 467) be the substitute OF WHAT inflective base ENDS IN SHORT ङI AND BEGINS WITH A CONJUNCT consonant, when *li* follows.

After substituting *vridhki* for the penultimate, by No. 489, we have *jakwdra* “he bent,” *jakwaratuh* “they two bent,” *jakwaruh* “they bent,” *jakwartha* “thou didst bend,” *jakwarathuh* “you two bent,” *jakwara* “you bent,” *jakwdra* or *jakwara* (No. 490) “I bent,” *jakwariva* “we two bent,” *jakwarima* “we bent,” *kwartá* “he will bend.”

अङ्गोः स्वे । ७ । २ । ७० ।

अतो हन्तोश्च स्यस्येट् । क्वरिष्यति । क्वरतु । अक्वरत् । क्वरेत् ।

No. 532.—Let *if* be the augment OF SYA (No. 435) AFTER what ends in SHORT ङI, AND after the verb HAN “to kill.” Thus *kwariśyati* “he will bend,” *kwaratu* “let him bend,” *akwarat* “he bent,” *kwaret*, “he may bend.”

नृषोऽर्तिसंयोगाद्योः । ७ । ४ । २६ ।

अतः संयोगादेर्दन्तस्य च गुणो यकि यादाषार्धधातुके लिङि च । ह्यर्थात् । अह्वार्षीत् । अह्वारिष्यत् । श्रु भवये । १६ ।

No. 533.—Let GUNA be the substitute OF the verb *ṛi* "to go," AND OF WHAT BEGINS WITH A CONJUNCT consonant and ends with short *ri*, when *yak* (No. 801) or an *ardhadhātuka* substitute of *liṅ* (No. 465), beginning with *y*, follows. Thus *ahvāryāt* "may be bend," *ahvārahī* "he bent," *ahvāriṣyat* "he would bend."

The next verb to be conjugated is *śru* "to hear."

श्रुवः शृ च । ३ । १ । ७४ ।

श्रुवः श्रु इत्यादेशः स्यात् । श्रुप्रत्ययश्च । श्रुवोति ।

No. 534.—OF *śru* let *śri* be the substitute, AND let there be the affix *śru* (No. 687). Thus we have *śrinoti* (No. 235) "he hears."

सार्वधातुकमपित् । १ । २ । ४ ।

अपित् सार्वधातुकं ङिट् । श्रुतः ।

No. 535.—A SĀRVADHĀTUKA affix, WITHOUT AN INDICATORY P, shall be like what has an indicatory *ñ* (No. 467). Hence *śripitah* "they two hear."

हुश्रुवोः सार्वधातुके । ६ । ४ । ८७ ।

हुश्रुवोरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्योषर्णस्य यश्च स्यादचि सार्वधातुके । श्रुवन्ति । श्रुवोषि । श्रुवुयः । श्रुवुथ । श्रुवोमि ।

No. 536.—WHEN A SĀRVADHĀTUKA affix, beginning with a vowel, FOLLOWS, let there be a semi-vowel in the room OF the *u* of the verb *hu* "to sacrifice," AND of what ends in *śru* (No. 687), when a conjunct consonant does not precede, and there are more vowels than one in the word. Thus we have *śrinwanti* "they hear," *śrinoshi* "thou hearest," *śrinuthah* "you two hear," *śrinutha* "you hear," *śrinomi* "I hear."

द्योपश्चास्यान्धतरस्यां म्वोः । ६ । ४ । १०७ ।

असंयोगपूर्वस्य प्रत्ययोत्कारस्य लोपो वा म्वोः परयोः । कृत् ।

शृणुवः । शृणुमः । शृणुमः । शृणुव । शृणुवतुः । शृणुवुः ।
 शृणुव । शृणुवयुः । शृणुव । शृणुव । शृणुव । शृणुम । शृणुता ।
 शृणुयति । शृणुतु । शृणुताम् । शृणुवन्तु ।

No. 537.—AND let there be OPTIONALLY ELISION OF THIS—
 i. e. of the *u* of an affix not preceded by a conjunct consonant
 —WHEN *M* OR *V* FOLLOWS. Thus we have *śṛiṇwah* or *śṛiṇuvah* “we
 two hear,” *śṛiṇmah* or *śṛiṇumah* “we hear,” *śṛśṛāva* “he heard,”
śṛśṛavataḥ “they two heard,” *śṛśṛuvah* “they heard,” *śṛśṛoṭha*
 “thou didst hear,” *śṛśṛuvathuk* “you two heard,” *śṛśṛuva* “you
 heard,” *śṛśṛāva* “I heard,” *śṛśṛuva* “we two heard,” *śṛśṛuma*
 “we heard,” *śṛśṛā* “he will hear,” *śṛśṛhyati* “he will hear,” *śṛiṇoṭu*
 “let him hear,” *śṛiṇutām* “let the two hear,” *śṛiṇwantu* “let
 them hear.”

उत्स्र प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् । ६ । ४ । १०६ ।

असंयोगपूर्वात् प्रत्ययोत्तो हेर्लुक् । शृणु । शृणुतात् । शृणुतम् ।
 शृणुत । गुणावादेशो । शृणुवानि । शृणुवाव । शृणुवाम । अशृणोत् ।
 अशृणुताम् । अशृणुवन् । अशृणोः । अशृणुतम् । अशृणुत ।
 अशृणुवम् । अशृणुव । अशृणुव । अशृणुम । अशृणुम । शृणुयात् ।
 शृणुयाताम् । शृणुयुः । शृणुयाः । शृणुयातम् । शृणुयात । शृणुयाम् ।
 शृणुयाव । शृणुयाम । शृणुयात् । अशृणोषीत् । अशृणोष्यत् । गम् गतो । २० ।

No. 538.—AND let there be elision (*luk*) of *hi* (No. 447), com-
 ing AFTER the SHORT *U* of AN AFFIX NOT PRECEDED BY A CONJUNCT
 consonant. Thus *śṛiṇu* “hear thou,” *śṛiṇutā* (No. 444) “mayst
 thou hear,” *śṛiṇutam* “do you two hear,” *śṛiṇuta* “hear ye.”
 The augment derived from No. 450 causes the substitution of *guna*
 by No. 420, and *av* having been substituted for this by No. 29, we
 have *śṛiṇavāni* “let me hear,” *śṛiṇavāva* (Nos. 450 and 455)
 “let us two hear,” *śṛiṇavāma* “let us hear,” *aśṛiṇoṭ* (No. 458)
 “he heard,” *aśṛiṇutām* “they two heard,” *aśṛiṇvan* (No. 536)
 “they heard,” *aśṛiṇah* “thou didst hear,” *aśṛiṇutam* “you two
 heard,” *aśṛiṇuṭ* “you heard,” *aśṛiṇavam* “I heard,” *aśṛiṇva*
 (No. 537) or *aśṛiṇva* “we two heard,” *aśṛiṇma* or *aśṛiṇuma*

"we heard," *śrinuyāt* (Nos. 460 and 461) "he may hear," *śrinuyātm* "they two may hear," *śrinuyuh* (Nos. 461 and 527) "they may hear," *śrinuydh* "thou mayst hear," *śrinuydām* "you two may hear," *śrinuydā* "you may hear," *śrinuydm* "I may hear," *śrinuydva* "we two may hear," *śrinuydāma* "we may hear," *śriyāt* (Nos. 466, 467, and 518) "may he hear," *āśrośhāt* (Nos. 479, 480, and 519) "he heard," *āśrośhyat* "he would hear."

The next verb to be conjugated is *gam* (*gamṛi*) "to go."

इषुगमियमां छः । ७ । ३ । ७७ ।

एषां छः शिति । गच्छति । जगाम ।

No. 539.—Let CHHA be the substitute of the finals OF these viz. ISH "to wish," GAM "to go," AND YAM "to restrain," when an affix, having an indicatory *ś*, follows. Thus (when *śap*—No. 419—follows) we have *gachchhati* "he goes," but the substitution does not take place (No. 432) in *jagāma* "he went."

गमहनजनखनघसां शोपः श्चित्यनङि । ६ । ४ । ६८ ।

यषामुपधाया लोपोऽच्चादो कृडिति न त्वङि । अय्यतुः । अय्युः ।

जगमिथ । जगन्थ । अय्यथुः । अय्य । जगाम । जगम । जगिमिथ । अय्यिम । गन्ता ।

No. 540.—Let there be ELISION OF the penultimate of these, viz. GAM "to go," HAN "to kill," JAN "to produce," KHAN "to dig," AND GHAS "to eat", WHEN ANY affix, EXCEPT *āś* (No. 542), FOLLOWS, beginning with a vowel and DISTINGUISHED BY AN INDICATORY *k* OR *ś*. Thus we have *jagmatuh* (No. 486) "they two went," *jagmuh* "they went," *jagamitha* (No. 517) or *jagantha* "thou didst go," *jagmathuh* "you two went," *jagma* "you went," *jagāma* or *jagama* (No. 490) "I went," *jagmiva* (No. 483) "we two went," *jagmiva* "we went," *gantā* (No. 510) "he will go"

गमेरिट् परस्मैपदेषु । ७ । २ । ५८ ।

गमेः चादेराधधातुकस्येद् परस्मैपदेषु । गमिष्यति । गच्छतु ।

जगच्छत् । गच्छेत् । गम्यात् ।

No. 541.—Let *it* be the augment of an *ardhadhātuka* affix beginning with *a*, coming AFTER the verb *GAM* "to go," WHEN THE *PARASMAIPADA* terminations ARE EMPLOYED. Thus *gamishyati* "he will go," *gachchhatu* (No. 539) "let him go," *agachchhat* "he went," *gachchhet* "he may go," *gamydāt* "may he go."

पुषादिद्युताद्भूदितः परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ।

अन्विकरबपुषादेद्युतादेर्भूदितश्च परस्य ज्ञेरङ् परस्मैपदेषु ।

अयमत् । अगमिष्यत् ।

इति परस्मैपदप्रक्रिया ॥

No. 542.—Let *an* be the substitute of *chli* (No 471), coming AFTER the roots *PUSH* "to nourish" ETC., which have the class-affix (*vikarana*) *śyan*, (i. e. which belong to the 4th conjugation—(No. 669), AND after the roots *DYUT* "to shine" &c., AND after THOSE WHICH (like *gamīri*) HAVE AN INDICATORY *LRI*, WHEN THE *PARASMAIPADA* terminations ARE EMPLOYED. Thus *agamat* "he came," *agamishyat* (No. 541) "he would come."

So much for the conjugation of those verbs of the first class which take the *parasmaipada* terminations.

The next verb to be conjugated, viz. *edh* "to increase," takes the *ātmanepada* terminations.

यद्य वृद्धो । १ ।

दित आत्मनेपदानां टेरे । ३ । ४ । ७६ ।

दितो सस्यात्मनेपदानां टेरेत्वम् । यद्यते ।

No. 543.—Let there be a change to *E* OF the *TI* (No. 52) OF THE *ĀTMANEPA* substitutes OF WHAT *l* (No. 404) HAS AN INDICATORY *ṛ*. Thus *edh+ts* (Nos. 407 and 419) becomes *edhats* "he increases."

आतो दितः । ७ । २ । ८१ ।

अतः परस्य दितामाकारस्य इयं स्यात् । यद्येते । यद्यन्ते ।

No. 544.—Let there be *iy* in the room OF the *Á* OF WHAT affix HAS AN INDICATORY *ř* (No. 535) and comes after short *a*. Thus *edhete* (No. 463) "they two increase," *edhante* (No. 421) "they increase."

यासः से । ३ । ४ । ट० ।

टितो लस्य यासः से स्यात् । एधसे । एधेधे । एधध्वे । चतो गुणे । एधे । एधावहे । एधामहे ।

No. 545.—Let *SE* be the substitute OF *THÁS*, the substitute of an *l* that has an indicatory *ř*. Thus *edhase* "thou increasest," *edhete* (No. 544) "you two increase," *edhadhwe* "you increase." When *guna* comes after short *a* (No. 300), the *guna* alone is the substitute—thus *edha + e* (No. 543) = *edhe* "I increase," *edhávase* (No. 422) "we two increase," *edhámase* "we increase."

इजादेख गुरुमतोऽनृच्छः । ३ । १ । ईई ।

इजादियेधातुर्गुरुमानृच्छत्यन्यस्तत चाम् स्यान्निति ।

No. 546.—When *liř* follows, let there be *ám* (No. 504) AFTER THAT root WHICH, being OTHER THAN the root *řICHCHHA* "to go," BEGINS WITH *ICH* AND HAS A HEAVY VOWEL (Nos. 483 and 484).

आम्प्रत्ययवत् कृञोऽनुप्रयोगस्य । १ । ३ । ईई ।

आम् प्रत्ययो यस्मादित्यतद्रुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः । आम्प्रकृत्या तुल्यमनुप्रयुज्यमानात् कृञोऽप्यात्मनेपदम् ।

No. 547.—The word "*ám-pratyaya*," in this aphorism, meaning "that after which the affix *ám* (No. 504) comes," is a compound, of the kind termed *Bahuvr̥hi* (No. 1034), denoting that which does not exhibit (to one's perception) the characteristic implied in the name. LIKE the verb THAT TAKES THE AFFIX *ÁM* (if the verb be conjugated with the *átmanepada* terminations), so let the *átmanepada* terminations be those OF the verb *KRI* when SUBJOINED thereto (as an auxiliary).

[Among *Bahuvr̥hi* compounds, the Sanskrit grammarians distinguish those denoting that of which the matters implied in the name are perceived along with the thing itself (*tadguna-saivi-jñána*) from those denoting what is otherwise (*atadguna-saivi-jñána*).

na). The stock illustration of the former kind is "*dīrgha-karṇam ānaya*"—i. e. "bring Long-ear"—where the long ears accompany and mark the individual ; and of the latter kind, "*dṛiṣṭa-sāgaram ānaya*"—i. e. "bring him that has seen the ocean"—where the ocean does not accompany the man, nor enable you to recognise him among a group of persons who have never seen it. The term "*ām-pratyaya*" above-mentioned, i. e. "that which has the affix *ām*," is of the latter description. We are told that the auxiliary is to take the same tense-affixes as "that which has the affix *ām*;" but the verb, when we look at any part of it (such as *edhats*) with a tense-affix, has no *ām* then visible—the *ām*, when present, causing (No. 506) the elision of the tense-affixes.]

घिटस्तम्योरेशिरेष् । ३ । ४ । ८१ ।

सिद्धादेश्योस्तम्योरेशिरेषो स्तः । यथाचक्रे । यथाचक्राते । यथा-
चक्रिरे । यथाचकृषे । यथाचक्राथे ।

No. 548.—*ES* AND *IRECH* are the substitutes OF *T* AND *JH*, the substitutes OF *LIT*. Thus we have *edhānichakre* "he increased," *edhānichakrāts* "they two increased," *edhānichakrirs* "they increased," *edhānichakṛiṣṭe* "thou didst increase," *edhānichakrāthe* "you two increased."

इयः षीध्वंलुङ्खितां धोऽङ्गात् । ८ । ३ । ७८ ।

इबन्तादङ्गात् परेषां षीध्वंलुङ्खितां धस्य ठः । यथाचकृद्वे । यथा-
चक्रे । यथाचकृष्वे । यथाचकृमहे । यथाचभूष । यथामाष । य-
धिता । यधितारो । यधितारः । यधिताथे । यधितासाथे ।

No. 549—Let there be cerebral *ḥ* in the room OF the dental *DE* OF the termination *śiddhwaam* (No. 555), AND of a substitute OF *LUR* AND *LIT*, coming AFTER AN INFLECTIVE BASE THAT ENDS IN one of the letters of the *pratyāhāra* *IN*. Thus *edhānichakṛiṣṭwe* "you increased," *edhānichakre* "I increased," *edhānichakṛivāts* "we two increased," *edhānichakṛimāts* "we increased." This tense may be formed thus also—*edhāmbabhūva* (No. 507) or *edhāmdāa*. Then, *edhitā* "he will increase," *edhitārau* "they two will increase," *edhitārah* "they will increase," *edhitāse* (No. 545) "thou wilt increase," *edhitāsedīts* "you two will increase."

धि ष।ट।२।२५।

धादौ प्रत्यये सस्य लोपः । यधिताध्वे ।

No. 550.—AND WHEN an affix beginning with DH FOLLOWS, let there be elision of *s*. Thus *edhitādhvas* "you will increase."

इ इति ।७।४।५२।

तासस्त्योः सस्य इः स्यादेति परे । यधिताहे । यधितास्वहे । यधितास्महे । यधिष्यते । यधिष्यते । यधिष्यन्ते । यधिष्यथे । यधिष्यथे । यधिष्यध्वे । यधिष्ये । यधिष्यावहे । यधिष्यामहे ।

No. 551.—Let H be the substitute of the *s* of *tās* and of the verb *as* "to be," WHEN E FOLLOWS. Thus *edhitāhe* "I will increase," *edhitāsvahe* "we two will increase," *edhitāsmāhe* "we will increase," *edhiṣyate* "he will increase," *edhiṣyate* (No. 544) "they two will increase," *edhiṣyante* "they will increase," *edhiṣyase* "thou wilt increase," *edhiṣyathe* "you two will increase," *edhiṣyadhve* "you will increase," *edhiṣyē* "I will increase," *edhiṣyāvāhe* "we two will increase," *edhiṣyāmāhe* "we will increase."

धामेतः ।३।४।६०।

लोट एत आम् । यधताम् । यधेताम् । यधन्ताम् ।

No. 552.—Let there be *AM* in the room OF the E (No. 543) of *loṭ*. Thus *edhatām* "let him increase," *edhatām* (No. 544) "let the two increase," *edhantām* "let them increase."

सवाभ्यां वामै ।३।४।६१।

सवाभ्यां परस्य लोडेतः क्माट्टामो स्तः । यधस्व । यधेवाम् ।

यधध्वम् ।

No. 553.—In the room of the *e* of *a* substitute of *loṭ* coming AFTER S OR V, there are V AND AM respectively. Thus (instead of *edhasē*) *edhasva* "do thou increase," *edhethām* (No. 552) "do you two increase," *edhadhvām* (Nos. 543 and 553) "do you increase."

एत रे । ३ । ४ । ६३ ।

लोडुतमस्य । एधे । एधावहे । एधामहे । आटस्व । एधत ।
 एधेताम् । एधन्त । एधयाः । एधेयाम् । एधध्वम् । एधे । एधा-
 वहि । एधामहि ।

No. 554.—Let AI be the substitute OF E forming part of the "highest" personal affix substituted for *lof*. Thus *edhai* "let me increase," *edhāvahai* "let us two increase," *edhāmahai* "let us increase," and then *át* (No. 478) is prefixed to make (*á+edhata=*) *aidhata* (No. 218) "he increased," *aidhetám* (No. 544) "they two increased," *aidhanta* (No. 421) "they increased," *aidhatháh* "thou didst increase," *aidhethám* "you two increased," *aidhadhwam* "you increased," *aids* "I increased," *aidhāvahi* (No. 422) "we two increased," *aidhāmahi* "we increased."

सिः सीयुट् । ३ । ४ । १०२ ।

सलोपः । एधेत । एधेयाताम् ।

No. 555.—Let *síruṭ* be the augment OF *LIŪ*. There is elision of the *s* by No. 461.—The *y* is elided by No. 463. Thus we have *edheta* "he may increase," *edheyátám* "they two may increase."

म्स्य रन् । ३ । ४ । १०५ ।

सिः । एधेरन् । एधेयाः । एधेयायाम् । एधेध्वम् ।

No. 556.—Let *RAN* be the substitute OF *JH* in the room of *liá*. Thus *edheran* (No. 555) "they may increase," *edhetháh* "thou mayst increase," *edheyáthám* "you two may increase," *edhedhwam* "you may increase."

इटाऽत् । ३ । ४ । १०६ ।

सिहादेयस्य । एधेय । एधेवहि । एधेमहि ।

No. 557.—Let *SHORT A* be in the room OF *IT*, the substitute of *liá*. Thus *edheya* (No. 555) "I may increase," *edhevahi* "we two may increase," *edhemahi* "we may increase."

सुदतिबोः । ३ । ४ । १०७ ।

लिङ्स्तथोः सुट् । यलोपः । आर्धधातुकत्वात् सलोपो न । एधिषीष्ट ।
 एधिषीयास्ताम् । एधिषीरन् । एधिषीष्ठाः । एधिषीयास्याम् ।
 एधिषीध्वम् । एधिषीय । एधिषीवहि । एधिषीमहि । ऐधिष्ट ।
 ऐधिषाताम् ।

No. 558.—Let *SUT* be the augment OF *T* AND *TH*, when part of a substitute of *liñ*. The augment *styuf* also is obtained from No. 555. The *y* (of *styuf*) is elided by No. 463. As the substitutes of *liñ*, in the sense of benediction, are *ardhadhātuka* (No. 465), the elision of the *s* (of *styuf* and *suf*), directed by No. 461, does not take place. Thus we have *edh+i* (No. 433) + *st+sta*, which, by Nos. 169 and 78, becomes *edhishishfa* "may he increase," *edhishityāstām* "may they two increase,"—then, as *suf* does not come except before *t* or *th*, *edhishīran* (No. 556) "may they increase," *edhishishhāh* "mayst thou increase," *edhishityāsthām* "may you two increase," *edhishīdhvam* "may you increase," *edhishīya* (No. 557) "may I increase," *edhishivahi* "may we two increase," *edhishimahi* "may we increase," *aidhishfa* (Nos. 478, 471, 472, 433, and 169) "he increased," *aidhishāstām* "they two increased."

आत्मनेपदेष्वनतः । ७ । १ । ५ ।

अनकारात् परस्यात्मनेपदेषु ऋस्यात् स्यात् । ऐधिषत । ऐधिष्ठाः ।
 ऐधिषायाम् । ऐधिष्णम् । ऐधिषि । ऐधिष्वहि । ऐधिष्यहि ।
 ऐधिष्यत । ऐधिष्येताम् । ऐधिष्यन्त । ऐधिष्यथाः । ऐधिष्येयाम् ।
 ऐधिष्यध्वम् । ऐधिष्ये । ऐधिष्यावहि । ऐधिष्यामहि । कमु
 कान्तो । २ ।

No. 559—Let there be *at* in the room of *jh*, NOT coming AFTER the vowel *a*, WHEN the terminations are THE *ĀTMANEPADĀ*. Thus *aidhishata* "they increased," *aidhishhāh* "thou didst increase," *aidhishāsthām* "you two increased," *aidhishdhvam* (Nos. 549 and 550) "you increased," *aidhishi* "I increased," *aidhishivahi* "we two increased," *aidhishimahi* "we increased," *aidhishiyata* "he would increase," *aidhishiyetām* (Nos. 544, 535, and 463) "they two would increase," *aidhishiyanta* "they would increase," *aidhishiya-*

śāśā "thou wouldst increase," *śāśāśyethām* "you two would increase," *śāśāśyadhvam* "you would increase," *śāśāśyē* "I would increase," *śāśāśyāvahi* (No. 422) "we two would increase," *śāśāśyāmahī* "we would increase."

The next verb to be conjugated is *kam* (*kamu*) "to desire."

कमेरिङ् । इ । १ । इ० ।

स्वाद्ये । द्वित्वात् तङ् । कामयते ।

No. 560.—Let the affix ऋङ् (leaving *ṛi*) come AFTER the root *KAM* "to desire," without altering the meaning (No. 502). As the affix has an indicatory *ṛ*, the *ātmanepada* terminations (*tuṣ*—No. 409) are employed (No. 410). Thus we have *kāmayats* (Nos. 489 and 420) "he desires."

अयामन्तास्वाद्येत्स्विष्णुषु । इ । ४ । ५५ ।

यषु डेर्य् । कामयांश्चक्रे । आयादय इति षिङ् वा । चकमे । चकमाते । चकमिरे । चकमिषे । चकमाथे । चकमित्वे । चकमे । चकमिषहे । चकमिमहे । कामयिता । कामयिताषे । कमिता । कामयिष्यते । कमिष्यते । कामयताम् । चकामयत । कामयेत । कामयिषीष्टु । कमिषीष्टु ।

No. 561.—Let *AY* be the substitute of *ṛi*, WHEN these—viz. *ĀM* (No. 504), *ANTA*, *ĀLU*, *ĀYYA*, *ITNU*, AND *ISHNU* (—affixes, of which there is no further mention made in this grammatical compendium —) FOLLOW. Thus *kāmayāśchakre* "he desired." In cases where, as in the 2nd pret., the affixes are *ārdhadhātuka* (No. 432), the *ṛi* (No. 560), by No. 503, is optional:—thus we may have *chakams* "he desired," *chakamāte* "they two desired," *chakamire* (No. 548) "they desired," *chakamiṣe* "thou didst desire," *chakamāthe* "you two desired," *chakamiṣhve* (No. 549) "you desired," *chakams* "I desired," *chakamivāhe* "we two desired," *chakamimāhe* "we desired," *kāmayitā* "he will desire," *kāmayitāse* "thou wilt desire," again (without *ṛi*) *kamitā* "he will desire," *kāmayiṣyate* or *kamiṣyate* "he will desire," *kāmayatām* (No. 552) "let him desire," *chakamayats* "he desired," *kāmayeta* "he may desire," *kāmayiṣhīṣhṣe* or *kamiṣhīṣhṣe* (No. 558) "may he desire."

णिश्चिद्रुसुभ्यः कर्तरि चङ् । ३ । १ । ४८ ।

अयन्तात् श्यादिभ्यश्च श्लेशचङ् कर्षये लुङि । कामि अत इति स्थिते ।

No. 562.—AFTER what ends in *NI* (No. 560), AND AFTER the verbs *śri* &c. i. e. *ŚRI* "to serve," *DRU* "to run," AND *SRU* "to drop," let *CHAÑ* be the substitute of *chli* (No. 471), WHEN *kañ* follows SIGNIFYING AN AGENT. The case then standing thus—viz: *kāmi+ata*, we look forward.

शेरनिटि । ६ । ४ । ५१ ।

अनिडादावाधधातुके शेलोपः ।

No. 563.—Let there be elision OF *NI*, WHEN an *śrīhadhātuka* affix, NOT beginning WITH the augment *IT*, FOLLOWS. Thus, in the 3rd pret., we find at this stage *kām+ata*.

शौ चङ्पधायाम् ह्रस्वः । ७ । ४ । १ ।

चङ्परे शौ यदङ्गं तस्योपधायाम् ह्रस्वः ।

No. 564.—Let there be A SHORT vowel in the room OF THE PENULTIMATE letter of an inflective base, WHEN *NI*, FOLLOWED BY *CHAÑ* (No. 562), is affixed. Thus we get *kām+ata*.

चङि । ६ । १ । ११ ।

अनभ्यासधात्वधयवस्येकाचः प्रथमस्य द्वे स्तोऽबादेर्द्वितीयस्य ।

No. 565.—WHEN *CHAÑ* FOLLOWS, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unreduplicated root—but (the reduplication is) of the second portion of a root that begins with a vowel. Thus we get (by No. 488) *chakām+ata*.

सन्वञ्चुनि चङ्परेऽमस्लोपे । ७ । ४ । ६३ ।

चङ्परे शौ यदङ्गं तस्य योऽभ्यासो सञ्चुपरस्तस्य सन्वञ्चु काये स्यात्सन्वञ्चुलोपेऽसति ।

No. 566.—Let the effect be LIKE as if *SAÑ* (No. 752) had followed, on the reduplicate, if FOLLOWED BY A LIGHT vowel (No. 482), of an inflective base to which *ṇi*, FOLLOWED BY *CHAÑ*, is affixed—PROVIDED THERE IS NOT THE ELISION OF any letter in the *pratyāhāra* AK occasioned by the affixing of *ṇi* (as, for example, under the provisions of No. 505, there is).

सन्धतः । ७ । ४ । ७६ ।

अभ्यासस्यात् इत् सनि ।

No. 567.—Let short *i* be the substitute OF the SHORT *A* of a reduplicate, WHEN *SAN* FOLLOWS. Thus (No. 566) we get *chikum+ata*.

दीर्घो अघोः । ७ । ४ । ६४ ।

सघोरभ्यासस्य दीर्घः सन्वद्वाचविषये । अचीकमत । णिडभाषणम् ।

No. 568.—Let there be a LONG vowel in the room OF A LIGHT (vowel of *a*) reduplicate, in a case where the state of things is as if the affix were *san* (No. 566). Thus we have finally (No. 457) *achikamata* "he desired."

On the alternative (allowed by No. 503) of there not being the affix *सि*, the rule following applies.

कमेयुश्चेरवङ् वाच्यः । अचकमत । अकामयिष्यत । अकमिष्यत । अय गतो । ३ । अयते ।

No. 569.—"CHAṆ SHOULD BE STATED to be the substitute OF CHLI coming AFTER the verb KAM." Thus we have *achakamata* "he desired," *akam.yishyata* or *akamishyata* (No. 503) "he would desire."

The next verb to be conjugated is *ay* (*aya*) "to go," which makes *ayats* "he goes."

उपसर्गस्वायतौ । ८ । २ । १६ ।

अयतावुपसर्गस्थरेफस्य लत्वम् । प्रायते । पलायते ।

No. 570.—There is a substitution of *l* for the *r* OF AN UPASARGA (No. 47), WHEN the verb *AY* FOLLOWS. Thus *pru+ayats=plāyats* "he flees," *parā+ayats=palāyats* "he flees."

द्वयायासश्च । ३ । १ । ३७ ।

स्य चाम् लिटि । अयाचक्रे । अयिता । अयिष्यते । अयताम् । आयत । अयेत । अयिषीष्टु ।

No. 571.—And AFTER these—i. e. DAY “to give,” AY “to go,” AND ÁS “to sit,”—let there be *ám*, when *liṣ* follows. Thus *ayáśi-chakre* “he went,” *ayitá* “he will go,” *ayishyats* “he will go,” *ayatám* (No. 552) “let him go,” *áyata* “he went,” *ayats* “he may go,” *ayishishṭa* (No. 558) “may he go.”

विभाषेतः । ८ । ३ । ७६ ।

इणः परो य इट् ततः परेषां षीध्वंलुङ्लिटां धस्य वा ङः ।
अयिषीध्वम् । अयिषीकुम् । आयिष्टु । आयिध्वम् । आयिकुम् ।
आयिष्यत् । द्युत् दीप्तौ । ४ । द्योतते ।

No. 572.—Cerebral *dh* (see No. 549) is OPTIONALLY the substitute of the dental *dh* of *shúdhvam*, or of a substitute of *luṣ* or *liṣ*, coming AFTER the augment *IT* that follows one of the letters of the *pratyáhars* in. Thus *ayishídhvam* or *ayishídhvam* “may you go,” *áyishṭa* (Nos. 478, 471, &c.) “he went,” *áyidhvam* or *áyidhvam* “you went,” *áyishyuts* “he would go.”

The next verb to be conjugated is *dyut* (*dyuts*) “to shine,” which makes *dyotate* (Nos. 419 and 420) “he shines.”

द्युतिस्वाधोः संप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ।

अनयोरभ्यासस्य संप्रसारणं स्यात् । द्द्युते ।

No. 573.—Let there be A VOWEL in the room OF the semi-vowel (No. 281) of the reduplicate of these two verbs—viz. DYUT “to shine,” AND SWÁPI “to cause to sleep.” Thus *didyuts* “he shone.”

द्युञ्जो लुङि । १ । ३ । ६१ ।

द्युतादिभ्यः परस्मैपदं वा लुङि । पुषादीत्यङ् । अद्युत् ।
अद्योतिष्ठ । अद्योतिष्यत् । एवं श्वित्ता ष्ये । ५ । चिष्विदा
स्नेहने । ६ । चिष्विदा स्नेहनमोचनयोः । ७ ।—मोहनयोरित्येके ।
चिष्विदा चेत्येके । रुच दीप्रावभिप्रीतो च । ८ । घुट् परिवर्तने । ९ ।
शुभ दीप्तौ । १० । शुभ संचलने । ११ । वम लुभ हिंसायाम् । १२ ।
१३ । संसु भंसु ध्वंसु अवसंचने । १४ । १५ । १६ । ध्वंसु गतो । १७ ।
संसु चिश्वासे । १८ । वृत्तु वर्तने । १९ । वर्तते । वपृते । वर्तिता ।

No. 574.—AFTER the verbs DYUT, &c. the *parasmaipada* terminations may optionally be the substitutes, WHEN LUÑ is affixed. Then, by No. 542, *añ* is in this case substituted for the *chli* (No. 471). Thus we have *adyutat*, or, on the alternative, *adyotishya* (Nos. 472, 433, and 169) "he shone," *adyotishyata* "he would shine."

In the same way are treated *śvit* (*śvitā*) "to be white," *miṣ* (*ñimidā*) "to be unctuous," *śhvid*; (*ñishvidā*) "to be unctuous" and "to quit"—or, as some say—"to fascinate"—while others again say that it is not this verb, but *keśvid* (*ñikeśvidā*) "to be unctuous—to liberate" that comes under the rule, *ruch* (*rucha*) "to shine—to please," *ghuṣ* (*ghuṣa*) "to exchange," *śubh* (*śubha*) "to be beautiful," *keśubh* (*keśubha*) "to shake," *ṇabh* (*ṇubha*) and *tubh* (*tubha*) "to hurt," *śraṇs* (*śraṇsu*), *bhṛaṇs* (*bhṛaṇsu*), and *dhwaṇs* (*dhwaṇsu*), "to fall down," *dhwaṇs* (*dhwaṇsu*) "to go," *śrambh* (*śrambha*) "to trust in," and *vṛit* (*vṛitu*) "to be." This last makes *vartate* "he is," *vavṛite* (No. 548) "he was," *vartitā* "he will be."

दृङ्गः स्वसनेः । १ । ३ । ६२ ।

वृतादिभ्यः पञ्चभ्यो वा परस्मैपदं स्ये सनि च ।

No. 575.—AFTER the five verbs VṚIT "to be," &c., there shall optionally be the *parasmaipada* affixes, WHEN SYA (No. 435) OR SAN (No. 732) is attached.

न दृङ्गाच्चतुर्थ्यः । ७ । २ । ५६ ।

वृत्तुवृधुवृधुस्यन्दुभ्यः सादेराधधातुक्स्येण् न तद्धानयोरभावे ।
 चस्यति । चर्तिष्यते । चर्तिताम् । चचर्तत् । चर्तत् । चर्तिषीष्ट ।
 चचर्तिष्टु । चचस्यत् । चचर्तिष्यत् । दद दाने । ददते ।

No. 576.—The augment *if* (No. 433) shall NOT be the augment of an *ardhadhātuka* affix beginning with the letter *s* and coming AFTER one of THE FOUR verbs VṚIT &c. viz. *vṛi* "to be," *vṛidh* "to grow," *śṛidh* "to break wind," or *syandū* "to ooze," in the absence of the *ātmanepada* affixes (No. 409). Thus the augment *if* does not appear in *varteyati* (where the affix is a *parasmaipada*), but it does in *vartishyate* (where the affix is *ātmanepada*)

"he will be," *avartatām* "let him be," *avartata* "he was," *avartata*
 "he may be," *avartishishṭa* (No. 558) "may he be," *avartishishṭa* "he
 was," *avartisyat* (No. 575) or *avartishiyata* (No. 576) "he would be."

The next verb to be conjugated is *dad* (*dada*) "to give,"
 which makes *dadate* "he gives."

न शसद्दवादिगुणानाम् । ६ । ४ । १२६ ।

शसेर्ददेर्षकारादीनां गुणशब्देन विहितो योऽकारस्तस्य यत्त्वाम्भ्य-
 सलोपो न । दददे । दददाते । दददिरे । ददिता । ददिष्यते ।
 ददताम् । अददत । ददेत । ददिषीष्टु । अददिष्टु । अददिष्यत ।
 अपूष् लज्जायाम् । २१ । अपते ।

No. 577.— There shall NOT be a change to *s* (No. 494) in the
 case OF the verbs ŚAS "to bless," OR DAD "to give," OR OF WHAT
 verbs BEGIN WITH V, OR of the *a* which is appointed by the term
 GUṆA (as in No. 420), nor shall there be the elision of the redupli-
 cate. Thus we have *dadade* "he gave," *dadadāte* "they two
 gave," *dadadire* "they gave," *daditā* "he will give," *dadishiyate*
 "he will give," *dadatām* "let him give," *adadata* "he gave," *dadata*
 "he may give," *dadishishṭa* (No. 558) "may he give," *adadishishṭa*
 "he gave," *adadishiyata* "he would give."

The next verb to be conjugated is *trap* (*trapūsh*) "to be
 ashamed," which makes *trapate* "he is ashamed."

तृफलभञ्जपञ्च । ६ । ४ । १२२ ।

यथामत यत्त्वमभ्यासलोपश्च किति लिटि सेटि षत्वि च । चरे ।
 चपिता । चप्ता । चपिष्यते । चप्स्यते । चपताम् । अचपत । चयेत ।
 चपिषीष्टु । चप्सीष्टु । अचपिष्टु । अचप्ता । अचपिष्यत । अचप्स्यत ।

इत्यात्मनिपद्मद्विया ।

No. 578.— There shall be the change to *s* of the *a* OF these,
 viz TRĪ "to cross," PHAL "to bear fruit," BHAS "to serve," AND
 TRAP (TRAPÚSH) "to be ashamed," and also the elision of the re-
 duplicate, when a substitute for *liṣ* with an indicatory *k* (No. 494),
 or *thal* with the augment *iṣ* (No. 495), follows. Thus *traps* "he was

ashamed," *trapitá* or *traptá* (without the augment *if*—No. 511) "he will be ashamed," *trapishyate* or *trapeyate* "he will be ashamed," *trapatám* "let him be ashamed," *atrapata* "he was ashamed," *trapeta* "he may be ashamed," *trapishishṭa* (No. 558) or, on the option allowed (by No. 511), *trapeshṭa*, "may he be ashamed," *a'rapishṭa* or (by No. 513, when the augment *if*, on the option allowed by No. 511, is not attached,) *atrapta* "he was ashamed," *atrapishyata* or *atrapeyata* (No. 511) "he would be ashamed."

So much for the formation, or conjugation, of verbs with the *átmanepada* terminations.

श्विष् सेवायाम् । १ । श्वयति । श्वयते । श्विन्नाय । श्विन्मिये ।
 श्वयिता । श्वयिष्यति । श्वयिष्यते । श्वयतु । श्वयताम् । अश्वयत् ।
 अश्वयत् । श्वयेत् । श्वयेत् । श्वीयात् । श्वयिषीष्टु । चङ् । अश्विन्मियत् ।
 अश्विन्मियत् । अश्वयिष्यत् । अश्वयिष्यत् । भृञ् भरणे । २ । भरति ।
 भरते । बभार । बभ्रतुः । बभ्रुः । बभ्रथे । बभ्रथ । बभ्रुम । बभ्रथे ।
 बभ्रुथे । भर्तासि । भर्तासे । भरिष्यति । भरिष्यते । भरतु ।
 भरताम् । अभरत् । अभरत् । भरत् । भरत् ।

No. 579.—The verbs next to be considered take both the *pa-rasmaipada* and the *átmanepada* terminations. Of these ŚRI (*śrin*) "TO SERVE," makes *śrayati* or *śrayate* "he serves," *śísrdya* or *śísriye* "he served," *śrayitá* "he will serve," *śrayishyati* or *śrayishyate* "he will serve," *śrayatu* or *śrayatám* "let him serve," *ashrayat* or *ashrayata* "he served," *ashrayet* or *ashrayeta* "he may serve," *śryáti* (No. 518) or *śrayishishṭa* (No. 558) "may he serve," substituting *chaś*, instead of *sich*, for *chli* by No. 562, *asíriyat*, or, with the *átmanepadu*, *asíriyata* "he served," *ashrayishyat* or *ashrayishya-ta* "he would serve."

The verb *bhri* (*bhriñ*) "to nourish" makes *bharati* or *bharate* "he nourishes," *babhāru* "he nourished," *babhratuh* (No. 424) "they two nourished," *babhruk* "they nourished," *babhartha* "thou didst nourish," *babhriva* "we two nourished," *babhrimu* "we nourished," *babhre* (No. 548) "he nourished," *babhrishe* "thou didst nourish," *bhartāsi* or *bhartāse* "thou wilt nourish," *bharishyati* or

bharishyate "he will nourish," *bharatu* or *bharatām* "let him nourish," *abharat* or *abharata* "he nourished," *bharet* or *bhareta* "he may nourish."

रिङ् शयग्लिङ् । ७ । ४ । २८ ।

शे यकि यादावार्यथातुके लिङि ऋतो रिङ् । रीङि प्रकृते रिङ्-
विधानसामर्थ्याद्दीर्घो न । भ्रियात् ।

No. 580.—Let *riñ* be the substitute of the vowel *ri*, WHEN *śa* (No. 693) FOLLOWS, OR *yak* (No. 801), OR an *ārdhadhātuka* substitute of *liñ* beginning with the letter *y*. The substitute *riñ* presenting itself in this place, in the aphorism immediately preceding the present one (viz. VII. 4. 27), a long vowel is not substituted by No. 518—otherwise the direction to substitute *riñ* (with a short vowel) would be unmeaning.—Thus we have *bhriyāt* "may be nourish."

उञ्च । १ । २ । १२ ।

ऋवर्णान्तात् परो लिङ्सिचो कितो स्तस्तडि । भृषीष्ट । भृषीया-
स्ताम् । अभर्षीत् ।

No. 581.—AND *liñ* and *sich*, coming AFTER what ends in *ṛi* OR *ṛī*, are regarded as having an indicatory *k*, when an *ātmanepada* affix (*tuñ*) follows. Thus—without the substitution of *guna* (No. 467), we have *bhriśiśiṣṭa* (No. 558) "may he nourish," *bhriśhiyāstām* "may they two nourish," *abhāraṣīt* (Nos. 457, 471, 472, 479, and 519) "he nourished."

ह्रस्वादङ्गात् । ८ । २ । २७ ।

सिचो लोपो ऋलि । अभृत । अभरिष्यत् । अभरिष्यत । हृञ्
हरणे । ३ । हरति । हरते । जहार । जह्रे । जहर्थे । जह्रिव ।
जह्रिम । जह्रिषे । हर्ता । हरिष्यति । हरिष्यते । हरतु । हरताम् ।
अहरत् । अहरत । हरेत् । हरेत । ह्रियात् । हृषीष्ट । हृषीयास्ताम् ।
अहर्षीत् । अहृत । अहरिष्यत् । अहरिष्यत । धृञ् धारणे । ४ ।
धरति । धरते । णीञ् प्रापणे । ५ । नयति । नयते । हुपचष् पाके ।

इ । पचति । पचते । पपाच । पेषिथ । पपकथ । पेषे । पक्ता ।
 मच सेवायाम् । ७ । भक्षति । भक्षते । बभाच । भेजे । भक्ता ।
 मक्षति । मक्षते । अभक्षीत् । अभक्त । अभक्षाताम् । यच्च देवपूजा-
 संमत्तिस्वरसादानेषु । ८ । यचति । यचते ।

No. 582.—AFTER A SHORT INFLECTIVE BASE, there is elision of *sich*, if a *jhal* follows. Thus *abhṛita* "he nourished," *abharishyat* or *abharishyuta* "he would nourish."

The verb *hṛi* (*hṛin*) "to take" makes *hṛati* or *hṛate* "he takes," *jahāra* or *jahre* "he took," *jahartha* "thou didst take," *ja-kṛiva* "we two took," *jahṛima* "we took," *jahriṣhe* "thou didst take," *haratā* "he will take," *harishyati* or *harishyute* "he will take," *haratu* or *haratām* "let him take," *aharut* or *aharata* "he took," *harat* or *harata* "he may take," *hriyāt* (Nos. 580 and 337) or *hriṣhīṣṭu* (Nos. 555 and 558) "may he take," *hriṣhīṣṭām* "may they two take," *ahārāhīt* (No. 519) or *ahṛita* (No. 582) "he took," *aharishyat* or *aharishyuta* "he would take."

In like manner *dhṛi* (*dhṛin*) "to hold" makes *dhṛati* or *dhṛate* "he holds;" *ni* (*nin*) "to lead" makes *niyati* or *nayate* "he leads;" *pach* (*ṣupachash*) "to cook" makes *pachati* or *pachate* "he cooks," *papācha* "he cooked," *pechiṭha* (Nos. 517 and 495) or *popaktha* (No. 516) "thou didst cook," *peche* (No. 494) "he cooked," *paktā* "he will cook;" *bhuj* (*bhaja*) "to serve" makes *bhajati* or *bhajate* "he serves," *babhāja* or *bhaje* (No. 578) "he served," *bhaktā* "he will serve," *bhakshyati* or *bhakshyate* "he will serve," *abhakshīt* (No. 499) or *abhakta* (No. 513) "he served," *abhakshātām* "they two served;" *yaj* (*yaja*) "to worship a deity, to associate with, to endow," makes *yajati* or *yajate* "he worships."

पिब्यभ्यासस्वोभयेषाम् । ६ । १ । १७ ।

यद्यादीनां यद्यादीनां चाभ्यासस्य संप्रसारणं लिटि । इयाच ।

No. 583.—WHEN LIT FOLLOWS, there is a vowel (No. 281) in the room OF the semi-vowel of THE REDUPLICATE OF BOTH sets of verbs, viz. *vach*, &c. (No. 584) and *grah*, &c. (No. 675). Thus *iyāja* "he worshipped."

वचिस्वपियजादीनां किति । ६ । १ । १५ ।

वचिस्वप्योर्यजादीनां च संप्रसारणं किति । ईचतुः । ईचुः । इयजिय ।
इयग् । ईजे । यष्ट ।

No. 584.—There is a vowel (No. 281) in the room of the semi-vowel OF VACH "to speak," SWAP "to sleep," AND YAJ, &c., when an affix with an indicatory *k* (No. 486) follows. Thus we have *i+aj+atuh*, which, by No. 283, becomes *ij+atuh*, and, by reduplication, *ij+ij+atuh*. By Nos. 428 and 55, this becomes finally *ijatuh* "they two worshipped," and so *ijuh* "they worshipped," *iyajithu* (where there is an indicatory *p*) or (without the augment—No. 517) *iyashthi* (Nos. 334 and 78) "thou didst worship," *ije* "he worshipped," *yushthá* (Nos. 334 and 78) "he will worship."

षढोः कः सि । ८ । २ । ४१ ।

षस्य ढस्य च कः स्यात् सकारे परे । यक्ष्यति । यक्ष्यते ।
इज्यात् । यक्षीष्ट । अयाक्षीत् । अयष्ट । षह प्रापणे । ६ । षहति ।
षहते । उवाह । ऊहतुः । ऊहुः । उवहिय ।

No. 585.—WHEN S FOLLOWS, there is K in the room OF SH OR PH. Thus (the *j*, by No. 334, having become *sh*), *yukshyati* or *yukshyate* "he will worship," *ijyút* (Nos. 584 and 337) or *yakshítha* "may he worship," *ayákshít* (No. 499) or *ayashtha* (Nos. 334 and 513) "he worshipped."

The verb *vah* (*vaha*) "to bear" makes *vahati* or *vahate* "he bears," *uváha* (No. 583) "he bore," *úhutuh* (No. 584) "they two bore," *úhuh* "they bore," *uvahithu* "thou didst bear."

ऋषस्तथोर्धोऽधः । ८ । २ । ४० ।

ऋषः परयोस्तथोर्धः स्यान्न तु दधातेः ।

No. 586.—Let there be DH in the room OF T OR TH coming AFTER A JHASH (a soft aspirate), but NOT if the *t* or *th* is a part OF the verb DHÁ "to hold." Thus, when we have *vah+tha* without the augment *if* (No. 517). The *h* being changed to *dh* by No. 276, the *th* of *thal* becomes *dh* by the present rule, and then *dh* by No. 78.

डो ढे डोपः । ८ । ३ । १३ ।

No. 587.—There is ELISION OF DH, WHEN DH FOLLOWS.

सहिवहोरोदवर्णस्य । ६ । ३ । ११२ ।

उलोपः । उवोठ । उहे । वोठा । वक्ष्यति । अवाक्षीत् । अवोठाम् ।
अवाक्षुः । अवाक्षीः । अवोठम् । अवोठ । अवाक्षम् । अवाक्ष्व ।
अवाक्ष्म । अवोठ । अवक्षाताम् । अवक्षत । अवोठाः । अवक्षायाम् ।
अवोक्षुम् । अवक्षि । अवक्ष्वहि । अवक्ष्महि ।

इति श्वाद्यः ।

No. 588.—When elision of *dh* (No. 587) has taken place, let *o* be the substitute in the room of the *ā* OF SHAH “to endure,” AND *VAH* “to bear.” Thus we have *uvodha* “thou didst bear,” *ūhe* “he bore,” *voṭhā* (No. 586) “he will bear,” *vakshyati* (No. 585) “he will bear,” *avāksāt* (No. 499) “he bore,” *avodhām* (Nos. 513, 276, and 586) “they two bore,” *avāksuh* “they bore,” *avāksih* “thou borest,” *avodham* “you two bore,” *avodha* “you bore,” *avāksam* “I bore,” *avāksvā* “we two bore,” *avāksma* “we bore,” or, with the *āmanopada* affixes, *avodha* (Nos. 513, 276, and 586) “he bore,” *avāksātām* “they two bore,” *avāksata* “they bore,” *avodhāh* “thou borest,” *avāksāthām* “you two bore,” *avodhwam* “you bore,” *avāksāhi* “I bore,” *avāksvāhi* “we two bore,” *avāksmahi* “we bore.”

So much for the 1st class of verbs, consisting of “*bhā*, &c.”

The 2nd class of verbs begins with the verb *ad* (*ada*) “to eat.”

। अदाद्यः ।

अद मस्ये । १ ।

अदिप्रभृतिभ्यः ञपः । २ । ४ । ७२ ।

लुङ् स्यात् । अति । अतः । अदन्ति । अत्सि । अत्थः । अत्थ ।
अद्भि । अद्भुः । अद्भुः ।

No. 589.—Let there be elision (*luk*) OF ŚAP (No. 419) AFTER *AD* “to eat,” &c. We then have *atti* (No. 90) “he eats,” *attak*

“they two eat,” *adanti* “they eat,” *atsi* “thou eatest,” *atthak* “you two eat,” *attha* “you eat,” *admi* “I eat,” *adwah* “we two eat,” *admah* “we eat.”

स्त्रियन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४० ।

अदो घसु स्यात् । जघास । उपधालोपः । घस्य चत्वंम् ।

No. 590.—Let *ghas* (*ghasri*) be OPTIONALLY the substitute of the root *ad*, WHEN LIṬ FOLLOWS. Thus we may have *jaghāsa* “he ate.”

In making the next modification of this word, we have elision of the penultimate letter, from No. 540, and the substitution of a *char* for the *gh*, by No. 90, and we look forward.

शासिवसिघसीनां च । ८ । ३ । ६० ।

इष्कुभ्यामेषां सस्य षः । जक्षतुः । जक्षुः । जघसिथ । जक्षयुः ।
जक्ष । जघास । जक्षिष । जक्षिम । आद । आदतुः । आदुः ।

No. 591.—AND let there be *sh* in the room of the *s* OF these verbs—viz. *śās* “to instruct,” *vas* “to dwell,” AND *ghas* “to eat,” coming after *in* or a guttural (see No. 169). Thus we have *jakshatuh* “they two ate,” *jakshuh* “they ate,” *jaghasitha* “thou didst eat,” *jakshuthuh* “you two ate,” *jaksha* “you ate,” *jughāsa* “I ate,” *jakshiva* “we two ate,” *jakshima* “we ate.” On the alternative allowed by No. 590, we have *āda* (No. 477) “he ate,” *ādaturū* “they two ate,” *āduh* “they ate.”

इडच्यतिव्ययतीनाम् । ७ । २ । ६६ ।

अद् ऋ व्यञ् गभ्यस्थलो नित्यमिट् स्यात् । आदिथ । अता ।
अत्स्यति । अतु । अतात् । अताम् । अदन्तु ।

No. 592.—Let *IT* be always the augment OF *thal* coming after these—viz. *ad* “to eat,” *ri* “to go,” AND *vyen* “to cover.” Thus *āditha* “thou didst eat,” *attā* “he will eat,” *atsyati* “he will eat,” *attu* “let him eat,” *attāt* (No. 444) “may he eat,” *attām* (No. 446) “let the two eat,” *atantu* “let them eat.”

हुभक्षयो हेर्धिः । ६ । ४ । १०१ ।

अद्भि । अतात् । अतम् । अत । अदानि । अदाष । अदाम ।

No. 593.—Let there be DHI instead OF HI (No. 447) AFTER the verb HU "to give," and what ends in JHAL. Thus *addhi* "do thou eat," *attāt* (No. 444) "mayst thou eat," *attam* "do you two eat," *atta* "eat ye," *adāni* "let me eat," *adāva* (Nos. 445 and 455) "let us two eat," *adāma* "let us eat."

अदः सर्वेषाम् । ७ । ३ । १०० ।

अदोऽपृक्तसर्वधातुकस्याट् स्यात् । आदत् । आताम् । आदन् ।
आदः । आतम् । आत । आदम् । आद् । आद् । अद्यात् । अद्याताम् ।
अद्युः । अद्यात् । अद्यास्ताम् । अद्यासुः ।

No. 594.—According to the opinion OF ALL the authorities, *at* shall be the augment of a unilateral affix coming AFTER the verb AD "to eat." Thus *ālat* (No. 478) "he ate," *āttām* "they two ate," *ālan* "they ate," *ālah* "thou atest," *āttam* "you two ate," *ātta* "you ate," *ālam* "I ate," *ādva* (No. 455) "we two ate," *ādma* "we ate," *adyāt* (No. 461) "he may eat," *adyātām* "they two may eat," *adyuh* (No. 527) "they may eat," *adyāt* (No. 337) may he eat," *adyāstām* "may they two eat," *adyāsuḥ* "may they eat."

अहस्तनोर्घसु । २ । ४ । ३७ ।

अदः । अह् । अघसत् । आत्स्यत् । हन हिंसागत्योः । २ ।
हन्ति ।

No. 595.—WHEN LUŚ OR SAN (No. 752) FOLLOWS, let GHAS-
LṢI be the substitute of the verb *at*. Instead of *chli* (No. 471), there is *as* (No. 542). Thus *aghusat* "he ate," *āteyut* "he would eat."

The verb *han* (*hana*) "to kill or to go" makes *kanti* "he kills."

अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो
असि क्विति । ६ । ४ । ३७ ।

अनुनासिकान्ताणामेषां लोपः क्विति क्विति । यमिरमिनमिगमिहनि-
मन्यतयोऽनुदात्तोपदेशाः । तनु अयु चियु अयु तयु धयु वनु मनु

तनोत्यादयः । हतः । घन्ति । हंसि । हयः । हय । हन्मि ।
हन्वः । हन्मः । अघान । अघतुः । अघुः ।

No. 596.—WHEN THERE FOLLOWS an affix, beginning with a JHAL and DISTINGUISHED BY AN INDICATORY K OR Ṛ, there is ELISSION OF THE NASAL OF the following that end in a nasal, viz THOSE WHICH IN THEIR ORIGINAL ENUNCIATION ARE GRAVELY ACCENTED, AND VAN "to ask or beg," AND TAN "to stretch," &c.

Those which (ending in a nasal, see No. 510) are in their original enunciation gravely accented, are the following, viz : *yam* "to restrain," *ram* "to sport," *nam* "to bow," *gam* "to go," *han* "to kill," and *man* "to respect."

By "tan &c." (the verbs of the 8th class, which, *kṛi* excepted, end in a nasal,) are meant the following—viz *tan* "to stretch," *kshaṇ* "to kill," *khiṇ* "to kill," *riṇ* "to go," *triṇ* "to eat grass," *ghriṇ* "to shine," *van* "to ask," and *man* "to understand."

By this rule we have *han*+*tas*=*hatah* (No. 535) "they two kill," *ghnanti* (Nos. 540 and 314) "they kill," *hansi* (No. 94) "thou killest," *hatah* "you two kill," *hatha* "you kill," *hansi* "I kill," *hanwah* "we two kill," *hanmah* "we kill," *jaghāna* (Nos. 314, 488, and 489) "he killed," *jaghnatuh* (No. 540) "they two killed," *jaghnuh* "they killed."

अभ्यासाच्च । ७ । ३ । ५५ ।

हन्तेर्हस्य कुत्वम् । अघनिथ । अघन्य । अघयुः । अघ्न ।
अघान । अघन । अघिष । अघिम । हन्ता । हनिष्यति । हन्तु ।
हतात् । हताम् । घन्तु ।

No. 597.—AND AFTER THE REDUPLICATE syllable, there is the substitution of a letter of the *k* class in the room of the *h* of the verb *han*. Thus we have *jaghanitha* (No. 517) or *jaghantha* "thou didst kill," *jaghathuh* (No. 540) "you two killed," *jaghna* "you killed," *jaghāna* (No. 489) or *jaghana* (No. 490) "I killed," *jaghniwa* (No. 433) "we two killed," *jaghniwa* "we killed," *hantā* (No. 510) "he will kill," *hantiṣyati* "he will kill," *hantu* "let him kill," *hantāt* (Nos. 444 and 596) "may be kill," *hantān* "let the two kill," *ghnantu* (Nos. 540 and 314) "let them kill."

हन्नेर्जः । ६ । ४ । ३६ ।
 हो ।

No. 598.—Let JA be the substitute OF the verb HAN, when *hi* (No. 447) follows.

Then, by No. 448, the *hi* would be elided, were it not for the rule here following.

असिद्धवद्वाभात् । ६ । ४ । २२ ।

इत उर्ध्वमापादसमप्रेराभीयम् । समानाश्रये तस्मिन् कर्तव्ये
 तदसिद्धम् । इति अस्यासिद्धत्वात्त हेर्लुक् । अहि । हतात् ।
 हतम् । हत । इनानि । इनाव । इनाम । अहन् । अहताम् । अघ्नन् ।
 अहन् । अहतम् । अहत । अहनम् । अहन्य । अहन्यम् । अन्यात् ।

No. 599.—The rules, reckoning FROM THIS one to the end of the chapter (viz the 4th chap. of the VIth Lecture), are called *ābhīya*, (because the chapter ends with a series of rules dependent on the aphorism) "BHASYA." When that (viz. one of the rules called *ābhīya*) is to be brought into operation, having the same place (for coming into operation, as another *ābhīya* which has already taken effect), that one (which has taken effect) shall be regarded AS NOT HAVING TAKEN EFFECT.

Thus (*ja* having been substituted for *han*, by No. 598, it might have been expected that the *hi* would be elided by No. 448, but) since the change to *ja* is not regarded as having been accomplished, elision of *hi* does not take place. So we have *jahī* "do thou kill," *hatāt* (Nos. 444 and 596) "mayst thou kill," *hatam* "do you two kill," *hata* "do you kill," *hanāni* "let me kill," *hanāva* "let us two kill," *hanāma* "let us kill," *aḥan* (Nos. 458 and 199) "be killed," *aḥatām* (No. 596) "they two killed," *aghnan* (Nos. 540, 314, and 26) "they killed," *aḥan* (Nos. 458 and 199) "thou didst kill," *aḥatam* "you two killed," *aḥata* "you killed," *aḥanam* "I killed," *aḥanāva* "we two killed," *aḥanma* "we killed," *hanayāt* (No. 461) "he may kill."

आर्षधातुके । २ । ४ । ३५ ।

इत्यधिकृत्य ।

No. 600.—WHERE the affix in question is *ÁRDHADHÁTUKA* (No. 436—this aphorism having been placed as a regulator (among others of the rule following—we look forward).

इनो बध लिङि । २ । ४ । ४२ ।

No. 601.—Let *BADH* be the substitute OF the verb *HAN*, WHEN *LIÑ* FOLLOWS. (No. 600.)

खुङि च । २ । ४ । ४३ ।

वध्यात् । वध्यास्ताम् । अबधीत् । अहनिष्यत् । यु मिश्रयामि-
प्रखयोः । ३ ।

No. 602.—AND WHEN *LUÑ* FOLLOWS (let *badh* be the substitute of *han*, as directed in No. 601—provided the affix, as ruled by No. 600, is *árdhadhátuka*). Thus we have *badhyét* (No. 337) "may he kill," *budhyaistám* "may they two kill," *abadhét* "he killed," *ahunishyat* "he would kill."

The verb *yu* "to mix or to separate" is next conjugated.

उतो वृद्धिर्लुकि इलि । ७ । ३ । ८६ ।

लुक्विषय उतो वृद्धिः पिति हलादो शार्वाधातुके न त्वभ्यस्तस्य ।
योति । युतः । युवन्ति । योषि । युचः । युच । योमि । युवः । युमः ।
युयाव । यविता । यविष्यति । योत् । युतात् । अयोत् । अयुताम् ।
अयुषन् । युयात् । इह वृद्धिर्न भाष्ये पिच्च डिन्न डिच्च पिन्नेति
ष्याख्यानात् । युयाताम् । युयुः । यूयात् । यूयास्ताम् । यूयासुः ।
अयाधीत् । अयविष्यत् । या प्रापद्ये । ४ । याति । यातः । यान्ति ।
ययो । याता । यास्यति । यात् । अयात् । अयाताम् ।

No. 603.—WHERE elision, through *LUK*, HAS TAKEN PLACE (as by No. 589), let *VRIDDHI* be substituted in the room OF SHORT *U*, WHEN a *árvadhátuka* affix, beginning with A CONSONANT and distinguished by an indicatory *p*, FOLLOWS:—but not if the verb be reduplicated. Thus we have *yu + tip = yauti* "he mixes," *yutak*

"they two mix," *yutanti* (No. 220) "they mix," *yaushi* (No. 169)
 "thou mixest," *yuthuk* "you two mix," *yutha* "you mix," *yaumi*
 "I mix," *yuvuk* "we two mix," *yumah* "we mix," *yuyāva* (No. 202)
 "be mixed," *yavitā* (Nos. 433 and 420) "he will mix," *yuvishyati*
 "he will mix," *yutu* "let him mix," *yutāt* (No. 444) "may he
 mix," *ayaut* "he mixed," *ayutām* "they two mixed," *ayuvan* (No.
 457) "they mixed," *yuyāt* (No. 461) "he may mix,"—here there is
 not *vriddhi* (from No. 603), because, according to the explanation
 in the *Mahābhāṣya*, "what has an indicatory *p* has not an
 indicatory *ś*, and what has an indicatory *ś* has not an indi-
 catory *p*":—(so, when *yāsuḥ* came, which, see No. 460, is
 regarded as having an indicatory *ś*, the *tip* ceased to be re-
 garded as having an indicatory *p*, without which No. 603 does
 not apply). So *yuyātām* "they two may mix," *yuyuk* (No.
 527) "they may mix," *yūyāt* (Nos. 518 and 337) "may he mix,"
yūyātām "may they two mix," *yūyāsuḥ* "may they mix," *ayāvat*
 (No. 519) "be mixed," *ayuvishyat* (Nos. 433 and 420) "he would
 mix."

The verb *yā* "to go" makes *yāti* "he goes," *yātuk* "they two
 go," *yānti* "they go," *yayau* (No. 523) "he went," *yātā* "he will
 go," *yāsyati* "he will go," *yātu* "let him go," *ayāt* "he went," *ayā-
 tān* "they two went."

सङ्घः शकटायनस्यैव । ३ । ४ । १११ ।

आदन्ताङ्गुलो मेर्जुस् वा । अयुः । अयान् । यायात् । यायाताम्
 यायुः । यायात् । यायास्ताम् । यायासुः । अयासीत् । अयास्यत्
 एवं च यतिगन्धनयोः । ५ । भादीप्रौ । ६ । प्या शेचे । ७ । य
 वन्ति । ८ । द्रा कुम्भार्या गतो । ९ । प्या मस्ये । १० । रा दाने
 ११ । सा आदाने । १२ । दाप् सवने । १३ । ख्या प्रकथने । १४
 चर्यं सार्वधातुश्च एवं प्रयोक्तव्यः । विद् दाने । १५ ।

No. 604.—In the opinion OF ŚĀKATĀYANA ONLY (and hence
 optionally), *jas* is the substitute of *jki* in the room OF LAŚ
 after what ends in long *ā*. Thus *ayuk* (No. 527) or *ayān* (No. 26
 "they went," *yūyāt* (No. 461) "he may go," *yūyātām* "they tw

may go," *yáyuḥ* (No. 527) "they may go," *yáyāt* (No. 337) "may he go," *yáyāstām* "may they two go," *yáyāsuḥ* "may they go," *ayānt* "he went," *ayāsyāt* "he would go."

In the same way are conjugated *vá* "to go or smell," *bhā* "to shine," *śhná* "to bathe," *śrá* "to cook," *drá* "to go badly," *śed* "to eat," *rá* "to give," *lá* "to take," *dá* "to cut," and *khyá* "to relate." This (viz. *khyá*) is to be employed only with the *śravadhātuba* affixes.

The next verb to be conjugated is *vid* "to know."

विदो षटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

वेनेर्लटः परस्मैपदानां षसादयो वा । वेद । विदतुः । विदुः ।
वेत्थ । विदथुः । विद । वेद । विद्वु । विद्वु । पञ्चे । वेति । वि-
त्तः । विदन्ति ।

No. 605.—The affixes *nal*, &c. (No. 424) are **OPTIONALLY** used instead of the *parasmaipada* substitutes of **LAṬ** coming **AFTER** the verb **VID** "to know." Thus *vedu* (No. 485) "he knows," *vidatuh* "they two know," *viduh* "they know," *vettha* "thou knowest," *vidathuh* "you two know," *vida* "you know," *veda* "I know," *vidos* "we two know," *vidma* "we know." On the other alternative, we have *vetti* (No. 485) "he knows," *vittuh* (No. 467) "they two knew," *vidanti* "they know."

उषविद्जायुभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ।

यभ्यो लिट्याम् वा । विदेरदन्तत्त्वप्रतिष्ठात्तादामि न गुञ्चः ।
विदाश्कार । विवेद । वेदिता । वेदिष्यति ।

No. 606.—The augment *ām* is **OPTIONALLY** employed **AFTER** these—viz. **USH** "to burn," **VID** "to know," AND **JÁGRĪ** "to wake,"—when *liṭ* follows.

As there is an agreement (in the present instance) to regard the verb *vid* as ending in short *a* (*vida*), *guna* is not substituted (as it would otherwise have been by No. 485). Thus we have *vidé-
chakāra* or *viveda* "he knows," *veditā* "he will know," *vedishya-
ti* "he will know."

विदांङुर्वन्वित्यन्यतरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

वेत्तेलौठ्याम् गुणाभावो लोटो लुग्लोऽन्तकरोत्यनुप्रयोगश्च निपा-
त्यते । पुरुषवचने न विवक्ष्यते । विदांङुरोतु ।

No. 607.—When *loṭ* comes after the verb *vid*, then OPTION-
ALLY the augment *ām* is irregularly attached ; there is no substi-
tution of *guṇa* (from No. 420—which fact is indicated by the ex-
hibition of the form *vidāñi* in the aphorism); there is elision
(*lak*) of *loṭ*; and the verb *kṛi* “to make,” with the terminations
of the imperative, is appended, (giving, for example, *VIDĀK-
KURVANTU*). One particular person and number is not alone intend-
ed to be spoken of (by the employment, in the aphorism, of the form
vidāñkurvantu).

Thus we may have *vidāñkarotu* “let him know.”

तनादिङ्गभ्य उः । ३ । १ । ७६ ।

अपोऽपवादः ।

No. 608.—Let *u* come AFTER the verbs *TAN*, &c. (No. 719),
AND after the verb *KṚI* “to make.” This debars the application of
ṣap (No. 419).

अत उत् सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उपस्थान्तस्य कृषोऽत उत् सार्वधातुके कृडिति । विदांकु-
रताम् । विदांकुहताम् । विदांकुर्वन्तु । विदांकुह । विदांङुरवाचि ।
अवेत् । अविताम् । अविदुः ।

No. 609.—Let SHORT *u* be the substitute OF the SHORT *a* of (*kar*,
the modified form of) the verb *kṛi*, ending with the affix *u* (No. 608),
WHEN A SĀRVADHĀTUKA termination, with an indicatory *k* or *h*, FOL-
LOWS. Thus *vidāñkurutā* (No. 607) “may he know,” *vidāñkurutām*
“let the two know,” *vidāñkurvantu* “let them know,” *vidāñkuru*
“know thou,” *vidāñkaravāñi* (No. 420) “let me know,” *avet* (Nos.
458, 485, and 199) “he knew,” *avittām* “they two knew,” *aviduh*
(No. 481) “they knew.”

इष । ८ । १ । ७५ ।

धातोर्दस्य पदान्तस्य सिपि रुवो । अवेः । अवेत् । विद्यात् ।
विद्यास्ताम् । अवेदीत् । अवेदिष्यत् । अस भुवि । १६ । अस्ति ।

No. 610.—AND when *sip* follows, *ru* is optionally the substitute OF the *D* of a verb, when the *d* is at the end of a *pada*. Thus we have *aveh* (No. 111) or *avet* "thou. knewest," *vidyēt* "he may know, or, may he know," *vidyāstām* "may they two know," *avedit* "he knew," *avedishyat* "he would know."

The verb *as* "to be" makes *asti* "he is."

असौरलोपः । ६ । ४ । १११ ।

अस्यास्तेश्चातो लोपः सार्वधातुके कृत्ति । स्तः । सन्ति ।
असि । स्यः । स्य । अस्मि । स्वः । स्मः ।

No. 611.—Let there be ELISION OF the *A* OF the affix *ĀNAM* (No. 714) AND of the verb *AS* "to be," when a *sarvadhātuka* affix, with an indicatory *k* or *ś*, follows. Thus *stak* (No. 535) "they two are," *santi* "they are," *asi* (No. 438) "thou art," *athaś* "you two are," *stha* "you are," *asmi* "I am," *svaś* "we two are," *smāś* "we are."

उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यचपरः । ८ । ३ । ८७ ।

उपसर्गेषः प्रादुर्भ्यास्तेः सस्य षो यकारेऽचि च परे । निष्पात् ।
प्रतिषन्ति । प्रादुःषन्ति । यचपरः क्तिम् । अमिस्तः ।

No. 612.—Let *ś* be the substitute of the *s* OF the verb *AS* "to be," coming AFTER a letter of the *pratyāhāra* *in* in AN UPA-SARGA (No. 47) OR after the indeclinable word *PRĀDUS* "evidently," WHEN the letter *y* OR A VOWEL FOLLOWS. Thus (after the *upasar-ga* *ni*, when *y* follows the *s*), *nishyāt* "he may go out;" (when a vowel follows the *s*), *pranishanti* "they go out," *prāduhshanti* "they are manifest."

Why do we say, "when the letter *y* or a vowel follows?" witness *abhisat* "they two surpass."

अस्तेभूः । २ । ४ । ५२ ।

आर्धधातुके । बभूव । भविता । भविष्यति । अस्तु । स्तात् ।
स्ताम् । सन्तु ।

No. 613.—Let BHÚ be the substitute OF the verb AS “to be,” when an *ardhadhātuka* affix follows. Thus *babhūva* (No. 431) “he was,” *bhūvīṭ* “he will be,” *bhaviṣhyati* “he will be,” *astu* “let him be,” *stāt* (Nos. 444 and 611) “may he be,” *stām* “let the two be,” *santu* “let them be.”

असौरेद्वावभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११६ ।

घोरस्तेश्चेत्वं स्याद्वावभ्यासलोपश्च । यधि । स्तात् । स्ताम् ।
स्त । अस्मि । असाव । असाम । आसीत् । आस्ताम् । आसन् ।
स्यात् । स्याताम् । स्युः । भूयात् । अभूत् । अभविष्यत् । इय
यतो । १० । यति । इतः ।

No. 614.—Let there be a change to K OF a verb termed GHU (No. 662) AND of the verb AS, WHEN HI (No. 447) FOLLOWS, AND let there be ELISION OF A REDUPLICATE syllable. Then (the *hi* being changed to *dhi* by No. 593), we have *edhi* “be thou,” *stāt* (Nos. 444 and 611) “mayst thou be,” *stām* “be you two,” *stā* “be you,” *asāni* “let me be,” *asāva* “let us two be,” *asāma* “let us be,” *ast* (Nos. 478 and 479) “he was,” *astām* “they two were,” *astan* “they were,” *syāt* “he may be,” *syātām* “they two may be,” *syuh* “they may be,” *bhūyāt* (No. 613) “may he be,” *abhūt* “he was,” *abhaviṣyat* “he would be.”

The verb *i* (*in*) “to go” makes *eti* (No. 420) “he goes,” *itā* (Nos. 535 and 467) “they two go.”

इयो यय् । ६ । ४ । ८१ ।

अवादेो प्रथये परे । यन्ति ।

No. 615.—Let YAN be the substitute OF the root IN, when an affix, beginning with a vowel, follows. Thus *yanti* “they go.”

अभ्यासस्यासवर्णे । ६ । ४ । ७८ ।

इडवर्णयोरियङुचङो स्तोऽसर्वेषुऽपि । इयाय ।

No. 616.—*Iyañ* and *uvañ* are the substitutes of *i* and *u* OF A REDUPLICATE, WHEN A HETEROGENEOUS vowel FOLLOWS. Thus *iyáyu* (Nos. 426, 202, and 29) "he went."

दीर्घ इयः किति । ७ । ४ । ६६ ।

इयोऽभ्यासस्य दीर्घः किति लिटि । ईयतुः । ईयुः । इययिष । इयेथ । एता । एष्यति । एतु । ऐत् । ऐताम् । आयन् । इयात् । ईयात् ।

No. 617.—Let A LONG vowel be instead of the reduplicate OF the verb IN, WHEN WHAT substitute for *liç* HAS AN INDICATORY K (No. 486) FOLLOWS. Thus *fyatuh* "they two went," *fyuh* "they went," *iyayitha* (Nos. 433 and 517) or *iyetha* (Nos. 515, 420, and 616) "thou didst go," *etá* "he will go," *eshyati* "he will go," *etu* "let him go," *ait* (Nos. 478 and 218) "he went," *aitám* "they two went," *áyan* (No. 29) "they went," *iyát* "he may go," *fyát* (No. 518) "may he go."

एतेर्लिङि । ७ । ४ । २४ ।

उपसर्गात् परस्य इयोऽषो इस्व आर्धधातुके किति लिङि । निरियात् । उभयत आश्रयणे नान्तादिषन् । अमीयात् । अशः क्किम् । समेयात् ।

No. 618.—Let there be a short vowel in the room OF the *en* (*i*) of the verb IN coming after an *upasarga*, WHEN an *árdhadhátuku* substitute for *LIK*, with an indicatory *k* (No. 466), FOLLOWS. Thus *nir + fyát = niriyát* "may he go forth."

In the example *abhífyát* "may he go up to," the short vowel is not substituted; for the rule (VI. 1. 85.) that "a single letter substituted shall be regarded as the final of the preceding word and the initial of the following word," does not apply, when the operation directed depends upon both what precedes and what follows:—so then, as the *i*, in *abhífyát*, cannot be regarded as a part at once of the *upasarga* and of the verb, the rule No. 618 consequently does not apply.

Why do we say, "of the *an*!" witness *sam* + *eydt* = *sameydt* (= *sam* + *s* + *fydt*) "may he come," where the rule does not apply, as the verb begins with *ock*.

इयो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

मानिष्येति सिचो लुङ् । अगात् । ऐष्यत् । शीङ् स्वप्ने । १८ ।

No. 619.—Let *GI* be the substitute OF the root *IN*, WHEN *LUG* FOLLOWS. BY No. 478, there is elision (*lut*) of the *sich* (No. 472). Thus *agdt* "he went," *aishyat* (Nos. 478 and 218) "he would go."

The next verb to be conjugated is *śī* (*śīh*) "to sleep."

शीङ्ः सार्वधातुके गुणः । ७ । ४ । २१ ।

शेते । श्याते ।

No. 620.—Let *GUṆA* be the substitute OF *śīh* "to sleep," WHEN A *SĀRVADHĀTUKA* affix FOLLOWS. Thus *śete* (No. 543) "he sleeps," *śeyāte* (No. 29) "they two sleep."

शीङो षट् । ७ । १ । ६ ।

शीङो ऋदेशस्यातो षट् । शेते । शेथे । श्याथे । शेथ्वे । श्ये । शेवहे । शेमहे । शिश्ये । शिश्याते । शिश्यरे । शयिता । शयिष्यते । शेताम् । श्याताम् । शेरताम् । अशेत । अश्याताम् । अशेरत । शयीत । शयीयताम् । शयीरन् । शयिषीष्ट । अशयिष्ट । अशयिष्यत । इङ् अध्ययने । १६ । इङिक्वावध्युपसर्गतो न व्यभिचरतः । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

No. 621.—Let *RUT* (*r*) be the augment of the *a* of the substitute for *śī* (No. 421) AFTER the verb *śīh* "to sleep." Thus *śerate* (No. 559) "they sleep," *śeśhe* "thou sleepest," *śeyāthe* "you two sleep," *śerthas* "you sleep," *śays* "I sleep," *śevāhe* "we two sleep," *śemūhe* "we sleep," *śītye* (Nos. 429 and 548) "he slept," *śītyāte* "they two slept," *śītyire* (No. 548) "they slept," *śayitā* (No. 433) "he will sleep," *śayishyate* "he will sleep," *śetām* (No. 552) "let him sleep," *śeyitām* "let the two sleep," *śeratām* (No. 621) "let them sleep," *śete* "he slept," *śeyitām* "they two

slept," *asērata* (Nos. 559 and 621) "they slept," *śayīta* (Nos. 555 and 463) "he may sleep," *śayīyātām* "they two may sleep," *śayīran* (No. 556) "they may sleep," *śayīśīṣṭa* (No. 558) "may he sleep," *asīyīṣṭa* (Nos. 420, 472, and 433) "he slept," *asīyīshyata* (No. 435) "he would sleep."

The next verb to be conjugated is *i* (*iś*) "to study." This verb and *i* (*ik*) "to remember" never appear apart from the preposition *adhi*. Thus *adhīte* (No. 543) "he studies," *adhīyate* (No. 220) "they two study," *adhīyate* (No. 559) "they study."

गच्छ्, लिटि । २ । ४ । ४६ ।

इङ् । अधिजगे । अध्येता । अध्येष्यते । अधीताम् । अधीया-
ताम् । अधीयताम् । अधीष्व । अधीयायाम् । अधीध्वम् । अध्ये-
ये । अध्ययावहे । अध्ययामहे । अध्येत । अध्येयाताम् । अध्ये-
यत । अध्येथाः । अध्येयायाम् । अध्येध्वम् । अध्येयि । अध्येव-
हि । अध्येमहि । अधीयीत । अधीयीयाताम् । अधीयीरन् । अ-
ध्येषीष्ट ।

No. 622.—Let *gá* be the substitute of the verb *i* (*iś*) "to study," WHEN LIT FOLLOWS. Thus *adhijuge* (Nos. 548 and 524) "he studied," *adhyetá* (No. 420) "he will study," *adhyeshyate* "he will study," *adhīstām* (No. 552) "let him study," *adhīyātām* "let the two study," *adhīyatām* (No. 559) "let them study," *adhīstwa* (No. 553) "do you study," *adhīyāthām* "do you two study," *adhīdhvam* (No. 553) "do you study," *adhyayai* (No. 554) "let me study," *adhyayāvahai* "let us two study," *adhyayāmahai* "let us study," *adhyaita* (Nos. 478 and 218) "he studied," *adhyaiyātām* "they two studied," *adhyaiyate* (No. 559) "they studied," *adhyaiṭhāh* "thou didst study," *adhyaiyāthām* "you two studied," *adhyaidhvam* "you studied," *adhyaiyi* "I studied," *adhyaiyati* "we two studied," *adhyainuki* "we studied," *adhīyīta* (Nos. 555, 461, 463, and 220) "he may study," *adhīyīyātām* "they two may study," *adhīyīran* (No. 556) "they may study," *adhyaiśīṣṭa* (No. 558) "may he study."

विभाषा चकृच्छक्रेः । २ । ४ । ५० ।

इहो गच्छ ।

No. 623.—The substitution of *gá* (No. 622) in the room of *ś* (*śá*) "to study" is **OPTIONALLY** made, **WHEN** *LUK* AND *LRIN* FOLLOW.

गाढःकुटादिभ्योऽभ्यिन्ङित् । १ । २ । १ ।

माहादेशात् कुटादिभ्यश्चाञ्जितः प्रत्यया हितः स्युः ।

No. 624.—**WHAT** affixes **HAVE** **NOT** **AN** **INDICATORY** *ñ* **OR** *ṅ* shall be considered to **HAVE** **AN** **INDICATORY** *ñ* (No. 467), when they come **AFTER** *GA* (No. 622) **AND** the verbs *KUT* "to be crooked," &c.

घुमास्यागापाञ्जातिसां हलि । ई । ४ । ईई ।

यवामात ईत् स्याद्दुलादो कृत्स्न्यार्थधातुके । अद्यगीष्ठ । अध्ये-
ष्ट । अध्यगीष्यत् । अध्येष्यत् । दुह प्रपूरये । २० । दोग्धि । दु-
ग्धः । दुहन्ति । धोषि । दुग्धे । दुहाते । दुहते । धुषे । दुह-
षे । धुग्धे । दुहे । दुह्यहे । दुह्यहे । दुदोह । दुदुहे । दोग्धा ।
धोष्यति । धोष्यते । दोग्धु । दुग्धात् । दुग्धाम् । दुहन्तु । दुग्धि ।
दुग्धात् । दुग्धम् । दुग्ध । दोहानि । दुग्धाम् । दुहाताम् । दुहताम् ।
धुष्व । दुहायाम् । धुग्धम् । दोहे । दोहावहे । दोहामहे ।
अधोक् । अदुग्धाम् । अदुहन् । अदोहम् । अदुग्ध । अदुहाताम् ।
अदुहत् । अधुग्धम् । दुहात् । दुहीत् ।

No. 625.—**WHEN** an *árdhadhátuka* affix, beginning with a **CONSONANT** and distinguished by an **INDICATORY** *k* or *ś*, **FOLLOWS**, then let long *ś* be the substitute of the long *á* **OF** the verbs termed *GHU* (No. 662), and of *MÁ* "to measure," *SHTHÁ* "to stand," *GA* "to study," *PA* "to drink," *HA* "to abandon," **AND** *SHO* "to destroy." Thus *adhyagíśhta* (No. 623) or, alternatively, *adhyaiśhta* (No. 218) "he studied," *adhyagíśhyata* (No. 623) or *adhyaiśhyata* "he would study."

The verb *duh* (*duha*) "to milk" makes *doghí* (Nos. 277, 586, and 25) "he milks," *dughah* (No. 535) "they two milk," *duhanti* "they milk," *dhokahí* (Nos. 277, 278, 169, and 89) "thou milkest,"

or, with the *átmanepada* terminations, *dugdhe* (Nos. 543 and 535) "he milks," *duháte* "they two milk," *duhate* (No. 559) "they milk," *dhukshhe* (Nos. 277, 278, 169, 90, and 535) "thou milkest," *duháthe* "you two milk," *dhugdhwae* (No. 277) "you milk," *duhe* "I milk," *duhwahs* "we two milk," *duhmahe* "we milk," *dudoha* (No. 485) or *duduhe* (No. 548) "he milked," *dogdhá* (No. 586) "he will milk," *dhokshyati* (Nos. 277 and 278) or *dhokshyate* "he will milk," *dogdhu* "let him milk," *dugdhat* (Nos. 444 and 467) "may he milk," *dugdham* "let the two milk," *duhantu* "let them milk," *dugdhi* (No. 593) "do thou milk," *dugdhat* (No. 444) "mayst thou milk," *dugdham* "do you two milk," *dugdha* "milk ye," *doháni* "let me milk," *dugdham* (No. 552) "let him milk," *duhátám* "let the two milk," *duhatám* (No. 559) "let them milk," *dhukshwa* (No. 278) "do thou milk," *duhátám* "do you two milk," *dhugdhwam* (No. 278) "milk ye," *dohai* (No. 554) "let me milk," *dohávahas* "let us two milk," *dohámahai* "let us milk," *adhok* (Nos. 190 and 278) "he milked," *adugdham* (No. 586) "they two milked," *aduhan* "they milked," *adham* "I milked," *adugdha* "he milked," *aduhátám* "they two milked," *aduhata* (No. 559) "they milked," *adhugdhwam* (No. 277) "you milked," *dubyát* "he may milk," *duhíta* (No. 555) "he may milk."

लिङ्सिचावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ।

इक्ष्ममीपाद्दलः परो लिङ्सिचो कितो स्तस्तद्धि । धुवीष्ट ।

No. 626.—The substitutes of *LIS* (No. 459) AND *SIGH* (No. 472), coming after a consonant that adjoins an *iē*, WHEN THE *ÁTMANEPADA* affixes ARE EMPLOYED, are regarded as having an *indicatory k* (No. 467). Thus, *gunu* not being substituted, we have *dhukshishṭa* (Nos. 277, 278, and 558) "may he milk."

शल्ल इगुपधादनिटः क्त्सः । ३ । १ । ४५ ।

इगुपधो यः शलन्तस्तस्मादनिटश्चेः क्त्सादेशः । चयुचत् ।

No. 627.—AFTER that verb which ends in a *śāl*, with an *IK* for its *PENULTIMATE* letter, AND does NOT take the augment *IT* (No. 510), let *KSA* (i. e. *sa*—No. 155) be the substitute of *cali* (No. 471). Thus *adhukshat* (Nos. 277, 278, 90, and 169) "he milked"

सुग्वा दुहदिहसिहगुहामात्मनेपदे दन्त्ये।७।३।७३।
 यवां वचस्य सुग्वा दन्त्ये तद्धि । अदुग्ध । अधुसत ।

No. 628.—WHEN AN *Ātmanepada* affix, beginning with AN *IDENTAL*, FOLLOWS, there is *OPTIONALLY ELISION* (*luk*) (of the vowel—see No. 27—) of the *kas* (No. 627) OF these verbs viz. *DUH* “to milk,” *DIH* “to accumulate,” *LIH* “to lick,” AND *GUH* “to cover.” Thus (the *s* also being elided by No. 513) we have either *adugdha* (Nos. 277 and 586) or *adhukshata* (No. 627) “he milked.”

कस्रस्वाचि।७।३।७२।

अवादो तद्धि वचस्य लोपः । अधुसाताम् । अधुसन्त । अदुग्धाः ।
 अधुसयाः । अधुसायाम् । अधुग्ध्वम् । अधुसध्वम् । अधुसि ।
 अधुसासहि । अधुसामहि । अधोस्यत । एवं दिह उपचये । २१ ।
 सिह चास्वादने । २२ । लेठि । लीठः । लिहन्ति । लेसि । लीठे ।
 लिहाते । लिहते । लिसे । लिहाये । लीठे । लिलेह । लिलिहे ।
 लेठासि । लेठासे । लेस्यति । लेस्यते । लेडु । लीठात् । लीठाम् ।
 लिहन्तु । लीठि । लेहानि । लीठाम् । अलेट् । अलेड् । अलिसत् ।
 अलिसत । अलीठ । अलेस्यत् । अलेस्यत । ब्रूस् व्यक्तायां
 चाचि । २३ ।

No. 629.—There is elision (*lopa*) OF *KSA* (Nos. 627 and 27), WHEN an *Ātmanepada* affix, beginning with AN *ACH*, FOLLOWS. Thus *adhukshātām* “they two milked,” *adhukshanta* (No. 559) “they milked,” *adugdhāh* (Nos. 277 and 586) or *adhukshathāh* (No. 627) “thou didst milk,” *adhukshāthām* “you two milked,” *adhugdhwam* (No. 628) or *adhukshadhvam* “you milked,” *adhukāhī* “I milked,” *adhukshāvahī* (No. 422) “we two milked,” *adhukshāmahī* “we milked,” *adhokshyata* (Nos. 435, 485, and 457) “he would milk.”

In the same way the verb *dih* (*dīha*) “to accumulate.” The verb *lih* (*līha*) “to lick” makes *leṣhī* (Nos. 276, 586, and 587) “he licks,” *lēshāh* (No. 131) “they two lick,” *lihantī* “they lick,” *lekāhī*

(Nos. 276 and 585) "thou lickest,"—or *liḥs* (No. 543) "he licks," *lihāte* "they two lick," *lihate* (No. 559) "they lick," *likāte* "thou lickest," *lihāthe* "you two lick," *liḥwe* "you lick," *līleha* or *līlike* "he licked," *leḥhāsi* or *leḥhāse* "thou wilt lick," *lekahyati* or *lekahyate* "he will lick," *leḥhu* "let him lick," *liḥāt* (Nos. 444 and 467) "may he lick," *liḥām* (No. 552) "let him lick," *lihantu* "let them lick," *liḥi* (No. 447) "lick thou," *leḥni* "let me lick," or *liḥām* (No. 552) "let him lick," *aleḥ* (Nos. 276, 199, and 165) or *aleḥ* (No. 82) "he licked," *alikhāt* (Nos. 627, 276, and 585), or *alikhata*, or *aliḥa* (No. 628) "he licked," *alekhyat* or *alekhyate* "he would lick."

The next verb to be conjugated is *brá* (*brāsi*) "to speak articulately."

ब्रुवः पञ्चानामादित आहो ब्रुवः । ३ । ४ । ८४ ।

ब्रुवो लउस्तिबादीवां पञ्चानां बलादयः पञ्च वा स्युर्ब्रुवश्चाह-
देयः । आह । आहतुः । आहुः ।

No. 630.—Instead OF THE FIRST FIVE tense-affixes *tip*, &c. substituted for *laḥ*, coming AFTER the verb BRÚ "to speak," there may optionally be *ṇal*, &c. (No. 424); *ÁH* being at the same time the substitute in the room OF BRÚ. Thus *áha* "he says," *áhatu* "they two say," *áhu* "they say."

आहस्यः । ८ । २ । ३५ ।

मालि । चत्वम् । आत्य । आहयुः ।

No. 631.—Instead OF (the final of) *ÁH* (No. 630) there is *TE*, when a *jhal* follows. Then there is a change of the *th* to a *ch* by No. 90, and we have *áttha* "thou sayest," *áthathu* "you two say."

ब्रुव ईट् । ७ । ३ । ८३ ।

ब्रुवो बलादेः पित ईट् । ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रूते ।
ब्रुवाते । ब्रुवते ।

No. 632.—*IT* is the augment of an affix, beginning with a consonant and distinguished by an indicatory *p*, coming AFTER the verb BRÚ "to speak." Thus *bravíti* (No. 420) "he speaks,"

brútak "they two speak," *bruvanti* (No. 220) "they speak," *brúta* (No. 543) "he speaks," *bruváti* "they two speak," *bruvate* (No. 559) "they speak."

ब्रुवो वचिः । २ । ४ । ५३ ।

वार्थधातुके । उवाच । उचतुः । उचुः । उवचिथ । उवकथ ।
उचे । वक्ता । वक्ष्यति । वक्ष्यते । ब्रवीतु । ब्रूतात् । ब्रूताम् । ब्रु-
वन्तु । ब्रूहि । ब्रवाथि । ब्रूताम् । ब्रवे । अब्रवीत् । अब्रूत । ब्रूयात् ।
ब्रूयैत । उच्यात् । वचीष्ट ।

No. 633.—The root VACH is the substitute OF BRÚ "to speak," when an *árdhadhátuka* affix follows. Thus *uvácha* (Nos. 432, 583, and 489) "he spoke," *úchatuh* (No. 584) "they two spoke," *úchuh* "they spoke," *uvachitha* (No. 517) or *uvuktha* (No. 333) "thou spoked," *úche* (No. 548) "he spoke," *vaktá* "he will speak," *vakshya-ti* or *vakshyate* "he will speak," *bravítu* (No. 632) "let him speak," *brúdti* (No. 444) "may he speak," *brúdam* "let the two speak," *bruvantu* (No. 220) "let them speak," *brúhi* "speak thou," *bruvámi* "let me speak," *brúdam* (No. 552) "let him speak," *braváti* (No. 554) "let me speak," *abravít* (No. 632) "he spoke," *abrúta* "he spoke," *brúyáti* or *bruváti* (Nos. 555, 463, and 220) "he may speak," *uchyáti* (Nos. 466 and 584) or *vakshisha* (No. 555) "may he speak."

अस्वतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् । ३ । १ । ५२ ।

ङ् ।

No. 634.—Instead of *chli* (No. 471), there shall be AN AFTER the verbs AS "to throw," VACH "to speak," AND KHYÁ "to speak."

वच उम् । ७ । ४ । २० ।

वक्ति परे । अवोचत् । अवक्ष्यत् । अवक्ष्यत ।

No. 635.—When *ak* (No. 634) follows, let UM be the aug-ment OF the verb VACH "to speak." Thus *avochat* (No. 265) "he spoke," *avakshyat* or *avakshyata* "he would speak."

चर्करीतं च । चर्करीतमिति यदुत्पन्नं तददादौ बोध्यम् । ऊर्ध्व-
पाच्छादने । २४ ।

No. 636.—“AND a verb in the shape indicated by the term CHARKARĪTA,” i. e. at the end of which the affix *yaś* (No. 758) has been replaced by a blank (*luk*), is to be regarded as belonging to the 2nd class of verbs, “*ad, &c.*” (No. 589.)

The verb *úrṇu* (*úrṇuh*) “to cover” is next to be conjugated.

ऊर्योतेर्विभाषा । ७ । ३ । ६० ।

वृद्धिर्हलादौ पिति सार्वधातुके । ऊर्योति । ऊर्योति । ऊर्युतः ।
ऊर्युवन्ति । ऊर्युते । ऊर्युवाते । ऊर्युवते ।

No. 637.—When a *sarvadhātuka* affix follows, beginning with a consonant and distinguished by an indicatory *p*, then *vṛiddhi* is OPTIONALLY the substitute OF the verb *ÚRṆU* “to cover.” Thus *úrṇauti* or *úrṇoti* “he covers,” *úrṇutah* (No. 535) “they two cover,” *úrṇuvanti* (No. 220) “they cover,” *úrṇute* “he covers,” *úrṇuvāte* “they two cover,” *úrṇuvate* (No. 559) “they cover.”

ऊर्योतेराम् नेति वाच्यम् ।

No. 638.—“IT SHOULD BE MENTIONED THAT the verb *ÚRṆU* DOES NOT TAKE *AM*” (No. 546).

न द्वाः संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अचः पराः संयोगादयो नदरा द्विर्न भवन्ति । नुणस्स्य द्वित्वम् ।
ऊर्युनाव । ऊर्युनुवतुः । ऊर्युनुवुः ।

No. 639.—The letters *N*, *D*, and *R*, following a vowel and INITIAL IN A CONJUNCT consonant, are NOT doubled (No. 426). There is a reduplication only of the syllable *ṇu*; and thus we have *úrṇundau* (No. 202) “he covered,” *úrṇunuvatuh* (No. 220) “they two covered,” *úrṇunuvuh* “they covered.”

विभाषोर्योः । १ । २ । ३ ।

इडादिप्रत्ययो क्ति स्यात् । ऊर्युनुविद्य । ऊर्युनविद्य । ऊर्युवि-
ता । ऊर्युविता । ऊर्युविष्यति । ऊर्युविष्यति । ऊर्युतु । ऊर्युतु ।
ऊर्युवामि । ऊर्युवे ।

No. 640.—An affix, beginning with the augment *if*, may OPTIONALLY be regarded as having an indicatory *ś* (No. 467), when

it comes AFTER the verb *ÚRṆU* "to cover." Thus *úrṇunuvitha* (No. 220) or *úrṇunavitha* "thou didst cover," *úrṇuvitá* or *úrṇavítá* "he will cover," *úrṇuvishyati* or *úrṇavishyati* "he will cover," *úrṇantu* (No. 637) or *úrṇotu* "let him cover," *úrṇavāni* "let me cover," *úrṇavai* (No. 554) "let me cover."

गुणोऽपृक्ते । ७ । ३ । ६१ ।

ऊर्योतेर्गुणोऽपृक्त्तद्दलादो षिति सार्वधातुके । चोर्योत् । चोर्योः ।
ऊर्युयात् । ऊर्युयाः । ऊर्युवीत् । ऊर्युयात् । ऊर्युविषीष्ट । ऊर्युविषीष्ट ।

No. 641.—WHEN A *sarvadhātuka* AFFIX FOLLOWS, consisting OF A SINGLE LETTER, beginning with a consonant and distinguished by an indicative *p*, then let *GUṆA* be the substitute of the verb *úrṇu* "to cover." Thus *aurṇot* (Nos. 458, 478, and 218) "he covered," *aurṇoh* "thou didst cover," *úrṇuyát* "he may cover," *úrṇuyáth* "thou mayst cover," or *úrṇuvíta* (Nos. 555 and 220) "he may cover," *úrṇáyát* (No. 518) or *úrṇuvishishṭa* (No. 640) or *úrṇavishishṭa* "may he cover."

ऊर्योतेर्विभाषा । ७ । २ । ६ ।

इडादो परस्मैपदे षिति वृद्धिः । पक्षे गुणः । चोर्यावीत् । चो-
र्यवीत् । चोर्युवीत् । चोर्याविष्टाम् । चोर्युविष्टाम् । चोर्युविष्टाम् ।
चोर्युविष्ट । चोर्युविष्ट । चोर्युविष्यत् । चोर्युविष्यत् ।

इत्यदाद्यः ॥

No. 642.—When *sich* (No. 472) follows, preceded by the aug-
ment *if* (No. 433), the *parasmaipada* terminations being employ-
ed, then *vṛiddhi* is OPTIONALLY the substitute OF the verb *ÚRṆU*
"to cover." On the other alternative, *guṇa* is the substitute. Thus
aurṇóvít (No. 480) or *aurṇavít* or *aurṇuvít* (No. 640) "he cover-
ed," *aurṇavishishṭm* or *aurṇavishishṭm* or *aurṇuvishishṭm* "they two
covered," *aurṇuvishishṭa* (Nos. 640 and 220) or *aurṇavishishṭa* (No.
480) "he covered," *aurṇuvishishyata* or *aurṇavishishyata* "he would
cover."

So much for the 2nd class of verbs, "ad, &c."

The first verb in the 3rd class is *hu* "to sacrifice or eat."

। जुहोत्यादयः ।

हु दानादनयोः । १ ।

जुहोत्यादिभ्यः झुः । २ । ४ । ७५ ।

शपः ।

No. 643.—Let *śLU* (one of the blanks enumerated in No. 209) be substituted in the room of *śap* (No. 419) AFTER the verbs *HU*, &c.

झो । ६ । १ । १० ।

धातोर्द्धे स्तः । जुहोति । जुहुतः ।

No. 644.—WHEN THERE IS *śLU*, there are two in the room of a verbal root—(i. e. the root is doubled). Thus *juhoti* (Nos. 488 and 420) "he sacrifices," *juhutuh* (No. 535) "they two sacrifice."

अदभ्यत्तात् । ७ । १ । ४ ।

कस्य । हुश्नुवोरिति यश् । जुहुति ।

No. 645.—There is *AT* in the room of the *jk* (of a tense-affix) AFTER A REDUPLICATED verb. By No. 536, which debars No. 230, the semi-vowel is substituted for the final of the root, and we have *juhwati* "they sacrifice."

भीष्नीमृहुवां झुवच्च । ३ । १ । ३६ ।

शभ्यो लिट्याम् वा स्यादामि श्लाघिव कायं च । जुहवांश्कार । जुहाव । होता । होष्यति । जुहोतु । जुहुतात् । जुहुताम् । जुहुतु । जुहुधि । जुह्वानि । अजुहोत् । अजुहुताम् ।

No. 646.—*Am* may optionally be affixed, when *li* comes after these verbs viz. *BHĪ* "to fear," *HRI* "to be ashamed," *BHRI* "to nourish," AND *HU* "to sacrifice;" AND, when *dm* is affixed, the effect is to be AS IF THERE WERE *śLU* (i. e. there is to be reduplication—No. 644). Thus *juhavānichakāra* or *juhāva* (Nos. 426 and 202) "he sacrificed," *hotā* (No. 435) "he will sacrifice," *hośhyati* "he will sacrifice," *juhotu* "let him sacrifice," *juhutāt* (No. 444) "may be sacrifice," *juhutām* "let the two sacrifice," *juhwatu* (No.

643 and 536) "let them sacrifice," *jukudhi* (No. 593) "do thou sacrifice," *juhavāni* (No. 450) "let me sacrifice," *ajuhot* "he sacrificed," *ajukutām* "they two sacrificed."

जुसि च । ७ । ३ । ८३ ।

इगन्ताङ्गस्य गुणोऽवादेो जुसि । अजुहवुः । जुहुयात् । हुयात् ।
अहोषीत् । अहोष्यत् । विभी भये । २ । विभेति ।

No. 647.—AND WHEN *JUS* (No. 481), beginning with a vowel, FOLLOWS, then *guna* is the substitute of an inflective base that ends in an *ik* vowel. Thus *ajuhavuh* "they sacrificed," *juhuyāt* "he may sacrifice," *huyāt* (Nos. 465 and 466) "may he sacrifice," *ahoshit* (Nos. 472, 479, and 519) "he sacrificed," *ahoshyat* "he would sacrifice."

The verb *bhī* (*ñibhī*) "to fear" makes *bibheti* (No. 644) "he fears."

भियोऽन्यतरस्वाम् । ६ । ४ । ११५ ।

इः स्याद्गुलादेो कृडिति सार्वधातुके । विमितः । विभीतः ।
विभ्यति । विभयांचकार । विभाय । भेता । भेष्यति । विभेतु ।
विमितात् । विभीतात् । अविभेत् । विभियात् । विभीयात् । भीयात् ।
अभेषीत् । अभेष्यत् । द्वी लज्जायाम् । ३ । विह्वेति । विह्वीतः ।
विह्वियति । विह्वयांचकार । विह्वाय । ह्वेता । ह्वेष्यति । विह्वेतु ।
अविह्वेत् । विह्वीयात् । ह्वीयात् । अह्वेषीत् । अह्वेष्यत् । पृ पालनपूर-
णयोः । ४ ।

No. 648.—When a *sarvadhātuka* affix follows, beginning with a consonant and having an indicative *k* or *ṣ* (No. 535), *i* may OPTIONALLY be the substitute OF the verb *BHĪ* "to fear." Thus *bibhitak* or *bibhituk* "they two fear," *bibhyati* (No. 645) "they fear," *bibhayānchukāra* (No. 646) or *bibhāya* "he feared," *bhetā* "he will fear," *bheshyati* "he will fear," *bibhetu* "let him fear," *bibhitāt* (Nos. 444 and 648) or *bibhitāt* "may he fear," *abibhet* "he feared," *bibhiyāt* (No. 648) or *bibhiyāt* "he may fear," *bhiyāt* (Nos. 465 and 466) "may he fear," *abhāishit* (Nos. 472, 479, and 519) "he feared," *abheshyat* "he would fear."

The verb *hri* "to be ashamed" makes *jihreti* (No. 644) "he is ashamed," *jihritah* "they two are ashamed," *jihriyati* (No. 645) "they are ashamed," *jihrayānchakāra* (No. 646) or *jihrāya* "he was ashamed," *hretā* "he will be ashamed," *hreshyati* "he will be ashamed," *jihretu* "let him be ashamed," *ajihret* "he was ashamed," *jihriyāt* "he may be ashamed," *hriyāt* (Nos. 465 and 466) "may he be ashamed," *ahraishit* (Nos. 472, 479, and 519) "he was ashamed," *ahreshyat* "he would be ashamed."

The verb *prī* "to nourish or fill" is next to be conjugated.

अतिपिपत्यौश्च । ७ । ४ । ७७ ।

अभ्यासस्य इः स्याच्छो । पिपति ।

No. 649.—When there is *ślu* (No. 643), let *i* (see No. 508) be the substitute of the vowel of the reduplicate OF the verbs *pi* "to go," AND *prī* "to fill." Thus *piparti* "he fills."

उदोष्ठ्यपूर्वस्य । ७ । १ । १०२ ।

अङ्गावयवोष्णपूर्वा य च्छत् तदन्तस्याङ्गस्य उः ।

No. 650.—Let there be *u* in the room OF that inflective base which ends in *ṛ*, PRECEDED BY A LABIAL which is a portion of the base. [Thus, when we have *prī + las*, this rule applies, and also No. 37 which makes the base end in *ṛ*.]

हलि च । ८ । २ । ७७ ।

रेफान्तस्य धातोऽपधाया इको दीर्घो हलि । पिपृतः । पिपु-
ति । पपार ।

No. 651.—AND WHEN A CONSONANT FOLLOWS, the long vowel is the substitute of an *ik* vowel being the penultimate letter of a verb which ends in *r* or *v*. Thus *pipūrtah* (No. 650) "they two fill," *pipurati* (No. 645) "they fill," *papāra* (Nos. 426, 506, 202, and 37) "he filled."

शुद्धमां इस्वो वा । ७ । ४ । १२ ।

किति लिटि । पप्रतुः ।

No. 652.—When a substitute of *li*, with an indicative *k*, fol-

lowa, A SHORT vowel is OPTIONALLY the substitute OF ŚRĪ "to hurt," DĀĪ "to tear," AND PRĪ "to fill." (This debars No. 653, and we have optionally) *papratuh* (No. 21) "they two filled."

पृच्छत्यताम् । ७ । ४ । ११ ।

तोदादिकं च्छेच्छंथतोश्चदन्तानां च गुणो लिटि । पपरतुः ।

पपरहः ।

No. 653.—When *liṣ* follows, *guṇa* is the substitute OF the verb *ṛICHCHH* "to go," that belongs to the 6th class (*tud*, &c. No. 693), and of the verb *ṛI* "to go," AND of those that end in the long vowel *ṛī*. Thus (on the alternative allowed by No. 652) *paparaturh* "they two filled," *paparuh* "they filled."

वृत्तो वा । ७ । २ । ३८ ।

वृद्ध्वृद्ध्यामुदन्ताच्चेटो दीर्घो वा स्यान्न तु लिटि । परीता । परिता । परीष्यति । परिष्यति । पिपर्तुः । अपिपः । अपिपूरताम् । अपिपहः । पिपूर्यात् । पूर्यात् । अपारीत् ।

No. 654.—There may be OPTIONALLY a long vowel in the room of the augment *iṣ* (No. 433) coming AFTER the verbs *VRĪṢ* "to serve," and *VRĪṢ* "to choose," AND those that end in long *ṛī*, but not when *liṣ* follows. Thus *paritā* or *paritā* "he will fill," *pariṣhyati* or *ṛurishyati* "he will fill," *pipartu* "let him fill," *apipah* (Nos. 420, 199, and 110) "he filled," *apipūrtām* (Nos. 650 and 652) "they two filled," *apiparuh* (Nos. 481 and 647) "they filled," *pipūryāt* (No. 651) "he may fill," *pūryāt* (No. 465) "may he fill," *aparīṣ* (No. 519) "he filled."

सिचि च परस्मैपदेषु । ७ । २ । ४० ।

चपेटो न दीर्घः । अपारिष्ठाम् । अपरीष्यत् । अपरिष्यत् । चोदात्तं स्यागे । ४ । जहाति ।

No. 655—AND WHEN *SICH* (No. 472) FOLLOWS, AND THE PARAS-MAIPADA terminations—here there is not a long vowel in the room of the augment *iṣ* (—see No. 654). Thus *aparishām* (No. 519) "they two filled," *aparishyat* (No. 654) or *aparishyat* "he would fill."

The verb *hā* (*ahāt*) "to quit" makes *jahāti* (No. 644).

जहातेश्च । ६ । ४ । ११६ ।

इद्वा स्याद्बलादो कृडिति सार्वधातुके । अहितः ।

No. 656.—AND short *i* shall be optionally the substitute of the verb *HÁ* "to quit," when a *sarvadhātuka* affix follows, beginning with a consonant and having an indicatory *k* or *ś*. Thus *jahitah* (No. 535) "they two quit."

ई इल्यघोः । ६ । ४ । ११७ ।

श्नाभ्यस्तयोरान् ईत् सार्वधातुके कृडिति इति । अहीतः ।

No. 657.—Let *ī* be the substitute of the *ā* of *śná* (No. 730), or OF a reduplicated verb not being one of those called *GHU* (No. 662), WHEN a *sarvadhātuka* affix, having an indicatory *k* or *ś* and beginning with A CONSONANT, FOLLOWS. Thus (on the alternative allowed by No. 656) *jahitah* "they two quit."

आभ्यस्तयोरान् । ६ । ४ । ११८ ।

लोपः कृडिति । अहति । अहो । हाता । हास्यति । अहातु ।
अहितात् । अहीतात् ।

No. 658.—Let there be elision OF THE *ā* OF *śná* (No. 730), AND OF A REDUPLICATED VERB, when an affix, with an indicatory *k* or *ś*, follows. Thus *jahati* (No. 645) "they quit," *jahau* (No. 523) "he quitted," *hātā* "he will quit," *hāsyati* "he will quit," *jahātu* "let him quit," *jahitā* (Nos. 444 and 656) or *jahitā* (No. 657) "may he quit."

आ च ई । ६ । ४ । ११९ ।

अहातेः । चादिदीतो । अहाहि । अहिहि । अहीहि । अचहात् ।
अचहुः ।

No. 659.—AND WHEN *HI* (No. 447) FOLLOWS, the substitute for the *ā* of the verb *há* "to quit" is *ā*, or *i* (No. 656), or *ī* (No. 657). Thus *jahāhi*, or *jahihi*, or *jahīhi* "do thou quit," *ajahāt* "he quitted," *ajahuk* (Nos. 481 and 658) "they quitted."

ओपो यि । ६ । ४ । १२० ।

अहातेरानेषो यादौ सार्वधातुके । अहात् । अलिङि । हेयात् ।
अहासीत् । अहास्यत् । माङ् माने शब्दे च । ६ ।

No. 660.—There is ELISION of the *d* of the verb *há* "to quit," WHEN a *sarvadhātuka* affix, beginning with *Y*, FOLLOWS. Thus *juh-yát* (No. 460) "he may quit;" but when the affix is *ardhadhātuka* (No. 465), then *e* is substituted by No. 525, giving *heyát* "may he quit," *aháset* (Nos. 479, 480, and 530) "he quitted," *ahásyat* "he would quit."

The verb *má* (*máñ*) "to measure or sound" is next to be conjugated.

मृमामित् । ७ । ४ । ७६ ।

मृष् माङ् षोहाङ् यषामभ्यासस्येत् स्याच्छ्रो । मिमीते । मि-
माते । मिमते । ममे । माता । मास्यते । मिमीताम् । अमिमीत् ।
मिमीत् । मासीष्टु । अमास्त । अमास्यत् । षोहाङ् गतो । ७ ।
विहीते । विहाते । विहते । अहे । हाता । हास्यते । विहीताम् ।
अविहीत् । विहीत् । हासीष्टु । अहास्त । अहास्यत् । दुभृष्
घारबपोष्ययोः । ८ । बिभर्ति । बिभृतः । बिभति । बिभृते ।
बिभाते । बिभते । बिभरांचकार । बभार । बभर्थ । बभृष । बिभ-
रांचक्रे । बभ्रे । भर्ता । भरिष्यति । भरिष्यते । बिभर्तुं । बिभराणि ।
बिभृताम् । अबिभः । अबिभृताम् । अबिभरुः । बिभृयात् । बिभी-
त् । भ्रियात् । भृषीष्टु । अभार्षीत् । अभृत । अभरिष्यत् । अभरि-
ष्यत् । बुदाष् दाने । ९ । ददाति । दतः । ददति । दते । ददा-
ते । ददते । ददो । ददे । दाता । दास्यति । दास्यते । ददातु ।

No. 661.—When there is *du* (No. 643), let *I* be the substitute of the vowel of the reduplicate syllable OF these verbs—viz. *bhṛṣi* "to nourish," *má* "to measure," and *há* (*aháñ*) "to go." Thus *mimáte* (No. 657) "he measures," *mimáte* (No. 658) "they two measure," *mináte* (No. 645) "they measure," *mams* (Nos. 548 and 426) "he measured," *mátá* "he will measure," *másyate* "he will measure," *mimátm* (Nos. 552 and 657) "let him measure,"

amimīta "he measured," *mimīta* (Nos. 555 and 658) "he may measure," *māśiṣṭa* (No. 558) "may he measure," *amāsta* (No. 472) "he measured," *amāsyata* "he would measure."

The verb *há* (*ohán*) "to go" makes *jihāte* (No. 657) "he goes," *jihāte* (No. 658) "they two go," *jihate* (Nos. 645 and 658) "they go," *jāhe* (Nos. 548 and 426) "he went," *hātá* "he will go," *hāsyate* "he will go," *jihātám* "let him go," *ajihāta* "he went," *jihāta* (Nos. 555 and 658) "he may go," *hāśiṣṭa* (No. 558) "may he go," *ahāsta* (No. 472) "he went," *ahāsyata* "he would go."

The verb *bhṛi* (*ḍubhṛiñ*) "to hold or nourish" makes *bibharti* "he nourishes," *bibhritah* "they two nourish," *bibhrati* (No. 645) "they nourish," *bibhṛite* "he nourishes," *bibhráte* "they two nourish," *bibhrate* "they nourish," *bibhuránchukára* (No. 646) or *babhára* (Nos. 508 and 202) "he nourished," *babhartha* "thou didst nourish," *babhṛiva* (No. 514) "we two nourished," *bibharánchakre* or *babhre* (No. 548) "he nourished," *bhartá* (No. 510) "he will nourish," *bharishyati* (No. 532) or *bharishyate* "he will nourish," *bibhartu* "let him nourish," *bibharáni* "let me nourish," *bibhritám* "let him nourish," *abibhah* (Nos. 420, 199, and 110) "he nourished," *abibhritám* "they two nourished," *abibharuh* (Nos. 481 and 647) "they nourished," *bibhṛiyát* or *bibhṛíta* (No. 555) "he may nourish," *bhṛiyát* (No. 465) or *bhṛiṣiṣṭa* (No. 558) "may he nourish," *abhāreṣit* (No. 519) or *abhṛita* (No. 582) "he nourished," *abharishyat* or *abharishyata* "he would nourish."

The verb *dá* (*ḍudán*) "to give" makes *dadāti* "he gives," *dattah* (No. 658) "they two give," *dadati* (No. 645) "they give," *datte* "he gives," *dadáte* "they two give," *dadate* (No. 645) "they give," *dadau* (No. 523) or *dade* (No. 548) "he gave," *dátá* "he will give," *dāsyati* or *dāsyate* "he will give," *dudātu* "let him give."

दाधा ध्वदाप । १ । १ । २० ।

दाहृषा धाहृषाश्च धातवो घुसंज्ञाः स्युर्दापदेपो विना । ध्वसो-
रित्येत्वम् । देहि । दत्तम् । अददात् । अदत्त । दद्यात् । ददीत् ।
देयात् । दासीष्ट । अदात् । अदाताम् । अदुः ।

No. 662.—Let roots of the form of *DÁ* "to give" (meaning that

root itself both in the third and first conjugations), *do* "to cut," and *de* "to protect," AND of the form of *DHÁ* "to hold," (viz. *dhá* itself and *dhe* "to drink)," EXCLUSIVE OF *dá* (*DÁP*) "to cut," and *dai* (*daip*) "to purify," be called *GHU*. By No. 614, the substitution of *s* is directed when *ki* follows a *ghu*—so we have *dehi* "give thou," *dattam* (No. 658) "do you two give," *araddít* or *adatta* (No. 658) "he gave," *dadyát* (No. 460) or *dadíta* (Nos. 555 and 658) "he may give," *deyát* (No. 525) or *dásishya* (No. 558) "may he give," *addít* (No. 473) "he gave," *addítam* "they two gave," *aduk* (No. 524) "they gave."

स्वाध्वोरिच्च । १ । २ । १७ ।

अनयोरिदन्तादेणः सिद्धं किदात्मनेपदे । अदित । अदास्यत् ।

अदास्यत् । दुधाञ् धारणपोषणयोः । १० । दधाति ।

No. 663.—AND SHORT *I* shall be the substitute OF the final of *SETHÁ* "to stand," AND of a verb termed *GHU* (No. 662), and the sick shall be as if it had an indicatory *k*, when the *átmanepada* terminations are employed. Thus, the root ending in a short vowel, we have *adita* (No. 582) "he gave," *adasyut* "he would give," *adasyata* "he would give."

The verb *dhá* (*ḍudhāni*) "to hold or nurture" makes *dadhāti* "he holds."

दधस्तथोच्च । ८ । २ । ३८ ।

द्विसुप्तस्य ऋषन्तस्य धाञो बभौ भञ् तयोः स्वोश्च परतः ।

धतः । दधति । दधासि । धत्थः । धते । दधाते । दधते ।

धत्से । धद्से । ध्वसोरेद्वावभ्यासलोपश्च । धेहि । अदधात् ।

अधत् । दध्यात् । दधीत् । धेयात् । धासीष्ट । अधात् । अधि-

त् । अधास्यत् । अधास्यत् । सिञ्चिर् शोचपोषणयोः । ११ ।

No. 664.—Let there be a *bhask* (i. e. an aspirated letter) in the room of the *baś* (i. e. the initial *d* No. 431) OF the reduplicated verb *DHÁ* "to hold," ending in a *jhask* (i. e. in *dh*), WHEN *T* OR *TH* AND when *s* or *dhw* follows. Thus we have *dhattak* (No. 658) "they two hold," *dadhāti* (No. 645) "they hold," *darhāsi* "thou holdest," *dhattak* (No. 664) "you two hold," *dhatte* (No. 543)

"he holds," *dadhāte* "they two hold," *dadhate* (No. 645) "they hold," *dhatse* "thou holdest," *dhadithwe* "you hold." According to No. 614, when *hi* follows, *e* is substituted for the vowel of the root, which is a *ghu* (No. 662), and the reduplication is elided:—so that we have *dhehi* "do thou hold," *adudhāt* "he held," *adhata* (Nos. 658 and 664) "he held," *dadhyāt* (Nos. 460 and 658) or *dadhita* (Nos. 555 and 658) "he may hold," *dheyāt* (No. 525) or *dhāśāhya* (No. 558) "may he hold," *adhāt* (No. 473) or *adhita* (Nos. 663 and 582) "he held," *adhāsyat* or *adhāsyata* "he would hold."

The verb *nij* (*nijir*) "to purify or to nurture" is next to be conjugated.

इर इत्संज्ञा वाच्या ।

No. 665.—"In respect of the syllable IR (e. g. in the verb *nijir*) THE DESIGNATION IT (No. 7) IS TO BE PREDICATED."

निजां चयाणां गुणः श्लो । ७ । ४ । ७५ ।

निष्पिष्पिषामभ्यासस्य गुणः श्लो । नेनेक्ति । नेनित्तः । नेनि-
क्षति । नेनित्ते । निनेष । निनिषे । नेक्ता । नेक्षति । नेक्षते ।
नेनेक्तु । नेनिग्धि ।

No. 666.—Let GUNA be the substitute of the reduplicate of THE THREE verbs *nij* "to purify," *vij* "to differ," and *vish* "to pervade," WHEN THERE IS ŚLU (No. 643). Thus *nenekti* (Nos. 485 and 333) "he purifies," *neniktuh* (No. 535) "they two purify," *nenijati* (No. 645) "they purify," *nenikts* (No. 535) "he purifies," *nineja* (No. 426) or *ninijs* (No. 548) "he purified," *nekta* "he will purify," *nekshyati* (No. 169) or *nekshyate* "he will purify," *nenektu* "let him purify," *nenigdhi* (Nos. 593 and 333) "do thou purify."

नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । ७ । ३ । ८७ ।

सङ्प्रथगुणो न । नेनिषानि । नेनित्ताम् । अनेनेक् । अनेनित्ताम् ।
अनेनिषुः । अनेनिषम् । अनेनित्त । नेनिष्यात् । निष्यात् ।
नेनिषीत् । निषीष्टु ।

No. 667.—Guna is NOT the substitute of A REDUPLICATED

VERB with a light (No. 482) penultimate letter, WHEN A SÁRVADHÁ-TUKA affix, beginning with a VOWEL and HAVING AN INDICATORY P, FOLLOWS. This debars No. 483, and we have *nenijáni* (No. 666) "let me purify," *neniktám* (No. 552) "let him purify," *anonek* (No. 199) "he purified," *anonektám* "they two purified," *anenijuh* (No. 481) "they purified," *anonejam* "I purified," *anonektu* "he purified," *nenijydt* "he may purify," *nijydt* (No. 465) "may he purify," *nenijta* (No. 555) "he may purify," *nikakshya* (No. 558) "may he purify."

इरितो वा । ३ । १ । ५७ ।

इरितो धातोस्त्वेरङ् वा परस्मैपदेषु । अनिजत् । अनेचीत् ।
अनित्त । अनेक्षत् । अनेक्ष्यत् ।

इति जुहोत्यादयः ।

No. 668.—A ३ IS OPTIONALLY the substitute of *chli* (No. 471) AFTER what root has AN INDICATORY IR (No. 665), when the *paraśmaipada* terminations are employed. Thus *anijat* or *anaikshít* (Nos. 472, 499, and 510) or *anikta* (No. 513) "he purified," *anekshyat* or *anekshyata* "he would purify."

So much for the 3rd class of verbs, "ku, &c." The verbs of the 4th class—"div, &c."—are next to be conjugated.

The verb *div* (*divu*) signifies "to play, to be ambitious of surpassing, to traffic, to shine, to praise, to rejoice, to be mad, to sleep, to love, and to go."

। दिवादयः ।

दिवु क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु

। १ ।

दिवादिभ्यः श्यन् । ३ । १ । ६६ ।

श्योऽपवादः । इति चेति दीर्घः । दीव्यति । दिदेव । देविता ।
देविष्यति । दीव्यत् । अदीव्यत् । दीव्येत् । दीव्यात् । अदेवीत् ।
अदेविष्यत् । एवं दिवु तन्तुषंताने । २ । नृती माषविद्ये । ३ ।
नृष्यति । नृत्त । नृतिता ।

No. 669.—AFTER the verbs DIV “to play,” &c., let there be *śyan*. This debars *śap* (No. 419). According to No. 651, the vowel is lengthened when a consonant follows the *v*, and we have *dīvyati* “he plays,” *dīdēva* (No. 485) “he played,” *dēvitā* “he will play,” *dēviṣhyati* “he will play,” *dīvyatu* (No. 651) “let him play,” *adīvyat* “he played,” *dīvyet* (No. 463) “he may play,” *dīvyāt* (No. 465) “may he play,” *adevit* (No. 480) “he played,” *adeviṣhyat* “he would play.” In the same way is conjugated the verb *śiv* (*śivū*) “to sew.”

The verb *nrī* (*nrīti*) “to toss about one’s body—i. e. to dance,” makes *nrītyati* “he dances,” *nanarta* (Nos. 508 and 485) “he danced,” *nartitā* “he will dance.”

सेऽसिचि छतचृतच्छृदतृददृतः । ७ । २ । ५७ ।

शब्दः सिचिभिरस्य सादेरार्धधातुकस्येद्वा । नर्तिष्यति । नर्त्स्यति । नृत्यति । अनृत्यत् । नृत्येत् । नृत्यात् । अनर्त्सत् । अनर्त्स्यत् । अनर्त्स्यत् । असौ उद्वेगे । ४ । वा भाषेति श्यन् वा । चस्यति । चसति । तथास ।

No. 670.—*It* (No. 433) is optionally the augment of an *ardhadhātuka* affix, WHEN IT BEGINS WITH the letter *s* OTHER THAN the *s* of *SICH* (No. 472), coming AFTER these verbs—*viz* *KRIT* “to cut,” *CHRIT* “to hurt,” *CHHRID* “to light,” *TRID* “to kill,” AND *NRIT* “to dance.” Thus *nartishyati* or *nartsyati* “he will dance,” *nrītyatu*, “let him dance,” *anrītyat* “he danced,” *nrītyet* “he may dance,” *nrītyāt* “may he dance,” *anartit* (No. 480) “he danced,” *anartishyat* (No. 670) or *anartsyat* “he would dance.”

The verb *tras* (*trasi*) “to fear,” according to No. 520, optionally takes the affix *śyan* (No. 669). Thus we have *trasyati* or *trasati* (No. 419) “he fears,” *tutrdēva* “he feared.”

वा जुधमुचसाम् । ६ । ४ । १२४ ।

एषां किति लिटि षेति यलि च यत्वाभ्यासलोपो वा । चसतुः । तचसतुः । चेषिथ । तचषिथ । चषिता । यो तमूकरणे । ५ ।

No. 671.—There is OPTIONALLY the substitution of *s*, and

elision of the reduplicate syllable, OF these verbs—viz. JRI “to grow old,” BHRAM “to whirl,” AND TRAS “to fear,” when *liṣ*, with an indicative *k* (No. 486), and likewise when *thul*, with the augment *iḥ* (No. 433), follows. Thus *trēsātuk* or *tutrusūtuk* “they two feared,” *trēsithu* “or *tutrusitha* “thou didst fear,” *trāsītá* “he will fear.”

The verb *śo* “to pare” is next to be conjugated.

श्रोतः श्यनि । ७ । ३ । ७१ ।

लोपः स्यात् श्यनि । श्यति । श्यतः । श्यन्ति । शयो । शय-
तुः । शयुः । शयात् । शयस्यति ।

No. 672.—Let there be elision OF O, WHEN ŚYAN (No. 669) FOLLOWS. Thus *śyati* “he pares,” *śyatuk* “they two pare,” *śyanti* “they pare,” *śātau* (Nos. 528 and 523) “he pared,” *śāntuk* (No. 524) “they two pared,” *śātuk* (Nos. 528 and 524) “they pared,” *śāśtá* (No. 528) “he will pare,” *śāśyati* “he will pare.”

विभाषा घ्राधेदशाश्चासः । २ । ४ । ७८ ।

श्वभ्यः शिचो लुम्बा परस्मैपदेषु । अयात् । अयाताम् । अयुः ।

No. 673.—There is OPTIONALLY elision of *sich* (No. 472) AFTER these verbs—viz. GHRÁ “to smell,” DHE “to drink,” ŚO “to para,” CHHO “to cut,” AND SHO “to destroy,” when the *parasmaipada* terminations are employed. Thus *asāt* “he pared,” *asāntam* “they two pared,” *asuk* (No. 524) “they pared.”

बभ्रममनमातां सकृच्च । ७ । २ । ७३ ।

एषां सगेभ्यः शिच इद् परस्मैपदेषु । इदस्यो । अयासीत् ।
अयासिष्णाम् । क्को ह्येदने । ६ । श्यति । यो अन्तकर्मणि । ७ । स्यति ।
सयो । दो अवसरदने । ८ । श्यति । ददौ । देयात् । अदात् ।
अथ तादने । ९ ।

No. 674.—AND SAK shall be the augment of these verbs—viz.—YAM “to restrain,” RAM “to sport,” NAM “to bow,” AND those that end in LONG Á, and, at the same time, *iḥ* shall be the augment of the *sich* (No. 472) coming after them, when the *parasmaipada* terminations are employed. Applying then these two augments, *iḥ* and *sak*, we have *asāsīt* “he pared,” *asāsīshāntam* “they two pared.”

The verb *chho* "to cut" makes *chhyati* (No. 672) "he cuts."

The verb *sho* "to destroy" makes *syati* "he destroys," *sassu* (No. 528) "he destroyed." The verb *do* "to cut" makes *dyati* "he cuts," *dudu* "he cut," *deydt* (No. 525) "may he cut," *adit* (No. 473) "he cut."

The verb *vyadh* (*vyadha*) "to strike" is next to be conjugated

ग्रह्ज्यावयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृश्चतिभृञ्जतीनां
ङिति च। ६। १। १६।

यथा संप्रसारणं स्यात् किति ङिति च । विध्यति । विद्याथ ।
विविधतुः । विविधुः । विव्यधिय । विव्यद्दु । व्यद्धा । व्यत्स्यति ।
विध्येत् । विध्यात् । अव्यात्सीत् । पुष पुष्टो । १० । पुष्यति । पु-
पोष । पुपोषिय । पोष्टा । पोष्ट्यति । पुषादीत्यङ् । अपुषत् । पुष-
शोषणे । ११ । शुष्यति । शुषोष । अशुषत् । शय अदर्शने । १२ ।
नश्यति । ननाथ । नेशतुः ।

No. 675.—AND let there be a *sanprasāraṇa* (No. 281) in the room (of the semi-vowel) OF these verbs—viz. GRAH "to take," JYÁ "to become old," VAY (the substitute of *ve*) "to weave," VYADH "to strike," VAŚ "to subdue," VYACH "to deceive," VRAŚCH "to cut," PRACHCHH "to ask," AND BHRASJ "to fry," WHEN WHAT affix HAS AN INDICATORY *k* or *ñ* FOLLOWS. Thus, the affix *śyan* being regarded as having an indicatory *ś* (No. 535), we have *vidhyati* (No. 283) "he strikes," *vivyádha* (No. 583) "he struck," *vividhutuh* "they two struck," *vividhuh* "they struck," *vivyadhithu* (No. 517) or *vivyuddha* (No. 586) "thou didst strike," *vyaddhá* (No. 586) "he will strike," *vyatsyati* "he will strike," *vidhyet* (Nos. 462 and 460) "he may strike," *vidhyát* (No. 463) "may he strike," *avyátsit* (No. 479) "he struck."

The verb *push* (*pusha*) "to nourish" makes *pushyati* "he nourishes," *puposha* (No. 485) "he nourished," *puposhithu* (No. 517) "thou didst nourish," *poshát* (No. 78) "he will nourish," *poshadyati* (No. 585) "he will nourish." In accordance with No. 542, this verb takes *aś* instead of *chli* (No. 471). Thus *apushat* "he nourished."

The verb *śush* (*śusha*) "to become dry" makes *śushyati* "he dries," *śuśośa* "he dried," *atushat* (No. 542) "he dried."

The verb *naś* (*naśa*) "to perish" makes *naśyati* "he perishes," *naśata* "he perished," *naśatuh* (No. 494) "they two perished."

रधादिभ्यश्च । ७ । २ । ४५ ।

वसाद्यार्थधातुकस्य वेद् । नेशिथ ।

No. 676.—AND after the verbs RADH "to hurt," &c., let *if* (No. 433) be optionally the augment of an *ardharhātuka* affix, beginning with a *val*. Thus *naśitha* (No. 495) "thou didst perish."

मस्त्रिनशोर्भाश्चि । ७ । १ । ६० ।

नुम् । ननुम् । नेशिव । नेशिम । नशिता । नष्टा । नशिष्यन्ति । नश्यति । नश्यत् । अनश्यत् । नश्येत् । नश्यात् । अनशयत् । षुङ् प्राथिमसवे । १३ । सूयते । सुषुवे । क्वादिनियमादिद् । सुषुषिपे । सुषुषिवहे । सुषुषिमहे । सोता । सविता । दूङ् परितापे । १४ । दूयते । दीङ् स्ये । १५ । दीयते ।

No. 677.—WHEN A JHAL COMES AFTER the verbs MASJ "to be immersed," AND NAŚ "to perish," let there be the augment *num*. Thus, on the alternative allowed by No. 676, we have *nananishtha* (No. 334) "thou didst perish," *naśiv* (No. 494) "we two perished," *naśima* "we perished," *naśitā* (No. 676) or *naśitā* "he will perish," *naśisyati* or *naśisyati* (Nos. 334 and 585) "he will perish," *naśyatu* "let him perish," *anaśyat* "he perished," *naśyet* "he may perish," *naśyāt* "may he perish," *anaśat* (No. 542) "he perished."

The verb *śāś* (*śāśā*) "to give birth to" makes *śāyate* (No. 543) "she bears," *sushuvu* (No. 220) "she bore." In accordance with the restrictive rule No. 514, this verb takes the augment *if*:—thus *sushuvishā* "thou borest," *sushuvivahā* "we two bore," *sushuvimāhā* "we bore," *śatā* or *śavitā* (No. 511) "she will bear."

The verb *dāś* (*dāśā*) "to suffer or be consumed with pain" makes *dāyate* "he suffers;" and *dāś* (*dāśā*) "to decay" makes *dāyate* "he decays."

दीङो युङचि कृडिति । ६ । ४ । ६३ ।

दीङः परस्याजादेः कृडिदार्धधातुकस्य युट् ।

No. 678.—Let YUṬ be the augment, WHEN an *ardhadhātuka* affix, WITH AN INDICATORY K OR Ṣ and beginning with A VOWEL, COMES AFTER the verb DĪ (*dñ*) "to decay."

वुग्युटावुषड्ययोः सिद्धो वक्तव्यो । दिदीये ।

No. 679.—"The augments VUK (No. 425) AND YUṬ (No. 678) ARE (in spite of No. 599) TO BE REGARDED AS HAVING TAKEN EFFECT, WHEN the substitute UVAṆ (No. 220) or a YAṆ (No. 221) PRESENTS ITSELF. Thus we have *didīys* "he decayed"—[the *yā* being recognised as existent by No. 220, which would otherwise have taken effect here.]

मीनातिमिनोतिदीङ्गं ल्यपि च । ६ । १ । ५० ।

यषामात्वं ल्यपि । चादशित्येवनिमित्ते । दाता । दास्यति । च-
दास्त । डीङ् विहायसा गतो । १६ । डीयते । डिङ्ये । ड्यित् ।
पीङ् पाने । १७ । पीयते । पेता । अपेष्टु । माङ् माने । १८ ।
मायते । ममे । अनी प्रादुर्भावे । १९ ।

No. 680.—AND WHEN the affix LYAP (No. 941) FOLLOWS, there is the substitution OF Á in the room OF these verbs, viz. MĪ (*mñ*) "to hurt or kill," MĪ (*ḍumñ*) "to scatter," AND DĪ (*dñ*) "to decay." By the "and" it is implied that the same change will take place when there is a cause for the substitution of an *ech*, but unattended by an indicatory *ś*. Hence [the affixes *tāsi* and *syā* being such causes] we have *dātā* "he will decay," *dāsyati* "he will decay," *addāta* "he decayed."

The verb *ḍī* (*ḍñ*) "to move in the sky—i.e. to fly," makes *ḍīyate* "he flies," *ḍīdye* (No. 221) "he flew," *ḍīyātā* "he will fly."

The verb *pī* (*pñ*) "to drink" makes *pīyate* "he drinks," *pītā* (No. 510) "he will drink," *apēṣṭa* "he drank."

The verb *mā* (*mñ*) "to measure" makes *māyate* "he measures," *māme* "he measured."

The next verb is *jan* (*janí*) "to be produced or born."

ज्ञानोर्जा । ७ । ३ । ७६ ।

। चिति । आयते । ज्ञे । जनिता । जनिष्यते ।

No. 681.—OF the verbs *JÑYÁ* "to know," AND *JAN* "to be produced," *JÁ* is the substitute, when what follows has an indicative *á*. Thus *jáyats* "he is produced," *jayñe* (Nos. 540 and 76) "he was produced," *janitá* "he will be produced," *janishyats* "he will be produced."

दीपजनबुधपुरितायिष्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ ।

६१ ।

यभ्यश्चेश्चिषवा एकवचने तश्च्ये परे ।

No. 682—AFTER these verbs—viz. *DÍP* "to shine," *JAN* "to be produced," *BUDH* "to teach," *PÚR* "to be full," *TÁY* "to extend," AND *PYÁY* "to swell," *chin* is OPTIONALLY the substitute of *chís* (No. 471), when the termination *ta*, of the singular, follows.

चिषो लुक् । ६ । ४ । १०४ ।

चिषः परस्य लुक् ।

No. 683.—There is ELISION (*lut*) of what comes AFTER *CHIN* (No. 682).

जनिवध्याश्च । ७ । ३ । ३५ ।

जनयोर्न वृद्धिश्चिषि चिति कृति च । जनि । जननिष्ठ ।
दीपी दीपो । २० । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि । अदापिष्ठ । पद
मतो । २१ । पद्यते । पेदे । पना । पत्सीष्ठ ।

No. 684.—In the room OF these two—viz. *JAN* "to be produced," AND *BADH* "to kill," there is not *vridhhi* (in spite of No. 489), when *chin* (No. 682) follows, or a *kṛit* affix (No. 329) with an indicatory *ñ* or *n*. Thus *ajani* or (on the alternative allowed by No. 682) *ajanishṭa* "he was produced." The verb *díp* (*dípi*) "to shine" makes *dípyats* "he shines," *didíps* "he shone," *adípi* (No. 682) or *adípiṣṭa* "he shone."

The verb *pad* (*pada*) "to go" makes *padyate* "he goes," *pede* (No. 494) "he went," *pattā* "he will go," *patsishṭa* "may he go."

चिण् ते पदः । ३ । १ । ६० ।

पदभङ्गेश्चिण् ते परे । अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत । विद
सत्तायाम् । २२ । विद्यते । वेत्ता । अविता । बुध अवगमने । २३ ।
बुध्यते । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीष्ट । अबोधि । अबुद्ध । अभु-
त्साताम् । युध संग्रहारे । २४ । युध्यते । युयुधे । योद्धा । अयु-
द्ध । सृज विदग्ने । २५ । सृज्यते । ससृजे । ससृजिषे ।

No. 685.—Let CHIN be substituted for *chli* AFTER the verb PAD "to go," WHEN the personal termination TA (of the singular) FOLLOWS. Thus *apādi* (No. 683) "he went," *apatsātām* "they two went," *apatsula* "they went."

The verb *vid* (*vida*) "to be" makes *vidyate* "he is," *vettā* "he will be," *avitta* (No. 626) "he was."

The verb *budh* (*budha*) "to understand" makes *budhyate* "he understands," *boddhā* (No. 586) "he will understand," *bhot-
syate* (No. 278) "he will understand," *bhutsishṭa* "may he under-
stand," *abodhi* (No. 683) or *abudha* (Nos. 586 and 626) "he
understood," *abhutsātām* (No. 278) "they two understood."

The verb *yudh* (*yudha*) "to fight" makes *yudhyate* "he fights," *yuyudhe* "he fought," *yo-
idhā* (No. 586) "he will fight," *ayuddhu* "he fought."

The verb *srij* (*srija*) "to quit" makes *srijyate* "he quits," *sasrije* (No. 508) "he quitted," *sasrijishe* "thou didst quit."

सृजिद्विशोर्भल्यमकिति । ६ । १ । ५८ ।

अनयोरम् भलादावकिति । सृष्टा । सृष्ट्यति । सृष्टीष्ट । असृष्ट ।
असृष्टाताम् । मृष तितिद्यायाम् । २६ । मृष्यति । मृष्यते । ममर्षे ।
ममर्षिथ । ममृषिषे । मर्षितासि । मर्षितासे । मर्षिष्यति । मर्षिष्य-
ते । णह बन्धने । २७ । नह्यति । नह्यते । ननाह । ननद्ध । ने-
हिय । नेहे । नद्धा । नत्स्यति । अनात्सीत् । अनद्ध ।

No. 686.—Let AM be the augment OF these two verbs, viz. **SRU** "to quit," AND **DRĪŚ** "to see," WHEN an affix, beginning with A JHAL and NOT HAVING AN INDICATORY K, FOLLOWS. Thus *srakṣā* (No. 334 and 78) "he will quit," *srakṣyati* (No. 334 and 585) "he will quit," *srikṣiṣṭa* "may he quit," *asriṣṭa* "he quitted," *asrikṣātām* "they two quitted."

The verb *mṛish* (*mṛisha*) "to endure patiently" makes *mṛi-śhyati* or *mṛishyate* "he endures," *mamareha* "he endured," *mamarekitha* or *mamṛishishe* "thou didst endure," *marshitāsi* or *marekithās* "thou wilt endure," *marekishyati* or *marekishyate* "he will endure."

The verb *nak* (*naha*) "to bind" makes *nahyati* or *nahyate* "he binds," *nandha* "he bound," *nanaddha* or *nehitha* "thou didst bind," *nehē* "he bound," *naddhā* "he will bind," *natsyati* (No. 389) "he will bind," *anātsit* or *anaddha* "he bound."

So much for the 4th class of verbs, "div, &c."

The 5th class of verbs consists of "su, &c."

The verb *su* (*śtunē*) means "to extract the Soma juice."

इति दिवादयः ।

। स्वादयः ।

बुष् अभिषवे । १ ।

स्वादिभ्यः ऋः । ३ । १ । ७३ ।

शपोऽपवादः । सुनेति । सुनुतः । हुन्नुवोरिति यष् । सुन्व-
न्ति । सुन्वः । सुन्ववः । सुनुते । सुन्वाते । सुन्वते । सुन्वहे । सु-
नुवहे । सुषाव । सुषवे । सोता । सुनु । सुनुवानि । सुनवे । सुनुया-
त् । सूयात् ।

No. 687.—Let there be ŚNU AFTER the verbs SU, &c.

This debars *śap* (No. 419). Thus we have *sunoti* (No. 420) "he presses out," *sunutah* "they two press out," *sunwanti* (*yan* taking the place of the vowel by No. 536) "they press out," *sunwant* (No. 537) or *sunwant* "we two press out," *sunuts* "he press-

es out," *sunvāts* "they two press out," *sunvāts* "they press out," *sunvāhs* (No. 537) or *sunvāhs* "we two press out," *sushāts* or *sushvts* "he pressed out," *sotā* "he will press out," *sunu* (No. 538) "do thou press out," *sunavāni* "let me press out," *sunavai* "let me press out," *sunuyāt* "he may press out," *siyāt* (No. 518) "may he press out."

स्तुसुधूम्भ्यः परस्मैपदेषु । ७ । २ । ७२ ।

म्भ्यः सिच इट् । असावीत् । असेष्ट । चिच् चयने । २ ।
चिनोति । चिनुते ।

No. 688.—Let *if* be the augment of *sich* AFTER these—*vix* STU "to praise," SU "to extract the Soma juice," AND DHÚ "to shake," WHEN THE PARASMAIPADA affixes ARE EMPLOYED. Thus *asāvīt* or *asoshā* "he pressed out."

The verb *chi* (*chin*) "to gather" makes *chinoti* or *chinuts* "he gathers."

विभाषा चैः । ७ । ३ । ५८ ।

अभ्यासाच्चैः कृत्वं वा सनि लिटि च । चिकाय । चिचाम ।
चिक्ये । चिच्ये । अचेषीत् । अचेष्ट । स्तृस् आच्छादने । ३ ।
स्तृणोति । स्तृणुते ।

No. 689—There is OPTIONALLY the substitution of a guttural in the room OF CHI "to gather" after a reduplicate syllable, when *san* (No. 752) or *lā* follows. Thus *chikāya* or *chichāya*, *chikye* or *chichye*, "he gathered," *achāishīt* or *acheshā* "he gathered."

The verb *stri* (*strin*) "to cover" makes *strinoti* or *strinuts* "he covers."

शपूर्वाः खयः । ७ । ४ । ६१ ।

अभ्यासस्य शपूर्वाः खयः शिष्यन्तेऽन्ये ह्रलो लुप्यन्ते । तस्तार ।
तस्तरतुः । तस्तारे । गुणोतीति गुणः । स्तार्यात् ।

No. 690.—Of a reduplicate syllable the letters denoted by the *pratyāhāra* KHAY, PRECEDED BY A ŚAR, remain :—the other consonants are elided. Thus *tastāra* "he covered," *tastaratuh* "they two covered," *tasture* "he covered." By No. 533, there being the substitution of *gunu*, we have *staryāt* "may he cover."

अतश्च संयोगादेः । ७ । २ । ४३ ।

अदन्तात् संयोगादेर्लिङ्घिचोरिङ्घा । स्तरिषीष्ट । स्तृषीष्ट । अस्त-
रिष्ट । अस्तृत । धूस् कम्पने । ४ । धूनोति । धूनुते । दुधाव ।
स्वरतीति वेद् । दुधविष । दुधोथ ।

No. 691.—Let *if* be optionally the augment of *liñ* and *sich*, coming AFTER WHAT root ends in *RI* and BEGINS WITH A CONJUNCT consonant. Thus *starishishṣu* or *strishishṣa* "may he cover," *astarishṣa* or *astrita* "he covered."

The verb *dś* (*dśñ*) "to shake" makes *dśnoti* or *dśnute* "he shakes," *dudhāva* "he shook," and optionally taking the augment *if* by No. 511, *dudhuvithu* or *dudhotha* "thou shookest."

अयुक्ः किति । ७ । २ । ११ ।

मिष यक्वाच उगन्तासु गित्कितोरिङ्घ्ण । इति प्राप्ते । क्वादिनि-
यमान्त्रित्थमिद् । दुधुविष । दुधुवे । अधाषीत् । अधविष्ट । अधोष्ट ।
अधविष्यत् । अधोष्यत् । अधविष्यताम् । अधोष्यताम् । अधविष्यत ।
अधोष्यत ।

इति स्वादयः ॥

No. 692.—Let not *if* be the augment, WHEN WHAT affix HAS AN INDICATORY *g* or *k* comes AFTER the verb ŚRI "to serve" OR what verb with one vowel ends in the *pratyāhāra* UK. Notwithstanding this rule's having presented itself, the verb now under consideration always takes the augment *if*, in accordance with the determining rule No. 514. Thus *dudhuviva* "we two shook," *dudhuse* "he shook," *adhāvīt* or *adhavishṣa* or *adhoshṣa* "he shook," *adhavishyat* or *adhoshyat* "he would shake," *adhavishyatām* or *adhoshyatām* "they two would shake," *adhavishyatu* or *adhoshyata* "he would shake."

So much for the 5th class of verbs—"su, &c."

The 6th class of verbs consists of "tud, &c."

The verb *tud* signifies "to torment."

। तुदादयः ।

तुद व्यथने । १ ।

तुदादिभ्यः शः । ३ । १ । ७७ ।

शपोऽपवादः । तुदति । तुदते । तुतोद । तुतोदिष । तुतुदे ।
तोता । अतोत्सीत् । अतुत । युद प्रेरणे । २ । नुदति । नुदते ।
नुनोद । नोता । भ्रस्ज पाके । ३ । यद्विज्येति संप्रसारणम् । सस्य
श्चत्वेन शः । शस्य अशत्वेन अः । भृञ्जति । भृञ्जते ।

No. 693.—Let there be ŚA AFTER TUD, &c. This debars *śap* (No. 419). Thus *tudati* or *tudats* "he torments," *tutoda* "he tormented," *tutodithu* "thou didst torment," *tutude* "he tormented," *tottā* "he will torment," *atautsit* or *atutta* "he tormented."

The verb *nud* (*nudu*) "to send" makes *nudati* or *nudats* "he sends," *nunodu* "he sent," *nottā* "he will send."

The verb *bhrusj* means "to fry."

In forming the present tense—a vowel is substituted for the semi-vowel by No. 675, then, by the substitution of a palatal for a dental (by No. 76), the *s* becomes *ś*; and, by the change of *ś* to *jaś* (by No. 25), it becomes *j*, giving *bhrijjati* or *bhrijjats* "he fries."

भ्रस्जो रोपधयो रमन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ४७ ।

भ्रस्जो रेफस्योपधायाश्च स्थाने रमागमो वार्धधातुके । मित्वा-
दन्त्यादचः परः । स्थानबध्नीनिर्देशाद्रोपधयोर्निवृत्तिः । बभर्ष ।
बभर्षतुः । बभर्षिष्य । बभर्षु । बभर्ष्व । बभर्ष्वतुः । बभर्ष्विष्य ।
स्कोरिति सलोपः । व्रश्चति चः । बभर्षु । बभर्षे । बभर्ष्वे । भृष्टा ।
भृष्टा । भृष्टति । भृष्टति । कृडिति रमागमं बाधित्वा संप्रसारणं पूर्व-
विप्रतिषेधेन । भृञ्ज्यात् । भृञ्ज्यास्ताम् । भृञ्ज्यासुः । भर्षीषु । भ-

क्षीष्ट । अभर्षीत् । अभर्षीत् । अभर्षु । अभर्षु । कृष विलेख-
ने । ४ । कृषति । कृषते । चकृष । चकृषे ।

No. 694.—In the room OF the R AND the PENULTIMATE letter OF the root BHRAJ, there shall be OPTIONALLY the augment RAM, when an *śrđhadhātuka* affix follows. As it has an indicatory *m* (No. 265), the augment comes after the last vowel. [If the *ram* had been intended merely as an augment, the verb alone—not also certain letters of the verb—would have been cited in the aphorism. The citation of the letters with the 6th case-affix attached, in accordance with the aphorism I. 1 49—indicates that the augment is to act as a substitute—so that] the abolition of the *r* and of the penultimate letter takes place, in consequence of the direction implied in the 6th case-affix signifying “in the room of.” Thus we have *babharja* “he fried,” *babharjutuh* “they two fried,” *babharjitha* or *babharshtha* (No. 334) “thou didst fry; or, alternatively, *babharaja* “he fried,” *babharajatush* “they two fried,” *babharajitha* “thou didst fry.” When a *jhal* follows, the *s* is elided by No. 337, and the final is changed to *sh* by No. 334:—thus (when the augment *if* is not employed) we have *babhrashtha* “thou didst fry,” *babharje* or *babharaje* “he fried,” *bharshśa* or *bhrashśa* “he will fry,” *bharkshyati* or *bhrakshyuti* “he will fry.” When an affix with an indicatory *k* or *ś* follows, the substitution of a vowel for the semi-vowel, by No. 675, takes place,—debaring the augment *ram* (No. 694) through the superior authority specially assigned to the earlier rule of the two [contrary to the general principle laid down in No. 132]—so that we have *bhrijydt* “may he fry,” *bhrijydtām* “may they two fry,” *bhrijydsuh* “may they fry,” *bharkshishśa* or *bhrakshishśa* “may he fry,” *abharkshīt*, or *abhrakshīt* *abharehśa* or *abhrashśa* “he fried.”

The verb *kriśh* (*kriśha*) “to draw or make furrows—to plough,” makes *kriśhati* or *kriśhats* “he ploughs,” *chakarsha* or *chakriśhe* “he ploughed.”

अनुदात्तस्य चर्दुपथस्यान्वतरस्याम् । ६ । १ । ५८ ।

उपदेशेऽनुदात्तो य चर्दुपथस्तस्यास् वा क्त्वादाविति । ऋष्ठा ।

चर्दु । चर्दुषीष्ट ।

No. 695.—When an affix follows, beginning with a *jhal* and not having an indicatory *k*, then *am* is OPTIONALLY the augment OF WHAT verb IS GRAVELY ACCENTED in its original enunciation, AND HAS the vowel *ri* AS ITS PENULT. Thus we have *krashṭá*, or, without the *am*, *karshṭá* “he will plough,” *krīkshishṭa* “may he plough.”

स्पृशमृशकृषतृपटृपेश्नेः सिञ्चा वाच्यः । अक्राचीत् । अकार्चीत् ।
अकृचत् । अकृष्ट । अकृचाताम् । अकृचन्त । मिल संगमे । ५ ।
मिलति । मिलते । मिमेल । मेलिता । अमेलीत् । मुञ्च मोचने । ६ ।

No. 696.—SICH SHOULD BE STATED TO BE OPTIONALLY the substitute OF CHLI AFTER the verbs SPRIŚ “to touch,” MRIS “to perceive,” KRISH “to plough,” TRIP “to be satisfied,” AND DRIP “to be proud.” Thus *akrákshít* (No. 695), *akárkshít* (No. 499), or *akríkshat* (No. 627), or *akrishṭa* “he ploughed,” *akríkshátám* “they two ploughed,” *akríkshanta* “they ploughed.”

The verb *mil* (*mila*) “to mix” makes *milati* or *milate* “he mixes,” *mimela* “he mixed,” *melitá* “he will mix,” *ameltt* “he mixed.”

The verb *much* (*muchlri*) signifies “to be free.”

श्रे मुचादीनाम् । ७ । १ । ५६ ।

मुचलिष्विद्लुष्विध्कृत्स्विदपिशां नुम् । मुञ्चति । मुञ्चते ।
मोक्ता । मुच्यात् । मुचीष्ट । अमुचत् । अमुक्त । अमुचाताम् । लुप्
छेदने । ० । लुम्यति । लुम्यते । लोप्या । अलुपत् । अलुप्य ।
विद् लामे । ८ । विन्दति । विन्दते । विवेद । विविदे । व्याघ्र-
भूतिमते सेट् । वेदिता । भाष्यमतेऽनिट् । परिवेत्ता । विच चर-
ये । ९ । सिञ्चति । सिञ्चते ।

No. 697.—WHEN ŚA (No. 693) FOLLOWS, let *num* be the augment OF the verbs MUCH &C. i. e. of *much* “to be free,” *lip* “to smear,” *vid* “to find,” *lup* “to cut,” *sich* “to sprinkle,” *krit* “to cut,” *khid* “to hurt,” and *piś* “to be organised.” Thus *munḥchati* or *munḥchate* “he is free,” *moktá* “he will be free,” *muchyát* or *mukshishṭa* “may he be free,” *amuchat* or *amukta* “he was free,” *amukshátám* “they two were free.”

The verb *lup* (*lupri*) "to cut" makes *lumpati* or *lumpate* "he cuts," *loptá* "he will cut," *alupat* or *alupta* "he cut."

The verb *vit* (*vidri*) "to find" makes *vindati* or *vindate* "he finds," *viveda* or *vivide* "he found." In the opinion of *Vyá-grabháti*, this verb takes the augment *if*.—which would give *vedítá* "he will find." According to the opinion of the *Mahábháshya*, it does not take the augment *if*:—witness *parivettá* "he will become a house-holder before his elder brother."

The verb *sich* (*shicha*) "to sprinkle" makes *sinchati* or *sinchate* "he sprinkles."

लिपिसिचिञ्च । ३ । १ । ५३ ।

अभ्यञ्जेरङ् । असिचत् ।

No. 698.—Let *añ* be the substitute for *chli* AFTER these verbs—viz. LIP "to smear," SICH "to sprinkle," AND HWE "to call." Thus *asichat* "he sprinkled."

आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । ३ । १ । ५४ ।

लिपिसिचिङ्ः परस्य ज्ञेरङ् वा । असिचत् । असिक्त । लिप उपदेहे । १० । उपदेहो वृद्धिः । लिम्पति । लिम्पते । लेप्ता । असिपत् । असिपत् । अलिप्त ।

इत्युभयपदिनः ॥

No. 699.—Let *añ* be OPTIONALLY the substitute of *chli* after *lip* "to smear," *sich* "to sprinkle," and *hwe* "to call," WHEN THE *ĀTMANEPA* terminations ARE EMPLOYED. Thus *asichata* or *asikta* "he sprinkled."

The verb *lip* (*lipa*) "to smear"—[which the author of the *Kaumudī* renders "to increase"] makes *limpati* or *limpate* "he smears," *loptá* "he will smear," *alipat*, or *alipata*, or *alipta* "he smeared."

So much for those verbs of this conjugation which take both *padas*.

। तुदादयः ।

कृती छेदने । ११ । कृन्तति । चकृतं । कर्तिता । कर्तिष्यति ।
 कर्त्स्यात् । अकर्तात् । खिद परिघाते । १२ । खिन्दति । खिन्देत् ।
 खेता । पिश अवयवे । १३ । पिशति । पेशिता । पेशश्च छेदने ।
 १४ । वृश्चति । व्रश्च । व्रश्चिष्य । व्रश्चु । व्रश्चिता । व्रश्चु ।
 व्रश्चिष्यति । व्रश्चति । वृश्च्यात् । अव्रश्चीत् । व्यश्च व्याधीकरणे ।
 १५ । विचति । विव्याच । विविचतुः । व्यचिता । व्यचिष्यति ।
 विच्यात् । अव्याचीत् । अव्याचीत् । व्यचेः फुटादित्थमनवीति तु नेह
 प्रवर्तते । अनवीति पर्युदासेन कृन्माचविषयत्वात् । उच्छ उच्छे ।
 १६ । उच्छः कथय आदानं कथिषाद्यर्षेणं शिलमिति यादवः ।
 अच्छ मतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेषु । १७ । अच्छति । अच्छत्युत्तमिति
 गुणः । द्विहल्यह्वयस्यानेकहलुपलक्षत्वाद्नुट् । आनच्छ ।
 आनच्छतुः । अच्छिता । उच्छ उच्छर्गे । १८ । उच्छति । लुभ
 विमोहने । १९ । लुभति ।

No. 700.—The verb to cut "KART" (*kṛti*) makes *kṛintati* "he cuts," *chakarta* "he cut," *kartita* "he will cut," *kartishyati* or *kartsyati* "he will cut," *akartit* "he cut."

The verb *khid* (*khida*) "to hurt" makes *khindati* "he hurts," *chikheda* "he hurt," *khetta* "he will hurt."

The verb *pis* (*pisa*) "to be reduced to constituent parts" makes *piśati* "he is decomposed," *peśita* "he will be decomposed."

The verb *vraśch* (*ovraśch*) "to cut" makes *vriśchati* (No. 675) "he cuts," *vavraścha* "he cut," *vavraśchitha* or *vivraścha* "thou didst cut," *vraśchitā* or *vraśchā* "he will cut," *vraśchishyati* or *vraśchayati* "he will cut," *vriśchyāt* (No. 675) "may he cut," *avraśchit* "he cut."

The verb *vyach* (*vyacha*) "to deceive" makes *vichati* (No. 675) "he deceives," *vivyacha* "he deceived," *vivichitāt* "they two deceived," *vyachitā* "he will deceive," *vyachishyati* "he will

deceive," *viachyāt* "may he deceive," *avyachāt* (No. 491) or *avyachī* "he deceived." Here the *vārtika* (by which the substitution of *vyachā* would have been prevented) viz. that "The verb *vyach* is to be regarded as one of the list 'kuṣ &c.' (No. 624), when an affix other than the *kṛit* affix *as* (No. 329) follows, does not apply— for the prohibition "not the *kṛit* affix *as*" refers to the *kṛit* affix only [and not to the tense-affixes:—in the same way as the expression "not a *brāhmaṇ*" would be held to refer to a man, not to a horse or a tree.]

The verb *uchchā* (*uchchā*) means "to glean." Gleaning here means taking up grain by grain. To glean the whole ears &c., *Yādava* tells us, is expressed by the verb *śil*.

The verb *richchā* (*richchā*) "to go, to fail in faculties, to become stiff," makes *richchāti* "he goes." By No. 653, *guṇa* is substituted when *hi* follows, and the augment *naṣ* is derived from No. 498, since the mention of a word with two consonants serves to specify a word with more consonants than one. Thus *dnarochchā* "he went," *dnarochchātuh* "they two went," *richchhīd*, "he will go."

The verb *ujjhā* (*ujjhā*) "quit" makes *ujjhāti* "he quits," and the verb *lubhā* (*lubhā*) "to bewilder" makes *lubhāti* "he bewilders."

तीषसइजुभदपरिषः । ७ । २ । ४८ ।

इच्छत्यादेः परस्य तादेरार्थधातुस्येद्वा स्यात् । लोमिता । लो-
ज्जा । लोमिष्यति । तुष तुम्भ तुम्भो । २० । २१ । तुपति । ततपं ।
तपिता । ततपेत् । तुम्पति ।

No. 701.—Let it be optionally the augment, WHEN an *ardha-*
dātuka affix, beginning with T, COMES AFTER the verbs *ISH* "to wish," *SHAHA* "to endure," *LUBH* "to bewilder," *RUSH* "to hurt or kill," and *RISH* "to hurt or kill." Thus *lobhīd* or *lobdhā* "he will bewilder," *lobhīshyati* "he will bewilder."

The verbs *trip* (*tripa*) and *trimpā* (*trimpā*) mean "to be satisfied." The former makes *tripati* "he is satisfied," *tatarpa* "he was satisfied," *tarpitā* "he will be satisfied," *atarpit* "he was satisfied." The latter makes *trimpāti* "he is satisfied."

शे तृम्फादीनां ङम् वाच्यः । चादिशब्दः प्रकारे तेन येष
नकारानुषक्तास्ते तृम्फादयः । ततृम्फ । तृफ्यात् । मृड मृड सुखने
। २२ । २३ । मृडति । पृडति । सुन गतो । २४ । सुनति । इषु इच्छायाम् ।
२५ । इच्छति । यषिता । यष्टा । यषिष्यति । इष्यात् । येषीत् ।
कुट कौटिल्ये । २६ । गाङ्कुटादीति द्विस्वम् । कुङ्कुटिष्य । कुङ्केट ।
कुङ्कुट । कुटिता । पुट संश्लेषये । २७ । पुटति । पुटिता । स्फुट
विकसने । २८ । स्फुटति । स्फुटिता । स्फुर स्फुस संघलने । २९ ।
३० । स्फुरति । स्फुलति ।

No. 702.—“The augment NUM (No. 497) SHOULD BE STATED to be that OF the verbs TRIMPHA “to be satisfied” AND THE LIKE, when *su* (No. 693) follows. The word *adi* (usually rendered “&c”) here means “of the same description as.” So that here “triumphs and the like” are those verbs which include the letter *s*. Thus *tatrimpha* (notwithstanding No. 362) “he was satisfied,” and, when *sa* does not follow, *triphyaat* “may he be satisfied.”

The verbs *mrid* (*mrida*) and *prid* (*prida*) “to delight” make *mridati* and *pridati* “he delights.”

The (*Vaidika*) verb *sun* (*sunā*) “to go” makes *sunati* “he goes.”

The verb *ish* (*ishu*) “to wish” makes *ichchati* (No. 539) “he wishes,” *eshitā* (No. 701) or *eshatā* “he will wish,” *eshisyati* “he will wish,” *ishyat* “may he wish,” *aishat* “he wished.”

The verb *kuṣ* (*kuṣa*) means “to become crooked.” According to No. 624, the affixes after this verb, not having an indicative *ṣ* or *ṣ*, being regarded as having an indicative *ṣ* (No. 467), we have *akukufitha* “thou didst become crooked,” *akukofa* or *akukufa* (No. 490) “I became crooked,” *kufitā* “he will become crooked.”

The verb *puṣ* (*puṣa*) “to embrace” makes *puṣati* “he embraces,” *puṣitā* “he will embrace.”

The verb *spṣuṣ* (*spṣuṣa*) “to blow, to blossom, to open as a bud or flower,” makes *spṣuṣati* “it blossoms,” *spṣuṣitā* “it will blossom.”

The verbs *sphur.* (*sphura*) and *sphul* (*sphula*) "to quiver" make *sphurati* and *sphulati* "he quivers."

स्फुरतिस्फुस्यत्योर्निर्निविभ्यः । ८ । ३ । ७६ ।

इत्वं वा । निष्फुरति निस्फुरति । सू स्तवने । ३९ । परियुत-
मुखोदयः । बुधति । नुम्व । नुवित् । टुमम्बो शुद्धे । ३२ ।
मञ्जति । ममञ्ज । मस्विनशोरिति नुम् ।

No. 703.—There is optionally the substitution of *sh* for the *s* OF the verbs *SPHUR* and *SPHUL* "to quiver," AFTER the prefixes *NIR*, *NI*, AND *VI* (No. 48). Thus *nishphurati* or *nisphtarati* "he perpetually quivers."

The verb *nā* means "to praise." [That the vowel of this root is long, not short as some contend, is proved by the quotation] "*parināta-guṇodaya*—the dawning of whose praise-worthy qualities"—[which otherwise would not scan]. This verb makes *nūti* "he praises," *nundva* "he praised," *nūvidā* "he will praise."

The verb *masj* (*tumasjo*) "to purify by washing" makes *majjati* "he immerses," *mamajja* "he immersed." According to No. 677 this verb, when a *jal* follows, takes the augment *num*, [the irregular application of which is specified in the following *var-tika*].

मस्वेरन्त्यात् पूर्वो नुम् वाच्यः । संयोगादिलोपः । ममङ्ज्य ।
ममञ्जिष्य । मङ्क्ता । मङ्क्ष्यति । अमाङ्गीत् । अमाङ्गाम् । अमाङ्गः ।
हजो मङ्गे । ३३ । हजति । रोक्ता । रोक्ष्यति । अरोक्षीत् । भुजे
बोद्धिष्ये । ३४ । हजिषत् । विष प्रवेशने । ३५ । विषति । मृष
चामर्शने । ३६ । चामर्शनं स्पर्शः । अनुदातस्य चतुर्थस्यन्यतरस्याम् ।
अप्राचीत् । अपार्शीत् । अमुषत् । षट् विषरखगत्यवसादनेषु ।
३७ । षीदतीत्यादि । षट् शानने । ३८ ।

No. 704.—"The augment *NUM* SHOULD BE STATED TO PRECEDE THE LAST letter OF the root *MASJ*"—[not the last of the vowels as No. 265 directs]. By No. 337 there is elision of the *s*, the first

member of the conjunct consonant (*mj*)—and thus we have *ma-māṅkṣu* (No. 333) or *mamajjithu* “thou didst immerse,” *māṅktā* “he will immerse,” *māṅkṣyati* “he will immerse,” *amāṅkṣhī* “he immersed,” *amāṅktām* (No. 513) “they two immersed,” *amāṅkṣuk* “they immersed.”

The verb *ruj* (*rujo*) “to break” makes *rujati* “he breaks,” *roktā* “he will break,” *roksyati* “he will break,” *aruksṣhī* “he broke.”

The verb *bhuj* (*bhujo*) “to bend” is conjugated like *ruj* “to break.”

The verb *viś* (*viśi*) “to enter” makes *viśati* “he enters.”

The verb *mṛś* (*mṛśa*) means “to touch.” “Touching” means “perceiving through the sense of touch.” By No. 695, which states that a root gravely accented, or having the vowel *ri* as its penult, optionally takes the augment *am*, we have *amṛkṣhī* (No. 695) or *amārkṣhī*, or (by Nos. 696 and 627) *amṛikṣat* “he touched.”

The verb *śad* (*śudṛi*) “to go to decay, to despond,” makes *śidati* (No. 522) “he desponds”—and so on.

The verb *śad* (*śadṛi*) means “to decay.”

शदेः शितः । १ । ३ । ६० ।

शिद्वाविनोऽस्मात् तद्धानो स्तः । शीयते । शीयताम् । शीयेत् ।
अशीयत् । शशाद् । शता । शत्स्यति । अशदत् । अशत्स्यत् । कृ
वित्तेपे । ३६ ।

No. 705.—AFTER this verb, *viz.* ŚAD “to decay,” WHEN it has one of the affixes with AN INDICATORY Ś [such as the conjugational affix *śa*—No. 693], there are the affixes *tañ* and *dna* [i. e. the *ātmanepada* affixes—No. 409]. Thus *śiyate* (No. 522) “it decays,” *śiyatām* “let it decay,” *śiyeta* “it may decay,” *aśiyata* “it decayed,”—[but where the *śa* is absent] *śubāda* “it decayed,” *śattā* “it will decay,” *śatsyati* “it will decay,” *aśadat* “it decayed,” *aśat-syut* “it would decay.”

The verb *krī* means “to scatter.”

एत इद्यातोः । ७ । १ । १०० ।

किरति । चकार । चकारतुः । चकहः । करिता । करीता ।
कीर्यात् ।

No. 706.—Let **SHORT I** be the substitute OF WHAT VERBAL ROOT ENDS IN LONG **ri**. Thus *kirati* "he scatters," *chakāra* (Nos. 653 and 489) "he scattered," *chakuratuḥ* (No. 653) "they two scattered," *chakaruh* "they scattered," *karitā* or *karitā* (No. 654) "he will scatter," *kiryāti* (No. 651) "may he scatter."

किरती घवने । ६ । १ । १४० ।

उपात् किरतेः सुट् छेदने । उपास्किरति ।

No. 707.—Let *suḥ* be the augment of the verb **KRI** SIGNIFYING "TO CUT," coming after the prefix *upa*. Thus *upaskirati* "he cuts."

असुभ्यासव्यवायेऽपि । ६ । १ । १३६ ।

No. 708.—EVEN WHEN the augment **AT** (No. 457) OR A REDUPLICATE syllable INTERVENES—(rule No. 707 applies).

सुट् क्रात् पूर्व इति वक्तव्यम् । उपास्किरत् । उपचस्कार ।

No. 709.—IT SHOULD BE STATED THAT the augment **SUḥ** (Nos. 707 and 708) IS placed BEFORE the **K** (of the verb *kri*). Thus *upaskirat* & *upachaskāra* (No. 488) "he cut."

हिंसायां प्रतेष्य । ६ । १ । १४१ ।

उपात् प्रतेष्य किरतेः सुट् हिंसायास् । उपास्किरति । प्रतिस्किरति । मु निगरये । ४० ।

No. 710.—Let *suḥ* be the augment of the verb *kri*, coming after the prefix *upa* AND AFTER **PRATI**, IN THE SENSE OF INJURING. Thus *upasirati* or *pratisirati* "he injures."

The verb *grī* means "to swallow."

अचि विभाषा । ८ । १ । ११ ।

किरते रेकस्य लोऽद्यादौ प्रत्यये । गिरति । मिरति । अगाल । अमार । अमरिह । अमरिह । मरिता । मर्यीता । गरिता । गरीता ।

प्रच्छन्तीप्सायाम् । ४१ । यद्द्विव्येति संप्रसारणम् । पृच्छति । पप्रच्छ ।
पप्रच्छतुः । पप्रच्छुः । प्रष्टा । प्रष्टयति । अप्राचीत् । मृद् प्राशत्यागे ।
४२ ।

No. 711.—Let there be **OPTIONALLY** *l* in the room of the *r* of the verb *grī* "to swallow," **WHEN** an affix. beginning with **A VOWEL**, **FOLLOWS**. Thus *gilati* or *girati* "he swallows," *jagāla* or *jagāra* "he swallowed," *galitā*, *galitā* (No. 654), *garitā*, or *garitā* "he will swallow."

The verb *prachchh* "to ask," substituting a vowel for the semi-vowel according to No. 675, makes *prichchhati* "he asks," *pa-prachchha* "he asked," *paprachchhatuh* "they two asked," *paprachchhuh* "they asked," *prashṭā* (No. 334) "he will ask," *prashyuti* "he will ask," *aprákshīt* "he asked."

The verb *mṛi* (*mṛiḥ*) means "to die."

स्त्रियतेर्लुङ्लिट्ठोश्च । १ । ३ । ६१ ।

लुङ्लिट्ठोः शितश्च प्रकृतिभूतान्मृदस्तहानो नान्यत्र । रिङ् ।
इयङ् । स्त्रियते । ममार । मर्ता । मरिष्यति । मृषीष्ट । अमृत । पृङ् ।
व्यायामे । ४३ । प्रायेणायं व्याङ्पूर्वः । व्याप्रियते । व्याप्रे । व्याप्राते ।
व्यापरिष्यते । व्यापृत । व्यापृषाताम् । द्युषी प्रीतिसेदनयोः । ४४ । द्युषते ।
द्युषे । ओषिदी भयचलनयोः । ४५ । प्रायेयोत्पूर्वः । उद्विचते ।

No. 712.—The *átmanepada* affixes (No. 409) come **AFTER** the root *MRI* "to die," **WHEN** it takes *LUṢ*, *LIṢ*, and an affix with an indicatory *ṣ*, but not elsewhere. By No. 580, the substitution of *riḥ* (*ri*) is directed, and, by No. 220, that of *iyāḥ* (*iy*)—so that we have *mriyate* "he dies," *mamára* "he died," *martā* "he will die," *marishyuti* "he will die," *mṛishṣṭu* "may he die," *amṛita* "he died."

The verb *pri* (*priḥ*), in the sense of "to be active," is generally preceded by the prefixes *vi* and *śā*. Thus *vyápriyate* "he is busied," *vyápapre* (No. 548) "he was busied," *vyápapráte* "they two were busied," *vyáparishyate* "he will be busied," *vyáprita* "he was busied," *vyáprishátám* "they two were busied."

The verb *jush* (*jushī*) "to delight, to serve," makes *jushate* "he serves," *jushate* "he served."

The verb *vij* (*oviji*) in the sense of "to fear, to tremble," is generally preceded by the affix *ut*. Thus *udvijate* "he fears."

विज इट्।१।२।२।

विभे: पर इडादिप्रत्ययो ङित् । उट्टिचिता ।

इति तुदादयः ॥

No. 713.—An affix, PRECEDED BY the augment *त*, and coming AFTER the verb *VL* "to fear," is as if it had an indicatory *ङ* (No. 467). Hence *udvijate* "he will fear."

So much for the 6th class of verbs—"tud, &c."

The 7th class of verbs consists of "rudh, &c."

The verb *rudh* (*rudhir*) means "to obstruct."

। रुधादयः ।

रुधिर् आचरणे । १ ।

रुधादिभ्यः ञम् । ३ । १ । ७८ ।

रुपोऽपवादः । रुध्ति । रुन्धोरल्लोपः । रुद्धुः । रुन्धन्ति । रुधत्सि ।
 रुद्धुः । रुद्धु । रुधधिमि । रुन्ध्वः । रुन्ध्वः । रुद्धे । रुन्धाते ।
 रुन्धते । रुन्धे । रुन्धाथे । रुद्धे । रुन्धे । रुन्ध्वहे । रुन्ध्वहे ।
 रुधे । रुधे । रोद्धा । रोत्स्यति । रोत्स्यते । रुद्धु । रुद्धात् ।
 रुद्धास् । रुन्धन्तु । रुद्धि । रुधधानि । रुधधाव । रुधधाम ।
 रुद्धास् । रुन्धातास् । रुन्धतास् । रुन्त्स्य । रुधथे । रुधधावत् ।
 रुधधामहे । अरुधत् । अरुधद् । अरुद्धास् । अरुन्धन् । अरुद्धु ।
 अरुन्धाताम् । अरुन्धत । रुन्ध्यात् । रुन्धीत् । रुध्यात् । रुधीष्ट ।
 अरुधत् । अरोन्धीत् । अरोत्स्यत् । अरोत्स्यत् । मिदिद् विदारणे ।
 २ । द्विदिद् द्वेधीकरणे । ३ । युचिद् योगे । ४ । रिचिद् विरेचने ।
 १ । रिचति । रिङ्गे । रिरेच । रेक्ता । रेचति । अरिचद् । अरिचत् ।

अरेचीत् । अरिक्त । विचिर् पृथग्भावे । ६ । विनक्ति । विन्ने ।
 वृदिर् संषेधे । ७ । वृणति । वृन्ते । व्रोता । वृदुत् । वृषो-
 त्सीत् । वृषुत । उच्छृदिर् दीप्तिदेवनयोः । ८ । वृषति । वृन्ते ।
 वच्छर्द । वेऽसिधीति वेद् । वच्छृत्से । वच्छृदिषे । वृदिता । वृदि-
 ष्यति । वृत्स्यति । वृच्छृदत् । वृच्छृदीत् । वृच्छृदिष्टु । वृत्तिर् हिंस-
 नादरयोः । ९ । वृणति । वृन्ते । वृती वेष्टने । १० । वृषति । वृह
 द्विसि हिंसायाम् । ११ । १२ ।

No. 714.—AFTER the verbs RUDH "to obstruct," &c, there is ŚNAM. This debars *śap* (No. 419). Thus we have *runaddhi* (Nos. 157 and 586) "he obstructs," and, the *a* being elided according to No. 611, *runddhah* "they two obstruct," *rundhanti* "they obstruct," *runatsi* "thou obstructest," *runddhah* (Nos. 95 and 96) "you two obstruct," *runddha* "you obstruct," *runadhmi* "I obstruct," *rundhwah* "we two obstruct," *rundhmaḥ* "we obstruct." With the *ātmanepada* terminations, we have *runddhe* "he obstructs," *rundhāte* "they two obstruct," *rundhate* (No. 559) "they obstruct," *runtse* "thou obstructest," *rundhāthe* "you two obstruct," *runddhwe* "you obstruct," *rundhe* "I obstruct," *rundhwahe* "we two obstruct," *rundhmahē* "we obstruct." Then again *rurodha* or *rurudhe* "he obstructed," *rodhā* "he will obstruct," *rotsyati* or *rotsyate* "he will obstruct," *runaddhu* "let him obstruct," *runddhāt* (No. 444) "may he obstruct," *runddhām* "let the two obstruct," *rundhantu* "let them obstruct," *runddhi* "do thou obstruct," *runadhāni* "let me obstruct," *runadhāva* "let us two obstruct," *runadhāma* "let us obstruct," or, again, *runddhām* "let him obstruct," *rundhātām* "let the two obstruct," *rundhātām* (No. 559) "let them obstruct," *runtswa* "do thou obstruct," *runadhui* "let me obstruct," *runadhāvahai* "let us two obstruct," *runadhāmahai* "let us obstruct," *arunat* (No. 165) or *arunad* "he obstructed," *arunddhām* "they two obstructed," *arundhan* "they obstructed," *arunddha* "he obstructed," *arundhātām* "they two obstructed," *arundhata* "they obstructed," *rundhyāt* or *rundhīta* "he may obstruct," *rud'hyāt* or *rutsishṣa* "may he obstruct," *arudhat* (No. 668) or *arautsīt* "he obstructed," *arotsyat* or *arotsyata* "he would obstruct."

In the same way are conjugated *bhid* (*bhidir*) "to break," *chhid* (*chhidir*) "to split," and *yuj* (*yujir*) "to join."

The verb *rich* (*richir*) "to purge" makes *rinakti* or *rinakte* "he purges," *rirecha* "he purged," *rektā* "he will purge," *re-ksatyati* "he will purge," *arinak* (No. 199) "he purged," *arichat* (No. 668) or *araiakshī* or *arikta* "he purged."

The verb *vich* (*vichir*) "to differ or be separate" makes *vinakti* or *vinakte* "he differs."

The verb *kshud* (*kshudir*) "to pound" makes *kshunatti* or *kshwats* "he pounds," *kshottā* "he will pound," *akshudat* "he pounded," *akshautsī* or *akshutta* "he pounded."

The verb *chhid* (*uchchhidir*) "to shine or play" makes *chhriṇatti* or *chhrinte* "he shines," *chachchharā* "he shone." According to No. 670, the augment *ī* being optional when *s* follows, we have *chachchhrites* or *chuchchhriṇishē* "thou didst shine," *chharditā* "he will shine," *chhardishyati* or *chhurtsyats* "he will shine," *achchhidat* "he shone," *achchhurdtī* or *achchhardishya* "he shone."

The verb *trid* (*utridir*) "to injure or disregard" makes *triṇatti* or *trinte* "he injures;" and *kṛit* (*kṛittī*) "to surround" makes *kṛiṇatti* "he surrounds."

The verbs *trih* (*trika*) and *kis* (*kise*) mean "to kill or injure in any manner."

तृषद् इम् । ७ । ३ । ६२ ।

तृष्टः स्मि कृते इम् इलादौ पिति । तृषेठि । तृषठः । ततर्ह । तहिता । अतृषेद् । स्नात्त्रलोपः । हिमस्ति । विहिंस । हिंसिता । उन्दी ङ्देशे । १३ । उगति । उन्तः । उन्दन्ति । उन्दांश्कार । चोन्त् । चोन्ताम् । चोन्दन् । चोमः । चोमदम् । अञ्च व्यस्तियस्यकान्ति-नतिषु । १४ । अगति । अङ्गः । अञ्चन्ति । चीमञ्च । आनञ्चिय । आमञ्चव । अञ्चिता । अङ्गा । अङ्धि । अमञ्चानि । आमङ् ।

No. 715.—Or *trih* "to injure," when *śnam* (No. 714) has

been applied (and the form has thence become *TRINĀH*), let *IM* be the augment, when an affix, beginning with a consonant and distinguished by an indicatory *p*, follows. Thus *trinēhi* "he injures," *trinēhah* "they two injure," *tatarha* "he injured," *tarkitā* "he will injure," *atrinēṣ* (Nos. 199 and 276 "he injured."

The verb *his* (*hisi*) "to injure" having taken *NUM* by No. 497, and rejecting the *n* by No. 717, makes *hinasti* "he injures," *hinhisa* "he injured," *hinsitā* "he will injure."

The verb *und* (*unā*) "to moisten" makes *unatti* (No. 717) "he moistens," *untuh* "they two moisten," *undanti* "they moisten," *undānchukāra* (No. 546) "he moistened," *awnat* (Nos. 478 and 218) "he moistened," *awntām* "they two moistened," *awdan* "they moistened" *awnah* "thou didst moisten," *awnadam* "I moistened."

The verb *anj* (*anjā*) "to make clear, to anoint, to be beautiful, to go," makes *anukti* "he makes clear," *anuktuh* "they two make clear," *anjanti* "they make clear," *ānanja* "he made clear," *ānanjitha* or *ānanhtha* "thou didst make clear," *anjitā* or *anuktā* "he will make clear," *āndhi* "do thou make clear," *anajāni* "let me make clear," *ānah* "he made clear."

अञ्जेः सिचि । ७ । २ । ७१ ।

अञ्जेः सिचो नित्यमिट् । आञ्जीत् । तञ्जु संकोचने । ११ ।
तनक्ति । तङ्क्ता । तञ्जिता । ओविषी भयचसनयोः । १६ ।
विनक्ति । विङ्क्लः । विष इडिति डित्त्वम् । विषिविथ । विषिता ।
अविनक् । अविषीत् । शिषु विशेषये । १० । शिनष्टि । शिष्टुः ।
शिषन्ति । शिनष्टि । शिशेष । शिशेषिथ । शेष्ठा । शेष्ट्यति । शेर्षिः ।
शिष्टि । शिनषाषि । अशिनट् । शिष्यात् । शिष्यात् । अशिषत् ।
यत्र पिषु संपूर्णेने । १८ । भञ्जो आमर्दने । १९ ।

No. 716.—*Iṣ* is always the augment of *SICH* AFTER the verb *ANJ* "to make clear." Thus *anjit* (No. 480) "he made clear."

The verb *tanoh* (*tanohi*) "to shrink" makes *tanakti* "he shrinks," *tahktā* or *tanohitā* "he will shrink."

The verb *vij* (*oviji*) "to be afraid, to tremble," makes *vinukti* "he trembles," *viñktah* "they two tremble." According to No. 713, the augment *ī* being regarded as having an indicatory *ñ* (No. 467), we have *vivijñtu* "thou didst tremble," *vijñtá* "he will tremble," *avinak* (No. 199) "he trembled," *avijñt* "he trembled."

The verb *śik* (*śikñri*) "to distinguish or individualize" makes *śinakñi* "it distinguishes," *śinakñah* "they two distinguish," *śinakñanti* "they distinguish," *śinakñahi* "thou distinguishest," *śiśakñah* "it distinguished," *śiśakñithu* "thou didst distinguish," *śakñtá* "it will distinguish," *śakñyuti* "it will distinguish. By No. 593 *āhi* being substituted for *hi*, we have *śināñhi* "do thou distinguish," *śināñhāñi* "let me distinguish," *āśinañ* (No. 165) "it distinguished," *śiśakñyāt* "it may distinguish," *śiśakñyāt* "may it distinguish," *āśinañ* "it distinguished."

In like manner *piś* (*piśñri*) "to grind" is conjugated.

The verb *bhanñj* (*bhanñjo*) means "to break."

आव्रलुषुतः । ६ । ४ । २३ ।

लुप्तः परस्य नस्य लोपः स्यात् । भनक्ति । बभन्विथ । बभन्वथ ।
मङ्गा । मङ्गिथ । अमाङ्गीत् । भुव पालनाभ्यवहारयोः । २० ।
भुनक्ति । भोक्ता । भोक्षति । अभुनक् ।

No. 717.—Let there be ELISION OF the letter N coming AFTER *śKAN* (No. 714). Thus we have *bhanakti* "he breaks," *babhanñjitha* or *babhakñktha* "thou didst break," *bhanñktá* "he will break," *bhanñgñhi* (No. 593) "do thou break," *abhāññkñt* "he broke."

The verb *bhuj* (*bhujā*) "to protect or eat" makes *bhunakti* "he eats," *bhokñtá* "he will eat," *bhokñyuti* "he will eat," *abhunak* "he ate."

भुजोऽनवने । १ । ३ । ६६ ।

तक्षानो लः । षोडशं भुङ्क्ते । अनवने क्तिम् । मर्ही भुनक्ति ।
विदन्धी दीप्पो । २१ । इङ्क्ते । इङ्क्याते । इङ्क्यते । इङ्क्ये । इङ्क्ते ।
इङ्क्याक्ते । इङ्क्यता । इङ्क्याम् । इङ्क्याताम् । इङ्क्ये । येङ्क्ते । येङ्क्या-
ताम् । येङ्क्याः । चिद् विचारये । २२ । चिन्ते । वेता ।

इति रुधादयः ।

No. 718.—The *ātmanepada* affixes (No. 409) are put AFTER the verb BHUJ, NOT IN THE SENSE OF PROTECTING. Thus we may say *odanaḥ bhujkte* “he eats boiled rice.” Why “not in the sense of protecting”? Witness the phrase—*maḥi bhunakti* “he preserves the earth.”

The verb *indh* (*ñi-indhī*) “to shine” makes *inddhe* “he shines,” *indhāte* “they two shine,” *indhate* “they shine,” *iṅtes* “thou shinnest,” *inddhwe* “you shine,” *indhānchakre* (No. 546) “he shone,” *indhita* “he will shine,” *inddhām* “let him shine,” *indhātām* “let the two shine,” *inadhai* “let me shine,” *ainddhe* “he shone,” *aindhātām* “they two shone,” *ainddhāk* “thou didst shine.

The verb *vid* (*vida*) “to consider” makes *vinte* “he considers,” *vettā* “he will consider.”

So much for the 7th class of verbs—“*rudh*, &c.”

The 8th class of verbs consists of “*tan*, &c.”

The verb *tan* (*tanu*) means “to expand.”

। तनादयः ।

तनु विस्तारे । १ ।

तनादिङ्गभ्य उः । ३ । १ । ७६ ।

शपोऽपवादः । तनोति । तनुते । ततान । तेने । तनितासि । तनितासे । तनिष्यति । तनिष्यते । तनुताम् । अतनोत् । तनुयात् । तन्धीत् । तन्यात् । तनिषीष्ट । अतनीत् । अतानीत् ।

No. 719.—AFTER the verbs “*TAN*, &c.,” AND the verb *KRI* “to make,” let there be U. This debars *ṣap* (No. 419). Thus we have *tanoti* or *tanute* “he expands,” *tatāna* or *tene* (No. 494) “he expanded,” *tanitāsi* or *tanitāse* “thou wilt expand,” *tanishyati* or *tanishyate* “he will expand,” *tanutām* “let him expand,” *atanot* “he expanded,” *tanuyāt* or *tanūtā* “he may expand,” *tanuyāt* or *tanishyā* “may he expand,” *atanit* or *atanit* (No. 491) “he expanded.”

तनादिभ्यस्तथासोः । २ । ४ । ७६ ।

तनादेः सिचो वा लुक् तथासोः । अतत । अतनिष्ठ । अतथाः ।
अतनिष्ठाः । अतनिष्यत् । अतनिष्यत । अयु दाने । २ । सनेति ।
सनुते ।

No. 720.—There is optionally elision (*luk*) of *sich* (No. 472) AFTER "TAN, &C.," WHEN the affixes TA and THÁS FOLLOW. Thus *atata* (No. 596) or *atanishṭa* "he expanded," *atathák* or *atanishṭhák* "thou didst expand," *atanishyat* or *atanishyata* "he would expand."

The verb *shan* (*shanu*) "to give" makes *sanoti* or *sanute* "he gives."

ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ।

अनसनसनामात्वं वा यादो कृद्धिति । सायात् । सन्यात् ।

No. 721.—There is OPTIONALLY the substitution of long *á* in the room of the verbs *jan* "to be born," *san* "to give," and *khan* "to dig," WHEN an affix, beginning with Y and distinguished by an indicatory *k* or *ś*, FOLLOWS. Thus *śáyát* or *sanyát* "may he give."

अनसनसनां सम्भ्रष्टोः । ६ । ४ । ४२ ।

यवामाहारः सनि भ्रष्टादो कृद्धिति । असात । असनिष्ठ । असाथाः ।
असनिष्ठाः । असु हिंसायाम् । ३ । स्योति । स्युते । ह्यन्तेति न
पृद्धिः । अस्योत् । असत । अस्यिष्ठ । असथाः । अस्यिष्ठाः ।
सिषु च । ४ । उपत्यये लघूपथस्य गुणो वा । स्योति । स्योति ।
स्येति । अस्योत् । असित । अस्यिष्ठ । तृषु अदने । ५ ।
तृषोति । तृषोति । तृषुते । तृषुते । दुकृञ् करणे । ६ ।

No. 722.—Long *á* is the substitute OF these verbs viz. JAN "to be born," SAN "to give," AND KHAN "to dig," WHEN the affix SAN (No. 752), OR an affix, beginning with A JHAL and distinguished by an indicatory *k* or *ś*, FOLLOWS. Thus *asáta* or *asaniṣṭa* "he gave," *asáthák* or *asaniṣṭhák* "thou didst give."

The verb *kshan* (*kshanu*) "to injure" makes *kshanoti* or *kshanute* "he injures," According to No. 500, there being no substitution of *vriddhi*, we have *akshanñt*, *akshata* (No. 720), or *akshanishṭa* "he injured," *akshatháh* or *akshanishṭháh* "thou didst injure."

The verb *kshin* (*kshinu*) "to injure" (which, as a root followed by the affix *u* No. 719, and having a light penult, substitutes *guna*, No. 485, only optionally) makes *kshinoti* or *kshenoti* "he injures," *kshenitá* "he will injure," *akshenñt*, *akshita* (No. 720); or *akshenishṭa* "he injured."

The verb *trin* (*trinu*) "to eat, to graze," makes *trinoti*, *tarnoti*, *trinute*, or *tarnute* "he grazes."

The verb *kri* (*ḍukriñ*) means "to make."

अत उत् सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० ।

कुरुतः ।

No. 723.—In the room OF THE SHORT A OF the verb *kri* "to make," (in the form of *karu*—No. 719)—let there be SHORT U, WHEN a SÁRVADHÁTUKA affix (with an indicatory *k* or *ḥ*) FOLLOWS. Thus *kurutah* "they two make."

न भर्कुर्दुराम् । ८ । २ । ७६ ।

भस्य कुर्कुरोरुपधाया न दीर्घः । कुर्वन्ति ।

No. 724.—There is NOT a long substitute (No. 651) in the room OF the penult of a BHA (No. 185) AND of the verbs *kri* "to make," and *chhur* "to cut." Thus *kurvanti* "they make."

नित्यं करोतेः । ६ । ४ । १०८ ।

करोतेः प्रत्ययोष्कारस्य नित्यं लोपो म्योः । कुर्वः । कुर्मः ।
कुरुते । चकार । चक्रे । कर्ता । करिष्यति । करिष्यते । करोतु ।
कुरुताम् । अकरोत् । अकुरुत ।

No. 725.—There is ALWAYS elision of the *u* of an affix AFTER the verb *kri* "to make," when the letter *m* or *v* follows. Thus *kurvañ* "we two make," *kurvañ* "we make," *kurvut* "he makes,"

chakāra or *chakre* "he made," *kartā* "he will make," *karishyati* or *karishyate* "he will make," *karotu* or *kurutām* "let him make," *akarot* or *akuruta* "he made."

ये च । ६ । ४ । १०६ ।

कृष उलोपो यादो प्रत्यये । कुर्यात् । कुर्वीत । क्रियात् । कृषीष्ट
अकार्षीत् । अकृत । अकरिष्यत् । अकरिष्यत् ।

No. 726.—AND there is elision of *u* after the verb *kṛi* "to make," WHEN an affix, beginning with *y*, FOLLOWS. Thus *kuryāt* or *kurvīta* (No. 723) "he may make," *kriyāt* or *kṛishishya* "may he make," *akārahīt* or *akṛita* (No. 582) "he made," *akarishyat* or *akurishyata* "he would make."

सम्परिभ्यां करोती भूषणे । ६ । १ । १३७ ।

No. 727.—WHEN the verb *KṚI* "to make" comes AFTER *SAM* OR *PARI* (No. 48) IN THE SENSE OF ORNAMENTING—(then the proceeding directed in No. 728 takes place).

समवाये च । ६ । १ । १३८ ।

सुट् । संस्करोति । संस्करोतीत्यर्थः । संस्कुर्वन्ति । संघीभव-
न्तीत्यर्थः । संपूर्वस्य क्वचिदभूषणेऽपि सुट् । संस्कृतं भक्षा इति
चापकात् ।

No. 728.—AND (when the compound—No. 727—is) IN THE SENSE OF AGGREGATION, there is the augment *suḥ*. Thus *sānskaroti*—that is to say "he ornaments, *saṅskurvanti*—that is to say "they congregate." This *suḥ* is sometimes the augment of *kṛi* preceded by *sam*, even when it does not signify "ornamenting":—as we learn by inspecting the aphorism No. 1119—viz. "*saṅskṛitāḥ bhakṣāḥ*"—where the expression refers to the "preparation of food."

उपात् प्रतियज्ञवैशतवाक्याध्याहारेषु च । ६ । १ । १३९ ।

कृषः सुट् । चात् प्रागुक्तयोरर्थयोः । प्रतियज्ञो गुणाधानम् ।
विकृतमेव विकृतं विकारः । वाक्याध्याहार आकाङ्क्षेकदेशपूरणम् ।

उपस्कृता कन्या । उपस्कृता ब्राह्मणाः । यथा दक्षस्योपस्कृते ।
 उपस्कृतं भुङ्क्ते । उपस्कृतं ब्रूते । वनु याचने । ७ । वनुते । ववने ।
 मनु अघबोधने । ८ । मनुते । मेने । मनिता । मनिष्यते । मनु-
 तास् । अमनुत । मन्वीत । मनिषीष्ट । अमनिष्ट । अमनिष्यत ।

इति तनादयः ॥

No. 729.—AND AFTER UPA (No. 48) IN THE several SENSES OF ACQUIRING A NEW PROPERTY, of ALTERATION, AND of the SUPPLYING of ELLIPSES IN DISCOURSE, the verb *kri* takes the augment *su*. By the "and" it is signified that the verb has also the two meanings mentioned before (in Nos. 727 and 728). By "acquiring a new property" is meant "the taking of a quality." By "alteration," or modification, is meant "change." By "the supplying of ellipses in discourse" is meant "the filling up of those parts which the sense requires." Examples of these five employments of the word follow, signifying "a damsel adorned;" "assembled bráhmans;" "the wood gives a new property to the water" (or "he prepares the fuel and water for an oblation"); "he eats something changed" (or different from what is proper—"as bread with rice"); "he speaks without ellipsis."

The verb *van* (*vanu*) "to ask or beg" makes *vavate* "he begs," *vavans* "he begged."

The verb *man* (*manu*) "to know, to conceive," makes *manute* "he conceives," *mans* "he conceived," *manitá* "he will conceive," *manishyate* "he will conceive," *manutám* "let him conceive," *amanuta* "he conceived," *manvita* "he may conceive," *manishishya* "may he conceive," *amanishya* "he conceived," *amanishyata* "he would conceive."

So much for the 8th class of verbs—"tan, &c."

The 9th class of verbs consists of "*kri*, &c."

The verb *kri* (*dukri*) means "to buy, or exchange goods."

। क्रयादयः ।

दुकीच् द्रव्यविनिमये । १ ।

अज्ञादिभ्यः श्ना । ३ । १ । ८१ ।

शपोऽपवादः । क्रीणाति । ईहल्यघोः । क्रीषीतः । श्नाभ्यस्तयोरान्तः ।
 क्रीयन्ति । क्रीयासि । क्रीयीथः । क्रीयीथ । क्रीयामि । क्रीयीवः ।
 क्रीयीमः । क्रीयीते । क्रीयाते । क्रीयते । क्रीयीषे । क्रीयाथे ।
 क्रीयीध्वे । क्रीषे । क्रीयीवहे । क्रीयीमहे । चिक्राय । चिक्रियतुः ।
 चिक्रियुः । चिक्रेथ । चिक्रयिथ । चिक्रिये । क्रेता । क्रेष्यति ।
 क्रेष्यते । क्रीयातु । क्रीषीतात् । क्रीषीताम् । अक्रीयात् । अक्रीयीत ।
 क्रीषीयात् । क्रीषीत । क्रीयात् । क्रेषीष्ट । अक्रीषीत् । अक्रीष्ट ।
 अक्रेष्यत् । अक्रेष्यत । प्रीञ् तर्पणे कान्तो च । २ । प्रीणाति ।
 प्रीयीते । प्रीञ् षके । ३ । प्रीणाति । प्रीयीते । मीञ् द्विसायाम् । ४ ।

No. 730.—AFTER the verbs *krī* "to buy," &c., there is *śNĀ*. This debars *śap* (No. 419). Thus *krīṇāti* "he buys." By No. 657, the *ś* being changed to *ś*, *krīṇītaḥ* "they two buy." By No. 658, the *ś* being elided, *krīṇanti* "they buy," *krīṇasi* "thou buyest," *krīṇītaḥ* "you two buy," *krīṇītha* "you buy," *krīṇāmi* "I buy," *krīṇīvaḥ* "we two buy," *krīṇīmaḥ* "we buy," *krīṇīte* (No. 657) "he buys," *krīṇīte* "they two buy," *krīṇāte* "they buy," *krīṇīshe* "thou buyest," *krīṇīthe* "you two buy," *krīṇīdhve* "you buy," *krīṇe* "I buy," *krīṇīvāhe* "we two buy," *krīṇīmahe* "we buy," *chikrīya* "he bought," *chikrīyatuh* "they two bought," *chikrīyuh* "they bought," *chikrītha* (No. 515) or *chikrayītha* (No. 517) "thou didst buy," *chī:riye* "he bought," *krēd* "he will buy," *kreshyati* or *kreshyate* "he will buy," *krīṇātu* "let him buy," *krīṇīdāt* "may he buy," *krīṇīdām* "let him buy," *akrīṇāt* or *akrīṇīta* "he bought," *krīṇīyāt* or *krīṇīta* "he may buy," *krīyāt* or *kreshīṣṭa* "may he buy," *akrīṣīṣīt* or *akrēṣṭa* "he bought," *akreshyāt* or *akreshyata* "he would buy."

The verb *prī* (*prīṇ*) "to please, to love," makes *prīṇāti* or *prīṇīte* "he pleases;" and *śrī* (*śrīṇ*) "to cook" makes *śrīṇāti* or *śrīṇīte* "he cooks."

The verb *mā* (*māṇ*) means "to injure."

दिनुमोना । ८ । ४ । १५ ।

घादीनां ह्रस्वः । ७ । ३ । ८० ।

पुनलजस्तसकजवधजशपवममजमघनधकधुगुज्यारीलीव्ही-
 ग्रीनां चतुर्विंशतेः शिति ह्रस्वः । पुनाति । पुनीते । पविता । सूष्-
 छेदने । १२ । लुनाति । लुनीते । सूष् चाच्छादने । १३ । स्तृ-
 णाति । शर्षेवाः खयः । तस्तार । तस्तारतुः । तस्तरे । स्तारिता ।
 स्तरीता । स्तृणीयात् । स्तृणीत । स्तोर्यात् ।

No. 736.—When an affix with an indicatory *s* follows, let A SHORT VOWEL be the substitute OF the twenty-four verbs PÚ, &c., viz. *pún* "to purify," *lún* "to cut," *strín* "to spread over," *krín* "to scatter," *vrín* "to choose," *dhún* "to agitate," *krí* "to injure," *prí* "to nourish," *vrí* "to choose," *bhrí* "to nourish," *mrí* "to injure," *jrí* "to grow old," *jhrí* "to grow old," *ghrí* "to grow old," *nrí* "to lead," *dhvri* "to be crooked," *krí* "to injure," *rí* "to go," *grí* "to sound," *jrđ* "to decay," *rí* "to injure," *l* "to adhere," *vl* "to choose," AND *pl* "to go." Thus *pundáti* or *pundáti* "he purifies," *powid* "he will purify."

The verb *lú* (*lún*) "to cut" makes *lundáti* and *lundáti* "he cuts."

The verb *strí* (*strín*) "to cover," makes *strindáti* "he covers." By No. 690 (which debars No. 428) we have *tastára* "he covered," *tastaratuh* "they two covered," *tastars* "he covered," *starítá* or *starítá* (No. 654) "he will cover," *strínfyat* or *strínfita* "he may cover," *strífyat* (Nos. 706 and 651) "may he cover."

सिद्धसिचोरात्मनेपदेषु । ७ । २ । ४२ ।

षुद्धषुभ्यामुदन्ताच्च परयोर्लिट्ठिसिचोरिद्वा स्यात् तद्धि ।

No. 737.—When the *ÁTMANEPA*DA affixes ARE EMPLOYED, then let *if* be optionally the augment OF *LIT* AND *SICH* coming after the verbs *vrí* (*vrín*) "to serve" and *vrí* (*vrín*) "to choose," and after what ends in long *rí*.

न सिद्धि । ७ । २ । ३६ ।

अत इटो लिङि न दीर्घः । स्तरिषीष्ट । उश्च । अनेन कित्त्वम् ।
 स्तारिषीष्ट । सिचि च परस्मैपदेषु । अस्तारीत् । अस्तारिष्टाम् । अ-
 स्तारिषुः । अस्तारिष्ट । अस्तीष्ट । कृष् हिंसायाम् । १४ । कृणाति ।
 कृणीते । चकार । चक्रे । वृष् वरये । १५ । वृणाति । वृणीते ।
 वषार । वषरे । वरिता । वरीता । उदोऽष्टोत्थुत्वम् । वूर्यात् । वरि-
 षीष्ट । वुरीष्ट । अवारीत् । अवारिष्टाम् । अवारिष्ट । अवरीष्ट । अवूर्य । धूष्
 कम्पने । १६ । धुनाति । धुनीते । धोता । धविता । अधावीत् ।
 अधविष्ट । अधोष्ट । ग्रह उपादाने । १७ । गृह्णाति । गृह्णीते ।
 अयाह । अगृहे ।

No. 738.—The long vowel is KOT the substitute (No. 654) for the augment *if* after the verbs *vrīṣ* or *vrīṣ*, or what ends in long *rī*, WHEN LIṅ FOLLOWS. Thus (No. 735) *starishīṣṭa*, or, by No. 581, the affixes being regarded as having an indicatory *k*, *stīrshīṣṭa* (No. 651) "may he cover," and, by No. 655, there being no prolongation of the augment *if*, when *nich* and the *parasmicpada* affixes follow, *astārīt* "he covered," *astārīṣṭām* "they two covered," *astārīṣṭu* "they covered," *astārīṣu* or *astīrshu* (No. 651) "he covered."

The verb *kṛi* (*kṛīṣ*) "to injure" makes *kṛindāti* (No. 736) or *kṛīṣṭe* "he injures," *chakāru* or *chakare* (No. 653) "he injured."

The verb *vrī* (*vrīṣ*) "to choose" makes *vrindāti* or *vrīṣṭe* "he chooses," *vavāru* or *vavare* "he chose," *varitā* or *varitā* (No. 645) "he will choose," and, by No. 650, *vūryāt* or *varishīṣṭa* or *vūrshīṣṭe* (No. 581) "may he choose," *avārīt* "he chose," *avārīṣṭām* "they two chose," *avarīṣṭa* or *avarīṣṭa* (No. 654) or *avārshu* "he chose."

The verb *dṛśi* (*dṛśīṣ*) "to shake" makes *dṛhundāti* (No. 736) or *dṛhṣṭe* "he shakes," *dhotā* or *dhavitā* "he will shake," *adhāvīt* or *adhavīṣṭa* or *adhōṣṭa* "he shook."

The verb *grāh* (*grāh*) "to take" makes *grihṇāti* (No. 675) or *grihṣṭe* "he takes," *jagrāha* or *jagrihe* "he took."

ग्रहोऽचिङि दीर्घः । ७ । २ । ३७ ।

यकाचो यहेर्विहितस्येटो दीर्घो न तु लिटि । यहीता । गृह्यात् ।

No. 739.—The LONG vowel is the substitute of the augment if placed AFTER the verb GRAH “to take,” containing only one vowel, but NOT WHEN LIT FOLLOWS. Thus *grahítá* “he will take,” *grihñátu* “let him take.”

हलः झः शानञ्झौ । ३ । १ । ट३ ।

हलः परस्य झः शानञ्झादेशो हो । गृहाञ् । गृह्यात् । यहीवीष्टु ।
ह्यन्तेति न वृद्धिः । अयहीत् । अयहीष्टाम् । अयहीष्टु । अयहीष-
ताम् । कुष निष्कर्षे । १८ । कुष्याति । कोषिता । अश मोचने । १९ ।
अश्नाति । आश । अशिता । अशिष्यति । अश्नातु । अशान । मुष
स्तेये । २० । मोषिता । मुषाय । आ अषबोधने । २१ । अष्टो ।
वृद्ध् संभक्तौ । २२ । वृणीते । ववृषे । ववृष्टे । वरिता । वरीता ।
अवरिष्टु । अवरीष्टु । अवृत ।

इति क्र्यादयः ॥

No. 740.—Let *śÁNACH* be the substitute of *śNÁ* (No. 730) coming AFTER A CONSONANT, WHEN HI FOLLOWS. Thus *grihás* “do thou take,” *grihyít* or *grahishish* (No. 739) “may he take,” and, since the root ends in *h*, there being, by No. 500, no substitution of *vridhhi*, *agrahít* “he took,” *agrahishám* (No. 739) “they two took,” *agrahishu* “he took,” *agruhishátám* “they two took.”

The verb *kush* (*kusha*) “to extract” makes *kushñáti* “he extracts,” *koshítá* “he will extract.”

The verb *ás* (*áśa*) “to eat” makes *ásñáti* “he eats,” *ás* “he ate,” *ásítá* “he will eat,” *ásishyati* “he will eat,” *ásñátu* “let him eat,” *ásána* (No. 740) “do thou eat.”

The verb *mush* (*musha*) “to steal” makes *moshítá* “he will steal,” *mushána* (No. 740) “do thou steal.”

The verb *jñá* “to know” makes *jajñánu* (No. 523) “he knew.”

The verb *vri* (*vriś*) “to serve,” makes *vriñáti* he serves,” *vavriśhe* (No. 514) “thou didst serve,” *vavriśhu* “you served,”

varitā or *varitā* (No. 654) "he will serve," *avarishṭa* or *avarishṭa*
or *avṛita* (No. 582) "he served."

So much for the 9th class of verbs,—"*krī*, &c."

The 10th class of verbs consists of "*chur*, &c."

The verb *chur* (*chura*) means "to steal."

। चरादयः ।

चुर स्तोये । १ ।

सत्यापपाशरूपवीणातूलश्लोकसेनासोमत्वचवर्मवर्ण-
चूर्णचुरादिभ्यो णिच् । ३ । १ । २५ ।

स्वार्थं । पुगन्तेति गुणः । सनाद्यन्ता इति धातुत्वम् । तिप्शब्दादि ।
गुणायदेशे । चोरयति ।

No. 741.—The affix *ṆICH* is placed, without alteration of the sense, AFTER the words *SATYA* "truth" (which then takes the form of *satyāpa* as exhibited in the aphorism), *PĪŚA* "a fetter," *RŪPA* "colour," *VĪNĀ* "a lute," *TŪLA* "cotton," *ŚLOKA* "celebration," *SENĀ* "an army," *LOMAN* "the hair of the body," *TWACHA* "the skin," *VARMAN* "mail," *VARṆA* "celebration," and *CHŪRṆA* "powder," (all of which are then used as verbs) AND after the verbs *CHUR* "to steal," &c. By No. 485, these verbs (having a light penult) substitute *guṇa* for a simple vowel. By No. 502, words ending with the affix *ṇich* are held to be verbal roots:—hence they take the tense-affixes and conjugational affixes. Thus *chur*, by the addition of *ṇich* and the rule No. 485, having become *chori*, and this, by Nos. 419, 420, and 29, having become *choraya*, we have *chorayati* "he steals."

णिचश्च । १ । ३ । ७४ ।

चिञ्जन्तादात्मनेपदं कर्तृयामिनि क्रियाफले । चोरयते । चोरयामास ।
चोरयिता । चोर्यात् । चोरयिषीष्टु । चिमीति चङ् । यो चङीति
द्रव्यः । चङि द्वित्वम् । इत्यादिः शेषः । दीर्घो लघोरित्यभ्यासस्य
दीर्घः । चञ्चुरत् । चञ्चुरत् । कश्च वाच्यप्रबन्धे । २ । चञ्चोपः ।

No. 742.—AND let the *ātmanepada* affixes be employed AFTER what ends with *ṆICH* (No. 741), when the fruit of the action goes to the agent. Thus *chorayate* “he steals (for his own use),” *chorayāmāsa*, (No. 504) “he stole,” *chorayitā* “he will steal,” *chorayāt* or *chorayishīshṭa* “may he steal.” When *luḥ* follows, then *chak* is substituted for *chli* by No. 562; a short vowel is substituted for the penult by No. 564; there is reduplication, by No. 565, since *chak* follows; and the first consonant alone of the reduplicate is left (No. 428); and, finally, the vowel of the reduplicate being lengthened by No. 568, we have *achūchurat* or *achūchurata* “he stole.”

The verb *katha* “to speak” rejects the final *a* by No. 505.

अचः परस्मिन् पूर्वविधौ । १ । १ । ५७ ।

परनिमित्तोऽच्चादेशः स्थानिवत् स्थानिभूतादचः पूर्वत्वेन दृष्टस्य विधौ कर्तव्ये । इति स्थानिवन्वात्रोपधावृद्धिः । कथयति । चस्त्वपित्वाट्टीर्घसन्वद्भावो न । अचकथत् । गण संख्याने । ३ । गणयति ।

No. 743.—A substitute in the room OF A VOWEL, CAUSED BY SOMETHING THAT FOLLOWS, shall be regarded as that whose place it takes, WHEN A RULE WOULD else TAKE EFFECT ON WHAT STANDS ANTERIOR to the original vowel. So there the *blank* which, by No. 505, takes the place of the final *a* of *kath* (No. 742), being regarded as the *a* whose place it took (and the final consonant of the root hence seeming to be the penult)—the substitution of *vidhi* for the penult, by No. 489, (which would have given *kāth* instead of *kath*) does not take place, and we have *kathayati* “he speaks.” As there is elision of a vowel (by No. 505) there is no substitution of a long vowel by No. 568, nor is the case like that when the affix *san* follows, as spoken of in No. 566—so that we have *achakathat* (No. 565) “he spoke.”

The verb *gan* (*ganu*) “to count” makes *ganayati* “he counts.”

ई च गणः । ७ । ४ । ६७ ।

गणयतेरभ्यासस्य ईत् स्याच्चादस्युपरि यो । अचीगथत् । अचगथत् ।

इति चुरादयः ॥

No. 744.—AND let LONG *f* be the substitute OF the reduplicate of the verb *GAṆ* “to count;”—by the “and” it is implied that the substitute may be short *a*—when *ṇi*, followed by *chañ*, follows. Thus *ajiganat* or *ajaganat* “he counted.”

So much for the 10th class of verbs—“*chur, &c.*”

The verbs “that end in *ṇi*” have next to be considered.

। वयन्ताः ।

स्वतन्त्रः कर्ता । १ । ४ । ५४ ।

स्त्रियायां स्वात्मन्त्येष विवक्षितोऽर्थः कर्ता स्यात् ।

No. 745.—In the case of any action, whatever thing the speaker ARBITRARILY chooses to speak of as such shall be the AGENT or NOMINATIVE to the verb—(for example, in the case of cooking, it is equally allowable to say that “the fire cooks,” or “the cook cooks,” or “the fuel cooks”).

तत्प्रयोजको हेतुश्च । १ । ४ । ५५ ।

कर्तुः प्रयोजको हेतुसंज्ञः कर्तृसंज्ञश्च ।

No. 746.—Let that which is THE MOVER THEREOF, i. e. of an agent (No. 745), be called A CAUSE AND ALSO an agent.

हेतुमति च । ३ । १ । २६ ।

प्रयोजकव्यापारे प्रेषादौ च वाच्ये धातोर्यिष् । भवन्तं प्रेरयति माचयति ।

No. 747.—AND WHEN THE OPERATION OF A CAUSER, such as the operation of *directing*, is to be expressed, let the affix *niñ* (No. 741) come after a root. Thus, to express “he causes to become,” we have *bhāvuyati*.

ञोः पुयश्च्यपरे । ७ । ४ । ८० ।

यनि परे यदङ्ग तदवयवाभ्यासात् इत् स्यात् पवर्गयञ्कारेष्वर्षपरेषु परतः । चबीभवत् । ष्टा गतिनिवृत्तो ।

No. 748.—Let there be long *f* in the room OF the U of the reduplicate forming part of an inflective base (No. 152) followed by *an* (No. 566), WHEN a letter of THE LABIAL CLASS FOLLOWS, or A

AN, or the letter J—each of these being followed by the vowel a. Thus (the root *bhū* being reduplicated, and not the *bhūvi*—else there would be no *u* to operate upon) we have *abbbhavat* “he caused to become.”

The verb *sthā* means “to stop.”

अतिह्रीवीरोक्नुयीक्ष्माय्यातां पुङ्खौ । ७ । ३ । ३६ ।
स्थापयति ।

No. 749.—WHEN NI FOLLOWS, let PUK be the augment of the verbs *ṛi* “to go,” *hrī* “to be ashamed,” *vli* “to choose,” *ri* “to rear,” *knúyi* “to sound,” *kshamáy* “to shake,” AND of verbs ending in LONG *á*. Thus *sthāpayati* “he causes to stand.”

तिष्ठतेरित् । ७ । ४ । ५ ।

उपधायाश्चङ्परे षो । अतिष्ठिपत् । घट चेष्टायाम् ।

No. 750.—When *ni*, followed by *chaś*, follows, let SHORT *i* be the substitute OF the penult of the verb *sthā* (in the form *sthāp*—No. 749). Thus *atiśhipat* “he caused to stand.”

The verb *ghaś* means “to put together.”

मितां ह्रस्वः । ६ । ४ । ६२ ।

घटादीनां चपादीनां च ह्रस्वः । घटयति । चप चाने चापने च । चपयति । अचिचपत् ।

इति स्यन्तप्रक्रिया ।

No. 751.—Let there be a SHORT vowel in the room OF (the vowel, lengthened by *nich*, of) THE verbs “*ghaś*, &c.” and “*jñap*, &c.” WHICH (in the list of verbs) HAVE AN INDICATORY M. Thus *ghaśayati* “he puts together.”

The verb *jñap* “to know or inform” makes, in like manner, *jñapayati* “he informs,” *ajjñapat* (Nos. 566 and 567) “he informed.”

So much for the formation of those that end in *ni*.

The verbs “that end in *śan*” have next to be considered.

। सन्नन्ताः ।

धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिच्छायां वा । ३ । १ । ७ ।
इषिकर्मणो धातोरिषिककर्तृकात् सन् वेच्छायाम् । पठ व्यक्ता-
यां वाचि ।

No. 752.—The affix *san* is OPTIONALLY attached, IN THE SENSE OF WISHING, AFTER A ROOT EXPRESSING THE ACT wished and HAVING THE SAME AGENT OF THE ACTION as the wisher thereof.

As an example let *paśh* "to read" be taken.

सन्धहोः । ३ । १ । ८ ।

सन्नन्तस्य यङन्तस्य च प्रथमस्येकाचो द्वे स्तोऽच्चादेस्तु द्विती-
यस्य । सन्धतः । पठितुमिच्छति पिपठिषति । कर्मणः किम् ।
गमनेनेच्छति । समानकर्तृकात् किम् । शिष्याः पठन्तिचतीच्छति गुरुः ।
वायहवाद्वाक्यमपि । लुङ्सनोर्धसु ।

No. 753.—OF the first portion, containing a single vowel, of what ends with *SAN* (No. 752) AND of what ends with *YAS* (No. 758), there are two; but, in the case of what begins with a vowel, the reduplication is of the second portion (—as in No. 426). Short *i* being substituted for the *a* in the reduplication, we have *pipaśhi-śhuti* "he wishes to read."

Why do we (in No. 752) say "the act wished?" Witness *gamanenochchati* "by going he wishes (to accomplish something)"—where the "going" is not the "act wished," and the affix *san* does not therefore apply.

Why do we say "having the same agent?" Witness *śiṣyāḥ paśhantwitśchchati guruk* "the teacher wishes that the pupils should read,"—(where the wisher, and the agent of the action wished are not the same).

By the employment of the expression "optionally" (No. 752), it is implied that the meaning may be expressed by a phrase also (in those cases in which the formation of a desiderative verb by means of the affix is allowable).

When *sun* follows, *ghasṭri* (No. 595) is substituted for the verb *ad* "to eat."

सः स्यार्धधातुके । ७ । ४ । ४६ ।

सस्य तः स्यात् सादावार्धधातुके । अन्तुमिच्छति जिघत्सति ।
एकाच इति नेट् ।

No. 754.—Let there be *t* in the room OF *s*, WHEN an *ĀRDHA-DHĀTUKA* affix, beginning with *s*, FOLLOWS. Thus *jighatsati* (No. 753) "he wishes to eat." In consequence of No. 510, the augment *i* is not applicable here.

अजन्तानाम् सनि । ६ । ४ । १६ ।

अजन्तानां हन्तेरजादेशगमेश्च दीर्घो भ्रलादो सनि ।

No. 755.—WHEN *SAN*, beginning with a *jhal*, (i. e. not preceded by the augment *i*) FOLLOWS, a long vowel shall be the substitute OF verbs ending in a VOWEL, AND OF the verb *HAN* "to strike," AND OF the verb *GAM* "to go"—the substitute of the vowel roots (viz. *i*, *in*, *ik*, *in*).

इको भ्रल् । १ । २ । ६ ।

इगन्ताभ्रलादिः सन् कित् । अत इद्वातोः । कर्तुमिच्छति चिकीर्षति ।

No. 756.—AFTER a verb ending in an *IK*, *sun*, beginning with a *JHAL* (i. e. without the augment *i*), shall be regarded as having an indicative *k*. Then, applying No. 706, (the vowel having become long by No. 755) we may have *chikīrṣati* "he wishes to make."

सनि ब्रह्मगुहोश्च । ७ । २ । १२ ।

यद्देगुहैरगन्ताच्च सन् इण् स्यात् । बुभूषति ।

इति सन्नन्ताः ॥

No. 757.—Let not *i* be the augment of *SAN* AFTER the verbs *GRAH* "to take," *GUH* "to cover," AND what ends in an *uk*. Thus *bubhūṣati* "he wishes to become."

So much for verbs "ending in *san*."

Verbs "ending in the affix *yaś*" are next to be considered.

। यङन्ताः ।

धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् । ३ । १ ।
२२ ।

धोनःपुन्ये भृशार्थे च द्योत्ये धातोरेकाचो हलादेर्यङ् ।

No. 758.—WHEN THE REPETITION OF THE ACT, OR ITS INTENSITY, IS to be indicated, let *YAŚ* come AFTER A ROOT HAVING A SINGLE VOWEL AND BEGINNING WITH A CONSONANT.

गुणो यङ्शुकोः । ७ । ४ । ८२ ।

अभ्यासस्य गुणो यङ् यङ्शुकि च । छिदन्तत्वादात्मने-
पदम् । पुनः पुनरतिशयेन वा भवति । बोभूयते । बोभूयांचक्रे ।
अबोभूयिष्ट ।

No. 759.—Let *GUṆA* be the substitute of the reduplicate (No. 753), WHEN *YAŚ* FOLLOWS, OR even when a BLANK (*luk* No. 209) has been substituted for *yaś*. From its ending with what has an indicative *k* (No. 410), a verb with this affix takes the *ātmanepada* affixes. Thus *bobhūyate* "he is repeatedly or intensely," *bobhūyānchakre* "he was repeatedly," *abobhūyishṭa* "he was repeatedly."

नित्यं कौटिल्ये गतौ । ३ । १ । २३ ।

मत्स्यर्थात् कौटिल्य एव यङ् न तु क्रियासमभिहारे ।

No. 760.—After a verb WITH THE SENSE OF MOTION, the affix *yaś* gives ALWAYS THE SENSE OF CROOKEDNESS,—not of repetition of the action.

दीर्घोऽङ्कितः । ७ । ४ । ८३ ।

अङ्कितोऽभ्यासस्यं दीर्घो यङ्शुकोः । कुटिलं व्रजति । घाव्रज्यते ।

No. 761.—When *yaś*, or a blank substituted for it, follows, let there be A LONG vowel in the room of a reduplicate syllable which has NOT AN INDICATORY *K*. Thus *advrajyate* "he moves crookedly."

यस्य हलः । ६ । ४ । ४६ ।

हलः परस्य यस्य लोप आर्धधातुके । आदेः परस्य । अतो
लोपः । घात्रजांचक्रे । घात्रजिता ।

No. 762.—There is elision OF YA coming AFTER A CONSONANT, when an *ārdhadhātuka* affix follows. Thus (when, for example, the *ārdhadhātuka* affix *ām* follows) the first letter (of the syllable *ya*) is elided in accordance with No. 88, and then the vowel is elided by No. 503, giving *vārajānchakre* "he went crookedly," *vārajitā* "he will go crookedly."

रीदुपधस्य च । ७ । ४ । ६० ।

दुपधस्य धातोरभ्यासस्य रीगागमो यदुलुकोः । षरीवृत्यते ।
षरीवृतांचक्रे । षरीवृतिता ।

No. 763.—AND when *yaś*, or a blank substituted for it, follows, let RĪK be the augment OF the reduplicate syllable of WHAT ROOT HAS RĪ FOR ITS PENULT. Thus *varivṛityate* "he remains repeatedly," *varivṛitānchakre* "he remained repeatedly," *varivṛititā* "he will remain repeatedly."

शुभादिषु च । ८ । ४ । ३६ ।

यत्त्वं न । ऋरीवृत्यते । ऋरीवृत्त्यते ।

इति यदुलुगन्ताः ॥

No. 764.—AND IN the case of KSHUBH "to tremble" (which, as a verb of the 9th class, No. 730, becomes *kakubhā*), &c. there is not the substitution of the cerebral ऋ (notwithstanding No. 157). Thus *narīnṛityate* "he dances repeatedly." (In accordance with No. 763.) we have *jarigrihyate* "he takes repeatedly."

So much for the formation of "what ends in *yaś*."

The verbs "that end with a blank substituted for *yaś*" have next to be considered.

। यदुलुगन्ताः ।

यदुलुगि च । २ । ४ । ७४ ।

यङोऽचि प्रत्यये लुक् स्याच्चकारात् तं विनापि क्वचित् । अनेमितिको-
ऽयम् । अन्तरङ्गत्वादादौ भवति । ततः प्रत्ययलक्षणेन यङन्तत्वा-
द्द्वित्वम् । अभ्यासकार्यम् । धातुत्वाल्लडादयः । शेषात् कर्त्तरीति
परस्मैपदम् । चर्करीतं चेत्यदादौ पाठाच्छपो लुक् ।

No. 763.—AND WHEN the affix ACH (No. 837) FOLLOWS, there may be elision OF YAŪ. By the "and" it is signified that this may take place sometimes even without that affix :—and this is not the result of anything assigned as the cause thereof, (whereas, in the other case, there was an assigned reason for the elision—viz. the affix *ach*). This elision takes place first, as it is independent of anything else (whereas the reduplication is dependent on the verb, the affix, &c). Then, after that, through the force of the affix (which remains, though the affix has been elided), since the verb is regarded as ending in *yaŪ*, there is reduplication (No. 753), and the appropriate operations are to be performed on the reduplicate syllable. Since the word (through No. 502) is regarded as a root, the teuse-affixes &c. are applicable to it. The *purusmaipada* affixes are employed in accordance with No. 412. As we read, in No. 636, that verbs with *yaŪ* elided are to be regarded as belonging to the 2nd class, "*ai, &c.*" we infer that there is to be elision of *sup* (No. 589).

यङो वा । ७ । ३ । ६४ ।

यङ्लुगन्तात् परस्य हलादेः पितः सार्वधातुकस्येद्वा स्यात् । भूसु-
बोरिति निबेधो यङ्लुकि भाषायां न । बोभूतु तेतिक्ते इति छन्दसि
निपातनात् । बोभवीति । बोभेति । बोभूतः । अब्भ्यस्तात् ।
बोभुवति । बोभषाञ्कार । बोभषामास । बोभविता । बोभविष्यति ।
बोभवीतु । बोभेत्तु । बोभूतात् । बोभूताम् । बोभुवतु । बोभूहि ।
बोभवानि । अबोभवीत् । अबोभेत् । अबोभूताम् । अबोभवुः ।
बोभूयात् । बोभूयाताम् । बोभूयुः । बोभूयात् । बोभूयास्ताम् ।
बोभूयासुः । गतिस्थेति सिचो लुक् । यङो वेतीट्पक्षे गुञ् बाधित्वा
नित्यत्वाद्दृक् । अबोभूवीत् । अबोभेत् । अबोभूताम् । अबोभवुः ।
अबोभविष्यत् ।

इति यङ्शुगन्ताः ॥

No. 766.—Let *if* be OPTIONALLY the augment of a *sārvadhātuka* affix distinguished by an indicatory *p*, commencing with a consonant, and coming AFTER a verb with *yañ* elided. The prohibition (of *guna*) by No. 474 does not, in secular language, extend to the case where *yañ* is elided. This is inferred from the fact that the form *bobhūtu* in the *Veda* (in which *guna* is not substituted—) is one of those enumerated (in VII. 4. 65.—thus “*bobhūtu tatikṣe &c.*”) among the irregularities. Thus we have *bobhavīti* or *bobhoti* “he is frequently,” *bobhūtuh* “they two are frequently,” substituting *at* for *jh*, by No. 645, as it is reduplicated, *bobhuvati* “they are frequently,” *bobhavānchakāra* or *bobhavāmāsa* “he was frequently,” *bobhavitā* “he will be frequently,” *bobhavishyati* “he will be frequently,” *bobhavitu* or *bobhotu* “let him be frequently,” *bobhūtāt* “may he be frequently,” *bobhūtām* “let the two be frequently,” *bobhuvatu* “let them be frequently,” *bobhūki* “be thou frequently,” *bobhavāni* “let me be frequently,” *abobhavīt* or *abobhot* “they were frequently,” *abobhūtām* “they two were frequently,” *abobhāvuh* “they were frequently,” *bobhūyāt* “he may be frequently,” *bobhūyātām* “they two may be frequently,” *bobhūyuh* “they were frequently,” *bobhūyāt* “may he be frequently,” *bobhūyātām* “may they two be frequently,” *bobhūyāsuh* “may they be frequently.” According to No. 473, there is elision of *sich*. On the alternative of there being the augment *if* from No. 766, there is the augment *vuk* from No. 425, this debarring *guna* (No. 420) because it presents itself *always* (whether *guna* is substituted or not—and therefore, according to one of the maxims of the Grammar, takes the precedence). Thus we have *abobhūvīt* or *abobhot* “he was frequently,” *abobhūtām* “they two were frequently,” *abobhāvuh* “they were frequently,” *abobhavishyat* “he would be frequently.”

So much for those “that end with a blank substituted for *yañ*.”

The “nominal verbs” have next to be considered.

। नामधातवः ।

सुप आत्मनः क्वप् । ३ । १ । ८ ।

इष्टिकर्मण यष्टितुः संबन्धिनः सुबन्तादिच्छायामर्थे क्यञ्चा ।

No. 767.—Let KYACH be optionally attached, in the sense of wishing, AFTER a word WITH A CASE-AFFIX expressing the object wished as connected with the wisher's SELF—(as, for example, a son,—when a man wishes to have a son of his own—not somebody else's son).

सुपो धातुप्रातिपदिकयोः । २ । ४ । ७१ ।

यतयोरवयवस्य सुपो लुक् ।

No. 768.—Let there be elision (*luk*) OF A CASE-AFFIX when part of these two—VIZ. OF A ROOT AND OF A CRUDE FORM (No. 135).

क्यञ्चि च । ७ । ४ । ३३ ।

अवयवस्य ईः । आत्मनः पुत्रमिच्छति पुत्रीयति ।

No. 769.—AND WHEN KYACH (No. 767) FOLLOWS, let *f* be the substitute of *a* or *d*. Thus *putriyati* "he wishes for a son of his own."

नः क्ये । १ । ४ । १५ ।

क्यञ्चि क्यञ्चि च नान्तमेव पदं नान्यत् । नलोपः । राजीयति । नान्तमेवेति किम् । वाच्यति । हलि च । गीर्यति । पूर्यति । धातोरित्येव । नेह । दिवमिच्छति दिव्यति ।

No. 770.—WHEN KYA—i.e. *kyach* or *kyañ* (No. 776)—FOLLOWS, only what ends in *N* is considered a *pada*, and no other word. So, the *n* of *rājan* being elided by No. 200, we have *rājīyati* "he wishes for a king." Why do we say "only what ends in a *f*" Witness *vāchīyati* "he wishes for words," (which would otherwise, by No. 333, have changed the *ch* to *k*). By No. 651 the vowel is lengthened in *gīryati* "he wishes for words," and *pūryati* "he wishes for a city;" but, since the lengthening directed by No. 651 applies only to a verbal root, it does not take place in the example *dīvyati* "he wishes for heaven."

क्यस्य विभाषा । ६ । ४ । ५० ।

हलः परयोः क्यच्ञ्यङ्गोलौपो वार्धधातुके । आदेः परस्य । अतो
लोपः । तस्य स्थानिवत्त्वाल्लघूपधगुणो न । समिधिता । समिध्यिता ।

No. 771.—When an *ārdhadhātuka* affix follows, there is OPTIONALLY elision OF KYA—i. e. of *kyach* and *kyah*—coming after a consonant. According to No. 88 the elision here is that of the *y*, and a blank takes the place of the *a* by No. 505. Since the blank is regarded in the same light as that of which it took the place (No. 163), there is no substitution of *guṇa* by No. 485—and we have *sumidhitā* or *samidhyitā* “he will wish for fuel.”

काम्यच् च । ३ । १ । ६ ।

उक्तविषये काम्यच् । पुत्रमात्मन इच्छति । पुत्रकाम्यति । पुत्र-
काम्यिता ।

No. 772.—AND under the same circumstances (No. 767), KĀMYACH may be added. Thus *putrakāmyati* “he wishes for a son of his own,” *putrakāmyitā* “he will wish for a son.”

उपमानादाचारे । ३ । १ । १० ।

उपमानात् कर्मणः सुबन्तादाचारैऽर्थे क्यच् पुत्रमिवाचरति
पुत्रीयति छात्रम् । विष्णूयति द्विजम् ।

No. 773.—Let *kyach*, IN THE SENSE OF TREATMENT, come AFTER a word with a case affix denoting THE object of COMPARISON. Thus *putrīyati chhātram* “he treats the pupil as a son,” *viṣṇū-
yati dwijam* “he treats the Brahman as if he were Vishṇu.”

सर्वप्रातिपदिकेभ्यः द्विव्वा वक्तव्यः । अतो गुणे । कृष्ण इवाच-
रति कृष्णति । स्व इवाचरति स्वति । सस्वो ।

No. 774.—“The affix KWIP SHOULD BE MENTIONED as coming OPTIONALLY AFTER PRONOUNS AND CRUDE NOUNS.” Where the word is a crude noun and not a *pada*, No. 300 applies, and we may have *krishnati* “he acts like Krishna,” *swati* “he acts like himself,” *saswau* “he acted like himself.”

अनुनासिकस्य क्लृप्तलोः कृडिति । ६ । ४ । १५ ।

अनुनादित्वात्स्योपधाया दौर्घः स्यात् द्वौ भ्रूलादौ च कृडिति ।
इदमिवाचरति इदामति । राजेव राजानति । पन्था इव पथीनति ।

No. 775.—A long vowel shall be the substitute for the penult OF what ends with A NASAL, WHEN KWIP (No. 855) FOLLOWS, OR an affix beginning with A JHAL and DISTINGUISHED BY AN INDICATORY K OR Ś. Thus *idámati* "he acts like this one," *rájánati* "he acts like a king," *pathínati* "it serves as a road."

कष्टाय क्लमणे । ३ । १ । १४ ।

चतुर्थ्यन्तात् कष्टशब्दादुत्साहे क्यङ् । कष्टाय क्लमते कष्टायते ।
पार्थ कर्तुमुत्सहति इत्यर्थः ।

No. 776.—The affix *kyan*, IN THE SENSE OF EXERTION, comes after the word *KASHṬA* "pain," with the 4th case-affix. Thus (the case-affix being elided by No. 768, and the final lengthened by No. 518) we have *kashṭáyate* "he is assiduous for trouble," i. e. "he is assiduous in the commission of sin."

शब्द्वेरकलहाद्यकलमेघेभ्यः करणे । ३ । १ । १७ ।

क्यञ् । कर्मभ्यः करोत्यर्थे क्यङ् । शब्दं करोति शब्दायते ।

No. 777.—The affix *kyan*, IN THE SENSE OF MAKING, comes AFTER these words, as the objects of the action—viz. *ŚABDA* "sound," *VAIRA* "heroism," *KALAHĀ* "strife," *ABHRA* "a cloud," *KANVA* "sin," AND *MEGHA* "a cloud." Thus *śabdáyate* "he makes a noise."

तत् करोति तदाचष्ट इति खिच् ।

No. 778.—"In the sense of HE DOES THAT, or HE SAYS THAT," the affix *ñich* may be employed.

प्रातिपदिकाद्वात्त्वर्थे बहुलमिष्टवञ्च । प्रातिपदिकाद्वात्त्वर्थे खिच् स्यात् । इष्टे यथा प्रातिपदिकस्य पुंवद्भावरभावटिलोपधिन्मत्तुल्लोप-
य्यादिलोपप्रस्यस्काद्यादेशमसंज्ञास्तद्वत्त्वावपि स्युः । इत्यम्लोपः ।
षट् करोत्याचष्टे वा षट्यति ।

इति नामधातवः ॥

No. 779.—“The affix *nich* may come AFTER A CRUDE NOUN, WITH THE SENSE OF A VERB, IN AN INDEFINITE VARIETY OF WAYS, AND it shall be LIKE the affix *ISHṬHA* (No. 1306).” In like manner as, when *ishṭhu* is affixed, there is the masculine form (substituted for the feminine), the substitution of *r* (for *r̄*), the elision of the last vowel with what follows it (No. 52), the elision of the affixes *vin* (No. 1281) and *matup* (No. 1268), the elision of what begins with *yan* (as the *r* of the syllable *ra* in the word *dūra* “far”), the substitution of *pra* (for *priyu*) *stha* for (*sthira*) *spha* (for *sphira*) &c. (see VI. 4. 157), and the denomination *bha* (No. 185)—just so let there be also, when *ni* follows. Therefore, with the elision of *ak* (i. e. of the last vowel—No. 52—), we may optionally have *ghaṭayati* “he makes a jar,” or “he calls it a jar.”

So much for the “nominal verba.”

The class of words called “*kanḍi, &c.*” has next to be considered.

। कण्डादयः ।

कण्डादिभ्यो यक् । ३ । १ । २७ ।

भ्यो धातुभ्यो नित्यं यक् स्यात् स्वार्थ । कण्डून् गात्रविघर्षे ।

१ । कण्डूयति । कण्डूयते । इत्यादि ।

इति कण्डादयः ।

No. 780.—Let there be always **YAK** AFTER these roots—viz **KANḌÚ, &c.**—without alteration of the sense.

Thus from the noun *kanḍi* “the itch” comes the verb *kanḍi* (*kanḍin*), meaning “to itch or scratch.” From this we have *kanḍiṅyati* or *kanḍiṅyate*—and so on.

So much for “*kanḍi, &c.*”

It is next to be considered under what circumstances the *ātmanepada* affixes fall to be employed.

। आत्मनेपदम् ।

कर्तरि कर्मव्यतिहारे । १ । ३ । १४ ।

क्रियाविनिमये द्योत्ये कर्तर्यात्मनेपदम् । व्यतिलुनीते । अन्यस्य
योग्यं लघनं करोतीत्यर्थः ।

No. 781.—An *ātmanepada* affix is employed IN DENOTING THE AGENT, WHEN THE INTERCHANGE OF THE ACTION IS to be expressed. Thus *vyatilunūte* "he performs a cutting (of wood &c.) which was the appropriate office of another."

न गतिर्दिसार्थेभ्यः । १ । ३ । १५ ।

व्यतिगच्छन्ति । व्यतिघ्नन्ति ।

No. 782.—An *ātmanepada* affix is NOT employed (notwithstanding No. 781) AFTER WHAT verbs mean "to go" and "to injure." Hence *vyatigachchhanti* "they go against each other," *vyatighnanti* "they fight together."

नेर्विशः । १ । ३ । १७ ।

निविशते ।

No. 783.—An *ātmanepada* affix is employed AFTER the verb *viś* "to enter," coming AFTER NI. Thus *nivīśate* "he enters in."

परिव्यवेभ्यः द्वियः । १ । ३ । १८ ।

परिक्रीणीते । विक्रीणीते । अवक्रीणीते ।

No. 784.—Also AFTER the verb *kri* "to buy or sell," coming AFTER PARI, VI, OR AV. Thus *parikrīṇīte* "he buys," *vikrīṇīte* "he sells," *avakrīṇīte* "he buys."

विपराभ्यां जेः । १ । ३ । १९ ।

विजयते । पराजयते ।

No. 785.—Also AFTER the verb *ji* "to conquer," coming AFTER VI OR PARĀ. Thus *vijayate* "he conquers," *parājayate* "he conquers."

समवप्रविभ्यः स्यः । १ । ३ । २२ ।

संतिष्ठते । अवतिष्ठते । प्रतिष्ठते । वितिष्ठते ।

No. 786.—Also AFTER the verb *sthá* "to stand," coming AFTER *sam*, *ava*, *pra*, OR *vi*. Thus *santishphate* "he stays with," *avutishphate* "he waits patiently," *pratishphate* "he sets forth," *vitishphate* "he stands apart."

अपह्नवे घ्नः । १ । ३ । ४४ ।

शतमपजानीते । अपलपतीत्यर्थः ।

No. 787.—Also AFTER the verb *jáná* "to know" (preceded by *apa*) IN THE SENSE OF DENYING. Thus *śatamapajánite* "he denies (the debt of) a hundred (rupees)."

अकर्मकाच्च । १ । ३ । ४५ ।

सर्पिषो जानीते । सर्पिषोपायेन प्रवर्तत इत्यर्थः ।

No. 788.—AND AFTER (the verb *jáná* "to know") used (in certain senses) as AN INTRANSITIVE. Thus *sarpisho jánite* "he engages (in sacrifice) by means of clarified butter."

समस्तृतीयायुक्तात् । १ । ३ । ५४ ।

रथेन संचरते ।

No. 789.—Also AFTER (the verb *char* "to go") coming after *sam*, and CONNECTED WITH a noun in THE 3RD CASE. Thus *rathenu sancharate* "he rides with (in) a chariot."

दाणश्च सा चेषतुर्थ्ये । १ । ३ । ५५ ।

समो दाणस्तृतीयान्तेन युक्तादुक्तं स्यात् तृतीया चेषतुर्थ्ये ।
दास्या संयच्छते कामी ।

No. 790.—Let the aforesaid (employment of the *átmanepada* affixes) take place AFTER the verb *dá* (*dán*) "to give," coming after *sam*, and connected with a noun in the 3rd case, PROVIDED THIS 3rd case HAVE THE SENSE OF THE 4TH. Thus *dāyá sanycchate kāmí* "the lover gives to the female slave."

पूर्ववत् सनः । १ । ३ । ६२ ।

सनः पूर्वा यो धातुस्तेन तुल्यं सन्नन्तादप्यात्मनेपदं स्यात् ।
यदिधिषते ।

No. 791.—Let an *ātmanepada* affix come also AFTER a verb ending in the affix *san* (No. 752) in like manner AS it would come AFTER THAT verb itself WHICH STANDS BEFORE the affix *san*. Thus (as the verb *edh* “to increase,”—No. 543—takes the *ātmanepada* affixes, so does it when *san* is added—giving) *edidhishats* “he wishes to increase.”

इलन्ताच्च । १ । २ । १० ।

इक्षसमीपाद्बलः परो क्लादिः सन् कित् । निविषिषते ।

No. 792.—AND AFTER WHAT ENDS IN A CONSONANT immediately preceded by an *ik*, the affix *san*, beginning with a *jhal* (i. e. not having the augment *if*), shall be regarded as having an indicatory *k*. Thus *nivivikshats* “he will wish to enter.”

गन्धनावक्षेपखसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनेापयो-
गेषु छत्रः । १ । ३ । ३२ ।

गन्धनं सूचनम् । उत्कुरुते सूचयतीत्यर्थः । अवक्षेपणं भर्त्सनम् ।
श्येनो वार्तिकामुत्कुरुते । भर्त्सयतीत्यर्थः । हरिमुपकुरुते । सेवत
इत्यर्थः । परदारान् प्रकुरुते तेषु सहसा प्रवर्तते । यथो दकस्योप-
स्कुरुते गुणमाधत्ते । क्रयाः प्रकुरुते । क्रययतीत्यर्थः । शतं
प्रकुरुते धर्मायै विनियुक्ते । यषु कित् । कटं करोति । भुषो अनघने ।
षोदनं भुङ्क्ते । अनघने कित् । मर्ही भुनक्ति ।

No. 793.—Let the *ātmanepada* affixes come AFTER the verb *kri* “to make,” when it is used IN THESE SENSES, *VIZ.* “MANIFESTATION,” “SARCASM,” “SERVICE,” “VIOLENCE,” “CHANGE,” “RECITATION,” AND “ACTION TENDING TO EFFECT A DESIRED PURPOSE.”

By “manifestation” is here meant “informing against,”—thus *utkuruts* “he informs against.” By “sarcasm” is meant “reviling,”—thus *syeno vartikāmutkuruts* “the hawk reviles the quail.” So, too, *harimupakuruts* “he worships Hari:”—*paradārdn prakuruts* “he offers violence to another’s wife:”—*edhodakasyopas-
kuruts* “the wood gives a new quality to the water” (or “he pre-

pares the wood and the water for a sacrifice):"—*kathāh prakuruts* "he recites stories:”—*śatah prakuruts* "he distributes a hundred (pieces of money, for the sake of merit)."

Why do we say "in these senses?" Witness *kaṣaṇ karoti* "he makes a mat,"—(in which example an *ātmanepada* affix is not employed.)

According to No. 718, the verb *bhuj* takes the *ātmanepada* affixes, when it does not mean "to protect." Thus *odamaṁ bhukts* "he eats boiled rice." Why do we say "when it does not mean to protect?" Witness *mahān bhunakti* "he protects the earth."

So much for the application of the *ātmanepada* affixes.

The employment of the *parasmaipada* affixes is next to be considered.

इत्यात्मनेपदप्रक्रिया ॥

। परस्मैपदम् ।

अनुपराभ्यां छत्रः । १ । ३ । ७६ ।

कर्तृगे च फले गन्धनादौ च परस्मैपदं स्यात् । अनुकरोति ।

पराकरोति ।

No. 794.—Let the *parasmaipada* affixes come AFTER the verb *KRI* "to make," coming AFTER ANU AND PARÁ, even when the fruit of the action goes to the agent, and when the sense is that of "informing against, &c". (No. 793). Thus *anukaroti* "he imitates," *parákaroti* "he does well."

अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः । १ । ३ । ८० ।

क्षिप प्रेरणे । स्वरितेत् । अभिक्षिपति ।

No. 795.—And AFTER the verb *KSHIP*, coming AFTER ABHI, PRATI, AND ATL. The verb *kship* means "to throw." The indicatory vowel of this root is circumflexly accented (No. 411—so that, but for this rule, we should have had both *padas* in the case of) *abhikshipati* "he throws on."

प्रावहः । १ । ३ । ८१ ।

प्रवहति ।

No. 796.—And AFTER the verb VAHA "to bear," coming AFTER PRA. Thus *pravahati* "it (the river) flows."

परिर्मृषः । १ । ३ । ८२ ।

परिमृषति ।

No. 797.—And AFTER the verb MRISH "to bear," coming AFTER PARL. Thus *parimrīshati* "he endures" or "he forgives."

व्याङ्परिभ्यो रमः । १ । ३ । ८३ ।

रमु क्रीडायाम् । विरमति ।

No. 798.—And AFTER the verb RAM, coming AFTER VI, ĀN, AND PARL. The verb *ram* (*ramu*) means "to sport." Thus *viramati* "he takes rest."

उपाच्च । १ । ३ । ८४ ।

यच्चदत्तमुपरमति । उपरमयतीत्यर्थः । अन्तर्भावितव्यर्थोऽयम् ।

इति पदव्यवस्था ॥

No. 799.—AND AFTER UPA (the verb *ram* takes the *paras-śaipada* affixes). Thus *yajñadattamuparamati* "he causes Yajñadatta to refrain." This is an instance of a verb involving in it the force of the affix णि (No. 747).

So much for the allotment of the *padas*.

The Impersonal and Passive forms have next to be considered.

। भावकर्मप्रक्रिया ।

भावकर्मणोः । १ । ३ । १३ ।

सस्यात्मनेपदम् ।

No. 800.—Let an *ātmanepada* affix be the substitute of the affix *l* (No. 405), WHEN IT DENOTES THE ACTION of the verb OR THE OBJECT of the verb.

सार्वधातुके यन् । ३ । १ । ६७ ।

भावकर्मवाचिनि धातोर्यक् सार्वधातुके । भावः क्रिया सा च भावार्थकलकारेणानुद्यते । युष्मदस्मद्वां सामानाधिकरण्याभावात् प्रथमः पुरुषः । तिङ्वाच्यक्रियाया अद्रव्यरूपत्वेन द्वित्वाद्यप्रतीतेर्न द्विवचनादि किंत्वेकवचनमेवोत्सर्गतः । त्वया मयान्येष्व भूयते । बभूवे ।

No. 801.—Let the affix YAK come after a root, WHEN A SÁRVA-DHÁTUKA affix FOLLOWS, denoting the action or the object. The "action" is the force of the verb itself; and this is again marked by the affix *l* (No. 405) when it has the sense of the action—(i. e. when the verb is used impersonally). In this case there is (substituted for the *l*) an affix of the "lowest person," because the verb is not in agreement with either the pronoun "I" or "Thou".—Inasmuch as the action denoted by the tense-affix is not of the nature of a substance (to which the notions of duality or plurality might attach), since there is here no notion of duality &c., neither an affix of the dual nor of the plural is to be employed, but hence necessarily only one of the singular.

Thus *twayá mayá anyaiścha bhúyate* "it is become by thee, by me, and by others"—(i. e. "Thou becomest," "I become," and "others become,")—and, again, *bubhúve* (No. 432) "it was become."

स्यसिचस्तीयुद्तासिषु भावकर्मयोरुपदेशेऽञ्जनग्रह-
दृशां वा चिष्वादिट् च । ६ । ४ । ६२ ।

उपदेशे योऽच तदन्तानां हनादीनां च चिणीवाङ्कार्येषां स्यात् स्यादिषु भावकर्मयोगर्म्यमानयोः स्यादीनामिडागमश्च । चिखद्वाव-
पत्तेऽयमिट् । चिखद्वावाट्टुः । भाविता । भविता । भाविष्यते ।
भविष्यते । भूयताम् । अभूयत । भाविषीष्टु । भविषीष्टु ।

No. 802.—WHEN SYA (No. 435), SICH (No. 472), SÍYUT (No. 555), OR TÁSI (No. 435) FOLLOWS, IF THE ACTION OR THE OBJECT IS TO BE UNDERSTOOD by the affix (i. e. if the verb is impersonal or passive), then, on the inflective base OF verbs which IN their

ORIGINAL ENUNCIATION end in A VOWEL and on that OF the verbs *han*, &c.—viz. HAN “to kill,” GRAH “to take,” AND DRĪŚ “to see,”—THERE SHALL BE OPTIONALLY THE LIKE EFFECT AS IF the affix CHIN HAD FOLLOWED, AND IT shall be the augment of these affixes *syā*, &c. The augment *if*, here mentioned, is to be applied on the alternative that the case is treated as if the affix *chin* had followed—(not on the other alternative allowed by the rule). The substitution of *vridhī* follows from the case's being treated as if *chin* (with an indicatory *n*—see No. 202—) had been attached. Thus we have *bhāvītā* or *bhavītā* “it will be become by some one,” *bhāvishyate* or *bhavishyate* “it will be become,” *bhīyātām* “let it be become,” *abhīyata* “it was become,” *bhāvishishā* or *bhavishishā* “may it be become.”

चिञ् भावकर्मणोः । ३ । १ । ६६ ।

ज्ञेशिञ् स्याद्भावकर्मवाचिनि ते परे । अभावि । अभाविष्यत् ।
 अभाविष्यत् । अकर्मकोऽप्युपसर्गवशात् सकर्मकः । अनुभूयते आन-
 न्दश्चेत्येव त्वया मया च । अनुभूयेते । अनुभूयन्ते । त्वमनुभूयसे ।
 अहमनुभूये । अन्वभावि । अन्वभाविषाताम् । अन्वभविषाताम् ।
 दिलोपः । भाष्यते । भाष्यांचक्रे । भाष्यांबभूवे । भाषयामासे ।
 चिखदिट् । भाविता । आभीयत्वेनाचिद्धत्वायिलोपः । भावयिता ।
 भाषयिषीष्टु । अभावि । अभाविषाताम् । अभाषयिषाताम् । बुभूष्यते ।
 बुभूषांचक्रे । बुभूषिता । बुभूषिय्यते । बोभूष्यते । बोभूषिय्यते ।
 अकृत्यार्थधातुकयोर्दीर्घः । स्तूयते विष्णुः । स्ताविता । स्तोता ।
 स्ताविष्यते । स्तोष्यते । अस्तावि । अस्ताविषाताम् । अस्तोषाताम् ।
 अ गतौ । गुणोऽतीति गुणः । अयते । स्मृ स्मरणे । स्मर्यते । सस्मरे ।
 उपदेशयद्द्वयाच्चिखदिट् । आरिता । अर्ता । स्मारिता । स्मर्ता ।
 अनिदितामिति नलोपः । अस्यते । इदितस्तु । मन्यते ।
 संसारणम् । इच्यते ।

No. 803.—Let CHIN be the substitute of *chī* (No. 471), WHEN *is* (No. 407) follows, DENOTING THE ACTION OR THE OBJECT. Thus

abhāvi "it was become by some one," *abhāvishyata* (No. 802) or *abhavishyata* "it would be become."

Even a neuter verb (—a verb "without an object,"—) may, through the force of a preposition in combination with it, become active (—or "with an object.") For example—*anubhūyate śnan-dāśchaitreṇa twayā mayācha* "pleasure is experienced by Chaitra, by thee, and by me:"—and then again *anubhūyete* "the two are perceived," *anubhūyante* "they are perceived," *tvaumanubhūyase* "thou art perceived," *ahamanubhūyē* "I am perceived," *anvabhāvi* "it was perceived," *anvabhāvishātām* or *anvabhavi-shātām* "the two were perceived." The affix *ṇi* (No. 747) being elided by No. 563, we have *bhāvryate* "it is caused to be," *bhāvayānchakre* or *bhāvayānbabhūve* or *bhāvayāmāse* "it was caused to be." When (according to No. 802) the case is regarded as if the affix *chiṇ* had followed, then the augment *if* is applied—giving *bhāvītā* "it will be caused to be,"—the elision of *ṇi* (No. 563) still taking place, inasmuch as No. 802, in accordance with No. 599, is regarded by No. 563 as not having taken effect. On the other alternative allowed by No. 802, *bhāvayītā* "it will be caused to be," *bhāvayishīshṭa* "may it be caused to be," *abhāvi* "it was caused to be," *abhāvishātām* or *abhāvayishātām* "the two were caused to be," *bubhūshyate* "it is wished to be," *bubhūshānchakre* "it was wished to be," *bubhūshītā* "it will be wished to be," *bubhūshishyate* "it will be wished to be," *bobhūyate* "it is repeatedly been," *bobhūyishyate* "it will be repeatedly been."

The vowel of the root (*shṭu* "to praise") being lengthened by No. 518, we have *stūryate viśṇuh* "Viśṇu is praised:"—*stāvītā* (No. 802) or *stotā* "he will be praised," *stāvishyate* or *stoshyate* "he will be praised," *astāvi* "he was praised," *astāvishātām* or *astoshātām* "the two were praised."

The verb *ṛi* "to go," substituting *guṇa* by No. 533, makes *aryate* "it is gone."

The verb *smṛi* "to remember" makes *smaryate* "it is remembered," *sasmare* "it was remembered."

These two verbs may be treated as if *chiṇ* followed, and may

take the augment *if*, because, in No. 802, the expression "in the original enunciation" is included, (and hence the fact that they end in a consonant at the time when the augment *if* presents itself, does not prevent their taking it). Thus *drīdā* or *arīdā* "it will be gone," *smārīdā* or *smarīdā* "it will be remembered."

By No. 363, the nasal of the verb *śraṅsi* "to fall," (which has not an indicative *ṣ*) being elided, we have *śraṅsyate* "it is fallen :"—but of a verb which, like *nad* (*nadi*) "to be happy," has an indicative *ṣ*, the nasal is not elided, and we have *nandyate* "it is been happy (by so and so)—i. e. so and so is happy."

In the case of the verb *yaj* "to worship," the substitution of a vowel for the semi-vowel having taken place in accordance with No. 584, (the *yak* having an indicative *k*) we have *ijyate* "it is worshipped (by so and so)—i. e. so and so worships."

तनेतेर्यदि । ६ । ४ । ४४ ।

आदन्तादेशो वा । तायते । तन्यते ।

No. 804.—WHEN the affix YAK (No. 801) comes AFTER the verb TAN "to extend," then long *d* is optionally the substitute for the final. Thus *tāyate* or *tunyatē* "it is extended."

तपोऽनुतापे च । ३ । १ । ६५ ।

तपश्चेच्छिष्यं न स्यात् कर्मकर्तार्यनुतापे च । चन्वत्प्र पापेन ।
धुमास्येतीत्वम् । दीयते । धीयते । ददे ।

No. 805.—Let not *chin* be the substitute of *chli* AFTER the verb TAP "to suffer," when the sense is reflective, AND WHEN THE SENSE IS THAT OF EXPERIENCING REMORSE. Thus *anvatapta pāpina* "remorse was experienced by the sinner."

In the case of the verbs enumerated in No. 625, there is the substitution of long *ṛ*—so that we have *dīyate* "it is given," *dhīyate* "it is held," *dade* "it was given."

आतो युक् चिष्छतोः । ७ । ३ । ३३ ।

आदन्तानां युगागमश्चिषि ष्विति कृति च । दायिता । दाता ।
दायिषीष्टु । दायीष्टु । अदायि । अदायिषाताम् । भक्ष्यते ।

No. 806.—Let YUK be the augment OF what ends in LONG \bar{A} , WHEN CHIN FOLLOWS, OR when a KRIT affix (No. 329), with an indicatory \bar{n} or n . Thus (it being here optional, according to No. 802, to regard *chin* as following,) we have *dāyitā* or *dātā* "it will be given," *dāyishishṭa* or *dāshishṭa* "may it be given," *addyi* "it was given," *addyishātām* "the two were given."

The verb *bhanj* "to break" makes *bhajyate* (No. 363) "it breaks."

भजेच्च चिणि । ६४ । ३३ ॥

नलोपो वा । अभाञि । अभञ्चि । लभ्यते ।

No. 807.—AND OF the verb BHANJ "to break" the elision of the n (No. 363) is optional, WHEN CHIN FOLLOWS. Thus *abhaji* or *abhāñji* "it broke."

The verb *labh* "to gain" makes *labhyate* "it is gained."

विभाषा चिरसमुचोः । ७ । १ । ६६ ।

लभेन्मुम् । अलम्भि । अलाभि ।

इति भावकर्मप्रक्रिया ।

No. 808.—The verb *labh* "to gain" OPTIONALLY takes the augment *num*, WHEN CHIN AND NAMUL (No. 942) FOLLOW. Thus *alambhi* or *alābhi* "it was gained."

So much on the subject of Impersonals and Passives (—or of the "action" and the "object").

The Reflective verb is next to be considered, where the object becomes the agent.

। कर्मकर्तृप्रक्रिया ।

यदा कर्मैव कर्तृत्वेन विवक्षितं तदा सकर्मकाख्यमप्यकर्मकत्वात् कर्तरि भावे च लकारः ।

No. 809.—When the object itself is wished to be spoken of as the agent, then the affix \bar{l} , even in the case of verbs that have an object (i. e. transitive verbs), stands for the agent or the action (and not for the object).

कर्मवत् कर्मणा तुल्यक्रियः । ३ । १ । ८७ ।

कर्मस्थया क्रियया तुल्यक्रियः कर्ता कर्मवत् स्यात् । कार्यातिदेशो-
प्यम् । तेन यगात्मनेपदचिण्चिण्वदितः स्युः । पच्यते फलम् ।
भिद्यते काष्ठम् । अपाचि । अभेदि । भावे । भिद्यते काष्ठेन ।

इति कर्मकर्तृप्रक्रिया ॥

No. 810.—The (*l* denoting the) agent, when the action affect-
ing the agent is SIMILAR TO THE ACTION WHICH AFFECTS THE OB-
JECT, is treated AS if it were (an *l*) denoting THE OBJECT.

This direction implies the substitution (for the operations inci-
dent to a tense-affix, or *l*, denoting an agent) of all the operations,
(which fall to be performed when the tense-affix, or *l*, denotes the
object). Hence there shall be the affixing of *yak* (No. 801), the
employment of the *ātmanepada* terminations (No. 800), the sub-
stitution of *chin* for *chli* (No. 803), and the treatment of the word
as directed in No. 802. Thus *pachyate phalam* "the fruit ripens
of itself," *bhidyate kashtham* "the wood splits of itself," *apāchi*
(No. 803) "it ripened of itself," *abhedī* "it split of itself." As an
example where the tense-affix denotes the action (i. e. where the
verb is impersonal), take *bhidyate kashthena* "it is split (of itself)
by the wood—i. e. the wood splits."

So much on the subject of Reflective verbs.

Some meanings of the Tenses, not previously specified, have
next to be considered.

। लकारार्थः ।

अभिज्ञावचने लृट् । ३ । २ । ११२ ।

स्मृतिबोधिन्पुपपदे भूतानद्यातने धातोर्लृट् । लङोऽपवादः । षस
निवासे । स्मरसि कृष्ण गोकुले वत्स्यामः । एवं बुध्यसे चेतयसे
इत्यादिप्रयोगेऽपि ।

No. 811.—WHEN a word IMPLYING "RECOLLECTION" is in
connection with it, a verb takes the affix *LRIT* (No. 440) with a
past signification. This sets aside *lak* (No. 456). The verb was

to dwell" is thus employed in the following example :—*smarasi rishṇa gokule vatsyāmah* "rememberest thou, Kṛishṇa, we were dwelling (literally—we will dwell—) at Gokula?" The construction is the same when we employ *bulhyase* "dost thou know?"—*chatayas* "dost thou reflect?"—and the like.

न यदि । ३ । २ । ११३ ।

यद्योगे उक्तं न । अभिजानासि यद्वने अभुञ्जमहि ।

No. 812.—The aforesaid (No. 811) shall NOT apply IN CONNECTION with the particle YAT. Thus *abhijānsi yad vane abhujjmaḥi* "thou knowest how we did eat in the forest."

खट् स्मे । ३ । २ । ११८ ।

लिटोऽपवादः । यजति स्म युधिष्ठिरः ।

No. 813.—WHEN the particle SMA FOLLOWS let LAT (No. 406) be employed. This debars *lit* (No. 423). Thus *yajati sma yudhishtiraḥ* "Yudhishtira sacrificed."

वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवदा । ३ । ३ । १३१ ।

वर्तमाने ये प्रत्यया उक्तास्ते वर्तमानसामीप्ये भूते भविष्यति च ण स्युः । कदागतोऽसि । अयमागच्छामि । आगमं वा । कदा गमिष्यसि । एष गच्छामि । गमिष्यामि वा ।

No. 814.—The affixes which are employed when the sense is that of PRESENT time may be OPTIONALLY IN LIKE MANNER employed, WHEN the sense is that of past or future time NOT REMOTE FROM THE PRESENT. Thus, to the question "when didst thou come?"—it may be replied either *ayam āgachchāmi* "I come now"—or *āgamam* "I have come now"—and, to the question "when wilt thou go?"—either *esha guchchāmi* or *gamishyāmi* "I go, or I shall go, now."

हेतुहेतुमतेर्लिङ् । ३ । ३ । १५६ ।

वा स्यात् । कृष्यं नमेष्टेत् सुखं यायात् । कृष्यं नंस्यति चेत् सुखं नस्यति । भविष्यत्येवेष्टते । नेह । इन्तीति पलायते । विधिनिन्दयेति लिङ् । विधिः प्रेरणम् । भृत्यादेर्निकृष्टस्य प्रवर्तनम् ।

यजेत । निमन्त्रयं नियोगकरणम् । चावश्यके श्राद्धभोजनादौ दोहि-
 चादेः प्रवर्तनम् । इह भुञ्जीत । आमन्त्रयं कामचारानुज्ञा ।
 इडासीत् । अधीष्टः सत्कारपूर्वको व्यापारः । पुत्रमध्यापयेद् भवान् ।
 संप्रश्नः संप्रधारणम् । किं मे वेदमधीयीष्य इत तर्कम् । प्रार्थनं
 याज्ञा । मे मोक्षं लभेय । एवं लोट् ।

इति लकाराद्यप्रक्रिया ।

इति तिङन्तप्रक्रिया समाप्ता ॥

No. 815.—WHEN CONDITION AND CONSEQUENT are spoken of, *liñ* (No. 459) may optionally be the affix. Thus "if he were to reverence (*namet*) Kṛishna, he would attain to (*yáyāt*) felicity." This does not apply to the following:—"he strikes—therefore the other flees"—for it is meant that this shall apply only to what is futura. As stated in No. 459, *liñ* implies "commanding, directing, &c." "Commanding" means "ordering"—one's stimulating to action some low person, such as a dependent—by saying, for example, *yajata* "let him worship." "Directing" means enjoining a duty—the moving of a daughter's son, or the like, in regard to such a matter as the eating of the food prepared at an exequial rite—by saying, for example, *iha bhunjīta* "let him eat in this place." "Inviting" implies an acquiescence in one's following his inclination—as when it is said (to some one inclined to sit down somewhere) *iha deśta* "let your honour sit down here." "Expression of wish" here implies a respectful procedure—(as when one says respectfully to a teacher) *putrum udhyāpayed bhavān* "let your honour teach the boy." "Enquiring" here refers to the determining on the propriety or impropriety of anything—as *kiñ bho ! vedam udhīsyīsy uta tarkum* "how, then, I pray you—shall I peruse the Veda? or shall I study logic?" "Asking for" means begging—as *bho bhōjanān labheya* "O may I obtain (i. e. give me) food." In like manner is *loṣ* (No. 441) employed.

So much on the subject of the meanings of the tenses.

This is the discussion of "what ends with a tense-affix" concluded.

। छदन्ताः ।

OF WORDS ENDING IN THE AFFIXES CALLED
KRIT.

धातोः । ३ । १ । ६१ ।

आतृतीयान्तं ये प्रत्ययास्ते धातोः परे स्युः । कृदतिङिति कृत्यसंज्ञा ।

No. 816.—As far as the end of the 3rd Lecture [reckoning from the present aphorism], the affixes treated of are to be [understood as coming] AFTER some VERBAL ROOT. According to No. 329, the name of these affixes is *krit*.

वासरूपोऽस्त्रियाम् । ३ । १ । ६४ ।

अस्मिन् धात्वधिकारेऽसरूपोऽपवादप्रत्यय उत्सर्गस्य बाधको वा स्यात् स्त्र्यधिकारोक्तं विना ।

No. 817.—In this division of the grammar, where “after some verbal root” [see No. 816] is understood in every case, let an affix which is [calculated] to debar a general one, NOT BEING OF THE SAME FORM, OPTIONALLY debar it—BUT NOT IN those cases which fall under the influence of No. 918 [for, in those cases, the supersession is compulsory].

इत्याः । ३ । १ । ६५ ।

बहुलतृचावित्यतः प्राक् कृत्यसंज्ञाः स्युः ।

No. 818.—Let the affixes treated of as far as the aphorism at No. 835 [reckoning from the present one] be called *KRITYA*.

कर्तरि छत् । ३ । ४ । ६७ ।

इति प्राप्ते ।

No. 819.—A *KRIT* affix HAS THE SENSE OF AN AGENT. This rule having presented itself [the following one modifies it].

तयोरेव छत्यन्तखर्त्याः । ३ । ४ । ७० ।

यते भावकर्मणोरेव स्युः ।

No. 820.—The affixes called *KRITYA* (No. 818), and the affix *KTA* (No. 866), AND THOSE THAT HAVE THE SENSE OF KEAL (No. 933), may HAVE ONLY THOSE TWO senses, viz.—act and object.

तव्यत्तव्यानीयरः । ३ । १ । ६६ ।

घातोरेते स्युः । श्चितव्यम् श्चनीयं त्वया । भावे चोत्सर्गिण-
मेवचचनं क्रीयत्वं च । चेतव्यश्चयनीयो वा धर्मस्त्वया ।

No. 821.—Let these—viz. TAVYAT, TAVYA, AND ANÍYAR, come after some verbal root. Thus *edhitavyam* (Nos. 436 and 439) or *edhaníyāś twayá* “thou must increase.” Here the sense being that of the action itself [which is but one, and neither male nor female], there is, from the nature of the case, a singular affix, and the neuter gender is employed. [The case is otherwise with the example following—viz.] *chetavyah* or *chayantyo dharmas-twayá* “thou must gather merit.”

केलिमर उपसंख्यानम् । पचेलिमा भाषाः । पक्तव्या इत्यर्थः ।
मिदेलिमाः सरलाः । मेतव्याः । कमेखि प्रत्ययः ।

No. 822.—“The affix KELIMAR SHOULD BE ENUMERATED in ADDITION [to those enumerated in No. 821]. Thus *pachelimá másháh*—that is to say, “kidney beans are to be cooked”:—*bhidelimáh saraláh* “pines are to be split.” This affix denotes the *object* [alone—and cannot be employed, like those enumerated in No. 821, to denote also the *action*].

कृत्यस्युटो बहुलम् । ३ । ३ । ११३ ।

कृषित् प्रवृत्तिः कृषिदप्रवृत्तिः

कृषिद्विभाषा कृषिदन्यदेव ।

विधेर्विधानं बहुधा समीक्ष्य

चातुर्विधं बाहुल्यं घदन्ति । १ ।

स्वात्पन्नेनेति स्वानीयं दूर्यम् । दीयतेऽस्मे दानीयो विप्रः ।

No. 823.—The affixes called KRITYA (No. 818) AND the affix LYUṬ are DIVERSELY applicable. [That is to say] sometimes they are applied [where there was no express rule for their application] sometimes they are not applied [in spite of an express rule for their application]; sometimes they are optionally employed or not; and sometimes there is some other result [licence permitted by the rule]

[According to the following verse from the grammar called the *Sārasvata*], "Seeing that the application of certain rules is various, they specify four kinds of varieties," [viz. the four above-mentioned.—among which the last of the four includes all the cases not included in the other three]. For example—*snāntīyāi chūrṇam* "powder for bathing," *dāntīyo viprah* "a Brāhman to whom a donation is to be made." [In the first of these examples the "powder" is the "instrument" (expressible by the 3rd case); and in the second the Brāhman is the "recipient" (expressible by the 4th case);—so that in both cases the affix is applied without any express rule—the express rule for its application (No. 821) having reference only to "act" and "object" (No. 820)].

घञो यत् । ३ । १ । ८७ ।

वेयम् ।

No. 824.—The affix YAT comes AFTER [a root that ends in] A VOWEL. Thus *cheya* "what is to be gathered."

ईद्यति । ६ । ४ । ६५ ।

यति परे आत् ईत् स्यात् । देयम् । स्नेयम् ।

No. 825.—Let LONG *i* be the substitute of long *a*, WHEN the affix YAT (No. 824) FOLLOWS. Thus (*gunu* being substituted by No. 420) we have *deya* "what is to be given," *sneya* "to be exhausted."

पोरदुपधात् । ३ । १ । ८८ ।

पवर्गान्ताद्दुपधाद्यत् । श्यतोऽपवादः । शप्यम् । लभ्यम् ।

No. 826.—Let the affix *yat* come AFTER a root which ends in A PALATAL PRECEDED BY SHORT A. This debars the affix *nyat* (No. 831), so that we have *śapya* "to be sworn," *labhya* "to be acquired."

एतिस्तुशास्वृद्धञुषः क्यप् । ३ । १ । १०६ ।

शभ्यः क्यप् ।

No. 827.—The affix KYAP may come AFTER these roots—viz. I "to go," SHTU "to praise," ŚĀS "to govern," VṚI "to choose," DṚI "to respect," and JUSH "to please."

इस्वस्य पिति द्यति तुक् । ६ । १ । ७१ ।

इत्यः । स्तुत्यः । शासु अनुशिष्टो ।

No. 828.—Let TUK be the augment OF A SHORT vowel, WHEN A KRIT affix, WITH AN INDICATORY P, FOLLOWS. Thus *itya* "to be gone"—[from the root I "to go"], *stutya* "to be praised."

The verb *śās* means "to govern."

शास इदृच्छोः । ६ । ४ । ३४ ।

शास उपधाया इत् स्यादृच्छि इलादो कृदिति च । शिष्यः ।

वृत्त्यः । आदृत्यः । जुष्यः ।

No. 829.—Let SHORT I be the substitute OF the penult of the root ŚĀS "to instruct," WHEN the affix AŚ (No. 634) FOLLOWS, OR what affix begins with A CONSONANT and has an indicatory *k* or *ś*. Thus [from the roots mentioned in No. 827] we may have *śiśhya* "to be instructed," *vrītya* "to be chosen," *ādṛitya* "to be honoured," *juṣhya* "to be served."

मृजेर्विभाषा । ३ । १ । ११३ ।

मृजेः क्यप् । मृज्यः ।

No. 830.—Let the affix *kyap* OPTIONALLY come AFTER the root MRJ "to cleanse." Thus *mrijya* "to be cleansed."

करदृष्टोऽर्थत् । ३ । १ । १२४ ।

करदृष्टोऽन्ताद्दुसन्ताच्च क्यत् । कायेम् । हायेम् । चायेम् ।

No. 831.—Let the affix NYAT come AFTER what ends in *ṛi* or *ṛ* or in A CONSONANT. Thus *kārya* "to be made," *hārya* "to be taken," *dhārya* "to be held."

चयोः दु शिष्यतोः । ७ । ३ । ५२ ।

चयोः दुत्वं स्यादृदिति द्यति च ।

No. 832.—Let there be the substitution of A GUTTURAL in the room OF CH AND of J, WHEN an affix with an indicatory GH follows, AND WHEN the affix NYAT (No. 831) FOLLOWS.

चयेर्दृष्टिः । ७ । २ । ११४ ।

मृजेरिको वृद्धिः सार्वधातुकार्धधातुकयोः । मार्यः ।

No. 833.—Let *VRIDDHI* be the substitute of the *ik* (No. 1) of *MRJ* "to cleanse," when a *sarvadhātuka* or an *ardhadhātuka* affix follows:—(No. 420). Thus (on the option allowed by No. 830) *mārgya* (No. 832) "to be cleansed."

भोज्यं भक्ष्ये । ७ । ३ । ६६ ।

भोग्यमन्यत् ।

इति कृत्यप्रक्रिया ॥

No. 834.—The verb *bhuj* makes *BHOJYA*, WHEN THE SENSE IS "TO BE EATEN," but *BHOGYA* otherwise—[as when the sense is "to be enjoyed"].

So much for the management of the *prakriya* affixes.

खुल्वृचौ । ३ । १ । १३३ ।

धातोरेतो स्तः । कर्तरि कृदिति कर्ष्ये ।

No. 835.—These two affixes, *ṆWUL* AND *TRICH*, are placed after verbal roots. According to No. 819, they have the sense of of an "agent."

युवोरनाकौ । ७ । १ । १ ।

यु वु एतयोरनाकौ स्तः । कारकः । कर्ता ।

No. 836.—In the room of *YU* AND *VU*, there are *ANA* AND *AKA*. Thus (*ṇwul* having been added to the root *kṛi* "to make," by No. 835; and the *ṇ* and *l* having been elided by Nos. 148, 5, and 7; and *vriddhi* being substituted according to Nos. 163 and 202, we have) *kāraka*, and (with *trich*—No. 835—) *kartṛi* "a maker."

मन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यच् । ३ । १ । १३४ ।

नन्द्यादेत्युर्गद्भादेर्णिनिः पचादेरच् । मन्दयतीति मन्दनः । जनार्दनः । लवणः । याही । स्यायी । मन्त्री । पचादिराकृतिगणोऽयम् ।

No. 837.—AFTER the verbs *NAD* (*nadi*) "to be happy" &c, there is the affix *LYU*; AFTER the verbs *GRAH* "to take" &c, there is *ṆINI*; AND AFTER the verbs *PACH* "to cook" &c, there is *ACH*.

Thus *nand* + *lyu* [Nos. 497, 155, and 836,] *nandana* "one who delights," *janārdana* [from *jana* "mankind" and *ardana* derived in like manner from *ard* "to pain"] "Vishṇu—the subduer of mankind," *lavana* "salt" [from *lū* "to cut"—where the substitution of a cerebral ण is an irregularity]. Then again *grah* + *ṇini* (No. 36) = *grāhin* "who takes," *sthāyin* (No. 806) "who stays," and *mantrin* "who advises." The class of verbs "*paś* &c." is one not defined by rule—[compare No. 53].

इगुपधघामोक्त्रिः कः । ३ । १ । १३५ ।

सभ्यः कः । बुधः । कृयः । चः । प्रियः । क्त्रिः ।

No. 838.—There is the affix KA AFTER THOSE verbs WHICH HAVE AN IK AS their PENULT, AND after JñÁ "to know," PRĪ "to please," AND KRĪ "to throw." Thus *budha* (No. 155) "who knows," *kṛīka* "who is thin," *jñā* (No. 524) "who knows," *priyaka* "what pleases," *kṛīka* (No. 706) "who throws."

घातघोपसर्गे । ३ । १ । १३६ ।

प्रघः । सुस्लः ।

No. 839.—AND [*ka*—No. 838—shall come—] AFTER a verb ending in LONG Á, WHEN THERE IS AN UPASARGA (No. 47). Thus *prajñā* "very wise," *suḡla* "very weary"—[á having been substituted for the ai of *glai* by No. 528].

गेहे कः । ३ । १ । १४४ ।

गेहे कर्त्तरि गहेः कः स्यात् । गृहम् ।

No. 840.—Let the affix KA come after the verb *grāh* "to take," WHEN the agent so expressed denotes A HOUSE. Thus *grāhaka* (No. 675) "a house."

कर्मण्यण् । ३ । २ । १ ।

कर्मण्युपपदे धातोरण् । कुम्भं करोति कुम्भकारः ।

No. 841.—The affix AN comes after a verbal root, WHEN THE OBJECT is in composition with it. Thus *kumbhā-kāra* "one who makes pots"—i. e. "a potter."

आतोऽनुपसर्गे कः । ३ । २ । ३ ।

अणोऽपवादः । गोदः । धनदः । कम्बलदः । अनुपसर्गे किम् ।
गोसंप्रदायः ।

No. 842.—The affix KA comes AFTER a verb that ends in LONG Á, WHEN there is NO UPASARGA (No. 47). This debars the अण (No. 841)—and we have *goda* “who gives a cow,” *dhanada* “who gives wealth,” and *kambalada* “who gives a blanket.” Why “when there is no *upasarga*?” Witness *gosanpradāya* (No. 806) “who ceremoniously gives a cow.”

मूलविभुजादिभ्यः कः । मूलानि विभुवति मूलविभुषो रचः ।
आकृतिगणोऽयम् । महोद्यः । कुद्यः ।

No. 843.—The affix KA comes AFTER MÚLAVIBHUJ &c. Thus *mūlavibhuja* “a car (which cuts the roots—a *g.*, of the grass, &c. in its course).” This is a class of words [not enumerated under any rule, but] to be recognised by the form [see No. 53]. Thus *mahōdhra* or *kudhra* “a mountain”—“what holds the earth”—(from *dhri* “to hold”).

चरेष्टः । ३ । २ । १६ ।

अधिकरणे उपपदे । कुरुचरः ।

No. 844.—OF the verb CHAR “to go,” the affix is ṬA, when a word in composition with it is in the locative case. Thus *kuru-chara* “who goes among the Kurus.”

भिक्षासेनादायेषु च । ३ । २ । १७ ।

भिक्षाचरः । सेनाचरः । आदायेति ल्यबन्तम् । आदायचरः ।

No. 845.—AND WHEN the word in composition with it is BHIKSHÁ “alms,” SENÁ “an army,” AND ÁDÁYA “having taken,” (then ṭa is the affix after *char* “to go”). Thus *bhikshāchāra* “a beggar”—“who goes for alms,”—*senāchāra* “one who goes with the army.” The word *ādāya* ends in *lyap* (No. 941):—from it we may have *ādāyachāra* “who goes after having taken.”

ह्यो हेतुताश्चीत्यानुलोमेषु । ३ । २ । २० ।

यस्य द्योत्येषु करोतेष्टः ।

No. 846.—The affix *sa* comes after the verb KRI “to make,” WHEN these senses are to be indicated—viz. CAUSE, HABIT, AND GOING WITH THE GRAIN.

अतः कृत्स्नमिदं सकृन्मपाचकृशाकर्णोश्चनव्ययस्य । ८ ।
३ । ४६ ।

अदुत्तरस्यानव्ययस्य विसर्गस्य समासे नित्यं सादेशः करोत्यादिषु परेषु । यद्यस्करी विद्या । आदुत्तरः । वचनकरः ।

No. 847.—In a compound (No. 961), let *s* always be the substitute of *visarga* coming AFTER A, and NOT being part OF AN INDECLINABLE word (No. 399), WHEN KRI “to make” FOLLOWS, OR KAMI “to desire,” OR KAṂSA “a goblet,” OR KUMBHA “a jar,” OR PĀTRA “a vessel,” OR KUŚĀ “a counter (in the shape of a piece of stick, used at sacrifices to keep count of the prayers),” OR KARṆĪ “the ear.” Thus (as examples of the three cases under No. 846) *yataśkarī vidyā* “honourable science,” *brāddhakara* “who performs obsequies,” *vachanakara* “who does what he is bid.”

शब्धेः लुश । ३ । २ । २८ ।

अन्तादेवेः खश् ।

No. 848.—The affix KHAŚ comes AFTER the verb LJ “to tremble,” when it ends in *ni* (No. 747).

अर्द्धिषदयन्तस्य मुम् । ६ । ३ । ६७ ।

अक्षणे द्विषतोऽयन्तस्य च मुमागमः खिदन्ते परे न त्वव्ययस्य । शित्वाच्छवादिः । अनमेजयतीति अनमेजयः ।

No. 849.—When that which ends with an affix having an indicative *ka* follows, let MUM be the augment OF the words ARUŚ “a vital part,” DWISHAT “an enemy,” AND WHAT ENDS WITH A VOWEL, provided it be not an indeclinable. Since the affix *khāś* (No. 848) has an indicative *ś* (No. 418), the affixes *śap* (No. 419) &c. are here applicable. *Janamejaya* “who awes mankind”—[the name of a prince].

प्रियवदो वदः सप् । ३ । २ । ३८ ।

प्रियंवदः । वधंवदः ।

No. 850.—The affix **KHACH** comes AFTER the verb **VAD** "to speak," WHEN **PRIYA** OR **VASĀ** is the word in composition with it. Thus *priyavada* (No. 849) "who speaks kindly," *vadavada* "who professes submission."

घात्ममाने खश् च । ३ । २ । ८३ ।

स्वकर्मके मनने वर्तमानान्मन्यतेः सुपि खश् स्यात् । चाखिनिः ।

परिद्धतमात्मानं मन्यते परिद्धतमन्यः । परिद्धतमानी ।

No. 851.—AND let **KHAŚ** come after the verb *man* "to think," when the word in composition with it is a word with a case-affix, and WHEN it is EMPLOYED TO SIGNIFY THOUGHT WHEREOF THE OBJECT is SELF. By the "and" it is meant that the affix *नि* (No. 856) may be employed in the same sense. Thus *paṇḍitakhmāṅya* or *paṇḍitakhmāni* "who thinks himself learned."

अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते । ३ । २ । ७५ ।

मनिन् दानिष् घनिष् विच् एते प्रत्यया धातोः स्युः ।

No. 852.—These affixes—viz. *manin*, *kvanip*, *vanip*, and *vich* ARE SEEN AFTER OTHER verbs ALSO [besides those ending in a.;—see Pāṇini III 2. 74].

नेरुशि द्यति । ७ । २ । ८ ।

वशादेः कृत इण् । शृ ङिंसायाम् । सुशर्मो । प्रातरित्वा ।

No. 853.—The augment **IT** (No. 433) is NOT that of a *krit* affix, WHEN IT BEGINS WITH A **VASĀ**. The verb *śri* means "to injure." [Adding to this the affix *manin*—No. 852—we have] *śarman* "who destroys well" [e. g. destroys sin or ignorance]. [From the verb *i* "to go," by adding *kvanip*, we have] *prātaritvan* (No. 828) "who goes early."

विद्युनोरननासिक्स्यात् । ६ । ४ । ४१ ।

अनुनासिक्स्यात् स्यात् । विषायत् इति विषावा । चोबृ चपन-

यने । चषावा । विच् । ह् रिष् ङिंसायाम् । रोट् । रेट् । सुगब् ।

No. 854.—WHEN the affixes *VIṬ* (III. 2. 67) AND *VAN* (No. 852) FOLLOW, let *LONG Á* be substituted in the room OF A NASAL. Thus (from the verb *jan* “to bring forth,” *vijávan* “who brings forth,” and so, from the verb *on* (*onri*) “to send away,” *avávan* “who removes” (i. e. removes sin &c.). The affix *vich* (No. 852), with the verbs *rush* and *rish* “to injure,” (*guṇa* being substituted by No. 485—and the *v* elided by 330,) gives *rosh* and *resh* “who injures.” In the same way, from *gan* “to reckon,” *sugaṇ* “who reckons well.”

क्षिप च । ३ । २ । ७६ ।

अयमपि दृश्यते । उखासत् । पर्यध्वत् । वाहभट् ।

No. 855.—AND this also—viz. *KWIP*—is seen [after a verb—see No. 816]. Thus [the whole affix disappearing through Nos. 155, 36, and 330,] we have *ukhásrat* (Nos. 363 and 287) “falling from the pot,” *purnadhvat* “falling from the leaves,” *váhabhrut* “falling from a car.”

सुष्ययातौ षिनिस्ताच्छीत्ये । ३ । २ । ७७ ।

अथात्यर्थे सुषि यातोर्षिनिस्ताच्छीत्ये योत्ये । उष्यभोषी ।

No. 856.—WHEN HABIT IS TO BE EXPRESSED, the affix *NINI* comes after a verb, PROVIDED THE WORD WITH A CASE AFFIX in composition with it DOES NOT MEAN A GENUS. Thus *ushyubhojin* “who eats his meal hot.”

मनः । ३ । २ । ८२ ।

सुषि मन्यतेर्षिनिः स्यात् । दर्शनीयमानी ।

No. 857.—Let the affix *nini* come AFTER the verb *MAN* “to think,” when there is a word with a case-affix in composition with it. Thus *darsanīyamānin* “who thinks himself handsome.”

खित्यनव्ययस्य । ६ । ३ । ६६ ।

पूर्वपदस्य ह्रस्वः । कालिमन्या ।

No. 858.—WHEN an AFFIX WITH AN INDICATORY *KH* FOLLOWS, (the short vowel, by VI. 3. 61, is the substitute of the word in composition with the verb) PROVIDED IT IS NOT AN INDECLIN-

ABLE. Thus *kālinmanyā* (No. 849) "who fancies herself the goddess Kālī."

करणे यजः । ३ । २ । ८५ ।

करणे उपपदे भूतार्थयजोर्णिः कर्तरि । सोमेनेष्टवान् सोमयाजी ।
अग्निष्टोमयाजी ।

No. 859.—The affix *nini* in the sense of *agent* comes AFTER the verb YAJ "to sacrifice" with the sense of past time, WHEN the word in composition is IN THE INSTRUMENTAL CASE. Thus *soma-yājīn* "who has sacrificed with the Soma juice," *agnishṭomayājīn* "who has sacrificed with a five days' series of offerings."

दृष्टेः क्षनिप् । ३ । २ । ८४ ।

कर्मणि भूते । पारं दृष्टवान् । पारदृष्ट्वा ।

No. 860.—The affix KWANIP, in the sense of *object*, comes AFTER the verb DṚŚ "to see," with a past signification. Thus *pāradṛṣṭvān* "who has seen across."

राजनि युधिष्ठजः । ३ । २ । ८५ ।

क्षनिप् । युधिरन्तर्भावितस्यर्थः । रावान् योधितवान् राक्ष्य-
ध्वा । राजकृत्वा ।

No. 861.—The affix *kwunip* comes AFTER the verbs YUDH "to fight," AND KRI "to make," WHEN the word in composition is RĀJAN "a king." Thus *rājayudhvān* (No. 200) "who has caused the king to fight," *rājakṛtvān* (No. 828) "who has made a king."

सहे च । ३ । २ । ८६ ।

सह योधितवान् सहयुध्वा । सहकृत्वा ।

No. 862.—AND WHEN SAHA "with" is the word in composition [No. 861 applies]. Thus *sahayudhvān* "who has made to fight with," *sahakṛtvān* "who has done anything along with (another)."

सप्तम्यां अनेर्ङः । ३ । २ । ८७ ।

No. 863.—WHEN the word is in composition with it is IN THE LOCATIVE CASE, let the affix DA come AFTER JAN “to be produced” —[whence *jan*, by No. 267, will become *ja*].

तत्पुर्ये इति बहुलम् । ६ । ३ । १४ ।

हेरुल्ल । सरसिजम् । सरोजम् ।

No. 864.—WHEN a word with a KRIT affix is the last IN a compound of the kind called TATPURUSHA (No. 982), then the elision of *hi* [the 7th case-affix of the singular—see No. 768—] need not take place—it being treated DIVERSELY [—see No. 823—] Thus *sarasija* (No. 863) or *saroja* (No. 126) “what is produced in the lake,”—(i. e. a lotus).

उपसर्गे च संग्रायाम् । ३ । २ । ६६ ।

प्रजा स्यात् संततो जने ।

No. 865.—AND (No. 863 shall apply) WHEN AN UPASARGA is in composition [with the verb *jan* “to be produced”], and WHEN THE SENSE is simply APPELLATIVE. Thus *prajā* (No. 1341)—of which let the sense be “a son” or “people.” [The term here being simply appellative and not descriptive cannot be explained by giving the signification of its component elements:—so the author says “let the sense be” &c.]

कृतवतू निष्ठा । १ । १ । २६ ।

यतो निष्ठादंशो स्तः ।

No. 866.—These two affixes,—viz. KTA AND KTA VATU are called NISHTHĀ.

निष्ठा । ३ । २ । १०२ ।

भूतार्थवृत्तेर्धातोर्निष्ठा । तच्च तयोरेवेति भावकर्मणोः क्तः कर्तरि कृदिति कर्तरि क्तवतुः । ज्ञातं मया । स्तुतस्त्वया विष्णुः । विष्वं कृतवान् विष्णुः ।

No. 867.—Let NISHTHĀ (No. 866) come after a verbal root employed with the sense of past time. Of the two [affixes called *nishthā*], *kta* is employed, according to No. 820, only in the sense

of the *action* and of the *object*; whilst *ktavatu*, according to No. 819, has the sense of the *agent*. Thus *onátan mayá* "I bathed" (—literally "it was bathed by me"—); *stutas tvoyá Vishnúk* "Vishnu was praised by thee," *visván kṛitaván vishnúk* "Vishnu created all things."

रदाभ्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः । ८ । २ । ४२ ।

रदाभ्यां परस्य निष्ठातस्य नो निष्ठापेक्षया पूर्वस्य धातोर्दस्य च ।
शु हिंसायाम् । शीर्षः । भिन्नः । छिन्नः ।

No. 868.—Let *n* be the substitute OF THE *T* OF A *NISHTHÁ* (No. 866) coming AFTER *R* AND *D*, AND [let *n* be also the substitute] OF THE *D* OF THE ROOT THAT COMES BEFORE the *nishthá*. Thus, from *śrj* "to injure" [which, by Nos. 706 and 651, becomes *śrj*,] we have *śrjña* "injured;" and [from *bhid* and *chhid*] *bhinna* "separated," and *chhinna* "cut."

संयोगादेरातो धातोर्यस्यतः । ८ । २ । ४३ ।

निष्ठातस्य नः स्यात् । द्राघः । स्नानः ।

No. 869.—Let *n* be the substitute of the *t* of a *nishthá* (No. 866) coming AFTER A ROOT IN LONG *Á* and BEGINNING WITH A CONJUNCT CONSONANT CONTAINING A *YAN*. Thus [from *drai* "to sleep," which, by No. 528, becomes *drá*,] we have *drána* "slept;" and [from *glai*] *glána* "sad."

स्वादिभ्यः । ८ । २ । ४४ ।

एकविंशतेर्लूचादिभ्यः प्राग्वत् । लूनः । ज्या धातुः । यहिष्येति
संप्रसारणम् ।

No. 870.—AFTER the twenty-one roots "LÚ &c." (No. 736), let it be as above [i. e. as directed in No. 868]. Thus *lána* "cut." In the case of the root *jyá* "to decay," according to No. 675, there is the substitution of a vowel for the semi-vowel [which, by No. 283, absorbs the final].

इलः । ६ । ४ । २ ।

अङ्गावयवाद्गलः परं यत् संप्रसारणं तदन्तस्य दीर्घः । जीनः ।

No. 871.—Let the long vowel be the substitute for what ends with a vowel-substitute (No. 281) coming AFTER A CONSONANT which is part of the base. Thus *jīna* (No. 870) “decayed.”

दोदितश्च । ट । र । ४५ ।

मुचो मुन्नः । दृषोश्चि उच्छूनः ।

No. 872.—AND AFTER A ROOT THAT HAS AN INDICATORY O, [the substitute for the *t* of a *nishāhā* is *n*]. Thus, from *bhujo* “to be crooked,” *bhugna* “crooked” and from *śuohwi* “to increase” [with the prefix *ut*] *uochhīna* “increased.”

शुषः क्षः । ट । र । ५१ ।

निष्ठातस्य । शुष्कः ।

No. 873.—Let *k* be [the substitute for the *t* of a *nishāhā*] AFTER the verb *śUSH* “to be dry.” Thus *śushka* “dry.”

पचो वः । ट । र । ५२ ।

पक्वः । चो हर्षयते ।

No. 874.—Let *v* be [the substitute for the *t* of a *nishāhā*] AFTER the verb *PACH* “to cook.” Thus *pakva* “cooked.”

The verb *kakai* means “to wade.”

क्षायो मः । ट । र । ५३ ।

क्षमः ।

No. 875.—Let *k* be [the substitute of the *t* of a *nishāhā*] AFTER the verb *KSHAI* “to waste away.” Thus *kshāma* (No. 528) “emaciated.”

निष्ठायां सिटि । इ । ४ । ५२ ।

बेल्लोपः । भावितः । भावितवान् । दृष्ट हिंसायास् ।

No. 876.—WHEN A NISHTHĀ WITH the augment *IT* FOLLOWS, there is elision of *ni* (No. 747). Thus *bhāvita* “caused to be,” *bhāvītāvān* “who caused to be.”

The verb *driḥ* means “to injure.”

दृढः स्युल्लवयोः । ७।२।२०।

स्युले बलवति च निपात्यते ।

No. 877.—The verb *drih* "to injure" takes the anomalous form DRIDHA, IN THE SENSE OF THICK AND OF STRONG.

दधातेर्द्धिः । ७।४।४२।

तादो किति । हितम् ।

No. 878.—Of the verb DHÁ "to hold," the substitute is HI, when an affix, beginning with the letter *t* and having an indicatory *k*, follows. Thus *hita* "held."

दो दधोः । ७।४।४६।

घुसंज्ञकस्य दा इत्यस्य द्य तादो किति । चर्त्स्वम् । दत्तः ।

No. 879.—Let DATH be the substitute OF the DÁ called A GHU (No. 662), when an affix, beginning with the letter *t* and having an indicatory *k*, follows. A *char* being substituted [for the *tá* by No. 90], we have *datta* "given."

लिटः कानञ्या । ३।२।१०६।

No. 880.—The affix KÁNACH is OPTIONALLY the substitute OF LIT (No. 423).

दासुश्च । ३।२।१०७।

लिटः कानच्क्षु घा स्तः । सहानाघात्मनेपदम् । क्वाचः ।

No. 881.—The affix *kánach* AND KWASU are optionally the substitutes of *lit*—[see No. 372—]. According to No. 409, the affix *kánach* is *átmanepada* [and can therefore be attached to those roots only which take the *átmanepada* affixes—see No. 410]. Thus *chukrána* (No. 426) "did make."

म्वोश्च । ८।२।६५।

मान्तस्य धातोर्नस्वं म्वोः परतः । जगन्वान् ।

No. 882.—AND there is the substitution of *n* in the room of a root that ends in *m*, WHEN M AND V FOLLOW. Thus [from the root *gam* "to go"] *jaganwas* "did go."

लटः शतृशानचावप्रथमासमानाधिकरण्ये । ३ । २ ।
१२४ ।

अप्रथमान्तेन समानाधिकरण्ये लट यतो वा स्तः । शबादिः । पचन्तं
चेचं पश्य ।

No. 883.—These two affixes ŚATRI AND ŚĀNACH are optional-ly the substitutes OF LAT (No. 406), WHEN AGREEING WITH WHAT ENDS NOT WITH THE FIRST case-affix. [As these affixes have an indicative *s*] the affixes *śap* &c., (Nos. 418 and 419) are applicable. Thus *pachantaṁ chaitraṁ paśya* "behold Chaitra who is cooking (for another)."

घामे मुक् । ७ । २ । ८२ ।

अदन्ताङ्गस्य । पचमानं चेचं पश्य । लडित्यनुवर्तमाने पुनर्लङ्-
यद्व्यात् प्रथमासमानाधिकरण्येऽपि क्वचित् । सन् द्विवः ।

No. 884.—Let MUK be the augment of a base ending in *a*, WHEN ŚNA (Nos. 883 and 409) FOLLOWS. Thus *pachamānaṁ chaitraṁ paśya* "behold Chaitra who is cooking (for himself)."

Since the term "*laś*" [in No. 883] might have been supplied (No. 5) from No. 406 [which is the aphorism immediately preceding No. 883 in the order of the *Aśyādhyāyī*—it is clear that something is intended by the double citation—and this can be nothing else except that No. 883 may apply] sometimes even when the word is in concord with a nominative. Thus *saṁ dwijaḥ* "who is a twice-born man."

विदेः शतृर्वसुः । ७ । १ । ३६ ।

वेतेः परस्य शतृर्वसुरादेशो वा । विदन् । विद्वान् ।

No. 885.—The affix VASU is optionally the substitute OF ŚATRI (No. 883) coming AFTER the root VID "to know." Thus *vidat* or *vidvās* "who knows."

तौ सत् । ३ । २ । १२७ ।

तौ शतृशानचो सत्संज्ञो स्तः ।

No. 886.—THOSE TWO, viz. the affixes *śatri* and *śānack* (No. 883) are called SAT.

लटः सदा । ३ । ३ । १४ ।

करिष्यन्तं करिष्यमाणं पश्य ।

No. 887.—An affix called SAT (No. 886) is OPTIONALLY the substitute OF LRIT (No. 440). Thus *karishyantān* or *kari-
shyamānañ paśya* "behold him about to make."

आ द्रोस्तच्छीलतद्धर्मतत्साधुकारिषु । ३ । २ । १३४ ।

क्वियमभिव्याप्य वक्ष्यमाणास्तच्छीलादिषु कर्तृषु बोध्याः ।

No. 888.—The affixes to be enunciated, reckoning from this point AS FAR AS KWIP (No. 893) inclusive, are to be understood IN THE SENSE OF AGENTS "HAVING SUCH A HABIT," "HAVING SUCH AND SUCH A NATURE," AND "HAVING SKILL IN SUCH AND SUCH AN ACTION."

वृन् । ३ । २ । १३५ ।

कर्ता कटान् ।

No. 889.—The affix TRIN (—see No. 888). Thus *kartā kaṭān* "who makes mats."

जल्पभिन्नजुदृषुषट्टः षाकन् । ३ । २ । १५५ ।

No. 890.—The affix SHĀKAN comes AFTER JALP "to talk idly," BHIKSH "to seek alms," KUTT "to cut," LUNTH "to steal," AND VRIK "to serve."

षः प्रत्ययस्य । १ । ३ । ६ ।

प्रत्ययस्यादिः ष इत्सञ्चः स्यात् । जल्पाकः । षराकः ।

No. 891.—Let the letter SH being the initial OF AN AFFIX be indicative. Thus *jalpāka* (No. 890) "a babbler," *varāka* "pitiable."

सनाशंसभिन्न उः । ३ । २ । १६८ ।

चिकीर्षुः । आशंसुः । भिक्षुः ।

No. 892.—The affix U comes AFTER [roots that have taken] the affix SAN (No. 752), AND ÁŚASI "to wish," AND BHIKSH "to beg." Thus *chikraku* (No. 753) "desirous of doing" *śānsu* "desirous," *bhikshu* "a beggar."

साधभासधुर्विद्युतोर्जिपुञ्जग्रावस्तुवः क्विप् । ३।२।१७७।
विभाद् । माः ।

No. 893.—The affix KWIP (see No. 888) comes AFTER the verbs BHRĀJ "to shine," BHĀS "to shine," DHURV "to injure," DYUT "to shine," ŪRJ "to be strong," PRĪ "to fill," JU "to move rapidly," AND SHṬU "to praise" when it is PRECEDED BY the word GRĀVAN "a stone." Thus *vibhrāj* "splendid," *bhās* "light."

राघोपः । ३।४।२१।

रेफाद्युलोपः क्त्वा मलादौ कृद्धिति च । धूः । विद्युत् । ऊर्क ।
पूः । दृशियद्दृशस्यापकर्षोऽज्जवतेर्दीर्घः । झूः । यावस्तुत् ।

No. 894.—AFTER the letter R, let there be ELISION of the letters *ch* and *v*, when *kwi* (i. e. *kwip*—No. 893) follows, or an affix beginning with a *jhal* and having an indicative *k* or *ś*. Thus [from *dhurv* we have] *dhur* "who injures," and so *vidyut* "lightning," *ūrka* "strength," and *pār* "what fills."

In the case of *jā* "swift," (according to the opinion of the *Mahābhāṣya*) a long vowel is the substitute of *ju* "to move rapidly," in consequence of the "attraction" of the expression "being seen" in No. 852 (which, *Patanjali* holds, is wide enough to provide for all that the supplementary rule of *Kātyāyanu*, No. 895, refers to). [In the word] *grāvastu* "a stone-worshipper" (the *t* comes from No. 828).

द्विष्वचिप्रश्नायतस्तुबटप्रपुयीषां दीर्घोऽसंप्रसारणं च । वक्त्रीति
वाद् ।

No. 895.—WHEN KWIP follows, THE LONG vowel is the substitute OF VACH "to speak," PRACHCHE "to ask," ĀYATA-STU "to praise long," KATA-PRU "to move through a mat," JU "to move rapidly," AND ŚRĪ "to serve," AND there is NO SUBSTITUTION OF A

VOWEL for the semi-vowel (by No. 675)." Thus *vák* "the voice" (the organ which speaks).

च्छोः श्रुतनुनासिके च । ६ । ४ । १६ ।

सतुक्स्य ह्रस्य वस्य च क्रमात् श् कृत् एतावादेशो स्तः क्वा
अनुनासिकादो मलादो ह्रिति च । पृच्छतीति प्राट् । आयतं स्तो-
ति । आयतस्तः । कटं प्रवते कटप्रः । जूसक्तः । अयति हरिं श्रीः ।

No. 896.—AND OF CHH with *tuk* (No. 120) AND OF V, respectively, *ś* AND *úth* are the substitutes, WHEN *kvi* follows, OR A NASAL, or what, beginning with a *jhal*, has an indicatory *k* or *ś*. Thus, from *prichchhati* "he asks," *práś* (Nos. 165 and 334) "who asks," *dyutastú* "who praises long," *kuṣapri* "a worm" (which gets through mats); the word *jú* has been mentioned (under No. 894); *śrī* "the goddess Lakshmi" (who serves Hari).

दाक्षीशसयुजस्तुतुदसिसिचमिधपतदशनहः करणे ।
३ । २ । १८२ ।

दावादेः घृन् स्यात् करणेऽर्थे । दात्यनेन दाचम् ।

No. 897.—Let the affix *shṭran*, WITH THE SENSE OF INSTRUMENT, come AFTER the verbs *DÁP* "to cut," *Ńí* "to lead," *śAS* "to hurt," *YU* "to join," *YUJ* "to join," *SHṬU* "to praise," *TUD* "to inflict pain," *SHI* "to bind," *SHICH* "to sprinkle," *MIH* "to urinate," *PAT* "to fall," *DAŚ* "to bite," AND *NAH* "to bind." Thus *dátra* "that with which one cuts" (e. g. a sickle).

तितुचतयसिसुसरदसेषु च । ७ । २ । ६ ।

एषां दशानामिण्ण । शस्त्रम् । योचम् । योक्तम् । स्तोचम् ।
तोचम् । सेचम् । सेक्तम् । मेक्तम् । पत्तम् । दंष्ट्रा । नद्धी ।

No. 898.—AND the augment *if* (No. 433) is not that of these ten affixes viz. *TI* (i. e. *ktin* or *ktich*), *TUN*, *SHṬRAN*, *TAN*, *KṬHAN*, *KSI*, *SUCH*, *SARAN*, *KAN*, AND *SA*. Thus *śastra* (No. 897) "a weapon," *yotra* "the tie that fastens the yoke," *yoktra* "the tie of the yoke," *stotra* "a panegyric," *tottra* "a goad," *setra* "a ligament," *sektra* "a sprinkling vessel," *medhra* "the penis," *pattra* "a vehi-

cle," *dañishtrá* (No. 334) "a large tooth," *naddhrí* (Nos. 389 and 586) "a thong."

अतिपूषूखनसहचर इवः । ३ । २ । १८४ ।

अरिचम् । लविचम् । धविचम् । सविचम् । खनिचम् । सहिचम् ।
चरिचम् ।

No. 899.—Let the affix *ITRA* come AFTER the verbs *ṚI* "to go," *LÚ* "to cut," *DHÚ* "to shake," *SHÚ* "to bring forth," *KHAN* "to dig," *SHAH* "to bear," AND *CHAR* "to go." Thus *aritra* "a rudder," *lavitra* "a sickle," *dhavitra* "a fan" *savitra* "cause of production," *khanitra* "a spade," *sakitra* "patience," *charitra* "instituted observance," or "a narrative."

पुवः संज्ञायाम् । ३ । २ । १८५ ।

पविचम् ।

No. 900.—[The affix *itra* comes] AFTER the verb *PÚ* "to purify," WHEN THE SENSE IS simply APPELLATIVE [and not descriptive]. Thus *pavitra* "the sacrificial thread."

। अथोपादयः ।

Now of the affixes "un, &c."

कृषापाजिमिस्वदिसाध्यशुभ्य उष् । करोतीति काहः । वायुः ।
वायुर्गदम् । आयुरोषथम् । मायुः पितम् । स्वादुः । साध्नेति पर-
कायमिति साधुः । आशु शीघ्रम् ।

No. 901.—Let the affix *UṢ* come AFTER the verbs *KṚI* "to make," *VÁ* "to blow," *PÁ* "to drink," *JI* "to overcome," *MI* "to scatter," *SHWAD* "to be pleasant to the taste," *SÁDH* "to accomplish," AND *AS* "to pervade." Thus *káru* "an artisan," *váyu* "the wind," *páyu* "the organ of excretion," *jáyu* "a drug" (which "overcomes disease"), *máyu* "the bile," *swádu* "sweet," *sádku* "who accomplishes the object of another"—hence "virtuous," *áku* "quickly."

उपादयो बहुलम् । ३ । ३ । १ ।

एते वर्तमाने संज्ञायां च बहुलं स्युः । केचिदविहिता अप्युभयाः ।

संज्ञासु धातुरुपाणि प्रत्ययाश्च ततः परे ।

कार्याद्विद्यादनुबन्धमेतच्छास्त्रमुपादिषु ॥

No. 902.—Let these affixes—viz. UN, &c., with the force of the present [i. e. implying neither past time nor future], and with a sense simply appellative [and not descriptive], be attached DIVERSELY [—see No. 823—]. Some affixes, though there be no express injunction regarding them, are to be inferred to belong to this class. The maxim in regard to the affixes “un, &c.” is this— that “when, in appellatives, we find the forms of verbal roots and affixes coming after them,—then one may know, from the result [as presented in the word], what are the indicatory letters [which the affix must have possessed in order to produce the result].”

तुलुनत्पुलौ क्रियायां क्रियार्थायाम् । ३ । ३ । १० ।

क्रियार्थायां क्रियायामुपपदे भविष्यत्यर्थे धातोरेतो स्तः । मान्त-
त्वादव्ययत्वम् । कृष्णं द्रष्टुं याति । कृष्णं दर्शको याति ।

No. 903.—These two affixes—viz. TUMUN AND NWUL are placed after a verbal root, with the force of the future, WHEN the word in construction therewith is another VERB [denoting an action performed] FOR THE SAKE OF THE [future] ACTION. What ends in *tumun*, since it ends in *m*, is indeclinable, according to No. 400. Thus *krishṇaṁ draśṭuṁ yāti* or *krishṇaṁ darśako yāti*, “he goes to see [—i. e. goes for the sake of seeing—] *Krishpa*.”

कालसमयवेलासु तुलुन् । ३ । ३ । १६७ ।

कालः समयो वेला वा भोक्तम् ।

No. 904.—The affix TUMUN may be applied, WHEN the word in construction is [not a verb—see No. 903—but] KĀLA, SAMAYA, OR VELĀ, “time.” Thus *kālo bhoktum*, or *samayo bhoktum*, or *velā bhoktum*, “time to eat”—or “time for eating.”

भावे । ३ । ३ । १८ ।

सिद्धावस्थापन्ने धात्वर्थे वाच्ये धातोर्षष् । पाठः ।

No. 905.—The affix *ghan* comes after a root, WHEN THE SENSE OF THE ROOT is denoted as having attained to the completed state. Thus *pāka* (No. 489 and 832) "maturity."

घघर्तरि च कारके संज्ञायाम् । ३ । ३ । १६ ।

कर्तृभिन्ने कारके घञ् ।

No. 906.—AND the affix *ghan* [comes after a root], WHEN THE SENSE IS that of an APPELLATIVE—THE WORD being RELATED [to the verb from which its name is deduced—see No. 945—] but NOT as AGENT.

घञि च भावप्रखयोः । ६ । ४ । २७ ।

रुर्नलोपः स्यात् । रागः । अनयोः क्तिम् । रव्यत्यस्मिन्निति रुङ् ।

No. 907.—AND WHEN GHAN (No. 906) FOLLOWS, IN THE SENSE OF STATE OR INSTRUMENT, there is elision of the *n* of the root *ranj* "to colour." Thus *rāga* "passion" (—the instrument by which objects are coloured). Why in these two senses? Witness *raṅga* "a theatre"—the place in which the passions [are addressed].

निवासपितिश्चरीरोपसमाधानेषादेश्च कः । ३ । ३ । ४१ ।

एषु चिनोतेर्घञ् आदेश्च कः । उपसमाधानं राशीकरणम् । निवायः । कायः । गोमयनिवायः ।

No. 908.—The affix *ghan* comes after the root *chi* "to gather," AND K IS the substitute OF THE INITIAL [*ch*], IN THESE SENSES—viz.—a DWELLING, a FUNERAL PILE, THE BODY, AND COLLECTION. "Collection" means making a heap. Thus *nikāya* "a dwelling," *kāya* "a funeral pile" or "the body," *gomayanikāya* "a heap of cow-dung."

एरच् । ३ । ३ । ५६ ।

इषयोन्नात् । जयः । अजयः ।

No. 909.—AFTER a root ending in *i* or *ī*, there is the affix ACE. Thus *chaya* "gathering," *joya* "victory."

चुहोरप् । ३ । ३ । ५७ ।

द्वयान्तादुषयान्ताच्चाप । करः । गरः । यवः । स्तवः । सवः ।
पवः ।

No. 910.—AFTER a root ending in *ri*, OR in *U* or *ú*, there is the affix *AP*. Thus [from *kri* "to scatter"] *kara* "scattering," from *grí* "to swallow"] *gara* "poison," [from *yu* "to join"] *yava* "barley," (from *shru* "to praise") *stava* "praise," (from *lá* "to cut") *lava* "reaping," (from *pa* to "purify") *pava* "winnowing (corn)."

घञर्थे कविधानम् । प्रस्थः । विघ्नः ।

No. 911.—"WHEN THE SENSE IS THAT OF *GHAN* (Nos. 905, &c.) the affix *KA* IS DIRECTED to be employed." Thus *prastha* (No. 524) "a certain measure," *vighna* (Nos. 540 and 314) "an obstacle."

चित्तः क्षिः । ३ । ३ । ८ ।

No. 912.—The affix *KTRI* COMES AFTER THAT verb WHICH HAS AN INDICATORY *DU*.

दोर्मन् नित्यम् । ४ । ४ । २० ।

क्षिप्रत्ययान्तान्मन् निर्वृतेऽर्थे । पाक्केन निर्वृतं पक्विमम् । बुषष् ।
उष्मिम् ।

No. 913.—OF the affix *KTRI* (No. 912), *MAP* IS ALWAYS the augment, when the sense is that of completion. Thus *patrima* "what is ripe," [and, from the root *shuap*] *uptrima* (No. 584) "sown—(as a field)."

द्वितोऽयुच् । ३ । ३ । ८ ।

दुषेपु कम्पने । वेपथुः ।

No. 914.—AFTER THAT verb WHICH HAS AN INDICATORY *TU*, the affix *ATHUCH* comes. Thus, from *shuoppi* "to tremble," *sepathu* "a trembling."

यजयाचयतविष्प्रश्चरयो मङ् । ३ । ३ । ८० ।

यञ्चः । याञ्चा । यञ्चः । विञ्चः । प्रञ्चः । रञ्चः ।

No. 915.—The affix **NAĀ** comes AFTER the verbs **YAJ** “to worship,” **YĀCH** “to ask for,” **YAT** “to strive,” **VICHCHH** “to shine,” **FRACHCHH** “to ask,” AND **RAKSH** “to preserve.” Thus *yajña* “sacrifice,” *yāchā* “solicitation,” *yatna* “effort,” *viśna* (VI. 4. 19.), “lustre,” *prāśna* “a question,” *rakshna* “protection.”

स्वपो नन् । इ । इ । ९१ ।

स्वप्नः ।

No. 916.—The affix **NAN** comes AFTER the verb **SHWAP** “to sleep.” Thus *śvapna* “a dream.”

उपसर्गे घोः द्विः । इ । इ । ९२ ।

प्रधिः । उपधिः ।

No. 917.—Let the affix **KI** come AFTER A **GHU** (No. 662), WHEN AN **UPASARGA** [precedes it]. Thus [from *dhá* “to have”] *pradhī* “the periphery of a wheel,” and *upadhī* “fraud.”

द्विर्यां क्तिन् । इ । इ । ९४ ।

स्त्रीलिङ्गे भावे क्तिन् । घञोऽपवादः । कृतिः । स्तुतिः ।

No. 918.—To express the action by a word IN THE FEMININE, the affix **KTIN** is added. This supersedes *ghun* (No. 905). Thus *kṛiti* “action,” *stuti* “praise.”

सृत्वादिभ्यः क्तिन् निष्ठाषट्पाद्यः । तेन नत्वम् । कीर्त्तिः । लूनिः । धूनिः । पूनिः ।

No. 919.—“AFTER verbs ending in **RI**, AND after the verbs **LÚ** “to cut,” &c., the affix **KTIN** SHOULD BE DECLARED to be LIKE a **NISHTHĀ** (No. 866).” Hence (No. 868) there is the substitution of *n* for the *t* in the examples *kīrṇi* “scattering,” *lūni* “reaping,” *dhūni* “agitation,” *pūni* “destruction.”

संपदादिभ्यः क्विप् । संपत् । विपत् । आपत् । क्तिन्नपीष्यते । संपत्तिः । विपत्तिः । आपत्तिः ।

No. 920.—“The affix **KWIP** comes AFTER **SAŅPAT** [i. e. after the verb *paś* “to go” with the prefix *sañ*] &c.” Thus *śahpat* “pros-

perity," *vīpat* "calamity," *āpat* "calamity." The affix *ktin* also is wished in this case, by *Patanjali*. Thus *saṅpatti*, *vīpatti*, *āpatti*.

उतियूतिषूतिसातिहेतिकीतयश्च । ३ । ३ । ६७ ।

एते निपात्यन्ते ।

No. 921.—AND these words—viz. *ŪTI* "preserving, sport," *YŪTI* "joining," *JŪTI* "velocity," *SĀTI* "destruction," *HETI* "a weapon," AND *KĪRTI* "fame," are anomalous forms.

ज्वरत्वरस्त्रिव्यविमवामुपधायाश्च । ६ । ४ । २० ।

एषामुपधावकारयोद्ध अनुनासिके क्त्वा मलादो कृदिति च ।

उतिः । क्षिप् । जूः । तूः । सूः । ऊः । मूः ।

No. 922.—When an affix beginning with a nasal, or *kwī* (i. e. *kwīp*), or one beginning with a *jhal* and having an indicative *k* or *h*, follows, then *ūṣh* is substituted in the room OF THE PENULTIMATE letter AND of the *v* of these words—viz. *JWAR* "to have fever," *TWAR* "to hasten," *SRIV* "to go," *AV* "to protect," AND *MAV* "to blind." Thus *ūti* "preserving," and, with the affix *kwīp*, *jūr* "one who has fever," *tūr* "one who is quick," *orś* "a sacrificial ladle," *ū* "a protector," *mū* "one who binds."

इच्छा । ३ । ३ । १०१ ।

इषेर्निपातोऽयम् ।

No. 923.—The form *ICHCHĀ* "desire," from *ish* "to wish," is irregular.

अ प्रत्ययात् । ३ । ३ । १०२ ।

प्रत्ययान्तेभ्यः स्त्रियामकारः प्रत्ययः स्यात् । चिकीर्षा । पुष-

काम्या ।

No. 924.—AFTER verbs that end in AN AFFIX, let there be the affix *a*, the word being feminine.

Thus [after *kṛi*, by No. 756, has become *chikīraha* "to wish to do," the affix *a* is added by this rule, and elided by No. 505, and when the feminine termination *śāp* (No. 1341) presents itself, so

that we have] *chiktrah* "the desire to do," *putrakāmyā* (No. 772) "desire of a son."

युरोच इद्यः । ३ । ३ । १०३ ।

गुरुमतो हलन्तात् स्त्रियामः प्रत्ययः । ईहा ।

No. 925.—AND let the affix *a* come AFTER THAT verb WHICH HAS A HEAVY vowel (No. 484) AND ends in A CONSONANT, when the word [to be formed] is feminine. Thus (—see No. 924—) *ihā* "effort."

एवासग्रन्थो युच् । ३ । ३ । १०७ ।

कारस्यापवादः । कारणा । हारणा ।

No. 926.—AFTER verbs ending in *ṅi* (No. 747) AND AFTER *ās* "to sit," AND *śrānṭh* "to loose," there is the affix *YUCH*—to the exclusion of *a* (Nos. 924 and 925). Thus *kāraṇā* (No. 836) "the causing to do," *hāraṇā* "the causing to take."

मपुंसदि भावे क्तः । ३ । ३ । ११४ ।

No. 927.—The affix *KTA* is added, WHEN THE ACTION is expressed—the word being IN THE NEUTER.

ह्युद च । ३ । ३ । ११५ ।

हसितम् । हसनम् ।

No. 928.—AND the affix *LYUṬ* [is added under the circumstances stated in No. 927]. Thus *hasitam* or *hasanam* (No. 836) "laughter."

पुंसि संप्रायां घः प्रायेण । ३ । ३ । ११८ ।

No. 929.—The affix *GHA* is added, WHEN the word is [to be] AN APPELLATIVE, [the word being] GENERALLY IN THE MASCULINE.

कादेर्घञ्चुपसर्गस्य । ३ । ४ । ८६ ।

द्विभूत्युपसर्गहीनस्य कादेर्घञ्चो घे । दन्तच्छदः । चाक्षुर्वन्त्य-
स्मिन्नित्याचरः ।

No. 930.—WHEN the affix **GHA** FOLLOWS, a short vowel is substituted in the room OF *chhad* "to cover" [in its form—No. 741—**CHHÁDI**] when **DESTITUTE OF TWO OR MORE UPASARGAS**. Thus *dantachchhada* "the lip" [—that by which the teeth are covered]. The word *ákara* "a mine" [is derived from *kṛi* "to do"—No. 929]. A mine is so named because men "work (*ákarvanti*) in it."

अवे तृस्त्रोर्घञ् । ३ । ३ । १२० ।

अवतारः । अवस्तारो अवनिका ।

No. 931.—WHEN there is the *upasarga* **AVA**, the affix **GHA** comes AFTER the verbs **TRÍ** "to cross" AND **STRÍ** "to spread." Thus *avatára* "the descent (or incarnation) of a deity," *avastára* "a screen round a tent."

हलन्ताद्घञ् । ३ । ३ । १२१ ।

हलन्ताद्घञ् । घापवादः । रमन्ते योगिनोऽस्मिन्निति रमः ।

अपमृज्यतेऽनेन ध्याध्यादिरित्यपामार्गः ।

No. 932.—AND AFTER a verb ending in a **CONSONANT**, there is *ghan* to the exclusion of *gha* (No. 929). Thus [from *ram* "to sport"] *ráma* "Ráma"—i. e. in whom the devout delight; *spá-márga* "that [plant] by which disease or the like is cleared away."

ईषदुःसुषु ह्यच्छाद्यार्थेषु खल् । ३ । ३ । १२२ ।

यषु दुःखसुखार्थेषूपपदेषु खल् । तयोरेवेति भावे कर्मणि च ।

कृच्छ्रे । दुष्करः कटो भवता । अकृच्छ्रे । ईषत्करः । सुकरः ।

No. 933.—The affix **KHAL** is added to a verb, when **ISHAD** AND **DUR** AND **SU** are combined with it IN THE SENSE OF UNPLEASANTLY OR PLEASANTLY. According to No. 820, this affix appears only when the sense is that of the *action* or the *object*. Thus—in the sense of unpleasantly—*dushkarak* (VIII. 3. 41.) *kafo bhavata* "a mat is difficult for your honour to make;" and in the sense of pleasantly—*shaktara* "that which is made by little at a time," *subara* "what is made with ease."

आतो युष् । ३ । ३ । १२८ ।

दलोऽपवादः । ईषत्यानः सोमो भवता । दुष्यानः । सुपानः ।

No. 934.—AFTER a verb ending in LONG *á*, there is the affix *YUCH*, to the exclusion of *khal* (No. 933). Thus *śhatpānah* (No. 836) *somo bhavata* "the Soma-juice is to be drunk by you, Sir, by little at a time," *dushpāna* "difficult to be drunk," *supāna* "easy to be drunk."

अपञ्चलोः प्रतिषेधयोः मार्चां छा । ३ । ४ । १८ ।

प्रतिषेधार्थयोरलंखस्वरूपपदयोः क्वा । दो दद्धोः । अत्र दत्त्वा ।
धुमास्येतीत्वम् । पीत्वा खलु । अलंखस्वाः क्स् । मा कार्षीत् ।
प्रतिषेधयोः क्स् । अलंकारः ।

No. 935.—According to the practice OF THE ANCIENTS, the affix *KTWÁ* comes after a verb, WHEN there are in combination with it *ALAN* AND *KHALU* IN THE SENSE OF PROHIBITION: Thus, from *dá* "to give," which, by No. 879, substitutes *dath*, we have *alan-datwá* "do not give" and, from *pá* "to drink," which, by No. 625, substitutes long *í*, we have *pítwá khalu* "do not drink." Why do we say "when there are *alan* and *khalu*?" Witness *má kárahít* (Nos. 469 and 475) "let him not do." Why do we say "in the sense of prohibition?" Witness *alankāra* "decoration."

समानकर्तृकयोः पूर्वकाले । ३ । ४ । २१ ।

समानकर्तृकयोर्धात्वर्थयोः पूर्वकाले विद्यमानाद्वातोः क्वा । स्वात्वा
व्रजति । द्वित्वमतन्त्रम् । भुक्त्वा पीत्वा व्रजति ।

No. 936.—WHEN THE actions signified by TWO verbs HAVE THE SAME AGENT, the affix *ktwá* comes after that verb which is concerned ABOUT A TIME ANTERIOR to that of the other. Thus *śatwá vrajati* "having bathed, he goes"—[i. e. he first bathes, and afterwards goes]. The rule is not confined to the case of two verbs—thus *bhuktwá pítwá vrajati* "having eaten and having drunk, he goes."

न क्वा सेद । १ । २ । १८ ।

सेद क्वा क्त्विन्न स्यात् । शयित्वा । सेद क्स् । कृत्वा ।

No. 937.—Let the affix क्त्वा, when WITH the augment इ, be as if it had NOT an indicatory k—[i. e. there shall be the substitution of *guna* in spite of No. 467]. Thus [from श् “to sleep”] शयित्वा “having slept.” Why do we say “when with the augment इ?” Witness कृतित्वा “having done”—[where the augment इ—see No. 510—does not appear, and there is no substitution of *guna*.]

रहो व्युपधादलादेः संख । १ । २ । २६ ।

इष्योवर्षोपधादलादे रलन्तात् परो क्त्वासनेो षेटो वा क्तितो स्तः ।
द्युत्तित्वा । द्योत्तित्वा । लिखित्वा । लेखित्वा । व्युपधात् क्त्वा ।
वर्तित्वा । रलः क्त्वा । षेवित्वा । हलादेः क्त्वा । षित्वा ।
षेट् क्त्वा । भुक्त्वा ।

No. 938.—The affixes क्तित्वा AND सन्, having the augment इ, are optionally regarded as possessing an indicatory k, when they come AFTER THAT verb WHICH HAS I, í, U, OR ú, AS ITS PENULT, WHICH BEGINS WITH A CONSONANT, AND ends with A RAL [i. e. any consonant but y or v]. Thus द्युत्तित्वा or द्योत्तित्वा “having shone,” लिखित्वा or लेखित्वा “having written.” Why do we say “which has u or i as its penult?” Witness वर्तित्वा “having remained” [where the substitution of *guna*, through No. 937, is compulsory]. Why after that which “ends with a ral?” Witness षेवित्वा “having served” [where the root ends with v, which is not a ral]. Why after that “which begins with a consonant?” Witness षित्वा “having gone.” Why “having the augment इ?” Witness भुक्त्वा “having eaten”—[where, through the absence of the augment, the case does not come within the scope of No. 937].

उदितो वा । ७ । २ । ५६ ।

उदितः परस्य क्त्वा इत्वा । शमित्वा । शान्त्वा । देवित्वा ।
द्युत्वा । दधातेर्हिः । हित्वा ।

No. 939.—Of क्तित्वा coming AFTER THAT root WHICH HAS AN INDICATORY U, इ is OPTIONALLY the augment. Thus [from समस् “to be tranquil”] समित्वा or संतित्वा (No. 775) “having been

tranquil," [from *divu* "to play"] *devitvā* (No. 937) or *dyūtivā* (VI. 4. 19.) "having played." The verb *dhā* "to hold" substitutes (by No. 878) *hi*, giving *hitvā* "having held."

हासतेष्व ङि । ७ । ४ । ४३ ।

दित्वा । हासु हात्वा ।

No. 940.—AND OF the verb *HĀ* "to abandon," the substitute is *hi*—[see No. 878]. Thus *hitvā* "having abandoned." But [when *ktvā* comes] after *hā* "to go," we have *hātvā* "having gone."

समासेऽनन्पूर्वे ङो ल्यप् । ७ । १ । ३७ ।

अव्ययपूर्वपदेऽनञ्समासे ङो ल्यबादेशः । तुक् । प्रकृत्य ।
अनञ् किम् । अकृत्वा । अव्ययपूर्वपदे किम् । परमकृत्वा ।

No. 941.—WHEN the word is A COMPOUND, THE FIRST MEMBER OF WHICH IS an indeclinable but NOT *nan̄*, then *LYAP* is substituted in the room OF *KTWĀ*. Thus [when *kṛi* "to make" is compounded with *pra*—No. 48—*lyap* is substituted for *ktvā*; and, as it succeeds—see No. 163—to the possession of the indicatory *k*, we have—from No. 828—the augment] *tuk*—and so *prakṛitya* "having commenced making." Why do we say "but not *nan̄*?" Witness *akṛitvā* "not having made." Why do we say "the first member of which is an indeclinable"? Witness *paramakṛitvā* "having made permanent."

आभीक्ष्ये यमुल् च । ३ । ४ । २२ ।

आभीक्ष्ये योत्ये पूर्वद्विपये यमुल् ङा च ।

No. 942.—WHEN REITERATION is to be expressed, both *ktvā* AND *ṆAMUL* [are admissible] in the case of an action's being antecedent [to another action—see No. 936.]

नित्यवीप्सयोः । ८ । १ । ४ ।

आभीक्ष्ये वीप्सायां च योत्ये पदस्य द्वित्वं स्यात् । आभीक्ष्यं
तिङन्तेष्वव्ययसंज्ञकेषु कृदन्तेषु च । स्मारं स्मारं नमति शिवम् ।
स्मृत्वा स्मृत्वा । पायं पायम् । भोवं भोवम् । भावं भावम् ।

No. 943.—WHEN CONTINUALNESS AND SUCCESSION are to be expressed, let the word be doubled. There may be reiteration in the case of words ending with tense-affixes, and of those ending with *kṛit* affixes which (—see No. 400—) are termed indeclinables. Thus *smāraṣi smāraṣi* (No. 942) *namati śivam* “having repeatedly remembered Śiva, he bends,” *smṛitvā smṛitvā* “having repeatedly remembered,” *pāyaṣ pāyam* “having drunk repeatedly,” *bhojaṣ bhojam* “having eaten repeatedly,” *śṛāvāṣ śṛāvam* “having heard repeatedly.”

अन्यथैवंकथमित्यंसु सिद्धाप्रयोगश्चेत् । ३ । ४ । २७ ।

एषु कृषो णमुल् स्यात् सिद्धोऽप्रयोगो यस्यैवंभूतरचेत् कृष् ।
 व्यर्थत्वात् प्रयोगानर्ह इत्यर्थः । अन्यथाकारम् । एवंकारम् ।
 कथंकारम् । इत्थंकारं भुङ्क्ते । सिद्धेति किम् । शिरोऽन्यथा कृत्वा
 भुङ्क्ते ।

इति द्वादशप्रक्रिया ।

No. 944.—WHEN the words *ANYATHĀ* “otherwise,” *EVAM* “so,” *KATHAM* “how?” AND *ITTHAM* “thus,” are compounded with the verb, then let *ṣumul* come after *kṛiṣe* “to make,” IF it be such that ITS OMISSION WOULD BE UNOBJECTIONABLE—that is to say, when, in consequence of the non-significance of the *kṛiṣe*, it is not worth employing. Thus *anyathākāram*, *evamkāram*, or *kathamkāram*, or *itthamkāraṣ bhūṅkte*—“he eats otherwise—he eats so—how does he eat?—he eats thus,” Why do we say “if its omission would be unobjectionable?” Witness *śiro’nyathā kṛitvā bhūṅkte* “he eats, having turned his head aside”—[where the *kṛiṣe* could not be spared].

So much for the treatment of words ending with the *kṛit* affixes.

। कारकम् ।

OF THE CASES.

प्रातिपदिकार्थसिद्धपरिमाणवचनमाषे प्रथमा । २ ।
 ३ । ४ । ३ ।

नियतोपस्थितिकः प्रातिपदिकार्थः । माषशब्दस्य प्रत्येकं योगः ।
 प्रातिपदिकार्थमाषे लिङ्गमाषाद्याधिक्ये संख्यामाषे च प्रथमा स्यात् ।
 प्रातिपदिकार्थमाषे । उच्चैः । नीचैः । कृष्णः । श्वीः । ज्ञानम् ।
 लिङ्गमाषे । तटः । तटी । तटम् । परिमाणमाषे । द्रोणो व्रीहिः ।
 वचनं संख्या । एकः । द्वौ । बहवः ।

No. 945.—By "the sense of the crude-form" is meant that meaning which is constantly present [with the word]. The word "only" is to be taken in connection with each term severally [in the aphorism—the translation of which here follows—viz.]:—Let there be THE FIRST case-affix, WHERE THE SENSE IS ONLY THAT OF THE CRUDE-FORM, OR where there is the additional sense of GENDER only, OR MEASURE only, OR NUMBER only. Thus—where the sense is only that of the crude-form—*uchchaih* "aloft," *nichaih* "below," *kṛṣṇaih* "Krishna," *śvīh* "the goddess Lakshmi," *jñānam* "knowledge;" where there is the additional sense of gender only—*taṣaḥ* or *taśi* or *taṣam* "the bank of a river;"—where there is the additional sense of measure only—*drono vṛhīh* "rice—a drona (in measure);"—"number," here means [grammatical] number—[and the reason for this being specified in the rule is this—that otherwise the word *eka* "one," would not take *su*, nor *dvi* take *su*, nor *bahu* take *jas*—for an affix is never applied in order to give a sense which is implied in the word—as *singularity* is in *eka*, *duality* in *dvi*, and *plurality* in *bahu*—so we have *ekah*, "one," *dvaus* "two," *bahavaḥ* "many."

सम्बोधने च । २ । ३ । ४७ ।

प्रथमा । हे राम ।

No. 946.—AND WHEN the sense is that of ADDRESSING, the first case-affix is employed. Thus *he rāma* (No. 153) "O Rāma !"

कर्तुरीक्षिततमं कर्म । १ । ४ । ४६ ।

कर्तुः क्रिययाप्रमिष्टतमं कारकं कर्मसंबन्धं स्यात् ।

No. 947.—Let THAT, related to the action, WHICH IT IS INTENDED SHOULD BE MOST AFFECTED by the act OF THE AGENT, be called the OBJECT.

कर्मणि द्वितीया । २ । ३ । २ ।

अनुक्ते कर्मणि द्वितीया । हरिं भजति । अभिहिते तु कर्मटो
प्रथमा । हरिः सेव्यते । लक्ष्म्या सेवितः ।

No. 948.—WHEN THE OBJECT is not denoted [by the termination of the verb—i. e. when the verb does not agree with it], let THE SECOND case-affix be attached to the words. Thus *haris̄ bhajati* “he worships Hari,” where, not the object of worship, but the agent is specified by the tense-affix *tip*—No. 419—]. But when the object &c. is denoted by the termination of the verb, [let the *first* case-affix be attached to the word]. Thus *haris̄ sevya* “Hari is served,”—[where the termination of the verb—see No. 801—specifies the *object*:] and so too in *lakshmyā sevita* “served by Lakshmi.” [where—see Nos. 867 and 820—the termination specifies the *object*].

अकथितं च । १ । ४ । ५ । १ ।

अपादानाद्विशेषैरविषयितं कारकं कर्मसंबन्धं स्यात् ।

No. 949.—AND let THAT related to the action, WHICH IS NOT “SPOKEN OF,” [see No. 950—] as coming under any of the special relations of ‘ablation’ or the like [although it stands in such a relation to the verb, and, if so “spoken of,” must be put in the ablative or the like,] be called *object*.

दुष्ट्याच्पक्ष्दशब्दस्यधिप्रच्छि-
चिन्नशासुच्चिमन्थमुषाम् ।

रषाम् ।

कर्मयुक् स्यादकथितं

तथा स्यान्नीहृकृष्वहाम् ॥ १ ॥

गां दोग्धि पयः । बलिं याचते वसुधाम् । तस्वसुलानोदमं पचति ।

गर्गान् शतं दशयति । वृक्षमवक्ष्यति गाम् । माणवकं वन्यान्
पृच्छति । वृक्षमवचिनोति फलानि । माणवकं धर्मं ह्यते । शास्ति
वा । शतं अयति देवदत्तम् । सुधां क्षीरनिधिं मथ्नाति । देवदत्तं

यत्नं मुञ्चति । याममवान् नयति । हरति कर्षति वहति वा ।
 अर्धनिबन्धनेयं संज्ञा । बलिं भिचते वसुधाम् । माणवकं धर्मं
 भाषते । अमिधते । वक्ति । इत्यादि ।

No. 950.—Let that be “not spoken of,” [as coming under the special relation of ‘ablation’ or the like—see No. 949—] which is connected with the object OF the verbs DUH “to milk,” YÁCH “to ask for,” PACH “to cook,” DAND “to fine,” BUDH “to obstruct,” PRACHCHH “to ask,” CHI “to collect,” BRÚ “to speak,” ŚÁS “to instruct,” JI “to conquer,” MANTH “to churn,” and MUSH “to steal,”—and so too of NĪ “to lead,” HĪI “to take,” KRĪSH “to drag,” and VAH “to carry.”

Thus—“he milks the cow (for) milk,” “he asks the earth (of) Bali,” “he cooks the raw rice (so that it becomes) boiled rice” [—of. “he cooks oatmeal into porridge—]; “he fines the Gargas a hundred (pieces of money),” “he shuts up the cow (in) the cow-pen,” “he asks the boy (which is) the road,” “he gathers fruit (from) the tree,” “he expounds virtue (to) the boy,” or “teaches him virtue,” “he wins a hundred (from) Devadatta,” “he churns out ambrosia (from) the ocean of milk,” “he steals a hundred (from) Devadatta,” “he leads the goats (to) the village,” or “takes them,” or “drags them.”

This term [viz. the term *object* as appropriated by the present rule to something other than the direct object of the verb] is one the reason for taking which is the sense of the verb—[so that the rule is not confined to the verbs above enumerated, but applies to others which have the same sense—], hence we may have *bulin bhikshate vasudham* “he begs (as well as *yachati* asks) the earth (from) Bali,” “he talks of (*bhikshate*), names (*abhidhate*), tells of (*vakti*) virtue (to) the boy”—&c.

साधस्तमं करबम् । १ । ४ । ४२ ।

क्रियासिद्धौ प्रकृतोपकारकं करबसंज्ञं स्यात् । स्वतन्त्र इति
 कर्तृसंज्ञा ।

No. 951.—Let THAT WHICH IS ESPECIALLY AUXILIARY in the accomplishment of the action be called THE INSTRUMENT. The term “agent,” as defined at No. 745, is applied to that which is spoken of as independent.

कर्तृकरखयोस्तृतीया । २ । ३ । १८ ।

अनभिहिते कर्तरि करणे च तृतीया स्यात् । रामेण बाणेन हतो बाली ।

No. 952.—WHEN THE AGENT AND THE INSTRUMENT are not specified by the termination of the verb [i. e. when the verb is not in agreement with them—] let THE THIRD case-affix be employed. Thus “Báli was killed by Ráma with an arrow.”

कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम् । १ । ४ । ३२ ।

दानस्य कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानसंबन्धः ।

No. 953.—HE WHOM ONE WISHES TO CONNECT WITH THE OBJECT of giving—[i. e. with the gift—shall] be called THE RECIPIENT.

चतुर्थी संप्रदाने । २ । ३ । १३ ।

विप्राय गां ददाति ।

No. 954.—Let THE FOURTH case-affix be employed, WHEN THE SENSE IS THAT OF THE RECIPIENT. Thus “he gives a cow to the Bráhmaṇ.”

नमःस्वस्तिस्वाहास्वधाखंबवषड्योगाच्च । २ । ३ । १६ ।

एभिर्योगे चतुर्थी । हरये नमः । प्रजाभ्यः स्वस्ति । अग्नये स्वाहा । पितृभ्यः स्वधा । अलमिति पर्याप्त्यर्थयद्दणम् । तेन दैत्येभ्यो हरिरलं प्रभुः समर्थः शक्त इत्यादि ।

No. 955.—AND let the fourth case-affix be employed IN CONNECTION WITH [the forms of reverential address or religious invocation] NAMAS, SWASTI, SWÁHÁ, SWADHÁ; and with ALAM AND VASHAT.

Thus—"Salutation to Hari"—"Prosperity to the people"—
 "An offering to Fire"—"An offering to the manes." The word
alam is here taken in the sense of "sufficient for" or "equal to"—
 so that [the same construction is admissible with equivalent terms
 —and we may say] "Hari is enough for (*alam*), or is the master
 of (*prabhu*), or is a match for (*samartha*), or is able to overcome
 (*śakta*), the Titans."

भ्रुवमपायेऽपादानम् । १ । ४ । २४ ।

अपायो विश्लेषस्तस्मिन् साध्ये यद्ब्रुवमवधिभूतं कारकं तद-
 पादानसंबन्धं स्यात् ।

No. 956.—WHEN there is DEPARTURE FROM A FIXED POINT,
 let it be called ABLATION. By "departure" is meant "separation."
 When this is to be expressed, let that fixed point which is the li-
 mit, denoted by a word dependent on the verb, be called (the
 limit of) ablation.

अपादाने षष्ठमी । २ । ३ । २८ ।

याम्पादायाति । चावतोऽश्वात् पतति । इत्यादि ।

No. 957.—WHEN [the word denotes that from which there
 is] ABLATION (No. 956), let THE FIFTH case-affix be employed.
 Thus—"he comes from the village," "he falls from a galloping
 horse," &c.

षष्ठी शेषे । २ । ३ । ५० ।

कारकप्रातिपदिकार्थव्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिः शेषस्तत्र षष्ठी ।
 राज्ञः पुरुषः । कर्मदीनामपि संबन्धमात्रविषयायां षष्ठी । सतां
 गतम् । सर्पिषो जामीति । मातुः स्मरति । उद्यो दक्षस्योपस्कुरुते ।
 भवे शम्भोश्चरथयोः ।

No. 958.—Let THE SIXTH case-affix be employed IN THE RE-
 MAINING CASES—that is to say—where there is a sense, such as
 the relation between property and its owner, different from that
 of a word related to a verb, and from that of a crude word. Thus
 "the King's man."

[Here it may be observed that the application of the term *kāraka* is not co-extensive with that of the term *case*. The *kāraka*—as its etymology indicates—stands in a relation dependent on the *verb*—whereas the sixth case provides further for such a relation as that of one noun with another. With an eye to this, we have rendered *kāraka* “that which is directly related to the action.”]

Moreover, when it is intended to speak only of the relation in general [and not of the special relation] of object and the like, the sixth case-affix alone is employed. Thus “the conduct of the virtuous,” “he knows clarified butter,” “he remembers his mother,” “he prepares the wood and water for an oblation,” “he adores the two feet of Śiva.”

आधारोऽधिकरणम् । १ । ४ । ४५ ।

कर्तृकर्मद्वारा तन्निष्ठक्रियाया आधारः कारकमधिकरणं स्यात् ।

No. 959.—Let that which is related to the action as **THE SITE** of the action, which action is located in this or that site by the agent or object, be called **THE LOCATION**.

[When we say “he cooks in the house,” the site is determined by the agent:—and when we say “he cooks rice in a pot,” the location is determined by the object.]

सप्तम्यधिकरणे च । २ । ३ । ३६ ।

वकाराद्वरान्तिकार्येभ्यः । औपस्लेषिको वेषयिकोऽमिथ्यापकारत्वे-
त्याधारस्त्रिधा । कटे आत्ने । स्यात्यां पचति । मोक्षे इच्छास्ति ।
सर्वस्मिन्नात्मास्ति । वनस्य दूरे चन्तिके वा ।

इति विभक्त्यर्थः ।

No. 960.—AND WHEN the sense is that of **LOCATION** (No. 959), **THE SEVENTH** case-affix is employed. By the “and” it is meant that it is employed also after words meaning “far off” or “near.” A site is of three kinds—actually contiguous, figuratively objective, and co-extensive. Thus (1) “he sits on (i. e. in contact with) the mat,” or “he cooks rice in (i. e. which is actually contained within) the pot;” (2) “his desire is (bent) on salvation—(i.

a. is figuratively wrapt up in it as its object); (3) "Soul is in all" (i. e. is co-extensive with the universe). "Far from, or near, the wood."

So much for the sense of the case-affixes.

। समासः ।

OF COMPOUND WORDS.

समासः पञ्चधा ।

तत्र समसर्गं समासः । स च विशेषसंज्ञाविनिर्मुक्तः केवलसमासः प्रथमः । प्रायेण पूर्वपदार्थप्रधानोऽव्ययीभावो द्वितीयः । प्रायेणोत्तरपदार्थप्रधानस्तत्पुरुषस्तृतीयः । तत्पुरुषभेदः कर्मधारयः । कर्मधारयभेदो द्विगुः । प्रायेणान्यपदार्थप्रधानो बहुव्रीहिरचतुर्थः । प्रायेणोभयपदार्थप्रधानो द्वन्द्वः पञ्चमः ।

No. 961.—COMPOUNDS ARE OF FIVE KINDS. Here a compound means an aggregation. That which is destitute of any peculiar name, being "merely a compound," is the 1st kind. That called *Avyayibhāva* (No. 966)—in which, for the most part, the sense of the first of its elements is the main one (or the independent one on which the other depends), is the 2nd kind. That called *Tatpuruṣa* (No. 982)—in which, for the most part, the sense of the last of its elements is the main one, is the 3rd kind. A subdivision of the *Tatpuruṣa* class is called *Karmadhāraya* (No. 1002.) A subdivision of the *Karmadhāraya* class is called *Dwi-gu* (No. 983). That called *Bahuvrīhi* (No. 1034)—in respect whereof, for the most part, the sense of a different word is the main one (to which the sense of the compound epithet is subordinate) is the 4th kind. That called *Dvandva* (No. 1054)—in which, for the most part, the sense of both the one and the other of its elements is a main one—(neither being subordinate to the other), is the 5th kind.

समर्थः पदविधिः । २ । १ । १ ।

पदसंबन्धी यो विधिः स समर्थान्वितो बोध्यः ।

No. 962.—A RULE WHICH RELATES TO complete WORDS [— and not to the roots and affixes out of which the words are constructed—] is to be understood to apply only TO THOSE words THE SENSES OF WHICH ARE CONNECTED. [For example—according to No. 992, one noun may combine with another which is in the genitive, so that for “a binder of books” we may substitute “a book-binder:”—but it is necessary that the two words should be in construction—for if we have the expression “ignorant of books—a binder of sheaves,” we cannot make a compound of “books” and “binder”—the word “binder” being here connected in sense, not with “books,” but with “sheaves.”]

प्राक् कडारात् समासः । २ । १ । ३ ।

कडाराः कर्मधारय इत्यतः प्राक् समास इत्यधिक्रियते ।

No. 963.—The word “COMPOUND” is made the regulator of the sense [and is therefore to be understood in each aphorism] from this point AS FAR AS the aphorism “KADĀRĀH *karmadhāraye*” (II. 2. 38).

सह सुपा । २ । १ । ४ ।

सुप् सुपा सह वा समस्यते । समासत्वात् प्रातिपदिकत्वेन सुपो लुक् । परार्थाभिधानं वृत्तिः । कृतद्वितसमासेकशेषसनाद्यन्तधातु-
रूपाः पञ्च वृत्तयः । वृत्त्यर्थावबोधकं वाक्यं विग्रहः । स च लोकि-
कोऽलौकिकश्चेति द्विधा । तच्च पूर्वं भूत इति लौकिकः । पूर्वं चम्
भूत सु इत्यलौकिकः । भूतपूर्वः । भूतपूर्वं चरदिति निर्देशात्
पूर्वनिपातः ।

No. 964.—A word ending in a case-affix may optionally be compounded WITH a word ending in A CASE-AFFIX. Since that which is a ‘compound’ is, therefore, regarded as a crude word (No. 136), there is elision of case-affixes (No. 768). The conveying an additional meaning [besides the literal meaning, or besides that which resides in the separate portions of which it may be composed] is the ‘function’ [of an expression]. There are five ‘functions’ [of five different kinds of expression]—viz. those belonging to [what

ends with] a *krít* affix (No. 329) or a *taddhita* affix (No. 1067),—to a ‘compound’ (No. 961), to a ‘partial remainder’ (No. 145), and to a verb that ends with *san* or the like (No. 502). An expression explanatory of the force of the ‘function’ is called its ‘analysis’ or ‘solution,’ and this is of two kinds—popular and technical. For example, the explanation “*púrvāḥ bhūtaḥ*” is the popular solution, and “*púrvā + am, bhūta + su*” is the technical analysis, of the expression *bhūtapúrvāḥ* “formerly been” [which furnishes an example of the rule, No. 964, under consideration]. In this example the anomaly [—as regards placing the principal word first, instead of the secondary term—see No. 969—] of the word *púrvā*, is in accordance with the example [of Páṇini] in the aphorism “*bhūta-púrvus charaḥ*” (V. 3. 53).

इवेन सह समासो विभक्त्यलोपश्च । वागर्थौ इव वागर्थौषिव ।
इति द्वैबलसमासः प्रथमः ॥

No. 965.—[A word enters into] COMPOSITION WITH IVA “like,” AND there is NOT ELISION OF THE CASE-AFFIX. Thus *vágarthádiviva* “like a word and its meaning.”

So much for the first kind—that which is “merely compound.”

। अव्ययीभावः ।

OF THE AVYAYIBHÁVA OR INDECLINABLE COMPOUND.

अव्ययीभावः । २ । १ । ५ ।

अधिकारोऽयम् । प्राक् तत्पुरुषात् ।

No. 966.—The term AVYAYIBHÁVA—i. e. “the becoming an indeclinable”—is a regulating expression [to be understood in each aphorism] as far as No. 982.

अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिवृद्ध्यर्थभावात्प्रत्ययसंप्र-
तिशब्दाद्गुर्भावपश्चाच्चानुपूर्व्ययोगपश्चाद्द्वयसंप्रति-
शब्दात्प्रत्ययवचनेषु । २ । १ । ६ ।

विभक्त्यर्थादिषु वर्तमानमव्ययं सुबन्तेन सह नित्यं समस्यते ।
 प्रायेणावियहो नित्यसमासः । प्रायेणास्वपदवियहो वा । विभक्तौ ।
 हरि ङि अधि इति स्थिते ।

No. 967.—AN INDECLINABLE (No. 399) employed WITH THE SENSE OF A CASE-AFFIX, OR OF NEAR TO, OR PROSPERITY, OR ADVERBITY, OR ABSENCE OF THE THING, OR DEPARTURE, OR NOT NOW, OR THE PRODUCTION OF SOME SOUND, OR AFTER, OR ACCORDING TO, OR ORDER OF ARRANGEMENT, OR SIMULTANEOUSNESS, OR LIKENESS, OR POSSESSION, OR TOTALITY, OR TERMINATION, is invariably compounded with a word that ends with a case-affix.

For the most part, that which is invariably compound has no corresponding expression made up of separate words:—or its analysis must, for the most part, be made in other words [than those of which the compound itself consists].

[As an example of an “indeclinable” employed] with the sense of a case-affix—suppose that the case stands thus—viz. *hari + ŋi + adhi*—[where the “indeclinable” *adhi* “upon” is to be employed with the sense of the 7th case-affix *ŋi*—we look forward].

प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम् । १ । २ । ४३ ।
 समासशस्त्रे प्रथमानिर्दिष्टमुपसर्जनं स्यात् ।

No. 968.—IN a rule enjoining COMPOSITION, let THAT WHICH IS EXHIBITED WITH THE 1ST case-affix [i. e. let the word which is exhibited in the nominative] be called the UPASARJANA or “secondary.” [Thus the *adhi*, in the example under No. 967, being an “indeclinable,” is the *upasarjana*, because the term “indeclinable,” in No. 967, is in the 1st case].

उपसर्जनं पूर्वम् । १ । २ । ३० ।

समासे उपसर्जनं प्राक् प्रयोज्यम् । इत्यधेः प्राक् प्रयोगः । सुपो लुक् । एकदेशविकृतस्यानन्यत्वात् प्रातिपदिकसंज्ञायां स्वाद्युत्पत्तिः । अव्ययीभावश्चेत्यव्ययत्वात् सुपो लुक् । अधिहरि ।

No. 969.—The UPASARJANA (No. 968) is to be placed FIRST in a compound. Hence [in the example proposed in No. 967] the

adhi [being the 'indeclinable' which is exhibited with the first case-affix in No. 967] is to be placed first—[thus *adhi+hari+ni*]. Then (No. 768) there is elision of the case-affix—[leaving *adhi+hari*]. Then, seeing that what is partially altered (No. 181) does not become something quite different,—since this [viz. the expression under consideration, after being partially altered by the elision of the case-affix,] is still called a "crude form,"—the case-affixes, *su* &c., again present themselves (—No. 140)—; and they are again, finally, elided (No. 403) in consequence of this compound's being an 'indeclinable,' according to No. 402. Thus we have *adhihari* "upon Hari."

अव्ययीभावश्च । २ । ४ । १८ ।

अयं अपुंसश्च स्यात् । गाः पालीति गोपाः । तस्मिन्नित्यधिगो-
पम् ।

No. 970.—AND let AN AVYAYIBHÁVA compound be neuter. Thus, from *gopá* "one who tends cows," we have *adhigopam* (Nos. 269 and 971) "on the cowherd."

माव्ययीभावादतोऽम् त्वपञ्चम्याः । २ । ४ । ८३ ।

अदन्तादव्ययीभावात् सुपो न लुक् तस्य पञ्चमी विना अमादेशः ।

No. 971.—There is NOT elision of the case-affix AFTER AN AVYAYIBHÁVA compound that ends IN A. In the room of it,—BUT NOT IF it is THE 5TH case-affix,—there is the substitute AM.

तृतीयासप्तम्योर्बहुलम् । २ । ४ । ८४ ।

अदन्तादव्ययीभावात् तृतीयासप्तम्योर्बहुलमम्भावः । उपकृष्यम् ।
उपकृष्येन । मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम् । यवनानां व्यृद्धिदुंयवनम् ।
मल्लिखाणाम्भावो निर्मलिकम् । हिमस्यात्ययोऽतिहिमम् । निद्रा
संप्रति न युज्यत इत्यतिनिद्रम् । हरिशब्दस्य प्रकाश इतिहरि ।
विभ्रोः पश्चादनुविष्णु । योष्यतावीष्यापदार्थानतिवृत्तिसादृश्यानि
यथावाः । रूपस्य योष्यमनुरुपम् । अर्थमर्थे प्रति प्रत्यर्थम् । शक्ति-
मनस्साम्य यथाशक्ति ।

No. 972.—The change to *am* (No. 971) OF THE 3RD AND 7TH case-affixes coming after an *Avyayibhāva* compound that ends in *a*, occurs DIVERSELY (—see No. 823). Thus *upakṛishṇasa* or *upakṛishṇena* “near to Kṛishṇa;” [and, as further examples of No. 967,] *sumadram* “well (or prosperous) with the Madras,” *duryavanam* “ill with the Yavanas,” *nirmakshikum* “free from flies,” *atihimam* “on the departure of the cold weather,” *atīnidram* “wakefully;”—i. e. sleep being not now engaged in—; *itihari* “the exclamation, ‘Hari’”—[thus *vaishṇavagṛiḥ itihari vartate* “in the house of the Vaishṇava there is the cry of ‘Hari, Hari’ ”]—; *anuvishṇu* “after Vishṇu”—[i. e. following or worshipping him]. The meanings intended by the word *yathā*, [which, in the list at No. 967, has been rendered “according to,”] are ‘correspondence,’ ‘severalty’ or ‘succession,’ ‘the not passing beyond something,’ and ‘likeness.’ Thus *anurūpam* “in a corresponding manner,” *pratyartham* “according to each several object or signification,” *yathābakti* “according to one’s ability”—[i. e. not going beyond one’s power].

अव्ययीभावे चादात्ते । ६ । ३ । ८१ ।

सहस्य सः स्यादव्ययीभावे न तु काले । हरेः सादृश्यं सहस्रि ।
ज्येष्ठस्यानुपूर्व्येत्थनुज्येष्ठम् । चक्रेण युगपत् सचक्रम् । सदृशः सख्या
ससखि । क्षत्राणां संपत्तिः सक्षत्रम् । तृणमप्यपरित्यज्य सतृणमति ।
अग्निगन्धपर्यन्तमधीते साम्नि ।

No. 973.—IN AN AVYAYIBHĀVA compound let *sa* be the substitute of *saha*, BUT NOT WHEN the word in composition means a portion of TIME. Thus *sahari* “like Hari,” then again, *asajyeshtham* (No. 967) “in the order of seniority,” *sachakram* “simultaneously with the wheel” (—on its crushing, for example, the head of the self-immolator), *sasakhi* “like a friend,” *sakshatram* “as warriors ought,” *satṛiṇam* “even to the grass” he eats—[i. e. the whole]—not leaving even a scrap—, *asgni* “as far as the chapter of fire [i. e. the whole Veda]”—he reads.

नदीभिश्च । २ । १ । २० ।

नदीभिः सह संख्या वा समस्यते । समाहारे चायमिष्यते ।
पञ्चगङ्गम् । द्वियमुनम् ।

No. 974.—AND WITH names of RIVERS a numeral may be compounded. It is wished [by *Putuñjali*] that this should refer to their junction. Thus *pañchagangam* "at the meeting of the five rivers Ganges" [viz. near the *Mádhavaráw ghát* at Benares], *dviyamunam* "at the meeting of the two Yamunas."

तद्धिताः । ४ । १ । ७६ ।

आ पञ्चमसमप्रेरधिकारोऽयम् ।

No. 975.—The expression "the affixes called TADDHITA" (i. e.—see No. 1067—"relating or belonging to that" which is primitive—) is the regulating expression [to be understood in all the aphorisms] from this point to the end of *Páñini's* Fifth Lecture.

अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः । ५ । ४ । १०७ ।

शरदादिभ्यष्टुच् स्यात् समासन्तोऽव्ययीभावे । शरदः समीपमुप-
शरदम् । प्रतिविषायम् ।

No. 976.—WHEN the compound is AN *AVYAYIBHÁVA*, let (the *taddhita*-affix—No. 975—) *ṣuch* (No. 148) come AFTER the words *śARAD* &c., as the final of the compound. Thus *upasaradam* (No. 971) "near the autumn," *prativipásam* "along the river *Vipásá*."

शराया शरस् च । उपशरसस् । इत्यादि ।

No. 977.—"AND *JARAS* substituted in the room OF *JARÁ* (No. 181)"—[shall come under the head of "*śarad* &c."]. Thus *upajarasam* (No. 976) "when decay is near"—&c.

अनस्य । ५ । ४ । १०८ ।

अनन्तादव्ययीभावाट्टुच् ।

No. 978.—AND AFTER that *Avyayibháva* which ends in *AN*, let there be *ṣuch* (No. 976).

नस्तद्धिते । ६ । ४ । १४४ ।

नान्तस्य भस्य टेलोपस्तद्धिते । उपराचम् । अध्यात्मम् ।

No. 979.—WHEN A TADDHITA-affix (No. 975) FOLLOWS, there is elision OF the last vowel with what follows it (No. 51) of what ends in N and is called a *bhu* (No. 185). Thus [there is elision of the *an* of *rājan* “a king” and *ātman* “the soul,” followed by the *taddhita*-affix *ṣach*—see No. 976.—in virtue of the commencing of which affix with a vowel these words then take the name of *bha*—and we have] *uparājam* “under the king,” *adhyātmam* “over or in the spirit.”

नपुंसकादन्यतरस्याम् । ५ । ४ । १०६ ।

अन्नन्तं यत् क्लीबं तदन्तादव्ययीभावाट्टञ्वा । उपचर्मम् ।
उपचर्म ।

No. 980.—The *taddhita*-affix *ṣach* (No. 976) is OPTIONALLY placed AFTER an *Avyayibhāva* compound ending with A NEUTER word that ends in *an*. Thus *upacharmam* or *upacharma* “near the skin.”

ऋयः । ५ । ४ । १११ ।

ऋयन्तादव्ययीभावाट्टञ्वा । उपसमिधम् । उपसमित् ।

इत्यव्ययोभावः ॥

No. 981.—The *taddhita*-affix *ṣach* (No. 976) is optionally placed AFTER an *Avyayibhāva* compound that ends in A JHAY. Thus *upasamidham* or *upasamit* (No. 165) “near firewood.”

So much for the *Avyayibhāva* compounds.

। तत्पुरुषः ।

OF THE TATPURUSHA, OR COMPOUND THE CON-
STITUENTS OF WHICH ARE (GENERALLY)
IN DIFFERENT CASES.

तत्पुरुषः । २ । १ । २२ ।

अधिकारोऽयम् । प्राम्बहुव्रीहेः ।

No. 982.—The term TATPURUṢHA [i. e. “his man”—the expression itself—see No. 992—being an example of the kind of compound now to be treated of—] is a regulating expression [to be understood in each aphorism] as far as No. 1034.

द्विगुय । २ । १ । २३ ।

तत्पुरुषसंचकः ।

No. 983.—AND the kind of compound called DWIGU (No. 1003) is also called *tatpuruṣha* (No. 982).

द्वितीयाश्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नेः । २ । १ । २४ ।

द्वितीयान्तं श्रितादिप्रकृतिकेः सुबन्तेः सह वा समस्यते । कृष्यां श्रितः । कृष्याश्रितः । इत्यादि ।

No. 984.—A word ending with THE 2ND case-affix is optionally compounded WITH the words ŚRITA “who has had recourse to,” ATĪTA “who has surpassed,” PATITA “who has fallen upon,” GATA “who has gone to,” ATYASTA “who has passed,” PRĀPTA “who has reached,” AND ĀPANNA “who has reached,” when these are the governing words and end with case-affixes. Thus *kṛishṇāśrita* “who has had recourse to Kṛishṇa,” &c.

तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन । २ । १ । ३० ।

तृतीयान्तं तृतीयान्तार्थकृतगुणवचनेनार्थेन च सह वा प्राश्वत् । शङ्कुस्य खरः । शङ्कुलाखरः । धान्येनार्थः । धान्यार्थः । तत्कृतेति किम् । अस्या कायः ।

No. 985.—A word ending with THE 3RD case-affix, as before [—see No. 984—is compounded] optionally WITH WHAT DENOTES THAT THE QUALITY of which is instrumentally caused by the thing signified by what ends with the 3rd case-affix, AND WITH the word ARTHA “wealth” [—the wealth being caused by that denoted by what ends with the 3rd case-affix]. Thus *śāṅkulākhaṇḍa* “a piece out by the nippers”—[where the cause of the piece being out is the nippers]—; *dhānyārtha* “wealth acquired by grain”—[where the grain is the cause of the wealth]. Why do we say “caused by

the thing signified &c"? Witness *akshma kama* "blind of an eye"—[where the two words cannot form a compound, because the eye is not what makes the person blind].

कर्तृकरणे कृता बहुलम् । २ । १ । ३२ ।

कर्तरि करणे च तृतीया कृदन्तेन बहुलं प्राग्वत् । हरिचातः ।
नखभिन्नः । कृद्ग्रहणे गतिकारकपूर्वस्यापि ग्रहणम् । नखनिभिन्नः ।

No. 986.—[That which ends with] the 3rd case-affix, WHEN it denotes THE AGENT OR THE INSTRUMENT, as before [see No. 984—is compounded] DIVERSELY (No. 823) with what ends with A KBIT affix. Thus *haritrāta* "preserved by Hari," *nakhabinna* "divided by the nails." In the taking of *krit* [in the present rule] is implied that of the same when a preposition (No. 222) or a word directly related to the action (No. 958) precedes:—thus [the combination is not obstructed, by the preposition *nir*, in the example] *nakanirbinna* "quite divided by the nails."

चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः । २ । १ । ३६ ।

चतुर्थ्यन्तार्थाय यत् तद्वाचिना अर्थादिभिश्च चतुर्थ्यन्तं वा प्राग्वत् । यूपाय दासु । यूपदासु । तदर्थेन प्रकृतिविकृतिभाव एवेषुः । तेनेह न । रन्धनाय स्थाली ।

No. 987.—A word ending with THE 4TH case-affix, as before [—see No. 984,—is compounded optionally] WITH what denotes THAT WHICH IS FOR THE PURPOSE of what ends with the 4th case-affix—AND SO TOO WITH the words ARTHA "on account of," BALI "a sacrifice," HITA "salutary," SUKHA "pleasant," AND RAKSHITA "kept." Thus *yūpadāru* "wood for a stake." By the expression "for the purpose thereof" the special relation of a material and its modification alone is [by Patañjali] here held [to be intended]. Hence, in the case of such an expression as "a vessel for washing," composition does not take place—for the washing is not a modified form of the vessel, as a stake is a modified form of the wood which it is made of.

अर्थेन नित्यसमासो विशेष्यलिङ्गता चेति वक्तव्यम् । द्विचाया-

यत् । द्विचार्थः सूयः । द्विचार्था यवागूः । द्विचार्थे पयः ।
भूतबलिः । गोहितम् । गोरुखम् । गोरक्षितम् ।

No. 988.—“WITH ARTHA ‘on account of,’ IT SHOULD BE STATED THAT COMPOSITION takes place INVARIABLY, AND THAT THE COMPOUND TAKES THE GENDER OF THAT WHICH IT QUALIFIES.” Thus *dwijārthah sūpah* “broth for the Brāhman,” *dwijārthā yavāgūh* “gruel for the Brāhman,” *dwijārthāḥ payah* “milk for the Brāhman.” [Examples of composition with the other words enumerated in No. 987 are] *bhūtabalī* “a sacrifice for [all] beings,” *gohita* “what is good for cows,” *gorukha* “what is pleasant for cows,” *gorakṣita* “what is kept for cows”—(as grass).

षड्बली भयेन । २ । १ । ३७ ।

चोराद्वयम् । चोरभयम् ।

No. 989.—A word ending with THE 5TH case-affix may be compounded WITH the word BHAYA “fear.” Thus *chorabhaya* “fear [by reason] of a thief.”

दोषान्तिदूरार्थकृच्छ्रायि क्तेन । २ । १ । ३६ ।

No. 990.—Words WITH THE SENSE OF STOKA “a little,” ANTIKA “near,” DŪRA “far,”—AND also the word KRICHCHHRA “pe-
nance,” [may be compounded] WITH what ends in KTA (No. 867).

षड्बल्याः स्तोत्रादिभ्यः । ६ । ३ । २ ।

अलुगतरपदे । स्तोत्रान्मुक्तः । अन्तिकादागतः । अभ्यासादाग-
तः । दूरादागतः । कृच्छ्रादागतः ।

No. 991.—There is not elision OF THE 5TH case-affix (No. 768) AFTER words with the sense of STOKA & C. (No. 990), when a word in composition with them follows. Thus *stokānmukta* “loosed from a little distance,” *antikādāgata* “come from near,” *abhyasādāgata* “come from studying,” *dūrādāgata* “come from far,” *kriṣṣhādāgata* “come with difficulty.”

षष्ठी । २ । २ । ८ ।

सुबन्तेन प्राम्बत् । रात्रपुरुषः ।

No. 992.—A word ending with THE 6TH case-affix, as before, [—see, No. 984—is optionally compounded] with what ends with a case-affix. Thus *rājapurusha* (No. 200) “the king’s man.” [This example, with the demonstrative pronoun *tat* substituted for the word *rājun*, gives the compound *tatpurusha* “his man,” which is taken as the type and name of the class,—see No. 982.]

पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरथे । २ । २ । १ ।

अवयविना सह पूर्वादयः समस्यन्ते एकत्वसंख्याविशिष्टश्चेदवय-
वी । षष्ठीसमासापवादः । पूर्वं कायस्य पूर्वकायः । अपरकायः ।
एकाधिकरथे किम् । पूर्वश्चात्रायाम् ।

No. 993.—The words PŪRVA “front,” APARA “near,” ADHARA “lower,” AND UTTARA “upper,” are compounded WITH WHAT [word signifies a thing that] HAS PARTS, PROVIDED that THE THING having parts IS DISTINGUISHED numerically BY UNITY. This de- bars No. 992 [which would have placed the words *pūrva* &c. last in the compound ;—whereas, being here exhibited in the nomina- tive case—see No. 969—they take the precedence]. Thus *pūrva- kāya* “the front of the body,” *aparakāya* “the back of the body.” Why do we say “provided it is the site of unity [i. e. provided it be one]”? Witness *pūrvāschūtrāndm* “the foremost of the pupils”—[where composition does not take place, the pupils be- ing more than one].

अर्धं नपुंसकम् । २ । २ । २ ।

समांशवाच्यार्धशब्दो नित्यं क्लीबे प्राग्वत् । अर्धे पिप्पल्या अ-
र्धपिप्पली ।

No. 994.—The word ARDHA, which, when it signifies exactly equal parts (i. e. halves) is always NEUTER, as before [i. e. as di- rected in No. 993—enters into composition]. Thus *ardhapippalī* “a half of the pepper.”

सप्तमी शौरुडः । २ । १ । ४० ।

सप्रम्यन्तं शौरुडादिभिः प्राग्वत् । अक्षेषु शौरुडः । अक्षशौरुडः ।

इत्यादि । द्वितीया तृतीयेत्यादियोगविभागादन्यत्रापि द्वितीयादि-
धिमत्तीनां प्रयोगवशात् समासे ज्ञेयः ।

No. 995.—A word ending with THE 7TH case-affix, as before [i. e. as directed in No. 984—is optionally compounded] WITH the words *śAUNDA* "skilled" &c. Thus *akṣuśaunḍa* "skilled in dice"—and so of others.

[It had been stated that words ending with the 2nd, 3rd, and other case-affixes—see Nos. 984, 985, &c.—may form compounds with certain words specified in the aphorisms; but a greater latitude is found necessary—so] on the ground of usage [in the works of good authors] it is to be considered allowable to form compounds out of words ending with the 3rd and other case-affixes, elsewhere also [than where directed in the aphorisms], by disjoining the expressions 2nd, 3rd &c. [from their appropriate aphorisms], and attaching them [to others].

दिक्संज्ञे संग्रायाम् । २ । १ । ५० ।

संग्रायामेवेति नियमार्थे सूत्रम् । पूर्वपुष्कामयमी । सप्त ऋषयः ।
सप्तर्षयः । तेनेह न । उत्तरा वृक्षाः । पञ्च ब्राह्मणाः ।

No. 996.—A word signifying a POINT of the compass OR a NUMBER [enters into composition] WHEN the sense is that of an APPELLATIVE.—The aphorism is intended to restrict the composition of such words to the case where the sense is that of an appellative. Thus *pūrveshukāmasāmī* "(the town of) Ishukāmasāmi-in-the-East," *saptarṣayah* "the Seven-sages," (i. e. the constellation of the Great Bear). Hence not here—viz. in *uttarā vṛkṣah* "northern trees," *pañcha brāhmaṇāḥ* "five Brāhmaṇa."

तद्वितार्थोत्तरपदसमाहारे च । २ । १ । ५१ ।

तद्वितार्थे विषये उत्तरपदे च परतः समाहारे च वाच्ये दिक्सं-
ज्ञे प्राग्वत् । पूर्वस्यां शालायां भवः पूर्वाशाला इति समासे चाते ।
सर्वान्त्रो वृत्तिमात्रे पुंवद्भावः ।

No. 997.—In a case WHERE the SENSE is that OF A TADDHITA-
affix (No. 975), AND WHEN AN ADDITIONAL MEMBER comes after

the compound, AND WHEN AN AGGREGATE is to be expressed, then a word signifying a point of the compass or a number, as before [—see No. 996—becomes compounded]. Thus, when a compound is formed out of the words *pūrvasyān śālāyān bhavaḥ* “that which is in the eastern hall,” [in which analytical exposition—see No. 964—of the compound in question, the word *bhava*—see No. 998—serves to represent the force of a *taddhita*-affix—] the compound having (—see No. 964—) reached the form of *pūrvā + śālā*, [the feminine termination of the *pūrvā* is rejected—because Patañjali declares that] “the masculine state belongs to a pronominal, when exercising any of the five functions” [specified under No. 964].

दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां अः । ४ । २ । १०७ ।

अस्माद्वाद्यर्थे अः स्यादसंज्ञायाम् ।

No. 998.—Let [the *taddhita*-affix—see No. 975—] *NA*, with the sense of “being” &c., come AFTER A WORD PRECEDED BY another that signifies A POINT of the compass—PROVIDED the compound is NOT AN APPELLATIVE. [Thus, from No. 997, we have *pūrvāśālā + na*.]

तद्धितेष्वचामादेः । ७ । २ । ११७ ।

ञिति णिति च तद्धितेष्वचामादेरचो वृद्धिः स्यात् । यस्येति च । पौर्वशालः । पञ्च गावो धनं यस्येति चिपदे बंधुव्रीहो ।

No. 999.—Let *vṛiddhi* be substituted in the room OF THE FIRST vowel OF THE VOWELS, WHEN TADDHITA-affixes FOLLOW, having an indicative *ñ* (No. 998). or *ṇ*. The final vowel, moreover, being elided by No. 260, we have *paurvāśāla* “who is in the eastern hall”—(No. 997).

In the case of the *Bahuvrīhi* compound (No. 1034) consisting of three terms—signifying “whose wealth is five cows”—[the rule following applies].

द्वन्द्वतत्पुरुषयोस्तरपदे नित्यसमासवचनम् ।

No. 1000.—“WHEN AN ADDITIONAL NUMBER comes AFTER (what would else be but optionally) A DWANDWA compound (No.

1054) OR A TATPURUSHA (No. 982), the compounding is TO BE SPOKEN OF AS INVARIABLE."

गोरतयितलुकि । ५ । ४ । ६२ ।

गोऽन्तात् तत्पुरुषादृष् स्यात् समासान्तो न तु तद्धितलुकि । पञ्चगवधनः ।

No. 1001.—Let (the *taddhita*-affix) *facth* be as the final of the compound AFTER a *Tatpuruṣha* that ends with the word GO "a cow"—but NOT when there is ELISION OF the TADDHITA-affix. Thus *pañcagavadhana* "whose wealth consists of five cows."

तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । १ । २ । ४२ ।

No. 1002.—A TATPURUSHA compound (No. 982) THE CASE OF each member of WHICH IS THE SAME, is called KARMADHĀRAYA (—i. e. "that which comprehends the object"—but why so named does not seem to be anywhere explained).

संख्यापूर्वा द्विगुः । २ । १ । ५२ ।

तद्धितार्थेत्यचोक्तस्त्रिविधः संख्यापूर्वा द्विगुसंज्ञः स्यात् ।

No. 1003.—Let a compound, THE FIRST member OF WHICH IS A NUMERAL, and which is of one of the three kinds specified in No. 997, be called DWIGU—[the word *dwigu* itself—an instance of this kind of compound—signifying "of the value of two cows]."

द्विगुरेकवचनम् । २ । ४ । १ ।

द्विवचनः समाहार एकवत् स्यात् ।

No. 1004.—An aggregate expressed by a DWIGU shall be like one—i. e. shall be SINGULAR.

स नपुंसकम् । २ । ४ । १७ ।

समाहारे द्विगुद्वन्द्वेष्व नपुंसकं स्यात् । पञ्चानां गवां समाहारः पञ्चगवधम् ।

No. 1005.—When the sense is an aggregate, IT—a *Dwigu* or a *Dvandwa* compound (No. 1054—shall be A NEUTER. Thus *pañcagavam* "an aggregate of five cows."

विशेषणं विशेष्येण बहुलम् । २ । १ । ५७ ।

भेदकं भेदेन समानाधिकरणेन बहुलं प्राग्वत् । नीलमुत्पलं नी-
लोत्पलम् । बहुलयद्दयात् क्वचिन्नित्यम् । कृष्यसर्षः । क्वचिन्न । राम्ये
चामदन्यः ।

No. 1006.—The QUALIFIER (or discriminator) [is compounded] WITH the thing thereby QUALIFIED (or discriminated) DIVERSELY (No. 823), as before [—i. e. as directed in No. 984]. Thus *nilotpala* "a blue lotus." By taking, in the rule, the expression "diversely" it is meant that in some cases it is imperative to make a compound—as in the case of *kṛṣṇināsarpa* "a black snake," and some- times it is forbidden—thus *rāmo jāmādagnyah* "Rāma (called also) Jāmādagnya" (as being the son of Jamadagni)."

उपमानानि सामान्यवचनैः । २ । १ । ५५ ।

घनश्यामः ।

No. 1007.—OBJECTS OF COMPARISON are compounded WITH WORDS DENOTING WHAT IS LIKENED to them. Thus *ghanashyama* "cloud-black"—[i. e. something black as a cloud].

शाकपार्थिवादीनामुत्तरपदलोपो षक्तव्यः । शाकप्रियः पार्थिवः ।
शाकपार्थिवः । देवब्राह्मणः ।

No. 1008.—THE ELISION OF THE SECOND MEMBER IN the com- pounds ŚĀKAPĀRTHIVA &c. should be stated." Thus the word *priya* "beloved" is elided in the example *śākupārthiva* "the king of the era"—i. e. the king *beloved* by (the people of) his era, *devabrāhmaṇa* "a Brāhman beloved by the gods."

नञ् । २ । २ । ६ ।

नञ् सुपा प्राग्वत् ।

No. 1009.—The indeclinable privative *NAṆ*, as before [i. e. as directed in the foregoing rules—combines] with what ends with a case affix.

मलोपो नञः । ६ । ३ । ७३ ।

नञो नस्य लोप उत्तरपदे । अत्राह्वयः ।

No. 1010.—There is ELISION OF the N OF NAN (No. 1009), when a word follows in composition with it. Thus *abrāhmaṇa* "who is not a Brāhman"—(though a man).

तत्प्रान्नुडचि । ६ । ३ । ७४ ।

सुप्रानकारान्नञ उत्तरपदस्यावादेर्नुट् । अनश्चः । नैकधेत्यादौ तु नयव्देन सह सुप् सुपेति समासः ।

No. 1011.—Let *NUṬ* be the augment OF a word beginning with A VOWEL that comes, in composition, AFTER THAT *nanè* (No. 1010) of which the *n* has been elided. Thus *ānaṣṭwa* "(an animal) which is not a horse." But in such an expression as *naikadhā* "not at one time," there is composition with the word *na* [i. e. *nanè* with its indicatory final dropped] in accordance with No. 964 ['indeclinables' being regarded as if they had case-affixes, though these have been elided—see Nos. 403 and 210].

दुगतिप्रादयः । २ । २ । १८ ।

एते समर्थेन नित्यं समस्यन्ते । कुत्सितः पुरुषः । कुपुरुषः ।

No. 1012.—The word *KU* (No. 399), those called *GATI* (Nos. 222 and 1013), and *PRA & C.* (No. 48), are invariably compounded with that with which they are connected in sense. Thus *kupuruṣa* "a paltry man."

कुर्यादिच्चिडाचश्च । १ । ४ । ६१ ।

कुर्यादयश्चव्यन्ता ङावन्ताश्च क्रियायोगे गतिसंज्ञाः स्युः ।
क्रीकृत्य । शुक्लीकृत्य । षटपटाकृत्य । सुपुरुषः ।

No. 1013.—AND let the words *ŪRF* (No. 399) "assent," AND THE LIKE, AND those that end with *CHWI* (No. 1332), AND those that end with *pĀCH* (No. 1338), when in composition with a verb, be called *gati* (No. 222). Thus (No. 1012) *śrīkṛitya* (No. 936) "having promised," *śuklīkṛitya* "having made white," *paṣapaṣā-kṛitya* "having made a clattering," *supuruṣa* (Nos. 1012 and 48) "a good man."

प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया । प्रगत आचार्यः । प्राचार्यः ।

No. 1014.—“The words PRA &C. (No. 48), WHEN THE SENSE IS THAT OF GONE OR THE LIKE, combine WITH what ends with THE 1ST case-affix.” Thus *prácharya* “a hereditary teacher” (like Vasiṣṭha in the family of Ráma).

अत्यादयः क्रान्ताद्यर्थे द्वितीयया । अतिक्रान्तो मालामिति विग्रहे ।

No. 1015.—“The words ATI &C. (No. 48), WHEN THE THING DENOTED is GONE BEYOND or the like, combine WITH what ends with THE 2ND case-affix.” Thus we may have, as the analysis of a compound *atikránto málám* “which has surpassed the necklace:”— [but, in regard to the compound, some further considerations are necessary].

एकविभक्ति चापूर्वनिपाते । १ । २ । ४४ ।

विग्रहे यन्नियतविभक्तिकं तदुपसर्जनं न तु तस्य पूर्वनिपातः ।

No. 1016.—AND that which, in the analytical statement of the sense of a compound, has ONE fixed CASE [whilst the word with it is compounded may vary its case] is called *upasarjana* (No. 968), BUT DOES NOT (necessarily) STAND FIRST (No. 969) [This furnishes occasion for the next rule].

गोस्त्रियोरुपसर्जनस्य । १ । २ । ४८ ।

उपसर्जनं यो गोशब्दः स्त्रीप्रत्ययान्तं च तदन्तस्य प्रातिपदिकस्य ह्रस्वः । अतिमालः ।

No. 1017.—Let a short vowel be the substitute OF a crude word No. 135) which ends with the word GO “a cow,” AND of that which ends with what has as its termination A FEMININE affix (No. 1341), WHEN regarded as AN UPASARJANA (No. 1016). Thus [the example under No. 1015 becomes] *atimála* “exceeding the necklace (in beauty).

अवाद्यः कृष्णाद्यर्थे तृतीयया । अवक्रष्टः कोकिलया । अवकोकिलः ।

No. 1018.—“The words AVA &C. (No. 48), WHEN THE THING DENOTED is CRIED OUT &C., are compounded WITH what ends with

THE 3RD case-affix." Thus *avakokila* "what is announced by the cuckoo."—(e. g. the spring).

पर्यादयो स्नानाद्यर्थे चतुर्थ्या । परिस्नानोऽध्ययनाय पर्याध्ययनः ।

No. 1019.—"The words PARI &c. (No. 48), WHEN THAT DENOTED IS WEARY &c., are compounded WITH what ends with THE 4TH case-affix." Thus *paryadhyayana* "weary of study."

निरादयः कान्ताद्यर्थे पञ्चम्या । निष्कान्तः कौशाम्ब्या निष्कोशाम्बिः ।

No. 1020.—"The words NIR &c. (No. 48), WHEN THE THING DENOTED IS GONE BEYOND &c., are compounded WITH what ends with THE 5TH case-affix." Thus *nishkaśāmbi* "who has gone beyond Kāśāmbi."

तपोपपदं सप्तमीस्थम् । ३ । १ । ६२ ।

स्यम्यन्ते पदे कर्मणीत्यादौ वाच्यत्वेन स्थितं यत् कुम्भादि
तद्वाच्यं पदमुपपदं स्यात् ।

No. 1021.—HERE [i. e. in the division of the Grammar referring to verbal roots] let the word, such as "pot" or the like, denoting that which, in virtue of its being a significate, is IMPLIED in a term exhibited IN THE 7TH case, such as *karmaṇi* (No. 841), be called UPAPADA (No. 1022).

उपपदसतिङ् । २ । २ । १६ ।

उपपदं समर्थेन नित्यं समस्यतेऽतिङन्तश्च समासः । कुम्भं करोतीति कुम्भकारः । अतिङ् क्तिस् । मा भवान् भूत् । माङि लुङीति स्यमीनिर्देशान्माहुपपदम् । गतिकारकोपपदानां कृद्धिः सङ्घ समासवचनं प्राक् सुबुत्पत्तेः । व्याघ्री । अश्वक्रीती । कच्छपी । इत्यादि ।

No. 1022.—AN UPAPADA (No. 1021) is always compounded with that with which it is in construction—and the compound does NOT end IN A TENSE-AFFIX. Thus *kumbhakāra* (No. 841) "one who makes pots." Why do we say "not in a tense-affix"? Wit-

ness *má bhaván bhút* "let not your Honour become"—where *mák* as having been exhibited, in No. 469, in the 7th case, takes the name of *upapada* [but is not compounded with *bhút*].

The compounding of a *gati* (No. 222) or a *káraka* (No. 945), or an *upapada* (No. 1021) with what ends with a *krit*-affix is declared to be effected before the case-affixes present themselves. Thus we have *vyághrí* "a tigress," *atwakrití* "a female (e. g. cow or the like) bought in exchange for a horse," *kachchhapí* "a she-tortoise." [The word *vyághrí* is said to be derived from the root *ghrá* "to smell," with the *gati*-prefixes *vi* and *á*, because the animal "goes smelling about." By Nos. 839 and 524, short *a* is found in the room of the long *á*. Then, if the *vi+á+ghrá* were not held to have become a compound before the case-affixes present themselves, in forming the feminine we should have to follow No. 1341 instead of No. 1373—for we should be forming the feminine of a verbal and not of a word denoting a genus. And so of the other examples].

तत्पुरुषस्याङ्गचेः संख्याव्ययादेः । ५ । ४ । ८६ ।

संख्याव्ययादेरङ्गुल्यन्तस्य तत्पुरुषस्य समासान्तोऽच् स्यात् ।
द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्य ह्यङ्गुलम् । निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम् ।

No. 1023.—Let the affix *ach* be the final OF THE TATPURUSHA compound WHICH BEGINS WITH A NUMERAL OR AN INDECLINABLE AND ENDS WITH *ÁNGULI* "an inch." Thus *dvyaṅgula* (No. 260), "of the measure of two inches," *niraṅgula* "exceeding in measure the breadth of the fingers (of a hand)."

अहःसर्वैकदेशसंख्यातपुत्र्याच्च रात्रेः । ५ । ४ । ८७ ।

रात्र्यो रात्रेरच् स्यात् । चात् संख्याव्ययादेः । अहर्ग्रहणं द्वन्द्वार्थम् ।

No. 1024.—AND let the affix *ach* come AFTER the word *RÁTRI* "night," when it comes AFTER *AHAN* "a day," *SARVA* "all," WHAT SIGNIFIES A PORTION, AND *SÁṆKHYÁTA* "numbered," AND *PUNYA* "holy." By the "and" is meant that this is to hold also when the compound "begins with a numeral or an indeclinable."

The word *ahan* "a day" is taken, in this aphorism, with a view to its entering into a *Dvandwa* compound—(No. 1054).

राजाज्ञाः पुंलि । २ । ४ । २६ ।

यत्तदन्तो द्वन्द्वत्पुरुषो पुंस्त्वेष । अहश्च रात्रिश्चाहोरात्रः ।
सर्वरात्रः । संख्यातरात्रः ।

No. 1025.—*Dvandva* (No. 1054) and *Tatpuruṣa* compounds ending in RĀTRA (i. e. *rātri+ach*—see No. 1024), AND AHA (V. 4. 88.) AND AHA (Nos. 1027 and 979), appear IN THE MASCULINE only. Thus *ahorātrah* (No. 395, in spite of No. 129, taking effect as directed by Kātyāyana) “day and night,” *sarva-rātrah* “the whole night,” *saikhyātarātrah* “a night numbered (as the 1st, 2d, 13th, &c.)”

संख्यापूर्वे रात्रं स्त्रीषम् । द्विरात्रम् । त्रिरात्रम् ।

No. 1026.—“The word RĀTRA ‘night,’ (No. 1025) PRECEDED in composition BY A NUMERAL, is NEUTER.” Thus *dvirātram* “a space of two nights,” *trirātram* “a space of three nights.”

राजाहःसरिभ्यष्टच् । ५ । ४ । २१ ।

यत्तदन्तात् तत्पुरुषाट्टच् । परमराजः ।

No. 1027.—The *taddhita*-affix ṬACH comes AFTER a *Tatpuruṣa* compound (No. 982) that ends with the word RĀJAN “a king,” AHAH “a day,” OR SAKHI “a friend.” Thus *paramarājah* “a supreme king.”

द्याम्नइतः समानाधिकरणजातीययोः । ६ । ३ । ४६ ।

महाराजः । प्रकारवचने जातीयर् । महाप्रकारो महाजातीयः ।

No. 1028.—Let LONG \acute{a} be the substitute (of the final) OF MAHAT “great,” WHEN A WORD IN THE SAME CASE FOLLOWS, AND WHEN JĀTĪYAR (V. 3. 69.) FOLLOWS. Thus *mahārājah* (No. 1027) “a great king.” The word *jāṭhyar* means “kind:”—thus *mahā-jāṭhyah* “like the great.”

द्वाष्टमः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । ६ । ३ । ४७ ।

चात् स्यात् । द्वादश । अष्टाविंशतिः ।

No. 1029.—Let long \acute{a} be the substitute OF DWI “two” AND AṢṬAN “eight,” WHEN A NUMERAL FOLLOWS, but NOT WHEN the

compound is a **BAHUVRÍHI** (No. 1034), NOR WHEN **ASÍTI** "eighty" FOLLOWS. Thus *dvádashá* "twelve" (2+10), *śatáśāṣṭī* (No. 10) "twenty-eight."

परवह्निं इन्दतत्पुरुषयोः । २ । ४ । २६ ।

कुक्कुटमयूर्याविमे । मयूरीकुक्कुटाविमौ । अर्धपिप्पली ।

No. 1030.—The GENDER OF A **DWANDWA** (No. 1054) OR **TATPURUSHA** compound (No. 982) IS LIKE that of the **LAST** word in it. Thus *kukkūṣamayúryāvime* "those two (fem.) the cock and the peahen," *mayúrikukkūśvimaṁ* "those two (mas.) the peahen and the cock," *ardhapippalī* "the half of the pepper" (which is fem.—though *ardha* here—see No. 994—is neuter).

द्विगुप्राप्तापन्नान्पूर्वगतिसमासेषु न । पञ्चकपालः पुरोदशः ।
अप्पो जीविकां प्राप्नो जीविकः । आपन्नजीविकः । अलं कुमार्यं अलं
कुमारिः । अत एव ज्ञापकात् समासः । निष्क्रोशाम्बिः ।

No. 1031.—"This (dependence of the gender on that of the last word—No. 1030—) does NOT hold IN A **DWIGU** compound (No. 1003), nor in compounds THE FIRST member of which is **PRÁPTA** 'obtained,' **ĀPANNA** 'obtained,' **ĀLAM** 'enough,' AND a **GATI** (No. 1012)." Thus *pañchakapālah puroḍāśah* "cakes soaked in butter (and offered at a sacrifice) in a dish with five compartments"—[though *kapāla* is neuter], *práptajīvikah* or *āpannajīvikah* "who has obtained a livelihood"—[though *jīvikā* is fem.], *alantūśāmbī* "who is a suitable match for the girl"—which, only by the present rule, could be known to be a case justifying composition; (as too, where a *gati* is the first member] *nishkrośāmbī* "(a man) who has come out of *Kauśāmbī*" [though the name of the place is feminine].

अर्धर्चाः पुंसि च । २ । ४ । ३१ ।

अर्धर्चादयः पुंसि क्लीबे च स्युः । अर्धर्चः । अर्धर्चम् । एवं
अर्धतीर्थशरीरमखण्डपयूषदेहाङ्गुशकलशपात्रसूत्रादयः ।

No. 1032.—The words **ARDHARCHA** &c. may be **MASCULINE** AND neuter. Thus *ardharcha* or *ardharcham* "half a verse

(of Scripture).” In like manner [the following words may be either masc. or neut., viz.] *dhvaja* “a flag,” *irtha* “a place of pilgrimage,” *śarīra* “the body,” *mandapa* “a shed,” *yūsha* “pease-soup,” *deha* “the body,” *añkusa* “a goad for an elephant,” *kalata* “a jar,” *pdtra* “a vessel,” *sūtra* “a thread,” &c.

सामान्ये मृदुसकम् । मृदु पचति । प्रातः कमनीयम् ।

इति तत्पुरुषः ॥

No. 1033.—(By common consent) the NEUTER is employed WHEN the application is GENERAL [i. e. when nothing is qualified in particular by the word in question]. Thus *mṛidu pachatī* “he cooks soft (anything in general that he does cook),” *prātaḥ kamānyam* “in the morning it is pleasant”—(i. e. things in general are so).

So much for the *Tatpurusha* compounds.

। बहुव्रीहिः ।

OF THE BAHUVRĪHI OR ATTRIBUTIVE COMPOUND.

शेषो बहुव्रीहिः । २ । २ । २३ ।

अधिकारोऽयम् । प्राम्दन्दात् ।

No. 1034.—Let THE REST be called BAHUVRĪHI. This is a regulating expression [to be understood in each aphorism] as far as No. 1054.

घनेदमन्यपदार्थे । २ । २ । २४ ।

घनेकं प्रथमान्तमन्यस्य पदस्यार्थे वर्तमानं वा समस्यते स बहुव्रीहिः ।

No. 1035.—[A collection of] MORE words THAN ONE, in the nominative, employed TO DENOTE THE SAME THING AS ANOTHER WORD, is optionally compounded:—this is a *Bahuvrīhi* compound (No. 1034).

सप्तमीविशेषणे बहुव्रीहिः । २ । २ । २५ ।

सप्रम्यन्तं विशेषणं च बहुव्रीहौ पूर्वं स्यात् । कथंकेलः । अत एव चापकाङ्क्षधिकरणपदो बहुव्रीहिः ।

No. 1036.—A word in THE 7TH CASE, AND AN EPITHET shall stand first IN a BAHUVRĪHI compound. Thus *kaṁṣhekāla* "who is black in the throat—(Śiva)." [Had the noun not been in the 7th case, the epithet must have come first—thus *kālakamṣha* "black-throated"]. From this we learn that a *Bahuvrīhi* compound may consist of words in different cases—[though No. 1035 speaks of them as being all alike in the nominative].

हलन्तात् सप्तम्याः संज्ञायाम् । ६ । ३ । ६ ।

हलन्ताददन्ताच्च सप्तम्या अलुक् । त्वचिसारः । प्राप्प्रमुदकं यं प्राप्प्रोदको यामः । उठरथोऽनड्वान् । उपहृतपशू रुद्रः । उडुतोदना स्थाली । पीताम्बरो हरिः । वीरपुरुषको यामः ।

No. 1037.—There is not elision OF THE 7TH case-affix AFTER what ends in A CONSONANT OR SHORT A, WHEN the sense is that of AN APPELLATIVE. Thus *twachisāra* "a bambu" (the pith, or strength, of which is in its cuticle).

[Other examples of *Bahuvrīhi* compounds are] *prāptodako grāmah* "a village at which the water has come," *udharatho, naḍwān* "an ox by which the car is borne," *upahṛitapashū rudrah* (No. 131) "Rudra, to whom cattle are offered (by being turned loose)," *uldhṛitaulanā sthālī* "a pot from which the boiled rice has been taken out," *pītāmbaro hariḥ* "Hari, whose garments are yellow," *virapurushako grāmah* "a village the men of which are heroes."

प्रादिभ्यो धातुजस्य घाचो वा चोत्तरपदलोपः । प्रपतितपर्यः । प्रपर्यः ।

No. 1038.—"The OPTIONAL compounding OF WHAT ARISES FROM A VERBAL ROOT COMING AFTER PRA & C. (No. 48), SHOULD BE STATED, AND THE ELISION OF THE TERM SUBSEQUENT (—here subsequent to the prefix)." Thus *praparnah* "(a tree) of which the leaves are all fallen"—[the word *patita* being omitted in the compound].

अविद्यमानपुत्रोऽपुत्रः । अविद्यमानपुत्रोऽपुत्रः ।

No. 1039.—“The compounding OF words SIGNIFYING ‘WHAT EXISTS,’ coming AFTER the negative *na* (No. 1010), SHOULD BE STATED, AND THE OPTIONAL ELISION OF THE SECOND OF THE TERMS.” Thus *avidyamānaputra* or *aputra* “of whom there exists not a child”—(i. e. childless).

स्त्रियाः पुंवद्भाषितपुंस्त्वाद्गुणः समानाधिकरणे स्त्रियामपूरणीप्रियादिषु । ६ । ३ । ३४ ।

उत्तपुंस्त्वाद्गुणः कर्त्तव्यो यत्र तथामूलस्य स्त्रीवाचकशब्दस्य पुंवाचकस्यैव रूपं समानाधिकरणे न तु पूरण्यां प्रियादौ च । गोस्त्रियोरिति ब्रह्मः । विष्णुः । रूपवद्भाषितः । अनुद् क्तिम् । वामोरुभाषितः ।

No. 1040.—WHEN THERE IS NOT *ú* AFTER WHAT is employed in SPEAKING OF what is MASCULINE,—i. e. where there is the absence of the feminine affix *ú*—(see No. 1376) the form OF such a FEMININE word becomes LIKE the MASCULINE, WHEN a FEMININE word IN THE SAME CASE FOLLOWS (in the compound)—but NOT IF this (word that follows) is an ORDINAL, OR is the word *PRIYA* “beloved” &c.

[Thus—when we mean to speak of a man as having “a brindled cow”—the two words *chitrá gauh* being converted into an epithet], *gauh* becomes short, by No. 1017, [and then, by the present rule, the *chitrá*, which is “followed by a feminine word in the same case”—viz. by *gauh*—, becomes “like the masculine”—i. e. becomes *chitra*—so that we have] *chitrágauh* “(a man) who has a brindled cow.” In like manner [from *rūpavattī bhāryā* “a handsome wife”] *rūpavadbhāryāh* “who has a handsome wife.” Why do we say “when there is not *ú*”? Witness *vāmorbhāryāh* “one who has a wife with handsome thighs”—[where the feminine affix *ú*—No. 1380—by which the final of the word *vru* “a thigh” was lengthened, remains].

अपु पूरणीप्रमाय्योः । ५ । ४ । ११६ ।

पूरणार्थप्रत्ययान्तं यत् स्त्रीलिङ्गं तदन्तात् प्रमाण्यन्ताच्च बहुव्री-
हेरप स्यात् । कल्याणी पञ्चमी यासां राचीणां ताः कल्याणीपञ्चमा
राचयः । स्त्री प्रमाणी यस्य स्त्रीप्रमाणः । अप्रियादिषु क्तिम् ।
कल्याणीप्रियः । इत्यादि ।

No. 1041.—WHEN a feminine word ends with an affix giving the sense of AN ORDINAL, let the affix AP be AFTER the *Bahuvrīhi* compound (No. 1034) which ends therewith or with the word PRAMĀṆĪ “a witness.” Thus *kalyāṇīpañchamā rātrayah* “nights, the fifth of which is auspicious,” *strīpramāṇah* “having a woman for witness or authority”—(a. suit &c). Why do we say (in No. 1040) “not if this is the word *priya* &c”? Witness *kalyāṇīpriyah* “whose beloved is an honourable woman”:—and so on.

बहुव्रीहेः सकथ्यशब्दोः स्वाङ्गात् षच् । ५ । ४ । ११३ ।

स्वाङ्गवाचिसकथ्यत्त्यन्ताद्बहुव्रीहेः षच् । दीर्घसकथः । चलवाची ।
स्वाङ्गात् क्तिम् । दीर्घसकथि शकटम् । स्थूलाद्या वेणुयष्टिः । चक्षो-
ऽदर्शनादिति षत्त्यमायोऽच् ।

No. 1042.—Let the affix SHACH come AFTER the words SAKTHI “the thigh” AND AKSHI “the eye” final IN A *BAHUVRĪHI* compound and denoting A PART OF THE BODY. Thus *dīrghasakthah* “whose thighs are long,” *jalajākshī* (No. 1348) “lotus-eyed.” Why do we say “denoting a part of the body”? Witness *dīrghasakthi śakaṣam* “a cart with long shafts,” *sthūlākshā veṇuṣaṣṭhī* “a bambu-staff with large eyes”—[meaning the marks at the joints left on removing the twigs that grew there]. In this last example, as will be stated in No. 1064, the affix is *ach*.

द्विचिभ्यां ष मूर्धः । ५ । ४ । ११५ ।

द्विमूर्धः । त्रिमूर्धः ।

No. 1043.—Let the affix SHA be placed AFTER the word MŪR-
DHAN. “the head” coming AFTER DWI “two” OR TRI “three.” Thus *dwimūrdhah* (No. 979) “who has two heads,” *trimūrdhah* “who has three heads.”

अन्तर्वेदिभ्यां च लोमः । ५ । ४ । ११७ ।

अप् स्यात् । अन्तर्लोमः । वहिर्लोमः ।

No. 1044.—AND let the affix *ap* be placed AFTER the word *LOMAH* "hair" coming AFTER the word *ANTAR* "within" OR *VAHIS* "without." Thus *antarlomah* "that (as a fur garment) of which the hair is inside," *vahirlomah* "that of which the hair is outside."

पादस्य लोपोऽहस्यादिभ्यः । ५ । ४ । १३८ ।

हस्यादिषर्गितादुपमानात् परस्य पादस्य लोपः । व्याघ्रस्येव पाद-
वस्य व्याघ्रपात् । अहस्यादिभ्यः क्तिम् । हस्तिपादः । कुशूलपादः ।

No. 1045.—There is ELISION OF (the last letter) of the word *PÁDA* "a foot," employed as an object of comparison, but NOT AFTER the words *HASTIN* "an elephant" &c. Thus *vyághrapáti* "whose feet are like those of a tiger." Why do we say "not after *hastin* &c."? Witness *hastipádaḥ* "whose feet are like those of an elephant," *kuśūlapádaḥ* "whose feet are like large grain jars."

संज्ञासुपूर्वस्य । ५ । ४ । १४० ।

लोपः स्यात् । द्विपात् । सुपात् ।

No. 1046.—Let there be elision OF it (i. e. of the final of *páda* "a foot"—No. 1045) PRECEDED BY A NUMERAL AND by *SU*. Thus *dvipáti* "whose feet are two"—(i. e. a biped), *supáti* "whose feet are good."

उद्विभ्यां चाङ्गदस्य । ५ । ४ । १४८ ।

लोपः स्यात् । उक्त्वाङ्गुत् । विक्राङ्गुत् ।

No. 1047.—Let there be elision (of the final) OF *KĀKUDA* "the palate" AFTER *UT* AND *VL*. Thus *utkākud* "who has a high palate," *vibākud* "who has a wrongly formed palate."

पूर्वादिभाषा । ५ । ४ । १४९ ।

पूर्णकाङ्गुत् । पूर्णकाङ्गुदः ।

No. 1048.—AFTER the word *PŪRṆA* (the elision of the final of *kākuda*—No. 1047 takes place) OPTIONALLY. Thus *pūrṇakākud* or *pūrṇakākudaḥ* "whose palate is complete."

सुहृद्दुर्हृदौ मिचामिचयोः । ५ । ४ । १५० ।

सुहृन्मिचम् । दुर्हृदमिचः ।

No. 1049.—The forms SUHṚID AND DURḤRID, WITH THE SENSE OF FRIEND AND FOE [are the only forms admissible, whether you suppose them to be compounds of *hrid* or of *hridaya* "the heart"]. Thus *suhrid* "whose heart is well-affected," *durhrid* "whose heart is ill-affected."

उरःप्रभृतिभ्यः कप् । ५ । ४ । १५१ ।

No. 1050.—AFTER the word URAS "the breast" &c. [when final in a compound], let there be the affix KAP.

कस्त्रादिषु च । ट । ३ । ४८ ।

श्विण उत्तरस्य विसर्गस्य बोऽन्यस्य तु सः । इति सः । व्यू-
ठोरस्कः । प्रियसर्पिष्कः ।

No. 1051.—AND IN the words KASKA "who? who? &c." SH is the substitute of *visarga* coming after an *in*—but of another (i. e. of *visarga* coming not after an *in*) there is *s*. Thus *vyūṭhoraskah* "whose chest is broad," *priyasarpishkah* "to whom clarified butter is pleasant."

निष्ठा । २ । २ । ३६ ।

निष्ठान्तं बहुव्रीहौ पूर्वं स्यात् । युक्तयोगः ।

No. 1052.—What ends with A NISHTHÁ (No. 866) shall stand first in a *Bahuvrīhi* compound. Thus *yuktayoga* "who is devoted to devotion."

शेषादिभाषा । ५ । ४ । १५४ ।

अनुक्तसमासान्ताद्बहुव्रीहेः कव्या । महायशस्कः । महायशः ।

इति बहुव्रीहिः ॥

No. 1053.—The affix *kap* is OPTIONALLY placed AFTER THE REMAINDER—i. e. after any *Bahuvrīhi* compound in respect of

which no other affix is enjoined as the final of the compound. Thus *mahdyababuk* or *mahdyabas* "whose renown is great."

So much for the *Bahuvrīhi* Compounds.

। द्वन्द्वः ।

OF THE DWANDWA OR AGGREGATIVE
COMPOUND.

चार्थे द्वन्द्वः । २ । २ । २६ ।

अनेकं सुबन्तं चार्थे वर्तमानं वा समस्यते स द्वन्द्वः । समुच्चयान्वाचयेत्तरयोः समाह्वाराश्चार्थाः । तत्रेश्वरं गुहं च भजस्वेति परस्परनिरपेक्षस्यानेकस्यैकस्मिन्नन्वयः समुच्चयः । भिन्नामट गां चाजयेत्स्यन्वयतरस्यानुपङ्गित्वेनान्वयोऽन्वाचयः । अनयोरसामर्थ्यात् समासो न । घवद्विरो द्विन्धीति मिलितानामन्वय इतरयोः । संप्रापरिभाषमिति समूहः समाहारः ।

No. 1054.—When a set of several words ending with case-affixes stands in a relation expressible by "AND," the set is optionally made into a compound:—this is called DWANDWA "doubling" or "coupling." The meanings that may be indicated by "and" are "community of reference," "collateralness of reference," "mutual conjunction," and "lumping." For example—*śvaraṅ gururā cha bhajasva* "reverence God and thy teacher"—here the dependence, on one (and the same verb), of the mutually unrelated set of more than one, is what we call "community of reference." In the example *bhikshāmaṣa gāḥ chānaya* "go for alms and bring the cow," the relation founded on the one or the other's being concerned in a collateral action—is what we call "collateralness of reference." In these two cases composition does not take place, because the words are not directly related to one another—(No. 962). In the example *dhavakhadirau chhindhi* "cleave (alike) the Mimosa and the Gristle"—the relation of the two mixed up (in one action of which they are spoken of as the joint object) is what we call "mutual conjunction." "Lumping" is aggregation (into a neuter singular word)—as in the example *saṁjñāparibhāṣam* "an appellative and a maxim of interpretation."

राजदन्तादिषु परम् । २ । २ । ३१ ।

यषु पूर्वप्रयोगाहं परं स्यात् । दन्तानां राजा राजदन्तः ।

No. 1055.—In the words RÁJADANTA AND THE LIKE, let that be put LAST which is (according to No. 969) proper to be placed first. Thus *rājadantah* "a chief of teeth" (i. e. an eye-tooth).

धर्मादिष्वनियमः । अर्थधर्मौ । धर्मार्थौ । इत्यादि ।

No. 1056.—"In regard to the words DHARMA AND THE LIKE, there is NO fixed RULE." Thus *arthadharmau* or *dharmarthau* "wealth and virtue" or "virtue and wealth" &c.

द्वन्द्वे षि । २ । २ । ३२ ।

पूर्वं स्यात् । हरिहरो ।

No. 1057.—In A DWANDWA compound, let a word called *am* (No. 190) stand first. Thus *hariharau* "Hari and Hara."

अजाद्यदन्तम् । २ । २ । ३३ ।

ईशकृष्णौ ।

No. 1058.—[And likewise—see No. 1057—] WHAT BEGINS WITH A VOWEL AND ENDS WITH SHORT A. Thus *īśakṛiṣṇau* "the Lord and Kṛiṣṇa."

अल्पाक्षरम् । २ । २ । ३४ ।

शिवकेशवौ ।

No. 1059.—[And likewise—see (No. 1057—) THAT WHICH HAS FEWER VOWELS. Thus *śivakeśavau* "Śiva and Keśava."

पिता माता । १ । २ । ७० ।

माता सहेतोः पिता वा शिष्यते । पितरो । मातापितरो ।

No. 1060.—The word PITRI "father," when spoken of ALONG WITH MĀTRI "mother," is optionally left alone. Thus *pitarau* or *mātāpitarau* "one's parents."

द्वन्द्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम् । २ । ४ । २ ।

एषां द्वन्द्व एकवत् । पाणिपादम् । मार्दङ्गिकापाणविकम् । रथि-
काश्वारोहम् ।

No. 1061.—AND A DWANDWA compound OF words signifying members of LIVING BEINGS, AND PLAYERS (or singers or dancers), AND component PARTS OF AN ARMY, shall be singular. Thus *pāṇi-pādām* "the hand and foot," *mārdāṅgikapāṇavikam* "players on the *mṛidaṅga* and *paṇava* (kinds of drums)," *rathikāśvāroham* "the chariots and the cavalry."

द्वन्द्वाद्युदषण्तात् समाहारे । ५ । ४ । १०६ ।

षवर्गान्तादुदषण्ताच्च द्वन्द्वाट्टष् स्यात् समाहारे । वाक्त्वषम् ।
त्वक्षषम् । यमीदृषदम् । वाक्त्वषम् । छषोपानहम् । समाहारे
क्विम् । प्राषट्थरदो ।

इति द्वन्द्वः ।

No. 1062.—AND AFTER A DWANDWA compound, ENDING IN A PALATAL, or D, or SH, OR H, let there be the affix *śach*, WHEN the compound is a neuter AGGREGATE. Thus *vāktwacham* "the organs of speech and of touch," *twakerajam* "the skin and a chaplet," *śamīdrishadam* "Acacia-suma and a stone," *vāktwisham* "eloquence and splendour," *chhatropānaham* "umbrella and shoes." Why do we say "when the compound is a neuter aggregate" ? Witness *pṛāṣṭhitaradau* "the rains and the cold weather."

So much for the *Dwandwa* Compounds.

। समासन्ताः ।

OF THE AFFIXES WHICH COME AT THE
END OF COMPOUNDS.

अक्षपूरब्धुःपयामानश्चे । ५ । ४ । ७४ ।

अक्षपूरन्तस्य समासस्य अक्षय्योऽन्तावयवः । अक्षे या ध्रुस्त-
दन्तस्य न । अर्धर्षः । विष्णुपुरम् । विमलार्धं सरः । राक्षधुरा ।
अक्षे तु । अक्षधुः । दृढधूरक्षः । अक्षिपयः । रम्यपयो देयः ।

No. 1063.—The affix *a* is the end-portion of a compound which ends with *RICH* “a verse (of Scripture),” *PUR* “a city,” *AP* “water,” *DHUR* “a burthen,” *PATHIN* “a road”—but not of that which ends with *dhur* when relating to *AKSHA* “an axle-tree.” Thus *ardharcha* “half a verse (of Scripture),” *vishnupura* “the city of Vishnu,” *vimalāpañ sarah* “a lake the water of which is pure,” *rājadhurā* (No. 1341) “the king’s load (of government),”—but, when relating to *aksha*,—*akshadhūh* “the shafts attached to the axle-tree,” *driḍhadhīrakshah* “an axle the shafts attached to which are strong.” Then, again, *sakhipathah* “the road of a friend,” *ramyapatho debah* “a place the road of which is pleasant.”

अदृशोऽदर्शनात् । ५ । ४ । ७६ ।

अचक्षुःपर्यायाददृशोऽच् स्यात् । गवामक्षीष गवाक्षः ।

No. 1064.—Let the affix *ach* come [in a compound] AFTER the word *AKSHI*, when it is NOT a synonyme of THE ORGAN OF VISION. Thus *gavāksha* “a bull’s eye (a small window, so called).

उपसर्गादध्वनः । ५ । ४ । ८५ ।

प्रगतोऽध्वानं प्राध्वो रथः ।

No. 1065.—[Let the affix *ach* come, in a compound] AFTER *ADHWAN* “a road,” coming AFTER AN *UPASARGA* (No. 48). Thus *prádhwo rathah* “a carriage that has got upon the road.”

न पूजनात् । ५ । ४ । ६६ ।

पूषनार्थोत् परेभ्यः समासान्ता न स्युः । सुराजा । अतिराजा ।

इति समासान्ताः ॥

No. 1066.—[The *taddhita* affixes—see No. 1027 &c.—] which come at the end of compounds, shall NOT come after words coming AFTER what is intended for PRAISE. Thus (in spite of No. 1027) *surdjan* “a good king,” *atirājan* “a pre-eminent king.”

So much for the affixes which come at the end of Compounds.

। तद्धिताः ।

OF WORDS ENDING WITH TADDHITA AFFIXES.

समर्थानां प्रथमादा । ४ । १ । ८२ ।

इदमधिक्रियते । प्राप्तिश्च इति यावत् ।

No. 1067.—(The *taddhita* affixes) ON THE ALTERNATIVE (of their being employed at all), come AFTER the word that is signified by) THE FIRST OF THE WORDS IN CONSTRUCTION (in an aphorism). This applies to all the aphorisms as far as No. 1284.

[N. B.—Primitive nouns having been formed from verbs by adding the *kṛit* affixes—No. 816—, other nouns may again be derived from the primitive nouns, to imply every possible relation to the things, actions, or notions, which the primitives express. The affixes forming these derivative nouns are called *tad-dhita* because the nouns denote something 'relating or belonging to that' which is primitive.]

अश्वपत्यादिभ्यश्च । ४ । १ । ८४ ।

सभ्योऽथ स्यात् प्राप्तीव्यतीयेष्वर्थेषु ।

No. 1068.—AND let the affix *an*, in the senses of the various affixes occurring antecedently (in the order of the *Ashādhyāyī*) to No. 1203 come AFTER these—viz, *āśwapati* "a lord of horses," &c.

तद्धितेष्वचामादेः । ७ । २ । ११७ ।

खिति खिति च तद्धिते परेष्वचामादेरथो वृद्धिः स्यात् । अश्वपतेरपत्यादि । आश्वपतम् । गाणपतम् ।

No. 1069.—WHEN A TADDHITA affix FOLLOWS, with an indicatory *ā* or *ṅ*, let there be *vṛiddhi* in the room OF THE FIRST vowel AMONG THE VOWELS. Thus, to denote the offspring &c. of (one of the kings styled) *Āśwapati*, we may have *āśwapata* (No. 1068). So again, *gaṇapata* "the offspring &c., of *Gaṇapati* (i. e. of *Gaṇata*).

दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्यः । ४ । १ । ८५ ।

प्रादीव्यतीयेष्वर्थेषु । दितेरपत्यं दैत्यः । अदितेरादित्यस्य वा
आदित्यः । प्राजापत्यः ।

No. 1070.—Let the affix NYA, in the senses of the various affixes occurring antecedently to No. 1203, come AFTER the proper names DITI, ADITI, AND ÁDITYA “the sun,” AND THAT WHICH HAS the word PATI AS ITS FINAL MEMBER. Thus *daitya* “a descendant of Diti,” *áditya* “a descendant of Aditi,” or “(a descendant) of the sun,” *prájápatya* “a descendant of *Prajápati*.”

देवाद्यज्ञो । देव्यम् । देवम् ।

No. 1071.—“AFTER DEVA “a god,” let there be the affixes YAN̄ AND AN̄.” Thus *daivya* or *daiva* “divine.”

बहिषष्टिलोपो यञ् च । बाह्यः । ईकक् च ।

No. 1072.—“Let there be ELISION OF the ऋ (No. 52) OF VAHIS “out,” AND let there be the affix YAN̄.” Thus *váhya* “external.” And the affix *śak* may be employed (which gives occasion to the rule following).

किति च । ७ । २ । ११८ ।

अचामादेरचो वृद्धिः स्यात् । बाहीकः ।

No. 1073.—AND WHEN IT (the *taḍdhita* affix) HAS AN INDICATORY K, let there be *vṛiddhi* in the room of the first vowel of the vowels (in the word). Thus *váhika* “external.”

गोरजादिप्रसङ्गे यत् । गोरपत्यादि । गव्यम् ।

No. 1074.—“WHEN an affix BEGINNING WITH A VOWEL PRESENTS ITSELF AFTER the word GO “a cow,” let the affix YAT (be substituted for it).” Thus “what is descended (or procured &c.) from a cow” is expressed by *gavya* (No. 31).

उत्सादिभ्योऽञ् । ४ । १ । ८६ ।

चोत्सः । इत्यपत्यादिविकारान्तार्थाः प्रत्ययाः ॥

No. 1075.—Let the affix **AN** come AFTER **UTSA** &c. Thus *actas* "a descendant of Utsa."

So much for the affixes that convey the senses beginning with "posterity" (No. 1077) and ending with "change" (No. 1195).

स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्प्रज्ञौ भवनात् । ४ । १ । ८७ ।

धान्यानां भवन इत्यतः प्रागर्थेष्वभ्यामेतो स्तः । स्त्रियः ।
पौत्रः ।

No. 1076.—In the senses specified in the apherisms reckoning from this one AS FAR AS No. 1249, the two **MAN** AND **ŚMAN** come AFTER these two words **STRĪ** "a female" AND **PUNŚ** "a male." Thus *strāna* "female," *pauśna* "male."

तस्यापत्यम् । ४ । १ । ८२ ।

बहुवचनान्त कृतसंधेः समर्थादपत्येऽर्थे उक्ता बह्व्यमाणाश्च प्रत्यया
द्य स्युः ।

No. 1077.—Let the affixes already mentioned, or to be mentioned, come optionally, in the sense of **THE OFFSPRING THEREOF**, after what word ending with the sixth case-affix, and having completed its junction [with whatever it may require to be compounded with], is in grammatical relation thereto.

[N. B. Were the affix applied to a word standing at the end of a compound, before the word had completed its junction with the other words in the compound, then such a rule as No. 1069 would not apply to the whole term, and the alteration directed would fall upon the wrong letter.]

द्योगुंसुः । ६ । ४ । १४६ ।

उपर्यान्तस्य भस्य गुणस्तद्धिते । उपगोरपत्यमोपगवः । चाश्व-
पतः । दैत्यः । चोत्सुः । स्त्रियः । पौत्रः ।

No. 1078.—Let **GUNA** be in the room OF a *bha* (No. 185) ending in **U** or **Ū**, when a *taddhita* affix follows. Thus *aupagava* (No. 1069) "a descendant of Upagu," [and then, as examples of No.

1077] *āswapata* "a descendant of an *Āswapati*," *daitya* "a descendant of *Diti*," *autsa* "a descendant of *Utsa*," *straina* "produced from a woman," *pawhna* "produced by a man."

अपत्यं पौत्रप्रवृत्ति गोचम् । ४ । १ । १६२ ।

अपत्यत्वेन विवक्षितं पौत्रादि गोचसंज्ञं स्यात् ।

No. 1079.—Let what is spoken of as POSTERITY, BEGINNING WITH GRANDSONS, be called GOTRA.

एवो गोचे । ४ । १ । ६३ ।

प्रत्ययः स्यात् । उपगोर्गोत्रापत्यमौप्रगवः ।

No. 1080.—WHEN DESCENDANTS, BEGINNING WITH THE GRANDSON (No. 1079), are spoken of, let there be but ONE affix. Thus *awpagava* "a descendant such as a grandson or still lower descendant of *Upagu*"—[the word being the same as that—No. 1078—which denotes "a son of *Upagu*"],

गर्गादिभ्यो यञ् । ४ । १ । १०५ ।

गोत्रापत्ये । गर्गस्य गोत्रापत्यं गार्ग्यः । वात्स्यः ।

No. 1081.—Let *YAN* be the affix AFTER *GARGA* AND THE LIKE, when the sense is that of a descendant not nearer than a grandson (No. 1079). Thus *gārgya* "a grandson; or still lower descendant, of *Garga*," *vātsya* "a descendant of *Vatsa*."

यञञोश्च । २ । ४ । ६४ ।

गोचे यद्यजन्तमजन्तं च तदवयवयोरेतयोर्लुङ् सत्कृते बहुत्वे न तु स्त्रियाम् । गर्गाः । वात्साः ।

No. 1082.—AND there is elision OF these two, *YAN* (No. 1081) AND *AN* (No. 1075), being parts of what, ending with *yan* or *an*, has the sense of a descendant not nearer than a grandson (No. 1079), when the word [of itself, and not as part of a compound epithet dependent on another word] takes the plural—but not in the feminine. Thus *gargāh* "the male descendants of *Garga*," *vatsāh* "the male descendants of *Vatsa*."

धीवति तु र्यञ्जे युवा । ४ । १ । १६३ ।

वंश्ये पिषादौ धीवति षोषादेर्यदपत्यं चतुर्थ्यादि राद्युषसंघमेव
स्यात् ।

1083.—BUT WHEN ONE IN A LINE of descent, beginning with a father (and reckoning upwards), IS ALIVE, let the descendant of a grandson or still lower descendant, beginning (therefore) with the fourth (in the order of descent) be called YUVAN [—and not *gotrus* No. 1079].

गोषाद्यून्यस्त्रियाम् । ४ । १ । १६४ ।

यून्यपत्ये गोषप्रत्ययान्तादेश प्रत्ययः स्यात् स्त्रियां तु न युव-
संज्ञा ।

No. 1084.—WHEN a descendant of the description denoted by YUVAN (No. 1083) is spoken of, let the affix be attached only AFTER what already ends with an affix marking a DESCENDANT AS LOW AT LEAST AS A GRANDSON :—but, IN THE FEMININE, the word is NOT termed *yuvan*, [nor treated accordingly].

यविजोश्च । ४ । १ । १०१ ।

गोषे यो यविजो तदन्तात् फक् ।

No. 1085.—AND let *phak* come AFTER what ends with YAN AND IK, signifying a descendant (No. 1075) at least as low as a grandson, [when a further descendant, of the description mentioned in No. 1083, is to be denoted].

घायनेयीनीयियः फठखच्छर्षां प्रत्ययादीनाम् । ७
१ । १ ।

प्रत्ययादेः फस्य घायन् ठस्येय खस्य ईन् छस्य ईय् घस्य इ
स्ते स्युः । गर्गस्य युवापत्यं गार्ग्यायश्च । दाजायश्च ।

No. 1086.—Let there be AYAN in the room OF PHA, EY in the room OF PHA, IN in the room OF KHA, FY in the room OF CHH/ AND IY in the room OF GHA, being INITIALS OF AFFIXES. The *gáryyáyaṅa* (No. 1085) "a distant descendant of Garga," *dā*

sháryana "a distant descendant of Daksha"—[Garga and Daksha being alive, or some one intermediate between them and the descendants so named being alive].

अत इञ् । ४ । १ । ६५ ।

अपत्येऽयं । दाक्षिः ।

No. 1087.—Let **IN**, in the sense of a descendant, come **AFTER** what ends in **SHORT A**. Thus *dákshi* (No. 260) "a descendant of Daksha."

बाह्वादिभ्यश्च । ४ । १ । ६६ ।

बाह्विः । चोडुलोमिः । आकृत्तिगयोऽयम् ।

No. 1088.—**AND AFTER BÁHU &c.** [let **IN**, No. 1087, come]. Thus *báhavi* (No. 1078) "a descendant of Báhu," *achodulomi* "a descendant of Uḍuloman."

This is a class of words recognizable only by the form—(see No. 53).

अनृष्यानन्तर्ये विदादिभ्योऽञ् । ४ । १ । १०४ ।

ये त्वचानृषयस्तेभ्योऽपत्येऽन्यत्र तु गोत्रे । विदस्य गोत्रं वेदः । वेदो । विदाः । पुत्रस्यापत्यं पोषः । पोषो । पोषाः । एवं दोहिषदयः ।

No. 1089.—Let there be the affix **AN** **AFTER VIDA &c.**, **IN THE SENSE OF IMMEDIATE DESCENDANT** (or son) **AFTER** those which are **NOT** names of sanctified **SAGES**, but otherwise in the sense of a descendant not nearer than a grandson (No. 1079). Thus *vidā* "the descendant (not nearer than a grandson) of (the sanctified sage) Vīda," which in the dual becomes *vidāu*, and in the plural *vidāh* (No. 1082); then again *pauṭra* "a son's son (i. e. a grandson)"—dual *pauṭrau*, plural *pauṭrāh*—(No. 1082 not applying to this, because the derivation is not of the kind called *gotra*—No. 1079). In the same way *dauhitra* (No. 1069) "a daughter's son," and the like.

शिवादिभ्योऽञ् । ४ । १ । ११२ ।

अपत्ये । शेषः । गाङ्गः ।

No. 1090.—Let the affix **AN** come AFTER **ŚIVA** &c., in the sense of offspring. Thus *śaiva* "a descendant of Śiva," *gāṅga* "a descendant of Gaṅgá."

अपत्यकृष्टिदुर्भ्यश्च । ४ । १ । ११४ ।

अपिभ्यः । वासिष्ठः । वैश्वामिभः । अन्यकेभ्यः । श्वाफल्कः ।
दृष्टिभ्यः । वासुदेवः । कुर्भ्यः । नाकुलः । साहदेवः ।

No. 1091.—AND (the affix **an** may come) AFTER names of sanctified **SAGES**, AND of persons belonging to the **ANDHAKA**, **VṚISHNI**, AND **KURU** race. It comes after the names of sages in the examples *vaiśiṣṭha* "a descendant of (the sage) *Vaiśiṣṭha*," and *vaiśvámītra* "a descendant of *Viśvámītra*," after the *Andhakas* in *śvāphalka* "a descendant of *Śvaphalka*, after the *Vṛishnis* in *vāsudeva* "the son of *Vasudeva*," and after the *Kurus* in *nākula* "a descendant of *Nakula*," and *śhādeva* "a descendant of *Sahadeva*."

मातृवत् संख्यासंभद्रपूर्वायाः । ४ । १ । ११५ ।

संख्यादिपूर्वस्य मातृशब्दस्य उदादेशः स्यादण् प्रत्ययश्च । द्वेमा-
तुरः । बाणनातुरः । सांमातुरः । भाद्रमातुरः ।

No. 1092.—Let **U** be the substitute OF the word **MĀTRĪ** "a mother" PRECEDED BY A NUMERAL, OR by **SAM**, OR **BHADRA** ; and let there be the affix **an**. Thus *dvaimātura* (No. 37) "having a mother and a step-mother"—(meaning *Gapeśa*), *ṣaṣṭimātura* "having six mothers"—(meaning *Kārtikeya* who was brought up by the six *Kṛittikās*), *sānmātura* "whose mother is good," *bhādrāmātura* "having an illustrious mother."

स्त्रीभ्यो ङक् । ४ । १ । १२० ।

स्त्रीप्रत्ययान्तेभ्यो ङक् । वेनतेयः ।

No. 1093.—AFTER words ending with **FEMININE** affixes (No. 1241), let there be the affix **PHAK** (No. 1086). Thus *vainateya*, "the son of *Vinatā*"—(meaning *Garuḍa*).

कन्यायाः कनीन च । ४ । १ । ११६ ।

चादण् । कनीनो व्यासः कर्णश्च ।

No. 1094.—AND let KANĪNA be the substitute OF KANYĀ. By the “and” the affixing of *an* is indicated. Thus *kānīna* “the son of an unmarried woman”—e. g. Vyāsa or Karṇa.

राजश्चशुराद्यत् । ४ । १ । १३७ ।

No. 1095.—AFTER RĀJAN AND ŚWAŚURA, let there be the affix YAT.

राज्ञो जातावेव ।

No. 1096.—“AFTER RĀJAN, ONLY WHEN IT MEANS THE regal CASTE,” (does the affix directed by No. 1095 come).

ये चाभावकर्मणोः । ६ । ४ । १६८ ।

यादौ तद्धितेऽन् प्रकृत्या स्यान्न तु भावकर्मणोः । राजन्यः ।
जातावेवेति हिम् ।

No. 1097.—AND WHEN a *taddhita* affix, beginning with Y, follows, let AN (if the word ends in *an*) remain in its shape unaltered, but NOT WHEN THE SENSE IS THAT OF ACTION OR STATE. Thus *rājanya* (Nos. 1095 and 1096) “a Kshatriya or man of the regal caste”—(whereas “the royal state of a king,” by No. 979, would be *rājya*). Why do we say, in No. 1096, “only when it means the regal caste”? [For the reply see the example under the next rule].

अन् । ६ । ४ । १६७ ।

अन् प्रकृत्याणि परे । राजनः । श्वशुर्यः ।

No. 1098.—Let AN (at the end of a word) remain in its original form (in spite of No. 979), when the affix *an* follows. Thus *rājana* “the son of a king” (who need not have had a Kshatriya mother, in which case he will not be of the Kshatriya race—see No. 1097). Then, again, by No. 1095, we have *śwaśurya* “the son of a father-in-law.”

घचाद्घः । ४ । १ । १३८ ।

घपियः । आतावित्येष । घाचिरन्यः ।

No. 1099.—AFTER KSHATRA, let there be the affix GHA. Thus *kshatriya* (Nos. 1086 and 260) "one of the caste of the Kshatras." This is the form of the derivative only when the caste is spoken of—for otherwise the derivative is *kshātri* (No. 1087) "a descendant of a Kshatra" (not necessarily by a Kshatra mother).

रेवत्यादिभ्यश्च । ४ । १ । १४६ ।

No. 1100.—AFTER REVATĪ &C., let there be ṬHAK.

ठस्येकः । ७ । ३ । ५० ।

अङ्गात् परस्य ठस्येकादेशः । रैवतिकः ।

No. 1101.—Let IKA be the substitute OF ṬHA coming (without the intervention of any letter) after an inflective base (No. 152). Thus *raivatika* "a descendant of Revatī."

अनपदशब्दात् ष्षचियाद्भ । ४ । १ । १६८ ।

अनपदघपियषाचकाच्छब्दादखपत्ये । पाञ्चालः ।

No. 1102.—Let there be AN, to denote progeny, AFTER A WORD WHICH, while it EXPRESSSES A COUNTRY, expresses ALSO A KSHATRIYA. Thus *pāñchāla* "the descendant of the Kshatriya who gave his name to the country of Pāñchāla."

घपियसमानशब्दाञ्चनपदात् तस्य राजन्यपत्यवत् । पञ्चालानां
राजा पाञ्चालः ।

No. 1103.—" (Let the same affix—see No. 1102—) AS WHEN the sense is that of PROGENY, WHEN the sense is that of the KINGS THEREOF, come AFTER the name of A COUNTRY OF THE SAME NAME AS A KSHATRIYA." Thus *pāñchāla* "the king of the Kshatriyas (or of the country) of Pāñchāla."

पुरोरब् । पौरवः ।

No. 1104.—" Let AN come AFTER PURU." Thus *paurava* "a descendant of Puru."

पाण्डोर्द्वयं । पाण्ड्यः ।

No. 1105.—“Let *PAṆY* come AFTER *PĀṆDU*.” Thus *pāṇḍya* a descendant of *Pāṇḍu*.

कुरुनादिभ्यो ययः । ४ । १ । १७२ ।

कोरव्यः । नैषध्यः ।

No. 1106.—Let there be *NYA* AFTER *KURU* AND NAMES BEGINNING WITH *N* (signifying both a country and its Kshatriya inhabitants). Thus *kauravya* (No. 1078) “a descendant of *Kuru*,” *naiṣadhya* “a descendant of *Nishadha*.”

ते तद्राजाः । ४ । १ । १७४ ।

अज्ञादयस्तद्राजसंज्ञाः स्युः ।

No. 1107.—Let THESE, viz. the affixes: *ant* &c., be called *TADRĀJA* (No. 1027—i. e. “the king thereof”).

तद्राजस्य बहुषु तेनैवास्त्रियाम् । २ । ४ । ६२ ।

बहुष्वथेषु तद्राजस्य लुक् सत्कृते बहुत्वे न तु स्त्रियाम् ।

ञ्चालाः । इत्यादि ।

No. 1108.—There shall be elision OF a *TADRĀJA* (No. 1107) *FIX*, WHEN the meanings are *MANY* (i. e. when the word is plural) *WHEN BY THE WORD ITSELF* [and not by the word standing as part of a compound epithet dependent on another word] the plural is taken—but *NOT IN THE FEMININE*. Thus (as the plural of *pāñchāla*—No. 1103 we have) *pāñchālāḥ* “the kings of *Pāñchāla*, or their descendants.” And so of others.

कम्बोजालुक् । ४ । १ । १७५ ।

अस्मात् तद्राजस्य लुक् । कम्बोजः । कम्बोजो ।

No. 1109.—AFTER the word *KAMBOJA*, there is elision of the *drāja* affix (No. 1107). Thus *Kamboja* “the king of *Kamboja*,” *ambojau* “two kings of *Kamboja*.”

कम्बोजादिभ्य इति घत्तव्यम् । घोसः । यकः । केरसः । ययनः ।

इत्यपत्याधिकारः ।

No. 1110.—“IT SHOULD BE SAID (in No. 1109) ‘AFTER KAMBOJA AND THE LIKE.’” Thus *chola* “the king of Chola,” *skata* “the king of Scythia,” *kerala* “the king of Kerala,” *yavana* “the king of Greece.”

So much for the subject of Patronymics (or for the division of the Grammar where the words—“in the sense of progeny”—exert an influence—having to be supplied in each rule).

तेन रक्तं रागात् । ४ । २ । १ ।

अयं स्यात् । कषायेष रक्तं वस्त्रं काषायम् ।

No. 1111.—Let *an* come after a word denoting a COLOUR, to signify what is COLOURED THEREBY. Thus *kāshāya* “coloured of a dull red”—as cloth.

मशचेय यक्तः काष्ठः । ४ । २ । ३ ।

अयं स्यात् ।

No. 1112.—Let *an* come (after the name of an asterism) to signify a TIME CONNECTED WITH THE ASTERISM.

तिष्यपुष्ययोर्नक्षत्राणि यलोप इति वाच्यम् । पुष्येय युक्तं पौष-
महः ।

No. 1113.—“IT SHOULD BE MENTIONED THAT THERE IS ELISION OF the Y, WHEN AN (No. 1112) COMES AFTER the ASTERISM OF TISHYA OR (as it is also called) PUSHYA.” Thus *pausha* “belonging—as a day—to the asterism Pushya”—(i. e. to the month of December, in which month the moon is full in that asterism).

लुबविशेषे । ४ । २ । ४ ।

पूर्वेष विहितस्य लुप् षष्ठिदयडात्मकस्य कालस्याधान्तरविशेष-
स्वेन्न गम्यते । अद्य पुष्यः ।

No. 1114.—There shall be ELISION (*lup*, No. 209,) of the affix enjoined by the preceding aphorism (No. 1112), IF NO SPECIFICATION is to be understood of an included portion of the time

consisting of twenty-four hours (or sixty *daṇḍas*). Thus *adya pushyah* "to-day belongs to the asterism Pushya"—(meaning by "to-day" neither the day-time in particular, nor the night-time in particular, but both alike).

दृष्टं साम । ४ । २ । ७ ।

तेनेत्येव । वसिष्ठेन दृष्टं वासिष्ठं साम ।

No. 1115.—Let *an* come after what ends with the 3rd case-affix in the sense of SEEN—the thing seen by the one whose name is in the 3rd case, being the *SÁMA-VEDA*. Thus *vásishṭhaṁ sáma* "the (portion of the) *Sáma* seen by (or revealed to) *Vasishṭha*."

वामदेवाद्दृष्टौ । ४ । २ । ९ ।

वामदेवेन दृष्टं साम वामदेव्यम् ।

No. 1116.—Let *PYAT* AND *PYA* come AFTER the name *VÁMA-DEVA* (under the circumstances set forth in No. 1115). Thus *váma-devya* (No. 260) "the (portion of the) *Sáma* seen by *Vámadeva*."

परिवृतो रथः । ४ । २ । १० ।

अस्मिन्नर्थेऽण् प्रत्ययो भवति । वस्त्रेण परिवृतो वास्त्रो रथः ।

No. 1117.—The affix *an* comes (after a word in the 3rd case, in the sense of SURROUNDED—the thing so surrounded being a CHARIOT. Thus *vástra* "surrounded with cloth"—e. g. a chariot.

तपोद्धृतममचभ्यः । ४ । २ । १४ ।

शरावे उद्धृतः शाराव चोदनः ।

No. 1118.—The affix *an* comes AFTER words denoting VESSELS, to signify PLACED THEREON. Thus *śárāva* "placed on a shallow dish"—as boiled rice.

संस्कृतं भक्षाः । ४ । २ । १६ ।

सप्रम्यन्तादण् स्यात् संस्कृतेऽथ यत् संस्कृतं भक्षाश्चेत् ते स्युः ।

भाष्येषु संस्कृता भाषा भक्षाः ।

No. 1119.—Let *an* come after what ends with the 7th case-affix, to denote what is PREPARED therein—if that which is so pre-

pared be GRANULAR FOOD. Thus *śārdāhīra* "prepared in frying-pans"—(as barley &c).

साऽस्य देवता । ४ । २ । २४ ।

इन्द्रो देवताऽस्येति येन्द्रं हविः । पाशुपतम् । बार्हस्पत्यम् ।

No. 1120.—An affix comes after the name of ANY DEITY, when something is to be spoken of as HIS. Thus *aindra* "belonging to the deity Indra"—as butter (in an oblation), *pāśupata* "belonging to Śiva," *vārihaspatya* "belonging to Vṛihaspati."

सुग्नाद्घनम् । ४ । २ । २६ ।

शुक्लियम् ।

No. 1121.—AFTER the name ŚUKRA, there is the affix GHAN. Thus *śukriya* (No. 1120 and 1086) "belonging to Śukra"—(as an oblation of butter).

सोमाद्द्वयम् । ४ । २ । ३० ।

सोम्यम् ।

No. 1122.—AFTER the name SOMA, there is the affix TṬAN. Thus *somya* (No. 1069) "belonging to the Moon"—(as an oblation of butter).

वाय्वत्पुष्यतो यत् । ४ । २ । ३१ ।

वायव्यम् । ऋतव्यम् ।

No. 1123.—AFTER VĀYU, RĪTU, PITRĪ, AND USHAR, there is the affix YAT. Thus *vāyavya* "belonging to the god of the winds," *rītavya* "belonging to the seasons"—(as an oblation of butter).

रीङ् ऋतः । ७ । ४ । २७ ।

ऋतयस्मादेसार्वधातुके यकारे षो च परे ऋतो रीङादेशः ।
यस्येति च । पिब्यम् । ठवस्यम् ।

No. 1124.—The substitute OF SHORT *ṛi* shall be *riś*, when an affix, beginning with *y* and not being a *krī* (No. 329) nor a *śrva-dhātuka* (No. 418), follows, or if *chov* (No. 1332) follows. Thus,

by No. 260, we have *pitrya* (No. 1123) "belonging to the progenitors," *ushasya* "belonging to the dawn"—(as butter offered in oblation).

पितृव्यमातुलमातामहपितामहाः । ४ । २ । ३६ ।

एते निपात्यन्ते । पितुर्भाता पितृव्यः । मातुर्भाता मातुलः ।
मातुः पिता मातामहः । पितुः पिता पितामहः ।

No. 1125.—The word *PITRIVYA* "a father's brother," *MÁTULA* "a mother's brother," *MÁTÁMAHA* "a mother's father," AND *PITÁMAHA* "a father's father," are anomalously formed.

तस्य समूहः । ४ । २ । ३७ ।

काकानां समूहः काकम् ।

No. 1126.—An affix is added to a word, when the sense is a COLLECTION THEREOF. Thus *kāka* "a collection of crows."

भिक्षादिभ्योऽण् । ४ । २ । ३८ ।

भेद्यम् । गर्भिणीनां समूहो गर्भियम् । इह भस्याडे तद्धित इति
पुंषद्भावे कृते ।

No. 1127.—The affix *AN* comes AFTER *BHIKSHÁ* "alms" &c. Thus *bhāiksha* (No. 1126) "what is collected in the shape of alms," *gārbhina* "a collection of pregnant females." In this example the word (*garbhini* "a pregnant woman") having been reduced to the form of the masculine by the supplementary rule, that "the masculine form of a *bha* (No. 185) is substituted, when a *taddhita* affix follows without an indicatory *ā*" (the application of No. 979 is debarred by the rule following).

इनण्यनपत्ये । ६ । ४ । १६४ ।

अनपत्यार्थेऽण् इन् प्रकृत्या । तेन भस्तद्धित इति टिलोपो न ।
युवतीनां समूहो योवतम् ।

No. 1128.—WHEN the affix *AN* FOLLOWS, NOT IN THE SENSE OF OFFSPRING, the termination *IN* shall remain in its original shape. Hence (in the case of *gārbhina*, No. 1127) there is not elision of

the last vowel and what follows it by No. 979. Then, again, (as another example of No. 1127) we have (from *yuvati* "a young woman") *yuvata* (No. 260) "a collection of young women."

ग्रामजनवन्धुभ्यस्तल् । ४ । २ । ४३ ।

सलन्तं स्त्रियाम् । यामता । जनता । बन्धुता ।

No. 1129.—The affix *TAL* comes AFTER *GRÁMA*, *JANA*, AND *BANDHU*. What ends in *tal* is feminine. Hence *grámatá* (No. 1341) "a collection of villages," *janatá* "a collection of persons," *bandhutá* "a collection of relatives."

गजसहायाभ्यां चेति वक्तव्यम् । गजता । सहायता ।

No. 1130.—"IT SHOULD BE STATED that this (affixing of *tal*—No. 1129) takes place ALSO AFTER *GAJA* AND *SAHÁYA*." Thus *gajatá* "a collection of elephants," *saháyatá* "a collection of allies."

चहूः खः क्ततो । चहीनः ।

No. 1131.—"The affix *KHA* comes AFTER *AHAN* 'a day' IN THE SENSE OF A SACRIFICE." Thus *ahna* (No. 1086) "a particular sacrifice—one lasting a certain number of days."

घचित्तदृस्तिधेनोष्ठक् । ४ । २ । ४७ ।

No. 1132.—AFTER things WITHOUT CONSCIOUSNESS, AND *HASTI* "an elephant," AND *DHENU* "a milch cow," there is the affix *TRAK*.

इसुसुत्तान्तात् कः । ७ । ३ । ५१ ।

इष् उष् उक् तान्तात् परस्य ठस्य कः । साक्तुकम् । हास्तिकम् । धेनुकम् ।

No. 1133.—Let *K* be the substitute of *TH* AFTER WHAT ENDS WITH *IS*, OR *US*, OR AN *UK*, OR *T*. Thus *sáktuka* (No. 1132) "a quantity of flour," *hástika* "a collection of elephants," *dhainuka* "a collection of milch cows."

तदधीते तद्वेद । ४ । २ । ५६ ।

No. 1134.—(Let an affix come after a word denoting some subject of study) IN THE SENSE OF WHO HAS STUDIED THAT, or WHO UNDERSTANDS THAT.

न खाभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वा तु ताभ्यामैच । ७ । ३ । ३ ।

पदान्ताभ्यां यकारवकाराभ्यां परस्य न वृद्धिः किंतु ताभ्यां पूर्वा क्रमादेतावागमो स्तः । व्याकरणमधीते वेद वा वेयाकरणः ।

No. 1135.—There is NOT *vridhhi* (by No. 1069) in the room of what stands AFTER the letters Y AND V, being the FINALS OF PADAS, BUT there are, BEFORE THE TWO, RESPECTIVELY, the two augments AI AND AU. Thus *vaiyākaraṇa* "one who has studied, or who knows, the grammar"—where the *y* of *vyākaraṇa* "grammar" is at the end of a *pada*, inasmuch as the prefix *vi* is one of the Indeclinables—(No. 399).

क्रमादिभ्यो वुन् । ४ । २ । ६१ ।

क्रमकः । पदकः । शिक्षकः । मीमांसकः ।

No. 1136.—AFTER KRAMA &C., let there be the affix VUN (in the sense of "who knows the thing"). Thus *kramaka* (No. 836) "one who knows the order," *padaka* "one who knows the verses (of the Veda)," *śikshaka* "one who knows one of the six Vedāṅgas," *mīmāṃsaka* "one who knows the Mīmāṃsā philosophy."

तदस्मिन्नस्तीति देशे तन्नाम्नि । ४ । २ । ६७ ।

उदुम्बराः सन्त्यस्मिन् देशे चोदुम्बरो देशः ।

No. 1137.—(An affix is placed after a word expressive of anything) in the sense of—THAT thing IS IN THIS—THE PLACE TAKING A NAME THEREFROM. Thus *aulumbara* "a country in which there are glomerous fig-trees."

तेन निर्वृत्तम् । ४ । २ । ६८ ।

कुशाम्बेन निर्वृता नगरी कुशाम्बी ।

No. 1138.—In the sense of what is COMPLETED BY HIM (an affix is placed after the person's name). Thus *kuśāmbā* "the city completed by Kuśāmba."

सस्य निवासः । ४ । २ । ६६ ।

शिवीनां निवासो देशः शिवः ।

No. 1139.—When the sense is HIS DWELLING-PLACE, (an affix is placed after the person's name). Thus *śaśiva* "the country of the Śiva."

अदूरभवश्च । ४ । २ । ७० ।

विदिशाया अदूरमवं वेदिशम् ।

No. 1140.—AND when the sense is WHAT IS NOT FAR OFF therefrom (an affix is placed after the name of a place). Thus *vidiśā* "what is not far off from the city Vidiśā."

अनपदे पुष । १ । २ । ५१ ।

अनपदे वाच्ये चात्तरर्थिकस्य लुप् ।

No. 1141.—WHEN A COUNTRY is to be expressed, there is ELISION (*lup*) of a "quadruply significant" affix—[i. e. of an affix which conveys the senses specified in Nos. 1137, 1138, 1139, and 1140].

पुषि युक्तव्यतिवचने । १ । २ । ५१ ।

लुपि सति प्रकृतिवलिङ्गवचने स्तः । पञ्चालानां निवासो अनपदः पञ्चालाः । कुरुवः । अङ्गाः । बाङ्गाः । कलिङ्गाः ।

No. 1142.—WHEN there is elision by LUP (No. 1141), the GENDER AND NUMBER remain AS IN the ORIGINAL term. Thus *pañcāśālā* "the country which is the dwelling-place of the Pañchāśālas," *kuruvaś* "the country of the Kurus," *aṅgāś* "the country of the Aṅgas," *baṅgāś* "the country of the Baṅgas," *kaliṅgāś* "the country of the Kaliṅgas."

वरणादिभ्यश्च । ४ । २ । ८२ ।

अवनपदार्थे आरम्भः । वरणानामदूरमवं नगरं वरणाः ।

No. 1143.—AND AFTER the words VARAṆĀ & C. (elision takes place as directed in No. 1142). The origination of this rule is for the sake of what is not a country [like the words referred to in No.

1142]. Thus *varanāh* "the city [—not the country—] not far from the country of the Varanās."

कुमुदनडवेतसेभ्यो इमतुप् । ४ । २ । ८७ ।

No. 1144.—The affix *PMATUP* comes AFTER the words *KUMUDA* "a lotus," *NADA* "a reed," AND *VETASA* "a ratan."

भयः । ८ । २ । १० ।

भयन्तान्मतेर्मस्य वः । कुमुद्वान् । नड्वान् ।

No. 1145.—Let there be *v* in the room of the *m* of the affix *matu* (No. 1144) AFTER what ends in A *JHAY*. Thus *kumudvat* (No. 267) abounding in lotuses," *nadvat* "abounding in reeds."

मादुपधायाश्च मतोर्वीज्यवादिभ्यः । ८ । २ । ९ ।

मवर्णावर्णान्तान्मवर्णावर्णापधाच्च यवादिवर्जितात् परस्य मते-
र्मस्य वः । वेतस्वान् ।

No. 1146.—Let there be *v* in the room OF the *m* of the affix *MATU* (No. 1144) coming AFTER a word the final of which is *M* OR *A* or *á*, OR THE PENULTIMATE letter OF WHICH IS *M* OR *A* or *á*—but NOT AFTER the word *YAVA* "barley" &c. Thus *veluvat* (No. 1144 and 267) "abounding in ratana."

नडशादाङ्ङलच् । ४ । २ । ८८ ।

नड्वलः ।

No. 1147.—AFTER the words *NADA* "a reed" AND *śáda* "young grass," there is the affix *DWALACH*. Thus *nadvála* (No. 267) "abounding with reeds."

शिखाया वलच् । ४ । २ । ८९ ।

शिखावलः ।

इति चातुरर्थिकाः ॥

No. 1148.—AFTER the word *śIKHÁ* "a crest," there is the affix *VALACH*. Thus *śikhávalu* "crested (as a peacock)."

So much for the affixes "quadruply significant" (see No. 1141

शेषे । ४ । २ । ९२ ।

अपत्यादिचतुरर्थ्यन्तादन्योऽर्थः शेषस्तथायादयः स्युः । चतुषा
गुह्यते चाक्षुषं रूपम् । आषण्यः शब्दः । औपनिषदः पुरुषः । दूषदि
पिष्टा दार्यदाः सक्तवः । चतुर्मिदृह्यते चातुरं शकटम् । चातुर्देश्यां
दृश्यते चातुर्देशं रघुः । तस्य विकार इत्यतः प्राक् शेषाधिकारः ।

No. 1149.—Let a meaning, other than those of which "progeny" (No. 1077) was the first mentioned and the "quadruple signification" (No. 1141) the last, be called "the remainder,"—and IN that REMAINDER of senses, too, let there be the affixes *an* &c. Thus *chákshusha* "visible"—viz. colour, which is apprehended by vision, *śrávāna* "audible"—viz. sound, *uṣṇīshudū* "treated of in scripture"—viz. soul, *dārahadū* "ground on a stone"—viz. the flour of fried corn, *chātura* "ridlen in by four persons"—viz. a kind of cart, *chāturthū* "who is seen on the fourteenth day of the month"—viz. a goblin.

The regulating influence of the expression "in the remainder" extends from this aphorism forward as far as that marked No. 1195.

राष्ट्रावारपाराद्घञौ । ४ । २ । ६३ ।

राष्ट्रे चात्तादी राष्ट्रियः । अवारपारीषः ।

No. 1150.—AFTER the words RÁSHTRA "a country" AND AVÁRAPÁRA "both banks," there are respectively, the affixes GHA AND KHA. Thus *ráshtriya* (No. 1086) "born &c., in a country," *avárapárina* "who or what goes or extends to both banks."

अवारपाराद्विगृहीतादपि विपरीताच्चेति सक्तव्यम् । अवारियः ।
पारीषः । पारावारियः । इह प्रकृतिविशेषाद्घादयष्ट्युत्थलन्ता
उच्यन्ते तेषां चात्तादयोऽर्थविशेषाः समर्थविभक्तयश्च सद्यन्ते ।

No. 1151.—"IT SHOULD BE STATED (in addition to what is stated in No. 1150) THAT the affix may come AFTER the word AVÁRAPÁRA (not only in the form in which it is there exhibited, but) ALSO WHEN IT IS TAKEN SEPARATELY in pieces, AND when it is INVERTED." Thus *avárina* "belonging to this bank of the river," *párina* "belonging to the other bank," *párvárina* "belonging to the other bank as well as to this."

There shall now be mentioned those affixes the first whereof is of are *tyu* and *tyul* (No. 1171), terms (to which the application of their varieties of meaning—such and the like—shall be mentioned in connection with which the affix

ब्रामाद्यखनौ । ४ । २ । ६४ ।

याम्यः । यामीणः ।

No. 1152.—AFTER the words the affix Y OR KHANĒ. Thus *grā* “rustic.”

नद्यादिभ्यो ढक् । ४ । २ । ६५ ।

नादेयम् । माहेयम् । वाराणसेयम् ।

No. 1153.—AFTER the words the affix DHAK.” Thus *nādeya* “earthen,” *vārāṇaseya* “belonging to

दक्षिणापश्चात्पुरसल्यक् । ४ । २ । ६६ ।

दाक्षिणात्यः । पाश्चात्यः । पौरस्त्यः ।

No. 1154.—AFTER the words DARS let there be the affix TYAK. Thus *dāks* “south,” *pāśchātya* “produced in the west,” *pūrvā* “in the east.”

द्युप्रागपागुदक्प्रतीचो यत् । ४ । २ । ६७ ।

दिव्यम् । प्राच्यम् । अपाच्यम् । उदीच्यम् ।

No. 1155.—AFTER DYU “the sky,” AND PRATĪCH, let there be the affix YAT. Thus *prāchya* “eastern,” *apāchya* “southern,” *prāthya* “northern,” *pratīchya* “western.”

अव्ययात् त्यप् । ४ । २ । १०४ ।

अनेकदातसिचेभ्य एव । अमात्यः । इहत्यः । कृत्यः ।
ततस्त्यः । तप्त्यः ।

No. 1156.—Let there be the affix **TYAP** AFTER AN INDECLINABLE—that is to say, however, only after *amā* “together,” *iha* “here,” *kva* “where?,” and (those that end in) *tasi* (No. 1286) and *tra* (No. 1291). Thus *amātya* “a minister,” *ihatya* “produced here,” *kvatya* “produced where?,” *tatastyā* “produced thence,” *tatratya* “produced there.”

त्यन्नेधुवे । नित्यः ।

No. 1157.—“Let **TYAP** come AFTER the indeclinable **NI** IN THE SENSE OF CONSTANTLY.” Thus *nitya* “eternal.”

वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद्वृद्धम् । १ । १ । ७३ ।

यस्य समुदायस्याचां मध्ये चादिर्बृद्धिस्तद्वृद्धसंबंधं स्यात् ।

No. 1158.—Let THAT whole word AMONG THE VOWELS OF WHICH THE FIRST is a **VRIDDHI** be called **VRIDDHA**.

त्यदादीनि च । १ । १ । ७४ ।

वृद्धसंबन्धानि स्युः ।

No. 1159.—AND let **TYAD** &c., (No. 170) be called *vriddha* (No. 1158).

वृद्धाच्छः । ४ । २ । ११४ ।

शालीयः । तदीयः ।

No. 1160.—AFTER a word called **VRIDDHA** (Nos. 1158 and 1159), let there be the affix **CHHA**. Thus *śālīya* (Nos. 1086 and 260) “belonging to a hall,” *tādīya* “belonging to that.”

वा नामधेयस्य । वृद्धसंबन्धा । देवदत्तीयः । देवदत्तः ।

No. 1161.—“The appellation *vriddha* (No. 1158) is OPTIONALLY that OF A PROPER NAME (whether it have a *vriddhi* in its first syllable or not).” Thus *devadattīya* (No. 1160) or *daiivadatta* “belonging to Devadatta.”

गहादिभ्यश्च । ४ । २ । १३८ ।

गह्वीयः ।

No. 1162.—AND AFTER the words GAHA &C., (there is the affix *chha*—No. 1160). Thus *guhīya* “belonging to a cave.”

युष्मदस्मदोरन्यतरस्यां खञ् च । ४ । ३ । १ ।

चाह्वः । पक्षेऽण् । युषयोर्युष्माकं घायं युष्मदीयः । अस्मदीयः ।

No. 1163.—AND AFTER YUSHMAD AND ASMAD (No. 170), OPTIONALLY let there be the affix *KHAN*. By the “and” it is meant that the affix may be *chha* (No. 1160); and on the alternative, which is optional, the affix will be *an*. Thus (when the affix *chha* is used) *yushmadīya* “what belongs to you two, or to all of you,” *asmadīya* “what belongs to us.”

तस्मिन्नणि च युष्माकास्माकौ । ४ । ३ । २ ।

युष्मदस्मदोरेतावादेशो स्तः खञि अणि च । योष्माकीयः । आस्माकीनः । योष्माकः । आस्माकः ।

No. 1164.—WHEN THIS affix, viz. *khan* (No. 1163), is added, AND when *AN* is added, then YUSHMĀKA AND ASMĀKA are the substitutes of *yushmad* and *asmad*. Thus *yushmākīna* “belonging to you,” *asmākīna* “belonging to us,” (and so, too, with the affix *an*) *yushmāka* and *asmāka*.

तवकममकावेकवचने । ४ । ३ । ३ ।

एकार्थवाचिनोर्युष्मदस्मदोस्तवकममको स्तः खञि अणि च । तावकीनः । तावकः । मामकीनः । मामकः । छे तु ।

No. 1165.—In the room of *yushmad* and *asmad*, EXPRESSING ONE individual, there are TAVAKA AND MAMAKA, when the affix *khan* or *an* follows. Thus *tāvukīna* or *tāvaka* “belonging to thee,” *māmakīna* or *māmaka* “belonging to me.” But when the affix is *chha* (then the rule following applies).

प्रत्ययोत्तरपदयोश्च । ७ । २ । ६८ ।

मपर्यन्तयोरनयोरकार्यवाचिनोस्त्वमो स्तः प्रत्यये उत्तरपदे च परतः । त्वदीयः । मदीयः । त्वत्पुत्रः । मत्पुत्रः ।

No. 1166.—AND WHEN AN AFFIX follows, OR A WORD IN COMPOSITION, the *twā* and *mā* are put in the room of those two (viz. *yushmad* and *asmad*) as far as the *m* (i. e. in the room of *yushm* and *asm*), when they signify a single individual. Thus *twaditya* "belonging to thee," *maditya* "belonging to me," *twatputra* "thy son," *matputra* "my son."

मध्यान्मः । ४ । ३ । ८ ।

मध्यमः ।

No. 1167.—AFTER the word MADHYA "the middle," there is the affix MA. Thus *madhyama* "middlemost."

काशाढुम् । ४ । ३ । ११ ।

कालिकम् । मासिकम् । सांवत्सरिकम् ।

No. 1168.—AFTER a word expressive of TIME, there is the affix THAṆE. Thus *kālika* (No. 1101) "temporal," *māsika* "monthly," *sāvatsarika* "annual."

चव्ययानां भमाचे टिलोपः । सायंप्रातिकः । पौनःपुनिकः ।

No. 1169.—"There is ELISION OF THE LAST VOWEL AND WHAT FOLLOWS IT OF INDECLINABLES, IF ONLY they be entitled to the name of BHA (No. 185)." Thus (from *prātar*) *śyahprātika* "belonging to evening and morning," (and, from *punar*,) *paunahpuni-ka* "happening again and again."

प्रावृष शय्यः । ४ । ३ । १७ ।

प्रावृषेय्यः ।

No. 1170.—AFTER the word PRÁVṚISH "the rainy season," there is the affix ENYA. Thus *prāvṛishenya* "what belongs to the season of the rains."

सायंभिरंमालेप्रगेऽव्ययेभ्यश्चुलौ तुट् च । ४ । ३ । २३ ।

सायमित्यादिभ्यश्चतुर्भ्यांऽव्ययेभ्यश्च कालवाचिभ्यष्ट्युलो स्त-
स्तयोस्तुट् च । सायंतनम् । चिरंतनम् । प्राह्णे प्रगे अनयोरेदन्त-
त्वं निपात्यते । प्राह्णेतनम् । प्रगेतनम् । दोषातनम् ।

No. 1171.—AFTER the four, *sāyam* &c.—i. e. after *SĀYAM* “at eve,” *CHIRAM* “for a long time,” *PRĀHṆE* “in the forenoon,” *PRAGE* “at dawn,” AND after INDECLINABLES expressing time, there are the affixes *ṬYU* AND *ṬYUL*, AND their augment *TUṬ*. Thus, *sāyantana* (No. 836) “what is of the evening,” *chirāntana* “lasting” or “delayed long.” In the case of *prāhṇe* and *prage* the termination in *e* (in spite of No. 768) is anomalous ; and we have *prāhṇetana* “what is of the forenoon,” and *pragetana* “what is of the early morn.” (As an example of the rule applied to an indeclinable expressing time, take) *doshātana* “belonging to the night.”

तच्च जातः । ४ । ३ । २५ ।

सप्रमीसमर्थान्जात इत्यर्थेऽणादयो घादयश्च स्युः । सुध्रे जातः ।
सोघ्नः । उत्से जातः । श्रोत्सः । राष्ट्रं जातः । राष्ट्रियः । अवार-
पारे जातः । अवारपारीणः । इत्यादि ।

No. 1172.—Let there be the affixes *an* &c., and *gha* &c., in the sense of PRODUCED THEREIN, after what in the 7th case is in grammatical relation (as the locality). Thus *sraughna* “born in Srughna,” *utsa* “born in Utsa,” *rāshṭriya* “born in a country,” *avārupārīṇa* (No. 1150) “born on this or the opposite bank :”—and so of others.

प्रावृषष्टप् । ४ । ३ । २६ ।

शय्यापवादः । प्रावृषिकः ।

No. 1173.—AFTER *PRĀVRISH* “the rainy season” let there be the affix *ṬHAP* (when the sense is that of “produced in”). This debars *enya* (No. 1170).—Thus *prāvṛishika* (No. 1101) “produced in the rainy season.”

प्रायभवः । ४ । ३ । ३८ ।

तपेत्येष । सुघ्रे प्रायेष बाहुल्येन भवति । सौघः ।

No. 1174.—[The affixes *an* &c. may come] when the sense is BEING MUCH—but only after that denoting “where.” Thus *sraughna* “what is much—i. e. what is abundant—in Srugghna.”

संभूयेते । ४ । ३ । ४१ ।

सुघ्रे संभवति । सौघः ।

No. 1175.—[The affixes *an* &c. may come] when the sense is ADAPTED. Thus *sraughna* “what is suited to the country of Srugghna.”

कोशाङ्ग । ४ । ३ । ४२ ।

कोशेयं वस्त्रम् ।

No. 1176.—AFTER the word *kośa* “cocoon of the silkworm,” let there be the affix *PHAN*. Thus *kausteya* “silken”—clothes.

तत्र भवः । ४ । ३ । ५३ ।

सौघः । चोत्सः । राष्ट्रियः ।

No. 1177.—[The affixes *an* &c. may come] when the sense is WHO STAYS THERE. Thus *sraughna* “who stays in Srugghna,” *utsa* “who stays in Utsa,” *rāshṭriya* “who stays in a kingdom.”

दिगादिभ्यो यत् । ४ । ३ । ५४ ।

दिष्यम् । घर्ष्यम् ।

No. 1178.—AFTER the word *diś* &c., let there be the affix *YAT*. Thus *diśya* “lying in a particular tract or quarter,” *varjya* “belonging to a class.”

शरीरावयवाच्च । ४ । ३ । ५५ ।

दन्त्यम् । कण्ठ्यम् । अध्यात्मादेष्टुषिष्यते । अध्यात्मे भवमाध्यात्पिकम् ।

No. 1179.—AND AFTER what denotes A PART OF THE BODY (let there be the affix *yat*). Thus *dantya* “dental,” *kaṅṭhya* “guttural.”

It is wished (by Patañjali) that after the words *adhyátma* "a minister of soul" &c., there should be the affix *tham*. Thus *ádhyátmika* "relating to one of the ministers of soul" [as spoken of in the Sákhyā philosophy].

अनुशतिकादीनां च । ७ । ३ । २० ।

एषामुभयपदवृद्धिर्चिति षिति किति च । आधिदेविकम् । आधिभौतिकम् । ऐहलौकिकम् । आकृतिगणोऽयम् ।

No. 1180.—AND, AFTER the words ANUŚATIKA "about a hundred" &c., when an affix with an indicative *ñ* or *ṅ* or *k* comes, let a *vṛiddhi* be the substitute of the vowel in both members of the compound. Thus—in those terms of the Sákhyā—(from *adhiveva* "a presiding deity") *ádhidāivika* "dependent on a presiding deity," (from *adhibhūta* the province of an organ" *ádhibhāutika* "having reference to the province of an organ," (from *ihaloka* "the world here") *aihalaukika* "relating to this world." This is a class of words (see No. 53) the fact of a word's belonging to which is known only from its form.

जिह्वामूलान्गुलेभ्यः । ४ । ३ । ६२ ।

जिह्वामूलीयम् । अङ्गुलीयम् ।

No. 1181.—AFTER the words JIHWÁMÚLA AND AṄGULI, let there be the affix CHHA. Thus *jihvámúlyā* (No. 1086) "residing in the root of the tongue," *aṅgulyā* "residing in the fingers."

वर्गान्ताच्च । ४ । ३ । ६३ ।

कवर्गीयम् ।

No. 1182.—AND AFTER WHAT ENDS WITH VARGA (let there be the affix *chha*). Thus *kavargīyā* (No. 1086) "belonging to the class of *k*"—(i. e. a guttural letter—see No. 17).

तत आगतः । ४ । ३ । ७४ ।

सुघ्रादागतः । सोघ्रः ।

No. 1183.—[Let there be the affix *an* &c.] when the sense is WHAT HAS COME THENCE. Thus *sraughna* "what has come from *ṛughna*."

ठगायत्पानेभ्यः । ४ । ३ । ७५ ।

शुल्कशालाया चागतः शौल्कशालिन्कः ।

No. 1184.—AFTER words denoting SOURCES OF REVENUE, let there be the affix **ṬHAK**. Thus *śaulkāśālikā* (No. 1101) "what is derived from the custom-house."

दिपादीनिसंबन्धेभ्यो वुञ् । ४ । ३ । ७७ ।

चोपाध्यायकः । पैतामहकः ।

No. 1185.—AFTER words relating to LEARNING AND family ORIGIN, let there be the affix **VUṆ**. Thus *auṣādhyāyaka* (No. 836) "derived from a spiritual teacher," *pitāmahaka* "derived from a grandfather."

देतुमनुष्येभ्योऽन्यतरस्यां रुप्यः । ४ । ३ । ८१ ।

सनादागतं समरुप्यम् । पचे गहादित्वाच्छः । समीयम् । देव-
दत्तरुप्यम् । देवदत्तम् ।

No. 1186.—AFTER words denoting CAUSES AND MEN (viewed as causes), there may be OPTIONALLY the affix **RÚPYA**. Thus *samarūpya* "what proceeds from a like cause." On the other alternative, there is after this word the affix *chha*, from No. 1162. Thus *samīya* (No. 1086). So, again, *devadattarūpya* or *daiivadatta* "what originates with Devadatta."

मयट् च । ४ । ३ । ८२ ।

सममयम् । देवदत्तमयम् ।

No. 1187.—AND (under the circumstances specified in No. 1186) there may be the affix **MAYAT**. Thus *samamaya* "consisting of the same," *devadattamaya* "in the form of Devadatta."

प्रभवति । ४ । ३ । ८३ ।

हिमवतः प्रभवति हिमवती गङ्गा ।

No. 1188.—The affixes *an* &c., may come when the sense is what TAKES ITS RISE. Thus *haimavati* "which takes its rise in the snowy range"—meaning the river Ganges.

तद्गच्छति पयिदूतयोः । ४ । ३ । ८५ ।

सुघ्रं संगच्छति सोघ्रः । पन्या दूतो वा ।

No. 1189.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is WHAT GOES THERETO—PROVIDED THIS BE A ROAD OR A MESSENGER. Thus *sraughna* “that goes to Srughna”—i. e. the road to Srughna or a messenger to Srughna.

अभिनिष्क्रामति द्वारम् । ४ । ३ । ८६ ।

सुघ्रमभिनिष्क्रामति सोघ्रं कान्यकुब्जद्वारम् ।

No. 1190.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is THE GATE THAT FACES. Thus *sraughna* “which looks towards Srughna”—as one of the gates of Kányakubja does.

अधिष्ठत्य हते ग्रन्थे । ४ । ३ । ८७ ।

शारीरकमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः शारीरकीयः ।

No. 1191.—When the meaning is A BOOK MADE IN SUBSERVIENCE [to any subject, then the affixes *an* &c., may come after what denotes that subject]. Thus *táriráktiya* “psychological”—meaning a book made with reference to the incorporate soul.

सोऽस्य निवासः । ४ । ३ । ८८ ।

सुघ्रो निवासोऽस्य सोघ्रः ।

No. 1192.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is that THIS IS HIS DWELLING-PLACE. Thus *sraughna* “an inhabitant of Srughna.”

तेन प्रोक्तम् । ४ । ३ । १०१ ।

पाणिनिना प्रोक्तं पाणिनीयम् ।

No. 1193.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is what was enounced by him. Thus *páṇinīya* “(the system of grammar) enounced by Páṇini.”

तस्येदम् । ४ । ३ । १२० ।

उपगौरिदमोपगवम् ।

इति शेषिकाः ।

No. 1194.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is that THIS is HIS. Thus *aupagava* "which belongs to Upagu."

So much for those affixes that convey the meanings referred to under No. 1149.

तस्य विकारः । ४ । ३ । १३४ ।

No. 1195.—[The affix *an* may come] when the meaning is A MODIFICATION or product THEREOF.

अश्मनो विकारे टिलोपः । अश्मनो विकार आश्मः ।
भास्मनः । मार्तिकः ।

No. 1196.—"There is ELISION OF THE LAST VOWEL WITH WHAT FOLLOWS IT OF the word *áśman* "a stone," WHEN the meaning is A PRODUCT thereof"—(No. 1195). Thus *áśma* "made of stone," [and then by No. 1195] *bhāsmāna* "made of ashes," *mārttika* "made of earth."

अवयवे च प्रायोषधिरुक्षेभ्यः । ४ । ३ । १३५ ।

चाद्विकारे । मयूरस्यावयवो विकारो वा मयूरः । मोर्वम् । का-
रुं मस्म वा । ऐष्यस्म ।

No. 1197.—AND [the affix *an* &c., may come] AFTER a word denoting AN ANIMAL, AND a deciduous PLANT, AND a TREE, WHEN the meaning is A PART. By the "and" it is meant that the sense may be also a product—(No. 1195). Thus *māyūra* "being part of a peacock" or "made of a peacock" [—as a fan made of its feathers], *śaśura* "of the *Sansevieria seylanica*"—the stalk or the ashes,—*paippala* "of the Pīpal-tree."

मयचेतयोर्भाषायामभक्षाच्छादनयोः । ४ । ३ । १३६ ।

प्रकृतिमाशान्मयद्वा स्याद्विकारावयवयोः । अश्ममयम् । आश्मनम् ।
अमचेत्यादि किम् । मोद्गः सुपः । कार्पोसमाच्छादनम् ।

No. 1198.—IN SECULAR LANGUAGE let the affix *MAYAT* come OPTIONALLY after any primitive IN THOSE TWO meanings—viz. product (No. 1195) and part (No. 1197), WHEN NEITHER FOOD NOR CLOTHING is spoken of. Thus *áśmamaya* or (by No. 1098) *áśma-*

na "made of stone." Why do we say "when neither food nor clothing is spoken of"? Witness *maudga* "made of kidney-beans"—as soup—[where the affix is *añ*—not *mayaḥ*]; and *kārpāsa* "made of cotton"—as clothing.

नित्यं वृद्धशरादिभ्यः । ४ । ३ । १४४ ।

आस्रमयम् ।

No. 1199.—[The affixing of *mayaḥ*, which is optional in the case of the words specified in No. 1198, takes place] INVARIABLY AFTER WORDS THAT HAVE VRIDDHI IN THE FIRST SYLLABLE (No. 1158), AND after the words ŚARA "a reed" &c. Thus *āmramaya* "consisting of mango-trees."

गोश्व पुरीषे । ४ । ३ । १४५ ।

गोमयम् ।

No. 1200.—AND [there is the affix *mayaḥ*] AFTER the word GO "a cow," IN THE SENSE OF its DUNG. Thus *gomaya* "cow-dung."

गोपयसौर्यत् । ४ । ३ । १६० ।

गत्रयम् । पयस्यम् ।

इति प्राग्दीव्यतीयाः ।

No. 1201.—AFTER the words GO "a cow" AND PAYAS "milk," let there be the affix YAT. Thus *gavya* (No. 31) "being part of a cow," *payasya* "made of milk."

So much for the affixes that convey the meanings referred to under No. 1068.

प्राग्वद्वतेष्टक् । ४ । ४ । १ ।

तद्वृद्धतीत्यतः प्राक् ठगधिक्रियते ।

No. 1202.—[In each aphorism] from this one FORWARD TO No. 1218, the affix THAK bears rule.

तेन दीव्यति खनति जयति जितम् । ४ । ४ । २ ।

अक्षेर्दीव्यति खनति जयति जितं वा आक्षिक्म् ।

No. 1203.—[Let there be the affix *ṣhak*, No. 1202] when the sense is WHO PLAYS, DIGS, CONQUERS, or IS CONQUERED THEREWITH.

Thus *āṭhika* (No. 1101) "a dicer"—i. e. who plays, conquers, or is conquered, with dice—[and so, from a word signifying an instrument for digging, may be formed what will signify "who digs therewith"].

संघतम् । ४ । ४ । ३ ।

दध्ना संसृतं दाधिकम् । मारिचिकम् ।

No. 1204.—[So, too—No. 1202—when the sense is what is COMPOSED thereof. Thus *dādika* "made of curds," *mārichika* "made of pepper."

तरति । ४ । ४ । ५ ।

उडुपेन तरति । चोडुपिकः ।

No. 1205.—[So, too—No. 1202—] when the sense is WHO CROSSES therewith. Thus *auḍupika* "who crosses by means of a raft."

चरति । ४ । ४ । ८ ।

हस्तिना चरति हस्तिकः । दध्ना चरति दाधिकः ।

No. 1206.—[So, too—No. 1202—when the sense is WHO GOES ON by means thereof. Thus *hastika* "who travels by an elephant," *dādika* "who gets on with [—being fed on—] curds."

संसृष्टे । ४ । ४ । २२ ।

दध्ना संसृष्टं दाधिकम् ।

No. 1207.—[So, too—No. 1202—] when the sense is SMEARED therewith. Thus *dādika* "smeared with curds."

बदरिच्युद्धति । ४ । ४ । ३२ ।

बदराण्युद्धति बादरिकः ।

No. 1208.—[So, too—No. 1202—] when we speak of him WHO GLEANS. Thus *bādarika* "who picks up jujubes."

रक्षति । ४ । ४ । ३३ ।

समाखं रक्षति यामाखिकः ।

No. 1209.—[So, too—No. 1202—] when we speak of him WHO AIDS. Thus *sámájika* “who aids an assembly”—as a spectator—[—as the French say—“qui assiste à”].

शब्ददुर्दुरं करोति । ४ । ४ । ३४ ।

शब्दं करोति शाब्दिकः । दुर्दुरं करोति दादुरिकः ।

No. 1210.—[So, too—there is the affix *ṣak* as directed in No. 1202, after the words *śabda* “sound” and *dardura* “croaking, ”] when we speak of WHAT MAKES A SOUND OR A CROAKING. Thus *śabdika* “what makes a sound,” *dárdurika* “what makes a croaking.”

धर्मं चरति । ४ । ४ । ४१ ।

धार्मिकः ।

No. 1211.—[So, too, there is the affix *ṣak* after the word *Dharma* “duty”] when we speak of him WHO PRACTISES duty. Thus *dhārmika* “dutiful.”

अधर्माच्चेति अत्तव्यम् । अधार्मिकः ।

No. 1212.—“IT SHOULD BE STATED THAT the affix (No. 1211) comes ALSO AFTER the word ADHARMA.” Thus *adharmika* “undutiful.”

शिल्पम् । ४ । ४ । ५५ ।

मृदङ्गशब्दनं शिल्पमस्य मार्दङ्गिकः ।

No. 1213.—[So, too—No. 1202—] when we speak of one whose ART is related thereto. Thus *mārdāṅgika* “a drummer”—whose calling is to sound the drum.

प्रहरणम् । ४ । ४ । ५७ ।

असिः प्रहरणमस्य आसिकः । धानुष्कः ।

No. 1214.—[So, too—No. 1202—] when we speak of one whose WEAPON it is. Thus *āsika* “a swordsman,” *dhanuṣṭhika* “a bowman.”

शीलम् । ४ । ४ । ६१ ।

अपूपभक्ष्यं शीलमस्य आपूपिकः ।

No. 1215.—[So, too—No. 1202—] when we speak of one whose **HABIT** is related thereto. Thus *āpīpika* "one whose habit is to eat cakes."

निपटे वसति । ४ । ४ । ७३ ।

नेत्रटिको भिक्षुः ।

इति ठगधिवारः ।

No. 1216.—[So, too—No. 1202—*ṣhak* comes after the word *naikāṣa* "neighbouring"] when we speak of one **WHO DWELLS NEAR**. Thus *naikāṣika* "living near"—for example, a beggar.

So much for the rules in which the affix *ṣhak* is understood.

प्रान्धिताद्यत् । ४ । ४ । ७५ ।

तस्मै हितमित्यतः प्राग्यदधिक्रियते ।

No. 1217.—[In each aphorism] from this one **FORWARD TO** No. 1226, the affix **YAT** bears rule.

तद्वदति रथयुगमासङ्गम् । ४ । ४ । ७६ ।

रथं वहति रथ्यः । युग्यः । प्रासङ्ग्यः ।

No. 1218.—[Let there be the affix *yat*—No. 1217—] when we speak of **WHAT BEARS IT**—the thing borne being **A CAR, a YOKE, OR a BREAK**. Thus *rathya* "a carriage-horse," *yugya* "bearing the yoke," *prāsaṅgya* "being trained in a break."

धुरो यदुयो । ४ । ४ । ७७ ।

धुर्यः । धोरेयः ।

No. 1219.—**AFTER DHUR** "a load," let there be **YAT OR PHAK**. Thus *dhurya* or *dhourya* (No. 1086) "a beast of burden."

नौवयोषर्मविषमूढमूढसीतातृषाभ्यस्तायंतुच्यप्राप्य -
वध्यानायसमसमितसमितेष । ४ । ४ । ८१ ।

नवा ताये नाथं जसम् । वयया तुल्यो वयस्यः । धर्मेष प्राप्यं
धर्मम् । विषेण वध्यः विध्यः । मूढेन आनाप्यं मूढ्यम् । मूढेन
धर्मो मूढ्यः । सीतया यमिनं सीत्यं वेद्यम् । तुलया यमिनं तुल्यम् ।

No. 1220.—[Let *yat* come] AFTER the words NAU "a boat," VAYAS "age," DHARMA "merit," VISHA "poison," MÚLA "a root," MÚLA "something bought," SÍTÁ "a furrow," AND TULÁ "a balance," when the senses of the derivatives, respectively, are "TO BE CROSSED," "LIKE," "ATTAINABLE," "TO BE PUT TO DEATH," "TO BE BENT DOWN," "EQUIVALENT TO," "MEASURED OUT," AND "EQUALLY MEASURED." Thus *návya* "that can be crossed by a boat—water," *vayasya* "one of like age," *dharmya* (No. 260) "attainable through merit," *vishya* "to be put to death by poison," *múlya* "to be bent down from the root," *múlya* "the price equivalent to something bought," *sítya* (No. 260) "measured out by furrows"—a field (ploughed), *tulya* "meted by a balance so as to be equal (to something else)."

तच साधुः । ४ । ४ । ६८ ।

सामसु साधुः सामन्यः । कर्मण्यः । शरण्यः ।

No. 1221.—[Let there be *yat*] when the sense is who is EXCELLENT IN REGARD THERETO. Thus *sámanya* "conversant with the Sáma-Veda," *karmunya* "fit for any act," *śaranya* "good for refuge."

सभाया यः । ४ । ४ । १०५ ।

सभ्यः ।

इति यतोऽवधिः ॥

No. 1222.—AFTER the word SABHÁ "an assembly," let there be the affix YAT. Thus *sabhyas* (No. 260) "an assessor."

So much for the application of the affix *yat* (No. 1217).

प्राङ्गीताच्ः । ५ । १ । १ ।

तेन क्रीतमित्यतः प्राङ् छोऽधिक्रियते ।

No. 1223.—[In each aphorism] from this one FORWARD TO No. 1231, the affix CHHA bears rule.

उगवादिभ्यो यत् । ५ । १ । २ ।

उद्योन्ताद्गवादिभ्यश्च यत् । ह्रस्यापवादः । शङ्ख्यं दास ।
गव्यम् ।

No. 1224.—AFTER what ends in U or ॡ, AND after the words GO &c., let there be the affix YAT. This debars *chha* (No. 1223). Thus *śarkāvya* (No. 1078) "fit for a stake"—wood, *gavya* "suitable for cows."

नाभिं नभं च । नभ्योऽचः । नभ्यमञ्जनम् ।

No. 1225.—"AND NABHA substituted FOR NĀBHI "the nave of a wheel" (should be mentioned under No. 1224). Thus *nabhya* "suitable for the nave of a wheel"—as the axle, or the grease for greasing it.

तदौ हितम् । ५ । १ । ५ ।

वत्सेभ्यो हितो वत्सीयो गोधुक् ।

No. 1226.—[Let there be *chhu*] when we speak of what is SUITABLE FOR THAT. Thus *vatsiys* "w. o is fit for (having the charge of) calves"—as a cow-milker.

शरीरावयवाद्यत् । ५ । १ । ई ।

दन्त्यम् । कण्ठ्यम् । नस्यम् ।

No. 1227.—AFTER a word denoting A PART OF THE BODY, let there be the affix YAT. Thus *dantys* "suitable for the teeth," *kaṅṭhya* "suitable for the throat," *nasya* "suitable for the nose."

आत्मन्विश्वजनभोगोत्तरपदात् खः । ५ । १ । ६ ।

No. 1228.—AFTER the words ĀTMAN, VIŚWAJANA, AND after BHOGA as the FINAL TERM in a compound, let there be the affix KHA.

आत्माध्वानौ खे । ई । ४ । १ । ई । ६ ।

यतो खे प्रकृत्या स्तः । आत्मने हितमात्मनीमम् । विश्वजनीमम् ।
मातृमेगीषः ।

इति ह्यतोः पूर्वोऽवधिः ॥

No. 1229.—These two words **ÁTMAN** "soul" AND **ADHWAN** "a road," WHEN the affix **KHA** FOLLOWS, remain in their primitive form. Thus *átmanīna* (Nos. 1228 and 1086) "suitable for one's self," *viśvujāna* "suitable for all men," *mātṛibhogīna* "fit to be possessed by the mother."

Here the extent of the [application of the] affixes **chha** (No. 1223) and **yat** (No. 1217) is completed.

प्राग्वतेषुञ् । ५ । १ । १८ ।

तेन तुल्यमित्यतः प्राक् ठञ् ि ज्ञयते ।

No. 1230.—[In each aphorism] from this one FORWARD TO No. 1237, the affix **ṬHAN** bears rule.

तेन द्योतम् । ५ । १ । ३७ ।

सप्रत्या क्रीतं साप्रतिकम् । प्रास्थिकम् ।

No. 1231.—[Let there be the affix *ṭhan*—No. 1230—] when we speak of what is **BOUGHT THEREWITH**. Thus *sáptatika* (Nos. 260 and 1101) "bought with seventy," *prásthika* "bought for a *prastha* ["—i. e. for that measure of grain or the like].

तस्येश्वरः । ५ । १ । ४२ ।

सर्वभूमिपृथिवीभ्यामणजे स्तः । अनुशक्तिकादीनां च । सर्वभूमे-
रीश्वरः सार्वभौमः । पार्थिवः ।

No. 1232.—When we speak of **THE LORD THEREOF**, the affixes **an** and **añ**, respectively, come after the words *survabhūmi* "the whole earth," and *prithivī* "the earth." In accordance with No. 1180 [a *vridhhi* being the substitute of the vowel in both members of the compound] we have *sárvabhauma* (No. 1232) "the lord of the whole earth," *párthiva* "a lord of the earth."

पङ्क्तिविंशतित्रिंशच्चत्वारिंशत्पञ्चाशत्षष्टिसप्तत्यशीति-
नवतिशतम् । ५ । १ । ५६ ।

एते ह्युठशब्दा निपात्यन्ते ।

No. 1233.—The following words, the sense of which has no relation to their etymology, are anomalous—viz. **PAÑKTI** "a line,"

VIŚŚATI "twenty," TRINŚAT "thirty," CHATWÁRIŚŚAT "forty," PAÑ-
CHÁŚAT "fifty," SHASHŪI "sixty," SAPTATI "seventy," AŚŪI
"eighty," NAVATI "ninety," AND ŚATA "a hundred."

तदर्पति।५।१।६३।

श्वेतच्छपनर्पति श्वेतच्छपिः ।

No. 1234.—[There may be *shan*—as in No. 1231] when we speak of one who **DESERVES THAT**. Thus *śvaitachchhatrika* "who deserves a white umbrella."

दण्डादिभ्यो यः।५।१।६६।

भ्यो यः । दण्डमर्हति दण्डः । अर्घ्यः । वध्यः ।

No. 1235.—**AFTER** the word **DANḌA** "a fine" &c. let there be the affix **YA**. Thus *danḍya* "deserving to be fined," *arghya* "deserving worship," *vadya* "deserving to be killed."

तेन निर्णतम्।५।१।७६।

ब्रह्मनिर्वृत्तमाह्निकम् ।

इति ठञोऽवधिः ॥

No. 1236.—[There may be *shan*—as in No. 1231—] when we speak of what is **ACCOMPLISHED BY MEANS THEREOF**. Thus *ahnikā* "to be accomplished in a day"—(a certain portion of reading).

Thus far is the extent of the affix *shan* (No. 1230).

तेन तुल्यं क्रिया चेदतिः।५।१।११५।

ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवदधीते । क्रिया चेत् किम् । गुणतुल्ये मा
मूत् । पुत्रेण तुल्यः स्थूलः ।

No. 1237.—Let the affix **VATI** be added, when we speak of what is **LIKE THERETO—PROVIDED** [the likeness have reference to] an **ACTION**. Thus *brāhmunavad* (No. 399) *ahīte* "he studies like a Brāhman." Why do we say "provided the likeness have reference to an action?" Because this does not apply when the likeness has reference to a quality:—thus *putraḥ a tulyak śhūlah* "large like (i. e. as large as) the son."

तच्च तस्येव । ५ । १ । ११६ ।

मथुरायामिव मथुरावत् सुद्रे प्राकारः । चेषस्येव चेषवन्मेषस्य गावः ।

No. 1238.—[The affix *vati* may be employed—as in No. 1237 when we speak of something as being] LIKE what is THEREIN OR THEREOF. Thus *mathurávat* “like that in Mathurá”—speaking of the rampart of Srughna; *chaitravat* “like those of Chaitra”—speaking of Maitra’s cows.

तस्य भावस्त्वतलौ । ५ । १ । ११६ ।

प्रकृतिजन्यबोधे प्रकारो भावः । गोभावो गोत्वम् । त्वान्नं क्लीबम् ।

No. 1239.—Let the affixes TWA AND TAL come [after a word denoting anything] when we speak of THE NATURE (or genus) THEREOF. By “nature” we mean that which differences [from knowledge in general] the knowledge produced by [what is denoted by] the primitive. Thus *gotwa* “the nature of a cow” [—this being that which renders special the knowledge produced by the consideration of a cow, or which renders the knowledge different from the knowledge produced by the consideration of anything else than a cow]. What ends in *twa* is neuter.

आ च त्वात् । ५ । १ । १२० ।

ब्रह्मणस्त्व इत्यतः प्राक् त्वतलावधिक्रियेते । अपवादेः सह समावेशार्थमिदम् । चकारो नञ्स्त्रञ्भ्यामपि समावेशार्थः । स्त्रिया भावः स्त्रेणम् । स्त्रीत्वम् । स्त्रीता । पौंस्रम् । पुंस्त्वम् । पुंस्ता ।

No. 1240.—AND [in each aphorism] from this one forward AS FAR AS the aphorism V. 1. 136, the affixes TWA and tal bear rule. This rule is intended to secure admission [for these two affixes] notwithstanding bars [in the shape of subsequent aphorisms directing the employment of other affixes]. The word “and” [in the aphorism] is intended to secure their admission notwithstanding the affixes *nan* and *snan* [see No. 1079]. Thus “the nature of a female” may be expressed by either *struina* (No. 1076 or *striva*, or *strítá*, and “the nature of a male” by *pauinsa*, or *puinstva*, or *puinstá*.

पृष्वादिभ्य इमनिष्वा । ५ । १ । १२२ ।

वायचनमपादिसमावेशार्थम् ।

No. 1241.—AFTER the words PRITHU "large" &c., there is OPTIONALLY the affix IMANICH. The expression "optionally" is employed with the intention of securing admission for the affixes एण् &c.

र एतो ह्रस्वादेशेषोः । ६ । ४ । १६१ ।

इष्टुमेयसु ।

No. 1242.—Let RA be the substitute of RI, PRECEDED BY A CONSONANT and NOT LONG BY POSITION (No. 483).

टेः । ६ । ४ । १५५ ।

टेलोप इष्टुमेयसु । पृथुमृदुमृशकृशदृढपरिवृठानामेष रत्वम् ।
पृथोर्भावः प्रथिमा । पार्थवम् । सदिमा । मार्दवम् ।

No. 1243.—Let there be elision OF THE LAST-VOWEL WITH WHAT FOLLOWS IT, when the affixes ishhan (No. 1306), iman (No. 1241) and fyasun (No. 1310) follow. The change to ra (directed by No. 1242) belongs only to the words prithu "large," mridu "soft," bhṛīṣa "much," kṛīṣa "thin," dṛiṣha "strong," and parivṛiṣha "a superior." Thus prathiman (Nos. 1241 and 1243) or pāṛthava "greatness," mradiman or mārḍava "softness."

वर्णदृढादिभ्यः श्यञ् च । ५ । १ । १२३ ।

वादिमनिच् । शोण्यम् । शुक्लिमा । दाढ्यम् । द्रढिमा ।

No. 1244.—AND the affix SHYAN may come AFTER words denoting COLOURS, AND after the words DRIDHA "strong" &c. By the "and" it is meant that the affix imanich (No. 1241) may be employed. Thus śauklya or śukliman "whiteness," dāṛḍhya or dṛaḍhiman (No. 1242) "firmness."

गुणवचनब्राह्मणादिभ्यः कर्मणि च । ५ । १ । १२४ ।

बाह्ववे । अहस्य भावः कर्म वा चाढ्यम् । मोढ्यम् । ब्राह्मण्यम् ।
आकृतिमयोऽयम् ।

No. 1245.—AND WHEN ACTIONS ARE SPOKEN OF [*śhyatī* may come] AFTER words EXPRESSIVE OF QUALITIES, AND after the words BRÁHMAṆA &c. By the "and" it is meant that this affix may be employed when the *nature* (No. 1239) is spoken of. Thus *jádyā* or *maudhyā* "the nature or the conduct of an idiot," *bráhmaṇyā* "the nature or the conduct of a Bráhman." This class of words ("*bráhmaṇa* &c.") is one the fact of a word's belonging to which is known only from the forms [met with in writers of authority—see No. 53].

सख्युर्धः । ५ । १ । १ । २६ ।

सख्यम् ।

No. 1246.—AFTER the word SAKHI "a friend" there may be the affix Y. Thus *sukhya* "friendship."

कपिन्नात्योर्ढक् । ५ । १ । १ । २७ ।

कापेयम् । ज्ञातेयम् ।

No. 1247.—AFTER the words KAPI "a monkey" AND JŪĀTI "a kinsman" there may be the affix PHAK. Thus *kápeya* (Nos. 1086 and 1073) "the nature or conduct of a monkey," *jñāteya* "affinity."

पत्यन्तपुरोहितादिभ्यो यक् । ५ । १ । १ । २८ ।

सेनापत्यम् । पुरोहित्यम् ।

इति नञ्स्त्रञोरधिकारः ।

No. 1248.—AFTER words ENDING IN PATI, AND after the word PUROHITA "a priest" &c., there may be the affix YAK. Thus *sainápatya* "the duty of a general," *paurohitya* "the office of a priest."

So much for the province of the affixes *nanē* and *snanē* (No. 1077).

धान्यानां भवने ष्टे च खञ् । ५ । २ । १ ।

मुद्गानां भवनं ष्टे च मोद्गीनम् ।

No. 1249.—WHEN we speak of a PLACE FOR GRAIN, OR a FIELD of it, there may be the affix KHANĒ. Thus *maudgīna* (No. 1086)

"fit for kidney-beans"—meaning a place for storing them or field for growing them.

द्वीष्टिभ्याल्योर्ढक् । ५ । २ । २ ।

द्वेष्टेयम् । शालेयम् ।

No. 1250.—(In the senses specified in No. 1249) the affix **DHAK** may come after the words **VRÍHI** AND **ŚÁLI** "rice." Thus *vraihēya* or *śáleya* "fit for rice"—a field.

रैचंगवीनं संघायाम् । ५ । २ । २३ ।

भवनीते निपातितोऽयम् ।

No. 1251.—The word **HAIYAŅGAVÍNA**—an **APPELLATIVE** signifying "fresh butter"—is anomalous.

तदस्य संघातं तारक्षादिभ्य इतच् । ५ । २ । ३६ ।

तारक्षाः संघाता अस्य तारक्षितं ममः । पण्डितः । चाकृति-
गयोऽम् ।

No. 1252.—The affix **ITACH** may come **AFTER** the words **TÁRAKA** "a star" &c., when we speak of **THAT WHEREOF THIS IS OBSERVED**. Thus *tárakita* "starry"—[speaking of the sky, the stars of which are observed], *paṇḍita* "learned"—[in whom *paṇḍi* learning" is observed].

This class of words ("táraka &c.") is one the fact of a word's belonging to which is known only from the forms [met with in writers of authority—see No. 53].

प्रमाये द्वयसञ्जदघ्नमाचचः । ५ । २ । ३७ ।

ऊह प्रमायमस्य ऊहद्वयसम् । ऊहदघ्नम् । ऊहमाचम् ।

No. 1253.—**WHEN** we speak of something as being of a certain **MEASURE**, the affixes **DWAYASACH**, **DAGHNACH** AND **MÁTRACH** [may come after that to which we remark its equality]. Thus *śrud-woyasa*, or *śrudaghna*, or *śrumátra*, "as high as the thigh.

यत्तदेतैभ्यः परिमाखे वतुप । ५ । २ । ३८ ।

यत् परिमाणमस्य यावान् । तावान् । एतावान् ।

No. 1254.—WHEN we speak of MEASURE, let the affix VATUP come AFTER the pronouns YAD, TAD, AND ETAD. Thus *yávat* (No. 377) "as much as"—(i. e. "the measure thereof being that which"—), *távat* "so much," *etávat* "thus much."

संख्याया अत्रवयवे तयप् । ५ । २ । ४२ ।

पञ्चावयवा अस्य पञ्चतयम् ।

No. 1255.—The affix TAYAP may come AFTER a NUMERAL WHEN [we speak of something as having that number of] PARTS. Thus *pañchataya* "having five parts."

द्वित्रिभ्यां तयस्यायज्वा । ५ । २ । ४३ ।

द्वयम् । द्वितयम् । त्रयम् । त्रितयम् ।

No. 1256.—The affix AYACH is OPTIONALLY the substitute OF TAYA (No. 1255) AFTER DWI "two" and TRI "three." Thus *dwaya* or *dwitaya* "a couple," *traya* or *tritaya* "a triad."

उभादुदात्तो नित्यम् । ५ । २ । ४४ ।

उभयम् ।

No. 1257.—AFTER the word UBHA "both," the affix *ayach*, ACUTELY ACCENTED, shall ALWAYS be employed (and never *tayap*—No. 1256). Thus *ubhaya* "the set of both."

तस्य पूरणे डट् । ५ । २ । ४८ ।

एकादशानां पूरणे एकादशः ।

No. 1258.—Let DAT be the affix WHEN we speak of the COMPLETER THEREOF. Thus *ekādāśa* "the eleventh"—(i. e. the one which, added to ten, completes the eleven).

नान्तादसंख्यादेर्मट् । ५ । २ । ४९ ।

महागमः । पञ्चानां पूरणः पञ्चमः । नान्तात् क्रिम् । विंशः ।

No. 1259.—Let MAT be the augment [of the affix *dat*—No. 1258—] AFTER WHAT numeral ENDS WITH the letter N AND IS NOT PRECEDED BY another NUMERAL [i. e. not being at the end of

a compound numeral such as *trayodāśan* "thirteen". Thus *pañcama* "the fifth" [the completer of the five]. Why do we say "ends with the letter ण?" Witness *viñśa* (No. 1260) "the twentieth."

ति विंशतेर्दिति । ६ । ४ । १४२ ।

विंशतेर्भस्य तिगञ्स्य लोपो ङिति परे । विंगः । असंख्यादेः
किम् । एकादशः ।

No. 1260.—Let there be elision of the syllable TI of the word *viñśati* "twenty," being a *bha* (No. 185), WHEN an affix WITH an INDICATORY P FOLLOWS. Thus *viñśa* (No. 1258) "the twentieth." Why do we say (in No. 1259) "not preceded by another numeral?" Witness *ekādāśa* "the eleventh"—[from *ekādāśan* "eleven"].

षट्कतिकतिपयचतुरां युक् । ५ । २ । ५१ ।

ङटि । षण्णां पूरयः षष्ठुः । कतिथः । कतिपयगञ्स्यात् एष
ब्द । कतिपययः । चतुर्थेः ।

No. 1261.—When *ṣaṣ* (No. 1258) follows, let THUK be the augment OF the words *śaśh* "six," *kati* "how many?", *katipaya* "several," AND *chatur* "four." Thus *śaśhṭha* "the sixth" [the completer of the six—]; *katitha* "the which in order?" i. e. the first, second, or what? The word *katipaya* [though not a numeral and hence not falling under No. 1258] takes the affix *ṣaṣ* in consequence of this rule [which directs that this affix following that word shall receive an augment]. Thus *katipayatha* "the one in order after several"—[i. e. the one in order after the second, third, or the like indefinitely—]; *chaturtha* "the fourth."

द्वेस्तीयः । ५ । २ । ५४ ।

द्वेऽपवादः । द्वयोः पूरवो द्वितीयः ।

No. 1262.—AFTER the word *dwi* "two" let the affix be *ṭīya*. This debars *ṣaṣ* (No. 1258). Thus *dwiṭīya* "the second"—that which completes the two.

वेः संपसारबं च । ५ । २ । ५५ ।

तृतीयः ।

No. 1263.—AND AFTER the word TRI “three” [let there be *tīya*—No. 1254—] AND let a VOWEL be substituted for the semi-vowel—[i. e. let there be the vowel *ri* in the room of the *r*]. Thus *tṛitīya* (No. 283) “the third.”

श्रोत्रियंश्छन्दोऽधीते । ५ । २ । ८४ ।

श्रोत्रियः । वेत्यनुवृत्तेश्छान्दसः ।

No. 1264.—The word ŚROTRIYAN is anomalously employed to denote one WHO HAS STUDIED THE CHHANDAS—i. e. the Scriptures. Thus (the final *n* being indicatory) *śrotriya* “a Brāhman learned in the Vedas.” As the word “optionally” is supplied [from V. 2. 77.] we may also have *chhāndasa* in the same sense.

पूर्वादिनिः । ५ । २ । ८६ ।

पूर्वं ज्ञातमनेन पूर्वी ।

No. 1265.—The affix INI may come AFTER the word PŪVA “former,” when we speak of one by whom something was formerly known (or the like). Thus *pūrvin* “by whom something was formerly known (or the like).”

सपूर्वाच्च । ५ । २ । ८७ ।

कृतपूर्वी ।

No. 1266.—AND [the affix *ini*—No. 1265—] may come AFTER the word PŪVA WITH some [related word prefixed]. Thus *kṛitapūrvin* “who formerly made.”

इष्टादिभ्यश्च । ५ । २ । ८८ ।

इष्टमनेन इष्टी । अधीती ।

No. 1267.—AND [the affix *ini*—No. 1265—] may come AFTER the words ISHTA “wished” &c. Thus *ishṭin* “who wished,” *adhītin* “who studied.”

तदस्यास्यस्मिन्निति मतुप् । ५ । २ । ९४ ।

गावोऽस्यास्मिन् वा सन्ति गोमान् ।

No. 1268.—The affix **MATUP** may come after a word denoting anything, when we speak of one **WHOSE IT IS**, or **IN WHOM IT IS**. Thus *gomat* “who has cows” [as a man], or “in which there are cows” [as a pasture].

तपो मत्वर्थे । १ । ४ । १६ ।

तान्तसान्तो मसंज्ञो स्तो मत्वर्थे प्रत्यये । संप्रसारणम् । विदुष्मान् ।

No. 1269.—Words **ENDING IN T** AND words ending in **s** are called *bha*, **WHEN** an affix **WITH FORCE OF MATUP** (No. 1268) **FOLLOWS**. [Thus, in the example following, by No. 382, which applies, in virtue of the word's being a *bha*], a vowel is substituted for the semi-vowel [of the word *viduṣas* “a sage”] and we have *viduṣmat* “where there are sages.”

गुणवचनेभ्यो मत्तुपो लुगिष्ठः । शुक्रो गुणोऽस्यास्तीति शुक्रः
षट् । कृष्णः ।

No. 1270.—“The **ELISION** (*lut*) OF **MATUP** IS WISHED [by *Patañjali*] **AFTER WORDS DENOTING QUALITIES** [when we speak of one who possesses the quality.]” Thus *śukla* “in which there is the quality of white”—as (white) cloth, *kṛishṇa* “in which there is the quality of black.”

प्रायिस्थादातो लज्जन्यतरस्याम् । ५ । २ । ६६ ।

ब्रह्मलः । ब्रह्मवान् । प्रायिस्थात् किम् । शिखावान् दीपः ।
प्राय्यङ्गदेव । नेह । मेधावान् ।

No. 1271.—The affix **LACH** [with the force of *matup*—No. 1268—] may **OPTIONALLY** come **AFTER** a word **ENDING IN long á** and denoting something **THAT EXISTS** (as a member thereof) **IN a LIVING BEING**. Thus *chūḍāla* or *chūḍāvāt* (No. 1245) “crested.” Why do we say “that exists in a living being”? Witness *śikhāvāt* “crested”—when it means “a lamp” [with its crest of flame]. As the affix *lach* can be employed only after what denotes “a member or limb” of a living being, it cannot be employed in the following case—*viz.*—*medhāvāt* “possessing intelligence.”

द्योमादिपामादिपिच्छादिभ्यः शनेल्लघः । ५ । २ । १०० ।

No. 1277.—“[This affix—*va*—No. 1276]—IS SEEN AFTER OTHER WORDS ALSO.” Thus *maniva* “possessing a gem”—[one of the serpents of Pátála].

अर्जवो लोपश्च । अर्जवः ।

No. 1278.—“[The affix *va*—No. 1276—may come] AFTER the word *ARNAS* ‘water,’ AND then there is ELISION of the final *a*.” Thus *arnava* “the ocean.”

अत इनिठनौ । ५ । २ । ११५ ।
दयद्यौ । दयिद्यः ।

No. 1279.—AFTER words ending in short *A* there may be the affixes *INI* AND *THAN* [with the force of *matup*—No. 1268—]. Thus *ḥanḍin* or *ḥanḍika* (No. 1101) “having a staff.”

व्रीक्षादिभ्यश्च । ५ । २ । ११६ ।
व्रीक्षी । व्रीक्षिकः ।

No. 1280.—AND [the affixes mentioned in No. 1279 may come] AFTER the words *VRĪHI* “rice” &c. Thus *vrīhin* or *vrīhika* “having or bearing rice.”

अस्त्रायामेधास्त्रयो विनिः । ५ । २ । १२१ ।
यशस्वी । यशस्वान् । मायावी । मेधावी । सखी ।

No. 1281.—AFTER words ending in *AS*, AND after *MĀYÁ* “illusion,” AND *MEDHÁ* “intelligence,” AND *SRAJ* “a garland,” there may be the affix *VINL*. Thus *yataśvin* or *yataśvat* (No. 1268) “famous,” *māyávin* “illusive,” *medhāvin* “intelligent,” *srajin* “wearing a garland.”

वापो ग्मिनिः । ५ । २ । १२४ ।
वाप्सी ।

No. 1282.—AFTER the word *VĀCH* “speech” there may be the affix *GMNL*. Thus *vāgin* (No. 333) “eloquent.”

अर्श आदिभ्योऽच् । ५ । २ । १२७ ।
अर्शश्च । आकृतिगवोऽयम् ।

इति मत्वर्थीयाः ॥

No. 1283.—AFTER the words ARŚAS “piles” &c., there may be the affix ACH. Thus *arśasa* “afflicted with piles.” This is a class of words, the words belonging to which are known only by their forms—(No. 53).

So much for the affixes which have the same force as *matap*—(No. 1268).

प्राग्दिशो विभक्तिः । ५ । ३ । १ ।

दिक्शब्देभ्य इत्यतः प्राग्वक्ष्यमाणाः प्रत्यया विभक्तिसंज्ञाः स्युः ।

। अथ स्वार्थिकाः ।

No. 1284.—Let the affixes that are spoken of from this aphorism FORWARD as FAR AS V. 3. 27. be called **VIBHAKTL**.

The affixes spoken of henceforward leave to the words their own denotation [—see No. 1287.—The rule No. 1067, the affixes superintended by which produce epithets connoting the sense of the primitive and denoting something else, extends no further than this].

किंसर्वनामबहुभ्योऽद्यादिभ्यः । ५ । ३ । २ ।

किमः सर्वनाम्नो बहुशब्दाच्चेति प्राग्दिशोऽधिक्रियते ।

No. 1285.—[The affixes mentioned under No. 1284 are to come] AFTER the word **KIM** “what?” AND after a **PRONOMINAL**, AND **BAHU** “much.” but NOT AFTER THOSE [of the pronominals—No. 170—] OF WHICH THE FIRST IS **DWI** “two” [*kim*—which is among these—having been already specified]. This set of provisions exercises an influence on each rule as far as V. 3. 27.

पञ्चम्यास्तसिद्ध । ५ । ३ । ७ ।

पञ्चम्यन्तेभ्यः किमादिभ्यस्तसिद्ध वा स्यात् ।

No. 1286.—AFTER the words *kim* &c. (No. 1285) in THE FIFTH CASE let there be optionally the affix **TASIL**.

कु तिहोः । ७ । २ । १०४ ।

किम्: कुस्तादो हादो च किमत्तो । कुतः । कस्मात् ।

No. 1287.—The substitute of *kim* "what?" is *KU*, WHEN a *vibhakti* (No. 1284) beginning with the letter *T* [called *ti*, in the aphorism, for the sake of pronunciation] OR *H* FOLLOWS. Thus *kutah* (No. 1286) "from what?" or "whence?"

इदम इत् । ५ । इ । इ ।

प्राप्तिर्गोत्रे । इतः ।

No. 1288.—The substitute OF *IDAM* "this" is *IS*, when one of the affixes specified under No. 1284 follows. Thus *itah* (No. 1286) "from this" or "hence."

एतदोऽम् । ५ । इ । ५ ।

प्राप्तिर्गोत्रे । अनेकालत्वात् सर्वादेशः । अतः । अमुतः । यतः ।

ततः । बहुतः । द्वादिस्तु । द्वाभ्याम् ।

No. 1289.—The substitute OF *ETAD* "this," when one of the affixes specified under No. 1284 follows, is *AN*. As it consists of more than one letter, this substitute takes the place of the whole term (No. 58). Thus *atah* (Nos. 1286 and 200) "from this" or "hence," [and, as further applications of No. 1286, we have] *amutah* (No. 386) "hence," *yatah* "whence," *tutah* "thence," *bakutah* "from many,"—but as, after *dvi* &c. (No. 1285), the affix is not allowable, we can express "from the two, only by *dvābhyām*.

पर्यभिर्भ्यां च । ५ । इ । ६ ।

तस्मिन् । परितः । सर्वत इत्यर्थः । अभितः । उभयत इत्यर्थः ।

No. 1290.—AND the affix *taṣi* may come AFTER THE TWO words *PARI* "around" AND *ABHI* "against." Thus *paritah*—meaning "all round," and *abhitah*—meaning "on both sides."

सप्तम्याश्च । ५ । इ । १० ।

कुप । यप । बहुप ।

No. 1291.—AFTER (the words *kim &c.*,—No. 1285—in) THE SEVENTH CASE let there be optionally the affix TRAL. Thus *kutra* (No. 1287) “in what?” or “where?”; *yatra* (Nos. 213 and 300, “where,” *bahutra* “in many places.”

इदमो हः । ५ । ३ । ११ ।

बलोऽपवादः । इह ।

No. 1292.—AFTER IDAM “this” (in the 7th case) let there be the affix HA. This debars *tral* (No. 1290). Thus *īha* (No. 1288, “here.”

किमोऽत् । ५ । ३ । १२ ।

वा स्यात् ।

No. 1293.—AFTER KIM “what?” [in the 7th case] let there be optionally UT.

क्वाति । ७ । २ । १०५ ।

किमः । क्व । कुष ।

No. 1294.—The substitute of *kim* “what?” WHEN the affix AT (No. 1292) FOLLOWS, is KWA. Thus *kwa*, in the same sense as *kutra* (No. 1291), “where?”

इतराभ्योऽपि दृश्यन्ते । ५ । ३ । १४ ।

पञ्चमीसप्तमीतरविभक्त्यन्तादपि तसिलादयो दृश्यन्ते । दृषियह-
णाद्ब्रह्मदादियोग एव । स भवान् । ततो भवान् । तत्र भवान् । ततो
भवन्तम् । तत्र भवन्तम् । एवं दीर्घायुः । देवानां प्रियः । चायुष्मान् ।

No. 1295.—THESE affixes *tasil* (No. 1286) &c., ARE SEEN coming AFTER *kim &c.* (No. 1285) ending with OTHER case-affixes ALSO besides the 5th (No. 1286) and 7th (No. 1291). By the employment of the expression “are seen” it is hinted that this may take place [not on every occasion, but] only when in juxtaposition with such a word as *bhavat* “your Honour.” Thus, employed in the same sense as *sa bhavān* “your Honour,” we see *tato bhavān* and *tatra bhavān*; and, in the 2d case, *tato bhavantam* and *tatra bhavantam*. So too [when the word in juxtaposition is] *dirghāyus*

"long-lived," *devānām priya* "dear to the gods," or *dyushmat* "long-lived."

सर्वेऽन्यकिंयत्तदः काले दा । ५ । ३ । १५ ।

सप्रम्यन्तेभ्यः कालार्थे दा स्यात् ।

No. 1296.—Let *DÁ* come AFTER *SARVA* "all," *EKA* "one," *ANYA* "other," *KIM* "what?" *YAD* "which," AND *TAD* "that," in the 7th case, when we speak of *TIME*.

सर्वस्य सोऽन्यतरस्यां दि । ५ । ३ । ६ ।

दादो प्रादिशीये सर्वस्य सो वा । सर्वस्मिन् काले सदा । सर्व-
दा । अन्यदा । कदा । यदा । तदा । काले किम् । सर्वत्र देशे ।

No. 1297.—The substitute, *OPTIONALLY*, OF *SARVA* "all," is *SA*, WHEN an affix, of those specified under No. 1284, beginning with the letter *D*, FOLLOWS. Thus *sulá* (No. 1296) or *sarvadá* "at every time" or "always," *anyadá* "at another time," *kadá* "when?" *yadá* "when," *tadá* "then." Why "when we speak of *time*" (No. 1296)? Witness *sarvatra* [where, although the case is the 7th, the affix is not *dá*, because the sense is] "in every *place*" or "everywhere."

इदमो षिञ् । ५ । ३ । १६ ।

सप्रम्यन्तात् ।

No. 1298.—AFTER *IDAM* "this," in the 7th case, let there be the affix *RHIL*.

इतेतौ रयोः । ५ । ३ । ४ ।

इदम इत् इत् यतो स्तो रेफादौ यकारादौ च प्रादिशीये परे ।
अस्मिन् काले यत्किञ्चिद् । काले किम् । इह देशे ।

No. 1299.—Of *idam* "this" [when we speak of *time*] the substitutes are the two *ETA* AND *IT*, WHEN an affix, of those specified under No. 1284, beginning with the letter *R* OR beginning with the letter *TH*, respectively, FOLLOWS. Thus *starkī* "at this time." Why "when we speak of *time*?" Witness *ihā* [formed by No. 1292 when we mean] "in this *place*" or "here."

अनद्यतने द्विलन्यतरस्याम् । ५ । ३ । २१ ।
 कर्हि । कदा । यर्हि । यदा । तर्हि । तदा ।

No. 1300.—WHEN we speak of time NOT OF THE CURRENT DAY, the affix RHIL may be employed OPTIONALLY. Thus *karhi* (Nos. 297 and 260) or *kudá* (No. 1296) “when?” *yarhi* or *yadá* “when,” *turhi* or *tudá* “then.”

एतदः । ५ । ३ । ५ ।

एत इत् एतो स्तो रेफादौ थादौ च प्राग्दिशीये । एतस्मिन् काले एतर्हि ।

No. 1301.—OF ETAD “this,” [when we speak of time], the substitutes are the two *eta* and *it*, when an affix, of those specified under No. 1284, beginning with the letter *r* or with the letter *th*, respectively, follows. Thus *eturhi* “at this time.”

प्रकारवचने थाल् । ५ । ३ । २३ ।

प्रकारवृत्तिभ्यः किमादिभ्यस्थाल् । तेन प्रकारेण तथा ।

No. 1302.—The affix THÁL may come after the words *kim* &c., (No. 1285) WHEN WE SPEAK OF a KIND, or manner, of being. Thus *tathá* “so,” “in that manner.”

इदमस्थमुः । ५ । ३ । २४ ।

थालोऽपवादः ।

No. 1303.—AFTER the word IDAM “this” let there be the affix THAMU. This bebars *thál* (No. 1302).

एतदोऽपि वाच्यः । अनेन एतेन प्रकारेण वा इत्थम् ।

No. 1304.—“IT [viz., *thamu*—No. 1303] SHOULD BE STATED TO COME AFTER ETAD ‘this’ ALSO.” Thus *ittham* (Nos. 1299 and 1301) “thus,” “in this manner.”

किमथ । ५ । ३ । २५ ।

केन प्रकारेण कथम् ।

इति प्राग्दिशीयाः ।

No. 1305.—AND AFTER KIM “what?” [the affix *thamu*—No. 1303—may come. Thus *kutham* (No. 297) “how?” “in what manner?”

So much for the affixes specified under No. 1284.

अतिशयने तमविष्टनौ । ५ । ३ । ५५ ।

अतिशयविशिष्टार्थवृत्तेः स्वार्थ एतो स्तः । अयमेवामतिशयेनाढ्य
आढ्यतमः । लघुतमः । लघिष्ठः ।

No. 1306.— These two affixes, THMAP AND ISHTHAN, come after a word, the word retaining its denotation, WHEN the sense is differenced by EXCESS. Thus *adhynatama* “the richest”—“he who—of these—is wealthy *car’ iEoxhv* or *pur excellence* ;” *laghutama* or *laghiakha* (No. 1243) “the lightest.”

तिष्ठन् । ५ । ३ । ५६ ।

तिष्ठन्तादतिशये योत्ये तमप् स्यात् ।

No. 1307.—AND AFTER what ends with a TENSE AFFIX, when excess is to be connoted, let there be the affix *tamap* (No. 1306).

तरत्तमपो घः । १ । १ । २२ ।

No. 1308.—Let the two affixes [of the comparative and the superlative degree, viz.] TARAP AND TAMAP be called GHA.

क्विमेतिठव्ययघादाम्बद्रव्यप्रकर्षे । ५ । ४ । ११ ।

क्विम यदन्तात् तिष्ठेऽव्ययाच्च यो घस्तदन्तादाम्ः स्यात्तु
द्रव्यप्रकर्षे । क्लितमाम् । पक्षतितमाम् । उच्चैस्तनाम् । द्रव्यप्रकर्षे तु ।
उच्चैस्तमस्तदः ।

No. 1309.—AFTER KIM “what?,” AND WHAT ENDS WITH THE letter E OR with a TENSE-AFFIX, AND after an INDECLINABLE, let there be AMU AFTER an AFFIX OF the comparative or superlative DEGREE—but NOT IF THE EXCESS BELONGS TO a SUBSTANCE. Thus *kintamam* “how excessively [it rains—or the like]!” *pachatitamam* “he cooks surprisingly,” *uchchaitamam* “most loftily or loudly.” But when the excess belongs [not to an action &c., but] to a substance—*uchchaitamas turuk* “a most lofty tree.”

द्विवचनविभज्योपपदे तरबीयसुनौ । ५ । ३ । ५७ ।

द्वयोरैकस्यातिशये विभक्तव्ये चोपपदे सुप्रिहन्तादेतो स्तः । पूर्व-
योरपवादः । अयमनयोरतिशयेन लघुर्लघुतरः । लघीयान् ।
उदीच्याः प्राचेभ्यः पटुतराः । पटीयांसः ।

No. 1310.—These two affixes TARAP AND IYASUN come after what ends with a case-affix or a tense-affix, WHEN THE TERM IN CONSTRUCTION with it is a DUAL, and there is excess in the one out of the two, AND WHEN [to mark excess] the term in construction is CONTRASTED [by the affix of the fifth case with the sense of "than," —II. 3. 42]. This debars the two former affixes (No. 1306). Thus *laghutara* or *laghiyas* "the lighter—[the one of the two that is light *par excellence*]; and so too when we speak of the Northerners as being "more clever" *prachyebhyah* "than the Easterns."

प्रशस्यस्य श्रः । ५ । ३ । ६० ।

इष्ट्यसोः परतः ।

No. 1311.—OF the word PRAŚASYA "excellent" let ŚRA be the substitute when *ishthan* (No. 1306) and *iyasun* (No. 1310) follow.

प्रशत्यैकाच् । ६ । ४ । १६३ ।

इष्टादावेकाच् प्रकृत्या स्यात् । श्रेष्ठः । श्रेष्ठान् ।

No. 1312.—Let a word WITH a SINGLE VOWEL remain in its ORIGINAL FORM when the affix *ishthan* or the like (No. 1311) follows. Thus *śreshtha* "most excellent," *śreyas* "more excellent."

ज्य च । ५ । ३ । ६१ ।

प्रशस्यस्य ज्यादेश इष्ट्यसोः । ज्येष्ठः ।

No. 1313.—AND JYA may be the substitute of the word *praśasya* (No. 1311) when the affixes *ishthan* and *iyasun* follow. Thus *jyeshtha* "the most excellent."

ज्यादादीयसः । ६ । ४ । १६० ।

आदेः परस्य । ज्यायान् ।

No. 1314.—Let long *á* be the substitute OF the affix *iyasun* coming AFTER *JYA* (No. 1313). By No. 88 the substitute takes the place of the first letter only. Thus *jyáyas* "more excellent."

बहोर्लोपो भू च बहोः । ६ । ४ । १५८ ।

बहोः परयोरिमेयसोर्लोपः स्याद्बहोश्च भूरादेशः । भूमा ।

No. 1315.—Let there be elision of *ima* (No. 1241) and *tyasun* (No. 1310) coming AFTER the word *BAHU* "much," AND let *BHÚ* be the substitute OF *BAHU*. Thus *bhúman* "multeity."

इष्टस्य विद् च । ६ । ४ । १५९ ।

बहोः परस्य इष्टस्य लोपः स्याद्विद्भागमश्च । भूयिष्ठः ।

No. 1316.—Let there be elision OF (the first letter of) *ISH-THAN* (No. 1306) coming after the word *bahu* "much," AND let there be the augment *YIT*. Thus *bhúyishtha* "most."

विश्रतोर्लुक् । ५ । ३ । ६५ ।

इष्टेयसोः । अतिशयेन सम्भू । सचिष्ठः । सवीयान् । अतिशयेन त्वम्बान् । त्वचिष्ठः । त्वचीयान् ।

No. 1317.—Let there be ELISION OF *VIN* (No. 1281) and *MATU* (No. 1268) when *ishthan* (No. 1306) and *tyasun* (No. 1310) follow. Thus [from *sragwin* "garlanded"] *srajishthu* "most profusely decorated with garlands," *srajtyas* "more profusely decorated with garlands," *twachishtha* "having abundant skin or bark," *twachtyas* "having more skin."

ईषदसमाप्तौ कल्पद्वेष्टद्वेष्टीयरः । ५ । ३ । ६७ ।

ईषदूनो विद्वान् । विद्वत्कल्पः । विद्वद्वेष्ट्यः । विद्वद्वेष्टीयः । पचत्कल्पम् ।

No. 1318.—The three affixes, *KALPA*, *DEŚYA*, AND *DEŚYAR*, may be employed WHEN there is a SLIGHT INCOMPLETENESS. Thus *vidvatkulpa* "who is somewhat less than a learned man" —"an inferior scholar,"—and, in the same sense, *vidvaddesya* and *vidvadleshya*. [So too with a verb]—*pachutikalpam* "he cooks incompletely" or "he does not finish cooking."

विभाषा सुपो बहुच पुरस्तात् तु । ५ । ३ । ६८ ।

इषदूनः पटुः । बहुपटुः । पटुकल्पः । सुपः किम् । पचति-
कल्पम् ।

No. 1319. OPTIONALLY BAHUCH [in the sense specified in No. 1318] may come AFTER what ends with a CASE-AFFIX—BUT [instead of AFTER, let it stand] BEFORE. Thus *bahupura* or *patukalpa* “almost clever”—“clever minus a little.” Why do we say “after what ends with a case-affix?” Because, with a verb, we can have only such a form as *pachatikalpam*—see No. 1318.

प्रागिवात् कः । ५ । ३ । ७० ।

इवे प्रतिकृतावित्यतः प्राक् काधिकारः ।

No. 1320.—[In each aphorism] from this one FORWARD AS FAR AS No. 1326, there is the influence of the affix KA.

अव्ययसर्वनाम्नामकच् प्राक् टेः । ५ । ३ । ७१ ।

कापवादः ।

No. 1321.—Let AKACH come BEFORE THE LAST VOWEL WITH WHAT FOLLOWS it OF INDECLINABLES AND PRONOMINALS. This de-bars *ka* (No. 1320).

अज्ञाते । ५ । ३ । ७३ ।

कस्यायमश्वोऽश्वकः । उच्चकेः । नीचकेः । सर्वकेः ।

No. 1322.—WHEN the thing is spoken of as UNKNOWN [then let there be *ka*—No. 1320—]. Thus *asvaka* “the horse [of whom is this]?” *uchchakaih* “[is it] high?” *nichakaih* “[is it] low?” *sarvakaih* “[was this agreed to] by all?”

कुत्सिते । ५ । ३ । ७४ ।

कुत्सितोऽश्वोऽश्वकः ।

No. 1323.—WHEN the thing is spoken of as CONTEMPTIBLE [then let there be *ka*—No. 1320—]. Thus *asvaka* “a sorry horse.”

किंयत्तदो निर्धारणे द्वयोरेकस्य डतरच् । ५ । ३ । ८२ ।

अनयोः कतरो वैष्णवः । यतरः । ततरः ।

No. 1324.—Let the affix DATARACH come AFTER the words KIM "what?" YAD "which," AND TAD "that," WHEN the point in question is the DETERMINING OF THE ONE out OF TWO. Thus *katara* "which of the two?"—which one is the follower of Vishnu?;—*yatara* "of the two the one who," *tatara* "of the two—that one."

वा बहूनां जातिपरिग्रहे डतमच् । ५ । ३ । ६३ ।

जातिपरिग्रह इति प्रत्याख्यातमाकरे । कतमो भवतां कठः ।
यतमः । ततमः । वायहयमकथर्थम् । यकः । सकः ।

इति प्राग्विधाः ॥

No. 1325.—OPTIONALLY [after *kim* &c.,—see No. 1324—] there may be the affix DATAMACH [when the object is the determining of the one] out OF MANY, THE QUESTION BEING THAT OF CASTE. The restriction conveyed in the words "the question being that of caste" is objected to in "The Mine" (—i. e. in the "Great Commentary"—). Thus *katama* "which of the number?"—which of you, Sirs, is the Bráhmaṇ?—*yatama* "of the set the one who," *tatama* "of the set—that one." The employment of the term "optionally" (in the aphorism) is for the sake of indicating *abach* (No. 1321), which may be used in like manner. Thus *yaka* "of the set the one who," *saka* "of the set—that one."

So much for the affixes spoken of under No. 1320.

इवे प्रतिलतो । ५ । ३ । ६६ ।

कन् स्यात् । अश्व इव प्रतिकृतिः । अश्वकः ।

No. 1326.—Let there be the affix *kan*, WHEN we speak of something which is LIKE—this being an IMITATION. Thus *ashvaka* "a figure like a horse"—[in wood or clay, or sketched on paper, &c].

यवेप्रातिपदिकेभ्यः स्वार्थे कन् । अश्वकः ।

No. 1327.—“The affix *kan* may come AFTER ALL CRUDE FORMS (No. 134)—these RETAINING THEIR OWN SENSE.” Thus *abwaka* “a horse.”

तत् प्रकृतवचने मयट् । ५ । ४ । २१ ।

प्राचुर्येण प्रस्तुतं प्रकृतं तस्य वचनं प्रतिपादनम् । भावेऽधिकारे वा ल्युट् । आद्ये प्रकृतमन्नमन्नमयम् । अपूपमयम् । द्वितीये तु । अन्नमयो यच्चः । अपूपमयं पर्व ।

No. 1328.—The affix *MAYAT* may be employed [after a word denoting some substance] WHEN we require an EXPRESSION FOR IT AS ABUNDANT. By “abundant” we mean “happening to be in abundance,” and by its “expression” we mean “a declaring.” [This word *vuchana*—which has been rendered “an expression” in the aphorism—has two senses, for the affix with which it is formed—viz.] the affix *lyuṭ* conveys the force both of the *nature* (see Nos. 928 and 1239) and the *sita*. In the former case [—i. e. taking *tatprukṛitavuchana* to mean “the mention of that as abundant” —] we have *annamaya* “abundance of grain;” *apūpamaya* “abundance of flour;”—but in the second case [—i. e. taking it to mean “that in which something is spoken of as abundant”—] we have *annamayo yujñah* “a sacrifice at which food is abundant,” *apūpamayam parva* “a festival at which there is abundance of flour.”

प्रज्ञादिभ्यश्च । ५ । ४ । ३८ ।

अण् स्यात् । प्रच्च एव प्राच्चः । देवतः ।

No. 1329.—AND AFTER the words *PRAJÑA* “wise,” &c., [retaining their denotation] there may be the affix *AN*. Thus *prājña* “wise”—simply; *daiyata* [synonymous with *devatā*] “a deity.”

बहुल्यार्थाच्चस् कारकादन्यतरस्याम् । ५ । ४ । ४२ ।

बहूनि ददाति बहुयः । अल्पयः ।

No. 1330.—OPTIONALLY AFTER a word signifying MUCH OR LITTLE, IN a CASE DEPENDENT ON a VERB (see No. 945) there may be the affix *śAS*. Thus *bahubuh* “abundantly”—as where one

“gives many”—and so *alpaśah* “scantily”—[giving few—or to a few only—&c].

आद्यादिभ्यस्तसेरुपसंख्यानम् । आदौ आदितः । मध्यतः ।
अन्ततः । पृष्ठतः । पार्श्वतः । आकृतिगणोऽयम् । स्वरेषु स्वरतः ।
वर्णतः ।

No 1331.—THE ADDITIONAL ASSERTION should be made OF the affix TASI as coming AFTER the words *ĀDI* ‘first’ &c. [as well as after words that are in the 5th case—see No. 1286—]. Thus *ādītah* “at the first,” *mudhyatah* “in the middle,” *antatah* “finally,” *priśṭhatah* “behind,” *pārśvatah* “by the side of.” This is a class of words those belonging to which are to be known only from the forms met with in writings of authority—(see No. 53). Thus we meet with *svaratah* “in respect of a vowel,” and *varṇatah* “in respect of a letter”—[when speaking, for example, of some error in orthography].

ह्रस्वस्त्रियोगे संपद्यकर्तरि च्चिः । ५ । ४ । ५० ।

अभूततद्भाव इति वक्तव्यम् । विकारात्मतां प्राप्नुवत्यां प्रकृतौ
कर्तृमानाद्विधारयद्वात् स्वाच्चं च्चिर्वा स्यात् करोत्यादिभिर्योगे ।

No. 1332.—It should be stated that the “attainment” [spoken of in this aphorism] is the attainment of becoming what the thing previously was not. When something out of which something else originates arrives at the state of being that very thing so produced, the affix *CHWI*, without altering the sense, may optionally come,—when the word denoting the modified thing as then existing—THE AGENT THAT HAS ATTAINED to the new state—is CONJOINED WITH the verbs *KRI* “to make,” *BHŪ* “to become, AND AS “to be.”

अस्य च्चौ । ७ । ४ । ३२ ।

अवर्णस्य ईत् स्याच्च्वौ । अकृष्यः कृष्यः संपद्यते तं करोति
कृष्यीकरोति । ब्रह्मीभवति । गङ्गीस्यात् ।

No. 1333.—Let there be long *i* in the room OF *A* OR *Ā* WHEN the affix *CHWI* (No. 1330) FOLLOWS. Suppose that one who is not black becomes black,—some one makes him so,—then we may ex-

press it thus, *krishnikaroti* "he blackens." So too *brahmībhavati* "he becomes Brahma [as a saint when liberated from the trammels of ignorance];" *gungīsyāt* "may it become the Ganges—[this tributary stream flowing on to mingle therewith.]"

अव्ययस्य द्वाधीत्वं नेति घाच्यम् । दोषाभूतमहः । दिवाम्ना
राशिः ।

No. 1334.—IT SHOULD BE STATED THAT there IS NOT THE CHANGE TO long *i* (—see No. 1333—) in the case OF AN INDECLINABLE WHEN the affix *CHWI* FOLLOWS." Thus *doshābhūtam aha* "the day become evening," *divābhūtā rātrih* "the night become day."

विभाषा साति कात्स्न्ये । ५ । ४ । ५२ ।

द्विविषये सातिर्वा स्यात् साकल्ये ।

No. 1335.—In a case where the affix *chwi* (No. 1332) might be employed, the affix *SĀTI* may OPTIONALLY be used WHEN THE TOTALITY of the change is to be suggested.

सात्यदाद्योः । ८ । ३ । १११ ।

सस्य षत्वं न । दधि सिञ्चति । कृत्स्नं यस्त्रमग्निः संपद्यते
ऽग्निसाद्भवति ।

No. 1336.—There is not the change to the cerebral *ś* (see No. 169) of the dental *s* OF the affix *SĀTI* (No. 1335) NOR of the *s* which is INITIAL IN a PADA. Thus there is no change to *ś* in the example *dudhi siñchati* "he sprinkles curd;" nor in the example [illustrative of No. 1335] *agnisādbhavati* "the whole [weapon] is in a blaze."

द्वौ च । ७ । ४ । २६ ।

दीर्घः स्यात् । अग्नीभवति ।

No. 1337.—AND WHEN the affix *CHWI* (No. 1332) FOLLOWS let there be a long vowel. Thus [from *agni* "fire"] *agnībhavati* "it becomes fire."

अव्यक्तानुकरणाद्द्वयवराधीदन्तौ डाष् । ५ । ४ । ५७ ।

द्व्यक्षरं न्यूनं न तु ततो न्यूनम् । अनेकाक्षिति यावत् । तादृशमर्थे
यस्य तस्माद्भाच् स्यात् कुम्बस्तिभिर्योगे ।

No. 1338.—[The expression in the aphorism—viz.—] “that of which two vowels are the least”—the smallest number [of vowels]—but not less than that—means polysyllabic. AFTER that which is THE HALF OF such a POLYSYLLABIC word, being THE IMITATIVE NAME OF an INARTICULATE SOUND, let there be optionally the affix PÁCH—though NOT WHEN the word ITI FOLLOWS—provided the word be combined with the verbs *kṛi*, *bhū*, or *as* (No. 1332).

डाचि बहुलं द्वे भवत इति डाचि विवक्षिते द्वित्वम् ।

No. 1339.—“WHEN the affix *ḍāch* (No. 1338) is to be directed to be employed, then THERE ARE TWO, or there is reduplication of the word, VARIOUSLY” (see No. 823).

नित्यमासेद्धिते डाचीति वक्तव्यम् । डाचपरं यदान्नेद्धितं तस्मिन्
धरे पूर्वपरयोर्वर्षयोः पररूपं स्यात् । इति तकारपकारयोः पकारः ।
पटपटा करोति । अव्यक्तानुकरणात् किम् । दृषत् करोति । द्व्यक्ष-
रार्थात् किम् । अत् करोति । अवरोति किम् । खरटखरटा करोति ।
अगितो किम् । पटिति करोति ।

इति नद्धिताः ॥

No. 1340.—“IT SHOULD BE STATED THAT WHEN the affix PÁCH (No. 1338) COMES AFTER a REDUPLICATION (No. 118) which occurs when *ḍāch* follows (No. 1337), then the form of the subsequent shall INVARIABLY be in the room both of the prior and of the subsequent letters.” Hence [when we have *paṣat + puṣat + ḍāch + karoti*] the letter *p* is substituted in the room of the *t* [of the first *paṣat*] and of the *p* [of the reduplication], giving *paṣapaṣa-karoti* “he makes a noise like *paṣat*, *paṣat*” [—the final *t* being elided by VL 1. 98, as in the words under No. 53]. Why do we say “after the imitative name of an inarticulate sound” (No. 1338)? Witness *dṛśhat karoti* “it makes (or turns to) stone.” Why do we say “after the half of that of which two vowels are the least.” Witness *śrat karoti* “he utters [the exclamation implying belief

or reverence] *śrut.*" Why do we say "at least"? [Because the rule does apply if there be more, as well as when there are two]—*cha kharafakharafakaroti* "he makes a sound like *kharafat.*" Why do we say "not if the word *iti* 'thus' follows"? Witness *paṭiti karoti* "he makes the sound called *paṭut*" (VI. I. 98).

So much for the *Taddhita* affixes.

। अथ स्त्रीप्रत्ययाः ।

NOW THE AFFIXES OF THE FEMININE

अजाद्यतष्टाप् । ४ । १ । ४ ।

अजादीनामकारान्तस्य च षाद्यं यत् स्त्रीत्वं तच्च द्योत्ये ट् स्यात् । अजा । यडका । अश्वा । घटका । मूषिका । वात्स । घत्सा । होडा । मन्दा । विलाता । मेधा । इत्यादि । वज्रा । सर्वा ।

No. 1341.—When that feminine nature is to be indicated which may be predicated OF [the things denoted by] the words AJA "a goat" &c., AND WHAT ENDS IN short A, let there be the affix ङीप्. Thus [as an example of "aja &c.," we have] *ajā* "a she-goat," *edakā* "a ewe," *atvā* "a mare," *chafukā* "a bee-sparrow," *mūshikā* (No. 1358) "a she-mouse," *bāḷā* "a girl," *vataś* "a she-calf," *hoḍā* or *mandā* or *vilātā* "a young girl" (in the language of the Vedas); *medhā* "understanding"; &c. Then [as examples of what ends in a, without being included in the class "aja &c.," we may have] *gaṅgā* "the Ganges," *sarvā* "all."

उगितश्च । ४ । १ । ६ ।

उगिदन्तात् प्रातिपदिकाञ्छीप् । भवन्ती । पचन्ती ।

No. 1342.—AND AFTER WHAT, as a crude word, HAS AN INDICATORY UK, let the feminine affix be ङीप्. Thus [from *bhavati*—No. 883—in which the indicatory *ri* is an *uk*,] *bhavatī* (No. 396) "[a female] becoming," *pachantī* "cooking."

टिट्ठाखञ्जयसञ्दघ्नञ्माचक्षतयपठकठञ्जकारपः ४।

२।१५।

अनुपसर्जनं यट्टिदादि तदन्तं यददन्तं ततः स्त्रियां ङीप् ।
 कुरुधरी । नदद् । नदी । देवद् । देवी । सौपर्येयी । ऐन्द्री ।
 घोत्सी । ऊरुद्वयसी । ऊरुदघ्नी । ऊरुमाची । पञ्चतयी । आक्षिकी ।
 प्रास्थिकी । स्वादिक्की । यादृशी । इत्वरी ।

No. 1343.—In the feminine there shall be the affix *ṅīp* after what ends in short *a*, if it is not a subordinate term (No. 968) in a compound, and if the affix with which it ends has an indicative *T* or if the affix be *ḍHA* (No. 1093), or *AN* (No. 1077) or *AN* (No. 1075), or *DWAYASACH* (No. 1253), or *DAGHNACH* (No. 1253), or *MÁTRACH* (No. 1253), or *TAYAP* (No. 1255), or *ṬHAK* (No. 1202), or *ṬHAK* (No. 1230), or *KAN* (No. 376), OR *KWARAP* (III: 2. 163) Thus [to give an example of each in order] *kurucharī* (No. 844) "who goes to the Kurus:" and [as the words *nada* "a river" and *deva* "a god" are written, in the list "*pach &c.*"—see No. 837—with an indicative *ṣ*—thus] *nadaṣ* and *devaṣ* [we have] *nadī* "a river" and *devī* "a goddess." Then again—*sauparneyī* "a female descendant of Suparna," *ainīrī* "a female descendant of Indra," *autī* "a female descendant of Utsa," *urudvayasī*, *urudaghñī*, and *urumḍīrī* "reaching to the thigh," *pañchatayī* "of which the parts are five," *ḍakikī* "a female dicer," *prāsthikī* "containing the measure of a prastha," *lavanīkī* "elegant," *yādriṣī* "such like as," *itvarī* "swift."

मत्स्यशीककृष्युंस्तख्यतलुनागामुपसंख्यानम् । स्त्रेयी । पौन्दी ।
 यत्कीकी । आठं करयी । तरुयी । तलुनी ।

No. 1344.—IN ADDITION to the foregoing [enumerated in No. 1343] there should have been THE ENUMERATION OF the affixes *MAṆ* AND *SHAṆ* (No. 1077) AND *ṢKAK* (No. 1072) AND *KHYUN* (III. 2. 56), AND OF the words *TARUṆA* AND *TALUṆA* 'a youth'. Thus *strayī* "female," *prayī* "male," *ḍakikī* "a female spear-bearer," *ḍḍhyantaronī* "enriching," *taruṇī* or *taluṇī* "a young woman."

यञश्च। ४।१।१६।

यञन्तान्डीप् । अकारलोपे कृते ।

No. 1345.—AND AFTER what ends with the affix *YAN* (No. 1072) the feminine affix is *śīp*—elision of the *a* having been made (by No. 260).

इलस्तद्धितस्य । ६।४।१५०।

इलः परस्य तद्धितयकारस्य लोप इति परे । गर्गी ।

No. 1346.—There is elision OF THE Y OF A TADDHITA affix coming AFTER a CONSONANT, when long *i* follows. Thus (from *gārgyaś* *gārgī* No. 1345) "a female descendant of Garga."

प्राचां ष्फस्तद्धितः । ४।१।१७।

यञन्तात् ष्फो वा स्यात् स च तद्धितः ।

No. 1347.—In the opinion OF THE ANCIENTS [and hence only optionally] there may be the affix *SHPHA* after what ends with the affix *yan* (No. 1072), and it is to be regarded as a TADDHITA affix—[so that the *ph*—see No. 1086.—becomes *dyan*].

षिङ्गारादिभ्यश्च । ४।१।४१।

डीष् स्यात् । गार्ग्यायणी । नर्तकी । गोरी । चन्द्रुही । चन्द्राही । आकृतिगयोऽयम् ।

No. 1348.—AND AFTER words ending with affixes WHICH HAVE an INDICATORY SH, AND after the words GAURA "brilliant," &c., let the feminine affix be *śīsha*. Thus *gārgyādyanī* [—with the affix *shpha*—No. 1347 "a female descendant of Garga;" *nartakī* [with *shwan*—III. I. 145] "an actress;" *gaurī* "the brilliant [goddess or Pārvatī];" *anāduhī anāshuhī* "a cow." This is a class of words constituted by usage—see No. 53.

वयसि प्रथमे । ४।१।२०।

प्रथमवयोवाचिनोऽदन्तान्डीप् । कुमारी ।

No. 1349.—After a word ending in short *a* and expressive of EARLY AGE let the feminine affix be *śīp*. Thus *kumārī* "a girl."

द्विगोः । ४ । १ । २१ ।

अदन्ताद्विगोर्होष् । चिलोकी । अजादित्वात् चिफला । अनीका ।

No. 1350.—AFTER a DWIGU compound (No. 983) ending in short *a* let the feminine affix be *śisp*. Thus *trilokī* "the aggregate of the three worlds." But we find *triphalā* "the three myrobalans," because this is one of the words spoken of as "*aju dca*." (No. 1341).—

वर्षादनुदात्तात् तोपधात् तो नः । ४ । १ । ३६ ।

वर्षवाची योऽनुदात्तान्तस्तोपधस्तदन्तादनुपसर्वनाद्वा ङीप् सक्कारस्य नः । यता । यनी । रोहिता । रोहिणी ।

No. 1351.—AFTER a word expressive of COLOUR, ending in a GRAVELY ACCENTED VOWEL, and HAVING the letter T as its PENULTIMATE letter, the word not being a subordinate in a compound, the feminine affix is optionally *śisp*, and the letter N is substituted in the room OF the T. Thus [from *eta* "variegated"] *etā* or *enī*, [from *rohita* "red"] *rohītā* or *rohini*.

बोतो गुणवचनात् । ४ । १ । ४४ ।

उदन्ताद्गुणवाचिनो वा ङीष् । मृद्धी । मृदुः ।

No. 1352.—OPTIONALLY AFTER what ends in SHORT U, being EXPRESSIVE OF a QUALITY, the feminine affix is *śiśh*. Thus [from *mṛiduk* "soft"] *mṛidukī* or [without a feminine affix] *mṛiduk*.

बह्नादिभ्यश्च । ४ । १ । ४५ ।

वां ङीष् । बहुी । बहुः ।

No. 1353.—AND AFTER the words BAHU "much" &c., the feminine affix is optionally *śiśh*. Thus *bukhī* or [without a feminine affix] *bakha*.

वृद्धिकारादृत्तिनः । रात्री । रात्रिः ।

No. 1354.—"AFTER THE VOWEL I OF a KRIT affix, NOT KRIT (No. 918)," [the feminine affix is optionally *śiśh*]. Thus *vātrī* or *vātri* "night."

सर्वतोऽतित्रयादित्येके । शकटी । शकटिः ।

No. 1355.—“SOME SAY that the feminine affix *ñish* may come AFTER ANY WORD ending in *ī* (No. 1354) IF it have NOT THE FORCE OF the affix *KTIN*.” Thus *śakati* or *śakati* “a cart.”

पुंयोगादास्यायाम् । ४ । १ । ४८ ।

या पुमाख्या पुंयोगात् स्त्रियां वर्तते ततो ङीष् । गोपस्य स्त्री गोपी ।

No. 1356.—WHEN THE NAME of a male is employed to denote the female IN VIRTUE OF HER [matrimonial] UNION WITH THAT MALE, the feminine affix *ñish* comes after it. Thus *gopī* “the wife of a *gopa* or cowherd.”

पालकान्ताम् । गोपालिका । अश्वपालिका ।

No. 1357.—“But NOT AFTER the word *PĀLAKA* ‘a keeper’ [does *ñish* come by No. 1356].” Thus *gopālikā* (No. 1358) “the wife of a cow-keeper,” *asvāpālikā* “the wife of a horse-keeper.”

प्रत्ययस्थात् कात् पूर्वस्यात् इदाप्यसुपः । ७ । ३ । ४४ ।

प्रत्ययस्थात् कात् पूर्वस्याकारस्येकारः स्यादापि स आप् सुपः परो न चेत् । सर्विका । कारिका । अतः किम् । नौका । प्रत्ययस्थात् किम् । शक्नोतीति शका । असुपः किम् । बहुपरिव्राजका नगरी ।

No. 1358.—Let there be the vowel *I* in the room OF the vowel *A* coming BEFORE the letter *K* STANDING IN AN AFFIX, WHEN the feminine affix *ĀP* FOLLOWS—PROVIDED that the feminine affix *ĀP* does NOT come AFTER a CASE-AFFIX. Thus [from *sarvaka* “every”] *sarvikā*, [from *kāraka* “a maker”] *kārikā*. Why do we say “of the vowel *a*”? Witness *navikā* “a boat.” Why do we say “standing in an affix”? Witness *śakā* [from *śaka*] “who is able—[where the *k* belongs to the verbal root]. Why do we say “not after a case-affix”? Witness *bahuparivrajakā nagarī* “a city with many religious mendicants”—[where the feminine affix is attached after the case-affix had been elided, as explained under No. 964, in forming the compound].

सूर्यद्वेषतायां चाप् । सूर्यस्य स्त्री देवता सूर्या । देवतायां किम् ।

No. 1359.—“AFTER the word SŪRYA ‘the Sun,’ the feminine affix is CHĀP, WHEN the GODDESS [his wife] is meant.” Thus *sūryā* “the goddess who is the wife of the Sun.” Why “when the goddess is meant”? [See No. 1360.]

सूर्यागस्त्ययोश्चे च स्यां च यलोपः । सुरी कुन्ती ।

No. 1360.—“There is ELISION OF the YA OF the words SŪRYA ‘the sun’ AND AGASTYA ‘the saint Agastya,’ WHEN the affix CHHA (No. 1160) follows, AND when the feminine affix ङी follows.” Thus *sūrī*—meaning “Kuntī—the mortal bride of the Sun”—(see No. 1359).

इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडहिमारख्ययवयवनमातुला-
चार्यायामानुक् । ४ । १ । ४६ ।

उीष् च । इन्द्रस्य स्त्री इन्द्राणी । वरुणानी । भवानी । शर्वणी ।
मृदाणी । मृदाणी ।

No. 1361.—Let *ānuk* be the augment of the proper names INDRA, VARUṆA, BHAVA, ŚARVA, RUDRA, AND MṚIDA, AND of the words HIMA “snow,” ARANYA “a forest,” YAVA “barley,” YAVANA “Greek,” MĀTULA “a maternal uncle,” AND ĀCHĀRYA “a spiritual preceptor;” and, at the same time, let the feminine affix be ङी। Thus *indrāṅī* “the wife of Indra,” and so *varuṇāṅī*, *bhavadāṅī*, *śarvāṅī*, *mṛidāṅī*.

हिमारख्ययोर्महत्त्वे । महद्भिम् हिमानी । महदरख्यमरख्यानी ।

No. 1362.—“OF the words HIMA ‘snow’ AND ARANYA ‘a forest’ [there is the augment *ānuk*, as directed in No. 1361], in the sense of GREATNESS.” Thus *himadāṅī* “much snow,” *aranyāṅī* “a great forest.”

यवाद्दोषे । दुष्टो यवो यवानी ।

No. 1363.—“AFTER the word YAVA ‘barley’ [the feminine affix, as directed in No. 1361, comes] IN the sense of FAULT.” Thus *yavāṅī* “bad barley.”

यवनलिप्याम् । यवनानां लिपिर्यवनानी ।

No. 1364.—“AFTER the word YAVANA ‘Greek’ [the feminine affix, as directed in No. 1361, comes] IN the sense of HAND-WRITING.” Thus *yavanāni* “the written character of the Greeks.”

मातुलोपाध्याययोरानुष्वा । मातुलानी । मातुली । उपाध्यायानी ।
उपाध्यायी ।

No. 1365.—“OF the words MĀTULA ‘a maternal uncle’ AND UPĀDHYĀYA ‘a spiritual preceptor’ [when the feminine affix comes—to express the wife thereof—] the augment ĀNUK (No. 1361) is OPTIONAL.” Thus *mātulāni* or *mātulī* (No. 1356) “the wife of a maternal uncle,”—*upādhyāyāni* or *upādhyāyī* “the wife of a spiritual preceptor.”

आचार्यादणत्वं च । आचार्यानी ।

No. 1366.—“AND there is NOT the CHANGE TO the cerebral *ṅ* [—No. 157—of the dental *n* of the augment *ānuk*—No. 1361—] AFTER the word ĀCHĀRYA ‘a spiritual preceptor.’” Thus *āchāryāni* “the wife of a spiritual preceptor.”

अर्यत्तच्चियाभ्यां वा स्वार्थे । अर्याणी । अर्या । चर्चियाणी । चर्चिया ।

No. 1367.—“AFTER the words ARYA ‘a man of the Vaiśya class’ AND KSHATRIYA ‘a man of the military class’ [the feminine affix, with the augment directed in No. 1361 comes] OPTIONALLY, WHEN the word retains ITS OWN SENSE [viz. that of a person belonging to the class]. Thus *aryāni* or *aryā* “a female of the Vaiśya class,” *kshatriyāni* or *kshatriyā* “a female of the military class.”

द्वीतात् करणपूर्वात् । ४ । १ । ५० ।

ह्रीष । वस्त्रक्रीती । क्वचिन्न । धनक्रीता ।

No. 1368.—AFTER the word KRĪTA “bought,” PRECEDED BY the name of THE MEANS wherewith, the feminine affix is *ṛśak*. Thus *vastrakṛitī* “a female bought in exchange for cloth.” Sometimes it is not so. Thus *dhanakṛitā* “a female purchased with wealth.”

स्वाङ्गोपसर्जनादसंयोगोपधात् । ४ । १ । ५४ ।

असंयोगोपधमुपसर्वनं यत् स्वाङ्गं तदन्तान्हीष् वा । केशानतिक्रान्ता अतिकेशी । अतिकेशा । चन्द्रमुखी । चन्द्रमुखा । असंयोगोपधात् किम् । सुगुल्फा । उपसर्वनात् किम् । सुशिखा ।

No. 1369.—AND the feminine affix *śīśā* comes optionally AFTER what ends with the name of a PART OF THE BODY, when the word is SUBORDINATE IN a COMPOUND (No. 968), moreover, NOT HAVING a CONJUNCT FOR ITS PENULTIMATE letter. Thus *atikēśī* or *atikēśā* "surpassing the hair" [in beauty &c.,—or reaching above it—as deep water—]; *chandra-mukhī* or *chandra-mukhā* "moon-faced." Why do we say "not having a conjunct for its penultimate letter"? Witness *sugulphā* "a female with handsome ancles." Why do we say "subordinate in a compound"? Witness *subikhā* "a handsome crest"—[where the *śīśā* is not subordinate or epithetical].

म श्रोतादिवक्ष्यः । ४ । १ । ५५ ।

श्रोतादेर्वक्ष्यश्च स्वाङ्गात् ङीष् । कल्याणश्रोता । आकृतिगण्योऽयम् । वृक्ष्यना ।

No. 1370.—The feminine affix is NOT *śīśā* (No. 1369) AFTER a word denoting a part of the body when it is of the class *KROPA* "the flank" &c., NOR when the word is POLYSYLLABIC. Thus *kalyāṇakrośā* "a female with handsome flanks." This is a class of words constituted by usage—(see No. 53). Of the case where the word is polysyllabic we have an example in *sujaḅhā* "a female with handsome loins."

मखसुखात् संघायाम् । ४ । १ । ५८ ।

म ङीष् ।

No. 1371.—The feminine affix is not *śīśā* (No. 1369) AFTER *MAKHA* "the nose" AND *MUKHA* "the mouth," WHEN (the word at the end of which they stand is) an APPELLATIVE [No. 1372].

पूर्वपदात् संघायामगः । ८ । ४ । ३ ।

पूर्वपदस्थान्निमित्तात् परस्य नस्य णः स्यात् संज्ञायां न तु गद्धार-
व्यवधाने । शूर्पणखा । गौरमुखा । संज्ञायां किम् । ताम्रमुखी कन्या ।

No. 1372.—Let there be a cerebral *n* in the room of a dental *n* coming AFTER a cause of such change (No. 157) standing in the PRIOR MEMBER of a compound word, WHEN the word is an APPELLATIVE—but NOT if the letter G intervenes. Thus *śūrpanakhā* “[the sister of Rāvaṇa—viz.] Śūrpanakhā [—whose nails were like winnowing baskets.]” Then [as another example of No. 1371 we may have] *gauramukhā* “Fair-face.” Why [in No. 1371] do we say “when an appellative”? Witness *tāmramukhī kanyā* “a copper-faced damsel.”

जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् । ४ । १ । ६३ ।

जातिषाचि यन्न च स्त्रियां नियतमयोपधं ततो ङीष् । तटी ।
वृषली । कठी । बहुची । जातेः किम् । मुण्डा । अस्त्रीविषयात्
किम् । बलाका । अयोपधात् किम् । क्षत्रिया ।

No. 1373.—Let the feminine affix be *fixed* AFTER that which is expressive of a KIND, and is NOT INVARIABLY FEMININE—moreover—NOT HAVING the letter Y FOR its PENULTIMATE letter. Thus from [*taṭa*] *taṭī* “shore,” *vrishalī* “a woman of the servile tribe;” *kaṭhī* “a woman of the class of Brāhmins who read the Kāṭha section of the Rig Veda;” *bahurichī* “a woman of the class of Brāhmins who read the Rig Veda.” Why do we say “expressive of a kind”? Witness *mundā* “shaven”—[where the word expresses not a kind but a quality—see *Sāhitya Darpaṇa* §12 b. and d.] Why do we say “not invariably feminine”? Witness *balākā* “a crane”—[supposed to breed without the male]. Why do we say “not having the letter *y* for its penultimate letter”? Witness *kaṭatriyā* “a female Kshatriya.”

योपधप्रतिषेधे गवयहयमुकयमत्स्यमनुष्याणामप्रतिषेधः । गवयी ।
हयी । मुकयी । हलस्तद्धितस्येति यलोपः । मनुषी । मत्स्यस्य ङां
यलोपः । मत्सी ।

No. 1374.—“IN THE EXCLUDING [from No. 1373] OF WORDS THAT HAVE letter Y AS the PENULTIMATE, there is NOT involved the EXCLUSION OF [the following words which have a penultimate y—viz.—] GAVAYA “the Bos Gavaeus,” HAYA “a horse,” MUKAYA “a sort of animal,” MATSYA “a fish,” and MANUSHYA “a man.” Thus *gavayī* “the female, of the Bos Gavaeus;” *hayī* “a mare,” *mukayī* “a female *mukaya*.” By No. 1364 there is elision of the y of *manushya*:—thus *manushī* “a woman,”—and [according to Kātāyana] there is elision of the y of *matsya* (though this word does not end in a *taddhita* affix) when the feminine affix *ī* follows—so that we have *matsī* “a female fish.”

इतो मनुष्यजातेः । ४ । १ । ६५ ।
ह्रीष् । दाक्षी ।

No. 1375.—“AFTER a word ENDING IN short I, denoting a RACE OF MEN, the feminine affix is *īśā*. Thus *dākshī* “a female Dākshi, or descendant of Daksha (No. 1087).”

अङुतः । ४ । १ । ६६ ।

उदन्तादयोपधान्मनुष्यजातिवाचिनः स्त्रियामूह् । कुहुः । अयोप-
चात् किम् । अध्वर्युर्ब्राह्मणी ।

No. 1376.—“AFTER a word ENDING IN short U, not having the letter y as its penultimate letter, and being expressive of men, the affix in the feminine is *ūrī*. Thus *kurī* “a female Kuru.” Why do we say “not having the letter y as its penultimate letter”? Witness *adhvaryū* “a woman of the class of Brāhmins versed in the Yajur Veda.”

पङ्गोरश्च । पङ्गुः ।

No. 1377.—“AND [as in No. 1376] AFTER the word PAṅGU “lama,” Thus *paṅgū* “(a female) lama.”

श्वशुरस्योक्ताराक्षारलोपश्च । श्वश्रुः ।

No. 1378.—“AND [in addition to the affixing of the feminine affix *ūrī*—No. 1376—] there is ELISION OF the U and of the A OF the word ŚWAŚURA ‘a father-in-law.’” Thus *śwaśarī* “a mother-in-law.”

उरुत्तरपदादौपम्ये । ४ । १ । ६६ ।

उपमानवाचिपूर्वपदमूहत्तरपदं यत् प्रातिपदिकं तस्माद्गुह् ।
करभोहः ।

No. 1379.—Let *úrñ* be the feminine affix AFTER THAT compound, ending in a crude word, OF WHICH THE LATTER MEMBER IS the word *ÚRU* "the thigh," WHEN the prior member of the compound is a word expressing an object of COMPARISON. Thus *karahhorú* "a female with thighs like the ulnar or tapering fleshy side of the hand."

संहितशफलक्षयवामादेश्च । ४ । १ । ७० ।

अनोपम्यार्थं सूचम् । संहितोहः । शफोहः । लक्षयोहः । वामोहः ।

No. 1380.—And (*úrñ* shall be the feminine affix after the word *úru* "the thigh" coming, in a compound,) after the words *SANHITA* "joined," *ŚAPHA* "a hoof," *LAKSHANA*, "a mark," AND *VĀMA* "handsome," &c. This aphorism is for the sake of cases where there is no comparison (as there is in the cases to which No. 1379 refers). Thus *sanhitorú* "whose thighs are joined [—a g. from obesity]," *śiphorú* "whose thighs are [put together] like [the two] hoofs [on a cow's foot]," *lakshamorú* "whose thighs are marked," *vāmorú* "with handsome thighs."

शार्ङ्गरवाद्यञो ङीन् । ४ । १ । ७३ ।

शार्ङ्गरवादेरञो योऽकारस्तदन्ताच्च जातिवाचिनो ङीन् । शार्ङ्गरवी ।
वेदी । ब्राह्मणी ।

No. 1381.—Let *śín* be the feminine affix AFTER the word *ŚĀRĀGARAVA* "a Śārāgarava" &c., and after what ends with the letter *a* of the affix *AN* (No. 1075) when the word speaks of a kind [not of a wife—No. 1356]. Thus *śārāgaravi* "a Śārāgarava woman," *vaidī* [from *vida*, which, besides ending with the affix *an*, as it is held to do when enumerated in the list "*śārāgarava* &c.," may end with the affix *an*] "a female descendant of *Vida*," *brāhmaṇī* "a female of the sacerdotal tribe."

नूनरयोर्बृद्धिश्च । नारी ।

No. 1382.—“AND VRIDDHI is the substitute OF the words NRI AND NARA 'a man' [when the feminine affix *nān*—No. 1381—follows.” Thus *nārī* “a woman.”

युवतिः । ४ । १ । ७७ ।

युवन्शब्दात् स्त्रियां तिः स्यात् । युवतिः ।

इति स्त्रीप्रत्ययाः ॥

No. 1383 —AFTER the word YUVAN “young,” when it denotes a female, let there be the affix TL. Thus *yuvati* “a young woman.”

So much for the affixes of the Feminine.

शास्त्रान्तरे प्रविष्टानां बालानां चोपकारिका ।

कृता वरदराजेन लघुसिद्धान्तकौमुदी ॥

इति श्रीवरदराजकृता लघुसिद्धान्तकौमुदी समाप्ता ॥

This abridged *Siddhanta Kaumudī*, a help for those who are engaged in other studies (and have therefore little leisure) and for those also who are quite unacquainted with science, was made by the illustrious Varadarāja.

Here concludes the *Laghu-siddhanta-kaumudī* made by the illustrious Varadarāja.

॥ लघुकौमुदी समाप्ता ॥

THE LAGHU KAUMUDĪ IS FINISHED.

ALPHABETICAL INDEX
OF THE
APHORISMS
IN THE LAGHU KAUMUDY.

अस्मिन् ग्रन्थे मूलरूपेण येषाम् । सूत्रादीनां संमतः संनिवेशः ।
आञ्जल्यादेवाभ्यु बोधाय तेषा- । मेवा सूची रच्यतेऽकारपूर्वा ॥१॥

Note.—The figures refer to the numbers of the Aphorisms, and not to the page.

अ इ उय् 1	अजात्यदन्तम् 1058
अकः सवर्णे दीर्घः 55	अकम्पनगमां सनि 755
अकथितं च 949	अज्ञाते 1322
अक्षरार्थि च कारणे संज्ञायाम् 906	अञ्जेः सिचि 716
अकर्मकाच्च 788	अदकुप्याङ्गुमव्यवायेऽपि 157
अक्षुप्रविसर्जनीयानां कण्ठ इत्यादि 15	अदभ्यासव्यवायेऽपि 708
अकृतसार्वधातुकयोर्दीर्घः 518	अणुदित् सवर्णस्य चाप्रत्ययः 17
अक्षादूहिन्यामुपसंख्यानम् 43	अत आदेः 477
अक्षणाद्वर्धनात् 1064	अत इङ् 1087
अङ्गात् कल्याणे 1273	अत इनिठनौ 1279
अद्यः 364	अत उत् सार्वधातुके 609 and 723
अद्यः परस्मिन् पूर्वविधा 743	अत उपधायाः 489
अद्यस्तास्यत् घल्यनिटो नित्यम् 515	अत एकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि 494
अदित्तद्वस्तिधेनोष्ठक् 1132	अतः ककमिकंसकुम्भयाचकुशाकर्षीत्यनञ्- यस्य 847
अदि र अतः 249	अतिशयायने तमबिष्टनौ 1306
अदि विभाषा 711	अतो गुणे 300
अदि अनुधातुभुवां ध्वोरियङ्चटौ 220	अतो दीर्घो यञि 422
अचो ङिति 202	अतो भिन्न येद् 161
अचोऽन्यादि टि 52	अतोऽम् 258
अचो यत् 824	अतो येवः 462
अचो रक्षाभ्यां द्वे 73 and 293	अतो रोरप्नुतादप्नुते 125
अच्छ घेः 194	अतो शेषः 505
अजात्यतष्टाद् 1341	

- अभ्यासे च् च 431
 अभि पूर्वः 154
 अभ्यार्थनद्योर्ह्रस्वः 216
 अभ् सम्प्रुद्धौ 286
 अभ्यामन्तास्वाय्येत्स्विष्णुषु 561
 अर्द्धिषदजन्तस्य मुम् 849
 अर्थासो लोपश्च 1278
 अर्तिपिपय्याश्च 619
 अर्तिलूधूमूखनसहचर इत्रः 899
 अर्तिहीलनीरीक्षूपीक्ष्माय्यातां पुद्गुषो 749
 अर्थदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् 135
 अर्थेन नित्यसमासो विशेष्यलिङ्गता चेति
 वक्तव्यम् 988
 अर्थे नपुंसकम् 994
 अर्थर्चाः पुंसि च 1032
 अर्थत्रियाभ्यां वा स्वाच्च 1367
 अर्थ्यास्त्रसाधनञः 319
 अर्थ्यादिभ्योःश्च 1283
 अलंखल्वोः प्रतिषेधयोः प्राचां लला 935
 अलोऽन्यस्य 27
 अलोऽन्यात् पूर्व उपधा 196
 अल्पाक्षरम् 1059
 अल्लोपोऽनः 273
 अलङ् स्फोटायनस्य 60
 अलवये च प्राययोपधिवृत्तेभ्यः 1197
 अलादयः झुष्टाद्यर्थे तृतीयया 1018
 अलारपाराद्विग्रहीतादपि विपरीताञ्चेति
 वक्तव्यम् 1151
 अले तृस्वोर्धञ् 931
 अल्यक्तानुकरणाद्द्व्यञ्जवरार्धादनितां ङाच्
 1338
 अल्यये विभक्तिसमीपसमन्वित्व्यञ्जर्वाभावा-
 त्ययासंप्रतिशब्दप्रादुर्भावपश्चाद्यथानु-
 पूर्व्ययोगपदसादृश्यसंपत्तिसाकस्यान्त-
 वचनेषु 967
 अव्ययसर्वनामामकश्च प्राक् टेः 1321
 अव्ययस्य स्वावीत्यं नेति वाच्यम् 1331
 अव्ययात् त्यप् 1156
 अव्ययादाप्सुपः 403
 अव्ययानां भमाचे टिलोपः 1169
 अव्ययीभावः 966
 अव्ययीभावश्च 402 and 970
 अव्ययीभावे चाकाले 973
 अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः 676
 अव्यमनो विकारे टिलोपः 1196
 अव्ययप्रत्यादिभ्यश्च 1068
 अष्टन चा विभक्तौ 326
 अष्टाभ्य षौश्च 327
 असंयोगास्तिद् कित् 486
 असिद्धवदत्राभात् 599
 अस्तिषिचोःपुक्ते 479
 अस्तोर्भूः 613
 अस्त्यदधिस्क्यस्त्वामनहुदासः 272
 अस्मत्पुनः 416
 अस्मायामेधासलो विनिः 1281
 अस्य ष्टौ 1333
 अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योःश्च 634
 अस्य सम्प्रुद्धौ वाऽनङ् मलोपश्च वा वाच्यः
 384
 अहःसर्वकदेशसंख्यातपुण्याञ्च राचेः 1024
 अह् 395
 आ कटारादेका संज्ञा 186
 आ क्वेस्तच्छीलतद्धर्मतत्त्वाधुकारिषु 888
 आङि चापः 212
 आङो नास्त्रियाम् 191
 आ च स्वात् 1340
 आ च ष्टौ 659
 आचार्यादयत्वं च 1366

आप्तीनघोर्तुम् 397	आमि सर्वनामः सुट् 174
आटवत् 218	आमेतः 552
आज्जादीनाम् 478	आमप्रत्ययवत् कञोऽनुप्रयोगस्य 547
आहुतमस्य धिष्ण 450	आयनेयोनीयिकः कठककथां प्रत्ययादीनाम् 1086
आयनव्याः 217	आयादय आर्धधातुके वा 503
आयत वी सक्तः 523	आर्धधातुके शेषः 436
आयतः 526	आर्धधातुस्येदवसादोः 433
आयतयोपसर्गे 839	आर्धधातुके 600
आतो हितः 544	आशिशि सिद्घोटी 442
आतो धातोः 187	आ सर्वनामः 377
आतोऽनुपसर्गे कः 842	आदस्यः 631
आतो दुर् चिपकतोः 803	इकांश्चि विभक्तौ 371
आतो युष् 934	इको ऋष् 756
आतो ङाच इटिं च 524	इको यश्चि 21
आत्मनेपदेष्यमत्तः 559	इकोऽवसर्गे श्वाकस्यस्य कृष्णस्य 72
आत्मनेपदेष्यमत्तरस्याम् 699	इगुपध्वागीकितः कः 838
आत्मन्विभ्यप्रभामोत्तरव्याम् कः 1228	इम्यः संप्रसारकम् 281
आत्ममाने यश् च 851	इष्ठा 923
आत्मसाध्यानां खे 1229	इकादेश्च मुष्मतीम्बुक्कः 546
आदिरनवेन सहेता 8	इट ईटि 480
आदिर्जिदुट्कः 496	इटोऽम् 557
आदोः इरस्य 88	इहस्वर्तिभ्य्यतीनाम् 592
आदोश्च उपदेशेऽप्रीति 528	इयः वीष्मंमुद्गिटां षोऽङ्गम् 549
आदेशप्रत्यययोः 169	इयां वा मुक्ति 619
आहुक्कः 35	इयो इष् 615
आह्वानावटोक्त्विक् 304	इतराम्योऽपि कृष्णन्ते 1295
आह्वानो ट्ठितो 103	इतश्च 458
आह्वानादिभ्यस्तोऽकृष्णान् 1331	इतोऽम् सर्वनामस्थाने 321
आधारीर्ध्वरकम् 959	इतोऽनुपसर्गातेः 1375
आमि ङाद् 452	इडम् इष् 1288
आमे युष् 884	इडम्यस्युः 1303
आम्बुक्तः कमानाधिकारकस्योऽप्रीतिः 1028	इदयो मः 398
आमीक्ये चमुष् च 942	

- इदमो हः 1292
 इदितो नुम् धातोः 497
 इदुयभ्याम् 247
 इदोऽप्य् पुंसि 299
 इनपयनपत्ये 1128
 इन्द्रवक्राभयशर्वकद्रमङ्गिमारण्यययययन-
 मातुलाचार्याणामानुक् 1361
 इन्द्रं च 61
 इन्द्रन्पुषार्यम्णां शो 311
 इर इत्संज्ञा वाच्या 665
 इरितो वा 668
 इयेन सद्य समासो विभक्त्यलोपश्च 965
 इवे प्रतिक्रिया 1326
 इपुगमियमां हः 539
 इष्टस्य विद् च 1316
 इष्ठादिभ्यश्च 1267
 इसुसुकृतान्तात् कः 1133
 ई च गणः 744
 ईद्वेद्विद्यचर्नं प्रयत्नम् 64
 ईद्व्यति 825
 ईपदसमासौ कल्पवृक्षदेशीयरः 1318
 ईपददुःसुपु कच्छाकच्छार्थेषु कल् 933
 ई हल्यघोः 657
 उगवादिभ्यो यत् 1224
 उगितश्च 1342
 उगित्वां सर्वनामस्थानेऽधातोः 316
 उच्चैरुदात्तः 10
 उज्जति 1208
 उणादयो बहुलम् 902
 उत्तश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 538
 उतो यद्विभक्तिं हकि 603
 उस्वादिभ्योऽङ् 1075
 उद ईत् 366
 उदः स्वास्तभ्योः पूर्वस्य 86
 उदितो वा 939
 उद्विभ्यां काकुदस्य 1047
 उदोष्पपूर्वस्य 650
 उपदेशोऽनुनासिक इत् 36
 उपदेशोऽन्त्यतः 516
 उपपदमतिङ् 1022
 उपमानादाच्चारं 773
 उपमानानि सामान्यचर्नैः 1007
 उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यङ्परः 612
 उपसर्गस्यायतो 570
 उपसर्गाः क्रियायोगे 47
 उपसर्गादध्वनः 1065
 उपसर्गादसमासेऽपि षोऽपदेशस्य 493
 उपसर्गादृति धातो 50
 उपसर्गं घोः किः 916
 उपसर्गं च संज्ञायाम् 865
 उपसर्जनं पूर्वम् 969
 उपाच्च 799
 उपात् प्रतियोग्यकृतवाक्याध्याहारेषु च 729
 उभादुदात्तो नित्यम् 1257
 उभे अभ्यस्तम् 373
 उरःप्रभतिभ्यः कप् 1050
 उरण् रपरः 37
 उरत् 508
 उश्च 581
 उपदिदञ्जायभ्योऽन्यतरस्याम् 606
 उस्वपदान्तात् 527
 ऊकालोऽङ्कस्वदीर्घप्लुतः 9
 ऊहुतः 1376
 कतिपूतित्पूतिसातिशैतिकीर्तयश्च 921
 ऊद्वन्तैर्घातिरुत्पु इत्यादि 510
 ऊरुत्तरपदादौपस्ये 1379
 ऊर्ध्वोत्तेराम् नेति वाच्यम् 638
 ऊर्ध्वोत्तेर्विभाषा 637 and 642

उपनिषद्भिः 1013	इति परब्रह्मम् 51
उच्यते 1	इह स्वस्वात् सम्बुद्धेः 153
उच्यते योर्मियः सावय्ये वाच्यम् 14	इह इन्द्रस्वादेभ्ये 275
उच्यते योर्मियः सावय्ये वाच्यम् 1063	इहोऽप्यवायावः 29
उच्यते योर्मियः 653	इहोः वाच्य 848
उच्यते योर्मियः 239	इत ईदृशुयचने 387
उच्यते योर्मियः 691	इत रे 554
उच्यते योर्मियः 531	इततदोः सु लोपोऽशोरनसमाहे इति 133
उच्यते योर्मियः 45	इतदः 1301
उच्यते योर्मियः 225	इतदोऽम् 1289
उच्यते योर्मियः 517	इतदोऽपि वाच्यः 1301
उच्यते 75	इतिस्तुयास्यदृशुषः वाच्य 827
उच्यते योर्मियः 328	इततो रघोः 1299
उच्यते योर्मियः 226	इतैर्लिङ्गि 618
उच्यते योर्मियः 532	इत्येधयूदसु 42
उच्यते योर्मियः 256	इरच् 909
उच्यते योर्मियः वाच्यम् 235	इरनेकाशोऽर्थयोगपूर्वस्य 221
उच्यते योर्मियः 1091	इरः 443
उच्यते योर्मियः 831	इर्लिङ्गि 525
उच्यते योर्मियः 706	इयामन्वा इतः 2
उच्यते योर्मियः 910	इे शीच् 1
उच्यते योर्मियः लिङ्ग निष्ठाऽनुवाचः 919	इोः पुण्यत्वरं 748
इ चोच् 1	इोः सुपि 232
इत्यमरात् इतिषेः 268	इोत् 69
इत्यमरात् इत्युपिः 151	इोतः इयनि 672
इत्यमरात् च 352	इोदितश्च 872
इत्यमरात् पुण्यत्वरं वाच्यः 361	इोमाहोश्च 54
इत्यमरात् चापूर्वनिषत्ते 1016	इोर्मुः 1078
इत्याच उपदेवेऽनुदात्तात् 510	इोति च 166
इत्याचो वयो मय् इत्यमरात् इत्योः 278	इोत् वाचः 240
इत्याचो वयो मय् इत्यमरात् इत्योः 318	इोत् इवां इतिषेऽे वाच्यः 261
इत्याचो वयो मय् इत्यमरात् इत्योः 1080	इोत् 204
इत्याचो वयो मय् इत्यमरात् इत्योः 56	इोताम् इत्योः 238
	इत्यमरात् इत्योः मय् 780

- इवमो हः 1292
 इदितो नुम् धातोः 497
 इदुदभ्याम् 247
 इदोऽप्युं सि 299
 इनपयनपत्ये 1128
 इन्द्रवक्राभयशर्वरुद्रमङ्गिमारण्ययवयवन-
 मातुलाचार्यायामानुक् 1361
 इन्द्रे च 61
 इन्द्रन्युधार्यम्यां शौ 311
 इर इत्संज्ञा वाच्या 665
 इरितो वा 668
 इयेन सह समासो विभक्त्यलोपश्च 965
 इवे प्रतिक्रिया 1326
 इपुगमियमां कः 539
 इष्टस्य विद् च 1316
 इष्ठादिभ्यश्च 1267
 इडुगुक्तान्तात् कः 1133
 ई च गणः 744
 ईद्वेद्विद्यचनं प्रयत्नम् 64
 ईद्व्यति 825
 ईपदसमासौ कल्पवृक्षदेशीयरः 1318
 ईषददुःसुपु कच्छाकच्छार्थेषु कश् 933
 ई हल्यघोः 657
 उगवादिभ्यो यत् 1224
 उगितश्च 1342
 उगित्वां सर्वनामस्थानोधातोः 316
 उच्चैरुदात्तः 10
 उच्चति 1208
 उणादयो बहुलम् 902
 उत्तश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 538
 उतो वृद्धिर्लुकि इति 603
 उत्सादिभ्योऽङ् 1075
 उद ईत् 366
 उदः स्वास्तभ्योः पूर्वस्य 86
 उदितो वा 939
 उद्विभ्यां काकुदस्य 1047
 उदोष्ठापूर्वस्य 650
 उपदेशेऽजनुनासिक इत् 36
 उपदेशेऽप्यतः 516
 उपपदमतिकृ 1022
 उपमानादाचारे 773
 उपमानानि सामान्यवचनेः 1007
 उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यक्पठः 612
 उपसर्गस्यायतो 570
 उपसर्गाः क्रियायोगे 47
 उपसर्गादध्वनः 1065
 उपसर्गादसमासेऽपि खोपदेशस्य 493
 उपसर्गाद्वृत्ति धातो 50
 उपसर्गं घोः किः 916
 उपसर्गं च संज्ञायाम् 865
 उपसर्जनं पूर्वम् 969
 उपाच्च 799
 उपात् प्रतियल्लवेकतवाक्याध्याहरेषु च 729
 उभादुदात्तो नित्यम् 1257
 उभे ऋभ्यस्तम् 373
 उरःप्रभृतिभ्यः कप् 1050
 उरय् रपरः 37
 उरत् 508
 उश्च 581
 उश्विदञ्जायभ्योऽन्यतरस्याम् 606
 उस्यपदान्तात् 527
 उक्तान्तोऽङ्कस्यदीर्घप्लुतः 9
 उक्तुतः 1376
 उक्तिपूर्तिपूर्तिस्मृतिस्मृतिस्मृतिस्मृतिस्मृतिस्मृति 921
 उक्तुत्तैर्भ्योऽतिरुत्तु इत्यादि 510
 उक्तुत्तरपदादौपत्ये 1379
 ऊर्ध्वोत्तराम् नेति वाच्यम् 638
 ऊर्ध्वोत्तैर्विभावा 637 and 642

- कन्यायाः कनीन च 1094
 कपञ्ज 1
 कपिञ्जात्थोर्ध्व 1247
 कमेरिण्ड 560
 कमेरुप्लेचद्वयः 569
 कम्बोजादिभ्य इति वक्तव्यम् 1110
 कम्बोजाल्लुक 1109
 कर्णो यत्नः 859
 कर्तारि कर्मव्यतिहारे 781
 कर्तारि कृत् 819
 कर्तारि शप् 419
 कर्तुरीप्सिततमं कर्म 947
 कर्तृकरणयोस्तृतीया 952
 कर्तृकरणे कृता बहुलम् 986
 कर्मययत् 841
 कर्मणा यमभिप्रेति च संप्रदानम् 953
 कर्मणि द्वितीया 948
 कर्मवत् कर्मणा तुल्यक्रियः 810
 कष्टाय क्षमये 776
 कस्तादिवु च 1051
 क्षानामेदिते 119
 क्षाम्यच् च 772
 क्षालसमयवेलासु तुमुन् 904
 क्षालादृञ् 1168
 क्षास्यनेकाच ग्राम् वक्तव्यः 504
 क्षियत्तदो निर्धारणे द्वयोरकस्य इतरच् 1324
 क्षिण्वनामवहुभ्योऽश्रादिभ्यः 1285
 क्षिति च 1073
 क्षिदाशिधि 466
 क्षिमः क् 297
 क्षिमश्च 1305
 क्षिमेत्तिङ्घ्ययथादाय्यद्वयप्रकर्षे 1309
 क्षिमोऽत् 1293
 क्षिरतो लवने 707
 क्षुगतिप्रादयः 1012
 क्षु तिद्योः 1287
 क्षुत्सिते 1323
 क्षुष्योः (क)षो च 117
 क्षुमुदनद्वेषतसेभ्यो इमतुप् 1144
 क्षुन्नादिभ्यो य्यः 1106
 क्षुक्षोश्चुः 488
 क्षुत्रो हेतुताच्छीन्यानुलोम्येषु 846
 क्षञ् चानुपयुज्यते लिटि 507
 क्षत्तद्धितसमासाश्च 136
 क्षती छेदने 700
 क्षत्यल्युटो बहुलम् 823
 क्षत्याः 818
 क्षदतिङ् 329
 क्षदिकारादक्त्विनः 1354
 क्षन्मेजन्तः 400
 क्षभ्यस्तियामे संपद्यकर्तारि च्चिः 1332
 क्षवापाञ्जिमिस्तदिसाध्यग्रभ्य उक्त् 901
 क्षसभस्सुदुसुषुवो लिटि 514
 क्षलिमर उपसंख्यानम् 822
 क्षशाद्वोऽन्यतरस्याम् 1276
 क्षोशाद्दञ् 1176
 क्ष्रिति च 467
 क्ष्रक्तवत् निष्ठा 866
 क्ष्रर्मन्नित्यम् 913
 क्ष्रवातोऽनुत्पानुनः 401
 क्ष्रचि च 769
 क्ष्रस्य विभाषा 771
 क्ष्रमः परस्मैपदेषु 521
 क्ष्रमादिभ्यो चुन् 1136
 क्ष्रीतात् करणपूर्वात् 1368
 क्ष्र्यादिभ्यः श्ना 730
 क्ष्रयसुश्च 881
 क्ष्रयाति 1294

द्विजप्रत्ययस्य कुः 331	मातो यित् 237
द्विजस्य च 855	मात्राद्वान्यस्त्रियाम् 1084
द्विजस्यचिप्रच्यवत्सु कटप्रकुचीकां दीर्घा- स्त्रप्रसारणं च 895	मोपयसोर्यत् 1201
कषादकः 1099	मोरजादिप्रसङ्गे यत् 1074
कश्चिदसमानप्रकारकानपदान् तस्य राजन्यपत्यवत् 1103	मोरमद्वितलुकि 1001
कायो मः 875	मोश्च पुरीषे 1200
कुधादिषु च 764	मोस्त्रियोर्यस्यस्य 1017
कस्यार्थि 629	यद्विद्याविविधव्यधिव्यधिविचरितसुचरितपुष्क- तिभ्यः प्रतीनां इति च 675
काजठपचटस्य 1	यद्योऽस्तिटि दीर्घः 739
कस्यस्यानयोर्द्विषर्त्तनीकः 111	यामजनबन्धुभ्यस्तस्य 1129
कारि च 90	यामादप्यजो 1152
कित्प्रत्ययस्य 858	यज्जर्त्त कविधानम् 911
कयस्यात् कस्य 203	यञि च भावकरकयोः 907
कस्यस्यवाच्यं चेति कस्यस्यम् 1130	कठस्य 1
कतिपय 222	कुमास्वामापात्राद्वातितां हसि 625
कश्चिदाद्वेष्यसेवनसाहचर्यप्रतिबन्धकच- मोपयोगेण कः 793	क्यसोर्योऽप्यस्योपस्य 614
कस्यजनकस्यजनकतां मायः कित्कनदि 540	क्यो कृत्वादिच कमुष्मिन्स्य 107
कर्मरिद् कस्यैपदेषु 541	कसिदस्योश्च 193
कर्मरिद्व्यो कश्च 1081	कसिलोः स्मास्त्रिम्यो 173
कदादिभ्यश्च 1162	कापुत्ररपदे कतिबोधः 308
कादपुटादिभ्योऽस्तिङित् 621	कित् 59
काद् किति 622	किति कृत्वाश्च 246
कान्तिस्वापुपाभ्यः कित् कस्यैपदेषु 473	के कश्चमयोरम् 339
कयवचनप्राप्त्यादिभ्यः कर्मरिदि च 1245	केराम् क्यस्यादीभ्यः 219
कयवचनेभ्यो मनुष्यो कुम्बिः 1270	केर्यः 162
कुसुमाश्रिते 641	क्योः कुक् कृक् करि 104
कुसुमो कश्चकुसुमोः 759	क्याप्यतिर्षद्विक्रम्य 138
कुसुमार्तिर्षद्विक्रमयोः 533	कृदि 565
कुपुष्पवर्षिच्यवद्विचरिभ्यश्च चान्दः 501	क्योः कु पिच्यवतेः 832
कुरोश्च कः 925	क्युत्तनुषोऽरामुदात्तः 284
क्रेते कः 840	क्युर्षी तदर्थार्थव्यतिहितमुष्मिन्स्योः 987
	क्युर्षी संवदाने 954

विपत्त 742	तद्वर्ति रथयुगप्रासङ्गम् 1218
विप्लवः कर्त्तरि च् 562	तनादिऽऽभ्य उः 608 and 719
वेरिति 563	तनादिभ्यस्तथासोः 720
वे कः 492	तनेतेर्यञि 804
वे च्चुरधावा वृत्तः 564	तपरस्तस्फानस्य 31
व्याजन्तो युष् 926	तपोऽनुतापो च 805
वृत्तयो 835	तपोरेव इत्यात्सर्थाः 820
तजामावात्सरोपन् 409	तरति 1205
तत धातः 1183	तरप्तमपो चः 1308
तत् करोति तदाद्यष्टे 778	तयकममकायेऽपने 1165
तत्तुल्यः 982	तयममो इञि 354
तत्तुल्यः समानाधिकरणः कर्मधारयः 1002	तथ्यत्तथ्यानीयरः 821
तत्तुल्यत्वात्तुल्येः संख्याव्यवायेः 1023	तथो मत्वर्थे 1269
तत्तुल्ये पति बहुलम् 864	तस्यस्यमिषां तान्तन्तामः 446
तत् प्रकृतपदने मयद् 1328	तस्मात्सो कः पुञि 156
तत्तयोऽन्तो ऐतुश्च 746	तस्मादित्युत्तरस्य 87
तथ धातः 1172	तस्मात्पुञि 1011
तथ तस्येव 1238	तस्मात्पुञ्द्विदसः 498
तथ मयः 1177	तस्मिन्चञि च युष्माकास्मादी 1164
तथ समसर्गं समासः 961	तस्मिन्पिति निर्दिष्टे पूर्वस्य 22
तथ तापुः 1221	तस्मिन् पितम् 1226
तथोऽतममथेभ्यः 1118	तस्य निवासः 1139
तथोऽपदं हसमीत्यम् 1021	तस्य परमार्थेऽनम् 118
तदपीते तद्वे 1134	तस्य पूर्ये इद् 1258
तद्वर्ति 1234	तस्य भावस्यतथो 1239
तद्विप्लवतीति द्वेषे तथञि 1137	तस्य ङाथः 7
तदस्य संघाते तारकादिभ्य इतश्च 1252	तस्य चिकारः 1195
तद्व्याजन्तलिपिति मनुष् 1268	तस्य इमुष् 1126
तदोः कः धातनन्तयोः 338	तस्यायत्तम् 1077
तद्वर्ति वद्विभूतयोः 1189	तस्येदम् 1194
तद्विभूतः 975	तस्येभ्यः 1232
तद्विभूतयोः परपदसमाहारे च 997	तस्येकवचनद्विवचनत्रयवचनान्येभ्यः 414
तद्विभूतयोः 999 and 1069	तस्येयोर्जायः 438
तदात्म्यं बहुषु तेनेवास्त्रियाम् 1108	तिसृञ्च 1307

- तिदस्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः 413 तां चत् 886
 तिद् शिन् सार्वधातुकम् 418
 तितुत्रतथत्तिगुस्रकलेषु च 898
 तिपतसृभि सिपथसृच मिष्वसृमसृ ताता-
 रुः यासायान्धमिष्वसृमिष्वसृ 407
 तिररुत्तिर्यलोपे 369
 ति विंशतेर्दिति 1260
 तिष्टतेरित् 750
 तिष्यपुष्ययोर्नञ्चाणि यलोप इति वाच्यम्
 1113
 तीयस्य डित्सु वा 180
 तीपसञ्जुभरपरिपः 701
 तुदादिभ्यः शः 693
 तुभ्यमजो इयि 350
 तुमुन्वजुला क्रियायां क्रियार्थायाम् 903
 तुल्यास्यप्रयत्नं स्यर्णम् 14
 तुलोस्तातदाशिव्यन्यतरस्याम् 444
 वृज्यत् क्रोष्टुः 224
 वृणश्च इम् 715
 वृतीया तत्कृतार्थेन गुणयचनेन 985
 वृतीयासप्तम्योर्बहुलम् 972
 वृन् 889
 वृफलभजत्रपश्च 578
 ते तद्राजाः 1107
 तेन क्लीतम् 1231
 तेन तुल्यं क्रिया चेद्वृत्तिः 1237
 तेन दीव्यति खनति खयति खितम् 1203
 तेन निर्दत्तम् 1138 and 1236
 तेन प्रोक्तम् 1193
 तेन रत्नं रागात् 1111
 ते प्राग्धातोः 451
 तेमयावेकयचनस्य 359
 तोः चि 81
 तोर्चि 85
 त्यदादिषु वृशोऽनालोचने कञ् च 376
 त्यदादीनामः 213
 त्यदादीनि च 1159
 त्यदनेर्धुवे 1157
 त्रिष्टपुरोच्चियां तिष्ठ चतस्र 248
 त्रैः संप्रसारणं च 1263
 त्रैस्यः 212
 स्वमायेकयचने 345
 स्यामो द्वितीयायाः 360
 स्वाप्ते सो 340
 यत्ति च सेटि 495
 चासः से 545
 चो न्यः 322
 दक्षिणापञ्चात्पुरसस्यञ् 1154
 दण्डादिभ्यो यः 1235
 दधस्तयोश्च 664
 दधातेर्धिः 878
 दन्त उचत् उरच् 1275
 दयायाश्च 571
 दश्च 301 and 610
 दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यै 790
 दादेर्धातोर्धः 277
 दाधा च्यदाप् 662
 दाधीशसुपुञ्जस्तुतुदसिचिचिमिष्वसृदश्च
 कुर्यो 887
 दिक्पूर्वपदादसञ्चायां अः 998
 दिक्संख्ये संज्ञायाम् 996
 दिगादिभ्यो यत् 1178
 दित्यदित्यादित्यपस्तुत्तरपदात्क्यः 1070
 दिव उत् 290
 दिव घात् 289
 दिवादिभ्यः ञ्यम् 669
 दीहो युञ्चि ङिति 678

वीर्यसमुत्पत्तिरपिजाकिञ्चोत्तरकाम्
 ६८४
 वीर्यं प्रकथितं ६१७
 वीर्यं च ४८४
 वीर्यप्रति च १८३ and ३१४
 वीर्यप्रतिः ७६६
 वीर्यं कथेः ५६४
 वृत्त अथपत्योत्तरकाम्प्रतिवेधो
 वाच्यः ४५३
 वृत्ताप्युत्तरकाम्प्रति च ९५०
 वृत्ताप्युत्ते च ६३
 वृत्त वृत्तप्रत्ययः ६७७
 वृत्तप्रत्ययपूर्वस्य भूयोक्त्य् वाच्यः ३३४
 वृत्ते अन्विषु ६६०
 वृत्तं वाच १११५
 वेयात्प्रत्यये १०७१
 वेद इत्येः ८७९
 वृत्तिस्याज्येः संप्रसारकम् ५७३
 वृत्तयो वृत्ति ५७४
 वृत्तयामप्युत्तरकाम्प्रतीचो कम् ११५५
 वृत्तयामुत्तरकाम्प्रत्यये निरन्तरकाम्प्रत्ययम्
 १०००
 वृत्तयश्च वाच्यत्वंवेनाह्वयम् १०६१
 वृत्तयामुत्तरकाम्प्रत्ययम् अन्वयान्ते १०६३
 वृत्ते चि १०५७
 वृत्तयामप्युत्तरकाम्प्रत्ययपूर्ववृत्तिसंज्ञासेषु च १०३१
 वृत्तियेयज्यम् १००४
 वृत्तयश्च ९८३
 वृत्तयेः १३५०
 वृत्तियाटोस्तेनः ३०६.
 वृत्तियाम् च ३४६
 वृत्तियाम्प्रत्ययमितिचरितकाम्प्रत्ययवाच्यम्
 चैः ९८४
 वृत्तियाम्प्रत्ययम् १३५६

वृत्तियाम् च मूर्धः १०४३
 वृत्तियाम्प्रत्ययम् ५०९
 वृत्तियाम्प्रत्ययम्प्रत्यये अन्वययसुनी १३१०
 वृत्तियाम्प्रत्ययः १२६३
 वृत्तियाम्प्रत्ययम्प्रत्ययम्प्रत्ययेः १०३९
 वृत्तियाम्प्रत्ययम्प्रत्ययम्प्रत्यये १४३
 अन्वयं चरति १३११
 अन्वयदिप्रत्ययम्प्रत्ययः १०५६
 अन्वयः ८१६
 अन्वयः अन्वयः अन्वयः अन्वयः
 वा ७५३
 अन्वयरेकाचो अन्वयः अन्वयः अन्वयः
 ७५८
 अन्वयः अन्वयः ३८०
 अन्वयानां अन्वयं चैरे कम् १३४९
 अन्वयं च ५५०
 अन्वयं च १३१९
 अन्वययाम्प्रत्ययम्प्रत्ययम् ९५६
 अन्वयं चै ७७०
 अन्वयं चै ९३७
 अन्वयं चै १३७०
 अन्वयं चै १११३
 अन्वययाम्प्रत्ययम्प्रत्ययम् १३७१
 अन्वयं चै ७८३
 अन्वयं चै ३०७
 अन्वयं चै १००९
 अन्वययाम्प्रत्ययम्प्रत्ययम्प्रत्ययम्
 १०३९
 अन्वययाम्प्रत्ययम्प्रत्ययम्प्रत्ययम्
 १३४६
 अन्वययाम्प्रत्ययम् ११४७
 अन्वयं चै ३५०
 अन्वयं चै ९७४
 अन्वययाम्प्रत्ययम् ११५३

- नन्दियद्विपचादिभ्यो ल्युण्ण्यच्चः 837
 न न्दाः संयोगादयः 639
 न पदान्तादोरनाम् 79
 न परे नः 101
 नपुंसकस्य भ्रूल्लक्षः 264
 नपुंसकाच्च 259
 नपुंसकादन्यतरस्याम् 980
 नपुंसके भावे ऋः 927
 न पूजनात् 1066
 न भकुर्लुङ्नाम् 724
 न भ्रुमुधियोः 223
 नमःस्वस्तिस्वाहास्वधासंघर्षयोगाच्च 955
 न माह्योगे 475
 न मु ने 388
 न यदि 812
 न ध्याभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वो तु ताभ्यामीच् 1135
 न लिङि 738
 न लुमताद्भ्य 211
 न लोपः प्रातिपदिकान्तस्य 200
 नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुग्विधियु क्ति 309
 नलोपो नञः 1010
 न विभक्तौ तुस्माः 150
 न वृद्धम्यश्चतुर्भ्यः 576
 न शसददवादिगुणानाम् 577
 नशेर्वा 378
 नश्च 105
 नश्चापदान्तस्य भ्रुञ्चि 95
 नश्लक्ष्यप्रश्नान् 114
 न श्लक्ष्यसादिभ्यः 257
 न संप्रसारणे संप्रसारणम् 318
 न संयोगाद्भ्रुमन्तात् 310
 न समासे 74
 नस्तद्धिते 979
 नद्युतित्वृषिव्यधिरक्षिसृष्टिनियुक्त्वो 390
 नद्ये धः 389
 नाञ्चेः पूजायाम् 370
 नादिच्च 147
 नान्तादसंख्यादेर्मद् 1259
 नाभि नभं च 1235
 नाभ्यस्तास्याच्च पिति शार्धधातुके 667
 नाभ्यस्ताच्छतुः 374
 नाभि 168
 नाव्ययीभावादतोष्म् त्वपञ्चम्याः 971
 निकटे वसति 1216
 निजां त्रयाणां गुणः श्लो 666
 नित्यं करोतेः 725
 नित्यं कौटिल्ये गतौ 760
 नित्यं हिसः 455
 नित्यं वृद्धशरादिभ्यः 1199
 नित्यमावेदिते ङाधीति वाच्यम् 1340
 नित्यवीक्षयोः 943
 निपात शकाज्जनाद् 68
 निरादयः क्रान्ताद्यर्चे पञ्चम्या 1020
 निवासचित्तिशरीरोपसमाधानेष्वान्तेषु कः 908
 निष्ठा 867 and 1052
 निष्ठायां शेटि 876
 नोचेरनुदात्तः 11
 नुमच्चिरसृज्यत्वाभ्यो नुद् पूर्वचित्तिरेकेण 231
 नुम्विसर्जनीयश्चर्त्वावेत्ति 381
 न् च 236
 न्नरयोर्वृद्धिश्च 1383
 न् न् से 116
 न्नेटि 512
 नेद्वयश्च क्ति 853
 नेदमदसोरक्तोः 305

नेपयुयस्वानावसो 253
 केरिदमदपरापदपुमास्यतिहृन्तिवातिवाति-
 द्वातिष्वातिवपतिवहृतिष्वात्तिचिनो-
 तिदेन्धिबु च 487
 केरिदः 783
 कोपधावाः 325
 केरयोर्धर्मिषुसूत्रसूत्रसीतातुलाभ्यन्तार्थ-
 तुल्यप्राप्यध्वानाम्बलममिस्समितेपु
 1220
 क्विंतिवतिचिंयत्प्रवारिहृत्प्रवाहृत्प्रवि-
 हृत्प्रवयोतिवतिवत्तम् 1233
 क्वोत्त 1377
 कपो कः 874
 कञ्जमी मयेन 989
 कञ्ज्या कम् 353
 कञ्ज्याः कोष्ठादिभ्यः 991
 कञ्ज्यास्तसिन् 1286
 कतिः कमाह सच 205
 कत्तनपुरोदितादिभ्यो कम् 1248
 क्विमपुत्रामान् 320
 क्वान्तस्य 158
 क्वान्ताद्वा 121
 क्तः क्विन्कर्मः क्विन्ता 18
 क्वरवन्मिद्गं हृन्तुसपुत्रयोः 1030
 क्वरव 140
 क्वरत्नेपदानां क्वरतुसुक्कपुत्रकञ्ज्याः 424
 क्वरिदतो रक्तः 1117
 क्वरिदयेभ्यः क्विः 784
 क्वरेर्नः 797
 क्वरोचे क्विद् 423
 क्वरो क्वेः क्व क्वान्ते 335
 क्वरीमर्षां च 1290
 क्वरीदयो क्वान्तात्तर्षं क्वतुर्षी 1019
 क्वान्तास्यादादाकृत्तिसर्तिवदकृत्तं

पिबिजिप्रधमतिहृत्प्रमन्वकपभ्यर्षीयो-
 यसीदाः 523
 कायडोर्गम् 1105
 कादः यत् 362
 कादस्य कांयाःहृत्पादिभ्यः 1045
 कासकान्ताच 1357
 काता मात्रा 1060
 कात्तुप्यमातुसमातामहृत्पातामहाः 1125
 कायोमादाक्यावाम् 1356
 कांति संज्ञायां कः कायेह 929
 कांसोऽसुद् 383
 कासन्तसूपधस्य च 485
 कासः काय्यम्परे 113
 कासोत् 1104
 कासः संज्ञायाम् 900
 कादादिद्युताद्यर्षदितः क्वरत्नेपदेपु 542
 कायादिभावा 1048
 कावर्षादिभ्यम् 39
 कावर्षदान् संज्ञायाम् 1372
 कावर्षावरददियोक्त्वावरधरादि क्वकञ्जा-
 वामसंज्ञायाम् 175
 कावर्षत् क्वः 791
 कावर्षादिभिः 1265
 कावर्षादिभ्यो क्वक्यो वा 178
 कावर्षावरधरोक्त्वावेकदोश्चिन्कादिभ्यो 993
 कावर्षाभ्याम् 427
 काव्यादिभ्य क्वमन्विष्वा 1241
 कावर्षुपधान् 826
 कावर्षवचने क्वम् 1302
 कावर्षेकाप् 1312
 कावर्षादिभ्यम् 1329
 कावः 139
 कावयोरे क्वकञ्जाकञ्जम् 210
 कावकञ्जात् क्वान्त्तर्षवत्त क्वान्ताकञ्जः 1358

- प्रत्ययस्य लुक्शुलुपः 209
 प्रत्यये भाषायां नित्यम् 84
 प्रत्ययान्तरपदयोश्च 1166
 प्रथमधरमतयाल्पार्थकतिपयनेमाश्च 179
 प्रथमयोः पूर्वसवर्णः 146
 प्रथमानिर्विटं समास उपसर्जनम् 968
 प्रथमायाश्च द्विवचने भाषायाम् 343
 प्र। परा। अय। इत्यादि 48
 प्रभवति 1188
 प्रमाणे द्वयसद्व्यञ्जनाश्चः 1253
 प्रदन्ततरकम्बलवसनार्थदशानाम्बु 46
 प्रशस्यस्य चः 1311
 प्रहरणम् 1214
 प्राक् कडारात् समासः 963
 प्राक् क्रीताच्छः 1223
 प्रागियात् कः 1320
 प्राग्विज्ञायात् 1217
 प्राग्दिशो विभक्तिः 1284
 प्राग्यतेष्ठञ् 1230
 प्राग्वदतेष्ठक् 1202
 प्राचां ऋस्तद्धितः 1347
 प्राग्विस्थादातो सञ्जन्त्यतरस्याम् 1271
 प्रातिपदिकाद्वात्सर्वे बहुलमिष्टवच्च 779
 प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिभाषावचनमात्रे
 प्रथमा 945
 प्रादयः 67
 प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया 1014
 प्रादिभ्यो धातुञ्जस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः
 1038
 प्राद्वहोढोढोषेभ्यो 44
 प्राद्वहः 796
 प्रायभवः 1174
 प्रावृष इय्यः 1170
 प्रावृषष्टप् 1173
 प्रियवश्रे वदः खञ् 830
 प्लुतप्रयक्षा चच्चि नित्यम् 63
 प्यादीनां ह्रस्वः 736
 षड्विष्टिलोपो यञ् च 1072
 बहुगणवतुदति संख्या 236
 बहुवचनस्य वसरो 358
 बहुवचने भ्रस्येत् 164
 बहुव्रीहौ सकृत्प्लवोः स्वाङ्गात् कञ्
 1042
 बहुषु बहुवचनम् 143
 बहुललोपो भू च बहुः 1315
 बहुल्लोपार्थाच्छस् कारकादन्तरस्याम्
 1330
 बहुवादिभ्यश्च 1353
 बाहुवादिभ्यश्च 1088
 भुव ईद 632
 भुवः पञ्चानामादित् बाहो भुवः 630
 भुवो वचिः 633
 भञ्जेश्च चिञ्चि 807
 भवतेदः 430
 भस्य टेलोपः 323
 भावकर्मयोः 800
 भावे 905
 भिच्चादिभ्योऽश् 1127
 भिच्चासेनादायेषु च 845
 भियोऽन्त्यतरस्याम् 648
 भीहीभुषुवां षुवच्च 646
 भुजोऽभवेने 718
 भुवो सुसुद्विष्टोः 425
 भूवादयो धात्वः 49
 भूसुवोक्तिश्चि 474
 भ्रामित् 661
 भोर्ण्ये भञ्जे 834
 भोभयोश्चोत्पूर्वस्य योऽञ्चि -127

अप्योऽप्यम् 351	अप्रजोऽच 1082
अप्रो रोचय्यो रम्यत्परत्वात् 694	अप्रच 1345
आःआसुर्दिदुतोर्दिपुनुपावसुक्तः खिचत् 893	अभिजोऽच 1085
अप्या वजुत्तम् 315	अचः प्रतिषेधो वाच्यः 28
अध्यात्मः 1167	अचदेतेभ्यः परिभाषे वत्तुत् 1254
अन्तः 857	अज्ञो द्विधा 16
अन्व उजो षो वा 71	अघासंख्यमनुदेयः समानाम् 30
अव्यत् च 1187	अदा कर्मव इत्यादि 809
अव्ययितयोर्भावावामभवाच्छादकयोः 1198	अमरमनमातां च्छत् च 530 and 674
अव्यययोर्भक्ति 677	अरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा 83
अव्ययव्यात् पूर्वो नुम् वाच्यः 704	अवनास्तिष्याम् 1364
आहुत्तु संख्यासंभद्रपूर्वावाः 1092	अवसपरे अवसा वा 100
आहुतोपाध्यास्योरानुवा 1365	अवाळोषे 1363
आहुपथावाच्य मतोर्भाष्यादिभ्यः 1146	अस्मात् अत्यधिकिभ्यश्चादि अत्येऽनुम् 152
अस्तिं प्रत्यः 751	अस्य हसः 762
अस्तिपोऽन्यात् अतः 265	अस्येति च 260
अस्तिमिमेतिदीर्घं अस्ति च 680	आहायः 213
सुखनास्तिवाच्योऽनुनासिकः 13	आसुद् परस्मैपदेऽनुनासिको द्विच 460
सुखदियुगादिभ्यः च्छत् 843	पुत्रेऽहमाहे 332
अस्तिर्भावा 830	सुवावो द्विचक्षणे 342
अस्तिर्दि 833	सुवोरनालो 836
अस्तिः 449	सुखदस्मदोः अस्तीचतुर्धीद्वितीयास्त्वयोर्भा- वावो 357
अस्तिस्वात् 94	सुखदस्मदोरनाहेऽहे 349
अो नो चातोः 296	सुखदस्मदोरन्यत्परत्वां च्छत् च 1163
अो वाचि अतः षो 98	सुखदस्मदत्वां अयोऽत् 355
अप्योऽनुनासिकोऽच 712	सुखदस्मदपदे समानाधिक्यत्वे स्वात्मिभ्यदि अध्यात्मः 415
अयोऽच 882	सुनासिकः 1383
अः षो 391	सुखदो अस्ति 344
अयोर्दि च 765	सु अवाळो षो 215
अयो वा 766	वे च 726
अचि अम् 185	वे चामाच्यार्थतोः 1097
अच्यवाच्यमित्यत्परत्वात् अच् 215	

तेजो वि 660	वा सकृपोऽस्त्रियाम् 817
तेजो व्योर्दनि 463	वाह ऊद् 283
तेजोविषामादिविष्कादिभ्यः प्रथेत् 1372	विज हद् 713
वृद् च 928	विद्यनोरनुनासिकस्यात् 854
व्यादिभ्यः 870	विदांक्षुर्धन्वित्यन्यतरस्याम् 607
वच ऊम् 635	विदेः षतुर्धनुः 885
वचिस्वपियक्षादीनां किति 584	विदो नटो वा 605
वदप्रत्ययान्तस्याः 499	विद्यायेनिसंयन्धेभ्यो वुञ् 1185
वदसि वचमे 1349	विधिनिमन्त्रणामन्त्राधीष्टसंयन्त्राध- नेषु सिद् 459
दरजादिभ्यश्च 1143	विन्मतोर्लुक् 1317
दर्शनाच्च 1183	विपरार्थां छेः 785
दर्शजादिभ्यः षञ् च 1244	विप्रतिषेधे परं कार्यम् 132
दर्शदनुवासात् तीव्रधात् तो कः 1351	विभक्तिश्च 149
दर्शानसामीप्ये दर्शमान्यद्वा 814	विभाषा प्रापेद्वाच्याः 673
दर्शाने नद् 406	विभाषा द्विभ्योः 274
दर्शान्यश्च 233	विभाषा चिष्यमुनोः 808
दत्तुर्धुर्ध्वस्वन्तुर्धां छः 267	विभाषा छेः 689
ददोः संप्रसारणम् 383	विभाषा सूतीयादिष्वचि 228
दापो ण्विन्दि 1282	विभाषा दिक्प्रभाषे ऋषुवीहो 245
दा दृन्मुपशाम् 671	विभाषा मुद्सदोः 623
दा दृष्टुदन्तुदन्विहाम् 279	विभाषा क्ति क्ति क्ति 1335
दा नदुर्ध्वश्च 396	विभाषा सुपो ऋषु पुरजान् तु 1319
दा नामधेयश्च 1161	विभाषेटः 572
दान्तो वि क्त्वये 31	विभाषोर्धोः 640
दान्यस्य संयोवादेः 529	विरामोऽश्वानम् 144
दा यदान्तश्च 97	विशेष्यं विशेष्येऽ ऋषुञ् 1006
दा दान्नां क्तिपरिवाप्ते इतरच् 1323	विश्वस्य ऋषुरादोः 333
दा दादाभावात्प्रमुञ्चमुञ्चद्विभुटिकश्च 520	विश्वर्चनीयश्च छः 115, 123
दामदेयाद्दज्जो 1116	मुष्पुटापुव्यस्योः क्ति क्ति क्ति 679
दामि 254	दृप्राच्यः 1160
दाम्यदोः 252	दृष्टिरादीच् 40
दादुर्धुपिपुषो वत् 1123	दृष्टिरेचि 41
दादयाने 165	दृष्टिर्द्विधावादिऋषुञ् 1158
दा द्रि 123	

- चिपञ्च 742
 चिचिचुचुचुः कर्त्तरि चक् 562
 टेरनिटि 563
 टो कः 492
 टो च्चुञ्चवावा कृत्वः 564
 ट्याञ्चञ्चो युच् 926
 ट्युञ्चो 835
 तजानायात्तजोचदम् 409
 तत चातः 1183
 तत् करोति तदाचष्टे 778
 तत्तुचः 982
 तत्तुचः समानाधिकरणः कर्मधारयः 1002
 तत्तुचस्वागुलेः संप्रात्ययादेः 1023
 तत्तुच्ये चति क्युलम् 864
 तत् प्रकृत्यदने मयद् 1328
 तत्तयोदयो ट्युञ्च 746
 तथ धातः 1172
 तथ तस्येव 1238
 तथ भक्तः 1177
 तथ समसर्गं समासः 961
 तथ पापुः 1221
 तथोच्युतममचोभः 1118
 तथोच्युतं क्यमीत्यम् 1021
 तदधीते तद्वेद 1134
 तद्वर्ति 1234
 तदस्मिच्छीति द्वेषे तपायि 1137
 तदस्य संवाते तारकादिभ्य इतच् 1252
 तदस्याच्चर्त्स्निति मत्तुच् 1268
 तदोः कः धादनमचोः 338
 तद्वर्ति चिचुत्तयोः 1189
 तद्विगतः 975
 तद्विगतोच्युतसमाहारे च 997
 तद्विगतोच्युतमादेः 999 and 1069
 तदाच्यञ्च क्युचु तेनेवास्त्रियाम् 1108
 तद्वर्ति रथयुगप्रासङ्गम् 1218
 तनादिच्छञ्च कः 608 and 719
 तनादिभ्यस्तथाद्योः 720
 तनोतेर्द्यञि 804
 तपरस्तास्फानस्य 31
 तपोञ्जुतापे च 805
 तयोरेव क्यत्ताञ्चलर्थाः 820
 तरति 1205
 तरप्तमयो चः 1308
 तयकममकायेकदपने 1165
 तयममो क्वञि 354
 तय्यतव्यानीयरः 821
 तयो मस्यर्चे 1269
 तस्यस्यमिषां तान्तन्तामः 416
 तस्माच्छो कः पुञि 156
 तस्मादित्युत्तरस्य 87
 तस्मात्पुञ्चि 1011
 तस्मात्पुञ्चिदसः 498
 तस्मिन्चयि च पुष्पाकास्माद्यो 1164
 तस्मिन्चिति निर्दिष्टे पूर्वस्य 22
 तस्ने दितम् 1226
 तस्य निवासः 1139
 तस्य परमार्थेदितम् 118
 तस्य पूर्ये इद् 1258
 तस्य भावस्यतयो 1239
 तस्य ङाचः 7
 तस्य चिकारः 1195
 तस्य कमुचः 1126
 तस्यायत्तम् 1077
 तस्येदम् 1194
 तस्येज्वरः 1232
 तस्येकवचनद्विवचनत्रयवचनान्येकः 414
 तस्यस्योर्जाचः 438
 तिसृञ्च 1307

- तिदस्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः 413 तौ एत 886
 तिद् शित् सार्वधातुकम् 418
 तितुत्रतथटितुचरकासेषु च 898
 तिपतसृभिः सिपथसृथ मिष्वसृमसृ ताता-
 ऋ ऋासाथान्ध्यमिष्वदिमदिद् 407
 तिररत्तिर्यलोपे 369
 ति विंशतेर्दिति 1260
 तिष्ठतेरित् 750
 तिव्यपुष्ययोर्नञ्चाणि यलोप इति वाच्यम्
 1113
 तीपस्य डित्सु वा 180
 तीपस्रज्जुभरपरिपः 701
 तुदादिभ्यः ङः 693
 तुभ्यमजो इयि 350
 तुमुन्धुलो क्रियायां क्रियार्थायाम् 903
 तुल्यास्यप्रयत्नं सयर्णम् 14
 तुजोस्तातलाशियन्त्यतरस्याम् 444
 वञ्चत् क्रोष्टुः 224
 वणच इम् 715
 वृत्तीया तत्त्वतायेन गुणवचनेन 985
 वृत्तीयासप्तभ्योर्बहुलम् 972
 वन् 889
 वृफलभञ्जपञ्च 578
 ते तद्राजाः 1107
 तेन क्षीतम् 1231
 तेन तुल्यं क्रिया चेद्वृत्तिः 1237
 तेन दीप्यति धनति जयति जितम् 1203
 तेन निर्वृत्तम् 1138 and 1236
 तेन प्रोक्तम् 1193
 तेन रत्नं रागात् 1111
 ते प्राग्धातोः 451
 तेमयावेकवचनस्य 359
 तेः चि 81
 तेर्लि 85
 त्यदादिषु वृथोऽनालोचने कञ् च 376
 त्यदादीनामः 213
 त्यदादीनि च 1159
 त्यदनेर्धुवे 1157
 त्रिपपुरीष्टियां तिष्ठ एतच्च 248
 चेः संप्रसारणं च 1263
 चेद्ययः 212
 स्वमादेकवचने 345
 स्यामो द्वितीयायाः 360
 स्वादौ षौ 340
 यलि च षेटि 495
 घासः षे 545
 यो न्यः 322
 दक्षिणापञ्चात्पुरसस्यम् 1154
 दयदादिभ्यो यः 1235
 दधस्तायोश्च 664
 दधातोर्हिः 878
 दन्त उचत उरच् 1275
 दयायाश्च 571
 दश्च 301 and 610
 दायाश्च सा चेच्चतुर्थ्ये 790
 दावेर्धातोर्धः 277
 दाधा घ्यदाप् 662
 दाधीशसुपुञ्जस्तुतुदविशिषमिष्वपतदञ्ज-
 करयो 887
 दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां ङः 998
 दिक्संख्ये संज्ञायाम् 996
 दिगादिभ्यो यत् 1178
 दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाकृष्यः 1070
 दिव उत् 290
 दिव पीत् 289
 दिवादिभ्यः ञ्यन् 669
 दीहो युडिचि ङिति 678

दीर्घानुपपूर्वितानिवादिभ्योऽन्तरसाम्
683

दीर्घ इव-किति 617

दीर्घे च 484

दीर्घान्निधि च 183 and 314

दीर्घान्निधिः 76E

दीर्घा वयोः 568

दुष्ट इत्यस्ययोः स्योः स्योः स्योः
स्योः 453

दुष्पदपदद्वयस्यैव स्योः स्योः 950

दुष्पदो च 63

दुष्पदस्योः 877

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः 334

दुष्पदे स्योः 860

दुष्पदे स्योः 1115

दुष्पदस्योः 1071

दुष्पदस्योः 879

दुष्पदस्योः स्योः स्योः 573

दुष्पदस्योः स्योः 574

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः 1155

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः
1000

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः 1061

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः 1063

दुष्पदे च 1057

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः 1031

दुष्पदस्योः स्योः 1004

दुष्पदस्योः 983

दुष्पदस्योः 1350

दुष्पदस्योः स्योः 306.

दुष्पदस्योः च 346

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः स्योः स्योः
स्योः 984

दुष्पदस्योः स्योः स्योः 1256

दुष्पदस्योः च स्योः 1043

दुष्पदस्योः स्योः 509

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः स्योः 1310

दुष्पदस्योः 1263

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः स्योः 1029

दुष्पदस्योः स्योः स्योः स्योः 143

धर्म इति 1211

धर्मादिभ्योः 1056

धातोः 816

धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिभ्योः
चा 753

धातोरेकाचो इत्यादेः शिवाद्यभिहारे च
758

धात्यादेः चः कः 280

धात्यानां भवने ङे च 1249

धि च 550

धुरो वल्लो 1219

धुक्प्रत्ययेऽप्यादानम् 956

नः ङो 770

न त्वा सेद् 937

न ङोऽदिवाच्यः 1370

नङ्प्रत्ययः स्योः स्योः 1112

नङ्प्रत्ययात् संज्ञायाम् 1371

न ङितिऽदिवाच्यः 782

न ङित्युक्तोः 307

नङ् 1009

नङ्प्रत्ययानां ङाङो चा ङोऽन्तरपदलोका
1039

नङ्प्रत्ययानां ङाङो चा ङोऽन्तरपदलोका-
नम् 1344

नङ्प्रत्ययात् स्योः 1147

न ङित्युक्तः 350

नङ्प्रत्ययः 974

नङ्प्रत्ययोः स्योः 1153

- नन्दिप्रद्विपसादिभ्यो ल्युखिन्यच्चः 837
 न न्दाः संयोगादयः 639
 न पदान्तादोरनाम् 79
 नपरे नः 101
 नपुंसकस्य भ्रूलक्षः 264
 नपुंसकाच्च 259
 नपुंसकादन्यतरस्याम् 980
 नपुंसके भावे क्तः 927
 न पूजनात् 1066
 न भङ्गुर्दुराम् 724
 न भूसुधियोः 223
 नमःस्वस्तिस्वाहास्वधासंख्यप्रयोगाच्च 955
 न माहयोगे 475
 न मु ने 388
 न यदि 812
 न व्याभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वो तु ताभ्यामेच्
 1135
 न क्षिडि 738
 न लुमताङ्गस्य 211
 न लोपः प्रातिपदिकान्तस्य 200
 नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुन्विधियु क्ति 309
 नलोपो नञः 1010
 न विभक्तौ तुस्माः 150
 न वृद्धम्यश्चतुर्भ्यः 576
 न शसददवावियुषानाम् 577
 नशेर्वा 378
 नश्च 105
 नश्चापदान्तस्य भ्रूलि 95
 नश्चल्यप्रधान् 114
 न श्दस्वसादिभ्यः 257
 न संप्रसारणे संप्रसारणम् 318
 न संयोगाद्गुमन्तात् 310
 न समासे 74
 नस्तद्धिते 979
 नद्वित्युत्पत्तिव्यधिकसिद्धितनिबन्धो 390
 नद्ये धः 389
 नाञ्चेः पूजायाम् 370
 नादिच्चि 147
 नान्तादसंख्यादेर्मद् 1259
 नाभि नभं च 1225
 नाभ्यस्तस्याच्च पिति सार्वधामुके 667
 नाभ्यस्ताच्छतुः 374
 नामि 168
 नाव्ययीभावादतोम् स्वपरकस्याः 971
 निकटे वसति 1216
 निजां त्रयायां गुणः श्लो 666
 नित्यं करोतेः 725
 नित्यं कौटिल्ये गती 760
 नित्यं हितः 455
 नित्यं सुप्रश्रयदिभ्यः 1199
 नित्यमावेदिते ङाधीति क्तक्यम् 1340
 नित्यवीप्सयोः 943
 निपात शकाजनाद् 68
 निरादयः कान्ताद्यर्थे एण्डस्या 1030
 निवासचितिशरीरोपसमाधानेष्वादेश
 क्तः 908
 निष्ठा 867 and 1052
 निष्ठायां षेठि 876
 नोचैरनुदात्तः 11
 नुमचिरत्सुज्यत्भावेभ्यो नुद् पूर्वोच्चित्तरेणेन
 231
 नुम्विसर्जनीयश्चर्त्वायेत्ति 381
 न् च 236
 न्नरयोर्वृद्धिश्च 1382
 न्नृ षे 116
 न्निटि 512
 नेद्वयश्च क्ति 853
 नेदमदसोरक्षोः 305

- प्रत्ययस्य लुक्प्रलुपः 209
 प्रत्यये भाषायां नित्यम् 84
 प्रत्ययान्तरपदयोश्च 1166
 प्रथमधरमतयाल्पार्थकतिपयनेमाश्च 179
 प्रथमयोः पूर्वसवर्णः 146
 प्रथमानिर्विट् समस उपसर्जनम् 968
 प्रथमायाश्च द्विवचने भाषायाम् 343
 प्र। परा। अप। इत्यादि 48
 प्रभवति 1188
 प्रमाणे द्वयसद्व्यस्माश्चः 1253
 प्रदन्तस्तरकम्बलधसनाथदधानाम्णे 46
 प्रशस्यस्य चः 1311
 प्रहरणम् 1214
 प्राक् कडारात् समासः 963
 प्राक् क्रीताच्छः 1223
 प्रागियात् कः 1320
 प्राग्विधात् 1217
 प्राग्द्वयो विभक्तिः 1284
 प्राग्वत्तेष्ठञ् 1230
 प्राग्वत्तेष्ठक् 1202
 प्राचां फ्लस्तद्धितः 1347
 प्राणिस्यादातो सन्नन्यतरस्याम् 1271
 प्रातिपदिकाद्वात्वर्ये बहुलमिष्टवच्च 779
 प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे
 प्रथमा 945
 प्रादयः 67
 प्रादयो गताद्वर्ये प्रथमया 1014
 प्रादिभ्यो धातुञस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः
 1038
 प्राद्वृहोढोढेभ्येषु 44
 प्राद्वृहः 796
 प्रायभवः 1174
 प्रायश्च 1170
 प्रायश्च 1173
- प्रियवशे वदः खच् 850
 प्लुतप्रयक्षा चचि नित्यम् 63
 प्वादीनां ह्रस्वः 736
 पृथिव्यष्टिलोपो यञ् च 1072
 बहुगणवतुडति संख्या 206
 बहुवचनस्य वचसी 358
 बहुवचने भ्रम्येत् 164
 बहुव्रीहौ सङ्ख्येभ्योः स्वाङ्गात् कच्
 1042
 बहुषु बहुवचनम् 143
 बहुल्लोपो भू च बहुः 1315
 बहुव्यर्थार्थच्छस् कारकादन्तरस्याम्
 1330
 बहुवादिभ्यश्च 1353
 बाहुवादिभ्यश्च 1088
 भुव ईद 632
 भुवः पञ्चानामादित् वाच्यो भुवः 630
 भुवो वचिः 633
 भञ्जेश्च चिचि 807
 भवतेरः 430
 भस्य टेलोपः 323
 भावकर्मणोः 800
 भावे 905
 भिष्ठादिभ्योभ्य् 1127
 भिष्ठासेनादायेषु च 845
 भियोन्यतरस्याम् 648
 भीष्ठीभ्रुवां ऋवच्च 646
 भुञोऽनवने 718
 भुवो पुम्बुङ्लिटोः 425
 भुवादयो धातवः 49
 भूसुवोस्तिङि 474
 भ्रजामित् 661
 भोत्थं भ्रये 834
 भोभमोश्चोत्पूर्वस्य चोत्तिङि 127

अथोप्यम् 351	यज्ञश्रोत्रम् 1082
अथो रोपथो रमन्थरस्याम् 694	यज्ञश्च 1345
आश्रमासुधुर्विद्युतोर्किपुनुरासुधुः खिद्यु 893	यज्ञश्रोत्रम् 1085
अप्या वपुत्तम् 315	यद्यः प्रतिपेधो वाच्यः 28
अप्यान्तः 1167	यत्तदेतेभ्यः परिमाणे वतुषु 1254
अन्तः 857	यतो द्विधा 16
अथ उत्रो यो वा 71	यथासंख्यमनुदेयः समानाम् 30
अथ च 1187	यदा कर्मैव इत्यादि 809
अथैतयोर्मावावाममहाच्छादनयोः 1198	अमरमनमातां सङ् च 530 and 674
अत्रिगणयोर्भक्ति 677	अरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा 83
अत्रैरन्यात् पूर्वो नुम् वाच्यः 704	अवनास्त्रिप्याम् 1364
आदि सुद् 469	अवसपरे अथवा वा 100
आतुम् संख्यासंभद्रपूर्वावाः 1092	अवाच्योश्चै 1363
आतुमोवाच्ययोरातुम्वा 1365	अस्मात् प्रत्ययविधिसहादि प्रत्ययेऽनुम् 152
आदुपधावाच्य अतोर्वाप्यादिभ्यः 1146	अस्य वृत्तः 762
अिस्तां वृत्तः 751	अस्येति च 260
अिदपोऽन्यात् अः 265	आहावः 213
अिनातिमिनोतिदीर्घं अचि च 680	आसुद् परस्मैपदेषूदात्तो ङिच् 460
अुखनादिजावपनोऽनुनासिकः 13	अुत्रैरमाद्ये 332
अुसदिऽनुनासिकः च 843	अुवावो द्विवचने 342
अुत्तैर्मावा 830	अुवोरमात्तो 836
अुत्तैर्मावा 833	अुखदस्मदोः अष्टीचतुर्थीद्वितीयात्तयोर्वा- मायी 357
अुत्तैर्मावा 449	अुखदस्मदोरमादेश्चै 349
अुत्तैर्मावा 94	अुखदस्मदोरन्तरस्यां सङ् च 1163
अुत्तैर्मावा 396	अुखदस्मदस्यां इतोऽम् 355
अुत्तैर्मावा 98	अुखद्वुपपदे समानाधिकरणे अानिन्वदि अध्यासः 415
अुत्तैर्मावा 713	अुनासिकः 1383
अुत्तैर्मावा 882	अुत्तयो अचि 344
अुत्तैर्मावा 391	अुत्तयोर्मावा 315
अुत्तैर्मावा च 765	अुत्तै च 726
अुत्तै वा 766	अुत्तै च 726
अुत्तै अम् 185	अुत्तै च 726
अुत्तैः अम् 915	अुत्तै च 726

- ये विभाषा 721
 योऽचि 348
 योपधप्रतिषेधे गवयहयमुक्यमत्स्यमनुष्या-
 यामप्रतिषेधः 1374
 र अतो हलादेशेऽर्थाः 1242
 रक्षति 1209
 रदाभ्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः 868
 रधादिभ्यश्च 676
 रलो व्युपधात्प्रलादेः संश्च 938
 रषाभ्यां नो षः समानपदे 292
 राजदन्तादिषु परम् 1055
 राजनि युधिक्त्रः 861
 राजश्वशुराद्यात् 1095
 राज्ञाद्यःसखिभ्यष्टच् 1027
 राज्ञो ज्ञातावेव 1096
 राज्ञाद्वाहः पुंसि 1025
 रात् सस्य 230
 रायो हसि 239
 राल्लोपः 894
 राष्ट्राधारपारादघञो 1150
 रिद् श्यन्तिङ् 580
 रि च 439
 रीयदुपधस्य च 763
 रीद् अतः 1124
 रधादिभ्यः षनम् 714
 रेवत्यादिभ्यष्टच् 1100
 रोः सुपि 294
 रोऽसुपि 129
 रो रि 130
 रोरुपधाया दीर्घ इकः 380
 सः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः 405
 सः परस्मैपदम् 408
 सप्तम्या अच्च 1274
 सङ्ः शाकटायनस्यैव 604
 सटः श्वशुरानचावप्रथमासमानाधिकारे
 883
 सद् तिद् इत्यादि 404
 सद् स्ने 813
 सय् 1
 सयमध्ये त्वित्संज्ञकः 4
 सशक्यताद्धिते 155
 सिकः स सोपोऽनन्यस्य 461
 सिकः वीयुद् 555
 सिङ्गाशिषि 465
 सिद्धनिमित्ते सङ् क्रियातिपत्तौ 476
 सिद्धसिद्धावात्मनेपदेषु 626
 सिद्धसिद्धोरात्मनेपदेषु 737
 सिटः कानज्वा 880
 सिटस्तभ्योरेशिरेच् 548
 सिटि धातोर्गभ्यासस्य 426
 सिद् च 432
 सित्यन्यतरस्याम् 590
 सित्यभ्यासस्योभयेषाम् 583
 सिपिसिचिच्चश्च 698
 सुग्वा दुहद्विहसिद्युद्वात्मात्मनेपदे इन्वे 628
 सुद् 468
 सुडि च 602
 सुदत्तइसङ्ख्यदुदात्तः 457
 सुङ्सुनोर्घस्य 595
 सुटः प्रथमस्य डारोरसः 437
 सुपि युक्त्यद्वयान्तिवचने 1142
 सुखविशेषे 1114
 स्टटः सद्वा 887
 सद् श्वे च 440
 सोटो सङ् 445
 सोद् च 441
 सोपः शाकटायनस्य 38
 सोपश्चास्यान्यतरस्यां श्वोः 537

लोपो वि 660	वा सकपोऽस्त्रियाम् 817
लोपो व्योर्दनि 463	वाह ऊह् 282
लोनादिषामादिविष्कादिभ्यः ऋनेः 1272	विज इद् 713
लुद् च 928	विद्यनोरनुनासिकस्यात् 854
ल्यदिभ्यः 870	विदांशुयन्वित्यन्तरस्याम् 607
लघु उम् 635	विदेः शतुर्दुः 885
लघित्वपिषदादीनां किति 584	विदो ऋटो वा 605
लघुः 499	विद्यायोनिसंबन्धेभ्यो वुञ् 1185
लघुः 1349	विधिनिमन्थयामन्त्रयाधोऽसंबन्धप्रार्थ- नेषु सिद् 459
लृत्तादिभ्यश्च 1143	विन्मतोर्लुक् 1317
लृत्ताद्या 1182	वियराभ्यां छेः 785
लृत्तादिभ्यः षम् च 1344	विप्रतिषेधे वरं कार्यम् 132
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभक्तिश्च 149
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा प्रापेद्वाचकाः 673
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा हिंस्योः 274
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा चिष्णुमुनोः 808
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा छेः 689
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा वृत्तीयादिश्चि 228
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा विष्णुमाते बहुव्रीहौ 245
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा मुद्स्ततोः 623
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा शक्ति कार्त्तव्ये 1335
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषा सुपो बहुषु पुरस्तात् तु 1319
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषेटः 572
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विभाषोर्लोः 640
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विरामोऽवसानम् 144
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विशेष्यं विशेष्ये च बहुवचम् 1006
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विषयस्य बहुवचनोः 333
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	विश्वं नीलस्य कः 115, 122
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	वृत्तुटावृत्तुटावोः चिद्वी कर्त्तव्यो 679
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	वृत्ताः 1160
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	वृत्तिरादीषु 40
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	वृत्तिरेचि 41
लृत्तादनुदात्तात् लोपश्चात् लो कः 1351	वृत्तिरेवावसानादिकवृत्तम् 1158

शुद्धयः स्वसनोः 575	शीलम् 1215
शुतो वा 654	शुकादथन् 1121
श्वरपुत्रस्य 330	शुपः कः 873
शोतो गुणवचनात् 1352	शुद्रां श्रुत्यो वा 652
श्यादपरिभ्यो रमः 798	श्रे मुक्तादीनां मुम् वाच्यः 702
श्रपभ्रजसजमजयजराजभाजक्यशां वः 334	श्रे मुक्तादीनाम् 697
श्रीद्विशाख्योर्दक् 1250	श्रेवात् कर्तरि परस्मैपदम् 412
श्रीह्यादिभ्यश्च 1280	श्रेवाट्टिभाषा 1053
श्रकन्ध्यादिषु पररूपं वाच्यम् 53	श्रेषे 1149
श्रदेः शितः 705	श्रेषे प्रथमः 417
श्रपृथयनोर्नित्यम् 398	श्रेषे लोपः 341
श्रप्यददुरं करोति 1210	श्रेषो व्यसक्ति 190
श्रप्यधेरकलहाभकणवमेधेभ्यः कश्चि 777	श्रेषो मधुवीक्षिः 1034
शरीरावयवाच्च 1179	श्रनसोरलोपः 611
शरीरावयवाद्यात् 1227	श्रनाचलोपः 717
शरोश्चि 295	श्रनाभ्यस्तयोरातः 658
श्रपूर्व्याः खयः 690	श्रिञ् सेवाम् 579
श्रल इगुपधादनिटः कश्चि 627	श्रुचः श्र च 534
श्रश्चोर्दटि 92	श्रुचिर्दण्डन्देशधीते 1264
श्रपसद् 1	श्र्युकः किति 692
श्रसो न 347	श्रुतो 644
श्राकपार्थिवादीनामुत्तरपदलोपो वाच्यः 1008	श्रयुवमघोनामलक्षिते 317
श्रात् 77	श्रयुरस्योकाराकारलोपश्च 1378
श्राङ्गखाद्यजो हीन् 1381	श्रः प्रत्ययस्य 891
श्रास इदद्व्यलोः 829	श्रदकतिकतिपयचतुरां शुक् 1261
श्रासिदसिधसीनां च 591	श्रदचतुर्भ्यश्च 291
श्राखाया वलच् 1148	श्रदभ्यो लुक् 208
श्रा तुक् 106	श्रढोः कः चि 585
श्रात्यम् 1213	श्रष्टी 992
श्रावादिभ्योश्च 1090	श्रष्टी श्रेषे 958
श्रा सर्वनामस्थानम् 263	श्रिद्वीरादिभ्यश्च 1348
श्रीः सार्धधातुके गुणः 620	श्रुना श्रुः 78
श्रीडो वद् 621	श्रान्ता वद् 324
	श्रंख्यापूर्वै राक्षं क्रीडम् 1026

युनो वच सिद्धि 601	द्विमारण्ययोर्मदत्त्वे 1362
दन्तैः 598	दुग्धस्यो द्वेषिः 593
दस 1	दुग्धुवोः सार्धधातुके 536
दसः 871	द्वेतुमति च 747
दसः इयः ज्ञानरूपे 733, 740	द्वेतुमनुष्येभ्योऽभ्यन्तरस्यां ङणः 1186
दत्तदन्तात् ङणस्याः संज्ञायाम् 1037	द्वेतुद्वेतुमतोर्निङ् 815
दत्तन्तात् 793	द्वे मपरे वा 99
दत्तनयम् 5	द्वियंमवीर्णं संज्ञायाम् 1251
दत्तस्य 932	द्वो ङः 276
दत्तदादिनात् 1346	द्वो द्वन्तोर्द्विषेणु 314
दत्तादिः शेषः 428	द्व्यन्तस्य ङणस्य ङणस्योर्द्विषेणु 500
दत्ति च 651	द्वस्यः 429
दत्ति शेषः 303	द्वस्यं ङणु 463
दत्ति सर्वेषाम् 128	द्वस्यन्त्यापो मुद् 167
दत्तोऽन्तराः संज्ञायाः 19	द्वस्यस्य मुक्तः 189
दत्तदाप्युवो द्वीर्णम् मुनिस्वरुपं दस्य 199	द्वस्यस्य चिति कति तुम् 828
दत्ति च 126	द्वस्वादिनाम् 582
द्विषायां द्विषेणु 710	द्वस्यो ङणुके प्रातिपदिकस्य 269
द्विषुवीना 731	

■ इति सूच्यार्थिकादिमुषीचकम् ■

INDEX

OF THE

CRUDE FORMS OF WORDS (PRATIPADIKAS).

यावन्तः षट्सु लिङ्गेषु सन्ति शब्दाः समायताः ।

निर्दिश्यन्तेऽत्र तावन्तः । शैलभ्याय विवित्प्रताम् ॥ १ ॥

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अप्युक्ता 245	अस्मद् 341	कवि 194
अचि 274	अहन् 394	किम् 297, 390, 393
अग्निमय 362	आशिस 392	कृष्ण 169
अतिचमू 231	इतर 174, 244, 267	कुञ्ज 370
अतिलक्ष्मी 219	इदम् 299, 391, 393	क्रोष्टु 227
अदस् 385, 392, 398	उत्तर 175, 244	क्रोष्टी 256
* अधर 175, 244	उत्तरपूर्वा 245	स्य 235
अनदुष 285	उदश् 365	सञ्ज 333
अनेष्टस् 384	उदश्च 370	सप्तपू 231
अन्तर 177, 244	उपानद् 390	मवाश् 395
अन्य 174, 244, 267	उभ 174, 244	मिद् 390
अन्यतम 267	उभय 174, 244	गुप् 375
अन्यतर 174, 244, 267	उशनस् 383	मो 237
अप 391	उष्णिक् 390	मोपा 245
अपर 175, 244	ऊर्क्ष 395	मौरी 250
अम्बा 245	अत्सिक् 331	यामखी 221
अम्बिका 243	अभुञ्चिन् 323	मौ 239
अर्ध 179	एक 174, 244	एतस्यद् 379
अर्धमन् 314	एकतर 268	अकासत् 375
अर्धेन् 318	एतद् 338, 391, 395	असुद् 398
अल्प 179	कतम 174, 244, 267	अतुर् 290, 390, 393
अल्ता 245	कतर 174, 244, 267	अरम 179
अवर 175, 244	कति 205	चिकीर्ष 381
अष्टन् 327	कतिपय 179	अकृत् 375
अस्थि 274	करभू 234	करा 245

* अचिञ्चिञ् अचिदधरादिष्वङ्गुलेकाः स्वल्पयोग्यताप्रदर्शनमात्रफलपरः ।

कायत् 375	को 257	पूर्व 175, 244
कामात् 235	कुम् 279	पुपन् 314
घात् 274	द्वि 213, 250	पोत् 235
घाम् 258	द्वितय 179	प्रत्यच् 365
तद् 338, 391, 395	द्वितीय 180, 245	प्रत्यञ्च् 370
तन्त्री 250	धन् 265	प्रथम 179
तरी -	धनुस् 398	प्रथो 275
तादृम् 377	धात् 234, 274	प्रधी 219
तिर्दच् 369	धीमत् 372	प्रि 275
तिर्येज्च् 370	धेनु 254	प्रथाम् 296
तुदत् 396	ध्नी 250	प्रथ्यास्त् 235
तुरासात् 288	ननाम् 257	प्राच् 363
द्वितीय 180, 245	नल् 235	प्राञ्च् 370
त्पद् 338, 391, 395	नञ् 378	प्रिपचि 212
चि 211, 249	निर्हर 180	चल 265
त्थ 170, 244	नी 221	कारुपेयसी 214
त्तत् 170	च् 235	कुचि 247
त्पद् 235	नेम 179, 244	कामन् 310, 394
त्पिच् 392	नेष्ट् 235	कामनिष्ठ 308
द्विचि 175, 244	नी 257	भ्यत् 372
द्विचिन् 395	चक्षत् 397	भ्यत् -
द्वयत् 374, 395	चञ्चन् 324	भात् 397
द्विचि 273	चति 205	भानु 223
द्विच् 379	चचिन् 322	भुपति 205
द्विचिन् 375	चपो 213	भम् 337
द्विच् 390	चयच् 398	भु 256
द्विच् 392	चयोमुच् 370	भञ्चन् 316
द्विचिन् 398	चर 178, 244	भति 245
दुर्गा 243	चरिणात् 335	भचिन् 323
दुम् 278	चि 235	भपु 374
दुचि 257	चिचिच् 380	भञ्चत् 371
दुम् 233	चुनर्म् 234	भात् 257
दुम् 392	चुच् 383	मुच् 279
द्वेच् 334	चुत् 390	भञ्चन् 309

- यद् 338, 391, 395
 यदानी 221
 यद्विन्द 314
 याद् 257
 युज् 332
 युयन् 317
 युयन्द् 341
 रत्नसुष् 379
 रत्ना 240
 राघ् 334
 राघन् 306
 राम 144
 रे 239, 257
 लक्ष्मी 250
 लिप् 276
 धन 265
 धर्मसू 232
 धाष् 391
 धातप्रती 214
 धार् 393
 धारि 270
 धिट् 381
 धिभाष् 334
 धिष् 377
 धिष् 174, 244
 धिष्वा 181
 विश्ववाद् 283
 विश्वसत् 334
 विश्वराष् 336
 वचन् 312
 वेधस् 384
 वलत् 395
 वद्व्यध्मा 187
 वम्भु 223
 वार्त्तिन् 314
 वासत् 375
 वुद्धधी 222
 वी 253
 वीणा 269
 वचन् 317
 वष् 379
 वक्षि 274
 वक्षि 200
 वजुष् 392
 वध्यष् 368
 वध्यष् 370
 वस 174, 244
 वस्यष् 367
 वस्यष् 370
 वर्त् 171, 244
 वसि 174, 244
 सुखी 223
 सुती
 सुदिवस् 289
 सुधी 274, 223
 सुनु 275
 सुपयिन् 395
 सुपाद् 361
 सुपुष् 398
 सुपुष् 333
 सुत् 232, 274
 सुधी 221
 स्त्री 250
 सिद् 280
 सुद्
 सज् 391
 स्व 176, 244
 स्वन्सुद् 393
 स्वम् 232
 स्वर्गम् 266
 स्वत् 257
 हरि 187
 हविष् 398
 हाहा 187
 हृद् 231
 होद् 235

॥ इति बह्विधवर्तिप्रतिपदिकसूचीपत्रम् ॥



INDEX OF VERBS.

मुदिनारम्भे चैव धातवः समुदाहृतः ।
विदांशुर्वन्तु तांशुर्वन्नेतदध्यायमुद्यमः ॥ १ ॥

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अत् 715	इत् 694	उत् 714	दीत् 684
अत् 476	इत् 705, 738	एत् .	दुत् 625
अत् 589	इत् 735	हो 674	दुत् 677
अत् 569	इत् 519	अत् 680	दुत् 735
अत् 497	इत् 730	इत् 785	हो 674
अत् 740	इत् 722	दुत् 712	दुत् 572
अत् 610	इत् 513	अत् 751	हा 604
इत् 621	उत् 722	हा 740	दुत् 735
इत् 614	उत् 795	ही 680	धा 663
इत् 718	उत् 574	तत् 716	धुत् 691, 738
इत् 702	उत् 714	तत् 719	धत् 582
उत् 700	उत् 574	तत् 519	धत् 574
उत् .	उत् 700	तत् 692	धत् 491
उत् 715	उत् 604	तत् 574	धत् 574
उत् 636	उत् 742	तत् 722	धत् 675
उत् 803	उत् 486	तत् 714	धत् 686
उत् 700	उत् 538	तत् 701	नित् 664
उत् 542	उत् 500	उत् .	नी 582
उत् 499	उत् 710	उत् 714	तुत् 692
उत् 780	उत् 738	उत् 577	तुत् 702
उत् 742	उत् 527	उत् 670	उत् 669
उत् 559	उत् 750	उत् 576	उत् 495
उत् 702	उत् 574	हा 601, 661	उत् 582
उत् 740	उत् 688	इत् 669	उत् 752
उत् 722	उत् 486	इत् 629	उत् 684
उत् 700, 714	उत् 741	ही 677	धा 521

पिप 700	मुच् 696	विद् 604, 685,	सू 677
पिप् 716	मुष् 740	697, 718	सञ् 685
पी 680	म् 711	विश्व 704	सो 674
पुद् 702	मद् 702	वृ 740	स्कन् 732
पुप् 675	मय् 704	वृत् 574	स्सु 731
पू 735	मय् 686	वृ 738	स्कुन् 732
पृ 712	यञ् 582	व्यच् 700	सन् -
पृद् 702	या 603	व्यध् 674	सु 803
पृ 648	यु 602, 735	वञ् 498	सुन् 732
प्रच् 711	युक् 714	वञ्च् 700	स्य 689
पी 730	युष् 685	यद् 704	स्यु 736
प्या 604	रम् 798	शिव् 716	स्या 748
पुष् 685	रा 604	शी 619	सा 604
पू 629	रिच् 714	शुच् 486	सुद् 702
भञ् 582	रञ् 574	शुन् 702	सुम् -
भञ्च् 716	रञ् 704	शुम् 574	सुस् -
भा 604	रध् 714	शुप् 675	स्य 803
भिद् 714	सम् 807	शो 671	संस् 574
भी 647	सा 604	शा 604	सम् -
भुञ् 704, 717	लिप् 699	शिव 579	स्विद् -
भू 406	लिद् 629	शो 730	सन् 595
भ्र 579, 661	लुप् 697	शु 533	सा 655, 661
भंस 574	लुम् 700	श्वित् 574	द्विद् 714
भस्ञ् 693	लू 736	सद् 704	शु 643
मन् 729	सन् 729	सन् 720	शु 582
मस्ञ् 703	सस् 811	सि 731	शी 648
मा 660, 680	सद् 585	सिच् 697	श्व 530
मिद् 574	सा 604	सिध् 481	
मिद् 696	विच् 714	सिध् 669	
मी 730	विञ् 712 and 716	सु 687	

॥ इति तिङन्तधातुसूचीपरम् ॥



CONTENTS.

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

टन्तुव्ययम् Terms	} 1	द्विधादयः "Div, &c."	} 669
स्वरसंज्ञिः Conjunction of Vowels	} 31	स्वादायः "Su, &c."	} 687
संज्ञिः Conjunction of Consonants	} 76	तुदादयः "Tud, &c."	} 693
विभक्तिः Changes of "Visarga"	} 122	रुदादयः "Rudh, &c."	} 714
व्यञ्जुलिङ्गाः Masculines ending in vowels	} 135	तनादयः "Tan, &c."	} 719
व्यञ्जुलिङ्गाः Feminines ending in vowels	} 240	क्यादयः "Kri, &c."	} 730
व्यञ्जुलिङ्गाः Neuters ending in vowels	} 258	चुरादयः "Chur, &c."	} 741
व्यञ्जुलिङ्गाः Masculines ending in consonants	} 276	विप्रणताः Verbs ending in "ni"	} 745
व्यञ्जुलिङ्गाः Feminines ending in consonants	} 389	क्यणताः Verbs ending in "san"	} 752
व्यञ्जुलिङ्गाः Neuters ending in consonants	} 393	यण्यताः Verbs ending in the affix "yān"	} 758
अव्ययानि Indeclinables	} 399	यदनुगताः Verbs ending with a blank substituted for "yān"	} 765
स्वादायः "Bhū, &c."	} 404	नामधातवः Nominal Verbs	} 767
एदादयः "Ad, &c."	} 589	कण्वादायः "Kandū, &c."	} 780
दृजेवादायः "Hu, &c."	} 643	आत्मनेपदप्रतिष्ठा The "Ātmanepada" affixes	} 781
		परस्मैपदप्रतिष्ठा The "Parasmaipada" affixes	} 794

भाष्यार्थप्रक्रिया Impersonals and passives	} 800	तत्पुरुषः "Tatpuruṣa" compounds	} 982
कार्त्तिकप्रक्रिया Reflective verbs	} 809	बहुव्रीहिः "Bahuvrīhi" or attribu- tive compounds	} 1034
सकारार्थप्रक्रिया Meanings of the tenses	} 811	द्वन्द्वः "Dvandva" or aggrega- tive compounds	} 1034
एदन्तप्रक्रिया Words ending with the "krit" affixes	} 816	समासान्तः The affixes which come at the end of compounds	} 1063
कारकप्रकरणम् Case-affixes	} 945	तद्धितप्रकरणम् The "Taddhita" affixes	} 1067
समासप्रकरणम् Compound words	} 962	स्त्रीप्रत्ययाः The affixes of the femi- nine	} 1341
अव्ययीभावः "Avyayibhāva" or in- declinable compounds	} 966		



ERRATA.

For	Read	Page	Line.
Ūnarī	Ūnarī	17	23
Ūhīpī	Ūhīpī	.	24
Harīas	Harīas	20	23
घदन्ता	घदान्ता	25	24
Dentals	Dentals	32	20
Death + ās	Death + ās	38	26
घर्य-	घर्य-	41	17
दित्ये-	दित्ये-	44	28
घदन्ता-	घदन्ता-	49	7
घदान्त-	घदान्त-	52	11
-घर्य-	-घर्य-	61	23
-घुप-	-घुप-	65	7
घोष्टनाम्	घोष्टनाम्	73	19
हुजिता	हुजिता	82	10
हुष-	हुष-	88	27
कड	कड	89	21
-घोम्-	-घोम्-	92	29
मुष्याम्	मुष्याम्	101	.
घर्य-	घर्य-	102	8
कलकलः ।	{ ययतिक् काकलक् । तेनेह न । घोद्वर्ण एव लक्ष म्- विप्यति । एते कांमाकाद्व कादेवा ककलादेवे वा कलकलः ।	109	1
द्विति	द्विति	.	21
कडि	कडि	146	30
द्वित्-	द्वित्-	171	16
कडमिषी	कडमिषी	178	15
कडि-	कडादी कडि-	185	16
-कडने	-कडने	196	3

- सामान्ये नपुंसकम् 1033
 सार्धचिरंप्राप्तोप्रगेभ्ययेभ्यष्ट्युत्प्लौ तुद च
 1171
 सार्वधातुकमपित् 535
 सार्वधातुकार्धधातुकयोः 420
 सार्धधातुके षक् 801
 सावनहुतः 285
 सास्य देवता 1120
 सिसि च परस्मैपदेषु 655
 सिसि वृद्धिः परस्मैपदेषु 519
 सिञ्जभ्यस्तविदिभ्यश्च 481
 सुद क्वात् पूर्व इति वक्तव्यम् 709
 सुद तिथोः 558
 सुडनपुंसकस्य 183
 सुप आत्मनः क्वाच् 767
 सुपः 141
 सुपि च 160
 सुपो धातुप्रातिपदिकयोः 768
 सुप्तिङन्तं पदम् 20
 सुप्यजातो णिनिस्ताच्चीस्वे 856
 सुप्युत्पूर्वा मित्रामित्रयोः 1049
 सूर्यागस्त्ययोश्चे च ह्यां च यज्ञोपः 1360
 सूर्याद्येजतायां चाप् 1359
 सृजिदृशोर्भस्यमकिति 686
 सेर्षिष्व 447
 सेर्षिसि चतचतच्छृदवदवतः 670
 सेर्षिषि लोपे चेत पादपूरणम् 134
 सोमादव्यण् 1122
 सोम्य निवासः 1192
 सो च 312
 स्कोः संयोगाद्योरन्ते च 337
 स्तन्मुस्तुन्मुस्कुन्मुस्कुञ्भ्यः ञ्नुश्च 732
 स्तन्भेः 735
 स्तुसुभूञ्भ्यः परस्मैपदेषु 688
 स्तोकान्तिकदूरार्थकच्छाषि ल्तेन 990
 स्तोः ञ्नुना ञ्नुः 76
 स्त्रियाः 251
 स्त्रियाः पुंवत्प्रभाषितपुंस्कादनूद् समानाधि-
 करणे स्त्रियामपूरणीप्रियादिषु 1040
 स्त्रियां क्तिन् 918
 स्त्रियां च 255
 स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्सञ्जौ भवनात् 1076
 स्त्रीभ्यो ठक् 1093
 स्याच्चोरिच्च 663
 स्यानिवदादेशोऽनन्विधौ 163
 स्यानेऽन्तरतमः 23
 स्यशमशकपदपदपेश्चोः सिञ्जा वाचः 696
 स्यशोऽनुदके क्विन् 379
 स्युरतिस्फुल्लत्योर्निर्निर्विभ्यः 703
 स्मोत्तरे लद् च 470
 स्यतासी च्लुटोः 435
 स्यसिचसिपुदेतासिषु भावकर्मसोऽपदेशेऽ-
 नयश्चदृशां वा चिष्वदिद् च 803
 स्वतन्त्रः कर्ता 745
 स्वपो नन् 916
 स्वमजातिधनाख्यायाम् 176
 स्वमोर्नपुंसकात् 270
 स्वमोर्लुक् 393
 स्वरतिसूतिसूयतिभूञ्जुदितो वा 511
 स्वरादिनिपातमव्ययम् 399
 स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले 411
 स्याद्गाञ्चोपसर्जनादसंयोगोपधात् 1369
 स्वादिभ्यः ञ्नुः 687
 स्वादिष्वसर्वनामस्याने 184
 स्वौञ्जसमोदकृष्टाभ्याम्भिस् ङेभ्याम्भ्य्
 ङसिभ्याम्भ्यस् ङसोऽसाम् ङ्योऽसुप् 137
 वृ इति 551
 वृकारादिव्यकार उच्चारणार्थः 3

दुनो वष तिष्ठि 601	द्विमारण्ययोर्महत्त्वे 1362
दुन्नेर्जः 598	दुभ्रस्यो दुर्धिः 593
दृक् 1	दुभ्रुवोः सार्वधातुके 536
दृमः 871	द्वेतुमति च 747
दृमः ऋः ज्ञानकरो 733, 740	द्वेतुमनुप्येभ्योभ्यतरस्यां ङणः 1186
दृसदन्तात् षपस्यः संज्ञायाम् 1037	द्वेतुपेतुमतोर्निङ् 815
दृसनाच्छ 792	द्वे मपरे वा 99
दृसन्थम् 5	द्वियंयवीर्न संज्ञायाम् 1251
दृसन्थ 932	द्वो ङः 276
दृसत्तद्वित्तस्य 1346	द्वो दुन्नेर्जिर्भजेषु 314
दृनादि षेकः 428	द्व्यन्तादृष्यस्यसायदिच्छोदितान् 500
दृनि च 651	दृस्यः 429
दृनि षोः 303	दृस्यं ऋषु 482
दृनि उर्वेषाम् 128	दृस्यन्त्यापो मुद् 167
दृषोऽन्तराः संज्ञाः 19	दृस्यस्य मुञ्जः 189
दृष्ट्याकृत्यो दोषाम् दुर्मित्तपदां ङ् 199	दृस्यस्य पिति कति तुक् 828.
दृष्टि च 126	दृस्यादङ्गान् 582
दृष्ट्यायां प्रत्येण 710	दृष्यो नपुंसके प्रातिपदिकस्य 269
दृष्टुमीमा 731	

■ इति सूत्रवार्तिकानिदुषीवचम् ■

INDEX

OF THE

CRUDE FORMS OF WORDS (PRATIPADIKAS).

यावन्तः षट्सु लिङ्गेषु सन्ति शब्दाः समायताः ।

निर्दिश्यन्तेऽत्र तावन्तः । षोडश्याय विवित्प्रताम् ॥ १ ॥

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अप्या 245	अस्मद् 341	कवि 194
अचि 274	अहन् 394	किम् 297, 390, 393
अग्निमय् 362	आशिस् 392	कष्य 169
अतिचमू 231	इतर 174, 244, 267	कुञ्च् 370
अतिलक्ष्मी 219	इदम् 299, 391, 393	क्रोष्टु 227
अदस् 385, 392, 398	उत्तर 175, 244	क्रोष्टो 256
* अधर 175, 244	उत्तरपूर्वा 245	छत् 235
अनदुष् 285	उदच् 365	खञ्च् 333
अनेद्यस् 384	उदञ्च् 370	खलपू 231
अन्तर 177, 244	उपानद् 390	मवाच् 395
अन्य 174, 244, 267	उभ 174, 244	मिद् 390
अन्यतम 267	उभय 174, 244	गुप् 375
अन्यतर 174, 244, 267	उशनस् 383	गो 237
अप 391	उष्णिद् 390	गोपा 245
अपर 175, 244	ऊर्क् 395	गौरी 250
अप्या 245	अत्विच् 331	शामथी 221
अभ्यिका 243	अभुञ्चिन् 323	शौ 239
अर्ध 179	एक 174, 244	शतस्यच् 379
अर्यमन् 314	एकतर 268	शकासत् 375
अर्वन् 318	एतद् 338, 391, 395	शसुस् 398
अल्प 179	कतम 174, 244, 267	शतुद् 290, 390, 393
अल्ला 245	कतर 174, 244, 267	शरम 179
अघर 175, 244	कति 205	शिकीर्स् 381
अष्टन् 327	कतिपय 179	शसत् 375
अस्थि 274	करभू 234	शरा 245

* अचिञ्त् अचिदधरादिष्वङ्गुलेकः स्वसयोग्यताप्रदर्शनमात्रकस्यटः ।

दायत् 375	द्यो 257	पूर्व 175, 244
दायात् 235	दुष् 279	पूयन् 314
घात् 274	द्वि 213, 250	पोत् 235
घाम 258	द्वितय 179	प्रत्यच् 365
तद् 338, 391, 395	द्वितीय 180, 245	प्रत्यञ्च् 370
तन्वी 250	धन 265	प्रथम 179
तरी -	धनुस् 398	प्रथो 275
तादृन् 377	धात् 234, 274	प्रथी 219
तिर्यच् 369	धीमत् 373	प्रै 275
तिर्यञ्च् 370	धेनु 254	प्रथाम् 296
तुदत् 396	न्दी 250	प्रथाम् 235
तुरासात् 288	ननाञ्च् 257	प्राच् 363
दातोष 180, 245	नत् 235	प्राञ्च् 370
त्पद् 338, 391, 395	नश्च 378	प्रियचि 212
चि 211, 249	निर्भर 180	चन 265
त्थ 170, 244	नी 221	बाहुयेवसी 214
त्तत् 170	च 235	मुचि 247
त्पद् 235	नेम 179, 244	ब्रह्मन् 310, 394
त्पिच् 392	नेष्ट् 235	ब्रह्मनिष्ठ 308
द्विचि 175, 244	नी 257	भक्तत् 373
द्विचिन् 395	चक्षत् 397	भक्त .
द्व्यत् 374, 395	चञ्चन् 324	भान् 397
द्विचि 273	चति 205	भानु 223
द्वच् 379	चचिन् 322	भुषति 205
द्विचिन् 375	चो 213	भ्यच् 337
द्विच् 390	चयच् 398	भू 256
द्विच् 392	चयोमुच् 370	भक्तन् 316
दीप्यन् 398	चर 178, 244	भति 245
दुर्ग 243	चरिणाच् 335	भचिन् 323
दुष् 278	चि 235	भभु 274
दुचि 257	चिचिच् 380	भक्तत् 371
दुष् 233	चुनम् 234	भक्त 257
दुष् 392	चुच् 383	मुष् 279
द्वेचि 334	चु 390	भक्तन् 209

INDEX

OF THE

CRUDE FORMS OF WORDS (PRATIPADIKAS).

यावन्तः षट्सु लिङ्गेषु सन्ति शब्दाः समायताः ।

निर्दिश्यन्तेऽत्र तावन्तः । शैलभ्याय विवित्सताम् ॥ १ ॥

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

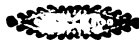
अप्राप्ता 245	अस्मद् 341	कवि 194
अप्ति 274	अह्न 394	किम् 297, 390, 393
अग्निमय 362	आशिस 392	कष्य 169
अतिचमू 231	इतर 174, 244, 267	कृञ् 370
अतिलक्ष्मी 219	इदम् 299, 391, 393	क्रोष्टु 227
अदस् 385, 392, 398	उत्तर 175, 244	क्रोष्टो 256
* अधर 175, 244	उत्तरपूर्वा 245	इत् 235
अनडुष् 285	उदच् 365	इञ् 333
अनेहस् 384	उदञ्च् 370	इत्तपू 231
अन्तर 177, 244	उपानच् 390	मवाच् 395
अन्य 174, 244, 267	उभ 174, 244	मिद् 390
अन्यतम 267	उभय 174, 244	गुप् 375
अन्यतर 174, 244, 267	उशनस् 383	मो 237
अप 391	उष्णिक् 390	मोपा 245
अपर 175, 244	ऊर्ज 395	मौरी 250
अम्बा 245	अत्विक् 331	याम्यो 221
अम्यिका 243	अभुञ्चिन् 323	मौ 239
अर्ध 179	एक 174, 244	अतस्यच् 379
अर्यमन् 314	एकतर 268	अकासत् 375
अर्वन् 318	एतद् 338, 391, 395	अदुस् 398
अल्प 179	कतम 174, 244, 267	अतुद् 290, 390, 393
अल्ला 245	कतर 174, 244, 267	अरम 179
अवर 175, 244	कति 205	चिकीर्ष 381
अष्टन् 327	कतिपय 179	अचत् 375
अस्थि 274	करभू 234	अरा 245

* अचचित् अचचिदधरादिष्वङ्गुलेकाः स्वस्ययोग्यताप्रदर्शनमात्रफलपरः ।

दात्त् 375	द्यो 257	पूर्व 175, 244
दाभात् 235	दुह् 279	पुयन् 314
घात् 374	द्वि 213, 250	पोत् 235
घाम 258	द्वितय 179	प्रत्यच् 365
तद् 338, 391, 395	द्वितीय 180, 245	प्रत्यञ्च् 370
तन्दी 250	धन 265	प्रथम 179
तरी .	धनुस् 398	प्रथो 275
ताद् 377	धात् 234, 274	प्रथी 219
तिर्त्तच् 369	धीमत् 372	प्रै 275
तिर्यञ्च् 370	धेनु 254	प्रथाम् 296
तुदत् 396	नदी 250	प्रथास्त् 235
तुरासात् 288	नमान्दु 257	प्राच् 363
द्वितीय 180, 245	नयत् 235	प्राञ्च् 370
त्यद् 338, 391, 395	नञ् 378	प्रियचि 212
चि 211, 249	निर्भर 180	चस 265
त्थ 170, 244	नी 231	कानुपेयसी 214
त्तत् 170	च् 235	कुचि 247
त्तद् 235	नेस 179, 244	कचम् 310, 394
त्तिय् 392	नेद् 235	कचमिच्छ 308
द्विचि 175, 244	नी 257	अचत् 372
द्विचिन् 395	चचत् 397	अचत् .
द्वत् 374, 395	चञ्चन् 324	मात् 397
द्विचि 273	चति 205	भानु 223
द्वच् 379	चचिन् 322	भुचति 205
द्विचिन् 375	चो 213	अचत् 337
द्विच् 390	चयच् 398	चू 256
द्विच् 392	चयोमुच् 370	अचचन् 316
दीप्यन् 398	चर 178, 244	अति 245
दुर्म 243	चरिजाक् 335	अचिन् 323
दुह् 278	चि 235	अधु 274
दुचि 257	चिचिचि 380	अद्यत् 371
दुम् 233	पुनर्म् 234	मात् 257
दुम् 392	पुंच् 383	मुच् 279
द्वेच् 334	पु 390	कचम् 309

- यद् 338, 391, 395
 ययन्ती 221
 ययस्मिन् 314
 याद् 257
 युञ् 332
 युयन् 317
 युज्जद् 341
 रत्नसुप् 379
 रमा 240
 राघ् 334
 राजन् 306
 राम 144
 रे 239, 257
 लक्ष्मी 250
 लिप् 276
 धन 265
 धर्माभू 232
 धाप् 391
 धातप्रती 214
 धाद् 393
 धारि 270
 धिट् 381
 धिभाक् 334
 धिश् 377
 धिष्ण 174, 244
 धिष्णपा 181
 विध्यवाद् 283
 विश्वसम् 334
 विश्वराक् 336
 वृषहन् 312
 वेधस् 384
 व्रक्त 395
 वृक्षध्मा 187
 व्रम्भु 223
 व्राद्धिन् 314
 व्रासत् 375
 वृज्जधी 222
 वी 253
 वीपा 269
 व्रन् 317
 वृत् 379
 वृत्ति 274
 वृत्ति 200
 वृत्तुप् 392
 वृष्यच् 368
 वृष्यञ्च् 370
 व्रम 174, 244
 व्रम्यच् 367
 व्रम्यञ्च् 370
 व्रव 171, 244
 व्रिम 174, 244
 सुखी 223
 सुती .
 सुदिवस् 289
 सुधी 274, 223
 सुनु 275
 सुपद्यिन् 395
 सुपाद् 361
 सुपुंस् 398
 सुपुक् 333
 सुत् 232, 274
 सुवी 221
 स्त्री 250
 सिद् 280
 सुद् .
 सञ् 391
 स्व 176, 244
 स्वन्दुद् 393
 स्वम् 232
 स्वयम् 256
 स्वय 257
 हरि 187
 ह्विस् 398
 हाहा 187
 हूद् 231
 होद् 235

■ इति बह्विध्वर्तिप्रतिपदिकसूचीपत्रम् ■



INDEX OF VERBS.

मुविनास्व वे वच भातवः समुदाहृताः ।

दिदांशुर्वन्तु तांशुर्वन्तेतदर्थोऽयमुदाहरः ॥ १ ॥

Nota.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अत् 715	दत् 694	दिद् 714	दीप् 684
अत् 476	क् 705, 738	दृद् -	दृष् 625
अत् 589	क् 735	दो 674	दू 677
अत् 569	कम् 519	कम् 680	दू 735
अर्त् 497	की 730	कि 785	दो 674
अत् 740	अत् 723	कुप् 713	कुत् 573
अत् 610	चि 513	कप् 751	का 604
अद् 621	चिप् 723	का 740	कू 735
अत् 614	चिप् 795	की 680	का 663
अत् 718	चिद् 574	कञ् 716	कू 691, 738
अत् 703	दृत् 714	कम् 719	क 582
अञ् 700	कुम् 574	कप् 519	कम् 574
अत् -	दिद् 700	कुद् 693	कद् 491
अद् 715	का 604	कुम् 574	कम् 574
अर्त् 636	कत् 743	कुम् 723	कत् 675
अ 803	कद् 486	कुद् 714	कत् 686
अत् 700	कम् 538	कप् 701	कित् 664
अत् 543	कुप् 500	कम् -	की 582
अद् 499	कू 710	दृत् 714	कुद् 693
अत् 780	कत् 738	कप् 577	कू 703
अत् 743	को 527	कत् 670	कम् 669
अम् 559	कद् 750	कद् 576	कम् 495
कुद् 703	कुद् 574	का 601, 661	कत् 582
कुप् 740	चि 688	कित् 669	कद् 752
क 723	चित् 486	कित् 629	कत् 684
कत् 700, 714	कु 741	की 677	का 521

पिप 700	मुष् 696	विद् 604, 685,	सू 677
पिप 716	मुष् 740	697, 716	खञ् 685
पी 680	म् 711	विष् 704	खो 674
पुद् 702	मद् 702	वृ 740	खन्म् 732
पुष् 675	मष् 704	वृत् 574	खु 731
पू 735	मष् 686	खृ 738	खुन्म् 732
पृ 712	यञ् 582	ख्यञ् 700	खम् .
पृद् 702	या 603	ख्यध् 574	खु 803
पृ 648	यु 602, 735	खञ् 498	खुन्म् 732
प्रञ् 711	युञ् 714	खञ् 700	खृ 689
पी 730	युध् 685	खद् 704	खृ 736
प्या 604	रम् 798	खिष् 716	खा 748
पुष् 685	रा 604	खी 619	खा 604
पू 629	रिष् 714	खुञ् 486	खुद् 702
भद् 582	रञ् 574	खुन् 702	खुम् .
भञ्ज 716	रञ् 704	खुम् 574	खुम् .
भा 604	रध् 714	खुष् 675	खृ 803
भिद् 714	रम् 807	खो 671	खंस 574
भी 647	ना 604	खा 604	खम् .
भुञ् 704, 717	लिप 699	खि 579	खिद् .
भृ 406	लिद् 629	खी 730	खन् 595
भ 579, 661	लुप 697	खृ 533	खा 655, 661
भंस 574	लुम् 700	ख्वित् 574	खिष् 714
भस्ज 693	लृ 736	खद् 704	खु 643
मन् 729	खन् 729	खन् 730	खृ 582
मस्ज 703	खस् 811	खि 731	खी 648
मा 660, 680	खद् 585	खिष् 697	खृ 530
मिद् 574	खा 604	खिष् 481	
मिद् 696	विष् 714	खिष् 669	
मी 730	विञ् 712 and 716	खृ 687	

■ इति तिङन्तधातुसूचीसमाप्तम् ■



CONTENTS.

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

ट्ठान्तस्य Terms	} 1	दियादयः "Div, &c."	} 669
स्वरसंज्ञिः Conjunction of Vowels	} 31	स्वादयः "Su, &c."	} 687
ह्रस्वसंज्ञिः Conjunction of Consonants	} 76	तुदादयः "Tud, &c."	} 693
विभक्तिः Changes of "Visarga"	} 122	रुदादयः "Rudh, &c."	} 714
पुंसलिङ्गाः Masculines ending in vowels	} 135	तदादयः "Tan, &c."	} 719
स्त्रीलिङ्गाः Feminines ending in vowels	} 240	क्रादयः "Kri, &c."	} 730
नपुंसलिङ्गाः Neuters ending in vowels	} 258	चुरादयः "Chur, &c."	} 741
पुंसलिङ्गाः Masculines ending in consonants	} 276	विभक्ताः Verbs ending in "ni"	} 745
स्त्रीलिङ्गाः Feminines ending in consonants	} 389	कृत्वाः Verbs ending in "san"	} 752
नपुंसलिङ्गाः Neuters ending in consonants	} 393	कृत्वाः Verbs ending in the affix "yuk"	} 758
अव्ययानि Indeclinables	} 399	कृत्वाः Verbs ending with a blank substituted for "yuk"	} 765
आदायः "Bhū, &c."	} 404	नामधातवः Nominal Verbs	} 767
एटादयः "Ad, &c."	} 589	कृत्वाः "Kandū, &c."	} 780
दुर्लभादायः "Hu, &c."	} 643	आत्मनेपदप्रतिष्ठा The "Ātmanepada" affixes	} 781
		परस्मैपदप्रतिष्ठा The "Parasmaipada" affixes	} 794

भाष्यकार्त्तप्रक्रिया Impersonals and passives	} 800	तत्पुरुषः "Tatpuruṣa" compounds	} 982
कार्त्तकार्त्तप्रक्रिया Reflective verbs	} 809	बहुव्रीहिः "Bahuvrīhi" or attribu- tive compounds	} 1034
सकारार्थप्रक्रिया Meanings of the tenses	} 811	द्वन्द्वः "Dvandva" or aggrega- tive compounds	} 1054
शब्दान्तप्रक्रिया Words ending with the "krit" affixes	} 816	समासान्ताः The affixes which come at the end of compounds	} 1063
कारकप्रकरणम् Case-affixes	} 945	तद्धितप्रकरणम् The "Taddhita" affixes	} 1067
समासप्रकरणम् Compound words	} 962	स्त्रीप्रत्ययाः The affixes of the femi- nine	} 1341
अव्ययीभावः "Avyayibhāva" or in- declinable compounds	} 966		



ERRATA.

For	Read	Page	Line.
Únari	Únari	17	23
Úhiḡ	Úhiḡ	.	24
Harḡ	Har'va	20	23
पदान्ता	पदान्ता	25	24
Dentals	Dental s	32	20
Death + s	Death + s	38	26
द्वय-	द्वय-	41	17
द्वि-	द्वि-	44	28
पदान्ता-	पदान्ता-	49	7
पदान्त-	पदान्त-	52	11
-द्वय	-द्वय	61	23
-द्वय-	-द्वय-	65	7
द्वोष्ट्याम्	द्वोष्ट्याम्	73	19
द्विजा	द्विजा	82	10
द्वय-	द्वय-	88	27
द्वय	द्वय	89	21
-द्वय-	-द्वय-	92	29
द्वय्याम्	द्वय्याम्	101	.
द्वय-	द्वय-	102	8
कालः ।	{ एकतिङ् कालम् । तेनेह न । सोदने च लव न- द्वियति । एते कान्ताकादय- कादेवा काल्यादेवे वा कालः ।	109	1
द्विति	द्विति	.	21
द्वि	द्वि	146	30
द्वि-	द्वि-	171	16
द्वयिष्ये	द्वयिष्ये	178	15
द्वि-	द्वयादी द्वि-	185	16
-द्वयने	-द्वयने	196	3

भाष्यकर्मप्रक्रिया Impersonals and passives	} 800	तत्पुरुषः "Tatpuruṣa" compounds	} 983
कर्मकर्तृप्रक्रिया Reflective verbs	} 809	बहुव्रीहिः "Bahuvrīhi" or attribu- tive compounds	} 1034
सकारार्थप्रक्रिया Meanings of the tenses	} 811	द्वन्द्वः "Dvandva" or aggrega- tive compounds	} 1054
इदन्तप्रक्रिया Words ending with the "krit" affixes	} 816	समासान्ताः The affixes which come at the end of compounds	} 1063
कारकप्रकरणम् Case-affixes	} 945	तद्धितप्रकरणम् The "Taddhita" affixes	} 1067
समासप्रकरणम् Compound words	} 962	स्त्रीप्रत्ययाः The affixes of the femi- nine	} 1341
अव्ययीभावः "Avyayibhāva" or in- declinable compounds	} 966		



ERRATA.

For	Read	Page	Line.
Úmāṣī	Úmāṣī	17	23
Úhigṣ	Úhīnṣ	.	24
Hārṣea	Hār'ea	20	23
षदन्ता	षदान्ता	25	24
Dentals	Dental s	32	20
Deadh + ahs	Deadr + ahs	38	26
षय्य-	षय्य-	41	17
द्वित्ये-	द्वित्ये-	44	28
षदान्ता-	षदन्ता-	49	7
षदान्त-	षदान्त-	52	11
-षय्य	-षय्य	61	23
-षुय-	-षुय-	65	7
षोऽय्याय	षोऽय्याय	73	19
दुष्टिा	दुष्टिा	82	10
दुष्ट-	दुष्ट-	88	27
दुष्ट	दुष्ट	89	21
-दोय्य-	-दोय्य-	92	29
दुय्याय	दुय्याय	101	.
दय्य-	दय्य-	102	8
कलक्याः ।	{ यकतिक् काक्याय । तेनेह न । सोऽहर्ष उच लच म- बिप्यति । इती कांभाकाहय कादेवा कक्यादेवे वा कलक्याः ।	109	1
दुष्टि	दुष्टि	.	31
दुष्टि	दुष्टि	146	30
दुष्ट-	दुष्ट-	171	16
दय्यिम्यो	दय्यिम्यो	178	15
दिक-	दकादी दिक्-	185	16
-दय्यो	-दय्यो	196	3

For	Read	Page	Line
-सर्वथे-	-सर्वथे-	198	30
सङ्-	सुङ्-	201	33
परी	परी क्लृप्तादी	203	23
दिभाते	दिभाते	214	18
अदीपिष्ट	अदीपिष्ट	224	23
सुन	सुन	235	3
स्फुरति	स्फुरति	236	1
अमाहुः	अमाहुः	.	23
-सङ्-	-सुङ्-	239	15
सुङ्-	सुङ्-	.	16
तद्धिता	तद्धिता	242	26
तञ्च	तञ्चू	243	23
चरा-	चुरा-	256	6
च वाच्ये	वाच्ये	258	20
यदङ्ग	यदङ्ग	.	27
-विष्य-	-विष्य-	276	23
बोधूष्य-	बोधूष्य-	.	.
-राथ-	-रार्थ-	282	6
रायुस्-	रायुस्-	283	20
-यम्	-यम्	286	21
-राना-	-रानुना-	291	29
भोक्तुम्	भोक्तुम्	303	25
-न्मम्	-न्मप्	305	18
-कीर्तय-	-कीर्तय-	307	3
-द्वरा-	-द्वरा-	319	23
-यवनम्	-यवनम्	324	25
अद्यन्ता	अद्यन्ता	336	23
-ङ्क्तेः	-ङ्क्तेः	339	18
तत्पुण्यः	तत्पुण्यः	342	7
-अजो	-अजो	354	5
ह्ययः	ह्ययः	.	37
-अङ्गी	-अङ्गी	363	11

For	Read	Page	Line
-अथर्व	-अथर्वः	363	21
एत उत उत ता-	एत उत उत ता-	366	23
पूर्वा	पूर्वा	367	4
प्रायश्	प्रायश्	374	24
-दुतो	-दुतो	.	29
-भूते	-भूते	376	5
-मितेषु	-मितेषु	384	26
हाट्यम्	हाट्यम्	390	22
इयदु-	इयदु-	407	2
व्यादृषी	व्यादृषी	410	28
टिड-	टिड-	414	1
वाद्यं च-	वाद्यं च-	.	25

• इति सुद्धिपत्रम् •





3 2044 005 096 201

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

~~WIDENER
FEB 10 1993
BOOK DUE~~

